

WEISZ BOGLÁRKA

A KIRÁLYKETTEJE ÉS AZ ISPÁN HARMADA

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

ELENCHI

Redigit
PÁL FODOR

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Academiae Scientiarum Hungaricae
Budapestini, 2013

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

ADATTÁRAK

WEISZ BOGLÁRKA
A KIRÁLYKETTEJE ÉS AZ ISPÁN
HARMADA

Vámok és vámszedés Magyarországon
a középkor első felében

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Budapest, 2013

A kötet megjelenésének támogatója:
Magyar Tudományos Akadémia

Lektorálta Rácz György

© Weisz Boglárka 2013

ISBN 978-963-9627-63-5
ISSN 2064-0951

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

TARTALOM

Bevezetés	7
I. Vámtípusok a középkor első felében	9
1. Belvámok	10
1.1. Vásárvám	10
1.2. Közlekedési vámok	13
2. Külkereskedelmi vámok	14
2.1. Határkapuban szedett vám	15
2.2. Harmincad	15
II. A vámszedés kialakulása, királyi vámpolitika	17
1. A vámfizetés háttere	20
2. A földbirtok és a vámszedés	23
3. A királyketteje és az ispán harmada. Vámbirtokosok a középkor első felében	27
4. A vámszedők	29
III. A vámokból származó jövedelem	32
1. A vámtételek meghatározása	33
2. A vámtarifák	34
2.1. Közlekedési vámtételek	35
2.2. Vásárvámszabályzatok	37
IV. Mentesség a vámfizetés alól	40
1. Az országos vámmentesség	42
2. A területileg korlátozott vámmentesség	43
3. Az árucikk szempontjából korlátozott vámmentesség	45
4. A külföldiek vámmentessége	46
V. Adattár	47
VI. Függelék	447
1. Vámszabályzatok	447
2. Térképmelléklet	462
3. Felhasznált források és irodalom	464
4. Földrajzi- és személynévmutató	484

BEVEZETÉS

A királyketteje és az ispán harmada együttesen tett ki egy vámot,¹ mivel az uralkodó a vámokat felügyelő ispánnal kétharmad-egyharmad arányban osztozkodott egy-egy vámon. A vámok adományozásakor a király csak az általa birtokolt kétharmad felett rendelkezett, bár – ha szükségét érezte – az ispáni vámharmad eladományozására is lehetősége nyílt. Az ispán azonban sohasem vetemedhetett arra, hogy a királyi kétharmadra vonatkozó bármilyen rendelkezést tegyen, egyharmadát azonban hivatalviselése idejére akár el is adományozhatta. Amikor azonban új vámhelyek felállítására került sor, melyek birtokosai között elsősorban világiakat találunk, az ispáni vámharmadot már hiába is keressük, a királykettejével együtt enyészett el. A régi vámhelyeken azonban még fel-felbukkan, akár a 14. század első felében is, bár ekkor sokkal jellemzőbb már, hogy a királyketteje az ispán harmadával a honorbirtokos kezében egyesült.

A Magyar Királyság területén kezdetben csak a király szedhetett vámot, a vámadományozások azonban már a 11. században megindultak, igaz, inkább csak egy-egy vámharmadra kiterjedve. Az uralkodó előjoga annyiban mégis megmaradt, hogy új vámhelyet csak az ő engedélyével lehetett felállítani,² illetőleg a vizsgált korszakban vámmentességet egyaránt adhatott a saját és mások tulajdonában lévő vámok alól.³ Ez a felfogás a későbbiekben megváltozik, ami alapvető változásokat eredményezett a vámtörténetben, s ez indokolja a középkor első felénél, azaz a 14. század közepénél meghúzott korszakhatárt.

A vám – eredetét tekintve – védelmi pénz volt, azaz annak megfizetését követően a közlekedők és a kereskedők a király védelme alatt álltak. Amikor a vám kikerült az uralkodó kezéből, a vám eredeti funkciója, a védelem nyújtása feledésbe merült, és a vámot „üzembentartási” költségként kezdték értelmezni. Éppen ezért az 1351. évi törvény a szárazföldi és a folyókon közlekedő hajók után szedett vámot már jogtalannak tekintette,⁴ mivel nem volt olyan létesítmény (híd, révhajó), amelynek karbantartása indokoltta tehette volna a vám követelését. Ez olyan változást okozott, illetőleg okozhatott volna, mely már egy újabb fejezetet nyitott a vámszedés történetében – ennek feldolgozására azonban e kötet nem vállalkozott.

A vámhelyek kutatásának fontosságát már Wenzel Gusztáv hangsúlyozta 1872-ben tartott akadémiai felolvasásán, amikor Nyitra vármegye 15. századi

1 1282: [...] medietatem tributi, quod est in Musunio, qui keralquettet dicitur in wlgari, quod scilicet tributum ad comitem Musuniensem pro tempore constitutum in nullo pertinere dinoscitur – ÁÜO XII. 355.

2 Vö. 1321. február 2.: nova tributa seu sive pedagia sive salinaria vel quecumque alia nec civitatibus, nec aliquibus aliis instituere est permissum, sed huiusmodi potestas solis principibus et regibus reservatur – CDCr IX. 1.

3 Lásd például 1244: EFHU III/2. III/2. 40.; 1319. április 9.: CD VIII/2. 214.

4 1351. 8. § DRH 129.

vámhelyeit ismertette.⁵ Mindössze négyen voltak, akik – nem számítva a harmincadtörténet, illetve az egyes vámszedő helyek történetére vonatkozó irodalmat – összefoglaló jellegű értekezésben, tanulmányban taglalták a magyar vámrendszer kialakulásának történetét. Takács Sándor 1907-ben írt *A magyar vámrendszer az Árpádok és Anjouk alatt* címmel egy tanulmányt. Eckhart Ferenc egy évvel később *A királyi adózás története Magyarországon 1323-ig* című értekezésében szentelt egy fejezetet a vámoknak. Sólyom Jenő 1933-ban *A magyar vámügy fejlődése 1519-ig* címmel adott ki egy hosszabb értekezést. A 20. század második felében kísérlet történt az Árpád-kori vámrendszer bemutatására: Dettné Légrády Ilona 1994-ben *A magyar vámszedés kialakulása és fejlődése a honfoglalástól 1300-ig* címmel kandidátusi értekezést írt, egy évvel később egy összefoglaló jellegű munkát jelentetett meg *Középkori magyar vámtarifák* címmel, melyben a Hóman Bálint által 1916-ban közölt varasdi, győri, budai, gölnicbányai és esztergomi vámtarifák elemzésére tett kísérletet.⁶

Bár a fentebbi munkákban is találhatunk a külkereskedelmi vám, a harmincad történetéhez kapcsolódó rövidebb-hosszabb megállapításokat, az első részletes munka Domanovszky Sándor nevéhez köthető. *A harmincadvám eredete* című értekezését 1916-ban hozta nyilvánosságra. Munkáját 1990-ben Pach Zsigmond Pál folytatta *„A harmincadvám eredete”* címmel kiadott művében, majd több tanulmányt is megjelentetett e témakörben.⁷

A kutatók vizsgálat alá vonták egy-egy megyének, településnek a vám- vagy harmincadtörténetét, elsősorban azonban nem az Árpád-korra, hanem a későbbi időszakra vonatkozóan, illetve a későbbi időszakból nyerhető adatok segítségével. Így Wenzel Gusztáv 1872-ben Nyitra megye 15. századi vámhelyeit, Király János 1890-ben a pozsonyi révvám történetét, Sörös Pongrác 1899-ben a komáromi vám 14. századi történetét, Kovács Ferenc 1902-ben a pozsonyi harmincadot, Pór Antal 1904-ben az esztergomi vám történetét, Iványi Béla 1905-ben Bihar és Bars megye 15. századi vámszedő helyeit, majd 1906-ban a tiszalúci vám történetét, Holub József 1917-ben Zala megye vámszedő helyeit, Mályusz Elemér 1919-ben Turóc megye vámhelyeit vizsgálta. Hosszabb csend után a 20. század végén került ismét előtérbe a vámtörténet, amikor Draskóczy István két tanulmányt szentelt a témának – egyet a somosi, egy másikat a Sáros megyei vámhelyek 14. századi történetéről –, a soproni harmincadról pedig Mollay Károly írt.⁸

Jelen értekezés egy általános kérdéseket tartalmazó részt követően az egyes vámszedőhelyek történetét törekszik feltárni az olvasó előtt. Az adattárban ki-ki kedve szerint kikeresheti a számára éppen érdekes vám történetére vonatkozó adatokat, vagy az egészet elolvasva alakíthatja ki saját képét a középkor első felének vámszedéséről.

Weisz Boglárka

5 Wenzel G.: Nyitra vm. vámhelyei 3.

6 Takács S.: Vámrendszer; Eckhart F.: Királyi adózás; Sólyom J.: A magyar vámügy; Dettné I.: Vámszedés; Dettné I.: Középkori vámtarifák.

7 Domanovszky S.: A harmincadvám; Pach Zs. P.: „A harmincadvám eredete”; Pach Zs. P.: Huszad; Pach Zs. P.: A harmincadvám az Anjou-korban.

8 Wenzel G.: Nyitra vm. vámhelyei; Király J.: Pozsonyi vám- és révjog; Sörös P.: A komáromi vámpör; Kovács F.: Pozsonyi harmincad; Pór A.: Esztergomi vám; Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék; Iványi B.: Tiszalúci vám; Holub J.: Zala vármegye vámhelyei; Mályusz E.: Turóc megye vámhelyei; Draskóczy I.: A somosi vám; Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei; Mollay K.: Soproni harmincad.

I. VÁMTÍPUSOK A KÖZÉPKOR ELSŐ FELÉBEN

A vám a középkorban az utazókra és a kereskedőkre kivetett illeték volt.⁹ A vámoknak két típusát különböztethetjük meg: a belső és a külkereskedelmi vámokat. A belső vámok újabb két altípusra oszthatók: vásár- és közlekedési vámokra.¹⁰ A külkereskedelmi vámok közé a határkapuban szedett vámot, azaz a nyolcvanadot és a harmincadot sorolhatjuk.

Az írott kútfők sok esetben nem adnak támpontot a vámtípus meghatározását illetően, hanem egyszerűen *tributum*,¹¹ *telonium/teloneum*¹² vagy *vectigal*¹³ szóval illetik a vámot. Ezen vámszedő helyek esetében egyéb források – melyek vásártartásra, átkelőhelyre utalnak –, esetleg vámszabályzatok, illetőleg a földrajzi elhelyezkedés segítségével tehetünk kísérletet a vámtípus meghatározására.

A források egy jelentős csoportjában azonban a *tributum* alatt nem vámot, hanem adót értettek. Ez jelenthetett: terményadót,¹⁴ szőlő utáni adózást,¹⁵ közelebből meg nem határozható királyi adót,¹⁶ föld után fizetett pénzjáradékot,¹⁷ az erdők használatáért fizetett adót,¹⁸ disznók makkoltatása után fizetett sertéstizedet,¹⁹ ha-

9 A magyar vám szó perzsa eredetű, és a kereskedelem révén honosult meg nyelvünkben, vö. TESz III. 1084.

10 Takács Sándor a belső vámokat „szárazuti” (vásárvámok és útvámok) és „vízi utak” vámjaira (híd-vám, révvám) osztotta fel, Takács S.: Vámrendszer 8, 21.

11 Lásd például 1075: DHA I. 218. (Gelednek, Bars megye); 1255: EFHU III/2. 52. (Abda, Győr megye); 1267. július 3.: HO VII. 125. (Bánya, Nyitra megye); 1291. január 6.: ÁÚO V. 22. (Désvár, Belső-Szolnok megye); 1296. április 18.: UGS I. 195. (Vásárhely, Kolozs megye).

12 Lásd például +1092. augusztus 25.: DHA I. 285. (Csór, Fejér megye); 1111: DHA I. 382–383. (Sellye, Nyitra megye); 1183: CDES I. 90. (Turóc, Turóc megye); 1262: CD IV/3. 61. (Újfalu, Sáros megye); 1286: ÁÚO IX. 441. (Németi, Hont megye); 1294. július 20.: UB II. 293. (Röjtökör, Sopron megye).

13 Lásd például 1279: MZSO I. 53.; 1323. április 10.: Sopr. Tört. I/1. 39.

14 Lásd például 1061: DHA I. I. 172.

15 Lásd például 1206: UGDS I. 10.; Némely esetben *tributum vinee* (1258: UB I. 264.), *tributum vini* (1264: ÁÚO IV. 39.), *tributum montis* (1321: CD VIII/2. 319.), *tributum montium vinearum* (1331: Zala I. 255.), *tributum vinearum* (1392: Zichy IV. 500.) kifejezéssel pontosítottak. Ezen adó magyar elnevezésében is visszacseng a latin kifejezés, hiszen hegyvámnak nevezték, 1347: *tributum montis*... Heegwam dictum – Zichy II. 257., Vö. Szamota I.: Oklevél-szótár 367.; A szőlő utáni adózás és a *tributum* szó kapcsolatára l. Solymosi L.: Földesúri járadékok 150–151.

16 Lásd például 1204: UGDS I. 7; A királynak fizetett terményadó volt a *vamzab*-nak nevezett takarmány, 1264: [...] *pabulum quod uulgo dicitur vamzob ad clicium portare* – ÁÚO XI. 533.

17 Lásd például 1226: PRT I. 681.; (1259): CDES II. 442.; Ennek pontosabb megjelölésére a *tributum terrae* (1238: CD IV/1. 137.; 1239: PRT I. 767.) szókapcsolat szolgált.

18 Lásd például 1275: ÁÚO IX. 129.; 1298. szeptember 1.: UB II. 317. Ezen adóra a *tributum silve* (1212: HO VIII. 14.; 1326: DL 28 575) kifejezést is használták.

19 Lásd például 1206: UGDS I. 10.; Néha a *tributum porcorum* alakkal fejezték ki, lásd például +1015: DHA I. I. 76.; 1255: MMO III. 3.; Vö. Weisz B.: II. András jövedelmei 50–55.

lászatért lerótt haladót,²⁰ malmokban fizetett adót.²¹ A források egy részében az 'adó' és a 'vám' jelentés egyértelműen elválasztható, bizonyos esetekben azonban a kutatónak kell mérlegelnie, melyik értelmezést tartja lehetségesnek.

1. BELVÁMOK

1.1. Vásárvám

A vásárvámokat²² az írott források többféleképpen jelölték meg: *tributum mercati*,²³ *tributum forensis*,²⁴ *teloneum mercati*,²⁵ *teloneum fori*,²⁶ *tributum fori*,²⁷ *proventus fori*,²⁸ *redditus fori*,²⁹ *census fori*,³⁰ *tributum de foro*,³¹ *forum cum tributo*,³² *tributum de mercato*,³³ *tributum in foro*,³⁴ *tributum de mercimoniis*,³⁵ *redditus...in mercatis*.³⁶

A vásárvámot kellett fizetnie mindazoknak, akik a piactéren sátorban, vagy a vásár napján műhelyeikben árusítottak,³⁷ hajón vagy szekéren szállították áruikat a vásárra,³⁸ továbbá állatok és bizonyos mázsával mérhető termékek vásárlása ese-

20 Lásd például 1297: UB II. 312.

21 Lásd például 1269: UB II. 344.; 1326: CD VIII/3. 131.; A magyar nyelvben a későbbiekben malom-vámnak nevezik, 1640: malom vambul – EMSZT VIII. 126.

22 1521. április 4.: wasar wamoth – DF 281 196.

23 Lásd például 1055: DHA I. 152. (Veszprém, Veszprém megye); 1075: DHA I. 218. (Szoboszlóvásár, Szabolcs megye); +1092. augusztus 25.: DHA I. I. 285. (Pest, Pest megye); 1280. június 27.: BTOE I. 188. (Buda, Pilis megye); 1290. július 7.: BTOE I. 256. – Pest, Pest megye)

24 Lásd például 1055: DHA I. 151. (Somogy, Somogy megye); +1131–1132: DHA I. 79. (Tolna, Tolna megye).

25 Lásd például 1093–1095: DHA I. 301. (Bodrog, Bodrog megye).

26 Lásd például 1109: DHA I. 366. (Szántó, Fejér megye).

27 Lásd például 1148: EFHU III/2. 11. (Gézavására, Pilis megye); 1156 körül: UB I. 21–22. (Locsmánd, Sopron megye); 1199. március 10.: MES I. 159. (Esztergom, Esztergom megye); 1217: CDES I. 171. (Csütörtök, Pozsony megye); 1230: UB I. 124. (Csorna, Sopron megye); 1251: CD IV/2. 87. (Mórichida, Győr megye); 1263. március 18.: PRT II. 322. (Újhely, Nyitra megye); 1271: EFHU III/2. 62. (Győr, Győr megye); 1272. június 10.: Zala I. 69. (Tapolca, Zala megye); 1278: ÁÚO IX. 204. (Gölnichánya, Szepes megye); 1284. április 16.: UB IV. 363. (Széplak, Sopron megye).

28 Lásd például 1206: CDES I. 111. (Csütörtökhely, Pozsony megye).

29 Lásd például +1019: DHA I. 91. (Csány, Zala megye).

30 Lásd például +1158: CDES I. 83. (Szele, Pozsony megye).

31 Lásd például 1225. február 1.: Theiner Mon. Hung. 53. (Bodrog, Bodrog megye); 1238. január 29.: CD IV/1. 106. (Sopron megye).

32 Lásd például 1225: UB I. 107. (Menyhárt, Sopron megye).

33 Lásd például 1255. július 25.: BTOE I. 54–55. (Buda, Pilis megye).

34 Lásd például 1075: DHA I. 218. (Bars, Bars megye); 1289. május 26.: BTOE I. 246. (Buda, Pilis megye).

35 Lásd például 1290. szeptember 6.: BTOE I. 261. (Buda, Pilis megye).

36 Lásd például 1267: PRT X. 526. (Tolna, Tolna megye).

37 Vö. 1288. április 18.: MES II. 236–241.; 1324: MES III. 48–49. (Esztergom, Esztergom megye).

38 Vö. 1255. július 25.: BTOE I. 56–58. (Buda, Pilis megye); 1288. április 18.: MES II. 236–241. (Esztergom, Esztergom megye).

tében az eladó és a vevő is vásárvámmal tartozott.³⁹ A kocsmákban árusított bor, illetve más ital vámját is a vásárvámok részének tekintjük.⁴⁰

A kapuvámot⁴¹ (*tributum portae*,⁴² *tributum in porta*⁴³) szintén a vásárvámok közé sorolhatjuk,⁴⁴ jöllehet ezzel kapcsolatosan a szakirodalom állásfoglalása megoszlik: egy része a szárazföldi (út)vámnak tekinti,⁴⁵ másik része a vásárvámok közé sorolja.⁴⁶ Budán a várkapuknál beszedett vámot először az 1255. évi vámtételek említik, amikor a várkapun a gabonával vagy fával megrakott szekérrel belépőktől beszedett vámösszegekről rendelkeznek.⁴⁷ Szintén fát szállító szekereknek a várkapuban történő megvámolásáról olvasunk egy 1290. szeptember 6-án kelt oklevélben.⁴⁸ Ezen adatok alapján úgy tűnhet, hogy a várba fával vagy gabonával megrakott szekerekkel belépőket sújtották vámmal, mely eljárás a közlekedési vámokkal mutat rokonságot. A kérdésre vonatkozó további oklevelek vizsgálata azonban más eredményre vezet. Egy 1288. június 5-én kelt, budai vonatkozású oklevél – melyben először nevezik „kapuvám”-nak a várkapuban szedett vámot – azonosnak tekinti a vásárvámmal (*tributum fori seu porte*), mely a Margit-szigeti apácákat illette.⁴⁹ Hasonlóképpen jár el az az 1290. szeptember 9-én kelt diploma, mely szerint az apácák a vámot a várkapuban és a vásáron szokták beszedni (*tributa [...], quod in porta castris et in foro exigi consuevit*).⁵⁰ Végül 1298–1300 között III. András minden város polgárát arra kötelezte, hogy a várkapuban az apácák által beszedett vámot fizessék meg.⁵¹ Ez utóbbi három forrás arra utal, hogy a kapukban a vásárvámot szedték be az apácák. Ráadásul a Margit-szigeti apácák 1255. július 25-én a budai vásárvámot (*tributum de foro seu mercato*) kapták adományba IV. Bélától,⁵² és az ugyanazon napon kelt vámszabályzat is e vásárvámra (*tributum fori*) vonatkozott,⁵³ azaz az abban felsorolt tételeket is vásárvámnak kell tekintenünk. Elképzelhető, hogy a korai időszakban csak bizonyos vámtételeket, így a fával megrakott szekerek utáni vámokat szedték az apácák vámszedői a várkapuban, és csak a későbbiekben, a vásárvám beszedésének egyik

39 Vö. 1237. június 24.: ÁÚO VII. 31. (vámmentesség); 1247. december 26.: RHMA 472. (Beregszász, Bereg megye); 1255. július 25.: BTOE I. 56–58. (Buda, Pilis megye); 1278: ÁÚO IX. 204–205. (Gölnicbánya, Szepes megye); +1283: RA II/2–3. 317. (Pata, Somogy megye); 1288. április 18.: MES II. 236–241. (Esztergom, Esztergom megye).

40 1273: [...] de tabernis tam in vino vel in quolibet potu quod venditur tributum – UGDS I. 123. (Olaszi, Bihar megye).

41 1521. április 4.: kapw wamoth – DF 281 196.

42 Lásd például 1217: CD III/1. 240. – Sopron (Sopron megye); 1288. június 5.: BTOE I. 241. (Buda, Pilis megye).

43 1290. szeptember 6.: BTOE I. 260. (Buda, Pilis megye).

44 A kapuvám elsőként 1217-ben jelenik meg, amikor II. András a johannitáknak adományozta a soproni Babót kapu vámját (*tributum porte de Supran, quod nominatur Bobech*), lásd CD III/1. 239–243. (RA 328. sz.).

45 Eckhart F.: A királyi adózás története 86.

46 Súlyom J.: A magyar vámműgy 11.; Kubinyi A.: Budafelhévíz topográfiája 112–113.; Kubinyi A.: Budapest története 46.

47 BTOE I. 56–58. (RA 1044. sz.).

48 BTOE I. 260. (RA 3660. sz.).

49 BTOE I. 241–242. (RA 3490. sz.).

50 BTOE I. 261–262. (RA 3664. sz.).

51 UB II. 333. (RA 4349. sz.).

52 BTOE I. 54–55.

53 EFHU III/2. 44.

legegyszerűbb és leghatékonyabb módját választva helyezték át a várkapuba a vámszedést. Ezen elgondolást erősíti az esztergomi vámszedésben bekövetkező változás is, ahol a város közössége 1284. június 4-én engedélyezte az esztergomi káptalan vámszedőinek, hogy a vámot – melyet korábban csak a vásártéren szedték (*in loco fori*) – bárhol, többek között a kapuban is beszedhessék.⁵⁴

Ennek látszólag ellene mond I. Károly 1336. január 6-án kiadott oklevele, melyben az uralkodó megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más, szomszédos országok kereskedői közlekedjenek: az út Újvárnál (Fehéregyháza) lépett magyar területre, majd Sasváron vagy Szenicen, Jabláncan, Bikszárdon vagy Bényen, Nagyszombaton, Farkashidán, Semptén, Nyárhídon, Udvardon, Esztergomon, Csabán és Szentjakabfalván keresztül vezetett Budára. Újvárnál nyolcvanadot kellett fizetniük a kereskedőknek, akiknek kocsiját nem lehetett kipakoltatni, csak azon városokban, ahol harmincad beszedését rendelte el a király (*in locis tributorum supradictis nulla fieri debeat religatio curruum, praeterquam in civitatibus, in quibus tricesimam constituerimus exigendam*). Az oklevélben a király – más vámszedő helyekhez hasonlóan – a Buda város kapujában (*in porta civitatis Budensis*) szedett vám mértékét is meghatározta: ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz fél latot kellett fizetni.⁵⁵ Az uralkodó oklevelében a közlekedési vámokat határozta meg, az elrendelt vámtételek kedvezményesek voltak, azaz a normál vámoktól eltérően csökkentett vámokat írt elő.⁵⁶ A budai kapuban a Margit-szigeti apácák szedték a vámot, és azt, hogy I. Károly 1336. évi oklevelében szintén az ő birtokukban lévő vámról beszélt, bizonyítja I. Lajos 1359-ben kelt oklevele. A király ekkor a regensburgi kereskedőknek úgy biztosította az út használatát, hogy Budán a város kapujában a Margit-szigeti apácáknak a teljes vámot kell megfizetniük, míg a többi vámszedő helyen az 1336-ban megállapított tarifa maradt érvényben.⁵⁷ Az apácák azonban a kapuban vásárvámot szedtek, míg az 1336. évi oklevél minden esetben közlekedési vámokat határozott meg.⁵⁸ Az ellentmondás azonban csupán látszólagos, hiszen Buda az út végét jelölte, így a kereskedők budai vásáron történő árusítását feltételezi, azaz a budai várkapuban szedett vám nem közlekedési, hanem vásárvámra vonatkozik.

54 [...] tributarii eiusdem capituli predictum tributum... ubicunque volunt, sive in porta, sive in vico nostro, sive in cameris, sive foro, liberam habeant exigere facultatem – ÁÚO IX. 412.

55 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.); Az oklevél kiadásának körülményeihez l. Skorka R.: Csökkentett vámtarifájú út 451–469.

56 Telegdi Csanád esztergomi érsek 1337. december 24-én a Csehországon keresztül érkező cseh, sváb, rajnai és flandriai kereskedők számára az új úton az esztergomi egyház birtokában lévő vámhelyeken új vámtarifát állapított meg, mely még mindig csökkentett, de a királyi rendelkezéshez képest magasabb vámösszeget írt elő az ezen úton közlekedők számára, CDM VII. 131.

57 MDE II. 666.; Vö. 1369: MDE II. 678.

58 Vö. Adattár: Sasvár, Sempte, Szenic, Nyárhíd (Nyitra megye); Bény, Bikszárd, Farkashida, Nagyszombat (Pozsony megye); Udvard (Komárom megye); Esztergom (Esztergom megye); Csaba, Szentjakabfalva (Pilis megye).

1.2. Közlekedési vámok

A közlekedési vámokat szárazföldi és vízi vámokra oszthatjuk, annak megfelelően, hogy a szárazföldi vagy vízi útvonalon közlekedőket érintette. A szárazföldi vám útvám volt, míg a vízi vámok közé sorolhatjuk a rév-, a híd-, a hajó- vagy kikötővámokat, továbbá a leúsztatott fák vámját. A közlekedési vámok közé tartozik a sóvám is, melyet akár a szárazföldön, akár vízen szállítottak, külön vámolttak meg. Közlekedési vámot kellett fizetni mindazoknak, akik áruikkal vagy áruszállítás nélkül – akár gyalogosan is – a vámszedő helyen átmentek.⁵⁹ A réveknél, ahol a folyó lehetőséget biztosított folyami hajózásra, kikötő is állt,⁶⁰ sőt több esetben a hidak mellett vagy közelében is működött kikötő, ahol időnként a folyó áradásakor rév segítette az átkelést.

Az útvámot az írott kútfők *tributum viae/de vial/in via*,⁶¹ *tributum viaticum*,⁶² *pedagium*⁶³ kifejezéssel illették. Ez utóbbit azonban csak akkor alkalmazták, ha külön hangsúlyozni szerették volna, hogy a vámfizetés vagy az az alóli mentesség az árut nem szállító személyre is vonatkozik.

A vízen át közlekedők vámját a források hídvámnak (*tributum/telonium pontis/de ponte*,⁶⁴ *redditus pontis*⁶⁵), révvámnak (*tributum portus/de portulin portu*,⁶⁶ *portus cum tributo*,⁶⁷ *redditus portus*,⁶⁸ *redditus...in portibus*⁶⁹) nevezték, illetőleg ez utóbbit a *tributum transitus*,⁷⁰ *tributum aque/in aquis*⁷¹ és *tributum carinarum*⁷² meghatározással is jelölték.

59 Még arra is találunk példát, hogy a halottszállítókat is vámfizetésre kötelezték, 1251: MZSO I. 29.

60 Vö. 1339: PRT II. 494.

61 Lásd például 1270: DL 292 (Almás, Hont megye); 1238. január 29.: CD IV/1. 106. (Sopron megye); 1346. július 8.: Sopron vm. I. 187. (Kabold, Sopron megye).

62 Lásd például 1346. július 8.: Sopron vm. I. 187. (Kövesd, Sopron megye); 1382. május 2.: DL 6904. (Újfalú, Bodrog megye).

63 Lásd például 1185–1195 körül: Barta J.–Barta G.: III. Béla jövedelmei 444. (III. Béla jövedelemjegyzéke); 1217: CDES I. 171. (Dudvág, Pozsony megye); 1239. szeptember 29.: EFHU III/2. 33. (Esztergom, Esztergom megye); +1254. augusztus 5.: CD IV/2. 233. (Fehérvár, Fejér megye).

64 Lásd például 1061: DHA I. 173. (Hole, Somogy megye); 1183: CDES I. 90. (Nyárhíd, Nyitra megye); +1237: UB I. 180. (Vadna, Borsod megye); +1247. szeptember 5.: ZO I. 18. (Barlabáshida, Zala megye); 1266: CD IV/3. 313. (Ság, Hont megye); 1281. december 24.: RA 282. (Fövenyszaru, Bihar megye).

65 Lásd például +1019: DHA I. 91. (Kolon, Zala megye).

66 Lásd például 1145: CD II. 122–123. (Madocsa, Tolna megye); 1148: EFHU III/2. 11. (Buda, Pilis megye); 1225. február 1.: Theiner Mon. Hung. 53. (Bodrog, Bodrog megye); 1251. augusztus 1.: Bánffy I. 7–8. (Abád, Heves megye); 1254. június 4.: UB I. 234. (Rákos, Sopron megye); 1263: EFHU III/2. 56. (Füzitő, Komárom megye); 1270: ÁÚO VIII. 293. (Ónod, Borsod megye); 1286. július 1.: PRT VIII. 301. (Komárom, Komárom megye); 1295. december 10.: CD VI/1. 383. (Szigetfő, Fejér megye).

67 Lásd például 1261. szeptember 9.: Heves 26. (Abád, Heves megye).

68 Lásd például 1238. január 29.: CD IV/1. 109. (Becse, Bács megye).

69 Lásd például 1267: PRT X. 526. (Tolna, Tolna megye).

70 Lásd például 1075: DHA I. 218. (Bőd, Csongrád megye); 1347: AO VI. 304–305. (Poroszló, Heves megye); 1360. augusztus 30.: Zichy V. 116. (Páliport, Bodrog megye).

71 Lásd például 1209. május 15.: CDES I. 119. (Bőd, Csongrád megye); 1248. február 24.: Heves 15. (Poroszló, Heves megye); 1261. szeptember 9.: Heves 27–28. (Lúc, Zemplén megye); 1277: CD V/2. 395–396. (Szigetfő, Fejér megye).

72 Lásd például 1287. július 6.: BTOE I. 231. (Pest, Pest megye).

A vízen fel-le közlekedők hajóvámot (*tributum in navigio/navigii*)⁷³ vagy kikötővámot (*tributum portus/in portu*) fizettek,⁷⁴ melyet *ascendens tributum*-ként is emlegettek.⁷⁵

Híd- és révvámmal az azokon átkelőket sújtották, hajóvám alatt az írott kútfők a vízen hajón közlekedőktől szedett jövedelmet értették, melyet birtokosaik feltehetően a hidak, illetve révek mellett létesített kikötőkben szedték be.⁷⁶ A réveken a révészek viteldíjat (*naulum*) számoltak fel,⁷⁷ amelyből a hajóvám birtokosát viteldíjvám (*tributum nauli*) illette meg.⁷⁸ Ennek beszédésével igyekezett a hajóvám birtokosa a szárazföldön szállított, majd révén a folyón átvitt árura is kiterjeszteni vámját. Amennyiben ideiglenesen működő átkelőhelyről volt szó, az átkelésért fizetett díjat a hajók fenntartói megosztották egymás között, de a vám beszédésére ekkor is sor került.⁷⁹ Emellett megvámolták a folyókon leúsztatott fákat is (*tributum lignorum*).⁸⁰

A sóvámot *tributum salinarum/salium/de salibus/in salibus*-ként határozták meg,⁸¹ és a sószállítók fizették, ugyanakkor ez nem biztosított vámmentességet a só értékesítése során fizetendő vásárvám alól, ahol a só szintén szerepelhetett a vámszabályzatban. Szintén a sóvámok közé sorolható az egyedül csak Zágrábban kimutatható, *filarchinum*nak nevezett vám (*tributum*), amelyet a zágrábi káptalan panasza szerint a zágrábi polgárok a só után szedtek.⁸²

2. KÜLKERESKEDELMI VÁMOK

A külkereskedelmi vámok közé sorolhatjuk mindazon vámokat, amelyek a külkereskedelemből származó árukat érintették, akár az ország határkapuinál, akár az ország belsejében kellett azokat megfizetni. A középkor első felében a bel- és a külvámok nem különültek el élesen egymástól, mert míg a külvámok csak az országba hozott, illetve onnan kivitt árukra vonatkoztak, addig a belvámok mind a külkereskedelemből, mind a belkereskedelemből származó árukat érintették. A legkorábbi állapotot Kálmán törvénye őrizhette meg, mely szerint csak akkor le-

73 Lásd például 1283. április 8.: MES II. 163. (Sellye, Nyitra megye); 1330: Hédervár I. 29. (Bodak, Pozsony megye).

74 Lásd például 1251. július 15.: CDES II. 257. (Sellye, Nyitra megye); +1252: CDES II. 277. (Sempte, Nyitra megye).

75 Lásd például 1295. október 18.: BTOE I. 296. (Buda, Pilis megye).

76 Vö. 1270. október 1.: [...] a descenditibus de Austria cum suis mercimoniis per ipsum portum pontis fluvii Saar transeuntibus vel in Austriam ascenditibus – UB I. 372–373.

77 1109: DHA I. 366. (Szántó, Fejér megye); 1268. október 18.: BTOE I. 100. (Pest, Pest megye); 1285. június 14.: EFHU III/2. 79. (Jenő, Pest, Pest megye) 1300. július 13.: UGDS I. 215. (Várada, Fehér megye).

78 1268. október 18.: [...] in tributo nauli, quod consueverunt solvere naute de naulo suo – BTOE I. 100.

79 1215: EFHU III/2. 24.

80 1075: DHA I. 28. (Garam folyó); +1252: CDES II. 277. (Sempte, Nyitra megye).

81 1075: DHA I. 217–218. (Aranyos, Torda megye); 1157. március: MES I. 111. (Kakat, Esztergom megye); 1244. november 24.: EFHU III/2. 40. (Pest, Pest megye); 1285. június 14.: BTOE I. 218. (Pest, Pest megye); 1295. október 20.: BTOE I. 297. (Pest, Pest megye).

82 1321. február 2.: CDCr IX. 1. (Anjou-oklt. VI. 28. sz.).

hetett elhagyni az országot, ha a határispán és a király vámszedőjének pecsétjével rendelkezett valaki.⁸³ azaz akkor, ha a vámot a határon és Esztergomban is megfizette. A vámok szaporodásával azonban a külföldi kereskedőnek minden olyan helyen vámot kellett fizetnie, melyet útja során érintett. Azaz a határkapuknál szedett vám kifizetése nem mentesítette őket az országban szedett vámok alól, hacsak erre nem rendelkeztek külön mentességgel.

2.1. Határkapuban szedett vám

A határkapukban (*porta confinii*) az országba belépőket (*introitu ad metas regni Hungariae*) sújtották vámmal, mégpedig a 13. század elejétől már bizonyíthatóan az áru értékének nyolcvanadát kellett kifizetni vámként.⁸⁴ Ez a vámtípus elsősorban vámmentességi kiváltságokban bukkan fel,⁸⁵ mellettük csak két konkrét határkapura, illetve az ott szedett kapuvámra rendelkezünk adatokkal az Árpád-korból. Az egyik a Zágráb megyei Szamobor,⁸⁶ a másik a Szepes megyei Sztragár.⁸⁷ Az Anjou-korban jelenik meg az Újvárnak nevezett Fehéregyházán (Nyitra megye) szedett határvám.⁸⁸

2.2. Harmincad

A szakirodalomban a harmincad (*tricesima*) értelmezését Domanovszky Sándor 1916-ban megjelent, „A harminczadvám eredete” című munkája,⁸⁹ illetve Pach Zsigmond Pál annak megállapításait módosító, ugyanezen címmel kiadott értekezése határozza meg.⁹⁰ Ezek alapján a szakirodalom a harmincad alatt azt a hányadot érti, amely a királynak vagy a királynénak járt az eladományozott vásárvámokból, megjegyezve, hogy utóbb I. Károly a külföldi kereskedők áruinak vámolását harmincadszedő helyekre tette át.⁹¹ Miért tekintette már Domanovszky Sándor,⁹² majd Pach Zsigmond Pál is a vásárvámokhoz köthető vámnak a harmincadot? Do-

83 I. 82. § *Závodszy L.*: Törvények 194.

84 1217: CD VII/4. 72–73.; 1336: MDE I. 343–345.

85 Pl. 1211: CDCr III. 106. (RA 258. sz.); +1225: UB I. 107. (RA 420. sz.); +1230 körül: UB I. 127. (RA 469. sz.); 1237: EFHU III/2. 30.; 1243: CDES II. 89. (RA 745. sz.).

86 1274: CDCr VI. 99. (RA 2565. sz.); 1281: ÁÚO XII. 341.

87 RA II/4. 202. Az oklevél hitelessége ellen gyanú merült fel, vö. RA 4183. sz.

88 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

89 *Domanovszky S.*: A harminczadvám.

90 *Pach Zs. P.*: „A harminczadvám eredete”.

91 A harmincadot a szakirodalom egy része az egyházaknak eladományozott vásárvámok helyett bevezetett – a király vagy a királyné számára szedett – pótlólagos vásárvámnak tekinti (*Pach Zs. P.*: „A harminczadvám eredete” 47., 79–80.; *Pach Zs. P.*: A harminczadvám az Anjou-korban 231.; *Kristó Gy.*: Tájszemlélet 199.), másik része az eladományozott vásárvámokból való királyi, királynői részesedést érti alatta (*Domanovszky S.*: A harminczadvám 44., 46., 48.; *Hóman B.*: A királyság pénzügyei 73.; *Szűcs J.*: Utolsó Árpádok 72.).

92 Jóllehet Domanovszky Sándor is már hozzáfűzi, hogy a győri vám „útvám”, amit azonban a győri vámszabályzatban található 1 százalékos érték vám, majd a városnak biztosított lerakati jog „kivetkőztették eredeti jellegéből”, és azt feltételezi, hogy Győr csak a lerakati jog elnyerését követően vált harmincadhellyé. *Domanovszky S.*: A harminczadvám 48–49.

manovszky Sándor gondolatmenete vélhetően arra a megállapítására épült, hogy az Árpád-korban megjelenő harmincadhelyek (Esztergom, Győr) „eredetileg tributum fori-k voltak”.⁹³ Pach Zsigmond Pál ugyanakkor valószínűleg azért tekintette pótlólagos vásárvámnak a harmincadot,⁹⁴ mert az az áruforgalmat érintette, és a legforgalmasabb helyeken állították fel. Ha a harmincadszedő helyek közül csak Esztergomot és Győrt vizsgáljuk, akkor is látható, hogy a harmincadszedés mindkét helyen nemcsak helyileg különült el a vásároktól, hanem sokkal inkább a közlekedési vámokhoz, mint vásárvámokhoz kötődött.⁹⁵ Ráadásul a harmincad szedése nem mutatható ki minden olyan helyen, ahol az uralkodó a vásárvámot eladományozta. Az igaz, hogy a kereskedelmi forgalomba jutó árukra vetették ki, azonban kizárólag a külföldről behozott árukat érintette,⁹⁶ a harmincad kifizetését követően pedig a kereskedő az országba behozott áruját bárhol értékesíthette, ahol azonban ezt megtette, vásárvám fizetésére volt kötelezhető.

A harmincad bevezetését II. András nevéhez köthetjük, aki a királyné jövedelmei közé sorolta,⁹⁷ még akkor is, ha egyszer-egyszer ő és utódai – önkényesen, de korántsem szokatlan módon – rendelkeztek felette.⁹⁸ A vám a kereskedelmi áru értékének harmincadrészt tette ki, azaz értékvámnak tekinthető, melynek kiszabása során a szekereket még I. Károly korában is felbontották, azaz az árut megtekintették, és így becsülték meg értékét.⁹⁹ Az Árpád-korban bizonyosan szedtek harmincadot Dubicán,¹⁰⁰ Zágrábban,¹⁰¹ Győrnél,¹⁰² Galgócánál,¹⁰³ Esztergomban¹⁰⁴ és Kassán.¹⁰⁵ A galgóci harmincadot I. Károly uralkodása alatt Nagyszombatba helyezték át.¹⁰⁶ I. Károly korában harmincadot szedtek még Sárvárott¹⁰⁷ és vélhetően Bártfán.¹⁰⁸ A harmincadhelyek nem az ország határán, hanem annak belsejében helyezkedtek el, de olyan útvonalakon, melyeket a külföldről érkező kereskedők a Magyar Királyságba jövetelükkor előnyben részesítettek, így biztosította a király, hogy az országba szállított minden áru harmincadolás alá essen.

93 Domanovszky S.: A harmincadvám 53.

94 Pach Zs. P.: „A harmincadvám eredete” 80.

95 Lásd bővebben Weisz B.: Harmincad 273.

96 Lásd bővebben Weisz B.: Harmincad 274–275.

97 A királyné a harmincadot időnként bérbe adta, MES I. 551.

98 Például 1235-ben II. András az évi 1500 márkára becsült harmincadjövedelmet Jolán lánya hozományaként kötötte le, *Thallóczy L.*: Árpádházi Jolán 583–584.

99 1336. január 6.: [...] in locis tributorum supradictis nullas (!) fieri debeat religacio curruum, preterquam in civitatibus, in quibus tricesimam constituerimus exigendam – MDE I. 344.

100 1314. május 12.: CDCr VIII. 359.; DL 86 930 (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

101 1316. szeptember 16.: MDE I. 207. (Anjou-oklt. IV. 320. sz.); 1318. június 28.: CDCr VIII. 503. (Anjou-oklt. V. 173. sz.).

102 1208: UB I. 55.; 1276: CD V/2. 338. (RA 2741. sz.).

103 1318. augusztus 26.: Apponyi I. 53–54.

104 1289: BTOE I. 247–249.

105 1311. október 3.: RDES I. 392.

106 A nagyszombati harmincad első említése: 1336. január 6.: MDE I. 343. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.); Az, hogy egy harmincadállomást másik helyre helyeznek át, nem ismeretlen a harmincad történetében, hiszen az 1360-as években a sárvári harmincadot Sopronba, a győrit Pozsonyba tették át, Vö. *Pach Zs. P.*: A harmincadvám az Anjou-korban 234–236.

107 CD VIII/4. 666–667. (Anjou-oklt. XXV. 120. sz.).

108 1355: *Draskóczy I.*: Sáros megye vámhelyei 58.

II. A VÁMSZEDÉS KIALAKULÁSA, KIRÁLYI VÁMPOLITIKA

A vásárvám az ispánsági és egyházi központokban kialakult vásárokon jelent meg,¹⁰⁹ az első közlekedési vámszedő helyek pedig a kereskedelmi utak mentén alakultak ki.¹¹⁰ A királyi vámpolitika már Szent István korában megjelent hazánkban, Kálmán király törvénye szerint ugyanis azok, akik saját és házilag termelt dolgaikból eladnak valamit vásáron, Szent István törvénye szerint fizessenek vámot.¹¹¹ Maga a vámszedés azonban a korábbi időszakban is ismert gyakorlat volt.¹¹² I. László igyekezett biztosítani a vásárvámok beszedését, amit azon rendelkezése is mutat, mely a kereskedelmi tevékenységet csak a vásárokon tartotta lehetségesnek. Elrendelte, hogy az adásvételről a bíró, a vámszedő és a tanúk előtt szerződést kössenek.¹¹³ A vámok Kálmán korára már biztos bevételi forrásnak számítottak, amit az is jelez, hogy törvényben rendelte el a tized szedését a vámokból is.¹¹⁴ Sőt uralkodása alatt a vámok reformjára is sor került, amennyiben elrendelte, hogy a távolsági kereskedők a régi vám kétszeresét fizessék ki.¹¹⁵ A külkereskedelmet nemcsak nagyobb vámtételekkel sújtotta az uralkodó, hanem a királyi udvar ellenőrzését is biztosította: akik el akarták hagyni az országot, azoknak mind a király, mind a határispán vámszedőjének pecsétjével kellett rendelkezniük.¹¹⁶

A 12. század közepén hazánkban járt Freisingi Ottó I. Frigyes császár tetteiről szóló történeti munkájában még arról ad számot, hogy a vámszedés egyedül a király joga az országban.¹¹⁷ III. Béla 12. század végén készült jövedelemjegyzéke az uralkodó bevételeinek hét fő tétele között említette a vámokat, illetve révekből származó jövedelmet, valamint a vásárpénzt. Ez a bevétel a jegyzék szerint a királyi kincstár jövedelmének 18,1 százalékát tette ki.¹¹⁸ A vámok nagy része még ekkor is a király kezében volt, bár maga III. Béla is adományozott el vámrészeket

109 Fügedi Erik szerint a 11–12. században minden megye székhelyén tartottak hetivásárt, l. Fügedi E.: Városprivilegiumok 32.; A korai vásártartáshoz l. Major J.: Városhálózat 48–90.; Kubinyi A.: Korai gazd. fejlődés; Weisz B.: Árpád-kori vásártartás.

110 Súlyom Jenő a vámszedés kialakulását az útkényszerrel és a lerakatjoggal hozza kapcsolatba. Súlyom J.: Magyar vámügy 10.; Mindkét jog azonban csak a 13. században jelenik meg, így a vámszedés kialakulását tekintve nem köthetjük hozzájuk. Útkényszer: 1215: EFHU III/2. 24.; 1291: Kis P.: Kiadatlan oklevelek 78.; Lerakatjog: 1244: EFHU III/2. 40.; 1271: EFHU III/2. 63.; Vö. Weisz B.: Árpád-kori vásártartás 898–900.

111 I. 34. § Závodszy L.: Törvények 187.

112 Vö. Györffy Gy.: István király 52–53., 108–110.

113 II. 7. § Závodszy L.: Törvények 168.

114 I. 25. § Závodszy L.: Törvények 186.

115 I. 33. § Závodszy L.: Törvények 187.

116 I. 82. § Závodszy L.: Törvények 194.

117 SzIM 71.

118 Barta J.–Barta G.: III. Béla jövedelmei 444.

az egyházak számára.¹¹⁹ A vámok nagyobb mértékű eladományozására II. András korától kezdődően került sor.

IV. Béla a vámrendszer rendezésére tett kísérletet, amire 1255-ből vannak nyomok:¹²⁰ ekkor állapították meg a budai és a győri vámszabályzatot,¹²¹ valamint az esztergomi tételek módosítására is ekkor került sor.¹²² A 13. század végén is azokat a vámokat ismerték el jogosnak, melyeket IV. Béla rendezett és jóváhagyott.¹²³ Az Anjou-korban is találunk erre vonatkozó utalást, amikor arról hallunk, hogy a cseh területek felől érkezők vámszedő helyeit már IV. Béla korában törvényesnek és jogosnak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele Regis instituta, legitima, et omnino fore iusta*) tekintették.¹²⁴ A IV. Béla uralkodása idején kibocsátott mindhárom vámtarifa olyan vámszedő helyre vonatkozott, melynek vámja egyházi kézben volt. A vámtarifák megállapítása elsősorban nem a vámosok, hanem a kereskedők érdeke volt. Feltehetően már ekkor jelentkeztek azok a problémák, amelyek a század második felében erősödtek fel, azaz az igazságtalan vámok szedése. IV. Béla korában ezek közül csak a zsidókat érintő atrocitásokra találunk nyomokat, mivel 1251-ben a király elrendelte, hogy a zsidók a vámhelyeken csak annyi vámot fizeszenek, mint mindenki más.¹²⁵ Kötelezte a vámszedőket arra is, hogy a zsidókat ne zaklassák, miközben azok halottjaikat szállítják, ellenkező esetben mint hullarablót kell őket megbüntetni.¹²⁶

A 13. század második felében úgy megszáporodtak a vámok, hogy az uralkodók a vámok felülvizsgálatára, eltörlésére kényszerültek. Már IV. László kísérletet tett erre, ugyanis elrendelte az V. István halála óta felállított vámok eltörlését.¹²⁷ Ez nemcsak az általa felállított vámhelyekre volt érvényes, hanem az önkényesen kialakítottakra is. Ennek ellenére ő maga is létrehozott új vámhelyeket.¹²⁸ A vámrendszer felülvizsgálatára tett kísérletet jól mutatja Bertalan váradi püspök és Roland erdélyi vajda által Bihar megyében az 1280-as években tartott vizsgálat, melyet azt követően ejtettek meg, hogy az uralkodó tanácsosaival a különböző illetéktelen helyeken felállított vámhelyek megszüntetéséről, valamint a IV. Béla kori állapotok visszaállításáról döntött.¹²⁹ Ennek eredményeképpen született meg a bertényi

119 1177: *Borsa I.*: III. Béla 1177. évi privilégiuma 213. (Ösztövérd, Arad megye); 1183: CDES I. 90. (Nyárhíd, Nyitra megye); +1188: EFHU III/2. 13–14.; 1198: EFHU III/2. 19. (Esztergom, Esztergom megye).

120 *Szűcs J.*: Utolsó Árpádok 70–71.

121 1255: BTOE I. 56–58.; 1255: EFHU III/2. 51–52.

122 1288: MES II. 236–241.

123 1289: *Ipolyi A.*: Bél-háromkút III.

124 MDE I. 344. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

125 1251: Item ubicunque iudeus dominium nostrum transierit, nullus ei aliquod impedimentum prestatit nec molestiam inferet nec gravamen, sed si aliquas merces aut alias res duxerit, de quibus tributa debeant provenire per omnia tributorum loca nonnisi debitum solvat tributum, quod solveret unus civium illius civitatis, in qua iudeus eo tempore demoratur. – MZSO I. 29.

126 1251: Item si iudei iuxta suam consuetudinem aliquem ex mortuis suis aut de civitate in civitatem aut de provincia ad provinciam aut de una terra ad aliam duxerint, nichil ab eis a tributariis nostris volumus extorqueri, si autem tributarius aliquis extorserit vel predo mortui puniatur – MZSO I. 29.

127 1289: *Ipolyi A.*: Bél-háromkút III.

128 1283: RA II/2–3. 316. (Putnok, Gömör megye); 1285: CD IX/2. 730–731. (Somos, Sáros megye).

129 1284: [...] quod ipse dominus rex super diversitate tributorum, que in locis indebitis exiguntur, de omnium baronum et nobilium regni sui consilio provide ordinando, tributa, que post obitum

vámtarifa, amely a gyalogosokat, a lovasokat, az üres szekereket és a nem kereskedelmi okból megterhelt szekereket mentesítette a vámfizetés alól.¹³⁰ IV. Lászlónak a IV. Béla és V. István kori vámrendszerhez való visszatérési kísérletét mutatja a német kereskedőknek biztosított kiváltsága is, melynek értelmében a rendes harmincad és vám lefizetése után ugyanolyan biztonságot élvezzenek, mint IV. Béla és V. István idején.¹³¹

IV. László vámrendszer-felülvizsgálata nem volt eredményes, így utóbb III. András törvényben rendelte el, hogy a IV. László uralkodása óta felállított vámokat töröljék el,¹³² s akik ennek ellenére vámszedésre vetemednek, kiközösítéssel és birtokuk elvesztésével bünhődjenek.¹³³ 1297-ben elrendelte az újonnan felállított és illetéktelen helyeken szedett vámok eltörlését. Igazságos vámnak azt ismerte el, amelyet már IV. Béla idejében szokás volt szedni. A vámosokat birtokuk – amelyen a vámot szedték –, a bárókat méltóságuk elvesztésével fenyegette meg a jogtalan vámszedés esetében.¹³⁴ III. András tehát szintén a IV. Béla kori állapotokat akarta visszaállítani a vámszedés területén, amit 1291-ben a regensburgiak számára kiadott privilégiuma is mutat, melyben a IV. Béla kori feltételeket biztosította számukra a vámszedés terén.¹³⁵ A király az I. Albert osztrák herceggel 1291-ben kötött békeszerződésben szintén ígéretet tett arra, hogy minden hamis és igazságtalan vámot eltöröl.¹³⁶

I. Károly az Árpád-kori uralkodók vámpolitikáját folytatta. Uralkodása alatt szintén megfigyelhető a IV. Béla kori vámok elfogadása,¹³⁷ igaz, a későbbi uralkodók által felállított új vámhelyeket is jogosnak tekintette. Ugyanakkor törekedett arra, hogy a tartományurak által felállított törvénytelen vámokat megszüntesse. 1311. október 3-án Amadé özvegyével és fiaival például megígértette, hogy az Amadé nádor által törvénytelenül felállított vámokat megszüntetik.¹³⁸ I. Károly a régi vámhelyeket szívesen adományozta híveinek,¹³⁹ ugyanakkor új vámhelyeket is felállított, és ilyen esetekben legtöbbször a vámtételeket is meghatározta.¹⁴⁰

A vámhelyek megsokszorozódása mellett problémát jelentett az is, hogy a vámhelyek tulajdonosai igyekeztek a vámszedés alapját képező áruk körét is kitágítani. Ezért lehetett arra szükség, hogy III. András szabályozza azon „árúk” körét, amelyek után vámot nem lehetett kiszabni. Így megtiltotta a nemesek és

domini regis Bele felicis memorie ortum vel originem habuerunt, omnino decrevisset abolere – ÁÚO IX. 400.

130 1284: [...] quod super peditibus, equitibus et vacuis curribus, seu etiam oneratis de uno loco ad alium, non tamen causa mercimonii transeuntibus, tributa exigi inhibemus. – ÁÚO IX. 401.

131 1277: CD V/2. 388.

132 1290: 11. § DRMH I. 44.

133 1298: 9. § DRMH I. 49.

134 Sopr. Tört. I/1. 16.

135 [...] quicunque mercatorum in Regnum nostrum cum sua descendere uoleant mercatura, eagaudeant libertate, eoque beneficio perfruantur, quod tempore Serenissimi Bele Regis aui nostri karissimi clare memorie habuisse noscuntur – ÁÚO V. 32–33.

136 Item, quod omnia falsa, iniusta et inposita de novo thelonea et tributa tam in Vngaria qua min Austria in debitum et antiquum reformata statum in irritum revocentur. – UB II. 253.

137 1336. január 6.: MDE I. 243.

138 RDES I. 392.

139 Lásd például 1318: Apponyi I. 53.

140 Lásd például 1327. október 28.: CD VIII/3. 199–201. (Hídvég, Heves megye).

egyházak élelmiszerei utáni,¹⁴¹ a rakomány nélküli gyalogos vagy lovas embertől történő,¹⁴² valamint az országba költöző külföldit, valamint a más úrhoz költöző jobbágyot költözködése alkalmával sújtó vámszedést.¹⁴³

1. A VÁMFIZETÉS HÁTTERE

A vámfizetésért cserébe a közlekedők a király védelme alatt álltak.¹⁴⁴ A vámmal sújtották az árut szállító kereskedőt, még akkor is, ha szekere üres volt.¹⁴⁵ De nemcsak a kereskedőknek, hanem az országban közlekedő gyalogosoknak, lovon utazó embereknek is vámot kellett fizetniük.¹⁴⁶ Hasonlóképpen vámmal sújtották a költözködőket is, legyenek azok akár külföldiek, akár az országban élő emberek.¹⁴⁷ Mind az üres szekerek, mind a gyalogosok, lovasok, költözködő emberek megvámolása arra utal, hogy a közlekedési vámszedés eredetileg nem a közlekedést elősegítő eszközök, utak karbantartásáért fizetett összeg volt, hanem a vám lefizetéséért cserébe az uralkodó a közlekedőknek védelmet biztosított útjuk során.¹⁴⁸ Arra, hogy a vámszedés alapgondolata a védelem nyújtása volt, más források is utalnak. Így a 13. század második felében az uralkodó a törvényes vámok lefizetése után a német kereskedőknek az országban való szabad és biztonságos közlekedést garantált.¹⁴⁹ A védelem azonban nemcsak a közlekedési vámokat kifizetőknek, hanem a vásárvámot lerovóknak is járt. A vásár békéjét a vám szedője garantálta, a vám lerovásával pedig a vevő biztosítékot kapott, hogy nem lopott árut vásárolt a piacon.¹⁵⁰ A *forum liberum* engedélyezésekor a királyok több esetben hangsúlyozták a vásárra érkezők és az onnan távozók akadályoztatástól mentes közlekedésének biztosítását.¹⁵¹ Erre azért lehetett szükség, mert a *forum liberum* biztosításával az uralkodó nemcsak a saját vámrészeről, hanem az ispáni vámrészeről is lemondott.¹⁵² A vám kifizetésével tarthattak volna igényt a kereskedők a királyi védelemre.¹⁵³ A vám elengedésével a király a vásárt igyekezett vonzóvá

141 1298: 74. § Kovachich Supplementum 184.

142 1298: 71. § Kovachich Supplementum 182–183.

143 1298: 72–73. § Kovachich Supplementum 183–184.

144 Az országba érkezők királyi védelmének biztosítása jelenik meg Szent István kisebbik, és a Hartvik-féle legendában, amikor az országba költöző besenyőket ért támadás után Szent István szigorúan megbüntette azok támadóit. ÁKÍF 310–311.; MLG 67–68.

145 1276: CD VII/2. 48. (Karos, Zala megye); 1283: RA II/2–3. 316. (Putnok, Gömör megye).

146 1298: 71. § Kovachich Supplementum 182–183.; 1326: Zichy I. 277. (Bosnya, Zemplén megye).

147 1223: UB I. 90.; 1271: Heves 34–38.; 1291: VMMS I. 74–76.; 1298: 72–73. § Kovachich Supplementum 183–184.; +1303: CD VIII/5. 24–25. (Anjou-oklt. I. 532. sz.); 1336. február 14.: UB IV. 209–210.

148 Vö. *Tringli I.*: Pest megye 127.

149 1277: CD V/2. 388.; 1291: ÁÚO V. 33.; 1291: UB II. 253.

150 I. László I. 25. § *Závodszy L.*: Törvények 186.

151 1271. október 2.: HO VII. 128., RA 2112. sz. (Semjén, Szabolcs megye); (1277.) február 3.: BTOE I. 252–253., RA 2765. (Csolnok, Esztergom megye).

152 Vö. 1271: EFHU III/2. 62. (Győr, Győr megye); 1274. március 29.: UB II. 51–52. (Dabrony, Veszprém megye); 1276: CD VII/2. 48. (Karos, Zala megye).

153 A 14. századtól a *forum liberum* engedélyekor az uralkodó a kereskedőknek a szabad járás-kelest *sub nostra protectione et tutela speciali* biztosított. Lásd például 1322. június 24.: AO II.

tenni az árusok számára, ehhez azonban szükség volt arra is, hogy a kereskedők biztosítva legyenek arról, hogy nem fogják őket zaklatni a vásár felkeresése során. Természetesen a király nem csak a védelemről gondoskodott, hanem a réveknél hajókat tartott, jó állapotú hidakat és utakat igyekezett fenntartatni, hiszen ezek nélkül a közlekedés nem lett volna lehetséges.

Az uralkodók egy-egy vám rész adományozása során megállapították, hogy mire kell fordítani az abból befolyó jövedelmet. A soproni polgárok a fertői vám felét a vártornyok helyreállítására és karbantartására (*pro reparatione et conservatione turrium*) kapták meg,¹⁵⁴ majd pedig az adomány módosítása a város felépítését és falainak kijavítását tette elsődlegessé.¹⁵⁵ A poroszlói sóvámot a béli ciszterci apátság a monostorban IV. László uralkodása idején keletkezett károk rendezésére kapta meg.¹⁵⁶ III. István király a Meszes kapun áthaladó sószállító szekerektől szedett vám egy részét a meszesi Szűz Mária-monostor szükségleteire adományozta.¹⁵⁷ 1015-ben a pécsváradi apátság egy hamis oklevél szerint két pécsváradi hetivásár vámját a monostor szükségletére kapta meg.¹⁵⁸ I. László 1077–1095 között egy hamis oklevél szerint szintén két vásár vámját adományozta a pécsváradi apátságnak gyertya és tömjén beszerzésére.¹⁵⁹ I. András az egyház és a testvérek szükségletére (*pro necessitate ecclesie atque fratrum*) adományozta a veszprémi vásárvám egy részét a tihanyi apátságnak.¹⁶⁰ Gyertya és tömjén (*pro thure et lucernis*) vásárlására kapta meg 1230-ban a csornai monostor is a csornai vásárvámot.¹⁶¹ 1131–1132 között a pécsváradi monostor egy hamis diploma szerint csizmák és saruk (*pro caligis et calciamentis*) vételére jutott hozzá a tolnai vásárvámhoz.¹⁶² 1158-ban egy hamis oklevél szerint a Keltekőnél a Dunán átkelőktől szedett *censust* a nyitrai püspökség az egyház felújítására (*ad reparandam ecclesiam*) kapta meg.¹⁶³ 1255-ben a jászói monostor IV. Bélától vámszedési jogot kapott, hogy felépítsék a monostort, melyet Kálmán herceg nem tudott befejezni,¹⁶⁴ s a vámot III. András 1290. évi oklevelé alapján a kolostor épületeinek javítására fordíthatták.¹⁶⁵ 1271-ben a nyitrai egyház

22. (Anjou-oklt. VI. 646. sz.) – Szalók (Sáros megye); 1325. április 8.: DL 2293 (Anjou-oklt. IX. 126. sz.) – Szemenye (Zala megye); 1329. augusztus 30.: DL 60 964 (Anjou-oklt. XIII. 486. sz.) – Jobbágy (Heves megye); 1330. június 12.: DF 200 402. (Anjou-oklt. XIV. 336. sz.) – Nyirád (Zala megye); 1388. július 15.: DL 69 267 – Százd (Hont megye); 1410. december 18.: DL 64 149. – Kapi (Sáros megye); 1481. június 8.: DL 30 475. – Bolcs (Bihar megye). A forum liberumhoz (a korábbi szakirodalomra való hivatkozással) lásd bővebben: *Tringli I.*: Vásártér és vásári jog 1336–1337.; *Weisz B.*: Vásárok és lerakatok 18–24.

154 1277: EFHU III/2. 69.

155 1297: UB II. 307.; Ehhez hasonlóan a pécsújfalui vámot is Újvár várának fenntartására rendelték egy 1209. évre datált hamis oklevél szerint, CDES I. 124. (RA 246. sz.).

156 1289: *Ipolyi A.*: Bél-háromkút III.

157 1165: *Zichy I.* 2.

158 DHA I. 76. (RA 6. sz.).

159 DHA I. 78–79.; Hamis I. DHA I. 66–72.

160 DHA I. I. 152.

161 UB I. 123–124.

162 DHA I. 79. (RA 93. sz.).

163 CDES I. 83. (RA 94. sz.).

164 [...] dedimus tributum exigere et pro reparatione dicti monasterii, quia ipsum monasterium a Colomano, fratre nostro karissimo, nondum erat consummatum – CDES II. 345. (RA 1062. sz.).

165 Praeterea tributum, quod ex villa lasow ab antiqua institutione progenitorum nostrorum exigitur, ipsi monasterio pro reficiendis aedificiis eorumdem successiuis temporibus relinquibus, dedimus

a nyitrai vámot – a már birtokolt tizeden és harmadon felül – a szent ereklyék előtt égetendő örökmécsesért kapta meg.¹⁶⁶ 1263-ban IV. Béla a füzitői vám kétharmadát a füzitői *hospeseknek* a király vendégül látására biztosította.¹⁶⁷

Miután a királyi vámok adományozásán túl az uralkodó már új vámhelyek felállítását engedélyezi, joggal várta el, hogy a vámbirtokosok az utakat, hidakat és réveket karbantartsák. A Pelbárthidát és az ott szedett vámot birtokló Kozma fia Kozma¹⁶⁸ mint a birtok ura (*tamquam dominus possessionis seu terre*) volt köteles a pelbárthidai hidat vagy építményét javítani.¹⁶⁹ I. Károly uralkodása alatt már lépten-nyomon találkozunk az új vámok felállításakor azzal a kitéttel, hogy a vámbirtokosok az átkeléshez hidakat vagy hajókat kötelesek biztosítani, és ezeket megfelelőképpen karban kell tartaniuk.¹⁷⁰ Így például, amikor 1326. április 20-án I. Károly megengedte Tamás fiainak, Lászlónak és Doncsnak,¹⁷¹ hogy Bosnya birtokon a Bodrog folyón az átkelőktől vámot szedjenek, kötelezte őket arra, hogy az átkeléshez alkalmas hidakat és hajókat tartsanak (*pro quibus iidem in dicto fluvio pontes et naves ad transitum aptos et commodiosos servare et habere teneantur*).¹⁷²

Találunk azonban ellenpéldákat is. Temesváron hidak segítették az átkelést, melyek kijavítása és újjáépítése (*pontes in eadem existentes reparare et de novo edificare debuissent*) I. Károly oklevele szerint a temesvári polgárok feladata volt (*quod visi literis domini regis, cives de Temesuar pontes in eadem existentes reparare et de novo edificare debuissent*). 1342. február 9-én Benedek temesvári vámszedő *famulusa* azért tett panaszt, mert a polgárok ezen kötelességüket nem teljesítették, így Benedeknek 30 márka kárt okoztak.¹⁷³ Az eset arra utal, hogy bár a vámszedéshez elengedhetetlenek voltak a hidak, a befolyt jövedelmet nem kellett azok karbantartására fordítani, ha azt a helyi lakosok voltak kötelesek elvégezni.

Amennyiben a vámbirtokosok birtokosztályt tettek, a legtöbb esetben a vámot közös kezelésben hagyták, vagy a vámon egyenlő arányban osztottak. Mindkét esetben azonban kitértek arra is, hogy nemcsak a bevételek, hanem a kiadások is közösek. 1343. május 12-én egyrészt Káta nembeli István fiai, János és Lőrinc¹⁷⁴ és Káta nembeli Gúg fia Gúg,¹⁷⁵ másrészt Debreceni Dózsa fiai, Jakab és Pál¹⁷⁶ megosztottak Zámmonostora birtokon. Az itt szedett hídvám, valamint a Hortobágy folyó fele-fele arányban került hozzájuk. Megegyeztek abban is, hogy ha a Hortobágy folyó áradása idején (*tempore inundacionis*), amikor a híd valószínűleg hasz-

et contulimus possidendum perpetuo iure, prout antea mediantibus priuilegiis progenitorum nostrorum dignoscitur possedissee – CD VI/1. 59–60. (RA 3682. sz.).

166 CD VII/2. 154.

167 1263: Item de tributo portus Danubii, quem nos ibidem duximus statuendum, due partes cedent hospitibus supradictis pro delitiis seu servitiis nobis impendendis – EFHU III/2. 56. (RA 1375. sz.).

168 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidi.

169 1297: HO VII. 258–259.

170 Lásd például: 1320. július 18.: AO I. 569–571. (Fegyvernek, Heves megye); 1327. október 28.: CD VIII/3. 199–201. (Hídvég, Heves megye).

171 Vö. Engel P.: Genealógia: Baksa rokonsága 7. tábla: Sztritei, Csapi (polyánakai).

172 Zichy I. 277. (Anjou-oklt. X. 141. sz.).

173 Temes I. 71. (Anjou-oklt. XXVI. 49. sz.).

174 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 1. tábla.

175 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 1. tábla.

176 Vö. Engel P.: Genealógia: Debreceni.

nálhatatlanná vált, az átkelőknak a szükséges hajókat közösen biztosítják, a hajók bevételeit, miként a vámot, közösen szedik be és osztják fel egymás között (*proventus earundem navium sicut et tributum equaliter percipere et interse dividere*). A hajókat közös költségen e hajók bevételeiből (*reditibus seu lucris earundem navium*) fogják javítani. Ugyanakkor a Hortobágy folyón levő hidat szintén közösen javítják és őrzik (*communiter reparare deberent et interse conservare*).¹⁷⁷

2. A FÖLDBIRTOK ÉS A VÁMSZEDÉS

A vámszedés alapja nem a terület birtoklása volt, hanem királyi jogból eredt.¹⁷⁸ Ennek látszólag ellentmond a Szent Gellért legendájában található azon szövegrészlet, mely Ajtonynak a Maros folyón működő vámszedőire utal, akik még a királyi sőt is megvámolták.¹⁷⁹ Ajtony szuverenitását hangsúlyozandó alkalmazott vámszedőket a birtokában lévő területen – a királyi jövedelmet ragadva magához –, ezzel is kifejezve, hogy I. Istvánt nem ismeri el uralkodójának. A korai vámadományok jól érzékeltetik, hogy a vámbirtoklás nem járt együtt a terület birtoklásával. Ezek a vámadományozások bizonyos vámrész – általában a királyi rész fele, azaz a vámegyharmada – átengedését rögzítették a vámszedő helyen történő birtoklás nélkül.¹⁸⁰

A 13. században jelent meg az a törekvés, hogy a vámbirtokos a vámszedő helyen igyekezett területtel, illetve minél nagyobb területrésszel rendelkezni. Az újabb vámadományozások pedig már nagyrészt a terület birtoklásával is együtt jártak. Ennek egyszerűen az lehetett az oka, hogy a vámbirtokosnak a vámot könnyebb volt beszedni, ha a vámszedő helyen birtokkal, területtel rendelkezett, hiszen így elkerülhette a birtokos részéről a vámszedés megakadályozását. Ez figyelhető meg Esztergom esetében például, ahol a vásárvámot birtokló esztergomi káptalan és az őt támogató esztergomi érsek egyre nagyobb terület felett bírt tulajdonjoggal, a vámot is a birtokában lévő területen szedte be.¹⁸¹ 1246-ban Verner barsi ispán a garamszentbenedeki kolostornak Barsban a híd mellett egy telket adományozott, ahol a kolostor vámszedői a vámot beszedhették.¹⁸²

Ha a föld birtokosa és a vámbirtokos személye nem volt azonos, akár az egyik, akár a másik arra törekedett, hogy vagy a vámot, vagy a birtokot megszerezze magának. 1256. november 18-án IV. Béla az udvardi vámot a német Sebret *comes*-nek adományozta, amiről a király külön oklevelet (*privilegium speciale*) adott Sebretnek.¹⁸³ Az adományozásra a tatárjárást követően került sor, amikor IV. Béla az

177 Zichy II. 67–68. (Anjou-oklt. XXVII. 295. sz.).

178 A vámszedés nyugaton is királyi felségjogból eredt. Vö. Hassinger, H.: Die Bedeutung des Zollregals.; Wadle, E.: Mittelalterliches Zoll- und Münzrecht 190–202.; Hildegard, A.: Zollwesen 213–217.

179 SRH II. 489–490.

180 Lásd például 1055: tertium partem forensis tributum – DHA I. 151.; 1075: medietatem regie partis – DHA I. 218.; 1177: tertium partem tributum – Borsa I.: III. Béla 1177. évi privilégiuma 213.

181 1284: ÁÚO IX. 411–412.

182 1246: CDES II. 163.

183 CDES II. 388. (RA 1118. sz.).

átmenőktől szedett udvardi vámot (*tributum... a transeuntibus exigitur*) Sebretnak, míg Udvardot Resul német vitéznek juttatta.¹⁸⁴ Ezt követően Udvard falu különböző birtokosok kezébe került, míg végül az esztergomi érsekség birtokába jutott.¹⁸⁵ Az érseknek azonban terhére volt, hogy falujában más szedi a vámot, ezért IV. Béla engedélyt adott neki arra, hogy a vámot megvegye Sebrettől, és Udvardot a hozzá kapcsolt vámmal együtt birtokolja. Sebretnak 100 márka finom ezüstért eladta a vámot az esztergomi érseknek.¹⁸⁶ Az adásvétel megtörténte legkorábban egy 1264-ben kelt oklevél utal, mely szerint Mödlingi Sebretnak 70 márka jó és finom ezüstért adta el a vámot.¹⁸⁷ Egy 1265-ben írásba foglalt irat szerint Sebretnak a IV. Béla adományából bírt udvardi vámot 100 márka jó és finom ezüstért adta el Fülöp esztergomi érseknek a szintén királyi adományból bírt Örs és a korábban Bánya várhoz tartozó Vért földdel¹⁸⁸ együtt.¹⁸⁹ A király mind a falu, mind a vám vételét jóváhagyta, és azok birtoklásában 1268-ban megerősítette az esztergomi érsekséget.¹⁹⁰

Amennyiben a terület birtokosa és a vámbirtokos személye nem egyeztet meg, vagy az uralkodó, vagy a terület birtokosa szabta meg a vámbirtokos számára a vám behajtásának feltételeit. Az esztergomi vám birtokába 1251. május 19-én Csák tárnokmester az esztergomi polgárok egyetértésével iktatta be az esztergomi káptalant.¹⁹¹ Miután az esztergomi káptalan vámszedő helyét a városban átengedte a polgároknak, cserébe a város közössége megengedte, hogy a város egész területén beszedhesse a káptalan a vámot.¹⁹² IV. Béla 1259-ben a pécsváradi apát és a pécsváradi *hospesek* között az újpécsi és az olaszfalvi vásárvámok felett kialakult pert úgy zárta le, hogy a vásárvámok beszedését biztosította az apátságnak, míg a terület a *hospesek* tulajdonában maradt.¹⁹³ Komáromban a komáromi rév- és vásár vámjának kétharmadát I. István adományából a bakonybéli apátság birtokolta.¹⁹⁴ Miután Komárom Szécs nembeli Komáromi Pál és Miklós birtoka lett, IV. Lászlónak külön oklevélben kellett figyelmeztetnie Pálékát, hogy a bakonybéli apátságot vámbirtoklásukban ne akadályozzák.¹⁹⁵ Az abádi rév vámot IV. Béla a Tomaj nembelieknek adományozta, ám mivel a rév egy része az egri püspökség földjén feküdt, Lampert egri püspök engedélyével tudták csak birtokba venni a vámszedő helyet.¹⁹⁶ De még ekkor is akad példa az ellenkezőjére. Így 1297-ben Vörös Ábra-

184 1268: MES I. 548. (RA 1584. sz.).

185 1268: MES I. 549. (RA 1584. sz.).

186 1268: MES I. 550. (RA 1584. sz.).

187 MES I. 518.

188 Örs és Vért földeket Sebretnak 1256. november 18-án kapta IV. Bélától adományba, CDES II. 388. (RA 1118. sz.).

189 MES I. 531.

190 MES I. 550. (RA 1584. sz.).

191 1251: MES I. 386.

192 1284: ÁÚO IX. 411–412.

193 (1259): EFHU III/2. 50.

194 Vö. +1037: DHA 118. (RA 9. sz.); 12. sz.: DHA 254. (RA 22. sz.) Az oklevél kritikájára l. DHA 248–250.; 1286. július 1.: PRT VIII. 301. (RA 3600. sz.).

195 PRT VIII. 301.

196 1261: Heves 26.

hám¹⁹⁷ az Aba nembeli Aba fia Abával¹⁹⁸ történt birtokcsere során nem mondott le a Vágon túli Galgóc nevű földjéről – csak a galgóci várnak a Vágtól keletre lévő földjét adta át Abának –,¹⁹⁹ sem a vámjövedelemről (*absque tributo*).²⁰⁰

A vámszedés és a földbirtoklás között különböző kapcsolatok mutathatók ki a forrásokban. Az uralkodó másnak adományozhatta a földbirtokot és más személynek a vámot, mint ahogy korábban Udvard példáján láttuk. Előfordulhatott, hogy a rév egy része nem a vámbirtokos kezében volt, ekkor a birtokos vagy engedélyt adott a vámszedő hely elfoglalására, mint Abádnál,²⁰¹ vagy az átkelésért fizetett összegben megosztottak a földbirtokosok – akik a révnél a hajók fenntartói is voltak –, de a vámot csak a vámbirtokos szedte be. Így például II. András engedélyezte, hogy szükség esetén az esztergomi káptalan birtokában lévő kakati rév helyett a közlekedők az esztergomi érsek Szép faluja és az ispotályosok Szent Istvánról elnevezett háza közt fekvő átkelőhelyet használják. Az esztergomi érsek és az ispotályosok vezetője közösen hajókat tarthattak itt az átkelés elősegítésére, és a viteldíjon egymás között megosztozhattak, de a vámot – amit a kakati rév használatáért kellene fizetni – Esztergomban az esztergomi káptalan számára kellett megfizetniük az itt átkelőeknek is.²⁰² Elképzelhető, hogy a birtokon királyi vám volt, amelyet az uralkodó átadott a föld birtokosának. Gáborjánban hídvámot szedtek, melyet I. Károly 1329. évi oklevele szerint IV. László király Rafain bánnak adományozott.²⁰³ Rafain bán Geregye nembeli Écs²⁰⁴ birtokát, Gáborjánmonostort Borsa nembeli Tamás és János fiaitól²⁰⁵ 1285. június 13-án kapta meg, de az oklevél a vámot nem említette.²⁰⁶ Rafain – lévén gyermektelen – birtokát 1311. szeptember 25-én Debreceni Dózsára²⁰⁷ hagyta.²⁰⁸ 1329. október 27-én már néhai Dózsa nádor fiainak kezén volt a vám.²⁰⁹ Gáborján esetében vagy egy királyi vám átadásáról, vagy egy új vám felállításáról lehetett szó.

Új vámszedő hely felállítása a 13. század második felében több esetben is megtörtént. Így például 1272 előtt V. István a sági monostor Palojta földjén²¹⁰ engedélyezett vámszedést.²¹¹ A 13. század második felében általánossá válik, hogy az uralkodó egyszerre adományozta a földbirtokot és a vámot a vámbirtokosnak, vagy vámszedést engedélyezett az átengedett birtokon, így a vám a földbirtok tar-

197 Vö. Engel P.: Csekléshi.

198 Vö. Engel P.: Aba nem 1. Széplaki ág 1. tábla.

199 ÁÚO XII. 611.; Aba 1276-ban kapta meg a galgóci vár hospeseinek Vág melletti földjét IV. Lászlótól, RA II/2–3. 155.

200 ÁÚO XII. 611.

201 1261. szeptember 9.: Heves 26.

202 1215: EFHU III/2. 24–25.

203 DF 274 376 (Anjou-oklt. XIII. 569. sz.).

204 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. Écs ága.

205 Vö. Engel P.: Genealógia: Borsa nem 1. Kopasz ága 1. tábla.

206 Zichy I. 63. (RA 3365. sz.).

207 Vö. Engel P.: Genealógia: Debreceni.

208 Zichy I. 132–133. (Anjou-oklt. III. 145. sz.).

209 DF 274 376 (Anjou-oklt. XIII. 569. sz.).

210 Palojta egy részével Hontpázmány nembeli Márton adományából került a sági prépostság kezébe 1245. szeptember 9-én (CD IV/3. 280–281.); Palojta egy másik részét 1264-ben Turdos nembeli Pósa fiaitól, Turdostól és Sándortól vette meg a sági prépostság, CD IV/3. 243–245.

211 CD IX/4. 105. (RA 2297. sz.).

tozékává vált.²¹² 1248. február 24-én IV. Béla a Tisza menti, királyi kézben lévő Csege falut a régtől fogva szokásos vámmal és a Tisza két partján lévő átkelőhellyel az egri püspökségnek adományozta.²¹³ Hasonló történt 1262-ben, amikor IV. Béla király az Újvár megyében, Sáros vára melletti Szinyefalva birtokot Újfalú és Jernye falvakkal, melyek a hűtlen Bánk bántól kerültek a királyhoz,²¹⁴ Szinyei Benedek fia Mersének²¹⁵ adományozta, melyhez Újfaluban szedett vám (*cum... etiam telonio in praedicta villa Vjfalua existente*) is járult.²¹⁶

Egy-egy településen több vámszedő hely is működhetett egymással párhuzamosan, és azok birtokosa nem feltétlenül volt azonos. Így például 1305-ben Komáromi Pál az általa alapított komáromi kolostornak adományozta a Vág és a Duna folyón Esztergom vagy Buda felé hajókon, vagy azok mellett kosarakban vagy bárka nevű eszközökön szállított összes hal vámját, az adomány azonban nem vonatkozott a vizákra vagy halakra, amelyeket szekereken szállítottak, továbbá a *Temletes* nevű német halszállítókra, akik veszik és sózzák a halat. Ez utóbbi vámokat, miként más régibb és nagyobb vámokat, a vár fenntartására és magának tartotta fenn.²¹⁷ 1323-ban I. Károly Vörös Ábrahámnak²¹⁸ adta Cseklész birtokot a kisebb vámmal, ahol két dénárt kellett fizetni, míg a hídon szedett nagyobbik vámot megtartotta magának.²¹⁹

IV. Béla a földbirtok és a vámszedés kapcsolatának kérdésében két ellentétes döntést hozott a vámperek lezárása során. (1254.) június 4-én IV. Béla a Rákos birtokon működő révvámot a győri püspöknek ítélte a soproni polgárokkal szemben, mivel a rév a püspökség földjén állt.²²⁰ (1259)-ben IV. Béla az újpécsi hétfői és az olaszfalvi szerdai vásár vámját a pécsváradi apátságnak ítélte, elismerve, hogy mindkét településrész a pécsváradi *hospesek* tulajdonában van.²²¹ A két forrásban található eltérő döntéseket kétféleképpen magyarázhatjuk: vagy arról van szó, hogy a rév-, illetve a vásárvám különböző birtoklási formákat követelt meg, azaz a rév esetén szükségszerű volt a földbirtoklás, a vásárvám beszedése azonban nem követelte meg azt; vagy a perekből a vámszedést illetően győztesen kikerülő egyházak befolyásának kell tulajdonítanunk a döntéseket. Az előbbi gondolatnak ellentmond az abádi révvám, ahol tudjuk, hogy a rév egy része az egri püspökség

212 1228: [...] cum omnibus suis pertinenciis videlicet tributo – UB I. 114.; 1273: [...] cum omnibus appendiciis suis, circumstantiis, utilitatibus, pertinenciis, silvis videlicet, vineis, pratis, feneto, piscinis, tributo tam in fluvio Drawe, quam Danubii constituto – Sztáray I. 13.; 1291. augusztus 16.: [...] cum omnibus suis utilitatibus, pertinenciis ac circumstanciis universis specialiter cum teulonio, seu tributo – MES II. 293–294.; 1328: [...] pons et tributum antedictum pertinent ad ipsam possessionem Cheeb – ZO I. 230.

213 Heves 13–15.

214 1249-ben IV. Béla Szinye földet Écsnek adományozta, HO VIII. 54. (RA 917. sz.).

215 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Szinyei (Merse).

216 CD IV/3. 61. (RA 1312. sz.).

217 PRT VIII. 355. (Anjou-oklt. I. 803. sz.).

218 Vö. *Engel P.*: Csekléshi.

219 [...] tributoque minori, quod cum duobus denariis inibi exigitur, maiori tamen tributo ibidem in ponte exigi consueto pro nobis reservato – Apponyi I. 55. (Anjou-oklt. VII. 145. sz.); A pozsonyi várhoz tartozó csekléshi királyi vámot 1387. december 5-én kapja meg Csekléshi Lőkös fia Miklós Zsigmond királytól: tributum nostrum regale, in dicta possessione sua Cheklez vocata exigi consuetum, ad castrum nostrum Posoniense pertinens – Apponyi I. 218. (ZsO I. 329. sz.).

220 UB I. 234.

221 EFHU III/2. 50.

földjén volt, a rév vámot azonban IV. Béla adományából a Tomaj nemzetség birtokolta.²²² Azaz ismerünk olyan révet, melynél a révnek legalább az egyik oldalán ki-mutatható, hogy nem a rév birtokosa a tulajdonos. A rév kapcsán nem is az lehet a döntő, hogy ki birtokolja a folyó két partján a révhez használt földet, hanem hogy ki tartja fenn a révben használatos hajókat. Hiszen a Szentkirálynál rossz időjárási viszonyok esetén használható átkelőhelyen a viteldíjon csak azért osztoznak a rév két partján birtokos esztergomi érsekség és a szentkirályi ispotályosok, mivel a hajókat közösen tartották fenn.²²³ Természetesen a rév birtokosának működését megkönnyítette, ha a folyó mindkét oldalán területtel rendelkezett.

3. A KIRÁLYKETTEJE ÉS AZ ISPÁN HARMADA. VÁMBIRTOKOSOK A KÖZÉPKOR ELSŐ FELÉBEN

Az eredetileg királyi tulajdonban lévő vámok kétharmad-egyharmad arányban oszlottak meg a király és az ispán között.²²⁴ A királyi vámrészt „királyketteje”-nek nevezték, mely az ispán kezelése alá tartozott.²²⁵ A királyi vámadományozás e kétharmad vámra vonatkozhatott, bár bizonyos esetekben a király az ispáni részt is eladományozta,²²⁶ mint történt 1276. november 18-án, amikor IV. László a feldűlt veszprémi iskola helyreállítására a veszprémi egyháznak adta a foki vámoknak azt a részét, melyet eddig a somogyi ispán élvezett.²²⁷ Emellett a 13. században a *forum liberum* biztosításával az uralkodó nemcsak a saját vámrészeről, hanem az ispáni vámrészeről is lemondott.²²⁸ Ez érvényes lehetett az újonnan felállított vámhelyekre is, melyeknél az ispáni részesedés egyáltalán nem jelenik meg a forrásokban,²²⁹ bizonyára azért, mert nem is létezett. Az ispán a birtokában lévő vámharmadot el is adományozhatta, de csak hivatalviselése idejére.²³⁰

A győri vámszabályzat ettől eltérő képet fest elénk. Ha megvizsgáljuk a vámosnak és az ispánnak jutó rész közötti összefüggéseket, akkor azt látjuk, hogy a behozott áruk esetében az ispánnak a vám egyharmada, a vámosnak annak kétharmada jutott, a kivitt áruk esetében viszont az ispán a vám egyötödét, a vámos négyötödét tudhatta magának. A mézet illetően pedig háromnegyed-egynegyed megoszlást látunk, aminek az amúgy is magas vámtétel (4 *pondus*) kiszabása le-

222 1261. szeptember 9.: Heves 26.

223 1215: EFHU III/2. 25.

224 Kálmán I. 25. §, 78. § *Závodszky L.*: Törvények 186, 193.; 1147: SzIM 71.; 1251. július 15.: CDES II. 257.; 1254: CDES II. 311.

225 1282: [...] medietatem tributi, quod est in Musunio, qui keralquettay dicitur in wlgari, quod scilicet tributum ad Comitem Musuniensem pro tempore constitutum in nullo pertinere dinoscitur – ÁÚO XII. 355.

226 1270: MES I. 575.

227 CD V/2. 347.

228 Lásd például 1271: EFHU III/2. 62.; 1276: CD VII/2. 48.; (1277): BTOE I. 253.; 1293: UGS I. 185.

229 Lásd például 1263: Item de tributo portus Danubii, quem nos ibidem duximus statuendum, due partes cedent hospitibus supradictis pro delitiis seu servitiis nobis impendendis, tertiam vero partem monasterium percipiet antedictum – EFHU III/2. 56. (RA 1375. sz.)

230 +1237: UB I. 181.

hetett az oka.²³¹ Ennek alapján fel kell tételeznünk, hogy a külföldre szánt áruk esetében az ispán kisebb vámhányaddal – egynegyeddel – bírt, mint a behozott, illetve a belforgalomban szállított és értékesített áruk esetében.

A vámok tizedének birtoklása a püspökök, érsekek joga volt az Árpád-korban.²³² Egyes esetekben a tizedszedés valamely kolostor vagy káptalan kezébe jutott.²³³

A vámokból részesedett a királyi, illetve a királynéi *stabularius*,²³⁴ ennek fizetése alól a király menthette fel a vámbirtokost.²³⁵ A Margit-szigeti apácák budai és pesti vámszedői évi egy márkát tartoztak a királyi *stabularius*nak adni.²³⁶ Mivel a *stabularius*nak biztosított vámrészre vonatkozó adataink az ónodi révvámra, a budai és pesti vásárvámra vonatkoznak, így feltételezhetjük, hogy bármilyen típusú vám esetén számolnunk kell ezzel a vámrésszel is, melyet az ország szokása szerint (*iuxta regni nostri consuetudinem*) fizettek a királyi *stabularius*nak.²³⁷

A vámszedés királyi jogból eredt, így a vámadományozók között elsőként a király jelenik meg. A királyné szintén tehetett vámadományt,²³⁸ így juthatott a meszesi kolostor a zilahi vám ötödrészeinek birtokába.²³⁹ A vámadományt III. Béla felesége, Anna királyné tette, valószínűleg azért, mert a vám az ő tulajdonában lehetett.²⁴⁰ Vámügyekben az ifjabb király is intézkedhetett, így 1270-ben István ifjabb király Miskolc nembeli Jakabnak és örököseinek visszaadta a Sajó és Hernád folyók összefolyásánál lévő sajói – ónodi – révvámnak a felét.²⁴¹ Intézkedéséhez valószínűleg az adott jogalapot, hogy a terület ebben az időszakban István országrészéhez tartozott.²⁴²

A vámokat az uralkodók már a 11. században kezdték eladományozni, kezdetben csak az egyháziak számára egy-egy vámrészt. Hamis oklevelek, valamint a hagyomány szerint már I. István tett vámadományokat. A világiak számára történt vámadományozást is az ő nevéhez kötötték egy hamis oklevélben.²⁴³ Az első hiteles oklevélben fennmaradt, világi személy számára tett vámadomány II. Géza király uralkodása idején jelenik meg: a király 1156 körül Gottfriednek és Albrechtnek adományozta Locsmándot az egész vásárvámmal együtt.²⁴⁴ A világiak számára történő adományozás azonban nem válhatott bevett gyakorlattá a 12. században, mivel II. András uralkodásáig újabb adományozást nem ismerünk. 1206-ban kezdi meg II. András a világiak számára a vámadományozást, amikor Hontpázmány nembeli Sándor ispánnak átengedte a Csütörtökhelyen tartott vásár teljes

231 1255: EFHU III/2. 51–52.

232 Vö. Kálmán I. 25. § *Závodszy L.*: Törvények 186.; 1248: Heves 15.; 1261. szeptember 9.: Heves 23–29.; (1267): HO VII. 125.; 1271: CD VII/2. 154.

233 Lásd például A füzitői vám tizede a pannonhalmi monostoré volt – EFHU III/2. 56.; Az esztergomi vásárvám tizede az esztergomi Szent Tamás-prépostsághoz tartozott – MES I. 575.

234 1270: ÁÚO VIII. 293.; 1294: BTOE I. 285.

235 1270: ÁÚO VIII. 293.

236 1294: BTOE I. 285.

237 1294: BTOE I. 285.

238 Lásd például 1273: Sztáray I. 13. (Hagymás, Valkó megye).

239 DL 28 573. (RD 191. sz.).

240 Vö. *Zsoldos A.*: Az Árpádok és asszonyaik 83.

241 ÁÚO VIII. 292–293. (RA 1910. sz.).

242 Vö. *Zsoldos A.*: Családi ügy 169.

243 1263: Vat. I/4. 265.

244 UB I. 21–22.

jövedelmét.²⁴⁵ A 13. századtól megnő a világiak számára biztosított vámadományozások száma, ugyanakkor ebben az időszakban megváltozik a vámadományozások természete is, mert már döntően a királyi vámrész teljes eladományozásával találkozunk.

A birtokosok számára új vámhelyek engedélyezése, azaz olyanoké, melyeknek nem volt királyi vám előzménye, szintén a 13. században indult meg.²⁴⁶ I. Károly korában általában ezzel együtt a vámtételeket is megállapították az esetleges visszaélések elkerülése érdekében.²⁴⁷

Miután az uralkodó eladományozta a vámot vagy vám felállítását engedélyezte, a vámtulajdonos úgy kezelte azt, mint saját tulajdonát, azaz továbbadományozta,²⁴⁸ eladta,²⁴⁹ kezelésbe, bérbe adta,²⁵⁰ végrendelkezett róla,²⁵¹ zálogba helyezte,²⁵² elcserélte.²⁵³ Ezekben az esetekben, úgy tűnik, nem volt szükséges már a király engedélyét kikérnie, mert csak elvétele találunk erre példát.²⁵⁴

4. A VÁMSZEDŐK

A királyi vámokat az ispánok felügyelték.²⁵⁵ Amennyiben vámmentességet biztosított az uralkodó,²⁵⁶ vagy a teljes vám eladományozására sor került – beleértve az ispáni harmadot –,²⁵⁷ az ispánnak már semmilyen joga nem volt az adott vámhelyen. A sóvám felügyeletét az ispán mellett a kamaraispán²⁵⁸ és Erdélyben a vajda²⁵⁹ is irányítása alatt tartotta. A vám behajtását a vámszedők (*tributarius*, *tributarii in terra et in aquis*),²⁶⁰ a harmincadvámét a harmincadosok (*tricesimarius*) hajtották végre.²⁶¹

245 CDES I. 111.

246 Lásd például: 1272 előtt: CD IX/4. 105. (Palojta, Hont megye).

247 1306. május 6.: AO I. 111. (Bicske, Fejér megye); 1335. november 30.: CDCr X. 245–246. (Ivanc, Zágráb megye).

248 1061: DHA I. 173. (Hole, Somogy megye); 1230: UB I. 124. (Csorna, Sopron megye); 1267: HOKl. 53. – (Szentgyörgy, Zala megye).

249 1265: MES I. 531. (Udvard, Komárom megye); 1288: ÁÚO IV. 326–327. (Palást, Hont megye); 1291: ÁÚO X. 59. (Ivántelke, Zala megye).

250 1240: PRT I. 792. (Bodrog, Bodrog megye); 1328. november 8.: VMMS I. 114. Cseklész (Pozsony megye).

251 1283: ÁÚO IX. 360. (Tapolcsány, Nyitra megye); 1300: UGDS I. 215. (Váradja, Fehér megye).

252 1284: UB IV. 363. (Széplak, Sopron megye); 1291: ÁÚO X. 59. (Ivántelke, Zala megye).

253 1291: BTOE I. 265–266. (Pest, Pest megye); 1295: Fejér vm. III. 432. (Nyárhíd, Nyitra megye); 1300: MD 4. (Visk, Ugocsa megye).

254 1268: MES I. 550. (Udvard, Komárom megye); 1274: ÁÚO IV. 51. (Isaszeg, Pest megye); 1335: DL 2932 (Szentterzsebet, Pest megye).

255 Vö. 1171: UB I. 24–25.; 1183: CDES I. 90.; 1206: CDES I. 111.; 1271: EFHU III/2. 62.; 1277: EFHU III/2. 70.; 1282: ÁÚO XII. 355–356.; 1283: EFHU III/2. 78–79.; 1295: MMO III. 26.; 1297: UB II. 307.

256 Vö. 1192: ÁÚO XI. 61–62.; 1217: UB I. 74.; 1217: UB. I. 68–70.; 1223: UB. I. 90.; 1230: RHMA 426–428.; 1236: ÁÚO XI. 285–286.

257 Vö. 1206: CDES I. 111.; 1230: ÁÚO XI. 224.

258 Vö. 1230: RHMA 427.; +1236: ÁÚO XI. 286.; +1261: ÁÚO VIII. 10.

259 Vö. 1236: ÁÚO XI. 286.; 1289: UGDS I. 161.; 1293. október 6.: UGS I. 185.

260 Lásd például 1206: CDES I. 112.; 1331. augusztus 28.: UGDS I. 446–447.

261 Lásd például 1291: HO II. 24–25.

Vámszedői mind a királynak, mind a királynénak voltak.²⁶² Kálmán király törvényében arra is találunk utalást, hogy külön vámszedője volt a határispánnak,²⁶³ aki a külföldi kereskedőket vámolta meg. Az eladományozott vámrészt utáni jövedelmet a vámok részbirtokosai feltehetően a királyi vámszedőktől kapták meg, és nem saját vámszedőket alkalmaztak. Amint a vám egésze felett – vagy legalábbis a királyi rész felett – tulajdonjogot szereztek, már a vámbirtokosok alkalmazták a vámszedőket, és így jutottak hozzá a vámjövedelemhez. Az esztergomi káptalannak nemcsak Esztergomban, de Győrben is működtek vámszedői, ezen utóbbiak is az esztergomi vámot igyekeztek behajtani az Esztergomot elkerülő kereskedőktől.²⁶⁴ Voltak vámszedői a garamszentbenedeki apátságnak Barsban,²⁶⁵ a Margit-szigeti apácáknak Budán és Pesten.²⁶⁶ Ezek a vámszedők általában a vámbirtokosok tulajdonában lévő területeken hajtották be a vámot. Így a garamszentbenedeki kolostor vámszedői Barsban a híd melletti telken szedték be a vámot.²⁶⁷ 1284. június 4-én kiállított oklevélből megtudjuk, hogy az esztergomi káptalan vámszedői a vámot a káptalan földjén – a város vásárhelyén – szedték be. A káptalan azonban e házhelyet átengedte az esztergomi városháza felépítésére, így a város közössége megengedte, hogy a káptalan vámszedői bárhol beszedhessék a vámot.²⁶⁸

Legkésőbb II. András uralkodása alatt megjelentek az izmaelita és zsidó vámszedők. 1222-ben, az Aranybullában II. András ígéretet tett, hogy zsidók és izmaeliták a továbbiakban nem lesznek vámszedők.²⁶⁹ A király a törvényben szereplő tilalom ellenére azonban továbbra is megtartotta a zsidókat és az izmaelitákat tisztségükben. Erre utal többek között az, hogy III. Honorius pápa 1225. augusztus 23-án Ugrin kalocsai érsekhez intézett levelében arról panaszkodik, hogy II. András, megfélemlítve a toledói zsinat (1217) határozatáról, illetve az általa hozott törvényről, zsidókat és szaracénokat helyezett a közhivatalokba.²⁷⁰ IX. Gergely pápa 1231. március 3-án ugyanezt sérelmezi Róbert esztergomi érsekhez írt levelében.²⁷¹ A pápai intések csak annyit értek el, hogy a király az Aranybulla 1231. évi megújításakor ismételten rendelkezett a zsidók és izmaeliták hivatalviselése ellen.²⁷² 1232. február 25-én Róbert esztergomi érsek interdiktum alá vonta az országot. Oklevelében többek között hivatkozott az 1231. évi törvényre, melyből a zsidók és a szaracénok hivatalviselése elleni cikkelyt idézte fel a királynak.²⁷³ 1233. augusztus 12-én IX. Gergely pápa újból levelet írt II. Andrásnak, melyben felszólalt a zsidók és a szaracénok hivatalviselése ellen is.²⁷⁴ A király ezt követően 1233-ban, a beregi egyezményben kénytelen volt megesküdni arra, hogy a továbbiakban zsidókat és

262 +1214: CDES I. 148.; 1215: Vár. Reg. 128. sz.

263 Kálmán I. 82. § *Závodszy L.*: Törvények 194.

264 1288: BTOE I. 235.

265 1246: CDES II. 163.

266 1294: BTOE I. 284–285.; 1294 körül: BTOE I. 289.; 1295: BTOE I. 295.

267 1246: CDES II. 163.

268 ÁÚO IX. 411–412.

269 24. § CJH 140.

270 MZSO I. 7.

271 MZSO I. 11.

272 MZSO I 12.

273 CDES I. 274.

274 MZSO I. 16.

szaracénokat vagy izmaelitákat nem helyez közhivatalokba.²⁷⁵ A beregi eskü megtartására kötelezte magát 1233. augusztus 22-én fia, Béla is.²⁷⁶ Az országos állapotok azonban már 1239-ben arra kényszerítették IV. Béla királyt, hogy esküje alól feloldást kérjen IX. Gergely pápától. A pápa engedélyezte neki, hogy jövedelmeit zsidóknak is bérbe adhassa, de arra intette a királyt, hogy részesítse előnyben a keresztényeket, illetve a zsidók és a pogányok mellé keresztény felügyelőket nevezzen ki.²⁷⁷ 1263. július 23-án IV. Orbán pápa már arról panaszkodik, hogy nincsen a zsidók és a szaracénok mellett keresztény ember.²⁷⁸ Az ilyen panaszokkal a királyok nem törődtek. Az Aranybulla 1267. évi megújításában már nem is találjuk meg az erre vonatkozó cikkelyt. Amikor azonban III. Miklós pápa 1279-ben Fülöp fermói püspököt küldte pápai követként Magyarországra, újból előkerült ez a probléma. Fülöp ugyanis 1279 szeptemberében IV. László király akarata ellenére Budán zsinatot tartott, melyben elrendelte, hogy vámokat, vámhivatalokat zsidókra, izmaelitákra, illetve olyanokra, akik a katolikus hittől elszakadtak, ne bízzanak.²⁷⁹ Ezt követően már csak 1288-ban találkozunk az oklevelekben a zsidó hivatalviselők elleni fellépéssel. Lodomér esztergomi érsek 1287-ben kiközösítette IV. Lászlót. A király 1288-ban az érsek kibékítésére Esztergomba ment, ahol az érsek eskü letételére kötelezte őt. Az érsek által előterjesztett feltételek között találkozunk a zsidók és hitetlenek hivatalviselését tiltó cikkellyel.²⁸⁰

A vámszedést a vámházban (*domus tributí*) folytatták le,²⁸¹ ahol minden bizsonnyal szükség esetén az áru mérlegelésére is lehetőség nyílt, és ahol a vámfizetésről valamilyen igazolást is kiállítottak, valamint itt tárolhatták a vámszedés során begyűjtött dolgokat, pénzeket.²⁸²

A vámszedők feladata nem egyszerűen a vám beszedése volt, hanem az értékvám megjelenésével az áru értékének megbecslése is,²⁸³ amire alkalomadtán a kereskedő szállásán került sor.²⁸⁴ A vámszedők emellett több esetben feltűnnek a só kezelése kapcsán.²⁸⁵ A vámszedők feladata nem volt mindig veszélytelen, előfordult, hogy tetteleg bántalmazták őket.²⁸⁶ Kőszegi András például egy ízben arra is vetemedett, hogy Pottendorfi Rudolf soproni ispán vámszedőjének a lábát levágja.²⁸⁷

275 MZSO I. 14

276 ÁÚO I. 306–307.

277 Theiner Mon. Hung. 173.

278 MZSO I. 32.

279 MZSO I. 53.

280 Karácsonyi J.: A mérges vipera 4.

281 1342. november 21.: ÓMO 158–159.

282 Nyugaton is léteztek a vámházak, de építettek vámtornyokat is (Mautturm), amelyek amellett hogy a vámszedő lakóhelyeként és vámszedő helyként szolgáltak, védelmi funkciókat is elláttak. Vö. Bièvre, E.: Sealed Architecture 317–319.; Häußler, T.: Weinbau in Altbayern 284–285.

283 1255: BTOE I. 56–57.; 1278: ÁÚO IX. 204–205.; 1288: MES II. 236–241.

284 1255: BTOE I. 56–58.; 1278: ÁÚO IX. 204–205.

285 1217: UB I. 68–70.; +1217: UB I. 70–71.; 1225: UB I. 102–107.; +1230 körül: UB I. 125–127.; +1230 körül: UB I. 127–129.; 1233. október 1.: ÁÚO VI. 517–518.; 1233. október 1.: RA I. 161–162.; 1233. október 1. PRT X. 519.

286 Vö. 1292: BTOE I. 280.

287 1317. november 26.: Sopron vm. I. 80.

III. A VÁMOKBÓL SZÁRMAZÓ JÖVEDELEM

Arra vonatkozóan, hogy mekkora értéket jelentett egy-egy vám, az első közvetett adatunk a 12. század közepéről való, amikor II. Géza az óbudai káptalannak adományozta az I. László által elrendelt évi 360 pensa helyett Gézavásárának, Pest és Kerepes révjének, az árukkal közlekedő hajóknak a vámját, valamint a megyeri révtől a Nagyszigetig terjedő halászat jogát.²⁸⁸

A 12. század végén, III. Béla jövedelemjegyzéke szerint az uralkodónak a vámok, a révek és a vásárok után – mely mind királyi tulajdonban voltak – 30 000 márka jövedelme volt.²⁸⁹ Ez az összes jövedelmének mintegy 18,1 százalékát tette ki. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a vámoknak csak kétharmad részével számolhatott az uralkodó,²⁹⁰ akkor a vámokból befolyó összeget 45 000 márkára kell becsülnünk. Ráadásul a forrással ellentétben, mely szerint az összes vám felett a király rendelkezett, tudjuk, hogy már ebben az időszakban is bizonyos vámok/vámrészek eladományozásra kerültek. A jövedelem-összeírásban szereplő 30 000 márka túlzottnak tűnik a vámok és a kereskedelem 12. század végi állapotához képest, Barta János és Barta Gábor III. Béla jövedelmeit kritika alá vevő cikkükben reálisnak a vámok esetén csak a 18 375 márka összeget tekintették.²⁹¹ Ha a valós számot ma már nem is ismerjük, annyit talán elfogadhatunk, hogy a királyi jövedelem közel 20 százaléka a vámokból folyt be.

A 13. század első feléből három vám értékére vonatkozó adatot ismerünk. Egy hamis diploma szerint Boleszló váci püspök 140 márkáért vásárolta meg testvérétől a barsi vám egy részét.²⁹² Nem tudjuk, hogy ez a teljes vám mekkora hányadát jelentette, de ha a felét, akkor is feltételezhetjük, hogy a század elején egy kevésbé jelentős vámhely is jelentős értéket képviselhetett. A pesti vám feléért cserébe Tiborc comes Szigetmonostora a Pozsonyban árusított só jövedelméből évi 60 márkát kapott.²⁹³ Egy hamis oklevél szerint a fertői vám felét Csák soproni ispán a borsmonostori apátságnak adományozta, amíg ő soproni ispánként tevékenykedik, azt követően pedig, ha más terület ispánja lesz, akkor évente 100 márkát biztosított a kolostornak.²⁹⁴ A pesti vám esetében vásárvámmal, a fertői vám esetében közlekedési vámmal kell számolnunk. A pesti vásár a 13. század elején az esztergomi vásárral szemben nem vehette fel a versenyt, így kisebb jelentőségűnek kell tekin-

288 EFHU III/2. 11. (RA 77. sz.).

289 Barta J.–Barta G.: III. Béla jövedelmei 443–444.

290 Kálmán I. 25. §, 78. § *Závodszy L.*: Törvények 186, 193.

291 Barta J.–Barta G.: III. Béla jövedelmei 440.

292 +1214: CDES I. 144–150.

293 1217: BTOE I. 14–15.

294 +1237: Quod si de Supprvnio recesso ubicumque in regno comitatum habuero, annuatim centum marcas dare tenebor – UB I. 181.

tenünk. Az e vámért kapott 60 márka nem kizárólag a vám értékét, hanem a királyi kárpótlást is magában foglalta. Hasonlóan vélekedünk a fertői vámról is, ráadásul ez egy hamis oklevélben található adat, ami szintén a valóságosnál nagyobb érték megjelenésére figyelmeztet.

A 13. század végén a legjelentősebb vásár – és egyben a legtekintélyesebb vámjövedelem – a budai volt. 1295-ben a Margit-szigeti apácák az országos vásár ideje (15 nap) alatt nem tudták beszedni a vásárvámost, így 50 márkától estek el.²⁹⁵ A vám valóban közel ilyen értéket képviselhetett, mivel 1290. szeptember 9-én III. András 200 márka büntetés lehetőségét helyezte kilátásba, ha akadályozzák az apácák vámszedését.²⁹⁶ Györffy György az országos vásár századvégi forgalmát hozzávetőleg 10 000 márkára,²⁹⁷ Szűcs Jenő 8500 márkára becsülte.²⁹⁸ Ezzel szemben, amikor az esztergomi polgárok megtagadták az esztergomi vám kifizetését, IV. Béla halála óta 1299-ig 1000 márka kár érte a vámbirtokos esztergomi káptalant.²⁹⁹ Ez azt jelenti, hogy 29 év alatt 1000 márka befizetését tagadták meg az esztergomiak, ami éves szinten mintegy 34,5 márkának felel meg. Így a 13. század végén az esztergomi vásárnak az esztergomi polgároktól befolyó éves jövedelme, azaz nem a vám teljes értéke, hozzávetőlegesen a budai, kéthetes országos vásár vámjának felelt meg, ami – ha figyelembe vesszük, hogy Esztergomban a vásár a 13. század második felében veszített jelentőségéből – nem meglepő.

Az udvardi vámost 70 (egyek források szerint 100) márkáért vásárolta meg az esztergomi érsekség.³⁰⁰ Ennek alapján Szűcs Jenő 7–10 márkára tette a vám éves jövedelmét.³⁰¹ Ha elfogadjuk Szűcs Jenő számítását, akkor ez az alacsony összeg a vámszedő hely periferikus jellegével magyarázható. Ugyanakkor, ha az esztergomi vásárvám éves bevételrésszével (körülbelül 34,5 márka) vetjük össze – ahol nagyobb áruforgalmat feltételezhetünk –, már érthetővé válik az esztergomi érsek vásárlási szándéka.

1. A VÁMTÉTELEK MEGHATÁROZÁSA

A vámok kiszabásánál két vámtípust különböztethetünk meg: az átalány- és a specifikált vámost. Az átalányban kiszabott vámtételeknél nem vették figyelembe a szállított áru fajtáját, hanem csak a szekerek száma után vámolnak. A specifikált vám esetén vagy tarifált, vagy értékvámost állapítottak meg. A tarifált vám esetében az egyes áruajtákra meghatározott összeget, az értékvám kiszabásakor az áru értékével arányos vámost róttak ki. Már a tarifált vám is bizonyos mértékig figyelembe vette az áru értékét, mert más vámost összeg jelenik meg a posztó vagy a búza vámolásánál, de a vám mértékének megállapítása még mindig a szállítóeszköz

295 BTOE I. 295.

296 BTOE I. 261–262.

297 Györffy Gy.: Budapest története I. 327.

298 Szűcs J.: Utolsó Árpádok 240.

299 MES II. 474–476.

300 1265: MES I. 531–532.; 1268: MES I. 548–550.

301 Szűcs J.: Utolsó Árpádok 240.

vagy kisebb szállítási egység (darab, vég, mázsa, hordó, köteg) alapján történik. Az értékvám az egyetlen, amelyet a vámost áru értékével arányosan szabtak ki, azonban annak megállapítása a vámszedő feladata volt. Az értékvámolás során az 1/240, az 1/96, az 1/100, a 2/100 és az 1/80 vámkulccsal találkozunk a forrásokban. Ezek a vámkulcsok a márkaszámításhoz kötődően (1 márka = 240 friesachi dénár) könnyen alkalmazhatóak voltak. Az 1/96 vámkulcs az 1/240 két és félszeresének felelt meg. Az 1/100 értékvám – és ennek kétszeresének megfelelő 2/100 vám – a többi értékvámotól eltérően, melyek a tizenkettes számrendszeren alapulnak, a tízes számrendszert alkalmazta. Ez arra utalhat, hogy a legősibb értékvámval van dolgunk, amely elgondolást az is erősíti, hogy az árufajták közül elsőként a só esetében alkalmazták, az pedig közismert, hogy már Ajtony is megvámolta a sót. Az 1/80-dal kapcsolatban Pach Zsigmond Pál mutatott rá arra, hogy az az 1/240 vámkulcs háromszorosának (3/240) felelt meg.³⁰²

Már az Árpád-korban megjelenik a specifikált vám, I. Károly pedig az új vámszabályzatok összeállításánál arra törekedett, hogy a vámot az áruk minősége és mennyisége alapján (*secundum qualitates rerum et quantitates*) vessék ki.³⁰³ Az újonnan megállapított vámszabályzatok jó szemléltetik ezt az elvet, mivel bennük az egyes árufajták jól elkülöníthető csoportokban szerepelnek egymás után.³⁰⁴

2. A VÁMTARIFÁK

A vámtételek meghatározása mögött az igazságtalan vámok elkerülésének szándéka állt, azaz elsősorban a kereskedők érdekét szolgálták.³⁰⁵ A vámtételek kiszabásánál sem az Árpád-korban, sem a későbbiekben nem figyelhető meg országos, egységes eljárás, amit a vámköteles áruk, szállítóeszközök sokfélesége is mutat. A vámtarifák csak az adott helyre érvényesek, annak viszonyait, az azokon megforduló kereskedők, áruk körét szemléltetik. Gölnichányán a budai vásárvám szabályzatot alkalmazták, ennek alapján a szakirodalom a budai vásárvámszabályzatot országos királyi normáltarifának tekintette.³⁰⁶ Figyelembe kell vennünk azonban, hogy Gölnichánya esete az egyetlen az Árpád-korban, ahol más település vásárvámjának tételeit vették alapul, ami mögött inkább a vámbirtokos személyének azonosságát feltételezzük. Semmiképpen sem gondolnánk, hogy a 13. század második felében egy egységes vámtarifálási eljárás kialakulása lenne feltételezhető. Ez ellen nemcsak a többi ismert vámtarifa szól, hanem az Anjou-korból ismert vámszabályzatok is, melyek ugyanúgy egyes vámhelyekre vonatkoznak, mint az Árpád-koriak, jóllehet itt is tudunk olyan esetről, amikor I. Károly egy új

302 Pach Zs. P.: „A harmincadvám eredete” 30–32.

303 1317. augusztus 1.: AO I. 436.

304 Lásd például Bosnya (Zemplén megye).

305 Vö. 1278: „Quamborem volentes amputare omnem calumpniam et sopire materiam iurgiorum in tributis exigendis sive persolvendis, taliter duximus ordinandum et taxandum, quod tributarii pro tempore constituti modis et taxationibus infra annotatis iura tributorum debeant exercere.” – ÁÚO IX. 204. (RA 2926. sz.).

306 Szűcs J.: Utolsó Árpádok 236.

vámhely felállításakor a vám kiszabását egy másik vámszedő hely vámszabályzata alapján írta elő.³⁰⁷

Az Árpád-korban csak három esetben – Esztergom, Győr, Buda, valamint negyediként a budai vámtarifát átvevő Gölnicbánya – figyelhető meg részletesebb vámtarifa. Mindhárom egyházi tulajdonban volt, ugyanakkor az Árpád-kori áruforgalom legjelentősebb területeinek számítottak, ráadásul a vámtarifákat olyan időszakban állapították meg, illetőleg szerkesztették egybe, amikor a vám kirovása során már a fentebb felvázolt különböző eljárásokat egyszerre érvényesítették.

A vámtarifákat feltehetően kifüggesztették vagy valamilyen módon közhírré tették. Erre utal a bertényi vámtételek nyilvános helyen történő őrzésének előírása, amire azért volt szükség, hogy az átkelők a kiszabott vámnál többet ne fizeszenek.³⁰⁸ A vámszedő helyet jellel látták el, a 14. századból a keresztre,³⁰⁹ majd a későbbiekben a kerékre találunk adatokat.³¹⁰ Az Árpád-kori források még nem szólnak a vámszedésre figyelmeztető szimbólumokról, bár elképzelhető, hogy a 13. században már alkalmazták azokat.

2.1. Közlekedési vámtételek

A szárazföldön közlekedők³¹¹ esetében a gyalogostól fix vámot kértek, de már a 14. század legelején különbséget tettek az eladó dolgokat szállító és az árut nem szállító gyalogos között.³¹²

A szekerek után is kezdetben az átalányban kirótt fix vámot figyelhetjük meg.³¹³ A szekéren szállított áruk közül elsőként a só volt az, amelyet a vám kiszabásánál megkülönböztettek a többi árucikktől.³¹⁴ Ez a gyakorlat elsősorban ezen árucikk különleges helyzetét mutatja: a só a középkor általánosan használt ételízesítője és tartósítószer volt, így nélkülözhetetlennek számított. Ráadásul a sószállítás után a vámot elsősorban természetben, sóban szedték, a középkor első felében leggyakrabban 1 só vámot írtak elő egy sószállító szekér után.³¹⁵ Poroszlónál már arra is tekintettel voltak, hogy a szekér sóval jobban vagy kevésbé volt-e megrak-

307 1335. november 30-án I. Károly a zágrábi püspökségnek Ivánc birtokára vezető utak hídjainál vámszedést engedélyezett oly módon, ahogy azt Szentmártonban teszik, CDCr X. 245.; Vö. Ivánc és Szentmárton (Zágráb megye).

308 1284: Et hoc ipso loco tributarii in predicto portu Chrysii publice volumus observari, ut omnibus transeuntibus in exactione dicti tributii certa noticia habeatur, ne maior exaccio fieri possit, quam deberet. – ÁÚO IX. 401.

309 1342: signum tributii videlicet cruce – ÓMO 158–159. (Anjou-oklt. XXVI. 602. sz.).

310 Lásd például 1407. november 11. ZsO II/2. 5800. sz.; 1415. július 4.: ZsO V. 821. sz.; 1418. november 12.: ZsO VI. 2529. sz.; Az ausztriai Drösing 1469-ben írásba foglalt jogai között is felbukkan a vámot jelképező kötéltre függesztett kerék, ÖW VIII. 105.

311 A vámszabályzatokat lásd a függelékben.

312 1306: AO I. 111. (Bicske, Fejér megye)

313 Lásd például 1220: CDCr III. 187. (Varasd, Varasd megye); 1297: *Kis P.*: Kiadatlan oklevelek 81. (Hetes, Somogy megye).

314 1165: Zichy I. 2. (Meszesi kapu).

315 Természetesen ettől némely esetben eltértek, de ennél kevesebbet sohasem szedtek. Vö. a függelékben található vámszabályzatokkal.

va. A só fontosságát az is mutatja, hogy a 14. század elején már mind a sóért menő, mind a visszaúton sóval megrakott szekeret megvámolták.³¹⁶

A szekerek között elsőként az 1255. évi győri vámszabályzat tett különbséget, még hozzá nemzetiség tekintetében. Megkülönböztették a magyarok, a latinok és a németek szekerét, ez utóbbiaknál különbséget tettek a bejövő, illetve az országból távozóak között is. A németeknek és a latinoknak sokkal magasabb vámösszeget írt elő az oklevél, mint a magyaroknak. A németek hozzávetőleg négyszeres vámot fizettek a magyarokhoz képest kivitelkor, behozatalkor pedig két és félszerest. A vámkülönbségek elsősorban a szállított áru minőségéből fakadhattak, így ez a vámszabás már az értékvámokkal mutat rokonságot: a németek esetében behozatalkor elsősorban a posztófajták, kivitelkor az ezüst indokolhatta,³¹⁷ a latinok szekerein pedig ezüst, arany, textília, ékszer, fűszer is lehetett.

A szekereken szállított áruk fajtái között – a fentebb említett sószállítástól eltekintve – elsőként szintén a győri vámszabályzat tett különbséget, mely külön tételezt írt elő a mézet szállító szekerekre, valamint a hordó bor után fizetendő vámot is külön állapította meg, melyet szintén szekereken szállítottak. A későbbiekben újabb, szekéren szállított árufajták jelentek meg – mint a posztó, a hal, a gyümölcs, a réz, az ólom, az ón –, melyekre más-más vámösszeget szabtak ki. Sőt amennyiben a gyalogost és az üres szekeret nem vámostak meg, a nem kereskedelmi célból megrakott szekér is mentesült a vám alól.³¹⁸ Amikor a vám meghatározásánál figyelembe veszik a szekéren szállított áru fajtáját, szintén az értékvámokkal rokon vámszabást figyelhetünk meg. Szintén a szekéren szállított áru, de már a szállítási eszköztől független vámtételek jelennek meg a textílfajták esetében I. Károly korában. Ezeket vég szerint vámostak, és a vám nagysága a különböző típusoknál eltért, azaz az áru értékét vette figyelembe a vám kiszabásánál.

A szekerekre kirótt vámtételek igazságosabbá tételét szolgálta az a változás is, amikor megkülönböztették egymástól az üres szekeret, a kétkerekű kocsit (biga), a könnyű (vagy chelle, ajonács), a kevésbé megrakott (vagy közönséges), a terhelt (vagy társzekér), a fedett és a mázsaszekeret (vagy cadriga, rudas). A szekerek nagysága természetesen meghatározta a rajtuk szállítható áruk körét, így bizonyos szempontból ekkor is az áru értékét vették figyelembe a vám kirovásánál.

A közlekedési vámtarifákban önálló vámtételként szerepelnek a lábön hajtott állatok után kirótt vámtételek. Ebben az esetben szinte általános elvként elmondható, hogy a nagyobb állatok után (ló, ökör, tehén, bika, tinó) kétszer akkora vámot kellett fizetni, mint a kisebb állatok (sertés, juh, bárány, kecske) esetében. A győri vámszabályzat különbséget tett a németek, illetve a magyarok által hajtott ökrök között. A németek ötször többet fizettek, mint a magyarok. Ennek magyarázatát abban látjuk, hogy míg a németek külföldre vitték az ökröket, a magyarok belforgalomban értékesítették azt.³¹⁹

316 Lásd például Bihar (Bihar megye).

317 Vö. *Szűcs J.*: Utolsó Árpádok 71.

318 1284: ÁÚO IX. 400–401. (Bertény, Bihar megye).

319 A vámszabályzatban külön kerül említésre a vámból a vámosnak és az ispánnak jutó rész, melynek vizsgálata azt mutatja, hogy a behozott áruk esetén az ispánnak egyharmad, a vámosnak kétharmad jutott; kivitt áruk esetén az ispán a vám egyötödét, a vámos négyötödét

Az áru értékével arányos tiszta értékvámot a közlekedési vámtarifák közül csak a győri vámszabályzatban találunk, mégpedig a bors, a kesztyű és egyéb kisebb áruk esetében. A borsnál ez egyszázalékos, a többi esetben pedig kétszázalékos vámot jelentett.

A hajók vámolására vonatkozó, legkorábbi vámszabályzatban (Alvinc) már különbséget figyelhetünk meg a vám kiszabásánál a hajó nagyságát illetően. Ezzel az áru mennyiségét vették figyelembe, ugyanakkor sóvámról lévén szó, az áru minőségét is vizsgálták. Megkülönböztetnek kicsi, közepes (*olch*) és nagy hajót (*kerep*). Ennek ellenére feltételezhetjük, hogy miként a szárazföldi vámoknál, úgy a hajóvámnál sem tettek különbséget eredetileg a hajók nagysága között, így az általunk ismert adatok már egy fejlettebb eljárást örökítettek meg.

Egy másik eljárás során szintén a hajón szállított áru mennyiségét vették figyelembe, de itt nem a hajók nagyságát figyelték, hanem előírták, hogy az árut szállító hajók rakományát számítsák át szekérre, és annak megfelelően szedjék be a vámot a bejövő és a kimenő hajók után.³²⁰ Szintén az áru mennyiségét vizsgálták Pestnél, ahol az állatokkal teljesen megrakott hajókhoz képest feleannyit kellett fizetni a félig megrakott hajók után,³²¹ azt azonban nem vették figyelembe, hogy milyen állatokat vittek.

A hajón szállított áruk minőségét csak ritkán vizsgálták a közlekedési vámoknál – megtették azonban ezt, ahogy alább látni fogjuk, a vásárvámok esetén –, kivételt jelentett ez alól a só. Az aranyosi sóvámra vonatkozó vámszabályzat a sószállító hajók után szedendő 20 sót említette. Mivel már a korábbi, alvinci sóvám kiszabásánál különbséget tettek a Maros folyón közlekedő hajók nagyságát illetően, feltételezhetjük, hogy az Aranyosnál közlekedő sószállító hajókra az volt a jellemző, hogy a nagyságuk megegyezett.

2.2. Vásárvámszabályzatok

A vásárvám kirovása során kezdetben hasonló eljárást feltételezhetünk, mint a közlekedési vámoknál, azaz sem az áru mennyiségét, sem az áru minőségét nem vizsgálták, csak átalányvámot alkalmaztak. Ezt az állapotot őrizhette meg a beregszászi vámszabályzat, mely szekerenkénti vámolást ír elő. Emellett ismert lehetett a ma már „helypénz”-nek tekinthető vám, mely a vásáron értékesítőket sújtotta, figyelmen kívül hagyva az eladásra kínált áruk fajtáját.

A következő fázisban már vizsgálták az áru típusát, ami egyfajta értékvámolásnak is tekinthető. A tarifált áruk köre nagyon széles, hiszen a gabonától az élő állatokon keresztül a borig mindenféle termékekre kiterjedt. A vásárvámokat a teljes árukészlet után meg kellett fizetnie a kereskedőnek, legyen az helypénz vagy bármely vámtípus. Ezért is fordulhat elő, hogy vásárvámszabályzatokban sok

tudhatta magának. A magyarok által hajtott ökröknél az egyharmad–kétharmad vámmegoszlás érvényesült, ami arra utal, hogy belforgalomban értékesítették azokat.

320 Vö. Győr (Győr megye).

321 Viszonylag nagyobb hajókról lehetett szó, mivel a 10-nél kevesebb állatot szállítót már nem vámolták meg.

esetben a közlekedési vámokhoz hasonlóan szekér vagy hajó utáni vámkötelezettséget figyelhetünk meg. A tényleges áruforgalmat csak a lábon hajtott állatoknál és bizonyos mázsával mérhető áruk kapcsán vették figyelembe a vásárvámok, és ezek után az eladó és a vevő is vámmal tartozott.³²² Az állatok vámolása esetében a közlekedési vámoktól kissé eltérő képet kapunk: a nagyobb állatot a kisebb állathoz képest dupla vámmal sújtották. Jóllehet itt is különbséget tettek közöttük, de a nagyobb állatok közül a ló után nagyobb vámot szedtek, mint a többi esetében (két- vagy négyszerest), a kisebb állatokat azonban fele vagy harmada vámmal sújtották. A mázsával mért dolgok közül a viasz, a faggyú, az ólom, a vas, a háj után kellett mindkét félnek, azaz az eladónak és a vásárlónak is vámot fizetnie. A viaszt a budai vámszabályzat kétféle vámolás alá vette: egyrészt az 5 márka értékű viaszt vámolta, értékvmot állapítva meg, másrészt az 1 mázsza tiszta és nem tiszta viasz után követelt az eladótól és a vevőtől vámot. Szűcs Jenő szerint az 1255. évi budai vámszabályzat egy már meglévő korábbi vámtarifa kiegészítésével készült, mely az *item tempore nove monete* kezdetű tétellel kezdődik.³²³ Ez szolgálna magyarázatul a viasz és a gabona esetében a vámszabályzatban felmerülő kétfajta vámolásra, ugyanis az utóbbinál is szekér, illetve mértékegység szerinti vámolást figyelt meg Szűcs.³²⁴ Nem vitatva el ennek a lehetőségét, mégis felettébb gyanúsnak tekinthető, hogy más tételek nem utalnak arra, hogy egy szerkesztménnyel lenne dolgunk. A vásárvámszabályzatokban a szekéren szállított áruk között találunk különböző gabonafajtákat (búza, rozs, árpa, zab), a sör készítéséhez elengedhetetlen malátát vagy komlót, állattartáshoz kapcsolódó termékeket (széna, fű), étkezéssel összefüggő árucikkeket (méz, bor, só), ruházkodáshoz kötődő portékákat (posztó, állatbőrök), építkezésre való vagy fűtési célokat szolgáló fát, és egyéb alapanyagokat (vas, ólom, viasz). Hasonló mondható el a hajón érkező termékekről is: élelmiszer, gabona, hal és só található a szabályzatokban. Több esetben ezeket nem is a piactéren, hanem a várkapuban vagy a kikötőkben vámolták meg, majd onnan bekerülve a városba értékesítésük akár a vásáron, akár azon kívül is megtörténhetett. Ezt a legjobban a budai vámszabályzat érzékelteti a borral kapcsolatban: megkülönbözteti a vásárra vitt, az éléskamrába helyezett hordó bort, igaz, mindkettőt azonos vámmal (2 pondus) terheli, sőt ezeken felül a 3 hordó bort szállító szekeret a váron kívül négyszeres vámmal (fél ferto=12 pondus) sújtja, mint a váron belül (3 pondus). A 3 hordó bort szállító szekér azonban kevesebbet fizet, mint a vásárra vagy az éléskamrába helyezett bor után. Ez utóbbinál 1 hordó után 2 pondust kell fizetni, a 3 hordó után 6 pondust várnánk, ehelyett csak 3 pondust találunk. Ennek magyarázata bizonyosan a hordók nagyságában és abban keresendő, hogy míg az előbbieket borkimérés során kerültek értékesítésre Budán, az utóbbiakat egyben szállították tovább a városból. A viasznál hasonló eljárást feltételezhetünk, sőt akár a gabonánál is, megkülönböztetve a vásáron értékesítésre kerülő és az azon kívül áruba bocsátott termékeket.

322 A kereskedelmi forgalom során az, hogy az eladót és a vevőt is vámmal sújtották, nyugaton sem ismeretlen gyakorlat. Lásd például Dordrecht, *Dijkman, J.*: Shaping Medieval Markets 173.

323 Vö. Szűcs J.: A gabona árforradalma 25–27.

324 Ehhez lásd bővebben Buda (Pilis megye).

A tarifált vámok közé sorolható az is, amikor egy-egy árutípus esetén az egyes fajták között különbséget tettek. A halak közül megkülönböztették a vizát,³²⁵ a többi tokhalat, a csukát és a pozsárt (pontyot), ezek közül a viza volt a legértékesebb. Ezt az eljárást finomították, amikor már nemcsak az áru fajtáját, hanem annak származási helyét is vizsgálták, mivel ez minőségi különbséget, és ezzel együtt értékbeli eltérést is jelentett. Az esztergomi vámjegyzék szerint a marchiai,³²⁶ azaz szerémségi bor értékesebb volt, mint az ország más területéről, mint például Somogyból, Zalából, Sokoróról vagy Pestről származók.

A textil esetében a vámolás differenciálódása vélhetően két lépcsőfokban valószínűsíthető, azaz kezdetben csak a textiltípusokat különböztették meg, majd a későbbiekben a származási helyet is vizsgálták. A legértékesebb a barchent lehetett,³²⁷ melyet értékvám alá vontak, míg a többi textilt vég- vagy rőfszámmra vámolták. Ez utóbbiak közül a legnagyobb vámot skarlát után kellett fizetni,³²⁸ ezt követte a gyolcs³²⁹ és a színes posztó, majd a német vászon és a szürke posztó.³³⁰ A tournai³³¹ és az yperni³³² nehéz posztó azonos értéket képviselt, míg poperingei³³³ posztót a tournai könnyű posztóval azonosan vámolták. A barchentnél az esztergomi vámszabályzat tiszta értékvámmal határozott meg, méghozzá 1/96 értékben, ami a tizenkettes számrendszerben az egyszázad értékvámnak felelt meg. Pach Zsigmond Pál elképzelhetőnek tekinti, hogy más textiláruk esetében is az 1/96 vámkulcs volt érvényben, így az 1 vég skarlát 8 márka, 1 vég színes posztó és gyolcs 2 2/5 márka, 1 vég német vászon 2 márka, szürke posztó 1 márka értékű volt.³³⁴ Ennek alapján Pach Zsigmond Pál szerint az egy márka értékű barchent 1 vég körüli textilt feltételez, így végkövetkeztetésében a skarlátot tartja a legértékesebb árunak.³³⁵

A tiszta értékvám is több esetben megfigyelhető a vásárvámoknál. Az értékvámok kivetésénél az 1/100, az 1/240 és az 1/96 vámkulcsot alkalmazták. Az 1/100 vámot megtaláljuk a sónál, a kisebb áruknál vagy a velencei kereskedőknél, az 1/240-et a textiláruknál, az állatbőröknél vagy éppen a viasznál, míg az 1/96-ot a barchentnél. Kivetésük során a vámszedőnek kellett megállapítania az áru értékét, sok esetben a kereskedő szállásán megbecsülve a portékát.

325 Európa legnagyobb édesvízi hala, a többi tokhálnál jóval nagyobb és sokkal tovább él.

326 Marchia a Szerémséggel azonos. *Kristó Gy.*: A vármegyék kialakulása 301.

327 A barchent keresztfonala pamut, szálfonala len volt, sok esetben aranyszállal szőtték át. *Vö. Ember Gy.*: Mo. nyugati külkereskedelme 80.

328 A skarlát a bíborcsiga festékével színezett selyem.

329 Lenfonalból készült finom vászon.

330 Pach Zsigmond Pál mutatott rá arra, hogy a színes posztó és a szürke vagy festetlen posztó különbségtétel nem azt jelenti, hogy míg az előző luxusár volt, addig az utóbbi tömegterméknek lenne tekinthető. *Vö. Pach Zs. P.*: Szürkeposztó 13.

331 A flandriai vallon Tournai a 13. században a Londoni Hansa tagja volt. A tournai posztó a 13. században jelent meg Magyarországon, *Székely Gy.*: Posztófajták 7.

332 Ypermben a 12. században indult meg a posztókészítés, a város a 13. században a Londoni Hansa tagja volt, *Székely Gy.*: Posztófajták 8.

333 Nyugat-flandriai kisváros, mely a 13. században került be a Londoni Hansába, melynek önálló szerepe csak a 14. századtól bizonyítható. *Székely Gy.*: Posztófajták 23.

334 Minden textiláru esetén az 1/96 vámkulcs érvényét gondolja Pach Zsigmond Pál. *Pach Zs. P.*: Szürkeposztó 10.

335 *Pach Zs. P.*: Szürkeposztó 10.

IV. MENTESSÉG A VÁMFIZETÉS ALÓL

A vámfizetés – főként a vámok számának növekedésével – nagy terhet rótt nemcsak a kereskedőkre, hanem az ügyeit intéző gyalogosokra, lovasokra vagy éppen a közlekedőkre. Annak megfizetése alól azonban vámmentességi kiváltság birtokában mentesülni lehetett. Ezzel párhuzamosan a vámbirtokosok arra törekedtek, hogy jövedelmükhöz mindenképpen hozzájussanak. Erre a legjobb példát az esztergomi és a budai vásárvám szolgáltatja. Míg azonban az előbbi birtokosa, az esztergomi káptalan csak azt tudta biztosítani, hogy vámját akár Győrben is behajthassa, a budai vásárvám birtokosai, a Margit-szigeti apácák még azt is elérték, hogy a vámmentességi kiváltságok ne legyenek érvényben vámszedő helyükön. Ugyanakkor még abban az esetben is, ha valaki olyan kiváltságot szerzett, hogy vámszedő helyén a vámmentességek érvényüket veszítik, a királynak joga volt másként rendelkezni. Így például 1328. november 13-án I. Károly, jóllehet elismerte, hogy Vörös Ábrahám fiai olyan privilégiummal rendelkeznek, amely alapján kivétel nélkül mindenkitől vámot szedhetnek, annak érvényét a pozsonyi polgárok vonatkozásában semmisnek nyilvánította.³³⁶

Vámmentességi kiváltságot az uralkodó a középkor első felében korlátlanul biztosíthatott, akkor is, ha már nem az ő kezében volt a vám.³³⁷ Bizonyos esetekben azonban megfigyelhető, hogy csak a királyi tulajdonban lévő vámok alól adott mentességet az uralkodó,³³⁸ sőt az is előfordult, hogy a vámnak csak a királyi részsére adott felmentést. Így például a beszercei polgárokat IV. László a beszercei vám kétharmada alól mentesítette.³³⁹ Mind az országos, mind a területileg korlátozott vámmentességnél megfigyelhető a vám fele alóli mentesség megadása.³⁴⁰

Vámmentességet nemcsak a király adományozott, hanem a királyné,³⁴¹ az ifjabb király,³⁴² illetőleg egyes vámok birtokosai.³⁴³ Ezekben az esetekben az immunitás csak a joghatóságuk alatti területre,³⁴⁴ illetve a birtokolt vámokra volt érvényben.³⁴⁵

336 Et quamvis iidem filii Abraam Rufi super eo, quod ab omnibus tributa exigere valeant, sine differentia aliquali privilegium habere dignoscantur, tamen nos deinceps privilegium, quantum ad ipsos cives Posonienses, et non alios, auctoritate regia cassamus et viribus ac vigore reddimus et commisimus cariturum. – VMMS I. 114. (Anjou-oklt. XII. 466. sz.).

337 Lásd például 1319. április 9.: CD VIII/2. 214.

338 1244: CDES II. 113–114.; 1267: *Húščava*, A.: Ján literát 48–50.; 1286–1289: UGDS I. 149–150.

339 [...] tertiam partem tributi de Byzturche et non ultra dare et persolvere teneantur, ita ut de duabus partibus ipsius tributi sint expediti et absoluti, nullus autem hominum ultra id eosdem molestare audeat vel praesumat – UGDS I. 150.

340 Országos vámmentességek esetén: 1229: CDES I. 249–250.; 1252: CDES II. 276–282.; 1266: CD VII/5. 345–347.; Területileg korlátozott vámmentességek esetén: +1236: ÁÚO XI. 285–286.; +1261. ÁÚO VIII. 9–11.;

341 1224: CD III/1. 469.

342 +1230: UB I. 128–129.; 1261: EFHU III/2. 52–54.; 1262: ÁÚO VIII. 31–32.; 1262: EFHU III/2. 54.

343 1277: VMMS I. 63.; 1291: *Solymosi L.*: Földesúri járadékok 244–246.; 1329. május 14.: MES III. 146.

344 István ifjabb királlyal kapcsolatban vö. *Zsoldos A.*: Az ifjabb király. 242.

345 1291: *Solymosi L.*: Földesúri járadékok 244–246.

A vámmentesség érvényesítéséhez a vámszedő helyen valamilyen formában igazolni kellett, hogy az illető rendelkezik ilyen kiváltsággal. Az immunitás igazolása több módon is lehetséges volt: fel lehetett mutatni az erre vonatkozó kiváltságlevelet³⁴⁶ vagy a város pecsétjét.³⁴⁷

A vámmentesség azonban visszaélésekre is lehetőséget teremtett, mégpedig úgy, hogy a vámmentességgel rendelkező személy mások áruit szállította át egy-egy vámhelyen. Ez ellen természetesen szigorúan felléptek a vámbirtokosok.³⁴⁸ A vámok fizetése alól más módon is igyekezett kihúzni magát az úton járó, mégpedig a vámszedő helyek elkerülésével, azaz – ahogy a korban nevezték – „álutak” használatával. A középkor első felében még lehetőség nyílt egy-egy vámszedő hely elkerülésére, a teljes vámot azonban ekkor is ki kellett fizetni,³⁴⁹ csak így mentesülhetett tette következményeitől, azaz javai elkobzásától. Természetesen előfordult, hogy ilyen esetekben egy-egy vámbirtokos megpróbálta lehetetlenné tenni a másik út használatát, amit leginkább akkor tudott elérni, ha az azon működő átkelőhelyet használatra alkalmatlanná tette.³⁵⁰ Ha azonban valaki egyszerűen csak megtagadta a vámfizetést egy településen, a vámbirtokosnak joga volt az utakat elzárni³⁵¹ vagy jogorvoslatot keresni valamely bírói fórum előtt.³⁵² Mikor kellett felkeresni egy vámszedő helyet? Erre csak Zsigmond kori forrással rendelkezünk, mely szerint a királyi vámhely határa mindkét irányban egy mérföld,³⁵³ a nemesi pedig fél mérföld volt,³⁵⁴ azaz: ha a kereskedő egy királyi vámszedő hely egy mérföldes körzetébe ért, akkor köteles volt a vámszedő helyet felkeresni és a vámot leróni, és ugyanez volt érvényes nemesi tulajdonban lévő vám fél mérföldes határán belül.³⁵⁵

A késő középkorban általánosan alkalmazott jogelvként jelenik meg, hogy a vámmentesség csak azon vámok esetén volt érvényesíthető, amelyek régebbiek, mint a vámhely.³⁵⁶ Az Árpád-korban ezt nem vették figyelembe, az ez irányba mutató törekvés a 13. század végén jelenik csak meg. Az 1295-ben Lodomér esztergomi érsek előtt zajló perben a budaiak bemutatták IV. Béla király oklevelét (1244), mely szerint ők minden vám alól mentesek, kivéve a harmincadot és az óbudai káptalan némely, a sóval kapcsolatos jogát, azaz az óbudai káptalannak vámot csak a sóból tartoznak fizetni, más dolgokból nem. Ezzel szemben a káptalan II. Géza oklevelét (1148) hozta fel, mely szerint vámot a hajón átszállított bor, só és más eladásra szánt áruból szedhetett a káptalan. Ezek szerint a budaiak és mások nemcsak a sóból, hanem a borból és más eladandó árujuktól is vámot kötelesek

346 1287. július 6.: BTOE I. 230–231.; 1507. október 8.: DL 57 851.

347 1515. április 13.: DF 217 435.; 1524. november 6.: DL 23 986.

348 Lásd például 1329. május 14.: MES III. 146.

349 Vö. 1291. január 10.: *Kis P.*: Kiadatlan oklevelek 78.

350 Lásd például Battyán (Fejér megye).

351 Vö. 1339. november 19.: AO III. 608.

352 Lásd például Pest (Pest megye).

353 A magyar mérföld körülbelül 8000 m, azaz 8 km-nek felelt meg, vö. *Bogdán I.*: Magyarországi hossz- és földmértékek 85.

354 [...] via etiam cuiuslibet tributí si regale fuerit ad unum, si vero nobilis exstiterit ad medium miliaria ex utraque parte pro sua meta secundum communem et consuetudinem extendi debere censetur – Teleki I. 412.

355 A mérföldjoghöz lásd bővebben: *Weisz B.*: Vásárok és lerakatok 37–39.

356 Lásd például 1467: MES IV. 127.; Vö. *Tringli I.*: Pest megye 129.

fizetni az óbudai káptalannak. Az érsek ítéletében arra hivatkozva, hogy IV. Béla király oklevele nem érvénytelenítette II. Géza száz évvel korábbi rendelkezését, ráadásul az egyháznak adott adományok elidegeníthetetlenek, ezért úgy döntött, a vámot az óbudai káptalan továbbra is beszedheti a budaiaktól.³⁵⁷

A vámmmentesség lehetett országos, illetve területileg vagy árucikk szempontjából korlátozott. Emellett ismerünk alkalmi vámmmentességeket is, amelyek egyszeri alkalomra, általában valamely földterület betelepítésére³⁵⁸ vagy építkezéshez szükséges áru szállítására voltak érvényben.³⁵⁹ Így például Csák nembeli Miklós csanádi ispánnak Mihályi nevű földjére jövő idegen *hospes*eket nem lehetett vámszedéssel zaklatni.³⁶⁰ Balogsemjén nembeli Mihály *comes* és fiai, István és Pál³⁶¹ pedig a várak építéséhez szükséges építőanyag (*lapides aut cementum*) szállítása során mentesültek a Szamos folyón a vámfizetés alól.³⁶²

1. AZ ORSZÁGOS VÁMMMENTESSÉG

Országos vámmmentesség során a kedvezményezett az ország határain belül mentesült a vámfizetés kötelezettsége alól. A mentességeket alcsoportokba sorolhatjuk, annak függvényében, hogy mely vámokra volt érvényes az immunitás: 1. minden vámra kiterjedt, 2. csak a kereskedők tudták érvényesíteni, 3. a nem kereskedelmi árut szállítókra vonatkozott. A vizsgált korszakban mindhárom típus megjelenik a forrásanyagban. Ha a mentesség minden vámra kiterjedt, akkor akár gyalogosan, akár lóval, akár kereskedelmi célból közlekedett valaki az országban, vagy vásáron folytatott árucserét, vámot nem kellett fizetnie. Ilyen kiváltsággal rendelkezettek a fehérvári polgárok. A fehérváriak kiváltságlevelét ugyan nem ismerjük,³⁶³ több más kiváltságlevelével azonban határozottan utal vámmmentességi kiváltságukra. Oklevelük 1320. november 12-i megerősítése egyértelműen utal arra, hogy a fehérvári *hospes*ektől senki sem szedhetett vámot,³⁶⁴ azaz a közlekedési és vásárvámokra is egyaránt vonatkozott kiváltságuk, szállítsanak árut, vagy sem, kivéve a budai vásárvámot, amit kiváltságuk ellenére is meg kellett fizetniük.³⁶⁵ Ezt azért lényeges hangsúlyozni, mert jóllehet a soproniak vámmmentessége a fehérváriak és a budaiak mintáját követi,³⁶⁶ az csak a polgárok áruira volt érvényes,³⁶⁷ azaz csak a kereskedelmi tevékenységet érintette, míg a gyalogosan vagy lóval közlekedőkre nem vonatkozott.³⁶⁸ Létezett azonban a harmadik típus is, azaz amikor a kereskedelmi

357 BTOE I. 296–298.

358 1223: UB I. 90.; +1267. RA I. 476–477.; 1271: Heves 34–38.

359 1262: EFHU III/2. 54.; [1290]: ÁÚO IX. 561–562.

360 1223: UB. I. 90.

361 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ága.

362 ÁÚO IX. 561.

363 Lásd bővebben Zsoldos A.: A fehérváriak szabadságai.

364 Neumann T.: Székesfehérvár 65.

365 Vö. 1255. július 25.: BTOE I. 57.; 1320. június 7.: CD VIII/2. 245.

366 1297. október 18.: EFHU III/2. 99–100.

367 1281. december 31.: UB II. 149.; 1291. szeptember 21.: UB II. 254–255.

368 Lásd bővebben Sopron (Sopron megye).

tevékenység kivételével nyert valaki vámmentességet. A monyoródsi örök olyan kiváltsághoz jutottak, amely szerint vámot és harmincadot nem fizetnek, kivéve, ha valakik közöttük kereskedők lesznek.³⁶⁹

Az országos vámmentességek bármely típusát korlátozhatták is az uralkodók, leggyakrabban oly módon, hogy csak a fél vámot engedték el.³⁷⁰ Ugyanakkor azt ki is bővíthették, ha érvényét kiterjesztették a határvámokra vagy a harmincadra, amellyel a magyar kereskedők külkereskedelemben való részvételét segíthették elő. Míg a lipthóiak a behozott áruk után meghatározott, feltehetően csökkentett vámösszeggel tartoztak,³⁷¹ a pozsonyi *hospesek* a határkapuknál, illetőleg a külországok felé vezető utakon is vámmentességgel rendelkeztek.³⁷²

Országos vámmentességet hamis oklevél szerint már I. István is adományozott,³⁷³ a gyakorlat valójában azonban jóval később jelenik meg: Imre királytól kezdve éltek az uralkodók több esetben is az országos vámmentesség megadásával.³⁷⁴ Országos vámmentességet elsősorban a világiak kaptak az uralkodóktól, de az egyháziakat is megtaláljuk a kedvezményezettek között. Az előbbieket esetében a belkereskedelemben való részvétel elősegítése, a kereskedelem fellendítése vezérelhetette az uralkodókat. Az utóbbiaknak e mentesség elérése a szórt birtokrendszer miatt volt szükséges, mert ennek segítségével a termények szállítása olcsóbbá vált.

2. A TERÜLETILEG KORLÁTOZOTT VÁMMENTESSÉG

A területileg korlátozott vámmentességek egy jól elkülöníthető csoportja, amikor nem a király, hanem a királyné,³⁷⁵ az ifjabb király³⁷⁶ vagy valamely vámbirtokos³⁷⁷ joghatósága alatti területre vonatkozott az engedély. Ezek az adományozó személyéből fakadóan is csak területileg behatároltak lehettek, mivel a joghatóságukon túli területekre nem biztosíthattak mentességet.

A második csoportba azok a kiváltságok tartoznak, amelyeket a mindenkori uralkodó adományozott. Ezek egy-két településre,³⁷⁸ egy-két megyére³⁷⁹ vagy na-

369 UB I. 380–382. (RA 2027. sz.)

370 1229: CDES I. 249–250.; 1252: CDES II. 276–282.; 1266: CD VII/5. 345–347.

371 1265: *Iványi B.*: Liptó vm. okl. 880.

372 1291. december 6.: CD VI/2. 299.

373 +1254: RHMA 484–487.

374 1201: EFHU III/2. 21–22.; 1206: UGDS I. 8–9.; +1209: CD III. 84–88.; 1211: CD III. 103–106.; 1212: CDES I. 136–137.; +1217: CDES I. 178–179.; 1224: UGDS I. 33–35.; 1237: ÁÚO VII. 27–31.; 1238: CDES II. 30–31.; 1239: EFHU III/2. 32–34.; 1243: EFHU III/2. 36.; 1244: CDES II. 113–114.; 1244: EFHU III/2. 39–41.; 1255: CDES II. 340–341.; 1270: UB II. 380–382.; [1270]: EFHU III/2. 59–60.; 1271: EFHU III/2. 61–63.; 1272: CD V/1. 211–214.; 1281: UB II. 254–255.; 1291: KvOkl. I. 28–29.; 1291: VMMS I. 74–76.

375 1224: CD III/1. 469.

376 +1230: UB I. 128–129.; 1261: EFHU III/2. 52–54.; 1262: ÁÚO VIII. 31–32.; 1262: EFHU III/2. 54.

377 1277: VMMS I. 63.; 1291: *Solymsi L.*: Földesúri járadékok 244–246.

378 1208: UB I. 51–55.; 1217: UB I. 74.; 1229: CDES I. 249–250.; 1230: RHMA 426–428.; 1240: CDES II. 56–57.; 1265: VMMS I. 48–50.; 1265: *Iványi B.*: Liptó vm. okl. 880.; 1283: EFHU III/2. 78–79.; 1286–1289: UGDS I. 149–150.; 1289: UGDS I. 161.; 1291: ÁÚO V. 20–22.

379 1222: CDES I. 202–203.; 1243: CDES II. 88–89.; 1244: EFHU III/2. 38–39.; +1270: VMMS I. 44–45.; 1279: EFHU III/2. 71–72.

gyobb területre vonatkoztak.³⁸⁰ Bármelyik esetén azonban – az országos vámmmentességekhez hasonlóan – újabb három csoportot különböztethetünk meg: 1. minden vámra kiterjedő, 2. az árucikkekre és 3. a nem kereskedelmi áruval közlekedőkre érvényeseket. Ez utóbbira azonban a vizsgált korszakból nem ismerünk példát. A sátoelői *hospesek*től Zemplén, Újvár, Sáros, Ung, Borsova és Szabolcs megyékben semmi vámot sem lehetett követelni,³⁸¹ azaz minden vámtípus alól mentesültek. A körmendi *hospesek* kereskedői Vas és Zala megyékben áruik után nem tartoztak vámot fizetni,³⁸² ez azonban a nem kereskedelmi áruval közlekedőkre nem volt érvényes. Az ilyen típusú vámmmentességek egyértelműen mutatják az adott település kereskedelmi tevékenységének térségét. Ugyanakkor viszont, ha valaki az árura kapott területileg korlátozott vámmmentességet, az nem terjedt ki az áru nélkül utazókra, amint azt – többek között – a Sár szigeti *hospesek*nek nyújtott privilégium is mutatja, melyben I. Károly a *hospeseket* és áruikat is felmentette a Tapolca, Karakó, Kér és Cenk vámhelyeken szedett vámok megfizetése alól, és megtiltotta, hogy őket vagy áruikat vámfizetésre kötelezzék.³⁸³

Természetesen a területileg korlátozott vámmmentességnél is lehetőség volt a területen túl újabb korlátokra, így például a barsi magyar és német *hospesek* csak a barsi vásárra vitt kisebb áruik után fizetendő vám alól mentesültek,³⁸⁴ ami azt is jelenti, hogy más áruk után ők is vámfizetéssel tartoztak.

A területileg korlátozott vámmmentességek harmadik, utolsó csoportjába a határkapuknál fizetendő vám alóli mentességeket sorolhatjuk.³⁸⁵ Ilyen kiváltsággal rendelkezett a toplicai,³⁸⁶ a heiligenkreuzi³⁸⁷ és a borsmonostori kolostor,³⁸⁸ valamint a szepesi nemesek és jobbágyaik.³⁸⁹ Az egyházak közül csak a cisztercieknek sikerült e mentességet elérniük, ami egyrészt birtokaik elhelyezkedése miatt volt szükséges, másrészt az immunitás a kereskedelmi tevékenységüket segítette elő. A toplicai kolostor kereskedelmi szerepvállalását bizonyítja az is, hogy 1240 áprilisában a magyar templomos nagymestertől telket kaptak Zengg kikötővárosban, hogy kereskedelmi lerakatot létesítsenek.³⁹⁰ A szepesi nemesek esetében a külkereskedelemben való részvételt segítette elő a mentesség.

380 1222: UGS I. 17–19.; +1236: ÁÚO XI. 285–286.; 1254: CDES II. 313–314.; 1316: ÁÚO VIII. 266–268.

381 1261: EFHU III/2. 53.

382 1244. október 28.: EFHU III/2. 38–39.

383 Ceterum eosdem hospites eximimus a solutione tributorum, que videlicet in Tapolcha, Korokow, in Keer et Zenk exiguntur, precipientes, vt nullus in locis predictorum tributorum ab ipsis hospitibus de Insula Saar, vel eorum quolibet seu rebus eorum mercimonialibus, aliquod tributum exigere aut exigere facere presumpmant – UB IV. 28. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

384 1240. szeptember 10.: CDES II. 56–57.

385 1217: UB. I. 68–70.; 1225: UB I. 102–109.; 1243: CDES II. 88–89.

386 1211: CDCR III. 106.

387 1217: UB. I. 68–70.; +1229: UB I. 118–119. (RA 458. sz.).

388 1225: UB I. 102–109.

389 1243. június 7.: CDES II. 88–89.

390 CD IV. 109–110.

3. AZ ÁRUCIKK SZEMPONTJÁBÓL KORLÁTOZOTT VÁMMENTESSÉG

Árucikk szempontjából korlátozott vámmentességnek tekintjük azokat, amelyek egy-egy meghatározott árucikkre vonatkozóan akár országos, akár területileg korlátozott vámmentességet nyújtanak. Az árucikkek között csak a sót, a bort és a fát találjuk meg.

A sóvámmentességek nemcsak árucikk szempontjából jelentettek korlátozott mentességet, hanem területi korlátozást is magukban hordoztak, mivel a só meghatározott útvonalon szállították. A vámmentesség biztosítása az ország királyi sóval történő ellátását segítette elő, amire két módszert alkalmaztak az Árpád-korban: egyrészt királyi sólerakatokat hoztak létre, másrészt pedig egyházi testületeknek utaltak ki sót, amelyek ezt a bányákban vagy a sólerakatokban átvették, majd terjesztették. A sóvámmentességre vonatkozó kiváltságok vagy a só szállítására vonatkoztak, ami a legtöbb esetben a bányától az adott egyházig adta meg ezt a kiváltságot,³⁹¹ vagy a só árusítását érintette. A johanniták sójukat az országban a Drávaig vám fizetése nélkül árusíthatták.³⁹² Ezt a mentességtípust azonban csak IV. Béla uralkodásáig adományozták a királyok, ezt követően már nem nyújtottak ilyen kiváltságot az egyházak számára. A forrásokban csak a korábbi adományok megerősítése esetében találkozunk vele,³⁹³ illetve továbbélésének tekinthető a sótizedekeket érintő vámmentes szállítás engedélyezése: így 1326. június 12-én I. Károly az erdélyi püspökségnek a székaknai, kolozsaknai, désaknai és tordai sóbányákból származó sótizedeit mentesítette a vámok alól.³⁹⁴ Ez szintén a bányáktól az egyházig mentesítette a vámfizetés alól az akár szárazon, akár vízen szállított sót.³⁹⁵

A bor után fizetendő vám alóli mentességek a bor szállítására vonatkoztak, így például az igeni és krakkói *hospesek* eladott vagy vásárolt borukat szárazföldön és vízen egyaránt vámmentesen szállíthatták az egész országban.³⁹⁶

A fa vámmentessége szintén az áru szállítására vonatkozott, amelyet építkezéshez vagy fűtéshez használtak fel. Így a barsi *hospesek*nek a város fa védműveinek építéséhez mind földön, mind vízen (*tam in terra quam in aquis*) szállított fa után szedett vám alól mentesültek.³⁹⁷ Az eperjesieket Druget Vilmos szepesi és újvári ispán 1331. május 14-én mentette fel a tűzifa, épületfa és szén után fizetendő vám alól.³⁹⁸

391 Lásd például 1183: CDES I. 89–90.; 1192: PRT I. 614–615.; 1211: ÁÚO VI. 348–349.

392 1217: CD III/1. 239–243.

393 V. István: 1270. július 19.: ÁÚO VIII. 304–305.; 1270. július 29.: UCSH I. 172–173.; IV. László: 1272. november 16.: UCSH I. 182–183.; III. András: 1291. augusztus 17.: UB II. 248–249.

394 UGDS I. 403–405.

395 Vö. 1328. május 26.: UGDS I. 419–420. (Anjou-oklt. XII. 279. sz.).

396 1225: UGDS I. 43.

397 1331. április 24.: AO II. 528.

398 VMMS I. 118–119. (Anjou-oklt. XV. 193. sz.).

4. A KÜLFÖLDIEK VÁMMENTESSÉGE

Az uralkodók ugyan támogatták, hogy külföldi kereskedők keressék fel az országot, vámmentességet azonban nem adtak nekik. Kivételt képeznek ez alól a velenceiek, akik a II. Andrással 1217-ben kötött szerződés értelmében az országba lépve csak nyolcvanadot tartoztak áruik után fizetni, kivéve az aranyat, a gyöngyöt, a drágakövet, a fűszert és a selyemszövetet.³⁹⁹ A magyar kereskedőkre ugyanezek a feltételek voltak érvényesek Velencében. Ez előnyös volt mindkét félnek, de az egyik legfontosabb árura, az ezüstre nem biztosított vámmentességet.⁴⁰⁰ Ennek ellenére a velencei kereskedőket több vámszedő helyen is vámmal sújtották, így Győrnél a latinok szekere után egy fertót,⁴⁰¹ Esztergomban pedig a velencei kereskedőknek egyszázad értékű vámot kellett leróniuk.⁴⁰² A 13. században, majd a 14. század elején panaszkodtak a velenceiek, hogy a Magyar Királyságban megkárosították őket.

Az Árpád-korban ezen kívül csak azzal az eljárással találkozunk, hogy az uralkodók a vámok megfizetését követően védelmet nyújtanak a külföldi kereskedőknek. Így IV. László a német kereskedőknek,⁴⁰³ III. András 1291-ben a regensburgiaknak.⁴⁰⁴ 1291-ben a III. András és I. Albert között létrejött szerződésben is csak a hamis és igazságtalan vámok eltörlése szerepelt.⁴⁰⁵ Hasonló figyelhető meg I. Károly uralkodása alatt is: ha kifizetik a külföldi kereskedők a vámokat, akkor szabadon és biztonságban közlekedhetnek az országban.⁴⁰⁶ Ettől eltér az uralkodó 1336. évi oklevele, melyben a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői számára jelölt ki egy biztonságos utat, mely Újvárnál lépett magyar területre, majd Sasváron vagy Szenicen, Jabláncan, Bikszárdon vagy Bényen, Nagyszombaton, Farkashidán, Semptén, Nyárhídon, Udvardon, Esztergomon, Csabán és Szentjakabfalván keresztül vezetett Budára. Újvárnál nyolcvanadot kellett fizetniük a kereskedőknek, a többi helyen pedig az uralkodó meghatározta a vámtételeket.⁴⁰⁷ Eljárása egy speciális vámmentességnek tekinthető: csak a felsorolt birtokokon kellett vámot fizetniük, és az általa megállapított vámtételek a korábbiaknál kisebbek voltak. Azt, hogy csökkentett vámtarifát írt elő I. Károly, Telegdi Csanád esztergomi érsek 1337. december 24-én kelt oklevele bizonyítja. Az érsek a Csehországon keresztül érkező cseh, sváb, rajnai és flandriai kereskedők számára új vámtarifát állapított meg az esztergomi egyház birtokában lévő, az új úton fekvő vámhelyeken. Az érsek által megszabott vámtételek még mindig csökkentett mértékűek,⁴⁰⁸ de a király által meghatározottaknál nagyobbak, és a többi kereskedőre nem érvényesek.

399 ÁÚO VI. 381.

400 A velencei-magyar árucserére l. *Teke Zs.*: Velencei-magyar keresk. 12–26.

401 1255: EFHU III/2. 51–52.

402 1288: MES II. 236–241.

403 1277: CD V/2. 387–388.

404 ÁÚO V. 32–33.

405 UB II. 251–253.

406 1316: MDE I. 207.; 1318: CD VIII/2. 154–155.

407 MDE I. 343–345.; Az oklevél kibocsátásának hátterét legújabbán Skorka Renáta vizsgálta, *Skorka R.*: Csökkentett vámtarifájú út.

408 CDM VII. 131.

V. ADATTÁR

Az adattárban a települések alfabetikus rendben követik egymást. A középkor első felében használatos név után zárójelben megtalálható az a megye, amelyben a középkorban feküdt, majd szögletes zárójelben következik a mai hivatalos név (annak hiányában a lokalizációt megkönnyítő megjegyzés), valamint annak az országnak a betűjele, ahol a helység ma található.

Az adattár a vámszedő helyek mellett tartalmazza azokat a helységeket, amelyekben vásártartást vagy átkelőhelyet (rév, híd) lehet kimutatni, még akkor is, ha a vizsgált korszakban bizonyíthatóan nem szedtek ott vámot, szerepelnek továbbá a vámmentességgel rendelkező települések is. Az eljárás ugyan vitatható, mégis számos érv szól mellette. Ez a megoldás lehetővé teszi egyfelől a vizsgált korszak úthálózatának rekonstrukcióját. Másfelől pedig az alábbi adattár nem titkolt célja, hogy előkészítse a középkor második felére vonatkozó, hasonló adattár összeállítását. A vásárok egy részének jelentőségét a középkor első felében valóban vámmentességük adta meg, ugyanakkor a legtöbb esetben a középkor második felében már vásárvámot szedtek ezeken a helyeken is. A révek és hidak egy része sohasem vált vámszedő helyé – mivel voltak olyanok közöttük, amelyek malomhoz vezettek, vagy csak kisebb jelentőségű utakon helyezkedtek el, esetleg csak áradásokkor használták őket –, sokszor azonban „álutak” átkelőhelyeivé váltak, és így módon a vámszedő joggal rendelkező átkelőhelyek birtokosainak érdekeit sértve gyakran adtak okot a középkor második felében perekre. A vámmentességek egy-egy település lakosainak kiváltságos voltára utalnak, s a középkor második felében nem ritka vámpereknek éppen ezen mentességek megítélése a kulcskérdése.

Az adattárban alkalmazott országgrövidítések:

A = Ausztria

BIH = Bosznia-Hercegovina

H = Magyarország

HR = Horvátország

RO = Románia

SLO = Szlovénia

SRB = Szerbia

SVK = Szlovákia

UKR = Ukrajna

Abád

(Heves megye) [Abádszalók, H]

Abád településnél a Nánáról Ménesitón keresztül Abádra vivő út révje működött a Tiszán,⁴⁰⁹ ahol a révvámot a Tomaj nemzetség birtokolta. A révvám a 13. század közepétől jelenik meg a forrásokban, azonban a rév fennállására, esetleg a hozzá kapcsolódó révvám Tomaj nem általi korábbi birtoklásra utalhat Anonymus, amikor e nemzetség eredetét Tonuzoba besenyő vezérhez kötötte, akinek szálláshelyül az abádi rév környékét jelölte meg, és a Gesta szerint Tonuzoba feleségével együtt az abádi révnél temetkezett el.⁴¹⁰ A 13. század eleji birtoklásra utalhat az 1251-ben kelt oklevél is, melyben Tomaj nembeli Pelbárt, Csák és Dénes fiai⁴¹¹ léptek egyezsége a révvám (*tributum portus*) ügyében.⁴¹² A három testvér gyermekei közötti per, illetőleg vámrendezés arra utalhat, hogy a vámot korábban e testvérek apja, Tomaj nembeli I. Dénes birtokolta.

A tatárjárás után a révet és annak vámját Pelbárt fiai vonták birtokukba,⁴¹³ ezért alakult ki vita I. Dénes unokái között. Az egyezés értelmében 1251. július 25-től kezdődően három évig a vám jövedelme Csák fiait, Tibát és Dénest, és Dénes fiait, Jónást és Sámudot illette. A három év letelte után Pelbárt fia János és testvérei az egyharmadot, Csák fiai és néhai Dénes fiai a fennmaradó kétharmadot – feltehetően egy-egy harmad erejéig – birtokolták. Ha azonban a három év alatt János és testvérei, Csák fiai, illetve Dénes fiai valamiképpen zaklatnák, akkor harmadrészüket elvesztésével fizettek érte, ugyanez volt érvényes a három év eltelté után a másik félre is.⁴¹⁴ A rév egy részével az egri egyház földjén feküdt, mégis, mivel Tomaj nembeli János, Dénes, Csák és Sebestyén Lampert egri püspök engedélyével (*ex permissione Lamperti episcopi Agriensis*) birtokba vették a vámszedő helyet (*ubi telonium exigitur*), így a révet a vámmal együtt (*portus cum tributo*) IV. Béla 1261-ben biztosította számukra.⁴¹⁵ Az oklevélből megtudhatjuk azt is, hogy a vámot a Tisza jobb partján, és nem az Abád felőli oldalon szedték be.

409 [...] in portum seu transitum magne vie euntis per Ticiam de possessionibus ecclesie Agriensis Nana et Menusythou vocatis supradictis, et transit in Abad – Heves 26.; (1294.) november 14-én III. András az abádi révénél adott ki oklevelet. RA II/4. 140.

410 SRH I. 116–117.

411 Vö. Engel P.: Genealógia: Tomaj nem 1. tábla.

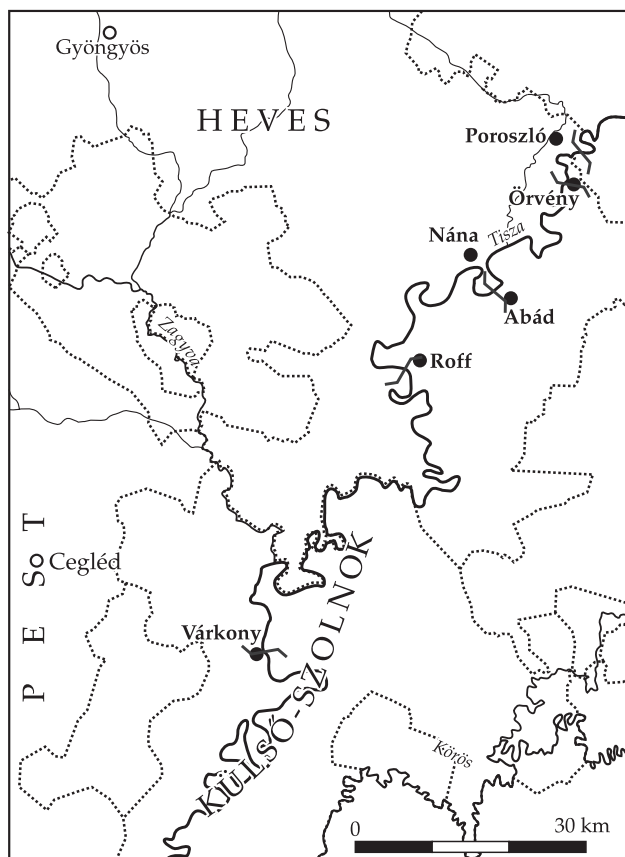
412 Bánffy I. 7–8.; Az egyezséget IV. Béla 1251. szeptember 3-án hagyta jóvá, ÁÜO VII. 324–325. (RA 953. sz.).

413 Bánffy I. 8.; Erre utal az 1251. május 24-ére keltezett hamis oklevél is, mely szerint Pelbárt fiai János, Pelbárt és Hektor Böi Chede rokonát, Bodát Páliban – a szokásosan Szent György ünnepe [április 24.] körül tartott sokadalmon (nundina) – elfogták, s Abádon hajójukon megölték. RA I/2. 293.; Az oklevélben szereplő nundina kifejezés felkelti a gyanút, hogy az oklevél hamis. A 13. század közepén Páliban még nem tarthattak sokadalmat. Az oklevél eredetije nem ismert, csak 1425. március 29-i átiratban maradt fenn. Ebben Zsigmond király épp IV. Béla 1251. évi oklevele alapján engedélyezte Páliban a korábban őmaga által betiltott Szent György-napi sokadalom megtartását, annak régiségére hivatkozva (ZsO XII. 366. sz.). A sokadalom betiltása volt az oka az oklevél hamisításának.

414 Bánffy I. 8.

415 Heves 26. (RA 1267. sz.); Az oklevelet megerősítette V. István 1271-ben, Heves 33–34. (RA 2123. sz.).

1. térkép
Átkelőhelyek a Tiszán
Poroszló és Várkony
között

A Tomaj nembeliek Losonci ága birtokolta a révet az Anjou-kor folyamán. 1348. október 14-én I. Lajos István szőrényi bánnak és testvérének, Dezsőnek⁴¹⁶ a kérésére vizsgálatot rendelt el annak megállapítására, hogy Abád birtok területén valóban régóta van-e rév a Tiszán.⁴¹⁷ Miután Miklós nádor a vizsgálat során megállapította, hogy Abádon régtől fogva (*a tempore antiquo*) rév működött, 1349. november 1-jén I. Lajos engedélyezte a Losonciaknak, hogy az abádi révet visszaállítsák.⁴¹⁸ Az 1350-es években Miklós püspök⁴¹⁹ és Losonci Dénes fia István fia Dénes között per keletkezett az utóbbi által birtokolt abádi rév miatt, mely a püspök szerint az ő poroszlói révé sérelmére működött. Druget Miklós országbíró 1355-ben hozott ítéletet az ügyben, mely szerint bár mindkét peres fél I. Lajos egy-egy oklevelét mutatta be révének és az ott szedett vámnak a védelmében,⁴²⁰ mivel Miklós püspök oklevele korábban kelt, az országbíró elren-

416 Vö. Engel P.: Genealógia: Tomaj nem 2. tábla: Losonci.

417 AO V. 241.

418 AO VI. 305–306.

419 Engel P.: Genealógia: Poroszlói (Neszmélyi).

420 1347: AO VI. 304–305.; 1349. november 1.: AO VI. 305–306.

delte, hogy minden kereskedő és utazó a poroszlói réven keljen át, és ott fizessen vámot. Az abádi réven közlekedőket, mint hamis utat használókat büntessék meg, azaz minden árujukat és javaikat veszítsék el.⁴²¹ Az ítéletet csak 1395-ben sikerült érvényteleníteni, amikor Losonci István IV. Béla 1251. szeptember 3-án kelt oklevelével bizonyította, hogy Abád birtokon már az Árpád-korban működött rév, illetőleg a révnél vámszedés. Ennek ismeretében Jolsvai Leusták nádor érvénytelenítette I. Lajos azon rendelkezését, mely szerint Poroszló és Várkony között nem működhet átkelőhely (vö. *1. térkép*),⁴²² valamint Druget Miklós 1355. évi ítéletét is, mely az utazókat a poroszlói rév használatára szorította.⁴²³

Abaúj megye

Abaúj megyében szedett vásárvámok kétharmadát a váradi káptalan,⁴²⁴ a megyében behajtott vámok tizedét pedig az egri püspökség birtokolta.⁴²⁵ A hagyomány szerint az Abaúj megyei vásárok és vámok kétharmadát Imre király 1203. évi adományából birtokolta a váradi egyház, mégpedig a vámok két része a püspökséget, egy része a káptalant illette. Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekől ismerjük tartalmát.⁴²⁶ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a Zágrábi krónikában fennmaradt szöveg az Abaúj megyei vámrészt is Imre adományának tekintette, az I. Lajos korában született diploma e megyére vonatkozóan vámadományt nem említett.⁴²⁷ Lodomér váradi püspök 1273. évi oklevele szerint az Abaúj megyei vásárvámok a váradi káptalan birtokában voltak,⁴²⁸ így elfogadhatjuk, hogy a 13. században már a birtokukban volt a megye – legalábbis – vásárvámjának kétharmada.

Abda

(Győr megye) [Abda, H]

Abda mellett híd működött a Rábcán. V. István serege 1271-ben a csehekkel szemben az abdai híd mellett gyülekezett.⁴²⁹ 1291-ben III. András pedig az abdai híd

421 AO VI. 309.

422 AO VI. 304–305.

423 ZsO I. 3973. sz.

424 1273: UGDS I. 122–123.

425 1271: Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását, RA II/2–3. 344–345. (RA 3336. sz.).

426 Az oklevél szövegahagyományára I. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

427 UGDS II. 4.

428 UGDS I. 122–123.

429 1280: UB II. 143. (RA 3063. sz.).

mellett adott ki okleveleket.⁴³⁰ Feltételezhető, hogy hídvámot szedtek a településen. A vám birtokosára vonatkozóan adattal nem rendelkezünk.⁴³¹

Az 1255. évi győri vámszabályzat szerint Abdánál egy német szekér után 2 dénár vámot kellett fizetni.⁴³² Ez a vámösszeg azonban nem az abdai vámszabályzatot örökölte meg, hanem a Bécs felől érkezők vagy oda tartók – Bécs felől az Öttevény úton haladva Abdánál át lehetett kelni a Rábcán, majd Győr vár megkerülésével a Rábán⁴³³ – által Abdánál fizetett vám összegét.

Abony

(Csanád megye) [Pecica (Pécska) határában, RO]

1329. november 30-án Hasznosi Péter Abonyt vámjaival együtt átadta lánya férjének, fogadott fiának, Neumai Móric fia Miklósnak. Ha azonban lánya fiúörökös nélkül halna meg, a birtok visszakérül Péter kezébe.⁴³⁴ A vámok mibenlétére vonatkozóan adattal nem rendelkezünk, a település Maros menti elhelyezkedéséből azonban arra következtethetünk, hogy azok az átkeléshez, esetleg a sószállításhoz kötődtek.

Adács

(Heves megye) [Adács, H]

1323. június 10-én I. Károly a hűtlen Aba nembeli Csobánka fia Péter fia Páltól⁴³⁵ elvett Adácsot, ahol régtől fogva vámot szokás szedni (*tributum ab antiquo concessum et exigi consuetum*), és Aba nembeli Kompolt fia Pál fia Imrének⁴³⁶ adományozta.⁴³⁷ A Pest felől Hatvanon át Kompoltra tartó úton helyezkedett el Adács,⁴³⁸ ami arra utal, hogy a településen közlekedési vámot szedtek.⁴³⁹

Adorjánfalva

(Pozsega megye) [Šeovci, HR]

Adorjánfalva területén a *Sulch pothoka* nevű patakon⁴⁴⁰ egy rév segítette az átkelést Trisztán *comes* földjének közelében.⁴⁴¹

430 1291. július 14.: HO VIII. 446. (RA 3744. sz.); 1291. július 14.: KOKl. 60. (RA 3745. sz.).

431 A Zsigmond-korban a győri káptalan birtokolta a vámot vagy annak egy részét. Vö. 1421. július 20.: CD X/6. 377. (ZsO VIII. 785. sz.).

432 EFHU III/2. 52. (RA 1237. sz.).

433 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 575.

434 DL 87 003 (Anjou-oklt. XIII. 623. sz.).

435 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 4. Csobánka ága.

436 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 2. tábla: Visontai.

437 CD VIII/2. 399 (Anjou-oklt. VII. 264. sz.).

438 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 56.

439 A vám a későbbiekben is fennállt, vö. 1423. szeptember 28.: ZsO X. 1165. sz.; 1474. június 15.: DL 17 581.

440 Vö. Ortway T.: Magyarország régi vízrajza II. 121., 232.

441 1299. július 1.: HO VI. 444–445.

Akjel(Bihar megye) [helye ismeretlen]⁴⁴²

Akjelban vásárvámot szedtek. 1203-ban Imre király Bihar megye falvaiból és vásáraitól befolyt vámjövedelem kétharmadát a váradi egyháznak adta, kivéve négy vásár, köztük Akjel vámját.⁴⁴³ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.⁴⁴⁴ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a zágrábi krónikában fennmaradt szöveg az akjeli vásárvámra vonatkozó megszorítást nem tartalmazta,⁴⁴⁵ az I. Lajos által 1342-ben kiadott oklevélben szerepelt.

Almás

(Hont megye) [Jablonovce (Hontalmás) településrésze: Dolný Almáš (Alsóalmás), SVK]

Almásan útvámot szedtek a település Bétről jövő, majd a Szitnya hegye felé irányuló nagy útján.⁴⁴⁶ 1270-ben V. István átírta IV. Béla azon 1245. évi oklevelét, melyben a Hontpázmány nembeli Márton bán⁴⁴⁷ által alapított sági premontrei prépostság javait sorolták fel. Ezek szerint Almás falu fele az útvámmal (*cum tributo vie*) a prépostságé volt, míg a település másik fele Márton fiaié, Istváné és Lamperté.⁴⁴⁸ Az oklevél azonban az 1245. szeptember 9-én készült diploma interpolált szövegét tartalmazza,⁴⁴⁹ melyben eredetileg az útvámra vonatkozó rész nem található meg.⁴⁵⁰ Az interpolációra 1245–1270 között került sor, így biztosak lehetünk abban, hogy a vám a 13. század második felében fennállt.⁴⁵¹

Almás

(Szepes megye) [Jablonov (Szepesalmás), SVK]

1318. november 26-án I. Károly a szepesi káptalan Almás falujában szerdai hetivásárt engedélyezett, mely – más vásárokhöz hasonlóan – a király védelme alatt (*sub nostra protectione*) állt, és ez mind az oda tartókra, mind az onnan távozókra érvényes volt.⁴⁵² Ezt a privilégiumot 1318. december 12-én Druget Fülöp szepesi és

442 Györffy György elképzelhetőnek tartja, hogy a Bihar megyei Vásárral tekinthető azonosnak, Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 592.

443 1342. december 10.: AO IV. 292. (Anjou-oklt. XXVI. 642. sz.).

444 Az oklevél szövegahagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

445 Vö. SRH I. 211.

446 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 169.

447 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 15. Pásztoi ág.

448 DL 292. (RA 2006. sz.).

449 RA 818. sz.

450 DL 287.

451 Az almási vám a 15. században a báti vámhoz tartozott, és – kisebb megszakításokkal – a bakonybéli apátság birtokában volt, vö. PRT VIII. 444., 459–460.

452 VMMS I. 92. (Anjou-oklt. V. 314. sz.).

újvári ispán⁴⁵³ átírja, és külön biztosítja a vásárra menő kereskedőket, hogy áruikkal szabadon közlekedhetnek és különleges védelmébe (*sub nostra protectionem specialem*) veszi őket.⁴⁵⁴

Alpár

(Csongrád megye) [Tiszaalpár, H]

Alpárnál rév működött a Tiszán, Alpár és Kürt között.⁴⁵⁵ Anonymus *Gesta Hungarorum*-ában a honfoglalás története során megemlékezik arról, hogy Alpáron volt Salán bolgár vezér székhelye, és a magyarok itt győzték le a görög–bolgár sereget, amely a Tiszán átúszva menekült el, és a Tiszába veszett. Róluk kapta Alpár közelében egy révhely a Görögök révje nevet (*Unde locus ille, ubi Greci mortui fuerunt, a die illo usque nunc portus Grecorum nuncupatur.*)⁴⁵⁶ A rév nem ezekről a görögökről kapta a nevét, és Anonymus csak a Görög-rév helynévből konstruálta a görögök vízbe fulladását.⁴⁵⁷ Alpár egy részét ugyanis a 12. században a szávaszentdemeteri ortodox, „görög” rítusú monostor birtokolta, és róluk kapta a Görög-rév a nevét. Ezt támasztja alá az, hogy a monostor birtokait más esetben is görögnek nevezték.⁴⁵⁸ A rév működtetői is ők lehettek, mivel Alpárban kis hajóval bírtak (*cum... navicula fluminis Disse*), melyet III. Béla a monostorral együtt a jeruzsálemi Szent Theodosios-egyháznak adott.⁴⁵⁹ 1341. november 30-án, amikor a garamszentbenedeki és titeli egyházak birtokai között megvonják a határt, már Török-rév (*circa portum Thurutru*) néven szerepelt Alpár határjárásában.⁴⁶⁰

Alsógradiska

[Bosanska Gradiška, BIH]

Alsógradiskánál révvámot szedtek az Orbász és – Orbászi Grubuch fiainak – *Schlplatu* nevű földje között⁴⁶¹ a Száván működő révnél. A vám felét – mely az orbászi ispán felügyelete alatt áll – 1295-ben Tomasina anyakirályné, egész Szlavónia hercegnője és a Dunán innen a tengerpartig terjedő részek kormányzója Orbászi Grubuch fiainak, Turdizlausnak és Balázsnak adományozta.⁴⁶²

453 Vö. Engel P.: Genealógia: Druget 1. tábla: Gerényi ág.

454 DF 264 146 (Anjou-oklt. V. 330. sz.).

455 Vö. 1075: DHA I. 216.

456 SRH I. 83.

457 Vö. Györffy Gy.: Anonymus kora és hitelessége 7–8.; *Veszprémy L.–Silagi G.*: „Gesta Hungarorum” 167.

458 Vö. Györffy Gy.: A szávaszentdemeteri monostor 359.; Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 890.; Györffy Gy.: Anonymus rejtély 67–100.

459 Theiner Mon. Hung. 10.

460 AO IV. 172. (Anjou-oklt. XXV. 826. sz.).

461 A birtok felét Borics nembeli Desziszlo fia Miklós tartotta a kezében.

462 MMO III. 26. (RD 287. sz.); Az oklevelet átírta III. András 1297. január 18-án, MMO III. 26–27. (RA 4101. sz.).

Alsómonoszló

(Körös megye) [Moslavina vidékén, HR]

A Monoszló nembeli Csupor István fia Miklós⁴⁶³ Alsómonoszló birtokának határjárása az *Ebseu* folyó⁴⁶⁴ régi révét (*portus antiquus*) említette.⁴⁶⁵

Alvinc

(Fehér megye) [Vințu de Jos, RO]

Alvincnél sóvámot szedtek a vízen hajón szállított só után, és hídvámot a szárazföldön közlekedőktől. A sóvámot a híd közelében lévő kikötőben szedhették be. A sóvám kétharmadát II. András adományából a (gyula)fehérvári káptalan, egyharmadát az erdélyi vajda birtokolta. 1289. évi szabályozás szerint minden nagy hajó után (*de qualibet carina seu nave magna*) fél márka, közepes vagy kis hajó után (*de mediocri vero vel parva*) 1 fertó vámot szedtek.⁴⁶⁶ 1248-ban Lőrinc erdélyi vajda az alvinci és borbereki német *hospesek*nek ugyanazon szabadságokat adta, mint amit a Szeben megyeiek élveztek. Ezek szerint a Maroson át közlekedő kerephajó után (*de navi quae kerep dicitur*) 1 fertót, közepes hajó után (*de navi olch*) fél fertót, kis hajó után (*de naviculis*) pedig 3 *pondust* kellett fizetniük, mint ahogy az erdélyi káptalan a vízen közlekedőktől követelte.⁴⁶⁷ Az alvinci és borbereki *hospesek*nek biztosított kiváltság kisebb vámtételeket tartalmazott, mint az 1289. évi szabályozás. Ez természetes, hiszen immunitás biztosításáról volt szó. A káptalan vámszedését elősegítette, hogy birtokosok voltak a Maros mindkét partján.⁴⁶⁸ A vám az Anjou-korban is a káptalan kezében volt,⁴⁶⁹ 1331-ben a káptalan alvinci vámosa, Hennegus négy ezüst márkát és fél fertót szolgáltatott be tizedként.⁴⁷⁰

Alvincnél ugyanakkor híd segítette a Maroson átkelni szándékozókát, amelynek birtokosáról a források hallgatnak. 1289-ben a (gyula)fehérvári káptalan mentességet kap a hídvám fizetése alól,⁴⁷¹ így annyit biztosan állíthatunk, hogy a hídvám birtokosában más személyt kell keresnünk.

463 Vö. Engel P.: Genealógia: Monoszló nem Csupor (monoszlói).

464 A Csázma mellékfolyója, vö. 1247: HO VII. 34.

465 DF 261 771. (Anjou-oklt. VIII. 332. sz.).

466 UGDS I. 161. (RA 3547. sz.).

467 UGDS I. 77.; Az oklevelet átírta és megerősítette 1265-ben István ifjabb király (UGDS I. 95–96.), majd ezt 1310. november 2-án I. Károly (UGDS I. 296–297.).

468 Vö. UGDS I. 161.

469 IV. László 1289. évi oklevelét a vámról 1323. október 9-én erősítette meg I. Károly, l. Anjou-oklt. VII. 500. sz.

470 Barabás S.: Tizedlajstromok 411.

471 UGDS I. 161. (RA 3547. sz.).

Alzsolca

(Borsod megye) [Alsózsolca, H]

Alzsolcán közlekedési vámot szedtek a Szikszóról Ónodra vezető úton.⁴⁷² 1329-ben I. Károly vizsgálatot rendelt el Alzsolcán, hogy Ákos nembeli Erne fia István⁴⁷³ idejében hogyan szedték a vámot. Az egri káptalan által lefolytatott vizsgálat a következő vámtételeket állapította meg: egy vég yperni (*ipreti*) posztó után 8 dénár, másféle posztó végje után 4 dénár, egy vég szürke posztó és egy vég vászon után 2 dénár, egy fedett szekér (*de curro claustro*) után 1 fertó, mázsaszekér után 1 fertó, egy halat vagy sőt szállító nyitott szekér (*de uno curro patenti*) után 8 dénár, egy üres szekér után 2 dénár, egy kétkerekű kocsí (*de byga*) után 2 dénár, ló, ökör, tehén, vagy nagyobb eladó állat után 1 dénár, két kisebb eladó állat után 1 dénár, egy viza után 2 dénár, más tokhalak (*de alio pisce, quod vulgo Took dicitur*) után 1 dénár, egy hordó méz után 3 garas, egy hordó bor után 8 dénár, egy kocsí réz után 3 garas, egy kocsí ólom után 3 garas, egy kocsí ón után pedig szintén 3 garas.⁴⁷⁴

Alzsolca a 13. század végén Ákos nembeli Erne fia István birtoka volt,⁴⁷⁵ aki-nek fiaitól, apjuk hűtlensége miatt I. Károly elkobozta, majd 1320-ban Aba nembeli Marhard fia Mihálynak, János fia Simonnak és Lászlónak, Pál fia Jánosnak és Marhard fia Imre fia Miklósnak⁴⁷⁶ adta egy csere során.⁴⁷⁷ 1329-ben a vámvizsgálatot János fiai, Simon és László érdekében folytatták le,⁴⁷⁸ akik a vám birtokosai voltak.

Amak

(Somogy megye) [Kaposvár környékén, H]

Amak határában a Kapos folyón állt híd,⁴⁷⁹ mely 1192-ben mint Keszi hídja,⁴⁸⁰ (1230)-ban mint Tamás *comes* hídja (*ad pontem Thome comitis*)⁴⁸¹ jelent meg az oklevelekben, ami arra utal, hogy a híd 1230-ban már Monoszló nembeli Tamás tulajdonában volt.⁴⁸²

Apáthida

(Kolozs megye) [Apahida, RO]

Apáthidán két hamis oklevél szerint hídvámot szedtek, melyet a kolozsmonostori apátság birtokolt volna. A település neve alapján feltételezhetjük, hogy híd műkö-

472 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 747.

473 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 3. Erne ága.

474 DL 40 559. (Anjou-oklt. XIII. 503. sz.).

475 Vö. 1281: HO VIII. 215.

476 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 2. Szikszói.

477 Juhász, K.: Stifte 223. (Anjou-oklt. V. 973. sz.).

478 DL 40 559.

479 Vö. Györffy Gy.: Kaposvár 69.

480 DF 262 045.

481 ÁÚO XI. 226. (RA 467. sz.); Az oklevél csak IV. Béla 1231. évi átiratában maradt fenn (ÁÚO XI. 234–235.), keltét Szentpétery Imre helyezte 1230-ra, l. RA 467. sz.

482 1471-ben vámszedő helyként említik, Héderváry I. 365.

dött a szomszédos Visz-Szamoson,⁴⁸³ illetőleg a település latin és magyar névalakja (*Apathida/Apathyda/pons Abbatis*) is a kolozsmonostori apátság birtoklására utal.⁴⁸⁴ IV. Béla nevére hamisított oklevél szerint 1263-ban az uralkodó – mivel a tatárjárás alatt a monostor oklevelei elpusztultak – újból a kolozsmonostori apátságnak adományozta Apáthidát, illetőleg Apáthidán a vámszedés jogát.⁴⁸⁵ Az erdélyi káptalan 1296. évi – szintén hamis – oklevele szerint III. András parancsolta meg,⁴⁸⁶ hogy újra iktassák be birtokaiba az apátságot, mivel okleveleik IV. László idején a tatár betöréskor elpusztultak. A káptalan ennek megfelelően Apáthida birtokba, illetve az ott szedett vám birtokába is újra beiktatta a monostort.⁴⁸⁷

Apáti

(Zala megye) [Muraszemenye vidékén, H]

Apáti 1263. évi határjárása a Lonkóc patak hídját említette.⁴⁸⁸

Apostag

(Fejér megye) [Kisapostag, H]

Apostagnál rév működött a Dunán, melyet 1217-ben Tolvaj falu határosaként említenek.⁴⁸⁹

Arács

(Zemplén megye) [Rakovec nad Ondavou (Rákóc) határában, SVK]

Arács határában a *Lyka* folyón⁴⁹⁰ rév működött.⁴⁹¹

483 Csomor Lajos szerint ennek érintésével lehetett Erdélybe jutni, l. *Csomor L.*: A kolozsmonostori apátság 22.

484 1263: *Jakó Zs.*: Kolozsmonostori apátság 113., 114.; 1280.: UGS I. 120.; 1296: *Jakó Zs.*: Kolozsmonostori apátság 119.

485 *Jakó Zs.*: Kolozsmonostori apátság 114. (RA 1338. sz.); Az oklevelet átírta és megerősítette I. Károly 1324. november 21-én, Anjou-oklt. VIII. 514. sz.

486 +1296. június 24.: *Jakó Zs.*: Kolozsmonostori apátság 119. (RA 4063. sz.).

487 *Jakó Zs.*: Kolozsmonostori apátság 122. (CDT I. 549. sz.); Az oklevelet átírta és megerősítette I. Károly 1324. november 21-én, Anjou-oklt. VIII. 514. sz.

488 ÁÚO VIII. 77.

489 CDES I. 175.

490 A Lyka folyó Hosszúmező és Bosnya között ömlött a Bodrogba (Ondava), vö. 1342. szeptember 26.: DL 67 399.

491 1329. november 8.: AO II. 445. (Anjou-oklt. XIII. 584. sz.).

Arad

(Arad megye) [Arad, RO]

Az aradi egyház vámmentesen szállíthatott meghatározott mennyiségű sót a sóbánya és a város között, amely kiváltságra a pannonhalmi kolostornak adott privilégiumból következethetünk. E szerint ugyanis a pannonhalmi kolostor három sószállító hajója a sóbánya és a kolostor között mind a vízen, mind a földön vámmentességet élvezett, ahogy ugyanezen kiváltságot élvezték a bizerei és az aradi egyház hajói.⁴⁹² Az aradi egyház Imre vagy II. András adományából élhetett e kiváltsággal.

Aranyos

(Külső-Szolnok megye) [Cheud (Kód) területén, RO]

Aranyosnál sóvámot szedtek a Szamos folyón közlekedő sószállító hajók után. A vámszedési jogot – minden sószállító hajótól 20 só vám szedését –⁴⁹³ Gutkeled nembeli Pál *comes*⁴⁹⁴ V. Istvántól kapta adományként, és családja joga a későbbiekben is biztosított volt – III. András új adománya alapján feltehetően kisebb megszakítással –, mert mind IV. László, mind III. András megerősítette őket benne.⁴⁹⁵

Aranyosvinc

(Torda megye) [Unirea, RO]

A Maros melletti Aranyosvincnél (Felvinc) sóvámot szedtek. 1221-ben II. András engedélyezte az esztergomi káptalannak, hogy Aranyosvincen⁴⁹⁶ minden egyes sószállító szekér után vámként egy-egy kősót, azaz két *kulust* adjanak.⁴⁹⁷ A Torda várához tartozó Aranyos földnél (is) sóvámot szedtek,⁴⁹⁸ melynek egyharmadát a garamszentbenedeki apátság birtokolta.⁴⁹⁹ A monostor egy interpolált oklevél szerint ugyanis I. Géza királytól kapta meg 1075-ben az aranyosi sóvám (*tributum salinarum*) királyi részének a felét, azaz a vám egyharmadát.⁵⁰⁰ III. Ince pápa 1209. május 15-én kelt oklevelében, melyben megerősítette a garamszentbenedeki apátság javait, nem említette e vámrészt.⁵⁰¹ 1256-ban azonban már György

492 1211: ÁÚO VI. 348–349. (RA 259. sz.); 1233. október 1.: ÁÚO XI. 258–260. (RA 506. sz.).

493 UB II. 269.

494 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárvármonostori ág 1. tábla: elágazás.

495 UB II. 268–269. (RA 3878. sz.).

496 Béla 1227. évi oklevele, melyben Aranyosvincen négy telket adományozott az esztergomi egyháznak, Torda megyeinek mondta, ÁÚO XI. 200. (RA 580. sz.).

497 Székely oklt. 2. (RA 373. sz.).

498 A tordai vár Aranyos földje az Aranyos és Maros folyók mellett feküdt, vö. Székely oklt. I. 21.

499 Jakó Zsigmond szerint itt az Aranyos folyón történő átkeléskor fizetendő vámról van szó, l. CDT I. 123.; Benkő Elek szerint Felvinc (Aranyosvinc) térségében kell keresni, Benkő E.: Középkori Székelyföld I. 394.

500 1075: DHA I. 217–218. (RA 20. sz.); Az oklevél interpolált, vö. DHA I. 211–212.

501 CDES I. 118–119.

apát nevében Jakab frater a zobori apátság előtt tiltakozott, hogy a tatárjárást követően az apátságnak Erdélyben az Aranyosnál szedett sóvámját (*tributum salium*) elfoglalták.⁵⁰² E két időpont között, azaz 1209 és 1256 között vagy 1256 tájékán kerülhetett beszurásra az aranyosi sóvámra való utalás az 1075. évi oklevélbe.

Arnótfalva

(Szepes megye) [Arnutovce, SVK]

1317-ben egy Csütörtökhellyel szomszédos birtokrész határjárása rossz vagy megrongált hídról (*malus dicitur vel corruptus*) emlékezett meg, mely korábban a *Michelech* folyón segítette az átkelőket, és Arnótfalvától keletre helyezkedett el.⁵⁰³

Árpás

(Győr megye) [Kis-Árpás puszta Mórighida mellett, H]

Árpásnál révvámot szedtek a Rába folyón működő átkelőhelyen. Egy hamis oklevél szerint 1037-ben I. István a bakonybéli apátságnak adományozta a Rábánál Árpás révjének vámját (*tributa... et de portu Arpas in Raba*).⁵⁰⁴ A rév létezését egy 1086-ban keletkezett határjárás is bizonyítja, mely szerint az átkelőhely az Árpás-patak torkolatánál működött.⁵⁰⁵

Árpás közelében Pok nembeli Móric⁵⁰⁶ hidat épített a Rábán,⁵⁰⁷ ami a bakonybéli kolostor révjét, illetve az abból származó hasznot veszélyeztette. Az apátság ezért a 14. század elején próbált fellépni Móric ellen, mégpedig akként, hogy a hídvámot is magának követelte. Először 1322-ben vádolták meg Móricot, hogy az apátság árpási rév- vagy hídvámját (*tributum portus seu pontis*) elfoglalta,⁵⁰⁸ a próbálkozás azonban nem járt sikerrel. Még 1335-ben is Móric tartotta kezében a hídvámot (*tributum pontis*), és az apát csak annyit tudott elérni, hogy tiltott mindenkit attól, hogy a vámot Mórictól vagy örököseitől átvegyék.⁵⁰⁹

502 CDES II. 387. (CDT I. 220. sz.).

503 VMMS I. 87. (Anjou-oklt. IV. 461. sz.).

504 DHA I. 118. (RA 9. sz.).

505 DHA I. 251. (RA 22. sz.); Az oklevél kritikájára l. DHA I. 248–250.; Ugyanezen határjárásban szereplő „Vásár hegy” (ad montem mercati) név arra utal (DHA I. 251.), hogy annak környékén valahol vásárt tartottak, ez vonatkozhatott akár Árpás falura, akár más településre. Ez utóbbi elképzelést támasztja alá, hogy a szomszédos Mórighidán vásárt tartottak, vö. 1251: CD IV/2. 88.

506 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórighidai, Izdenci).

507 Rómer Flóris szerint a híd Árpásnál működött, és erről vette volna nevét Mórighida. Szerinte a mórighidai család joga kiterjedt az árpási hídvámra. Rómer szerint az áradások okozta nehézkes közlekedés miatt a kevesebbet jövedelmező komp helyett építették volna a hidat, Rómer F.: Árpás 31.

508 1322: PRT VIII. 305. (Anjou-oklt. VI. 402. sz.).

509 PRT VIII. 309–310. (Anjou-oklt. XIX. 521. sz.).

Asszonyvására

(Bihar megye) [Tîrgușor, RO]

Asszonyvásárán vásárvámost szedtek. 1203-ban Imre király Bihar megye falvaiból és vásáraiból befolyt vámjövedelemnek a kétharmadát a váradi egyháznak adta, kivéve négy vásár, köztük Asszonyvására vámját.⁵¹⁰ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekől ismerjük a benne foglaltakat.⁵¹¹ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a zágrábi krónikában fennmaradt szöveg az asszonyvásári vásárvámra vonatkozó megszorítást nem tartalmazta,⁵¹² az I. Lajos által 1342-ben kiadott oklevélben már szerepelt. A vásár létét a település latin és magyar neve (*Forum Reginae*, Asszonyvására) is megerősíti,⁵¹³ mely alapján a királyné birtokának, vásárának kell tekintenünk.

Asszonyvására(Fejér megye) [Sárkeresztúr területén, H]⁵¹⁴

Asszonyvására neve alapján a királyné birtokában lévő vásár volt.⁵¹⁵ 1192-ben Bögdöd határjárása a Fövenyről Asszonyvására (*Asonuasara*) felé vezető utat említette.⁵¹⁶ A vásár kialakulását elősegítette, hogy a Fehérvárról dél-délkelet felé vivő főút mentén helyezkedett el.

Aszuág

(Baranya megye) [Donji Miholjac (Alsómiholjác) vidékén, HR]

Aszuág határában, Bogonó közelében rév működött a Dráván,⁵¹⁷ és egy *Strurubuchhyda/Scurubuthhyda* nevű híd ívelt át a Pesztina vizén.⁵¹⁸

Atya

(Bereg megye) [Vámosatya, H]

Az 1330-as évek második felében az örökös nélküli Atyai Detre fia Mátyás eladta többek között Atya birtokot a vámmal együtt (*cum tributo*) Domokos fia István-

510 1342: AO IV. 292.

511 Az oklevél szöveghagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

512 Vö. SRH I. 211.

513 1203/1342: AO IV. 292.; 1268.: DL 94 401. (RA 1595. sz.); (1272–1290): HO VIII. 273. (RA 3597. sz.); Vö. Szabó G.: A vásározás emlékei 94–95.

514 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 346.

515 Szabó G. É.: A vásározás emlékei 96–97.

516 DF 262 045.

517 +1228: HO VIII. 22. (RA 449. sz.).

518 +1228: HO VIII. 23. (RA 449. sz.); 1281. április 24.: RA II/2–3. 275.

nak.⁵¹⁹ A vám mibenlétére nem rendelkezünk adattal, vélhetően közlekedési vám volt.⁵²⁰

Atya

(Valkó megye) [Šarengard (Szárvár), HR]

Atyánál útvámot szedtek a Szurdokra vezető úton. 1275-ben Ajnárd fiai, Smaragd és János⁵²¹ megosztottak Atya birtokon, de az Atyánál szedett vámot közösen (*communiter*) birtokolták.⁵²²

Babaréve

(Valkó megye) [Brodjanci, HR]

Babaréve (*Babariui*) falu 1312-ben Kórógyi László fia Fülöp,⁵²³ 1319-ben Fülöp testvére, László pécsi püspök⁵²⁴ falujaként jelenik meg.⁵²⁵ A település nevéből arra következtetünk, hogy rév működött a területén.

Bábaszék

(Zólyom megye) [Babiná, SVK]

A bábaszéki *hospesek* területileg korlátozott vámmentességet nyertek IV. Bélától 1254. augusztus 30-án, amikor felmentette őket a Dunáig a vámfizetés kötelezettsége alól.⁵²⁶

Bábony

(Somogy megye) [Bábonymegyer része, H]

1336-ban I. Károly Bábonyi Mátyás fiainak, Miklósnak és Istvánnak a Bábonyon lévő birtokrészeit Ugali Ivánka fia Pálnak⁵²⁷ adományozta, melyhez keddi hetivásár-tartási jog is tartozott.⁵²⁸ A vásártartás engedélyezésére vonatkozó oklevéllel nem rendelkezünk. Az oklevélben szereplő Mátyás bábonyi birtokosként 1304-

519 DL 3207. (Anjou-oklt. XXIII. 74. sz.).

520 A vámszedést egy 14. század végén született forrás is alátámasztja, vö. 1388. december 23.: *Neumann T.*: Bereg megye okl. 108. sz.

521 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Smaragdus nem 1. tábla: Ajnárdfi (Kükei, Atyai, Görögmezei).

522 C. *Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 36.; Az oklevél hamis, vö. C. *Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 34., 36.

523 AO I. 248. (Anjou-oklt. III. 231. sz.).

524 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Kórógyi.

525 AO I. 514. (Anjou-oklt. V. 447. sz.).

526 CDES II. 313–314. (RA 1013. sz.); Átírta V. István 1270-ben, HO VI. 177. (RA 2011. sz.).

527 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Ugali (Somogy m.).

528 AO III. 285. (Anjou-oklt. XX. 242. sz.).

ben bukkan fel először.⁵²⁹ fiai, János, István és Miklós pedig újabb földterületeket szereznek Bábonyon 1325-ben Bábonyi Salamon fia Miklóstól.⁵³⁰ Mátyás fia János 1335 előtt meghalhatott, mivel ebben az évben már csak Mátyás fia Miklós és István bábonyi földjéről esik említés.⁵³¹

Bács

(Bács megye) [Bač, SRB]

Bácsban már a 12. században vásárt tartottak, mivel Idriszi szerint Bácsban több vásár és kereskedelem van, iparosok működnek és a búza olcsó, mert sok van belőle.⁵³² Bár a vásárról a későbbi Árpád-kori forrásokban adatokat nem találunk, a vásár létezésében nem kételkedhetünk, mivel Bács mint ispánsági központ bizonyosan ellátott vásártartó funkciót.

A bácsi egyház népei Vince kalocsai érsek és Lőrinc bácsi prépost 1311-ben tett állítása szerint – Szent István király uralkodása és a bácsi egyház alapítása óta a bácsi egyház jobbágysai és népei – az ország kapuinál, a városokban és a vásárokon vámentességet élveztek, utóbb mégis bizonyos vásárokon vámot kellett fizetniük.⁵³³

Bácsi

(Valkó megye) [Bačinci (Hosszúbács), SRB]

1314. február 19-én I. Károly Dorozsma nembeli János fia Jánosnak⁵³⁴ engedélyezte, hogy a Valkó megyei Bácsi falujában az áthaladó kereskedőktől (*a mercatoribus*) mázsaszekér után 2 pondus, egyszerű szekér után 2 báni, 1 juh után 1 báni, 4 kisebb állat után 1 báni dénár vámot szedjen.⁵³⁵ Bácsiban a vámtételek alapján közlekedési vámot szedtek.

Bajmóc

(Nyitra megye) [Bojnice, SVK]

1341-ben Szécsényi Tamás vajda embere, az esztergomi érsek embere a körmöci kamaraispán ügyvédjével a nyitrai káptalan előtt tiltakoztak, hogy a Gilét fiai, Miklós és János turóci *comesek*, privigyei és bajmóci várnagyok vámszedői a

529 Anjou-oklt. I. 630. sz.

530 Anjou-oklt. IX. 408. sz.; Salamon fia Miklós már 1304-ben is birtokosként szerepelt, Anjou-oklt. I. 630. sz.

531 Anjou-oklt. XIX. 715. sz.

532 1154: *Elter I.*: Idrisi 59.

533 HO IV. 120. (Anjou-oklt. III. 8. sz.); Az oklevelet átírta és megerősítette I. Károly 1323. július 2-án, DF 274 067.

534 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Dorozsma nem 1. tábla: elágazás.

535 HOKl. 187. (Anjou-oklt. III. 695. sz.).

vámjaikon átmenő kereskedőktől nem akarnak vámot szedni a királyi kamara kárára.⁵³⁶

1339 és 1342 között a tárnokmesteri tisztségben üresedés mutatható ki, és 1339 és 1341 között Szécsényi Tamás vajda volt a *procurator magisterii tavarnicatus*,⁵³⁷ azaz három olyan ember tiltakozott a vámszedés elmaradása miatt, akik a kamara felügyeletét látták el. Milyen kára származhatott a kamarának a vámszedés elmaradásából? Miután az uralkodó a falvakban megszüntette a kötelező pénzváltást (1336),⁵³⁸ a királyi pénz forgalomba kerülését azzal biztosította, hogy előírta a királyi pénz használatát a királyi és földesúri adózásban, a vámszedésben, a kereskedelemben és minden olyan tevékenységnél, ahol pénzforgalom adódott.⁵³⁹ A kamara felügyeletét ellátó emberek azért emelhették fel hangjukat, mert a vámszedés elmaradásával a királyi pénz forgalomba kerülése, ezzel együtt a pénzváltás elmaradt, így a kamara nyeresége is csökkent.

Bajmóc és Privigye a Nyitra folyó két partján, egymással szemben helyezkedett el. Mind Bajmóc, mind Privigye a Nyitra folyóval párhuzamosan futó útnak volt egy-egy állomása, ráadásul Privigye és Bajmóc között a Nyitra folyón is át lehetett kelni.⁵⁴⁰ Így feltételezhető, hogy a vámszedőknek e településeken keresztül futó úton haladókat kellett volna megvámolniuk.

Bakabánya

(Hont megye) [Pukanec, SVK]

1321. július 4-én I. Károly Bakabányát vásárával együtt adományozta el Tapolcsányi Hazlow fiainak, Gyulának és Andrásnak.⁵⁴¹ A bakabányaiak 15. század végén lejegyzett kiváltságlevele szerint e szabad vásárt (*forum liberum*) szombatontként tartották a városban.⁵⁴² A vásártartás engedélyezésére még 1321 előtt került sor, azonban Bakabánya első kiváltságlevelét (sem kiadásának időpontját, sem pontos tartalmát) nem ismerjük. Keletkezését legkésőbb – megengedve, hogy a 13. század második felében is megkaphatta kiváltságát – I. Károly korára helyezhetjük, melyre nemcsak a település és a bánya akkori léte,⁵⁴³ hanem egy 1337-ben keletkezett oklevél is utal. E szerint két bakabányai polgár a Büksavnica folyón⁵⁴⁴ a garamszentbenedeki apátság birtokán egy malomhelyet – a malomért évente fizetett bérért (*pro censu annualli*) cserébe – szerzett, melyre a király savnici (Újbánya, Bars m.) földjén feltárt új bánya műveléséhez volt szükség. E malomra a bakabányai la-

536 DL 91 318 (Anjou-oklt. XXV. 442. sz.).

537 Vö. Engel P.: Archontológia I. 36.

538 Vö. DRH 1301–1457. 91–92.; Engel P.: Pénztörténeti problémák a 14. században 40.

539 1338: DRH 1301–1457. 98., 100–101.; A rendelkezés egyedül a lerakatokban folytatott kereskedelmi árucserére nem volt érvényes, 1342: DRH 1301–1457. 109., 110., 113–114.; 1342: DRH 1301–1457. 116.

540 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. Térkép.

541 VMMS I. 96. (Anjou-oklt. VI. 190.).

542 CD VII/5. 425.

543 Vö. 1321: AO I. 619–620. (Anjou-oklt. VI. 190.); Első falunagyát 1329-ben említették (Nicolaus villicus de Bakabania, DL 86 996. (Anjou-oklt. XIII. 103. sz.).

544 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 413.

kosok és a savnici újbányai *hospesek* sem szokásból, sem királyi adományból nyert vagy a jövőben kapott kiváltságai nem voltak érvényesek.⁵⁴⁵ Azaz a bakabányai polgárok 1337-ben már egy újabb bánya – későbbi bányaváros – feltárásában tevőlegesen vették ki részüket, a garamszentbenedeki apátság azonban, védve birtokjogát, ezen területre nem fogadta el érvényesnek a már birt – és itt feltehetően Bakabányára céloz az oklevél – és a jövőben kapott – és itt feltehetően Újbányára gondol az oklevél – kiváltságokat. Bakabányán a bányaművelést a selmecbányaiak kezdték meg 1270 előtt.⁵⁴⁶ A bakabányaiak Újbányán 1337 körül indították el a bányászatot,⁵⁴⁷ és e bánya és a garamszentbenedeki apátság között folyó egyezkedésben elsődleges szerepet vállaltak egészen 1345-ig. 1345. augusztus 16-án még a bakabányai bíró és az esküdtek intézkedtek a malmok ügyében,⁵⁴⁸ azonban 1345. szeptember 8-án már említik az újbányai bírót és az esküdteket a garamszentbenedeki apátság birtokainak használatával kapcsolatban.⁵⁴⁹ Azaz Újbánya városi kiváltságait 1345. augusztus 16. és szeptember 8. között kaphatta meg.⁵⁵⁰ Ha hasonló eljárást feltételezünk Bakabányán, akkor arra kell gondolnunk, hogy az 1270 körül elkezdett bányahajtás után a bányászati kiváltságok megszerzésére még az Árpád-ház kihalta előtt sor került, és elképzelhető, hogy a kiváltságok sorában a vásártartásra vonatkozó engedély is helyet kapott.

Baklár

(Somogy megye) [Balatonboglár, H]

A tihanyi apátság 1055. évi, interpolált oklevele szerint Baklár faluban 15 *mansiót* a Balaton révével együtt (*cum portu*) a monostor birtokolt.⁵⁵¹ 1092. augusztus 25-én László király – egy hamis oklevél szerint – megerősítette a tihanyi apátság birtokait és kiváltságait, és ebben szintén említette, hogy Baklár a révvel együtt a kolostor tulajdonában volt.⁵⁵² Baklár mindenesetre II. András 1211. évi oklevele szerint az apátság birtokában volt,⁵⁵³ a révről azonban nem tesz említést a diploma. A rév legkésőbb a 14. század második felében már működött, és valóban az apátság tulajdonában volt.⁵⁵⁴

545 [...] nulla iustitia, vel libertatis praerogativa, si quam ipsorum concives in Bakabanya, vel hospites in novis montaniis Chavnick vocatis ex consuetudine vel ex donatio regali haberent, vel in posterum habere possent – CD VIII/4. 274.

546 Vö. ÁÚO VIII. 253–254.

547 Vö. 1337: CD VIII/4. 273–274.; 1345: MES III. 565.

548 Kadoldus urbararius domini regis, civis de Bakabanya, item Dycusch iudex et iurati tunc pro tempore constituti ac universitas civium de eadem – MES III. 565.

549 [...] iudicibus, iuratis, civibus et universis hospitibus, ac montanis in nova montana Schennych vocata nunc constitutis, et eciam ad eandem in posterum venientibus – MES III. 567.; 1348. január 28-án a königsbergi (újbányai) bíró és az esküdtek a város közösségével együtt (nos Ladizlaus dictus Lengel iudex, iurati et tota communitas civium et hospitum de Kvnigesperg) már a város pecsétjével ellátott oklevelet állítanak ki, MES III. 658.

550 Vö. *Knauz N.*: A Garam melletti szent-benedeki apátság 217.

551 DHA I. 155. (RA 13. sz.).

552 DHA I. 283. (RA 26. sz.).

553 PRT X. 513. (RA 262. sz.).

554 Vö. PRT X. 629.; 636.

Bakonybél

(Veszprém megye) [Bakonybél, H]

A bakonybéli apátság birtokainak 1086. évi összeírásához egy hamis függelék készítették, mely szerint Szent István az apátságnak adományozott huszonnégy háznépet sóbányával, hogy sóköveket bányásszanak ki, valamint három hajót, amin a só t évente háromszor vámmentesen szállíthatták a monostorba.⁵⁵⁵ A vámmentes sószállítás a 13. században nem volt ismeretlen, az aradi, a bizerei egyház, az egresi kolostor, a pannonhalmi apátság⁵⁵⁶ és a világiak közül Monoszló nembeli Tamás rendelkezett ezzel a joggal.⁵⁵⁷

Balog

(Gömör megye) [Veľký Blh (Vámosbalog), SVK]

1324-ben a váralját Balogvására (Balugasara) névvel illették,⁵⁵⁸ ami arra utal, hogy a váralján vásárt tartottak.⁵⁵⁹ A Balogon tartott csütörtöki vásár a 15. században háromvásáros kikiáltás színhelyeként jelenik meg.⁵⁶⁰

Balony

(Győr megye) [Baloň, SVK]

Az 1284. április 24-én Balonyhoz tartozó Aphida (*parva insula Ophida vocata*) sziget feltehetően az Aphida folyón (*ad fluvium Ophyda*)⁵⁶¹ helyezkedett el, és e vízről kapta nevét. Az Aphida név arra utal, hogy e vízen legalább egy helyen híd segítette az átkelést.⁵⁶²

Bálványos

(Belső-Szolnok megye) [Unguraș, RO]

Bálványoson szedett vámra csak egy vámmentességi adományból következtethetünk. 1291. január 6-án III. András elrendelte, hogy a désaknai *hospesek* nem kötelesek dolgaik után Gerlahidán, Bálványoson és Désváron vámot fizetni, amint ezt IV. Béla és V. István király is elrendelte.⁵⁶³ A vámmentesség a désaknai *hospesek*

555 DHA I. 250–255. (RA 22. sz.); Vö. DHA I. 248–250.

556 Vö. Arad (Arad megye); Bizere (Arad megye); Egres (Csanád megye); Pannonhalma (Győr megye).

557 1230: ÁÚO XI. 220. (RA 467. sz.); Átírta Béla 1231-ben, ÁÚO XI. 234–235. (RA 596. sz.).

558 AO II. 169.

559 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 97.

560 1415: ZsO VII. 619. sz; 1430. április 9.: DL 16 753

561 1338. november 30.: HO I. 173.

562 Vö. Györffy E.: Folyóvíznevek 59., 123.

563 UGDS I. 170. (RA 3698–3699. sz.).

kereskedelmi tevékenységét segítette elő, akár közlekedési-, akár vásárvám-mენტességre vonatkozott. A vám a diploma alapján legkésőbb IV. Béla uralkodása alatt már fennállt, de annak birtokosát nem ismerjük.

Bánd

(Veszprém megye) [Bánd, H]

1341. november 25-én Lőrinte fia Beke, illetőleg Lőrinte fia Tamás fiai, Miklós és János⁵⁶⁴ Bánd falu felét – mivel a falu másik fele néhai Lőrinc vajda fia Miklós és fiai Miklós, János és András kezében van – egymás között megosztják. A faluban szedett vám (*tributum*) egyik felét közösen birtokolják, másik felét Miklósnak és fiainak hagyják.⁵⁶⁵ Tamás fia Miklós és János vámbirtoklása a későbbiekben is alátámasztható, mivelhogy 1358-ban a veszprémi káptalannal úgy egyezett meg, hogy Miklós a káptalannak csak az áruval megrakodott jobbágyaitól szed vámot.⁵⁶⁶ Mindez pedig arra utal, hogy a településen közlekedési vámot szedtek. Az 1341 előtt kelt oklevelek nem említették a Bándnál szedett vámot, a közös birtoklás azonban arra utal, hogy a vám felállítására korábbi, és a megosztás egy birtokosztály során jött létre.

Bánd (*Seg sive Band*) 1233 előtt került Igmándi András birtokába, aki azt Atyusz bántól⁵⁶⁷ vásárolta meg.⁵⁶⁸ András birtokait IV. Béla elvette, majd 1270-ben V. István Billeget és Vázsonyt visszaadta Igmándi András fia Miklósnak.⁵⁶⁹ Jóllehet az oklevél nem említette Bánd elkobzását, illetőleg visszaadását, mégis azt feltételezzük, hogy e terület is Billege és Vázsony sorsát követte. Igmánd nembeli Lőrinc vajda fia, Miklós 1309-ben rokonának, Lőrinte nembeli Lőrintének és fiainak adta Essegvárat Bánd faluval együtt, azzal a feltétellel, hogy ha elveszítené a dunántúli birtokait, akkor a vár részét a birtokokkal együtt Lőrinte és fiai visszaadják.⁵⁷⁰ A későbbiek során Essegvár és a hozzá tartozó birtokok egy része visszakerült Lőrinc fia Miklós kezébe, ugyanis 1327. augusztus 7-én Miklós e részirtokokat Lőrinte fia Tamásnak adta azon időre, amíg ő a királynál kegyvesztett.⁵⁷¹ 1332-ben azonban már bándi birtokán idézték meg Lőrinc fia Miklóst.⁵⁷² 1336-ban egy oklevél arról ad számot, hogy Lőrinte fia Tamás fiai birtokosztályt készülnek tenni Lőrinc vajda fia Miklóssal,⁵⁷³ így elképzelhető, hogy Bánd tényleges felosztására ez idő tájt került sor.

564 Vö. Engel P.: Genealógia: Lőrinte nem Essegvári.

565 VVOP 242. (Anjou-oklt. XXV. 817. sz.).

566 Veszpr. Reg. 498. sz.

567 Vö. Engel P.: Genealógia: Atyusz nem.

568 HO IV. 14–19. (RA 512. sz.).

569 CD V/1. 34–37. (RA 1975. sz.).

570 CD VIII/1. 365–366. (Anjou-oklt. II. 800. sz.).

571 Anjou-oklt. XI. 391. sz.

572 Veszpr. Reg. 236. sz.

573 Vö. Anjou-oklt. XX. 44. sz.

Bánhida

(Komárom megye) [Tatabánya része, H]

A település latin és magyar neve mutatja,⁵⁷⁴ hogy híd állt itt, mely feltehetően a Rákos vizén vezetett át.

Bánréve

(Külső-Szolnok megye) [Pusztabánréve, H]

Bánréve neve arra utal,⁵⁷⁵ hogy a településnél a Körösön rév működött.

Bánya

(Nyitra megye) [Banka (Bánka), SVK]

(1267.) július 3-án IV. Béla Witku *comes*nek meghagyta, hogy a nyitrai püspökséget a bányai vám (*tributum*) tizedének birtokába iktassa be.⁵⁷⁶ 1312. január 13-án az esztergomi káptalan átírja IV. Béla oklevelét a bányai vámtizedről,⁵⁷⁷ azonban már 1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a bányai vámrészét,⁵⁷⁸ azaz a vám tizedét.

Bár

(Baranya megye) [Bár, H]

Bár településnél a Dunán egy sziget feküdt, ahol egy *Bodrew* nevű rév biztosította az átkelést.⁵⁷⁹

Baracska

(Bars megye) [Bardoňovo (Barsbaracska), SVK]

Baracsánál híd állt a Löve patakon.⁵⁸⁰

574 Pozsonyi krónika: circa Pontem Bani – SRH II. 30.; Mügelin krónika: pey der prucken Pain – SRG II. 127.; 14. sz. krónikakomp.: circa Pontem Bani – SRH I. 281.; Kézai: iuxta Banhida – SRH I. 164.; 1288. március 21.: per Banhida – MES II. 230.

575 1314. április 22.: Baanrewy – AO I. 341. (Anjou-oklt. III. 735. sz.).

576 [...] episcopum Nitriensi introducas in partem decimarum tributorum de Bana – HO VII. 125. (RA 1524. sz.).

577 RDES I. 408.

578 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.)

579 [...] ad transitum eiusdem Danubii Bodrew dictum – DL 7347 (Anjou-oklt. XXVIII. 746. sz.).

580 1322. április 19.: MES III. 12. (Anjou-oklt. VI. 530. sz.).

Baracska

(Bodrog m.) [Nagybaracska, H]

Bátmonostor határában Baracska falu előtt (*ante predictam villam Barascha*) rév működött a Vajas folyón.⁵⁸¹

Báránd

(Zala megye) [Báránd pusztja, H]

Egy hamis oklevél szerint 1024-ben I. István a zalavári apátságnak engedélyezte – nehogy ők vagy a hozzájuk tartozók az élelem és egyéb szükségletek megvásárlása miatt távolabb kényszerüljenek menni –, hogy Báránd faluban hétfőnként vásárt tartsanak, amelyre mindenki szabadon elmehessen, majd onnan visszatérjen, amiben vám ne akadályozza őket.⁵⁸² A vámmentes vásár lehetősége és a vásár hétfői napra helyezése is mutatja, hogy nem Szent István korára vonatkozó adattal van dolgunk, Kubinyi András nem is vette fel Zala megye vásáros helyei közé.⁵⁸³

Baranka

(Ugocsa megye) [Vinohragyiv (Nagyszőlős) környékén, UKR]

1336-ban Daróc és Halászfölde birtokok határjárása a Borsvavizén⁵⁸⁴ egy révet említett, ahol a már lebontott Baranka vára állt.⁵⁸⁵

Barcaság

1211-ben II. András király a Barcaságot a Német Lovagrendnek engedte át, ahol szabad vásárok (*libera fora*) tartását is engedélyezte számukra, valamint ugyanezen föld összes vásárvámját (*tributa fororum*) nekik adta.⁵⁸⁶ E területet 1222 előtt II. András elvette a Német Lovagrendtől, de 1222 tavaszán visszajuttatta nekik. Megengedte nekik, hogy vám kifizetése nélkül közlekedhessenek a székelyek és románok földjén át. Ezek mellett az Olt és a Maros folyón hat-hat hajót biztosított a számukra, amelyek az egész országban szabadon szállíthattak sót lefelé, illetve bármi mást visszafelé.⁵⁸⁷ A lovagrend az 1225. évi kiűzését követően már nem jutott újra hozzá

581 1318 körül készült határjárás szerint. Zichy I. 162.

582 DHA I. I. 101. (RA 8. sz.).

583 Vö. Kubinyi A.: Vásárok Zala megyében 59–60.

584 Ma Borzsa folyó, a Tisza jobb oldali mellékveze.

585 Tringli I.: Perényi 54. sz.

586 UGDS I. 11–12. (RA 261. sz.); Átírta 1231. április 26-án IX. Gergely pápa, AS 255.; Fülöp fermói püspök 1279-ben, AS 214–217.; I. Rudolf 1280. március 15-én, AS 223–228.

587 UGS I. 17–19. (RA 380. sz.); Átírta I. Rudolf 1280. március 15-én, AS 223–228.; Vö. 1222. december 19.: UGDS I. 22–24.

ezen vásárokhöz és vámokhoz, jöllehet jogigényüket, amit az átírások tanúsítanak, fenntartották.

Bárd

(Somogy megye) [Bárdudvarnok része, H]

1268-ban Bárd határjárása egy vizet említett, melyen Dumbul hídja (*de ponte Dumbul*) állt, és mely a Hidas (*Hidus*)⁵⁸⁸ vizébe torkollott.⁵⁸⁹ Dumbul hídja a híd építőjéről, birtokosáról kaphatta nevét, akit azonban nem ismerünk.

Bar(l)abáshida

(Zala megye) [a középkorban Barlabáshidának nevezték Pakodnak a Zalabér felé eső részét, H]⁵⁹⁰

Barlabáshidán hídvámot szedtek a Zala folyón álló hídon. Két hamis oklevél szerint Türje nembeli Dénes bán⁵⁹¹ a türjei kolostornak adományozta e hídvámot (*cum... telonio pontis in fluvio Zala*).⁵⁹² A hamisításra az adhatott okot, hogy Türje nembeli Pósa fia Márk és Pósa fia János fia István elfoglalták Barlabáshidát a hídvámmal együtt 1322 előtt, majd 1322. október 13-án a türjei egyház oklevelei – hivatkozva a veszprémi káptalan diplomájára – alapján visszaadták azt a kolostornak.⁵⁹³ A híd már az Árpád-korban is fennállt,⁵⁹⁴ melyre a település neve is utal. Barlabáshida nevét Barlabásról, a híd építtetőjéről kapta, akinek fiától, Endrétől 1246. április 12-én Türje nembeli Dénes nádor és somogyi ispán megvette Barlabáshidát a Zala folyón lévő híddal együtt 40 ezüst márkáért.⁵⁹⁵

Bars

(Bars megye) [Starý Tekov (Óbars), SVK]

Barsban már a 11. században vásárokat tartottak,⁵⁹⁶ mely létrejöttét Bars ispánsági központi szerepének és a vár Garam folyó melletti elhelyezkedésének köszönhet-

588 Hidas-patak neve arra utal, hogy vizén legalább egy híd segítette az átkelést, vö. Györffy E.: Folyó-víznevek 59.

589 ÁÜO III. 192.

590 Ruzsa K.: Zalavég 17.

591 Vö. Engel P.: Genealógia: Türje nem Szentgróti.

592 +1247. szeptember 5.: ZO I. 18. (RA 860. sz.); +1247. szeptember 22.: ZO I. 19.; Türje nembeli Peregrinus 1306-ban adományozta a Barlabáshidán lévő birtokait a türjei kolostornak. ZO I. 125–126. (Anjou-oklt. II. 107. sz.); 1308-ban azonban ugyanezen Peregrinus, Szalók nembeli Konrád fia István és János fia Dénes Barlabáshida földjüket Türje nembeli Pósa fiainak, Jánosnak és Márknak adták el. ZO I. 129–130. (Anjou-oklt. II. 543. sz.).

593 ZO I. 158–159. (Anjou-oklt. VI. 811. sz.).

594 1246. április 12.: *Barla(bashy)da* – ZO I. 17. (RA 830. sz.); 1266 körül: *Barlabashyda* – ZO I. 5.

595 ZO I. 17. (RA 830. sz.).

596 Vö. 1075: DHA I. 218.

te. A barsi vásárnak csak egy szűkebb vonzáskörzetére vonatkozó adatot ismerünk, mely alapján a Bars váraljai *hospesek* gyakori vendégei lehettek e vásárnak.⁵⁹⁷ Barsban legkésőbb a 11. század végén vámszedő helyet létesítettek, ahol vásár- és közlekedési vámot szedtek az Árpád-kor folyamán. 1075-ben I. Géza Bars vámjának és Bars vár minden vásárvámjának harmadát (*tributum in Borsu et in omnibus foris eiusdem civitatis... in qualibet earum medietatem regie partis*) a garamszentbenedeki monostornak adományozta.⁵⁹⁸ 1209. május 15-én III. Ince pápa megerősítette a garamszentbenedeki apátságot a barsi vám harmadának (*terciam partem tributi in Bors*) birtoklásában.⁵⁹⁹ Azaz a vám egyharmadát a király, egyharmadát a barsi ispán, míg a harmadik harmadot a garamszentbenedeki apátság birtokolta. A kolostor vámszedői a barsi híd közelében szedték a vámot, ahol 1246-ban Verner barsi ispán adományozott egy telket a monostornak.⁶⁰⁰ Feltehetően a híd melletti terület felelt meg a legjobban mindkét vámtípus beszedésére. Valószínűleg az Árpád-ház kihaltát követően az apátság elvesztette a vámharmad feletti rendelkezését és azt csak 1324. március 28-án kapta vissza I. Károlytól.⁶⁰¹ A vámharmad birtoklása azonban nem lehetett biztosított, mivel 1335-ben Druget Vilmos nádor iktatta újra a monostornak a vám harmadát.⁶⁰²

Hamis oklevelek szerint a vám egyharmadát bírta a kolosi monostor Szent László jóindulatából,⁶⁰³ illetőleg a leleszi prépostság Boleszló váci püspök adományaként két vámrészhez jutott.⁶⁰⁴ A hamis diplomákban fennmaradt vámrészese-dést azonban más források nem támasztják alá. Ugyanakkor a vám tizede a nyitrai püspökség birtokában lehetett, mivel 1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a barsi vámrészét.⁶⁰⁵ A barsi magyar és német *hospesek* területileg korlátozott vámmentességet nyertek IV. Bélától 1240. szeptember 10-én, amikor az uralkodó felmentette a barsi vásárra vitt kisebb áruik után fizetendő vám alól.⁶⁰⁶ A kisebb áruk alatt a nem távolsági kereskedőktől beszerezett, majd továbbértékesített árukat kell értenünk. 1324. február 3-án I. Károly megerősítette IV. Béla fentebbi kiváltságlevelét,⁶⁰⁷ majd mikor új kiváltságlevelet adományozott a számukra 1331. április 24-én, felmentette őket a városfal kiépítése miatt szállított fa után földön vagy vízen követelhető vám alól.⁶⁰⁸

597 1240. szeptember 10.: CDES II. 56. (RA 692. sz.).

598 DHA I. 218. (RA 20. sz.), Az oklevél interpolált, vö. DHA I. 211–212.

599 CDES I. 119.

600 [...] ubi tributarii sui libere et quiete possint manere et procurare proventus tributi ipsius abbatis memorati – CDES II. 163.

601 MES III. 41–42. (Anjou-oklt. VIII. 94. sz.).

602 MES III. 263–264. (Anjou-oklt. XIX. 309. sz.).

603 +1293: HOKI. 138.

604 +1214: CDES I. 148. (RA 295. sz.); Az oklevél 14. századi hamisítvány, vö. RA 295. sz.; Marsina, R.: Študie k Slovenskému I. 35.

605 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

606 CDES II. 56–57. (RA 692. sz.); Megerősítette IV. Béla 1253. május 31-én, ÁÚO VII. 352–353. (RA 994. sz.)

607 DL 247 (Anjou-oklt. VIII. 50. sz.).

608 AO II. 527–528. (Anjou-oklt. XV. 150. sz.).

Bars megye

Egy hamis oklevél szerint Bars megye falvaiban szedett vám (*tributum*) egyharmad része Szent László adományából a kolosi monostort illette.⁶⁰⁹ A kolosi apátság vámbirtoklására e megyében más adattal nem rendelkezünk, így nem tekinthetjük valósnak a hamis oklevél állítását.

1320. augusztus 29-én I. Károly Bars városát és a megyét, valamint a megyéhez tartozó vámokat az esztergomi érseknek adományozta.⁶¹⁰ De nincs nyoma annak, hogy az ispánságot az érsek ténylegesen birtokba vette volna.⁶¹¹

Bártfa

(Sáros megye) [Bardejov, SVK]

1320. november 28-án I. Károly a Bártfa királyi város helyére (*ad locum civitatis nostre Bardfa*) letelepedő bármilyen állapotú népek vagy *hospesek* számára biztosította azt a jogot, hogy a városban javaik után ne tartozzanak vámot fizetni.⁶¹² A 14. század közepén a vám mellett már harmincadot is szednek a településen, és mindkettő királyi tulajdonban volt.⁶¹³ A vám bizonyosan az orosz területek felé igyekvőket állította meg.

Basal

(Somogy megye) [Basal, H]

Basal határában menő nagy útnak, a *via Imperatoris*nak,⁶¹⁴ a prédiom északi részén átkelőhelye, nagy hídja volt az Alma folyón (*ad pontem Alma, qui vocatur magnus pons*).⁶¹⁵

Bát

(Hont megye) [Bátovce, SVK]

Báton vásárvámot szedtek, melyet legkésőbb a 12. században már a bakonybéli apátság birtokolt. A hagyomány a vám adományozóját Szent István személyében látta.⁶¹⁶ 1318. március 3-án már a nyitrai püspök tiltakozott amiatt, hogy Csák

609 +1293: HOKl. 137–138.; Átírta III. András 1293. június 1-jén, HOKl. 139–140. (RA 3927. sz.).

610 Quod civitatem Borsiensem cum toto comitatu districtus eiusdem [...] tributis [...] ad dictum comitatum pertinentibus et inibi existentibus – MES II. 782. (Anjou-oklt. V. 887. sz.).

611 Engel P.: Archontológia I. 106.

612 VMMS I. 94. (Anjou-oklt. V. 942. sz.).

613 Vö. 1355: *Draskóczy I.*: Sáros megye vámhelyei 58.

614 Vö. *Tóth E.*: Via imperatoris.

615 ÁÚO XI. 153.

616 Vö. +1037: DHA I. 118. (RA 9. sz.); +1086: DHA I. 254. (RA 22. sz.) Az oklevél kritikájára l. DHA I. 248–250.

Máté elvette többek között a báti vámrészt,⁶¹⁷ ami a vám tizedének birtoklását jelenthette. Ezt támasztja alá, hogy 1329. január 25-én I. Károly felszólította a báti *comest* és vámszedőket, hogy a vám tizedét visszaadta a nyitrai püspökségnek, így azt adják át a püspök *procurator*ának.⁶¹⁸ 1320. augusztus 29-én Károly Bát várost a vámjaival együtt (*cum... tributis*) már az esztergomi érseknek adományozta.⁶¹⁹ A század második felében újból értesülünk azonban a bakonybéli apátság báti vámszedőjéről,⁶²⁰ mivel 1358. június 19-én I. Lajos elrendelte, hogy a báti *hospesek* adják vissza az apát vámszedő-házhelyét (*locum sessionis sive curie, quem abbas monasterii de Beel pro tributario suo conservando ab antiquo*), és ne akadályozzák meg egy új ház építését.⁶²¹ A későbbi időszakban is igazolható a bakonybéli apátság vámbirtoklása, bár úgy tűnik, az itt megtartott vásár kezdett háttérbe szorulni, mert a 14. század második felében több esetben fel kellett szólítani a kereskedőket, hogy Bátot ne kerüljék ki, mivel azok a Solymos (Bars m.) és Bakabánya (Hont m.) közötti utat inkább Bát – egyben a vásár és a vám – kikerülésével tették meg.⁶²² Véltetően Bát elkerülése a későbbiekben is mindennapos lehetett, és talán ehhez is köthető, hogy a 15. században a bakonybéli apátság az itteni vámot inkább bérbe adta a bátiaknak.⁶²³

A Bátton tartott vásárra a település *Forum Reginae* névalakja is utal,⁶²⁴ mely egyúttal arra is rámutat, hogy a vásár eredetileg a királyné tulajdonában volt. A vásár napjára enged következtetni I. Lajos 1347. október 25-én kelt oklevele, melyben az uralkodó a garamszentbenedeki apátság Petend falujának hétfői vásárendélyét,⁶²⁵ mivel kárt okozott a báti vásárnak, visszavonta, és Petenden péntekenként megtartott vásárt engedélyezett.⁶²⁶ Petend a garamszentbenedeki monostor közelében feküdt,⁶²⁷ körülbelül 14 kilométerre, azaz egy mérföldnél (11 km) nagyobb távolságra⁶²⁸ volt Báltól. Ebből arra következtethetünk, hogy Bátton hétfőn tartották a hetivásárt.

617 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

618 DF 273 157 (Anjou-oklt. XIII. 48.).

619 MES II. 782. (Anjou-oklt. V. 887. sz.).

620 A 14. század második harmadában Becsei Vesszős saskői várnagy szerviense, János volt báti vámszedő. Vö. 1342. június 4.: quondam tributarius in Baach – Zichy II. 21.; 1342. június 4.: theloniator – DL 87 133.; 1342. július 1.: Anjou-oklt. XXVI. 347. sz.

621 PRT VIII. 335.

622 Vö. 1366. augusztus 30.: PRT VIII. 346.; 1381. június 25: [...] mercatores, institores et alii viatores, qui prius semper cum eorum rebus venalibus et mercemoniis de villa Solyumus vocata ad dictam civitatem Baath et locum tributis dicte ecclesie de Beel inibi exigi consueti transire, ipsumque tributum solvere et sic ad villas Baka vocatas progredi more ab antiquo consuevissent – PRT VIII. 410.

623 Vö. 1425. november 20.: PRT VIII. 462.; 1435. október 16.: PRT VIII. 486–487.

624 +1037: de tributa de Foro Regine... – DHA I. 118. (RA 9. sz.); +1086: De mercato... et Regine... dantur tributa – DHA I. 254. (RA 22. sz.).

625 1347. június 11.: VMMS I. 147.

626 VMMS I. 157.

627 VMMS I. 147.

628 *Bogdán I.*: Magyarországai hossz- és földmértékek 167.

Bátmonostor

(Bodrog megye) [Bátmonostor, H]

1340. november 27-én I. Károly Becsei Töttös⁶²⁹ számára engedélyezte, hogy Bátmonostora birtokán csütörtökönként vásárt tartson, ha azon megyében más közei vásár nincs, aminek ezáltal kára keletkezne (*in illa provincia aliud forum tam propinquum non existat ut, ei detrimentum, aliquod, possit generare*). A kereskedőknek pedig, akik e vásárt felkeresik, szabad jövést-menést biztosított.⁶³⁰ A vásár ellen 1342-ben Héder nembeli Henrik fia Péter lépett fel, aki Dávod nevű birtokán keddenként tartott vásáron kihirdette, hogy sem a hozzá tartozók, sem más emberek az ő birtokain és a Dunán lévő révén nem mehetnek a bátmonostori vásárra.⁶³¹ Egy 1326–1327-ben lejátszódó per ideje alatt⁶³² a báti apát Becsei Imre Bátmonostor birtokához tartozó mocsáron hidat akart építeni.⁶³³ A híd későbbi sorsáról – felépültéről vagy lerombolásáról – nincs tudomásunk.

Bátor

(Bihar megye) [Batăr (Feketebátor), RO]

1324. augusztus 13-án I. Károly király Lóránt fia Miklósnak⁶³⁴ a sződi falujában (Zaránd m.) a Fekete-Körös folyón régóta (*ab antiquo*) szedett vámját, amit most Bátorban szednek (*tributum, quod nunc in Batur exigitur per fluvium Cres*), ugyanis egykor Sándor fia Sándor⁶³⁵ körösszegi várnagy Bátor faluba helyezte át (*in dicta villa Batur fuisset translatum*), visszahelyezi Sződbe, és visszaadja Miklósnak.⁶³⁶ Nekcsei Sándor fia Sándor 1321-től volt körösszegi várnagy,⁶³⁷ így 1321 és 1324 között kerülhetett sor a vám áthelyezésére.

629 Vö. Engel P.: Genealógia: Töttös (bátmonostori); Bátmonostort I. Károly 1322. január 8-án adományozta, mint örökös nélkül meghalt ember birtokát, Becsei Imrének, Zichy I. 221–222. (Anjou-oklt. VI. 403. sz.). Erről az uralkodó 1323-ban újabb oklevelet bocsátott ki (Zichy I. 221–222.), majd ugyanebben az évben Imrét be is iktatták – az öröklött birtokaként megjelölt – Bátmonostora birtokba, Zichy I. 236–237. (Anjou-oklt. VII. 301., 385. sz.).

630 Zichy I. 584. (Anjou-oklt. XXIV. 695. sz.).

631 DL 87 137 (Anjou-oklt. XXVI. 338. sz.).

632 A per, amelyre az oklevél utalt, abból fakadt, hogy a báti apát Imre jobbágynak két ökrét elvitte. A per végkimenetelét nem ismerjük, csak annyit tudunk, hogy az apát az 1327. január 13-án leteendő esküjét, miszerint semmilyen jogtalanságot nem követett el Imre jobbágyaival szemben, nem tette le. Zichy I. 293. (Anjou-oklt. XI. 26. sz.).

633 Zichy I. 292. (Anjou-oklt. X. 460–462., 484. sz.).

634 Vö. Engel P.: Genealógia: Treutel-rokonság 2. tábla Lépes (váraskeszi).

635 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla Nekcsei.

636 DL 60 190 (Anjou-oklt. VIII. 382. sz.).

637 Vö. Engel P.: Archontológia I. 349.

Bátor

(Szatmár megye) [Nyírbátor, H]

1282. augusztus 15-én IV. László király Gutkeled nembeli András fia Berecknek⁶³⁸ Bátor nevű falujában engedélyezte, hogy szerdai napon az ország szokása szerint (*iuxta regni consuetudinem*) vásárt tartson úgy, hogy az árusok szabadon jöhessenek, szabadon áruljanak, és a vám fizetése nélkül, szabadon és nyugodtan távozzanak.⁶³⁹ A település fejlődéséhez – a királyi engedély mellett – földrajzi tényezők is hozzájárultak, mivel a kereskedőknek, akik az Ecsedi-lápot délről és északról kikerülték, érinteniük kellett Bátort.⁶⁴⁰ Bátort IV. László 1279-ben adományozta Gutkeled nembeli Hodosnak, valamint András fiainak, Berecknek, Györgynek és Benedeknek.⁶⁴¹ A 14. század elején Bátor fokozatosan került Bereck fiainak a kezére. Elsőként 1321-ben Bereck és fiai, valamint György fiai megosztottak birtokaikon, köztük Bátoron, mely Bereck fiaie lesz.⁶⁴² Majd 1323-ban Hodos fiai, Lőrinc és László⁶⁴³ az őket Bátorból illető negyedrészt Bereck fiainak adták át.⁶⁴⁴ Ez utóbbi oklevél jól mutatja, hogy IV. László 1279. évi adományaként a föld egy-egy negyedéhez jutottak a kedvezményezettek. Egyedül a Benedek, illetve fiainak birtokában lévő negyedrésről nem tudjuk, hogy mikor került Bereck fiainak birtokába.

A vásár fellendülését biztosította, hogy I. Károly 1332. február 17-én elrendelte, hogy minden szatmári és szatmárnémeti kereskedő, aki Dománhidán és Kocsordon keresztül közlekedik, a sót és más árucikkeket szállító szekerekkel menjenek be Bátori Bereck fiainak Bátor falujába, és ott a sót és más portékáikat a szerdai vásáron bocsássák áruba, majd ezt követően távozhatnak csak a településről.⁶⁴⁵ Ugyanezen napon kiadott másik diplomájában I. Károly ugyanerre kötelezte a kállói és a debreceni kereskedőket is.⁶⁴⁶ 1332. március 8-án pedig a szalacsi és nagyfalui kereskedőkre is kiterjesztette ezt a kötelezettséget.⁶⁴⁷ A rendelkezést a szakirodalom lerakatlagnak, és – kevésbé határozottan – útkényszernek tartja.⁶⁴⁸ Az előírások azonban nem a városi lerakatban, vásároktól függetlenül, nagy tételben zajló árusítást írták elő – ahogy a lerakatljogot adományozó oklevelek teszik –, hanem egy hetivásár felkeresését és elsődlegességét mondják ki egy adott körzeten belül. Éppen ezért nem gondolhatunk arra, hogy Bátor 1332-ben lerakatljogot kapott volna, mivel azonban a rendelkezések egyértel-

638 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 1. tábla: elágazás.

639 ÁÚO IV. 379. (RA 3159. sz.).

640 Kubinyi A.: Mo. középleleti része 29–30.

641 ÁÚO IV. 177–179. (RA 2947., 2952. sz.).

642 Anjou-oklt. VI. 299. sz.

643 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 2. tábla: Szakolyi.

644 Anjou-oklt. VII. 314. sz.

645 KOkI.SZSZB 29.; Az oklevelet a szakirodalom egyértelműen hamisítványnak tekinti, vö. Szakály F.: Mezőváros és reformáció 396–398.; KOkI.SZSZB 30.; Draskóczy I.: Nyírbátor és Sopron 261.

646 KOkI.SZSZB 31.

647 KOkI.SZSZB 32.

648 Vö. Maksay F.: Szatmár megye 114.; Szakály F.: Mezőváros és reformáció 396–398.; Balogh I.: A Báthori család okl.; Kubinyi A.: Városfejlődés az Alföldön 25.; Draskóczy I.: Nyírbátor és Sopron 254.; Németh P.: A középlekori Szatmár megye 21.; Az oklevelek kritikáját l. uo.

műen arra irányultak, hogy egy meghatározott irányból érkező kereskedők bemenjenek a bátori vásárba, útkényszernek tekintjük az előírást.⁶⁴⁹ I. Károly 1332. évi oklevelei – legyenek azok hitelesek vagy sem – egyértelműen arra utalnak, hogy a kereskedők által szállított árucikkek közül a bátoriak számára a só volt a legfontosabb termék, jöllehet a rendelkezés bármely kereskedelmi portétát szállító szekerre vonatkozott.

Bátya

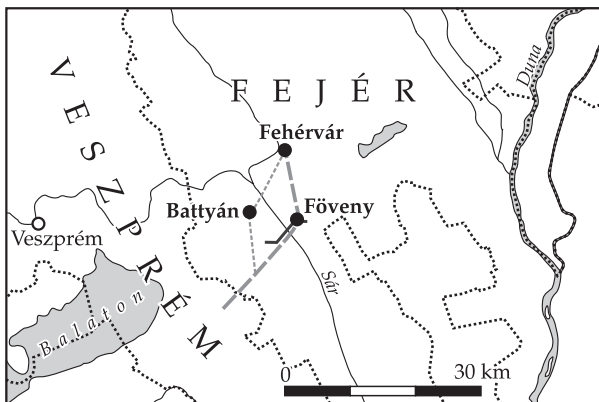
(Bácsa) (Fejér megye) [Bátya, H]

1061-ben Bácsa határjárása Bácsarévnél (*Basareveu*) kezdődik és végződik,⁶⁵⁰ mely alatt Bátya révét kell értenünk. Bátya réve valószínűleg egy a Dunán működő révre vonatkozott. A határjárásban említik még Karánszörévet (*Karan zeureu*), illetőleg Mezőrévet (*Meseureu*) is.⁶⁵¹ Mindkét földrajzi név egy-egy átkelőhelyre utalhatott.

Battyán

(Fejér megye) [Szabadbattyán, H]

Battyánnál a 13. század második felében a Sár folyón átkelésre alkalmas építményt (*opus*) alakítottak ki, melyet az építtető, Bökény nembeli Péter, Csépán és Jakab a folyó túloldalán lévő malom megközelítése érdekében építhettek. Valószínűleg ennek megfelelően itt nem szedtek vámot, így a kereskedők a vám elkerülése miatt a fővényi rév helyett inkább a Battyánnál álló átkelőt használták útjuk során. (Vö. 2. térkép.) Ezzel azonban a fehérvári káptalan a rév használatáért fizetett összegtől esett el, s emiatt a káptalan a battyáni „híd” építtetőivel pereskedésbe kezdett, ami 1279-ben a káptalan sikerével zárult. Péteréknek az építményt (*opus*) harmadától

2. térkép
A Fehérvárra vezető út

649 Vö. Weisz B.: Vásárok és lerakatok 50–51.

650 DHA I. 168.; Az oklevél interpolált, DHA I. 167.

651 DHA I. 168.; Az oklevél interpolált, DHA I. 167.

kezdvé hosszában Fehérvár felé félig le kellett bontaniuk, és malomzsilippé átalakítaniuk (*converterent in clausuram, quam pro molendinis pro retencione aque facere consueverunt*). A megmaradó zsilip nem volt bővíthető, szekerek, lovasok, lovak vagy más átkelők nem használhatták a későbbiekben, csak a zsilipet javító és malmot működtető gyalogosok (*pro peditibus ad refeccionem dicte clausure pro molendino laborantibus*) közlekedhettek rajta. Péteréket arra is kötelezték, hogy a Sár folyón lévő hajóikat semmisítsék meg, és ezután a folyó birtokrészükön lévő szakaszán sem hajón, sem más módon nem lehetett átkelni, csak nagy szükség esetén (*in magna necessitate*) legfeljebb négy személyt befogadó csónakon (*in navicula, que ad plus potest capere quatuor homines*), melyet kizárólag a tulajdonosok és a családjuk használhatott.⁶⁵² Az intézkedés egyértelmű volt: Fehérvár felé a Sár folyón Fövenynél kell átkelni.

Bazaköz

(Valkó megye) [Sremska Rača (Racsa), SRB]

Bazaközben egy hamis oklevél szerint vásár- és révvámot szedtek. 1275-ben Ajnárd fiai, Smaragd és János⁶⁵³ megosztották Bazaköz birtokot, de a révnél szedett vásárvám és a révvám közös birtoklását határozták el.⁶⁵⁴ A rév a Száva folyón segítette az átkelőket, a vásárt pedig a rév mellett tartották. A vásárbírságot és a vásáron a bíraskodás jogát János Smaragdnak engedte át.⁶⁵⁵ Bazaköz határában működött rév a Bázán is, amit Nagyrévnek (*NogRyu, Nogrew*) neveztek, és Miklós fia András birtokában volt.⁶⁵⁶

Bazin

(Pozsony megye) [Pezinok, SVK]

1325. április 24-én Szentgyörgyi Ábrahám fiai, Sebes és Péter⁶⁵⁷ egyezsége léptek a nagyszombatiakkal, valamint a hozzá tartozó Gerencsér és Magyarád lakóival a Bazin birtokon folytatott szőlőművelés tárgyában, melynek során a Szentgyörgyiek kötelezték magukat, hogy a Szentgyörgyből Bazinon keresztül szállított borshordók után 6 dénár vámot fizetnek; az üres kocsik, az üres hordók, csöbrök és korsók, kapák és *suberek*, valamint az élelem és más dolgok után, amelyeket a polgárok az ő birtokaikra visznek, továbbá szolgálók, szolgálók és vincelléreik után nem szednek vámot (*tributum*) a polgároktól, kivéve ha kereskedni akarnak

652 Kivonatosan: *Bolla I.*: Középkori hidak 42. 6. jegyzet.

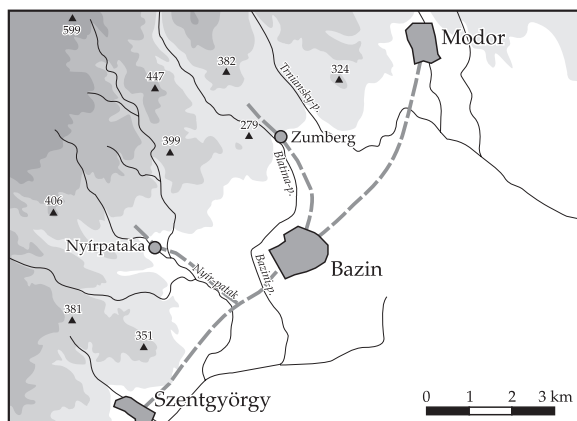
653 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Smaragdus nem 1. tábla: Ajnárdfi (Kükei, Atyai, Görögmezei).

654 *Tributum autem fori, quod in portus exigitur et tributum portus communiter percipient et habebunt.* – C. *Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 35–36.; Az oklevél hamis. Vö. C. *Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 34., 36.

655 *Iudicatum autem et iura iudicis fori idem Iohannes Smaragdo concessit in toto possidendum.* – C. *Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 35–36.

656 1338: AO IV. 42., DI 40 989.

657 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 2. tábla: Szentgyörgyi és Bazini.

3. térkép

A királyi bányákhoz vezető utak

a vitt dolgaikkal.⁶⁵⁸ 1332 óta a nagyszombatiak perben álltak Sebessel, aki a Nagyszombatból Szentgyörgyre vagy Prácsonba menő szekerek után 2 dénár, üres edény után 2 dénár, *pulumarch* után 4 dénár, a Szentgyörgyből Bazinon át szállított boroshordó után 12 dénár, szekér után 2 dénár vámot szedett jogtalanul, mivel ez ellentétben áll az 1325-ben kötött egyezséggel; Pál országbíró 1335. február 4-én Sebest fej- és jószágvesztésre ítélte.⁶⁵⁹ Végül Sebes lemondott a borszállításra vonatkozó vámokról, cserébe a nagyszombatiak szőleik után meghatározott *census*-sal és hegyvámval tartoztak.⁶⁶⁰

Bazinban Sebes az utazóktól és a kereskedőktől (*tributum... a viatoribus seu mercatoribus*) szedett vámot.⁶⁶¹ 1339. november 19-én I. Károly egyfelől elismerte, hogy Sebes királyi adományból (*ex collacione regia*) elődei óta rendelkezik a Bazin várához tartozó vámmal, másfelől azonban, mivel az újonnan feltárt királyi bányákhoz vezető három út Sebes Bazin, Zumberg (*Sumbergh*)⁶⁶² és Nyírpataka (*Nyrpatak*)⁶⁶³ nevű birtokain megy keresztül, az azok bármelyikén közlekedők a jogos és igazságos vámot fizessék meg Sebesnek, aki a szokásosnál nagyobb vám kifizetésére nem kötelezheti az országlakosokat, de ha az ezen utakon közlekedők megtagadják a jogos vám kifizetését, joga van ahhoz, hogy lezárja az utakat.⁶⁶⁴ (Vö. 3. térkép.)

⁶⁵⁸ AO II. 190–192. (Anjou-oklt. IX. 153. sz.).

⁶⁵⁹ DL 2877 (Anjou-oklt. XIX. 64. sz.).

⁶⁶⁰ Vö. 1335. március 6.: CD VIII/4. 77–80. (Anjou-oklt. XIX. 92. sz.); 1335. március 6.: AO III. 132–137. (Anjou-oklt. XIX. 95. sz.).

⁶⁶¹ Vö. 1340.: AO IV. 12. (Anjou-oklt. XXIV. 155. sz.).

⁶⁶² Zumberg Bazintól északra fekszik, vö. MES III. 359–360.

⁶⁶³ 1340-ben „Novus Mons de Nir Pathaka” néven szerepelt, l. AO IV. 12. (Anjou-oklt. XXIV. 152. sz.). Nyírpatak patak Szentgyörgy és Bazin között folyt, vö. 1340: Anjou-oklt. XXIV. 763. sz.; A Nir vagy Mír nevű birtok Szentgyörgy és Bazin között feküdt, 1343: AO IV. 357. (Anjou-oklt. XXVII. 478. sz.).

⁶⁶⁴ AO III. 608. (Anjou-oklt. XXIII. 703. sz.); Az oklevelet I. Lajos 1361-ben és 1364-ben megerősítette, DL 5023.

Béb

(Csanád megye) [Beba Veche (Óbéba), RO]

Bébnél hídvámot szedtek a Maros folyó valamely mellékágán álló hídon. A falu és a vám a Csanád nem tulajdonában volt, a nemzetségen belül pedig a település és a vám fele (*medietatem ville Beeb cum medietate tributi*) több hamis oklevél szerint a Telegdiék ősének, Kelemen fiának, Pongrácnak⁶⁶⁵ a kezében volt.⁶⁶⁶ Ugyanakkor a Csanád nembeliek 1256. évi, hamis birtokmegosztó oklevele Kelemen testvérének, Waffának a fiai, Csanád, Barnabás és Fülöp⁶⁶⁷ tulajdonának tekintette Bébet vámjával együtt (*Beeb cum tributo*).⁶⁶⁸ Ezen utóbbit erősíti az 1274. évi, Waffa fiai Csanád, Barnabás és Fülöp fiai közötti birtokmegosztó oklevél, mely a települést és a vámot Barnabás fiai – Domokos, Mihály és Barnabás – és Fülöp fia, Benedek birtokának tekinti.⁶⁶⁹ Ezen diploma alapján 1340-ben Mihálynak és Fülöpnek, illetve örökösének birtoklását erősítette meg az országbíró.⁶⁷⁰

Becse

(Bács megye) [Novi Bečej (Törökbecse) területén, SRB]

Becsénél a Tiszán lehetett rév segítségével átkelni, mely Becse és Borgyas határán helyezkedett el.⁶⁷¹ 1238. január 29-én IV. Béla király a Tisza becsei révét a johannitáknak adta azzal a kiváltsággal, hogy más szomszédos réveket, melyeket III. Béla király uralkodása után létesítettek és csökkentik ezen rév bevételét (*reditus dicti portus diminui vel turbare*), meg kell szüntetni.⁶⁷² Az eljárás, azaz egy átkelőhely megszüntetése egy másik védelmében, nem ismeretlen az Árpád-korban. Ehhez hasonló egy 1215. évi rendelkezése II. Andrásnak, melyben a kereskedők számára a kakati rév használatát írta elő, egyedül rossz időjárási körülmények között engedélyezte az uralkodó, hogy Szentkirálynál keljenek át a Dunán, de a vám kifizetését, illetve Esztergom felkeresését ebben az esetben is megkövetelte.⁶⁷³ A battyáni „híd”-at hosszában félig le kellett rombolni, ami lehetővé tette a híd használatát a malmot gyalogosan megközelítőknek, de a lovasok és szekeresek csak a fövenyi

665 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. Főág 1. tábla: elágazás.

666 +1247. február 9.: ÁÚO VII. 220. (RA 847. sz.) Az oklevél hamis. Karácsonyi János 15. századi nyelvezetűnek véli. *Karácsonyi J.*: Hamis, hibáskeletű 20. 99. sz.; RA 847. sz.; Györffy György szerint 14. századi hamisítvány. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 839.; +1247. április 14.: *medietatem ville Beeb a parte meridie, cum medietate pontis tributi eiusdem ville* – ÁÚO VII. 243.

667 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. Főág 3. tábla: Waffa ága.

668 +1256. december 17.: ÁÚO VII. 430. (RA 1126. sz.) Az oklevél hamis. Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 839.; II. 186.; Átírta IV. László 1284. november 26-án, RA II/2–3. 346. (RA 3341. sz.).

669 *Rusu, A. A.*: Wesselényi 342.

670 *Rusu, A. A.*: Wesselényi 341–344. (Anjou-oklt. XXIV. 164. sz.); Ezek alapján valószínű, hogy amikor I. Károly 1315. március 14-én kelt oklevelében arra utalt, hogy V. István Kool nembeli Kandam és Juhpogo elődeinek adományozta Bébet (DL 102 379.), és amelyre Kandam 1321-ben telepítéshez kötődő mentességet kapott (Jász-kunok III. 509.), nem azonos a Csanád nembeliek által birtokolt Bébbel, hanem vélhetően azonos az Óbéba melletti Kisbébával.

671 Vö. 1341. október 22.: HOkI. 235.

672 CD IV/1. 109. (RA 637. sz.).

673 EFHU III/2. 24–25. (RA 300. sz.). Az oklevél kétes hitelű.

réven kelhettek át a Sár folyón.⁶⁷⁴ III. András a pelbárthidai vám védelme érdekében a Szentimre falunál álló hidat romboltatta le.⁶⁷⁵

A becsei rév azonban mindenképpen működött az Árpád-korban: az átkelőhely emléke megőrződött a 14. századi krónikakompozícióban, amikor arról halunk, hogy 1091-ben Kapolcs kun vezér serege Tokaj felől jöve Becsénél gyülekezett, majd vélhetően itt kelt át a Tiszán.⁶⁷⁶ IV. Béla 1238. évi oklevelében utalt arra, hogy a szomszédos területeken is működött rév, de nem tudjuk, hogy mely átkelőhelyekre gondolt a diploma kiállítója. A Tiszán a legközelebbi átkelőhely, Moharréve Becsétől északra, mintegy 20 km-re helyezkedett el, mely a forrásokban csak 1323-ban jelenik meg.⁶⁷⁷

Bekcsény

(Zala megye) [Becsehely, H]

1342. december 22-én Szalók nembeliek úgy egyeznek meg, hogy Bekcsény a vásárvámmal együtt Simon bán fiának, György fiainak és örököseiknek⁶⁷⁸ jut.⁶⁷⁹ Mivel az egyezkedésre az 1330-as évek második felében kialakult pereskedés következtében került sor, mely Balai Henrik fia János, Kaba Demeter fia Miklós⁶⁸⁰ és Simon fiai között zajlott, Henrik és Demeter apja, Jakab pedig Simon testvére volt, feltételezhetjük, hogy itt egy olyan birtok, illetőleg vám megosztására került sor, mely eredetileg Jakab és Simon apja birtokában volt, így a vám felállítása visszanyúlik az Árpád-korra.

Békés megye

A váradi egyház a hagyomány szerint Imre királytól 1203-ban megkapta Békés megyében a királyi vámrészt, azaz a vámok kétharmadát.⁶⁸¹ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.⁶⁸² Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban, de Békés megye esetében mind a Zágrábi krónika, mind az I. Lajos kori diploma szerepeltette a vámadományozást.⁶⁸³

674 1279.: *Bolla I.*: Középkori hidak 42. (6. sz. jegyz.).

675 1291. január 10.: *Kis P.*: Kiadatlan oklevelek 78.

676 SRH I. 412.

677 Zichy I. 244. (Anjou-oklt. VII. 340., 649., 653. sz.).

678 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Szalók nem 2. tábla: erdélyi ág.

679 DL 3537 (Anjou-oklt. XXVI. 664. sz.).

680 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Szalók nem 1. tábla: Balai (Szentmártoni).

681 SRH 211. (RA 207. sz.).

682 Az oklevél szöveghagyományára l. *Szabados Gy.*: Egy Imre-kori adomány.

683 Vö. UGDS II. 4.

Béla

(Zala megye) [Belica, HR]

A Dráva és a Mura között található Béla föld határában a Béla vizén rév működött.⁶⁸⁴

Béla(bánya)

(Hont megye) [Banská Belá, SVK]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a bélai vámrészt,⁶⁸⁵ mely a vám tizedének felelhetett meg. A vámról semmi közelebbit nem tudunk.

Bélakút

(Szerém megye) [Petrovaradin, SRB]

1237. június 24-én IV. Béla engedélyezte, hogy a bélakúti szerzetesek az egész országban vám kifizetése nélkül áruljanak vagy vásároljanak, és keljenek át ott, ahol csak akarnak. Ugyanakkor a király a bélakúti apátság földjein lakó népeknek is biztosította az országban a vámmentességet.⁶⁸⁶

Bélavár

(Somogy megye) [Bélavár, H]

Bélavárnál rév (*ad portum Belauar*) működött a Dráván.⁶⁸⁷ A település vásárát, melyet szombatonként tartottak,⁶⁸⁸ elsőként egy 1360. évi oklevél említette.⁶⁸⁹

Benedek

(Fehér megye) [Benic (Borosbenedek), RO]

Benedek a Csanád nem birtoka volt.⁶⁹⁰ 1337-ben a Telegdiek⁶⁹¹ és a Makófalviak⁶⁹² megosztották Benedek birtokot, melynek határvonalán Szőke háza előtt egy hidat (*ad pontem, qui stat ante domum Sceuke*) említettek,⁶⁹³ mely a Csáklya vizén ívelt át.

684 1254. április 5.: HO VI. 83. (RA 1006. sz.).

685 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

686 ÁÚO VII. 27–31. (RA 621. sz.); Átírta IV. László 1279. január 30-án, RA II/2–3. 230. (RA 2941. sz.).

687 1269. március 13.: RD 38.

688 Vö. 1370: DL 101 694.

689 Veszpr. Reg. 537. sz.

690 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 133.

691 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 2. tábla: Telegdiek.

692 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

693 Temes I. 54.

Bény

(Esztergom megye) [Bíňa, SVK]

Bény vásárát a 13. század végén háromvásáros kikiáltás egyik színhelyeként említik.⁶⁹⁴

Bény

(Pozsony megye) [Biňovce (Binóc), SVK]

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, a Bényen szedett vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocszi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncsásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz fél latot kellett fizetni. A vámhelyen a kocsikat nem lehetett kipakoltatni (*nullas (!) fieri debeat religacio curruum*), csak azon városokban, ahol harmincad beszedését rendelte el a király. Az oklevélben felsorolt vámhelyek a csehországi brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele Regis instituta, legitima, et omnino fore iusta*). Az uralkodó elrendelte a vámhelyek birtokosainak, hogy az utakat tartsák szabadon és akadálytól mentesen, és a meghatározott vámtételeken felül ne terheljék a kereskedőket. Az oklevél szerint az út Újvárnál (Fehéregyháza) lépett magyar területre, majd Sasváron vagy Szenicen, Jabláncan, Bikszárdon vagy Bényen, Nagyszombaton, Farkashidán, Semptén, Nyárhídon, Udvardon, Esztergomon, Csabán és Szentjakabfalván keresztül vezetett Budára.⁶⁹⁵ A vámot az Árpád-kori forrásokban nem említik, az itt megadott vámtarifa azonban már egy csökkentett vámot jelentett.⁶⁹⁶

Bercel

(Szabolcs megye) [Tiszabercel, H]

Bercel birtok 1336. évi határjárása egy tiszai révet adott meg határpontként.⁶⁹⁷

Bercsény

(Veszprém megye) [Berhida területén, H]

Bercsénynél a Sár folyón (Séd) működhetett rév, melyet 1082. április 29-re keltezett hamis oklevélben Bercsény prédiium határjárása *Choas* réveként (*in portu Choas*)

694 1295: MES II. 366.

695 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.); Vö. VI. Függelék. 2. Térképmelléklet.

696 Vö. Nyárhíd (Nyitra megye).

697 Anjou-oklt. XX. 254. sz.

említett.⁶⁹⁸ Mivel az oklevél 13. századi hamisítvány,⁶⁹⁹ a rév Árpád-kori létezését elfogadhatjuk.

Bereg megye

A Bereg megyében szedett vámok tizede az egri püspökséget illette,⁷⁰⁰ feltehetően alapítása óta.

Beregszász

(Bereg megye) [Beregove, UKR]

Beregszászon vásárvámot szedtek, melynek értéke egy kocsi után 1 dénár-ra rúgott mind az eladók, mind a vásárlók számára. A vásárt a beregszászi *hospesek* tartották szombatonként IV. Béla 1247. évi engedélyéből, és a vám bevétele is őket illette. A diploma megfogalmazása alapján ítélve (*nihil magis solvere teneantur nisi de quolibet curru unum denarium*) itt egy kisebb mértékű vámtételt állapítottak meg,⁷⁰¹ mely a vásárt igyekezhetett vonzóvá tenni a kereskedők számára.

Bertény

(Bihar megye) [Birtin, RO]

Berténynél révvámot szedtek a Sebes-Körösön működő révnél. A vám a tatárjárás előtt a Csanád nem tulajdonában volt,⁷⁰² a tatárjárást követően Geregye nembeli Pál⁷⁰³ kezére került, aki 1256-ban visszaadta a vám felét Csanád nembeli Pongrác fiainak, Lászlónak és Tamásnak. A vám fele-fele arányú megosztását a Körös folyó közös birtoklásával⁷⁰⁴ magyarázták.⁷⁰⁵ A vámtételek meghatározására IV. László korában, 1284-ben került sor, amikor a vám az uralkodó által elrendelt felülvizsgálaton esett át. A Püspöki faluban megtartott vizsgálaton Csanád nembeli Pongrác fia Tamás bemutatta a váradi káptalan oklevelét a bertényi révvám

698 DHA I. I. 237. (RA 21. sz.).

699 Vö. DHA I. 235–236.

700 Vö. 1271: Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

701 1247. december 26.: RHMA 472. (RA 867. sz.).

702 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. Főág 1. tábla: elágazás.

703 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. Écs ága.

704 A Geregye nembeliek a túlparton lévő Rév falut birtokolták. Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 657.

705 Confessus est eciam sepius nominatus Comes Paulus et filii sui prenotati, dimidia pars tributi de Berthem, quod in portu Crysii exigebatur, quia flumen Crysii commune est, sive via de Kalatha patuerit, sive non pateat, cedet pleno iure Ladizlao et Thome antedictis, et eorum heredibus, sicut pater eorum et alii antecessores sui ante tempus Tartarorum possederant ab antiquo. – ÁÚO VII. 476.

feléről, ugyanakkor a vám másik felét Geregye nembeli Pál fia Écs birtokolta. A vámot Bertalan váradi püspök és Roland erdélyi vajda – és négy másik bíró – a Bihar megyei nemesekkel egyetértésben jogosnak tekintették, mivel azonban Pongrác fia Tamás oklevelei nem tartalmazták a vám összegét (*sed quia quantitas ipsius tributi in eisdem litteris priuilegiis non exprimebatur*), ezért meghatározták a teljes vám nagyságát: minden sóval megrakott szekér után 2 darab sót és 2 kisdénárt⁷⁰⁶ kell fizetni; posztóval, borral vagy más árucikkal megrakott szekér után pedig fél *pondust* kell vámként fizetni. Ugyanakkor a gyalogosok, a lovasok, az üres szekerek, valamint a nem kereskedelmi célból (*non tamen causa mercimonii*) megterhelt szekerek után nem fizetnek vámot. Elrendelték azt is, hogy a vámszedők nyilvános helyen őrizték a vámtételeket (*Et hoc in ipso loco tributarii in predicto portu Chrysii publice volumus obseruari*), hogy az átkelők a kiszabott vámot – és ne többet – fizessék meg.⁷⁰⁷ A vámtarifa tarifált vámnak tekinthető, mivel egységesen vámolta a különböző áruval megrakott szekereket, csak a sószállító szekerek esetében tett különbséget, mely abból fakad, hogy a só vámolásakor már igen korán értékvámot volt szokás megállapítani.

A vám korai fennállását bizonyítják a Bertény határjárása során említett Vámosresze (*Vamusreze*) nevű hegy, a Vámos (*Vamus*) nevű mező,⁷⁰⁸ és Vámosvém, Vámos Nagyvém nevű helyek,⁷⁰⁹ mivel mindhárom a vámszedésre hívta fel a figyelmet. Mindenesetre a földrajzi név kialakulásához hosszabb időnek kellett eltelnie.

Berzék

(Zemplén megye) [Berzék, H]

1309. február 23-án Berzék birtok határjárásában a *Belmech* erdőből⁷¹⁰ *Itemer* révhez (*in portum Itemer*) vezető utat említették,⁷¹¹ mely a Hernádon biztosíthatott átkelési lehetőséget.

Besenyő

(Csanád megye) [Dudeştii Vechi (Óbesenyő), RO]

1331-ben Besenyő keddi vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.⁷¹²

706 Hóman Bálint nem nevezi kisdénárnak. Ez szerint a IV. László kori dénárnak felel meg. *Hóman B.: Magyar pénztörténet* 529. 4. jegyzet.

707 ÁÚO IX. 400–401.

708 1257: ÁÚO VII. 476.

709 1264: ÁÚO VIII. 121.

710 Vö. ZsO I. 1108. sz.

711 AO. I. 170. (Anjou-oklt. II. 579. sz.).

712 Telegdiék pere 189.

Besseneyő

(Bodrog megye) [Apatin, SRB]

1211-ben a tihanyi apátságnak 1090-ben nyert aranyáni részét Besseneyő név⁷¹³ alatt határolták el, és a Vajason Cebet hídját (*pons Cebeth*) említették.⁷¹⁴ A Vajason működő híd nevét építtetőjéről kaphatta.

Beszter

(Abaúj megye) [Sady nad Torysou (Izodabeszter) része, SVK]

Besztert Lengyelfalvától elválasztó határjárás során a Tárca folyón 1337-ben egy régi híd helyét (*in fine loci cuiusdam antiqui pontis*) említették határpontként.⁷¹⁵

Beszterce

(Besztercevidék) [Bistrița, RO]

IV. László 1286-ban a besztercei polgároknak vámmentességet biztosított, melynek értelmében a besztercei vámnak a polgárok csak egyharmadát voltak kötelesek megfizetni.⁷¹⁶ Besztercevidéken (*in districtu de Bezterce*) a vám a királyné birtokában volt,⁷¹⁷ így az uralkodó ezen kétharmad alól biztosított felmentést.

Besztercebánya

(Zólyom megye) [Banská Bystrica, SVK]

1255-ben IV. Béla Beszterce *hospeseinek* a vámmentesség tekintetében ugyanazokat a szabadságokat adományozta, mint amivel a selmecebányai *hospesek* bírnak, azaz az országban vámmentességet élveznek.⁷¹⁸ Ugyanezt a rendelkezést megismételte az uralkodó 1256. szeptember 3-án.⁷¹⁹

713 PRT X. 496.

714 PRT X. 510. (RA 262. sz.).

715 1337. június 15.: DL 3113.

716 [...] tertiam partem tributi de Byzturche et non ultra dare et persolvere teneantur, ita ut de duabus partibus ipsius tributi sint expediti et absoluti, nullus autem hominum ultra id eosdem molestare audeat vel praesumat. – UGDS I. 150. (RA 3582. sz.).

717 UGDS I. 157.

718 CDES II. 341. (RA 1059. sz.); Átírta V. István 1271. szeptember 12-én, MES I. 588. (RA 2107. sz.).

719 CDES II. 372.; Átírta III. András 1293-ban, RA II/4. 119–121.

Bial

(Fejér megye) [Szentkirály pusztá, H]

1193-ban Bialszigetnél egy révet (*ad portum*) említettek,⁷²⁰ mely a Dunán biztosította, legalább a szigetre az átjárást.

Bial

(Fejér megye) [Gusztus pusztá, H]

1249-ben IV. Béla a fehérvári várba telepítette a váron kívül lakó polgárokat és elhatároltatta a királyi és az egyházi földeket a polgárok földjétől. A határjárás során Bial és Celény határa között Mony hídját (*ad pontem Mony*) találjuk.⁷²¹ A híd valószínűleg a Sár mellékvízén segítette az átkelést.

Bicske

(Fejér megye) [Bicske, H]

1306. május 6-án I. Károly király szolgálataikért Botond fiainak, Péter bánnak és János *comes*nek Bicske falujukban vámszedést engedélyezett (*tributum sive thelonium concessimus exigendum*) a következő vámtételekkel: mázsaszekér után 12 dénár, hordó bor után ugyanannyi, más kisebb áruk után 6 dénár, sószállító szekér után 1 só, eladó ló 2 dénár, marha után hasonlóképpen, egy disznó után 1 dénár, gyalogos, aki eladó dolgokat visz 4 dénár, egyszerű gyalogos 1 dénár.⁷²² A király 1306-ban a vámadományról privilégium kiadását ígérte, amire csak 1318. július 12-én került sor.⁷²³ A vámtételek egyértelműen mutatják, hogy közlekedési vámtól szedtek a településen.

Bicske

(Pest megye) [Tápióbicske, H]

1275-ben Bicske egy részének határjárása a Füzege folyó réve mellett (*iuxta portum*) két határjelet adott meg.⁷²⁴

720 ÓMO 58. (RA 155. sz.).

721 RA I. 275. (RA 919. sz.).

722 AO I. 111. (Anjou-oklt. II. 31. sz.).

723 *Jakab I.*: Bicske 202–203. (Anjou-oklt. V. 207. sz.).

724 ÁÚO IX. 139.

Bihar

(Bihar megye) [Biharia, RO]

A Bihar várához tartozó vámot I. László adományozta a váradi püspökségnek.⁷²⁵ Ez minden bizonnyal csak a vám királyi részére, azaz a vám kétharmadára terjedt ki.⁷²⁶

1203-ban Imre király a Bihar megye falvaiban és vásárain szedett vámok (*tributum*) kétharmadát a váradi egyháznak adományozta. A vámok két része a püspökséget, harmadik része a káptalant illette meg.⁷²⁷ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.⁷²⁸ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a Zágrábi krónikában fennmaradt szöveg a Bihar megyei vámrész-adományozást megszorítás nélkül említette, I. Lajos 1342. évi diplomájában Imre vámadományozásához hozzáfűzte, hogy az négy vásár, azaz Akjel, Asszonyvására, Jánosd és Kölesér vámjára nem terjedt ki.⁷²⁹ Ez utóbbi oklevél szerint a váradi püspök és a káptalan azt állította, hogy e vámok kétharmadát hatalmaskodva és jogtalanul elvették a váradi egyháztól, s kérték, hogy ezeket a király a régi szokás szerint csatolja egyházukhoz, a vámok harmadik részét pedig, mely a király kezéhez tartozik (*tertiam partem eorundem tributorum, quae ad regias manus spectare dignoscebantur*), új királyi adomány címen adja nekik. A király e vámok kétharmadát a váradi egyháznak visszaadta a vámharmaddal együtt. A vámok bevételeiből a szokásnak megfelelően (*ut prius fuit consuetum*) két rész a püspököt, egy rész a káptalant illette.⁷³⁰ Az adomány kiterjedt a Bihar településen szedett vámrá is, mivelhogy 1342 decemberében a Bihar megyei nemeseknek hirdetett *generalis congregación* azért folytattak vizsgálatot a Bihar faluban szedett vámmal (*super facto tributi in villa Byhar exigi consueti*) kapcsolatban, mert azt I. Lajos a váradi püspöknek és a káptalannak adományozta. A vizsgálaton kiderült, hogy a háborús időben a vám szedésében nagy ingadozás volt, de amikor Futaki Dénes lett a bihari ispán, a következő vámtételek voltak érvényben: terménnyel megrakott szekér után menetben 2 dénár, jövetben, ha terhelten fordul vissza a kellő vám, ha üresen tér vissza, akkor semmit ne szedjenek, mázsa után 1 forint, fél mázsa után fél forint; sóért menő szekér után 2 dénár és 2 kenyér, a sóval megrakott szekér után 2 só, egy hordó bor után 1 garas, egy vég bíborposztó (*de una petia panni purpuri*) után 8 dénár, 1 vég nehéz tournai posztó (*de petia panni gravis dorneti*) után 4 dénár, 1 vég poperingei posztó (*de petia panni popprengi*) után 2 dénár, a könnyű tournai posztó (*de levi dorneti*) után 2 dénár, ló után, ha el tudják adni, 4 dénár, minden ökör és marha után 1 dénár, két kisebb állat után 1 dénár, 1 vég szürke posztó után 1 dénár. A gyalogosoktól ne szedjenek

725 1198.: HO VII. 2. (RA 176. sz.).

726 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Biharban száraz-vámot (*loca eiusdem tributi sicca*) szedtek. Volt ugyan két híd a városban, de nem ott, ahol a vámot szedni szokták. Az egyik egy száraz területen vitt keresztül, a másik egy kis patak felett épült, azonban nem a közúton. *Iványi B.*: Bihar- és Bars-vármegyék 85., 122.

727 SRH 211. (RA 207. sz.).

728 Az oklevél szövegahagyományára l. *Szabados Gy.*: Egy Imre-kori adomány.

729 UGDS II. 4.

730 UGDS II. 4. (Anjou-oklt. XXVI. 642. sz.).

vámot.⁷³¹ Mivel Futaki Dénes 1320 és 1332 között volt bihari ispán,⁷³² s az ezüstgarast a cseh garas mintájára az 1320-as évek második felétől verték,⁷³³ az oklevél értelmében a fentebbi vámtételek az 1320-as évek második felében vagy 1330 körül keletkezhetnek. A vámszabályzat azonban arra is utal, hogy Biharban közlekedési és vásárvámot is szedtek, hiszen egyaránt vámmal sújtotta a sóért menő szekeret és az eladott lovat.

Bihar megye

A váradi egyház a hagyomány szerint Imre királytól 1203-ban kapta meg Bihar megyében a királyi vámrészét, azaz a vámok kétharmadát.⁷³⁴ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.⁷³⁵ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a zágrábi krónikában fennmaradt szöveg a Bihar megyei vámrész-adományozást megszorítás nélkül említette, az I. Lajos korában született diploma a vámadományozáshoz hozzáfűzte, hogy az négy vásár, azaz Akjel, Asszonyvására, Jánosd és Kölesér vámjára nem terjedt ki.⁷³⁶ 1342-ben a váradi püspök és a káptalan azt állította, hogy e vámok kétharmadát hatalmaskodva és jogtalanul elvették a váradi egyháztól, s kérték, hogy ezeket a király a régi szokás szerint csatolja egyházukhoz, a vámok harmadik részét pedig, mely a király kezéhez tartozik (*tertiam partem eorumdem tributorum, quae ad regias manus spectare dignoscebantur*), új királyi adomány címén adja nekik. A király a kérésnek eleget tett, a vámok bevételeiből pedig két rész a püspököt, egy rész a káptalant illette.⁷³⁷

Bikszárd

(Pozsony megye) [Buková, SVK]

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, a Bikszárdon szedett vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsni után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz fél latot kellett fizetni. Az oklevélben felsorolt vámhelyek a csehországi brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tem-*

731 DF 245 024 (Anjou-oklt. XXVII. 1. sz.).

732 Engel P.: Archontológia I. 112.

733 Az 1330-ban a szomolnokbányai kamarában már biztosan verték a garast, vö. Hóman B.: A királyság pénzügyei 258.

734 SRH 211. (RA 207. sz.).

735 Az oklevél szövegahagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

736 UGDS II. 4.

737 UGDS II. 4. (Anjou-oklt. XXVI. 642. sz.).

pore Bele Regis instituta, legitima, et omnino fore iusta),⁷³⁸ ennek ellenére a bikszárdi vám az Árpád-kori forrásokban nem jelent meg, az itt megadott vámtarifa pedig már egy csökkentett vámot jelentett.⁷³⁹

Bille

(Zala megye) [Nagykanizsa területén, H]

1264-ben Billei Domonkos földjének határa a Zápolya vizének hídjánál (*in ponte Zapola*) kezdődött.⁷⁴⁰

Billege

(Veszprém megye) [Tótvázsonytól északra, H]

1322-ben Verestói Lőrinc fia Tamás⁷⁴¹ arról panaszkodott, hogy Lőrinc vajda fia Miklós a billegei vámban megillető részét erőszakkal elvette.⁷⁴² Billege birtoklástörténete már az Árpád-korban is eléggé összetettnek tekinthető. Billeget II. András a veszprémi káptalannak adományozta,⁷⁴³ majd tőlük elvette, és Salamon bánnak engedte át.⁷⁴⁴ Salamontól is visszavette azonban Billeget, és Igmánd nembeli Andrásnak juttatta.⁷⁴⁵ András fia Miklóstól IV. Béla elvette a birtokot,⁷⁴⁶ és visszaadta a veszprémi káptalannak.⁷⁴⁷ V. István azonban 1270-ben visszaadta Igmándi András fia Miklósnak a birtokot,⁷⁴⁸ majd 1272. június 9-én ugyanő Billeget a veszprémi káptalannak adta vissza.⁷⁴⁹ IV. László pedig mind Igmándi András fia Miklós,⁷⁵⁰ mind a veszprémi egyház Billegére vonatkozó egy-egy oklevelét megerősítette.⁷⁵¹ A 14. század elején azonban Billeget Lőrinc elfoglalta, ami miatt a veszprémi káptalan 1308-tól folyamatos pereskedésben állt Lőrintével, majd örököseivel.⁷⁵² Időközben azonban Igmándi András fia Miklós örököse, Igmánd nembeli Lőrinc vajda fia Miklós is igényt tartott Billegére, és ehhez kötődhetett a billegei vám elfoglalása is. Lőrinc fia Miklós először Lőrinc unokaival igyekezett kiegyezni 1336-ban,⁷⁵³

738 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.); Az 1336. évi rendelkezést lásd bővebben Bény (Pozsony megye); Vö. VI. Függelék. 2. Térképmelléklet.

739 Vö. Nyárhíd (Nyitra megye)

740 ÁÚO VIII. 117.

741 Vö. Engel P.: Genealógia: Lőrinc nem Essegvári.

742 Bátorfy L.: Adatok Zala megye történetéhez I. 98–99. (Anjou-oklt. VI. 806. sz.).

743 Vö. 1267: HO IV. 44. (RA 1552. sz.); 1272. június 9.: ZO I. 66. (RA 2209. sz.).

744 Vö. 1233: HO IV. 14. (RA 512. sz.).

745 HO IV. 14. (RA 512. sz.).

746 Vö. 1270: Zichy I. 23. (RA 1975. sz.).

747 1267: HO IV. 44. (RA 1552. sz.).

748 Zichy I. 23. (RA 1975. sz.).

749 ZO I. 66. (RA 2209. sz.).

750 1273. március 6.: RA 2352. sz.

751 1276. augusztus 3.: RA 2720. sz.

752 Vö. 1308. április 21.: DF 200 774 (Anjou-oklt. II. 342. sz.); 1336. február 5.: DF 200 850. (Anjou-oklt. XX. 44. sz.); 1345. május 16.: HO V. 119–120. (Anjou-oklt. XXIX. 340. sz.).

753 DF 200 850.

utóbb azonban, 1345-ben a veszprémi káptalannal akarta ugyanezt megtenni,⁷⁵⁴ amikor a birtok még mindig Lőrinte fia Tamás fiai kezében volt. A káptalannal folytatott pereskedés vélhetően elősegítette volna Miklós számára a Lőrinte utódai-val szembeni hatékonyabb fellépést. Hogy a káptalan és Miklós között létrejött-e a megállapodás, azt nem tudjuk, de az bizonyos, hogy Billege még a 14. század második felében is Lőrinte utódai kezében maradt.⁷⁵⁵

Bizere

(Arad megye) [Cicirtól (Csicsér) délre, RO]

A bizerei kolostor vámmentesen szállított meghatározott mennyiségű sót a sóbányáktól az apátságig. A kolostor erre vonatkozó kiváltságát, amit III. Béla királytól nyerhettek el, ugyan nem ismerjük, de utal rá a nyitrai egyház,⁷⁵⁶ a pannonhalmi kolostor⁷⁵⁷ és Monoszló nembeli Tamás hasonló jellegű privilégiumai.⁷⁵⁸

Bocabánya

(Liptó megye) [Vyšná Boca (Királyboca), SVK]

1310. június 23-án I. Károly vásárengedélyt adott (*super donacione foro*) Bogomér fiai, Bodo, Miklós, János, Lőrinc és Bogomér számára.⁷⁵⁹ A liptói registrumban fennmaradt regesztá arra nem ad választ, hogy a vásáradomány Bogomér fiainak mely birtokára vonatkozott. A registrumban az oklevél a szepesi káptalan 1298. november 12-én kiadott oklevele – melyben Bogomér fiai és a szepesi Szűz Mária-egyház megegyezett Csorba (*Schirba*), Lanchfa, Sunyava (*Schonaw*) erdők határaitban –,⁷⁶⁰ valamint IV. László 1285. augusztus 3-i oklevele között – mely szerint a Boca folyó melletti földön csak a birtokos Bogomer *comes* engedélyével lehetett aranyat kutatni vagy mosni –⁷⁶¹ helyezkedik el. Györffy György szerint a vásáradomány Bocabányához kötődött.⁷⁶² A feltételezést erősíti, hogy Bocát 1337-ben már *oppidum*nak nevezik.⁷⁶³

754 1345. május 16.: HO V. 119–120. (Anjou-oklt. XXIX. 340. sz.).

755 Vö. 1367. november 15.: Veszpr. Reg. 611. sz.

756 1183: CDES I. 89–90. (RA 136. sz.).

757 1211: ÁÚO VI. 348–349. (RA 259. sz.); 1233. október 1.: ÁÚO XI. 258–259. (RA 506. sz.).

758 1230: ÁÚO XI. 220. (RA 467. sz.).

759 Liptói reg. 40. (Anjou-oklt. II. 910. sz.).

760 DL 65 291.

761 1285: ÁÚO IX. 553. (RA 3456. sz.).

762 Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 57.

763 DL 107 718.

Bód

(Borsod megye) [Hejőkeresztúr vidékén, H]

Bód határában a Hejő folyón⁷⁶⁴ egy híd állt,⁷⁶⁵ mely a Szihalomtól Muhi felé vezető út átkelőhelye volt.⁷⁶⁶

Bodak

(Pozsony megye) [Bodíky, SVK]

Bodakot a Hédervári Dénes fiai, Dezső és Miklós⁷⁶⁷ IV. László királytól nyerték adományba,⁷⁶⁸ majd 1330-ban egy pereskedés lezárásaképpen Dezső és Miklós Bodak Hédervár felé eső részét tarthatták meg a Csiliz folyó felével, és mindkét részen a hajóvámmal és a révvámmal (*cum... tributo navigii et portus ab utraque parte*) egyetemben. Bodak másik, Csallóköz felé eső része a Csiliz folyó felével Szentandrás János fia Péter és „ispánfiak”-nak nevezett rokonsága (*universi alii de generatione sua videlicet filii Ispanicis de eodem Sancto Andrea*), továbbá a nagy- és kislely királyi jobbágyság és udvarnokoké lett. Az uralkodó elrendelte azt is, hogy Szentandrás János fia Péter és rokonai, valamint az udvarnokok és a jobbágyság ne fizessenek sem hajó-, sem révvámost, kivéve ha kereskedelmi áruval kelnek át, vagy hajóznak a folyón (*nisi cum mercibus vel rebus mercimonialibus transirent, vel per eundem fluvium descenderent*), ugyanakkor a hajók beszerzéséhez kötelesek hozzájárulni.⁷⁶⁹ Míg ezen adat a Csiliz folyón szedett hajó- és révvámra vonatkozatható, addig a 14. század második felében már a Dunán szedett hajóvámról szerzünk tudomást,⁷⁷⁰ melyet 1359-ben Hédervári Miklós fia Miklós és István fiai, György, János és Mihály⁷⁷¹ birtokoltak, akik jogtalanul vámost követeltek a pozsonyiaktól.⁷⁷²

Bodol

(Zaránd megye) [Şepreuş (Seprőş) vidékén, RO]

Bodol falu 1177. évi határjárásában a határ a Bodol folyó révénél kezdődik.⁷⁷³

764 A Sajóval párhuzamosan folyó patak, a Tisza jobb oldali mellékzveze.

765 1332. augusztus 6.: AO II. 619.

766 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 747.

767 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

768 Vö. 1330. február 18.: Hédervári I. 29.

769 Hédervári I. 29. (Anjou-oklt. XIV. 96. sz.).

770 1360. október 20.: DF 239 329; 1374. július 3.: tributa super fluvio Danubii, videlicet in ...Bodok – CD IX/4. 569.

771 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 2. tábla: Hédervári.

772 1356: CD IX/7. 144–145., vö. DF 239 329.

773 Borsa I.: III. Béla 1177. évi privilégiuma 216.

Bodrog

(Bodrog megye) [Bački Monoštor (Bácsmonostor), SRB]

Bodrogon vásár- és révvámot szedtek, az utóbbit a Dunán átkelőktől. Bodrogon a vásár már a 11. században létezett, amit elsősorban Bodrog ispánsági központi szerepével magyarázhatunk. A bodrogi révet és a vásárvámot (*portum ac theloneum ipsius mercati*) I. László adományozta a pannonthalmi apátságnak.⁷⁷⁴ 1225 előtt a bodrogi ispán mindkét vámot (*tributum, quod eis de foro et portu Budruo competit*) elfoglalta, visszaszerzésüket III. Honorius, majd IX. Gergely pápa is sürgette II. Andrásnál, illetve IV. Bélánál.⁷⁷⁵ A vámok végül visszakerültek az apátság tulajdonába, hiszen 1240-ben Uros apát Csentei Herruch kezelésére (*ad procurandum*) bízta azokat.⁷⁷⁶

Bogács

(Borsod megye) [Bogács, H]

1298-ban egy bogácsi föld határjárása a Cserép falu felől érkező folyón⁷⁷⁷ egy Kövesrév (*Kuesrew*) nevű helyet említett.⁷⁷⁸ A helynév átkelőhelyet feltételez a folyón.

Bogártelke

(Kolozs megye) [Băgara (Bogára), RO]

Bogártelke 1299. november 25-re keltezett hamis oklevélben fennmaradt határjárása a Nádas folyón egy révet említett, mely Bogártelke és Mákó között működött.⁷⁷⁹ A hamisításra a 14. század második felében került sor, a rév ekkor már bizonyosan fennállt.

Bogát

(Vas megye) [Szombathely része, H]

1249-ben Bogát környékén a Gyöngyös folyón egy nagy révet említettek.⁷⁸⁰

774 Vö. 1093–1095: DHA I. 301. (RA 29. sz.); 1213: ÁÚO VI. 362. (RA 282. sz.); 1213: ÁÚO I. 131. (RA 283. sz.); 1236. március 2.: ÁÚO XI. 472. (RA 610. sz.).

775 1225. február 1.: Theiner Mon. Hung. 53.; 1238. augusztus 28.: PRT I. 758.

776 PRT I. 792.

777 Ma Hór patak.

778 Heves 83.

779 UGDS I. 215. (CDT I. 591. sz.).

780 UB III. 262.

Bogdány

(Pilis megye) [Dunabogdány, H]

1320. július 19-én I. Károly a bogdányi királyi népek áruit és javait felmentette Buda és Esztergom között a vámfizetés alól, ami azonban nem vonatkozott a Margit-szigeti apácák által bírt vámra,⁷⁸¹ vagyis a budai vásárvámra. Mindez azt is jelenti, hogy nemcsak a két város közötti területen, hanem ezekben a városokban is vámmentességet élveztek a bogdányiak.

Bojt

(Bihar megye) [Bojt, H]

Bojtnál a Köles-ér és az Ölyves folyókon állt egy-egy híd.⁷⁸² 1329. október 27-én I. Károly úgy döntött, hogy a bojti nemesek a Dózsa nádor fiai által birtokolt gáborjáni vámból minden *pondus* után 1 bánit, vagy 2 obulust, vagy a vám negyedrészt kapják meg – mely lehetővé teszi a bojti hidak karbantartását –, hiszen a kereskedők és az átkelők csak ezeken keresztül juthatnak el Gáborjánba.⁷⁸³ A gáborjáni vámból befolyó összeget 1342-ben Bojti János fia Petenye és Bojti Mihály fiai felosztották egymás között, az előbbinek a vám harmada, az utóbbiaknak a fennmaradó kétharmad jutott. Ugyanakkor abban is megállapodtak, hogy a váncsodi úton átkelőktől szedett vámot (*tributum quod a transeuntibus per viam de Vanchud exigitur*) teljesen Petenye kapja meg.⁷⁸⁴ Feltehetően ez utóbbi vámot már helyileg Bojtban szedték be, a Váncsodról Bojtba vezető úton álló hídon.

Bolcshida

(Bihar megye) [Berettyóújfalu területén, H]

Bolcshida neve a településnél működő hídra utal,⁷⁸⁵ mely a Hér folyón ívelhetett át. 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Bolcs településen már négy híd van, három a Berettyó folyón vezet át, a negyedik a helység területén egy nagy éren visz keresztül.⁷⁸⁶ Ez utóbbi lehetett az első híd, melyről a település a nevét kapta. Bolcshida a Hontpázmány nemzetség birtokában volt.⁷⁸⁷

781 AO I. 571. (Anjou-oklt. V. 857. sz.).

782 1329. október 27.: [...] per duo loca pontium in possessione ipsorum Bohth, in fluvio Kuleseer et alio quodam de fluvio Wlues derivato inter utrumque eorundem fluviorum existentia – DF 274 376 (Anjou-oklt. XIII. 569. sz.).

783 DF 274 376.

784 Zichy II. 323–324. (Anjou-oklt. XXVI. 40.).

785 1274: Bolchhyda – CD V/2. 227.; 1297: Bolchyda – DL 37 180.

786 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 85.

787 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 604.

Boldogasszonyfalva

(Krassó megye) [Berzovia (Zsidovin) mellett, RO]

Boldogasszonyfalva a 14. században jelentős megyei vásárral rendelkezett, ahol 1330-ban vásári kihirdetést tartottak.⁷⁸⁸ 1344-ben Bedre birtoka volt, akinek szer-
viense – és még két másik személy – az itt tartott vásáron (*in foro provinciali*) egy
remetei jobbágyot elfogott és kifosztott.⁷⁸⁹

Boldva

(Borsod megye) [Boldva, H]

Boldva vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt a 13. század végén,⁷⁹⁰ és egy
1322. május 12-én kiadott oklevél is a boldvai vásáron történő nyilvános kihirdetés
emlékét őrizte meg.⁷⁹¹

Bonchida

(Doboka megye) [Bonțida (Bonchida), RO]

Bonchida neve a településnél működő hídra utal,⁷⁹² mely a Vyzsamoson működ-
hetett. A település, illetőleg a híd birtokosára utaló Boncot nem ismerjük. Bonchida
az Árpád-korban a Csák nembeliek kezén volt.⁷⁹³ A 14. század elején Kán nembeli
László erdélyi vajda rezidenciája.⁷⁹⁴ 1321-ben már Kacsics nembeli Szécsényi Ta-
más⁷⁹⁵ vajda birtokolta, mivel ez évben egy évre vámjával együtt (*cum... tributo*)
Emech fia Wass Miklós⁷⁹⁶ *comes*nek adta tartózkodási helyül (*pro residentia*).⁷⁹⁷ Az
utóbbi oklevélben olvasható vám – melynek felállítási idejét nem ismerjük – vonat-
kozhatott a hídnál szedetre, vagy akár a 14. század első felében már bizonyítható
keddi hetivásárra, mely 1337-ben háromvásáros kikiáltás színhelye volt.⁷⁹⁸

788 DL 91 246 (Anjou-oklt. XIV. 390. sz.).

789 Krassó vm. III. 15.; 1370-ben Nyéki Chepe András tisztje panaszolta, hogy egy jobbágyuktól a
boldogasszonyfalvai vásáron (*ad consuetum forum*) egy lovat elvettek, Krassó vm. III. 99.

790 1293. március 31.: DL 90 763.

791 Anjou-oklt. VI. 569. sz.

792 +1245: Bachhyda – CD IV/1. 393. (RA 824. sz.); (1263.) március 31.: Bonchhyda – HO V. 40. (RA 1799.
sz.); 1312. március 1.: Bonzyda – DF 255 259.; 1320. március 25: Bonchyda – DF 257 787. Vö. Györffy
Gy.: Történeti földrajz II. 61.

793 Vö. +1245: CD IV/1. 393. (RA 824. sz.); 1263: HO V. 40. (RA 1799. sz.).

794 Kristó Gy.: Rezidenciák 37–38.

795 Vö. Engel P.: Genealógia: Kacsics nem 4. tábla: Szécsényi.

796 Vö. Engel P.: Genealógia: Vas (Wass; cegei, szentgyedi).

797 CD VIII/2. 317. (Anjou-oklt. VI. 289. sz.).

798 1337. december 10.: UGDS I. 490. (Wass cs. lt. 46. sz.).

Boró

(Valkó megye) [Borovo, HR]

I. Károly Boró birtokot elvéve a hűtlen Csák nembeli Domonkos fiaitól, Veres Jánostól és Mihálytól⁷⁹⁹ Imre fia Pálnak⁸⁰⁰ és Miskolc nembeli Füle fiainak, Pálnak, Péternek és Miklósnak⁸⁰¹ adományozta közös birtoklásra, azonban a Borón szedett vásárvám, valamint a Dunán az átkelőktől, illetve a le- és felfelé utazóktól szedett vám teljesen Füle fiainak birtokába került (*excepto foro ipsius possessionis Borh et teloneo, quod in eadem possessione Borh per fluvium Danubii huc illuc a transeuntibus per eiusdem fluvii cursum a descendantibus et ascendentibus exigere est consuetum*). Miután Füle fia Pál meghalt, az uralkodó 1323-ban az adományt Füle fiainak, Miklósnak és Péternek megerősítette, és kiemelte, hogy a vásár- és a Dunán szedett vámhoz Imre fia Pálnak semmiféle joga sincsen.⁸⁰² Mind a vásár-, mind a hajó- és révvám 1338-ban is Füle fia Péter birtokában volt.⁸⁰³ Valószínűleg az itt működő révet említette a szomszédos Ireg birtok 1327. évi határjárása is,⁸⁰⁴ melyen keresztül Boróból Vajszkára lehetett eljutni.⁸⁰⁵

Borodnok(Nytitra megye) [Šaľa (Vágsellye) és Dlhá nad Váhom (Vághosszúfalu) fölött,⁸⁰⁶ SVK]

A falu nevéből következtethető,⁸⁰⁷ hogy révészek lakták.⁸⁰⁸ A révészek a Vág folyón végezheték tevékenységüket Borodnok közelében. Mivel Borodnok a turóci kolostor kezébe került IV. Béla adományából,⁸⁰⁹ az is elképzelhető, hogy a révészek a kolostor birtokában lévő sellyei révnél teljesítettek szolgáltatást.

799 Veres János és Mihály Domonkos fia Miklós fiai voltak. Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 2. Dobóci (Orbovai).

800 Vö. Engel P.: Genealógia: Iregi (Valkó megye).

801 Vö. Engel P.: Genealógia: Miskolc nem 1. tábla: Mikolai.

802 CDCr IX. 160. (Anjou-oklt. VII. 670. sz.).

803 CDCr X. 403.

804 AO II. 334. (Anjou-oklt. XI. 532. sz.).

805 Vö. 1412: ZsO III. 2543. sz.

806 Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 358.

807 1156: Brodrinc – CDES I. 79. (RA 84. sz.); 1251. július 15.: Borodnik – CDES II. 257. (RA 948. sz.); +1252: Brodnuk – CDES II. 277. (RA 979.)

808 Brod 'gázló'; Vö. Szabó G. F.: Átkelőhelyek a helységnevekben 46.; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 358.

809 1251. július 15.: CDES II. 257. (RA 948. sz.); +1252: CDES II. 277. (RA 979.).

Borol

(Zala megye) [Zalavár mellett, H]

Egy hamis oklevél szerint 1024-ben I. István a zalavári apátságnak adományozta Borol falut tizenkét halással együtt a Balaton révében.⁸¹⁰

Borsod megye

A Borsod megyében szedett vámok tizede az egri püspökséget illette,⁸¹¹ feltehetően alapítása óta.

Bosnya/Bozza

(Zemplén megye) [Božčice (Kisbosnya), SVK]

1326. április 20-án I. Károly megengedte Tamás fiainak, Lászlónak és Doncsnak,⁸¹² hogy Bosnya birtokon – melyet a királytól Zemplén birtokukért cserébe kaptak meg,⁸¹³ ahol vámot is szedtek (*tributum habebatur et habetur*) –, a Bodrog folyón az átkelőktől vámot szedjenek, azonban átkelésre alkalmas hidakat és hajókat kötelesek biztosítani ezért cserébe (*pro quibus iidem in dicto fluvio pontes et naves ad transitum aptos et commodios servare et habere teneantur*). Az uralkodó a következő vámtételeket határozta meg: mázsaszekér után fél fertó, közönséges, kevésbé megrakott szekér után 2 dénár, egy hordó bor után 1 pondus, azaz 1 garas, egy vég yperni (*de ipri*) posztó után 1 garas, hasonló vagy jobb yperni posztó után 1 garas, egy vég nehéz vagy könnyű tournai (*dorneti*) vagy huy-i (*hys*) posztó után 4 dénár, hasonló vagy valamivel rosszabb posztó után 4 dénár, ló után 2 dénár, nagyobb állat után 1 dénár, két kisebb állat után 1 dénár, egy gyalogos ember után 1 dénár. Az uralkodó elrendelte azt is, hogy ha privilégiális formában nem írják át az oklevelet, akkor egy év után érvényét veszíti.⁸¹⁴ Az 1326. évi oklevél privilégiális formában történő megerősítésére valószínűleg nem került sor, és a későbbi vámszedést sem tudjuk igazolni, ráadásul – bár a birtok a későbbiekben Tamás fia László fia tulajdonában volt – a birtok körüli pereskedés során sem került elő ezen diploma.⁸¹⁵ A vámtételek tarifált vámot (szekérszám szerinti) és értékvámot (posztó minősége alapján kirótt) egyaránt tartalmaznak, ugyanakkor a gyalogost is vámmal sújtják.

810 DHA I. 102. (RA 8. sz.).

811 Vö. 1271: Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

812 Vö. Engel P.: Genealógia: Baksa rokonsága 7. tábla: Sztritei, Csapi (polyánakai).

813 László és Doncs 1321-ben kapta meg a korábban szintén a király által adományozott Zemplén birtokukért cserébe Bosnyát, melyet az uralkodó László fia Pongráctól és Csépán fia Miklóstól vett el, Zichy I. 231–232. (Anjou-oklt. VI. 36. sz.).

814 Zichy I. 277. (Anjou-oklt. X. 141. sz.).

815 Vö. 1342. február 20.: Zichy II. 2–5. (Anjou-oklt. XXVI. 61. sz.).

Botoj

(Somogy megye) [Lengyeltóti vidékén, H]

1121-ben Botoj prédiüm határjárása *Susc* hídját (*ad pontem Susc*) említette, mely *Susuc* szigetre vezetett át.⁸¹⁶

Bőd

(Csongrád megye) [Böd puszta Csongrád mellett, H]

Bődnél révvámot szedtek a Tiszán működő átkelőhelyen.⁸¹⁷ A révvám egyharmadát (*tributum transitus super Tizam, qui nuncupatur Benildi, eodem modo [scilicet medietatem regie partis]*) I. Géza adományozta 1075-ben a garamszentbenedeki monostornak.⁸¹⁸ A vám még a 13. század elején is az apátság kezén volt, hiszen 1209. május 15-én III. Ince pápa a bődi vízvám (*tributum aque in Beld*) birtoklásában is megerősítette a monostort.⁸¹⁹

Bölcske

(Tolna megye) [Bölcske, H]

Bölcske és Vejte között rév működött a Dunán.⁸²⁰

Bős

(Pozsony megye) [Gabčíkovo, SVK]

Bős határjárása a *Suutsa/Suthsara* vizén egy hidat adott meg határpontként; a Péter-ágató vizén pedig a csiki udvarnokok és Hontpázmány nembeli Bökény és Ábrahám⁸²¹ hídját, amelyet *Raghahyda*-nak neveznek.⁸²²

Böszörmény

(Szabolcs megye) [Hajdúböszörmény, H]

Böszörmény településen a 14. század elején szombati napokon Dózsa egykori nádor fiai⁸²³ vásárt tartottak, a vásár ellen azonban 1325. október 16-án Balogsemjén

816 DHA I. 413.

817 A révet Anonymus is szerepeltette Gestájában, vö. SRH I. 84., 101.

818 DHA I. 218. (RA 20. sz.).

819 CDES I. 119.

820 1340. november 5.: AO IV. 47–48. (Anjou-oklt. XXIV. 630. sz.).

821 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány 9. Szentgyörgyi-ág 1. tábla.

822 1264. június 22.: RA I. 429–430.; 1270. december 3.: HO I. 49. (RD 88. sz.).

823 Vö. Engel P.: Genealógia: Debreceni.

nembeli Egyed fia Iván⁸²⁴ fellépett a Kállón tartott vásár érdekében.⁸²⁵ I. Károly a két vásár közül ez utóbbit tartotta jogosnak és a böszörményt eltörölte.⁸²⁶

Braján

(Bars megye) [Malé Kozmálovce (Kiskoszmály) területén, SVK]

A település neve arra utal, hogy révészek lakták.⁸²⁷ Annyi bizonyos, hogy az 1075. évi garamszentbenedeki oklevél szerint a falu mellett egy gázló (*vadum*) volt a Garam folyón.⁸²⁸

Brezovica

(Zágráb megye) [Blatotól délre, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló⁸²⁹ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, mely során Ágoston zágrábi püspök a brezovica vámot, mint jogtalant, elveszi tőlük.⁸³⁰

Brogyán

Bars megye) [Brodzany, SVK]

A település neve arra utal,⁸³¹ hogy révészek lakták,⁸³² akik a település közelében a Nyitra folyón működő révnél végezheték szolgálatukat.

Brumen

(Zágráb megye) [Brubno területén, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló⁸³³ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a brumeni vám Radoszló kezébe került.⁸³⁴

824 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 3. tábla: kállói Vitéz.

825 Dózsa nádor Böszörményt 1316 tájékán kaphatta meg (Németh P.: A középkori Szabolcs megye 49.), erre utal, hogy 1317-ben Dózsa nádor itt adott ki oklevelet (Anjou-oklt. IV. 496. sz.).

826 AO II. 220. (Anjou-oklt. IX. 473. sz.).

827 Györffy Gy.: Szolgálnépek 296.

828 DHA I. 213. (RA 20. sz.).

829 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

830 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

831 A településnév 1293-tól jelenik meg a forrásokban. Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 436.

832 Györffy Gy.: Szolgálnépek 296.

833 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

834 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

Buda

(Pilis megye) [Budapest része, H]

1255. július 25-én IV. Béla király a Margit-szigeti kolostornak adományozta Buda vásárvámját (*tributum de foro seu mercato*),⁸³⁵ majd ugyanezen napon kelt privilégiumában meg is határozta az itt szedett vámok nagyságát: a kereskedő szállásán megbecsült, 5 márka értékű posztó után, amit a várba szekéren vittek, 1 pondus; 1 szekér gabona után 2 dénár; 100 só után 1 só, 50 só után fél só, 10 só után 1 dénár, és így felfelé egészen negyvenig; 1 szekér komló 3 dénár; 1 szekér vas 3 dénár; akár a vásárra vitt, akár az éléskamrában elhelyezett 1 hordó bor után 2 pondus; 3 hordó bort szállító szekér a váron kívül a vámosnak fél fertó; 3 hordó bort szállító szekér a váron belül pedig 3 pondus; 1 szekér ólom 3 pondus; a kereskedő szállásán megbecsült, 5 márka értékű bőr után, amit a várba szekéren vittek, 1 pondus; és ugyanezt rendeli viasz esetére; marhabőrt szállító nagyszekér után fél fertó; hordó mézet szállító szekér után fél fertó; 1 vég szürke posztó után 2 dénár; 100 rőf lenvászón után 2 dénár; pénzüjtáskor 4 *mensura garlarum* 1 dénár; amikor megkezdődik a dénárok leszállítása 3 *mensura garlarum*,⁸³⁶ lo eladója és vevője is 2-2 dénár; marha eladója és vevője is 1-1 dénár; juh eladója és vevője is egyharmad-egyharmad dénár; disznó eladója és vevője is egyharmad-egyharmad dénár; 1 mázsa nem tiszta viasz eladója és vevője is 2-2 dénár; 1 mázsa tiszta viasz eladója és vevője is 2-2 dénár; 1 mázsa faggyú eladója és vevője is 1-1 dénár; 1 mázsa ólom, vas, háj eladója és vevője is 1-1 dénár; 1 nagyobb hajó gabona után a vámosnak fél fertó; 1 kisebb hajó gabona után 1 pondus; 1 kisebb hajó hal után 1 pondus; 1 nagy mázsaszekér hal után fél fertó; kétevezős tutaj után 2 pondus; vontatott tutaj után 2 pondus; 1 szekér széna után 2 dénár; 1 szekér fű után 1 dénár; fával megrakott szekér a kapunál 1 fa vámot fizet. Meghatározta azt is, hogy az árus, amennyiben nem hozott árut, csak ezüstöt, 5 márkáért tartozik 1 pondust fizetni, aszerint, hogy ezüstben vagy vert pénzben bír többet vagy kevesebbet. Ha azonban tagadja, hogy ezüstje lenne, akkor ő és vendéglátója esküt tartozik erről tenni.⁸³⁷

A vámszabályzat a vámszedés tekintetében háromféle eljárást mutat. Egyrészt az értékvámok kapcsán felmerül a kereskedő szállásán történő értékbecslés, és ezzel együtt feltehetően az itt történő vámszedés; másrészt a vásáron értékesítésre kerülő áruk után mind a vevő, mind az eladó vámmal tartozott, amit feltehetően

835 BTOE I. 54–55. (RA 1043. sz.); Átírta és megerősítette IV. László 1279-ben, ÁÚO IX. 242–243. (RA 2937. sz.); I. Károly 1326. október 25-én, CD VIII/3. 97–99. (Anjou-oklt. X. 421. sz.); I. Károly 1326. október 26-án, DL 2344 (Anjou-oklt. X. 424. sz.).

836 A *mensura garlarum* kifejezést a szakirodalom kétféleképpen értelmezi. Egyrészt üst vagy vödör pénzként fordítják (Györffy Gy.: Budapest története I. 327.; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 615.), másrészt a *gerla/garleta* mint gabonamérték alapján a gabona vámolásához kapcsolják (Szűcs J.: A gabona árforradalma 14–17.). A *gerla/garleta* a 14. század végén az országban a gabona mértékeként jelenik meg (Vö. Kubinyi A.: Budafelhévíz topográfiája 131.), de megtaláljuk e mértéket a pénzre vonatkozóan is Küküllőinél (Schwandtner, J.: SRH 174.), Thuroczinál (Thuroczy, J.: Chronica Hungarorum 162–163.).

837 BTOE I. 56–58. (RA 1044. sz.); Átírta és megerősítette V. István 1270-ben, CD V/1. 65–66. (RA 1970. sz.); III. András 1291. szeptember 21-én, BTOE I. 274–275. (RA 3813. sz.); I. Károly 1320. június 7-én, CD VIII/2. 244–245. (Anjou-oklt. V. 806. sz.); I. Károly 1326. október 26-án, DL 2343 (Anjou-oklt. X. 424. sz.).

a vásár helyén kellett megfizetni; harmadrészt a többi áru esetén a közlekedési vámszabályzatokból ismert eljárás köszön vissza, amikor azokat szekér-, hordó-, hajó- és végszám alapján vámolták. Ez utóbbi esetben nem volt szükséges, hogy azokat teljesen vagy részben értékesítsék a vásáron, hanem a teljes árukészlet után kellett megfizetni a vámot, amit az értékvámok kapcsán is elmondhatunk. E kettős vámszedéssel magyarázható, hogy a viasz vámolása során kétfajta vámtételt őrzött meg a szabályzat. Egyrészt öt márka értékű viasz után 1 pondus vámot rótt ki, másrészt 1 mázsa nem tiszta, valamint tiszta viasz után az eladónak és a vevőnek összesen 4-4 dénár vám kifizetését írta elő.

A vámszabályzatban mind tarifált, mind értékvámmal találkozunk. Az első esetben a vámolt áru értékét csak közvetett formában vették figyelembe a vám beszedésénél, az utóbbiak pedig visszaélésre adtak lehetőséget, mivel az áru értékét a vámszedő becsülte meg. A tarifált áruk köre nagyon széles, a gabonától az élő állatokon keresztül a borig mindenféle termékre kiterjedt. Az értékvámok közül kétfajta található a tarifában, egyrészt az egyszázad a só esetében (100 só után 1 sót kellett fizetni), másrészt az 1/240 vámkulcs a színes posztó, a bőr, a viasz, valamint a csak ezüstöt bíró kereskedők vámolásánál.⁸³⁸

Feltűnő, hogy a gabona, hal, széna, fű és fa vámtételei a többi vámtételtől elkülönülten szerepelnek, azok vámolása a révnél vagy a kapunál történhetett, ezért tarthatták szükségesnek azok külön tárgyalását.

A Margit-szigeti apácák vámbirtoklását a későbbiekben újra és újra elismerték,⁸³⁹ sőt az apácák nem egyszerűen a budai vásárvámhoz jutottak hozzá, hanem olyan erős kiváltságot szereztek, mellyel a korábban vámmentességet szerző *hospesek* sem bírtak, azaz mindenki köteles volt nekik vámot fizetni,⁸⁴⁰ még a vámmentességgel rendelkező esztergomi és fehérvári,⁸⁴¹ a soproni polgárok,⁸⁴² a szentendrei és bogdányi királyi népek,⁸⁴³ valamint a veszprémi püspök bortizedéből a vevők és az azt eladó tizedszedők,⁸⁴⁴ és mindenki más is. Az esztergomi pénzverők azonban mentességet kaptak, amíg családjukkal a várban éltek és az új pénz idején a műhelyben dolgoztak, amint azonban végeztek a pénzmunkálatokkal, áruik után vámot kellett fizetniük.⁸⁴⁵ Rajtuk kívül csak a szenterzsébeti *hospeseknek* engedélyezte V. István 1270. augusztus 28-án, hogy áruik után sem a vásárra menet, sem visszajövet vámot ne fizessenek, különösen a budai és a pesti vámszedők ne követeljék tőlük ezt.⁸⁴⁶

838 5 márka értékű áru után 1 pondust kellett fizetni. Az 5 márka 240 pondusnak felelt meg, ezért nevezzük ezt a vámot 1/240-ednek.

839 Vö. V. Ince pápa, 1276. május 20.: BTOE I. 152–156.; III. Miklós pápa, 1280. június 27.: BTOE I. 188.; IV. László, 1290: BTOE I. 256–258. (RA 3565. sz.); III. András, 1291. szeptember 21.: BTOE I. 274–275. (RA 3813. sz.); 1294 körül: BTOE I. 289.; 1298 körül: UB II. 333. (RA 4349. sz.).

840 Vö. 1287. július 6.: BTOE I. 230–231.; 1294 körül: BTOE I. 289.; 1298 körül: UB II. 333.

841 Vö. 1255. július 25.: BTOE I. 57.; 1320. június 7.: CD VIII/2. 245.

842 1298 körül: UB II. 333. (RA 4349. sz.).

843 1320. július 19.: AO I. 571.

844 1255. július 25.: BTOE I. 57.; Vö. 1323: MES III. 715.

845 1255. július 25.: BTOE I. 57.

846 EFHU III/2. 59–60. (RA 1960.); Megerősítette IV. László 1272–1290 között, EFHU III/2. 59–60. (RA 3619. sz.)

Az apácák vámbirtoklása egészen IV. László uralkodásáig háborítatlan volt, ekkor azonban történt valami, amiről pontos információink azonban nincsenek. Az bizonyos, hogy 1288. június 5-én IV. László király a Margit-szigeti apácáknak többek között visszaadta a budai vásár- vagy kapuvámot (*tributum fori seu porte castris Budensis*), ahogy azt korábban is ők hajtották be, és érvénytelennek nyilvánította az ezzel ellenkező rendelkezéseit,⁸⁴⁷ majd ezt 1289. május 26-án újra megismételte, de már nemcsak a budai, hanem a pesti vásárvámra is vonatkoztatva.⁸⁴⁸ Mindez bizonyára szorosan összefüggött a Margit-szigeti apácák elleni 1288 májusában történt támadással, melynek következtében a vám behajtása valószínűleg a budai polgárok kezébe ment át.

Az apácák vámszedése ugyanakkor a budai éves vásár alkalmával is többször csorbát szenvedett. 1287. június 23-án IV. László király ugyanis Buda városának sokadalomtartást (*nundina seu feria ac congregatio fori annui*) engedélyezett, melyet minden évben a Szent János evangélista egyház fölszentelése – mely Kisasszony-nap (szeptember 8.) utáni vasárnapon volt – előtti és utáni héten tarthattak meg. Az uralkodó a vásári bíraskodást Buda város bírójának engedte át, ugyanakkor elrendelte azt is, hogy az utakon és a vízen közelítők, a Pest felől jövők vagy a királyságból bárhonnan érkezők a város területén az éves vásár ideje alatt nem tartoznak vámot fizetni.⁸⁴⁹ Azonban mielőtt még megtarthatták volna első vásárukat a budaiak, 1287. július 20-án IV. László visszavonta engedélyét, mert ezzel kárt okozna a Margit-szigeti apácáknak a vámban.⁸⁵⁰ A későbbiekben mégis azt látjuk, hogy a budaiak sokadalmat tartanak Kisasszony ünnepe tájékán, sőt ennek idején még az apácák vámszedését is akadályozták mind a várkapuban, mind a váron kívül (*extra castrum*) tartott vásáron,⁸⁵¹ valamint a budai várban, a váralján és Pesten.⁸⁵² Ez utóbbi helyeken nemcsak a Margit-szigeti apácák, hanem az óbudai és a váci káptalan érdekeit is sértették a polgárok cselekedetei, így az egyházak III. András királyhoz fordultak. Az uralkodó meg is tiltotta a polgároknak a vámszedés korlátozását,⁸⁵³ sőt 1291. szeptember 21-én a vámszedéssel ellentétes kisasszony-napi éves vásárra vonatkozó IV. László-oklevelet is érvénytelennek nyilvánította.⁸⁵⁴ A helyzet azonban mégsem változott,⁸⁵⁵ így 1295-ben az apácák az esztergomi káptalan előtt panaszolták be a budai polgárokat, akik a Kisasszony-nap oktaváján tartott tizenöt napos sokadalom alkalmával sem a várban, sem a váralján tartott vásárokon nem engedték a vámot beszedni.⁸⁵⁶ 1298. május 31-én pedig VIII. Boni-

847 BTOE I. 241–242. (RA 3490. sz.).

848 BTOE I. 246–247. (RA 3518. sz.).

849 BTOE I. 228–230. (RA 3449. sz.).

850 BTOE I. 231–232. (RA 3454. sz.); Rendelkezését megújítja 1290. július 16-án, ÁÚO IV. 353. (RA 3563. sz.).

851 1290. szeptember 6.: BTOE I. 260. (RA 3660. sz.); Vö. 1290. szeptember 9.: BTOE I. 261–262. (RA 3664. sz.).

852 1290. szeptember 6.: BTOE I. 261. (RA 3661. sz.).

853 1290. szeptember 6.: BTOE I. 260. (RA 3660. sz.); 1290. szeptember 6.: BTOE I. 261. (RA 3661. sz.).

854 BTOE I. 274–275. (RA 3813. sz.).

855 1292-ben az óbudai káptalan is arról panaszkodott, hogy a kisasszony-napi vásár idején embereket bántalmazták a budai polgárok, és a vámszedést a pesti révben megakadályozták, BTOE I. 280.

856 BTOE I. 295.

fác pápa az ügy kivizsgálására utasította a veszprémi püspököt,⁸⁵⁷ majd 1299. december 9-én Gergely esztergomi választott érseket.⁸⁵⁸ Az ügy az Anjou-kor elején tovább folytatódott, és 1313. december 2-án Tamás esztergomi érsek elé került, aki a budai polgárok azon érvét sem fogadta el, mely szerint a IV. Béla oklevelében szereplő *extra districtum* kifejezés nem teszi lehetővé az apácáknak, hogy a váralján vagy Ópesten is vámot követeljenek. Sőt éppen ellenkezőleg, az apácák vámszedése a várban, a váralján és Pesten is jogos.⁸⁵⁹

A vásárvámból évente a királyi *stabularius*ok 1 márkát kaptak az apácák vámszedőitől, az 1290-es évek elején István *stabularius* már 3 márkát követelt az apácák budavári és pesti vámszedőitől, III. András azonban 1294. január 12-én csak az évi 1 márkát tartotta jogos követelésnek.⁸⁶⁰ Amikor 1336. január 6-án I. Károly a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői számára kijelölt útvonalon megállapította a csökkentett vámtételeket, a Buda város kapujában (*in porta Civitatis Budensis*) szedett vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz fél latot kellett fizetni.⁸⁶¹ Az uralkodó itt a Margit-szigeti apácák birtokában lévő budai kapuvám mértékét csökkentette, azonban míg az esztergomi érsek már 1337-ben egy csökkentett, de a királyi rendelkezéshez képest magasabb vámösszeget írt elő az ezen az úton közlekedők számára,⁸⁶² a Margit-szigeti apácák nem reagáltak az uralkodó által bevezetett csökkentett vámtarifára.

Budán hetivásárokat (*forum sive sollemnis seu cottidiam*)⁸⁶³ tartottak a várban és a váron kívül,⁸⁶⁴ és ezen vásárokról vonatkozott IV. Béla 1255. évi vásárvámadománya a Margit-szigeti apácák számára. Budán a Budai Jogkönyv szerint csak két hetivásárt (*czwene rechte margktage*) tarthattak: szerdánként a németek a Boldogasszony-templom mellett,⁸⁶⁵ pénteken a magyarok a Magdolna-templom mellett. Ugyanakkor – szokásból eredően (*von gewonhait*) – volt egy harmadik vásári nap is, a szombat.⁸⁶⁶ A hetivásárok közül a szombati hetivásár alakult ki elsőként,⁸⁶⁷ de a 14. század elején tudunk keddi vásárról is,⁸⁶⁸ ami azonban a 15. század elején összeállított Budai Jogkönyvben már nem szerepel.

A budai polgároknak IV. László engedélyezett 1287-ben éves vásártartást a Szent János evangélista egyház fölszentelése napja – mely Kisasszony nap (szeptember 8.) utáni vasárnapon volt – előtti és utáni hetekre, amelyet azonban hama-

857 BTOE I. 330.

858 BTOE I. 342–343.

859 MES II. 689–691. (Anjou-oklt. III. 635. sz.); Vö. *Kubinyi A.*: Buda kezdetei 67–68.

860 BTOE I. 284–285. (RA 3959. sz.).

861 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

862 CDM VII. 131.

863 1255. július 25.: BTOE I. 56.; A *forum sollemnis* értelmezéséhez I. *Weisz B.*: Vásárok és lerakatok 15.

864 1255. július 25.: BTOE I. 56.

865 Vö. *Végh A.*: Buda helyrajza I. 156.; A szerdai hetivásárra I. 1388: DL 7353.

866 *Mollay, K.*: Das Ofner Stadtrecht 137., vö. Budai jk. II. 433. (227. art.).

867 1320: DL 40 389., vö. *Végh A.*: Buda helyrajza I. 274.

868 1320: DL 40 389.

rosan csak kisasszonynapra vásárlóként emlegettek.⁸⁶⁹ Bár a vásárendedélyt, ahogy fentebb említettük, többször visszavonták, a vásárt mégis megtartották. Timon Sámuel oklevélkivonata szerint a budai polgárok I. Károlytól 1331-ben Keresztelő Szent János fejevétele (augusztus 29.) előtt és után megtartott éves vásárokat kaptak engedélyt,⁸⁷⁰ ami azonban ugyancsak a Kisasszonynap tájékán megtartott vásárhoz kötődhetett, legalábbis feltételezhető, hogy a budaiak erre szerették volna vonatkoztatni. Esetleg egy új engedéllyel akarták az apácák vámszedési jogát csorbítani. A sokadalom jelentős forgalmat bonyolított le, hiszen az apácák állítása szerint 50 márka kárt érte őket, amikor nem engedték vámjukat beszedni egy ilyen éves vásár alkalmával.⁸⁷¹ A vám közel ilyen értéket képviselhetett – még ha az apácák túloztak is –, mivel 1290. szeptember 9-én III. András 200 márka büntetés lehetőségét helyezte kilátásba, ha akadályozzák az apácák vámszedését.⁸⁷² Györffy György az éves vásár századvégi forgalmát hozzávetőleg 10 000 márkára becsülte.⁸⁷³ A kisasszonynapra vásár helyét Fügedi Erik a Szent János ferences kolostortól délre fekvő területre tette,⁸⁷⁴ Kubinyi András a Piac tér, azaz a Szent György-templom környékén kereste,⁸⁷⁵ Végh András pedig a Szentpétermártír városnegyed területére helyezte.⁸⁷⁶

A vásárokon túl a lerakatban nyílt még lehetőség kereskedelmi tevékenység bonyolítására Budán. IV. Béla 1244. november 24-én Pest összes kiváltságát írásba foglalva megemlékezett arról, hogy a le- és felfelé közlekedő hajók és révhajók áruikkal és szekereikkel térjenek be (*apud eos descendant*) a városba és, mint korábban is, mindennap tartsanak vásárt.⁸⁷⁷ A pesti polgárság nagy része azonban egy újabb tatár betörés hírére a budai Várhegyre települt, és magukkal vitték kiváltságukat.⁸⁷⁸ A lerakatjog ezáltal Budára szállt át és élt tovább az egész középkoron át.⁸⁷⁹ Éppen így érvényesíthették a budaiak a pesti *hospesek*nek ugyanezen, 1244. évi oklevélben található vámmentességét, mely az ország határain belül minden vám alól felmentést jelentett, kivéve a harmincadot és az óbudai egyház által szedett sóvámot.⁸⁸⁰

A budaváraljai hajósoknak IV. Béla a jenei rév és a pesti rév között engedélyezte, hogy révet működtessenek 4 hajóval, majd negyven évig nemcsak az oklevelet nem íraták át, hanem minden bizonnyal nem is éltek e kiváltsággal, mígnem IV. Lászlótól annak megerősítését kérték. A jenei révet birtokló Margit-szigeti apácák és a pesti hajósok azonban védve saját átkelőiket, kérték az uralkodótól, hogy ne engedélyezze a váraljaiaknak a rév használatát. A király meg is tiltotta ezt nekik. Az 1330-as években a budaiak újra birtokba akarták venni a révet, azonban újra a

869 BTOE I. 228–230. (RA 3449. sz.).

870 CD VIII/7. 229. (Anjou-oklt. XV. 464. sz.).

871 1295. szeptember 23.: BTOE I. 295.

872 BTOE I. 262.

873 Györffy Gy.: Budapest története I. 327.

874 Fügedi E.: Városprivilegiumok 90–91.

875 Kubinyi A.: Budapest története 16.; Kubinyi A.: Buda kezdetei 70–71.

876 Végh A.: Buda város helyrajza I. 110.

877 EFHU III/2. 40. (RA 781. sz.).

878 Fügedi E.: Városprivilegiumok 80–81.

879 Vö. Weisz B.: Vásárok és lerakatok 75–78., 81–82.

880 EFHU III/2. 40. (RA 781. sz.).

két másik rév birtokosainak ellenállásába ütköztek, csak annyit sikerült elérniük, hogy a saját hajóikon az árut a pesti hajósokkal kötött egyezségnek megfelelően szabadon szállíthatták.⁸⁸¹ Sem IV. Béla, sem IV. László oklevele nem maradt fenn, így elképzelhető, hogy a budaváraljai hajósok hamis oklevéllel igyekeztek bizonyítani igazukat, ugyanakkor attól sem zárkozhattunk el, hogy valójában a két másik rév birtokosainak sikerült elérniük az engedély visszavonását.

Budetin

(Trencsén megye) [Žilina (Zsolna) területén, SVK]

1321. július 12-én I. Károly biztosította a zsolnai *hospeseknek* azt a kiváltságot, hogy Budetinben ne fizessenek vámot (*nullum tributum nullumque thelonium*).⁸⁸² A település a Vág mentén helyezkedett el, és a vám vagy a Vág mentén vezető úthoz, vagy az itt feltételezhető átkelőhelyhez köthető.

Butina

(Zágráb megye) [Sjeničak vidékén, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló⁸⁸³ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek során Ágoston zágrábi püspök a butinai vámot, mint jogtalant, elveszi tőlük.⁸⁸⁴

Buza

(Doboka megye) [Buza, RO]

1318. augusztus 9-én I. Károly Buzát Miklós fia Gálnak adományozta a faluban megrendezett vásárral együtt,⁸⁸⁵ amit 1323-ban I. Károly meg is erősített.⁸⁸⁶ Buza vásárára egy korábbi birtokos kapott vásáradohányt. Elképzelhető, hogy a 14. század elején Ákos nembeli Moys fiai Moys és Ellős⁸⁸⁷ lehettek azok, akiket I. Károly 1316-ban hűtlenség miatt megfosztott birtokaiktól,⁸⁸⁸ így került királyi adományozási jogkörbe Buza.

881 AO III. 312–315. (Anjou-oklt. XX. 477. sz.).

882 VMMS I. 98. (Anjou-oklt. VI. 198. sz.).

883 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

884 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

885 A. A. Rusu: Wesselényi 321. (Anjou-oklt. V. 234. sz.).

886 1323. március 26.: DF 254 779 (Anjou-oklt. VII. 82. sz.).

887 Engel P.: Genealógia: Ákos nem 3. tábla: Erne ága.

888 Vö. AO II. 395.

Büked

(Bodrog megye) [Bácsbokod, H]

1208-ban Izsó fia Dénes bükedi földjének határjárása a Nádágy vizén Pálnak hídját (*ad pontem Pauli*), illetőleg Mihálynak a hídját (*ad pontem Mychaelis*) adta meg egy-egy határpontként.⁸⁸⁹ A híd birtokosait, építtetőit nem ismerjük.

Bükkönyréve

(Zágráb megye) [Bukevje, HR]

1300. május 26-án Mihály zágrábi püspök Bükkönyréve (*Bukenreue*) révét átengedte Babonjeg fiainak, azaz a Babonicsoknak, de úgy, hogy a révől származó jövedelmet teljesen át kell adniuk a püspöknek.⁸⁹⁰ Már a település neve is utal az itt működő átkelőre, mely a szintén ezen oklevélben átengedett Kulpatóhoz hasonlóan a Száva folyón segítette az átkelést.

Cécke

(Bihar megye) [Țețchea, RO]

1335. február 2-án Hontpázmány nembeli Albert fiai, Mihály és Miklós,⁸⁹¹ valamint Hontpázmány nembeli Cibak fiai, Mihály és János⁸⁹² megosztottak birtokaikon, és megegyeztek abban, ha Cécke, Keszteg és Ürgeteg birtokukon az úton, vagyis a Körösön (*in via scilicet Crysi*), sikerül vámszedést kérniük a királytól, a vámot három egyenlő részre fogják osztani.⁸⁹³

Cenk

(Sopron megye) [Nagycenk, H]

A cenki vámot először 1328-ban említik, amikor I. Károly a sárvári *hospes*eket felmentette annak fizetése alól.⁸⁹⁴ Az uralkodó oklevelében a sárváriak kereskedelmi tevékenységét igyekezett elősegíteni, így feltételezhetjük, hogy Tapolcához és Karakóhoz hasonlóan – ahol szintén felmentette I. Károly a sárváriakat a vámfizetés alól – Cenken is vásárt tartottak, és a felmentés a vásárvámra vonatkozott. Ugyanakkor azt sem felejtethetjük el, hogy Cenken keresztül nagy út vezetett Sopronba,⁸⁹⁵ így akár a soproni vásárra igyekvő sárváriak közlekedési vámmentességére, egyben a cenki közlekedési vámról is gondolhatunk.

889 DL 87 639.

890 Blagay oklt. 69.

891 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 1. tábla: Esztári és Battyáni.

892 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 2. tábla: Cibak.

893 DF 278 624 (Anjou-oklt. XIX. 55. sz.).

894 UB IV. 28. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

895 Vö. 1331. augusztus 1.: Anjou-oklt. XV. 305. sz.

Cetihida[helye ismeretlen⁸⁹⁶]

1138. szeptember 3-án a dömösi egyház alapítólevelében szerepel *Cetihida* falu,⁸⁹⁷ melynek neve arra utal, hogy a településnél híd állt.

Curlach

[Bács megye] [Novi Bečej (Törökbecse), SRB]

1238. január 29-én IV. Béla a johannitáknak adta a szaracénok Curlach falujának vásárját (*forum de villa Sarachenorum, que vocatur Curlach*).⁸⁹⁸ Curlach lokalizálása bizonytalan, valószínűleg Becse vidékén feküdt.⁸⁹⁹ Az oklevél kétes hitelű,⁹⁰⁰ a vásárt pedig egyéb forrásból nem ismerjük.

Csaba

[Borsod megye] [Miskolc része (Hejőcsaba), H]

Csaba birtok déli részének 1336. évi határjárása egy hidat adott meg határpontként,⁹⁰¹ mely vélhetően a Hejő folyón biztosított átkelési lehetőséget.

Csaba

[Pilis megye] [Piliscsaba, H]

A Csabán szedett vámot (*theloneum de Chabia*) I. Károly a visegrádi Szent András-monostornak adományozta.⁹⁰² Csaba azon úton helyezkedett el,⁹⁰³ melyet 1336. január 6-án I. Károly a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői számára biztosított. A Csabán szedett vám mértékét is meghatározta ekkor az uralkodó, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz fél latot kellett fizetni. Az oklevélben felsorolt vámhelyek – így Csaba is – a csehszági brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele Regis ins-*

896 Vö. Szabó D.: Dömösi adománylevél 22.

897 MES I. 91.

898 CD IV/1. 109. (RA 637. sz.).

899 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 217.

900 Vö. Becsénél írottakkal.

901 Anjou-oklt. XX. 101. sz.

902 Doc. Art. Paulin. III. 223.

903 Vö. VI. Függelék. 2. Térképmelléklet.

tituta, legittima, et omnino fore iusta),⁹⁰⁴ a vám az Árpád-kori forrásokban mégsem jelent meg, az itt megadott vámtarifa pedig már egy csökkentett vámot jelentett.⁹⁰⁵

Csalló réve

(Pozsony megye) [Bratislava-Prievoz (Főrév), SVK]

A későbbi Felrév helyén, a Csalló folyón működő révnél révvámot szedtek. 1291. december 2-án III. András az itt szedett vám (*in portu Challow*) alól felmentette a pozsonyi *hospeseket*.⁹⁰⁶ A vám tizede az esztergomi érsek kezében volt, aki 1306. november 29-én a következőképpen felosztva adományozta azt el: a tized egyharmadát a pozsonyi prépostnak, kétharmadát a pozsonyi káptalannak, e kétharmad tizedét az örkanonoknak juttatta.⁹⁰⁷ Valószínűleg ugyanezen révre utalnak 1341-ben, amikor Szentgyörgyi Ábrahám fia Péter⁹⁰⁸ arról panaszkodott, hogy Pozsony város bírása, Jakab, most csallói vámszedő (*tributarius de Challow*) Péter iványi jobbágyait, akik Eberhard birtokra mennek, arra kényszeríti, hogy a csallói vám felé menjenek és ott vámot fizessenek. Druget Vilmos nádor igazat adva Péternek elrendelte, hogy e jobbágyoknak, akik házi használatra szolgáló dolgaikkal (*cum rebus ipsorum pro usu domus eorum*) közlekednek, nem kell e vámhely felé menniük, és ők ebben az esetben vám nélkül szabadon közlekedhetnek.⁹⁰⁹ Mindez azonban arra is utal, hogy a csallói vám valamikor Pozsony város kezébe került, ennek közelebbi időpontját azonban nem ismerjük.

Csama

(Temes megye) [Csoma pusztja Sânan Andrei (Temesszentandrás) határában, RO]

Csamán vásárt tartottak, a vásárra azonban csak 1337-ből rendelkezünk az első adattal. Mivel az oklevél a csamai *hospeseket* úgy említette, mint akik lefoglalást hajtottak végre a vásáron, feltehetjük,⁹¹⁰ hogy ők rendelkeztek vásártartási engedéllyel. A vásár napjára csak 15. század eleji forrásból következtethetünk, mely szerint pénteki vására háromvásáros kikiáltás egyik színhelye volt.⁹¹¹

904 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.); Az 1336. évi rendelkezést lásd bővebben Bény (Pozsony megye).

905 Vö. Nyárhíd (Nyitra megye).

906 VMMS I. 75. (RA 3837. sz.).

907 MES II. 566. (Anjou-oklt. II. 88. sz.); Vö. 1307. február 11.: MES II. 567–568. (Anjou-oklt. II. 121. sz.).

908 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 2. tábla: Szentgyörgyi és Bazini.

909 AO. IV. 167. (Anjou-oklt. XXV. 777. sz.).

910 1337. április 22.: Temes I. 45.

911 1416. március 31.: ZsO V. 1711. sz.

Csamaszombata

(Esztergom megye) [Csima puszta Bajna határában, H]

A falu neve arra utal, hogy a településen szombatonként hetivásárt tartottak.⁹¹² A falu nevében szereplő, s minden bizonnyal a település birtokosának tekinthető Csama fiai 1269-ben szerepelnek, így Csama még ezt megelőzően kaphatott vásártartási engedélyt birtokára.⁹¹³

Csanád

(Csanád megye) [Ócsanád, Cenadu Vechi; Nagycsanád, Cenadu Mare, RO]

1331-ben a Csanádban tartott szombati vásár háromvásáros kikiáltás színhelye volt.⁹¹⁴ Marosvár, majd Csanád egyike lehetett a legkorábbi vásártartó helyeinknek, még ha erre közvetlen adattal nem is rendelkezünk.

Csandal

(Pozsony megye) [puszta Čataj (Csataj) határában, SVK]

Chandal föld határában a Pályázó vizén rév állt (*prope portum aque Palyazo dicte*), mely Szenc felé biztosította az átkelést, ugyanakkor Pozsony irányában, a Csalló vizén túl a pozsonyi egyházhoz tartozó Pályázóközi⁹¹⁵ rév (*transitus seu portus de Palyazokuz pertinet ad ecclesiam Posoniensem*) segítette az átkelést.⁹¹⁶

Csany

(Abaúj megye) [Čaňa (Hernádcsány), SVK]

1255. február 21-én Csany határjárása egy révet említett a Szartos folyón.⁹¹⁷

Csány

(Zala megye) [Zalacsány, H]

Csányban két hamis oklevél szerint I. István a vásár jövedelmét (*redditus fori Chan*) a zalavári kolostornak adományozta.⁹¹⁸ A vásár csak a 14. század végén jelenik meg újból a forrásokban, amikor 1397-ben a csányi szombati vásárt háromvásár-

912 1331. augusztus 1.: Chamazombata – Anjou-oklt. XV. 304. sz.; Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 78.

913 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 305.

914 Telegdiék pere 189.

915 Pályázóköz a Kis-Duna és a Pályázó vize által közrefogott terület.

916 1326. augusztus 17.: MES III. 92. (Anjou-oklt. X. 344. sz.).

917 CDES II. 323. (RA 1031. sz.).

918 +1019: DHA I. 91. (RA 7. sz.); +1024: DHA I. 102. (RA 8. sz.)

ros kikiáltás színhelyeként jelölik meg.⁹¹⁹ Mivel a szombati vásártartás a vásár koraiságára utal, feltételezhető, hogy már az Árpád-korban ezen a napon tartották meg. Érdekes azonban, hogy a 15. század elején már pénteki vására ad helyet háromvásáros kikiáltásnak.⁹²⁰ Ugyanezen oklevélben a Komárban tartott szerdai vásár is kikiáltás színhelye volt,⁹²¹ ahol 1263-ban IV. Béla csütörtöki vásártartásra adott engedélyt.⁹²² Az ellentmondás valószínűleg úgy oldható fel, hogy Csányban a hetivásárt pénteken és szombaton, Komárban csütörtökön és pénteken tartották. A hetivásár nem minden esetben esett egy napra,⁹²³ hanem előfordul, hogy két, vagyis inkább másfél napot értettek alatta.⁹²⁴ IV. Béla 1239-ben az esztergomi érseki városban péntek déltől szombat estig tartó hetivásárt engedélyezett.⁹²⁵

Csaplyan

(Sáros megye) [Proč (Prócs) vidékén, SVK]

1338-ban Csaplyan birtok határjárása Tolun mezőről Margonyára vezető úton a *Tolumpataka* nevű patakon egy átkelőt (*in eodem transitu*) említ.⁹²⁶

Csatár

(Baranya megye) [Csatár pusztja Zmajevac (Vörösmart) vidékén, HR]

1246. november 26-án IV. Béla Csatárt Aba nembeli Demeter fia Sándornak⁹²⁷ adományozta régtől szedett vámjával (*simul cum portione tributi, quae in villa Csatar ab antiquo exigi consuevit*).⁹²⁸ A csatári vámra e hamis oklevélen kívül az Árpád-korból adattal nem rendelkezünk.

Csávás

(Temes megye) [Grănicerii, RO]

Csávás falu és az ott szedett vám a Csanád nem kezében volt. A településnek a Temes melletti elhelyezkedéséből arra következtetünk, hogy vízi, feltehetően rév-vámról volt szó. A hamis 1256. évi birtokmegosztás szerint Csanád nembeli Kele-

919 1398. február 15.: PRT X. 605.; Vö. *Kubinyi A.*: Vásárok Zala megyében 59.

920 1406. június 13.: ZsO II/1. 4811. sz.

921 A Komárban tartott szerdai vásár később is megjelenik vásári kikiáltás kapcsán. 1422. március 5.: ZsO IX. 253. sz.

922 *Solymosi L.*: Földesúri járadékok 221. (RA 1358. sz.).

923 Egnapos, sőt minden esetben hétköznapi vásárnak tekintette Miskolczy István, *Miskolczy I.*: A középkori kereskedelem története 31.

924 1239. szeptember 29.: EFHU III/2. 33.; 1291: UGDS I. 182. (RA 3755. sz.).

925 EFHU III/2. 33.

926 CD VIII/7. 307.

927 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla: Nekcsei.

928 CDCr IV. 307.; Az oklevél hamis, vö. RA 840.

men fiaé⁹²⁹ lett Csávás falu fele a vámnak a felével, illetve Csanád nembeli Waffa fiaie⁹³⁰ lett a falu másik fele, a vám felével.⁹³¹ 1274-ben Csávás Waffa fia, Csanád fiai, Dénes és Gergely birtokába került.⁹³² Az 1337. június 11-én a Csanád nembeliek birtokmegosztása során a falu, illetve a vám egyik fele Kelemen fia Pongrác fia Tamás fia Csanád esztergomi érsek és testvérei gyermekeié, a másik fele Waffa fia Csanád fia Dénes fia Pál fiaie, Dénesé, Pálé és Péteré volt.⁹³³ Az Anjou-korban Csávás és az ott szedett vám Kelemen és Waffa leszármazottainak a kezén volt, a vám Árpád-kori léte és Csanád nem általi birtoklása így a hamisítványok ellenére biztosra vehető.

Csázma

(Körös megye) [Čazma, HR]

Csázmán már az Árpád-korban vásárt tartottak, az ott szedett vámnak a felét 1232-ben István zágrábi püspök a csázmai prépostságnak adományozta.⁹³⁴

Cseb

(Zemplén megye) [Žbince (Nagycseb) területén, SVK]

1323-ban Cseb határában egy hidat említettek,⁹³⁵ mely a Lazony felé vezető úton biztosíthatott átkelési lehetőséget.

Cséb

(Zala megye) [Zalacséb, H]

1328-ban I. Károly a zalai vár elnéptelenedett földjét, Csébet, Herceg fia Imre fiainak, Miklósnak és Tamásnak, valamint ugyanezen Imre fia András fiainak, Istvánnak és Péternek adományozta. Csébnél híd állt a Zala folyón, mely a Harkályról Körmendre vezető út átkelőhelye volt (*unus pons, per quem transiunt aquam Zala de Harkal in Kurmend*). A hídon vámot is szokás volt szedni (*tributum exigitur ibidem consuetum*), és mind a híd, mind a vám Cséb birtokhoz tartozott (*pons et tributum antedictum pertinent ad ipsam possessionem Cheeb*).⁹³⁶

929 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. Főág 1. tábla: elágazás.

930 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. Főág 3. tábla: Waffa ága.

931 +1256. december 17.: ÁÜO VII. 430. (RA 1126. sz.).

932 A. A. Rusu: Wesselényi 342.

933 Temes I. 53.

934 Tkalčić: Mon. I. 68–72.

935 RDES II. 454. (Anjou-oklt. VII. 462. sz.).

936 ZO I. 230. (Anjou-oklt. XII. 400.).

Cséfánhida

(Bihar megye) [Biharia (Bihar) vidékén, RO]

Cséfánál, Cséfánhida latin névváltozatából következtetve,⁹³⁷ híd állt, mely a Jószás folyón segítette az átkelést.

Cséffa

(Bihar megye) [Cefa, RO]

A cséffai csütörtöki vásár a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye volt.⁹³⁸

Csege

(Szabolcs megye) [Tiszacsege, H]

Csegén a Tiszán működő révén révvámost szedtek,⁹³⁹ melyet IV. Béla 1248. évi adományából az egri püspökség birtokolt.⁹⁴⁰ A rév jelentőségét mutatja, hogy mellette adott ki oklevelet 1284. július 8-án IV. László.⁹⁴¹

Csekehida

(Bihar megye) [Csekehida pusztá, H]

Csekehidán neve alapján híd állt, melynek építtetője egy általunk nem ismert Cseke lehetett. Elsőként 1322-ben jelenik meg a forrásokban, amikor a Zoárd nembeli Bodon fiai és unokái⁹⁴² megosztóznak rajta.⁹⁴³ 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Csekehidán egy nagy éren híd és töltés (*tam pontem quam repleturas... haberet*) vitt keresztül.⁹⁴⁴

937 1214: Salamon de ponte Cepan – Vár. Reg. 323§

938 1322. június 29.: AO II. 24. (Anjou-oklt. VI. 655. sz.); 1322. augusztus 12.: AO II. 42. (Anjou-oklt. VI. 733. sz.).

939 A Sártványvecse nembeli Gyula fia István 1299. február 19-én elcserélte a révben lévő Poroszlót monostorával együtt Rátót nembeli Domokos tárnokmesterrel, aki cserébe Ohatmonostora, Hódos, Árkus, Szilas, Csege birtokokat Szabolcs megyében, valamint Bercseföldét Torna megyében adta, melyek közül Csegét a possessión szedni szokott tributummal együtt cserélte el, AÚO V. 202–203. (RA 4217. sz.) Szerintünk azonban itt nem a révvámra vonatkozó adattal találkozunk, hanem adószedésről emlékezett meg az oklevél.

940 Heves 14. (RA 874. sz.); Átírta és megerősítette I. Károly 1326. február 18-án, CD VIII/3. 76–79. (Anjou-oklt. X. 62. sz.).

941 RA II/2–3. 339.; Az év nélküli oklevél dátumára l. Németh P.: A középkori Szabolcs megye 53.

942 Vö. Engel P.: Genealógia: Zoárd nem 2. tábla: Izsákai (Zsákai).

943 Chukeyhyda – ÓMO 156–157. (Anjou-oklt. VI. 751. sz.).

944 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 85., 120.

Cseklész

(Pozsony megye) [Bernolakovo, SVK]

1323-ban I. Károly Vörös Ábrahámnak⁹⁴⁵ adta Cseklész birtokot a kisebb vámmal, ahol 2 dénárt kellett fizetni, míg a hídon szedett nagyobbik vámot megtartotta a király magának.⁹⁴⁶ Ábrahámot 1324-ben a pozsonyi káptalan vezette be a birtokba,⁹⁴⁷ és erről a király szintén ez évben oklevelet állított ki.⁹⁴⁸

Cseklészt Szentgyörgyi Ábrahám fia Ábrahám⁹⁴⁹ Csák Máténak adta el, majd tőle a királyhoz, I. Károlyhoz került.⁹⁵⁰ Szentgyörgyi Ábrahám 1306. január 20. és 1307. június 24. között halt meg,⁹⁵¹ így Cseklész eladására 1307. június 24-e előtt, valószínűleg 1304 és 1306 között került sor. Bár az 1323. évi oklevélnél korábban kelt diplomák a vámszedést nem említették, vélhetően Cseklész jelentősége, a cseklészi vár felépülte, a híd megépítése tette lehetővé a vám kivetését, amit a település jó földrajzi helyzete – a Pozsonyból Szencre vezető úton való elhelyezkedése – is lehetővé tett.

A pozsonyi polgárok panasza szerint Vörös Ábrahám fiai, András és testvérei őket országos vámmentességük ellenére megvámolták, ezért 1328. november 13-án I. Károly megparancsolja Andráséknak, hogy semmilyen hivatkozással se merjék vámmal sújtani a pozsonyiakat. Egyszersmind elismerte az uralkodó, hogy Vörös Ábrahám fiai valóban olyan privilégiummal rendelkeznek, amely alapján mindenkitől – megkülönböztetés nélkül (*sine differentia aliquali*) – vámot szedhetnek, annak érvényét a pozsonyi polgárok vonatkozásában semmisnek nyilvánítja.⁹⁵² A vám helyéről az oklevél hátlapján található 14. századi feljegyzés tudósít, mely szerint azt *in Licznicz* szedték,⁹⁵³ ez pedig Cseklésznek felel meg.

945 Vö. Engel P.: Cseklészi.

946 [...] tributoque minori, quod cum duobus denariis inibi exigitur, maiori tamen tributo ibidem in ponte exigí consueto pro nobis reservato – Apponyi I. 55. (Anjou-oklt. VII. 145. sz.); A pozsonyi várhoz tartozó cseklészi királyi vámot 1387. december 5-én kapja meg Cseklészi Lőkös fia Miklós Zsigmond királytól, tributum nostrum regale, in dicta possessione sua Cheklez vocata exigí consuetum, ad castrum nostrum Posoniense pertinens – Apponyi I. 218. (ZsO I. 329. sz.).

947 Apponyi I. 64–68. (Anjou-oklt. VIII. 100. sz.).

948 Apponyi I. 62–69. (Anjou-oklt. VIII. 202. sz.).

949 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 2. tábla: Szentgyörgyi és Bazini.

950 Apponyi I. 56. (Anjou-oklt. VII. 145. sz.).

951 1306. január 20-án még eladja a Csallóközben Csütörtök falu melletti Béke faluját (MES II. 562.), 1307. június 24-én azonban már néhaiként említik. MES II. 575.

952 Et quamvis iidem filii Abraam Rufi super eo, quod ab omnibus tributa exigere valeant, sine differentia aliquali privilegium habere dignoscantur, tamen nos deinceps privilegium, quantum ad ipsos cives Posonienses, et non alios, auctoritate regia cassamus et viribus ac vigore reddimus et commisimus caritutum. – VMMS I. 114. (Anjou-oklt. XII. 466. sz.).

953 VMMS I. 113.

Cseményvásár

(Bodrog megye) [Csemény pusztá, H]

1192-ben Újlak határjárásában szerepel Csemény vásárára menő út (*ad viam, que ducit ad forum Chemel*).⁹⁵⁴ Az adat arra utal, hogy Cseményvásárán legkésőbb a 12. század végén már vásárt tartottak.

Csenger

(Szatmár megye) [Csenger, H]

1290. május 27-én IV. László elrendelte a Szamoson működő vámszedőknek a Szatmártól és Németitől egészen Szamosszegig működő vámszedőknek, hogy Balogsemjén nembeli Mihály *comes* és fiai, István és Pál⁹⁵⁵ azon hajói után, amelyeken várak⁹⁵⁶ felépítésére (*pro costruzione castrorum eorum*) a Szamos folyón építőanyagot szállítanak, vámot (*ab omni tributo, que in Zomus exigi consueverunt*) ne követeljenek.⁹⁵⁷ Szatmár és Szamosszeg között Csengernél működött még rév a Szamoson, így a mentesség bizonyosan erre a vámrá is érvényes volt. Az itt működő átkelőt és vámszedést azonban csak egy 1351-ben kelt oklevél említette, mely szerint az már emberemlékezetet meghaladó idő óta létezett.⁹⁵⁸

Csente

(Bodrog megye) [Kupusina (Bácskertes) vidékén, SRB]

Garai Miklós nádor ítéletlevele említett egy olyan oklevelet, melyben I. Károly Csente birtokon vásártartást engedélyezett.⁹⁵⁹ Az oklevél eredetijét nem ismerjük, így azt sem tudjuk megmondani, hogy I. Károly mikor és kinek biztosította a vásárengedélyt.⁹⁶⁰ 1333-ban I. Károly Csór nembeli Péter fia Tamásnak⁹⁶¹ adományozta az örökös nélkül meghalt Simon fia Pál és Gergely fia Mihály csentei birtokrészeit.⁹⁶² Az 1330-as években Csentét Tamás és testvére, Pető birtokolták, így leghamarabb ez idő tájt kerülhetett sor a vásárengedélyre.

954 1412. szeptember 9.: DF 262 045.

955 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ága.

956 Az oklevélben meg nem nevezett vár egyes vélemények között Panyolán állt (Fügedi E.: Vár és társadalom 176.), más vélemény szerint a Szatmár megyei Kér 1292-ben már lerombolt (1292: CD VII/2. 171.) váráról lehet szó, vö. Zsoldos A.: IV. László és a Kállaiak ősei 80–81.

957 [...] tributariis per Zomus constitutis, ac hospitibus de Zothmar et de Nempty, nec non tributariis in eisdem existentibus, ac etiam aliis tributariis de Zothmar et de Nempty usque in Zomuszygh residentibus – ÁÚO IX. 561. (RA 3559. sz.)

958 CD IX/2. 119.

959 1412. szeptember 9.: Item littera Karoli regis super foro in Chente celebrari consueto – DL 9717. (ZsO III. 2653. sz.).

960 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 716.

961 Vö. Engel P.: Genealógia: Csór nem.

962 CDCr X. 63.

Csermely

(Nyitra megye) [Čermany (Csermend), SVK]

Csermely faluban legkésőbb a 13. század második felében már vásárt tartottak, mivel 1264-ben egy udvarhelyet említenek Csermely faluban a vásárnál (*circa forum*).⁹⁶³

Csernec

(Zágráb megye) [Sisaktól (Siszek) délkeletre, HR]

Csernecet a Száva révével 1211-ben II. András a toplicai szerzeteseknek adományozta.⁹⁶⁴

Csesztreg

(Zala megye) [Csesztreg, H]

1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak⁹⁶⁵ visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János⁹⁶⁶ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tartozékaival együtt, melyek között megtaláljuk Csesztreg falut – az oklevél egyik átirata szerint – az ott régóta szedett vámmal együtt (*cum tributo in eadem ab antiquo recipi consueto*).⁹⁶⁷

Bár 1237-ben Csák nembeli Miklós⁹⁶⁸ Csesztreg birtokát Lőrinc és János fiaira hagyta,⁹⁶⁹ 1275-ben már Hahót fia Hahót birtokaként említik.⁹⁷⁰ Amikor 1323-ban I. Károly megerősítette Hahót fia István fia Miklóst birtokaiban, a birtokok között szerepelt Csesztreg is.⁹⁷¹ 1334. augusztus 26-án az uralkodó külön meg is erősítette Miklóst a Lendva várához tartozó Csesztreg birtokában.⁹⁷² Azonban csak egy részét birtokolhatta Csesztregnek Hahót, mivelhogy a későbbiekben utódai újabb területrészeket szereztek meg.⁹⁷³

Csesztregen közlekedési vámot szedhettek, mivel a Kerka folyó mellett helyezkedett el, és nagy utak vezetettek át rajta Dobronak, Herbort (Szentiván) és Kerka falvak felé.⁹⁷⁴ Az itt szedett vámot csak 1469-ben említik újra,⁹⁷⁵ és sem 1381-

963 CD IV/3. 242.

964 CDCr III. 72.

965 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

966 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

967 DL 37 364; Az oklevél hamis, I. Anjou-oklt. VI. 559. sz.

968 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 4. Kisfaludi és Mihályi.

969 HO I. 17.

970 [...] ad terram magistri Hoholdy, que Cheztreg dicitur – RA II/2–3. 136.

971 CD VIII/2. 461.

972 ZO I. 276–285.

973 Vö. 1335. május 13.: Anjou-oklt. XIX. 260. sz.

974 1334: ZO I. 279.

975 DL 16 853.

ben, amikor Hahót nembeli Miklós fiai, István, János, Miklós és László⁹⁷⁶ között került sor birtokosztályra,⁹⁷⁷ sem 1389-ben, amikor János bán és István bán fiai osztoztak meg Lendván, nem említették a Csesztregen szedett vámot.⁹⁷⁸

Csetnek

(Gömör megye) [Štítňik, SVK]

Csetneken legkésőbb a 14. század elején már vásárt tartottak és vámot szedtek.⁹⁷⁹ A Pelsőci uradalmat, melyhez Csetnek is tartozott, 1243-ban IV. Béla Ákos nembeli Máté fiainak, Fülöpnek és Detrének⁹⁸⁰ adományozta.⁹⁸¹ 1318. február 2-án, amikor Detre fia Benedek fiai, Domokos, Miklós, László és Péter – János távollétében –⁹⁸² megosztottak Erdőháton lévő birtokaikon, Csetnek falu és annak haszonvételei fele-fele arányban Lászlóhoz és Péterhez kerültek.⁹⁸³ 1320. február 2-án újabb osztzkodásra került sor, már János részvételével, ekkor Csetnek keleti és déli kétharmadát vásárjával és vámja kétharmadával (*cum foro et duabus partibus tributi sui*) Miklós és László, a falu nyugati harmadát vásárjával és vámja harmadával (*cum foro suo et tercia parte tributi sui*) János és Péter kapta.⁹⁸⁴

Utóbb a falu – ismeretlen körülmények között – Detre fia Benedek fia Domokos birtokába került, akinek 1328. április 21-én I. Károly engedélyezte, hogy Csetnek falujának megadja a korponai *hospesek* által élvezett kiváltságokat, valamint jóváhagyta Domokos azon kérését is, hogy a faluban szombatonként hetivásárt tartsanak, azon szabad jövést-menést és adást-vevést biztosított a kereskedőknek, és bárki másnak.⁹⁸⁵ Ez utalhat arra, hogy korábban is szombatonként tartották a vásárt.

Csicser

(Ung megye) [Čičarovce, SVK]

1331-ben Csicseri Jób fiai, Domokos és Miklós⁹⁸⁶ a nádor előtt panaszt tettek, hogy a leleszi prépost őket a vámok beszédésében, amit az *Vsuch* folyón⁹⁸⁷ lévő saját pénzükből épült hídon, illetve a Latorca folyó közepén szednek (*ratione etiam tributi eis sub iure in fluvio Laturcha in medietate eiusdem fluvii provenienti*) zavarja és el akarja űzni őket. Augusztus 17-én az Ung megyei nemesek között tartott *generalis*

976 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

977 DL 6801.

978 DL 7467. (ZsO I. 940. sz.).

979 Csetnekhez l. Kollmann Ö. L.: Észak-Gömör 49–54.

980 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 1. Bebek-ág 1. tábla: Marjai.

981 CD IV/1. 290. (RA 744. sz.).

982 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 1. Bebek-ág 2. tábla: Csetneki.

983 AO I. 455–456. (Anjou-oklt. V. 26. sz.).

984 AO I. 544–545. (Anjou-oklt. V. 690. sz.).

985 VMMS I. 113. (Anjou-oklt. XII. 222. sz.); A szombati hetivásárhoz vö. 1407: ZsO II/2. 6321. sz.

986 Vö. Engel P.: Genealógia: Csicseri 1. tábla.

987 Vélhetően azonos a mai Udoč patakkal.

congregation a nemesek azt mondták, hogy a hídvámot és a Latorca folyó közepén szedett vámot (*tributum pontis et tributum medietatis aque Laturcha*) egykor Jóh és most a fiai birtokolják, ugyanakkor arról, hogy a prépost zaklatná őket a vámok beszédésében, nem tudtak semmit.⁹⁸⁸ Csicsér közelében az *Vsuch* folyón álló hídon hídvámot, a Latorcán révvámot szedtek a Csicseriek. A révet (*ad portum Lathorcza*) Csicsér 1333. évi határjárása említette.⁹⁸⁹ A vita azért alakulhatott ki a leleszi monostor és a Csicseriek között, mert a prépostság 1274-ben egy *Kecheterewe* nevű révet kapott IV. Lászlótól,⁹⁹⁰ mely azonos lehet a leleszi prédiium 1214. évi határjárásában említett révvél, mely a Latorcán a *Husich* (*Vsuch*) pataka közelében volt.⁹⁹¹

Csolnok

(Esztergom megye) [Csolnok, H]

1277. február 3-án IV. László király a Margit-szigeti apácák Csolnok nevű falujában engedélyezte, hogy szerdánként szabad vásárt (*forum liberum*) tartsanak. Elrendelte továbbá: aki kereskedés céljából a vásárra jön, szabadon megtehesse, és útja során senki se zaklassa vagy akadályozza.⁹⁹²

Csoltkedde

(Komárom megye) [Kiscsanak pusztja Nagyigmánd mellett, H]

Csanak területén,⁹⁹³ a Csolt nem birtokán, Nagycsanakon megtartott vásár (*forum Choldkuedde in terra magni Chonuk*)⁹⁹⁴ a „Csoltkedde” névalak alapján ítélve keddi hetivásár volt.⁹⁹⁵

Csongrád

(Csongrád megye) [Csongrád, H]

Csongrádban már a 12. században vásárokat tartottak.⁹⁹⁶ A vásár kialakulását elősegítette, hogy Csongrád ispánsági központ volt, valamint a két jelentős vízi útvo-
nal, a Körös és a Tisza találkozásánál terült el.

988 DL 31 217 (Anjou-oklt. XV. 374. sz.); Érdekes azonban, hogy a Domokos és Miklós közötti 1323. évi birtokosztály nem tett említést ezekről a vámokról, csak az erdő, a víz és a Szent György-egyház közös birtoklását említette, AO II. 76–77. (Anjou-oklt. VII. 266. sz.).

989 CD VIII/7. 256. (Anjou-oklt. XVII. 225. sz.).

990 VMMS I. 62. (RA 2480. sz.).

991 +1214: CDES I. 145. (RA 295. sz.).

992 BTOE I. 253. (RA 2765. sz.).

993 Csanak birtok több birtokos között oszlott meg. Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz III. 410–411.

994 1257. június 3.: ÁÚO VII. 457. (RA 1148. sz.).

995 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 75.

996 1154: *Elter I.*: Idrisi 61.

Csór

(Fejér megye) [Csór, H]

Csórt és vámját (*Villa Chour cum teloneo*) – melynek típusát nem tudjuk meghatározni – a 14. században készült hamis oklevélben a tihanyi apátság a magáénak tüntette fel.⁹⁹⁷ Azonban sem a vámra, sem a tihanyi apátság Árpád-kori birtoklására forrással nem rendelkezünk.

Csorna

(Sopron megye) [Csorna, H]

Csornán vásárvámot szedtek, mely bizonyosan Osl *comes* tulajdonában volt, mivel ő azt 1230-ban a csornai monostornak adományozta, hogy rajta tömjént és gyerityákat (*pro thure et lucernis*) vehessenek.⁹⁹⁸

Csöppöny

(Pozsony megye) [Čepeň, SVK]

1302. január 4-én az egykor „Boszt”-nak nevezett Csöppöny határjárása a Holt-Vág folyón Ito (‘itató’) nevű révet (*a portu Ito vocato*) adta meg határpontként.⁹⁹⁹

Csukárfölde

(Pozsony megye) [Bratislavától (Pozsony) északkeletre, SVK]

Csukárfölde földrész a Csalló réve mellett feküdt, amelyet Csukár és fia, Péter adományozott a pozsonyi káptalannak.¹⁰⁰⁰

Csurgó

(Somogy megye) [Csurgó, H]

Csurgón egy hamis oklevél szerint I. István a vásár jövedelmét (*redditus fori*) a zalavári kolostornak adományozta.¹⁰⁰¹ A csurgói vásárvámra a vizsgált korszakból e hamis oklevélen kívül adattal nem rendelkezünk.

997 +1092. augusztus 25.: DHA I. 285. (RA 26. sz.).

998 UB I. 124.

999 RDES I. 61. (Anjou-oklt. I. 155. sz.).

1000 1326. október 30.: MES III. 98. (Anjou-oklt. X. 432. sz.).

1001 +1019: DHA I. 91. (RA 7. sz.).

Csütörtök

(Pozsony megye) [Veľký Diosek (Magyardíószeg) környékén, SVK]

Csütörtökön – a csütörtökönként megtartott hetivásáron – vásárvámost szedtek, melynek kétharmadát II. András 1217-ben Hontpázmány nembeli Sebus¹⁰⁰² ispánnak adományozta.¹⁰⁰³ A fennmaradó egyharmadot vélhetően a pozsonyi ispán birtokolta. A Sebus ispánnak adományozott Csütörtököt a szakirodalom egyik része Csallóközcsütörtökkel,¹⁰⁰⁴ másik része Detrekőcsütörtökkel azonosította.¹⁰⁰⁵ Mivel az oklevélben II. András Sebusnak a dudvági birtokán útvámost biztosított, Csütörtököt a Dudvág mellett elhelyezkedő birtoknak véljük. A Dudvág melletti Csütörtök falut 1221-ben Tevel föld határjárása,¹⁰⁰⁶ a faluból jövő utat 1278-ban Szilincs föld határjárása is említette.¹⁰⁰⁷

Csütörtökhely

(Bars megye) [Starý Tekov (Óbars) területén, SVK]

1331. április 24-én I. Károly elrendelte, hogy Csütörtökhely falu lakói Bars óvárosába költözzenek át.¹⁰⁰⁸ Csütörtökhely nevét az itt megtartott csütörtöki vásárokról kapta.¹⁰⁰⁹ A település egykori falunagyát (*Paulo quondam villico de Cheturtekhel*) 1320-ban említették.¹⁰¹⁰

Csütörtökhely

(Körös megye) [Daruvar (Daruvár) területén, HR]

Csütörtökhely csütörtöki hetivására a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye.¹⁰¹¹

1002 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 1. tábla.

1003 CDES I. 171. (RA 319. sz.); Az oklevelet átírja a pozsonyi káptalan 1324. június 10-én, Anjou-oklt. VIII. 306. sz.

1004 Illa B.: A Szentgyörgyi és bazini 40.; Házi J.: Pozsony vármegye 237.; Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 139.

1005 Varsik, B.: Osídlenie Košickej I. 274.; CDES I. 171.

1006 ÁÚO XI. 172.

1007 MES II. 89. (RA 2924. sz.).

1008 AO II. 527. (Anjou-oklt. XV. 150. sz.).

1009 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 59.

1010 DL 58 450 (Anjou-oklt. V. 807. sz.).

1011 1338. december 12.: CDCr X. 436.

Csütörtökhely

(Moson megye) [Várbalog, H]

Csütörtökhelyen – neve alapján – csütörtökönként tartottak vásárt,¹⁰¹² legkésőbb a 13. század második felétől. 1297-ben Héder nembeli Herrand fia Jakab¹⁰¹³ Csütörtökhelyet (*Cheturtukhel*) másik három birtokkal együtt a királynak adta Monyorókerék birtokért cserébe.¹⁰¹⁴ Valószínűleg a vásár is a király birtokába került.

Csütörtökhely

(Pozsony megye) [Štvrtek na Ostrove (Csallóközcsütörtök), SVK]

Csütörtökhelyen – a település neve (*Chuturtuk, Chuturtukhel*) alapján ítélve – csütörtökönként vásárt tartottak.¹⁰¹⁵ A pozsonyi vámhoz tartozó (*pertinens ad tributum Posoniense*) csütörtökhelyi vám egyharmada (*tertia pars tributi de Cheturtukheil*) IV. Béla 1248. évi és 1254. évi megerősítő oklevele alapján a pilisi apátságot illette.¹⁰¹⁶ A csütörtökhelyi vám pozsonyi vámhoz való tartozása is mutatja, hogy a diplomában található Csütörtökhelyet Csallóközcsütörtökkel azonosítsuk,¹⁰¹⁷ a 14. századi adatok pedig ezt egyértelműen alá is támasztják.¹⁰¹⁸ A 14. század elején az apátság valószínűleg elvesztette a vámharmad feletti jogát, mivel 1324. május 24-én I. Károly parancsából a monostor csütörtökhelyi vásárvám (*tributum fori*) harmada feletti jogát visszaállították.¹⁰¹⁹

1333-ban Szentgyörgyi Ábrahám fiai¹⁰²⁰ felosztották Csütörtökhely falut, és a falu nyugati fele Sebesé, keleti része Péteré lett. A felosztás alkalmával a faluban tartott vásárteret is kettéosztották, s Péter részén árulták az állatokat, vagyis a marhákat, a lovakat, a szőrmét, a bőrt, a lent, a posztót, a szatócsárut, az élelmiszert. Sebes részén voltak a saját terméket árusítók, a helyi és jövevény mésszárosok, pékek, posztómetszők, sarukészítők, vargák, itt árultak hordós bort és más italokat, ide hozták társzekéren és kocsikon a gabonát, a tüzelő- és épületfát, szekérekereket, szekeret, ládát, szekrényt, és itt árultak hüvelyes termékeket. A vásárra hozott áruk vámja (*tributum universarum rerum, que ad forum ipsius ville adducuntur*) elődeik óta mindig közös volt, és abból csak annyit követelnek, ami nekik jár.¹⁰²¹ Azt, hogy Sebes és Péter ekkor a Csallóközcsütörtökkel azonosítható

1012 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 60.

1013 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

1014 UB II. 312.

1015 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlék 60–61.

1016 1248: CDES II. 211–212.; 1254: CDES II. 311. (RA 1011. sz.); Házi Jenő szerint a vámharmadot valószínűleg még a pilisi apátságot 1184-ben alapító III. Béla király adományozta az apátságnak. Házi J.: Pozsony vármegye 237.

1017 1283-ban Áros föld határjárása szerint a Prukkba vezető nagy út mellett volt egy másik nagy út is, mely Csütörtökhelyre vezetett, CD V/3. 203.

1018 1338. augusztus 29.: Chetertukhel in Challokuz – Békefi R.: A pilisi apátság I. 346.

1019 Békefi R.: A pilisi apátság I. 346. (Anjou-oklt. VIII. 283. sz.).

1020 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 2. tábla: Szentgyörgyi és Bazini.

1021 AO III. 33–35. (Anjou-oklt. XVII. 345. sz.); Az oklevelet Sebes kérésére 1336. július 1-jén I. Károly átírta, DL 2789 (Anjou-oklt. XX. 286. sz.).

Csütörtökhelyet osztották fel, egy 1338. április 22-én kelt oklevéllel támaszthatjuk alá, mert ekkor Sebes 100 márka széles bécsi dénárért elzálogosította Csütörtökfalu Somorja felé eső birtokrészét Péternek.¹⁰²² Valószínűleg ezzel a zálogba vétellel volt összefüggésben, hogy 1338. augusztus 29-én Ábrahám fia Péter a pozsonyi káptalan előtt tett nyilatkozatot arról, hogy a Csallóközben lévő Csütörtökhely vámjának harmadából, amely a pilisi apát tulajdona, sohasem részesült, és erről le is mond.¹⁰²³ Mindebből pedig arra következtethetünk, hogy a csütörtökhelyi vásárvám egyharmada a pilisi apátság, kétharmada a Szentgyörgyiek tulajdonában volt, és 1333-ban ez utóbbi kétharmadon osztozkodott Sebes és Péter.

1358-ban Kont Miklós nádor folytatott vizsgálatot a csütörtökhelyi vám ügyében, mert Szentgyörgyi Ábrahám fia Péter hét év óta nem engedte az apátságnak Csütörtökhelyen a vámszedést, így évente hat márka kárt okozott a pilisi apátságnak. A monostor a vizsgálat során IV. Béla 1248. évi és a pozsonyi káptalan 1324. és 1338. évi oklevelét mutatta be. Az eljárás során azonban arra is fény derült, hogy a csütörtökhelyi vám egy-egy harmada a pilisi apátság, a pannonhalmi monostor és a pozsonyi ispánság között oszlott meg.¹⁰²⁴ Így mind a pozsonyi ispánság, mind a pannonhalmi apátság magának követelte, illetőleg visszaigényelte az őt megillető vámharmadot Csütörtökhelyen is, jóllehet arra vonatkozóan nem rendelkeztek oklevéllel, hogy a pozsonyi vámharmad birtoklása a csütörtökhelyi vámra is vonatkozik, azzal csak a pilisi apátság bírt. Ábrahám fia Péter tagadta a vádat, ugyanakkor elfogadta a három vámbirtokos jogigényét.¹⁰²⁵

Csütörtökhely egy részét – vagy e településhez közel fekvő falut – Csütörtökhelyvégenek (*Chuturtukhelwigy*) hívták,¹⁰²⁶ melyet 1260-ban Hontpázmány nembeli Bökény comes¹⁰²⁷ anyjának, Erzsébetnek adott át, aki azt unokájának – Bökény lányának –, Katának engedte át.¹⁰²⁸ Szentgyörgyi Ábrahám fiai, Sebes és Péter azonban 1327-ben visszaszerezték Csütörtökvége (*Chuturtukuege*) birtokot.¹⁰²⁹

1022 AO III. 456–457.

1023 *Békefi R.*: A pilisi apátság I. 346. (Anjou-oklt. XXII. 421. sz.).

1024 1001-ben I. István király a pannonhalmi kolostor alapítólevelének záradékában a pozsonyi vám harmadrészének birtoklását ismerte el. DHA I. 41. (RA 2. sz.) Az oklevél interpolált, uo.; 1213-ban II. András oklevelében megemlékezett arról, hogy Szent István a pozsonyi vám harmadát a pannonhalmi monostornak adományozta. CDES I. 139. (RA 282. sz.); 1254. június 28-án IV. Béla diplomájából értesülünk arról, hogy a pozsonyi vám királyi részének a fele a pilisi apátságot illette meg, a királyi rész másik fele a pannonhalmi apát, míg a vám harmada a pozsonyi ispán kezében volt, azaz egy-egy vámharmad felett rendelkeztek. CDES II. 311. (RA 1011. sz.).

1025 *Békefi R.*: A pilisi apátság I. 345–349.

1026 Csütörtökhelyvége a Csallóközben feküdt, és Kürt, valamint Baka falvakkal együtt került Erzsébet birtokába. Vö. ÁÚO VII. 535.; *Házi J.*: Pozsony vármegye 237.

1027 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 1. tábla.

1028 ÁÚO VII. 535–536.

1029 DL 2345 (Anjou-oklt. XI. 209. sz.).

Csütörtökhely

(Pozsony megye) [Plavecký Štvrtok (Detrekőcsütörtök), SVK]

Csütörtökhelyen¹⁰³⁰ – a település nevéből következtetve – csütörtökönként tartottak vásárt.¹⁰³¹ A vásárt, annak teljes jövedelmét (*cum omni proventu fori*) és a vásár feletti joghatóságot 1206-ban Hontpázmány nembeli Sándor¹⁰³² kapta meg II. Andrástól, olyan módon, hogy sem a király, sem a pozsonyi ispán, sem a vásárbíró (*farister*) semmilyen jogot ne bírjon ott.¹⁰³³ 1216-ban II. András ezen adományát új pecsétje alatt megújította, mivel az 1206. évi oklevélen szereplő pecsét tipariuma Gertrúd királyné meggyilkolásakor elveszett.¹⁰³⁴ Csütörtökhely 1231-ben is Sándor *comes* birtokaként jelenik meg.¹⁰³⁵

Csütörtökhely

(Somogy megye) [Bélavár mellett, H]

Csütörtökhely (*Chetertekhel*) nevét¹⁰³⁶ csütörtöki hetivásáráról kaphatta.¹⁰³⁷

Csütörtökhely

(Szepes megye) [Spišský Štvrtok (Szepescsütörtök), SVK]

Csütörtökhelyen, a település Árpád-korban megjelenő latin neve alapján ítélve,¹⁰³⁸ csütörtökönként tartottak vásárt,¹⁰³⁹ legkésőbb a 13. század második felétől. Csütörtökhely a szepesi szászok kiváltságolt területéhez tartozott.¹⁰⁴⁰ A szepesi szászok kiváltságait 1271-ben V. István foglalta írásba, és jóllehet az oklevél vásártartási jogot nem biztosított, de a pénzváltásra és a veretlen arannyal és ezüsttel történő adásvételre vonatkozó rendelkezések feltételezik,¹⁰⁴¹ hogy vásárokat is tartottak közöttük. Ezen vásártartó helyek egyike lehetett Csütörtökhely.¹⁰⁴²

1030 Sándor ispán által birtokolt Csütörtökhelyet a szakirodalom egyöntetűen Detrekőcsütörtökkel azonosította. *Varsik, B.*: Osídlenie Košickej III. 230.; CDES I. 111.; *Sill F.*: Csütörtök mezőváros; *Szabó G.*: A vásározás emlékei 46.; *Koncsol L.*: A Csallóköz városai 173. 1. jegyzet.; Csütörtökhely fennmaradt határájárása nem is hagy kétséget e felől.

1031 *Szabó G.*: A vásározás emlékei 46.; *Szabó G. Ferenc* a Csallóközcstörtökre, Detrekőcsütörtökre, és egy harmadik Pozsony megyei Csütörtökhelyre vonatkozó adatokat összekeverte.

1032 *Vö. Engel P.*: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 1. tábla.

1033 CDES I. 111. (RA 225. sz.).

1034 CDES I. 161–162. (RA 305. sz.).

1035 CDES I. 265. (RA 471. sz.).

1036 1269. március 13.: RD 38.

1037 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 61.

1038 1292: de Quintofo – Csáky cs. tört. I/1. 22.; 1298: in Foro Quinto – CD VI/2. 167.

1039 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 62.

1040 *Vö. CD VIII/2. 60.*

1041 VMMS I. 56. (RA 2116. sz.).

1042 I. Károly a szepesi szászok falvai között sorolja fel, 1317. november 12.: VMMS I. 90.

Csütörtökhely

(Valkó megye) [Otok (Atak) és Komletinci (Komjáti) között, HR]

A csütörtökhelyi (*Cheturtekhel*) vásár Báncsa nembeli Tamás *magisteré* volt, akinek fia, Pál¹⁰⁴³ 1299-ben lemondott a vásárról Gutkeled nembeli Lothard fia, Dénes *comes* és Gutkeled nembeli Endre bán fia, Martonos¹⁰⁴⁴ javára.¹⁰⁴⁵ Csütörtökhelyen a vásárt a település neve alapján ítélve csütörtökönként tartották meg.¹⁰⁴⁶ A vásártartást feltehetően IV. László vagy III. András engedélyezte Báncsa nembeli Tamásnak.

A 14. század elején a Gutkeled nem egy másik ágának a kezén találjuk Csütörtökhelyet, ugyanis 1303-ban Gutkeled nembeli Mikse fia Apor és András fia István megerősítették Ampod fia János összes birtokának harmadrészére, így a Báza folyón túl fekvő Csütörtökhelyre vonatkozóan lánya, Lekcei Miklós felesége, valamint veje, Miklós számára tett adományát.¹⁰⁴⁷

Csütörtökhely

(Zala megye) [Csütörtök pusztá Zalalövő-Nagyfernekág mellett, H]

1275. január 18-án IV. László király megparancsolta Dénes országbírónak és zalai ispánnak, hogy a korábban Osli nembeli Osl fiának, Herbord *comesnek*¹⁰⁴⁸ Solcsütörtök nevű falujában csütörtökönként tartott vásárt, amennyiben bebizonyosodik, hogy azt Csabi nembeli Olivér *comes*¹⁰⁴⁹ erőszakosan helyezte át saját falujába, helyezze vissza megszokott helyére (*ipsum forum in locum consuetum reduci facias et transferri*).¹⁰⁵⁰ 1273-ban IV. László Csabi nembeli Gergely fiának, Olivérnek és Herbordnak Fernekág környékén, földjük mellett 3 ekényi földet adományozott.¹⁰⁵¹ Az adományozott földterület határjárása alapján az oklevélben említett, már korábban meglévő földterületük az Anjou-kori adatokban megjelenő Csütörtökhellyel azonosítható. Vélhetően itt tartotta meg Olivér azt a csütörtöki vásárt, mely ellen Herbord 1275-ben fellépett. Mivel a 14. századi adatok Csütörtökhelyen bizonyítják a csütörtöki vásártartást, arra kell gondolnunk, hogy az Osli nembelieknek nem sikerült Solcsütörtöki falujukban tartott vásárukat megvédeniük. Az Anjou-korban fordult a helyzet, és már a rezneki nemeseknek kellett vásáruk érdekében fellépniük. 1327. november 8-án kelt oklevél szerint Csabi nembeli Miklós, Gergely és Oliver fiának,¹⁰⁵² rezneki nemeseknek védelmezniük kellett Csütörtökhelyen régóta megtartott csütörtöki vásárukat Salamonvári Demeter fiaival,

1043 Vö. Engel P.: Genealógia: Báncsa nem.

1044 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 2. Maróti.

1045 ÁÚO X. 343–344.

1046 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 62.

1047 AO IV. 538. (Anjou-oklt. I. 524. sz.).

1048 Vö. Engel P.: Genealógia: Osli nem 1. tábla: elágazás.

1049 Vö. Engel P.: Genealógia: Csabi nem.

1050 Iványi B.: Teleki cs. Gyömrői lt. 74. (RA 2589. sz.).

1051 ÁÚO IX. 27–29. (RA 2406. sz.).

1052 Vö. Engel P.: Genealógia: Csabi nem.

Vörös Salamonnal és Demeterrel, valamint azok rokonaival szemben.¹⁰⁵³ Lásd bővebben Harkály (Zala megye).

Dabrony

(Veszprém megye) [Dabrony, H]

1274. március 29-én IV. László király Héder nembeli Henrik fiának, Jánosnak¹⁰⁵⁴ adományozta a soproni vár Bakonyban lévő Dabrony faluját keddi napokon tartott szabad vásárával (*cum foro libero*) együtt, kivéve azt a soproni ispán joghatósága alól.¹⁰⁵⁵ Az oklevél szövege alapján a keddi vásárt már korábban is megtartották, és a soproni ispán felügyelete alatt állott.

Danóc

(Baranya megye) [Gajić (Hercegmárok) vidékén, SRB]

1296. július 8-án III. András okleveléből megtudjuk, hogy anyja, Tomasina falujának, Danócnak a gondozását a királynéi alkancellárra, Andronicus veszprémi prépostra bízta. A hűtlen Ayza *comessel* társult Pál fiai, János és Pál¹⁰⁵⁶ azonban lerombolták, ezer márka kárt okoztak, és vásárját saját falujukba helyezték át (*ad eorum villam transferendo*).¹⁰⁵⁷ Hogy melyik falujukba helyezték át a vásárt, azt nem tudjuk, de vélhetően az ekkor elkobzott, Krassó folyó menti Peterd, Vék, Márok, Csabagáta és Dudula birtokaik között kell keresnünk e települést.¹⁰⁵⁸

Daróc

(Ugocsa megye) [Vinohragyiv (Nagyszőlős) környékén, UKR]

1336-ban I. Károly Daróc és Halászfölde birtokok határait megjáratta és azokat Szőlőshöz csatolta, miután meggyőződött arról, hogy azok Szőlős királyi városhoz tartoznak.¹⁰⁵⁹ A határjárás a Tiszán, a Szomordokvizén/Szemerdek¹⁰⁶⁰ és a Szalvavi-

1053 Vö. Engel P.: Genealógia: Salamonvári.

1054 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

1055 UB II. 51–52. (RA 2486. sz.).

1056 Vö. Engel P.: Genealógia: Bodolyai.

1057 CD VI/2. 28. (RA 4066. sz.).

1058 CD VI/2. 29.

1059 Daróc földet még István ifjabb király adta Szőlős falunak 1262-ben, ÁÚO VIII. 32. (RA 1793. sz.).

1060 Egykor a Szalva patak mellékvize. Fancsika, Mátyfalva, Láp, Oroszi mellett említik, vö. 1354. június 13.: AO VI. 223.; 1390. június 12.: ZsO I. 1554. sz.; 1411. július 15.: ZsO III. 709. sz.; 1424. augusztus 18.: DL 38 245.

zén¹⁰⁶¹ is egy-egy révet adott meg határpontként.¹⁰⁶² A Szomordok vizén található rév a későbbiekben a Szőlöst és Ardót elválasztó határvonalon helyezkedett el.¹⁰⁶³

Dávod

(Bodrog megye) [Dávod, H]

Dávodon az 1340-es évek elején Héder nembeli Henrik fia Péter¹⁰⁶⁴ birtokán keddenként tartottak vásárt, mely több alkalommal háromvásáros kikiáltás helyszíne volt.¹⁰⁶⁵ Dávodot Héder nembeli Henrik bán fiai 1327-et követően kapták meg I. Károlytól,¹⁰⁶⁶ de a vásár pontos kialakulásának időpontját nem ismerjük.

Deáki

(Pozsony megye) [Diakovce területén, SVK]

Amikor 1341. november 11-én Bertalan fia Illés fiai, Raphael és Bertalan megosztottak birtokaikon, Deáki Raphael kezére jutott. Deáki határjárása egy főveny hídját (*in fine pontis arenarum*) adta meg egyik határpontként.¹⁰⁶⁷

Delne

(Sáros megye) [Kokošovce (Delnekakasfalva) területén, SVK]

Delne birtok egy részének 1318. évi határjárása egy nagy révet (*ad unum magnum portum*) említett,¹⁰⁶⁸ mely a Delna folyón segíthette az átkelést.

Delnefő

(Sáros megye) [Kokošovce (Delnekakasfalva) területén, SVK]

1272. március 19-én Delnefő határjárása egy régi híd helyét (*a loco veteris pontis*) említi a Zsidópatakon.¹⁰⁶⁹

1061 A Borzsa folyó bal oldali mellékvize. Rakasz, Szőlős, Feketepatak mellett említik, vö. 1295. június 24.: ÁÚO V. 136.; 1359. január 7.: AO VII. 536. (*Tringli I.*: Perényi 94. sz.).

1062 *Tringli I.*: Perényi 54. sz.

1063 1351. szeptember 2.: *Tringli I.*: Perényi 80. sz.

1064 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

1065 1342. június 21.: Zichy II. 39. (Anjou-oklt. XXVI. 320. sz.); 1342. június 21.: DL 76 676 (Anjou-oklt. XXVI. 321. sz.); 1342. június 29.: DL 87 137 (Anjou-oklt. XXVI. 338. sz.) .

1066 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 383.

1067 DF 283 485 (Anjou-oklt. XXV. 789. sz.).

1068 DL 84 757 (Anjou-oklt. V. 144. sz.).

1069 CD V/1. 191. (RA 2175. sz.); Vö. +1333. szeptember 28.: DF 265 433 (Anjou-oklt. XVII. 436. sz.).

Dercen

(Bereg megye) [Driscina, UKR]

1300. augusztus 27-én III. András átírta IV. László király 1284. március 1-jén kelt oklevelét, melyben Dercen birtok határjárásában *Hidaspathak* folyót említettek.¹⁰⁷⁰ Hidas-patak neve arra utal, hogy a patakon legalább egy híd segítette az átkelést.¹⁰⁷¹

Dernek

(helye ismeretlen)

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló¹⁰⁷² a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek során Ágoston zágrábi püspök a derneki vámot, mint jogtalant, elveszi tőlük.¹⁰⁷³

Désakna

(Belső-Szolnok megye) [Dej (Dés) része, RO]

1291. január 6-án III. András király, mivel a désaknai *hospesek* IV. Bélától és V. Istvántól kapott privilégiumai IV. László idején elvesztek, új oklevelet bocsátott ki számukra. Ezek szerint Szent Márton napja (november 11.) előtt és után három napon át a *hospesek* szabadon és adómentesen vághattak maguknak sót, és azzal való kereskedésüket sem a vajda, sem a szolnoki ispán nem akadályozhatta. Ugyanakkor felmentette őket a Gerlahidán, Bálványoson és Désváron fizetett vám alól, ahogy azt IV. Béla és V. István király is elrendelte.¹⁰⁷⁴ A désaknaiak fő kereskedelmi cikke az általuk kitermelt só lehetett, és a vámmentesség is ennek szállítását segítette elő.

1291-ben III. András Tordaakna *hospeseinek* azon szabadságokat adta, amelyekkel Désakna, Szék és Kolozs *hospesei* rendelkeznek. A kiváltságlevél péntek reggeltől szombat estig tartó vásárok tartásáról emlékezett meg, amelyre érkezők vámot nem fizetnek, ahogy a Tordán lakó *hospesek* áruai után sem követelhetnek vámot. Említi továbbá, hogy Szent Márton ünnepe (november 11.) előtt nyolc napon át maguknak vághatnak sót a *hospesek*, amit utána maguk adhattak el.¹⁰⁷⁵ Mindezek alapján Désaknán is feltételezhetjük a vásártartást, melyen az egyik legfontosabb árucikk a só lehetett.

1070 RA II/4. 251.

1071 Vö. Gyórfly E.: Folyóvíznevek 59.

1072 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

1073 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1074 ÁÚO V. 20–22. (RA 3698–3699. sz.).

1075 UGDS I. 182. (RA 3755. sz.).

Déshida

(Somogy megye) [Desdedapuszta, Somogyaszaló területén, H]

Déshida (*Deushyda*) neve arra utal,¹⁰⁷⁶ hogy a településen híd állt, valószínűleg a Kapos egy mellékvizén.¹⁰⁷⁷

Désvár

(Belső-Szolnok megye) [Dej, RO]

A Désváron szedett vámról a vámmentességet biztosító oklevelekből értesülünk. 1291. január 6-án III. András elrendelte, hogy a désaknai *hospesek* nem kötelesek dolgaik után Gerlahidán, Bálványoson és Désváron vámot fizetni, amint ezt IV. Béla és V. István király is már szabályozta.¹⁰⁷⁸ 1310. december 8-án I. Károly a désvári Szent Ágoston-remeterendi Szűz Mária-egyház szerzetesei számára minden egyes sószállító szekér után, mely Désaknáról Désvárba megy, 2 sót adott.¹⁰⁷⁹ Ugyanakkor I. Károly azt is megengedte e szerzeteseknek fentebbi oklevelében, hogy akár Désaknán, akár Désváron, akár Szatmárban vagy máshol is akarják az uralkodótól kapott sójukat eladni, azt vám kifizetése nélkül megtehessék.¹⁰⁸⁰ Ez arra utal, hogy Désvárnál vásáron lehetett értékesíteni a sót, ahol vásárvámot is kellett volna fizetni. A településen legkésőbb IV. László uralkodása óta *forum liberum*ot tartottak szerdánként, mely mentes volt a vajdai officialisok és a kamaraispán joghatósága alól, és amely vámmentes volt.¹⁰⁸¹ A vásár jelentősége a későbbiekben megnőtt, mivel 1338-ban a szerdai vásár háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹⁰⁸² Feltételezhető, hogy az Anjou-korban már vámot is szedtek e vásáron.

Désvárnál a Szamos folyón működő átkelőhelyet csak két hamis oklevél említette, ennek ellenére a rév Árpád-kori létezésében – elsősorban Désvár elhelyezkedéséből következtetve – nincs okunk kételkedni. Mindkét oklevél királyi révet (*in portu regio*) említ, mely egyben kikötőként is szolgált, amiből arra következtethetünk, hogy a rév a király felügyelete alatt állt, így a vám is az uralkodó kezében lehetett.¹⁰⁸³ A rév valószínűleg azonos a város határában álló Úzrévvel (*in portu Vzreew*).¹⁰⁸⁴

1290. május 21-én IV. László király a désvári *hospesek* kérésére megerősítette azt a régi kiváltságukat, hogy télvíz idején, Szent György napjának oktavájáig (május 1.) az erdélyi vajdák és szolnoki ispánok, valamint a kamaraispánok officialisainak joghatóságától mentesen szabadon árulhassák és szállíthassák a saját

1076 1298. június 8.: ÁÚO X. 325.; 1309. október 23.: AO I. 183.; 1310. május 5.: AO I. 203.; 1343. október 6.: AO IV. 374.

1077 1471-ben vámszedő helyként jelenik meg, Héderváry I. 365.

1078 UGDS I. 170. (RA 3698–3699. sz.).

1079 Doc. Trans. Veac. XIV. C. I. 394. (Anjou-oklt. II. 1004. sz.).

1080 Uo.

1081 1293. október 6.: UGS I. 185.

1082 1337. december 10.: UGDS I. 490. (Wass cs. lt. 46. sz.).

1083 +1236: ÁÚO XI. 286. (RA 618. sz.); +1261: ÁÚO VIII. 10. (RA 1784. sz.).

1084 +1261: ÁÚO VIII. 10. (CDT I. 234. sz.); Vö. *Kniezsa I.*: Keletmagyarország 302.

portékáikon vásárolt sőt.¹⁰⁸⁵ Ez meghatározott időpontok között vámmentességet biztosított a désváriaknak, akik azonban ezzel nem elégedhettek meg, mivel IV. Béla és V. István nevében kibocsátott olyan hamis oklevelekkel is rendelkeztek, melyek ezenfelül arról is rendelkeztek, hogy a vajda és szolnoki ispán, valamint a kamara-ispánok számára szárazon és vízen szedett vámnak csak a felét kötelesek fizetni.¹⁰⁸⁶ Ezen kiváltságukhoz kapcsolódhatott, hogy 1331. augusztus 27-én Tamás erdélyi vajda és szolnoki ispán, majd 1331. augusztus 28-án I. Károly a désváriak szabad közlekedését biztosították, melyben a vámszedők sem akadályozhatták őket.¹⁰⁸⁷

Déta

(Borsod megye) [Sajólad határában, H]

1323-ban Déta határjárása Sámod réve (*Samudreui*) nevű révet adta meg egyik határpontként,¹⁰⁸⁸ mely a Hejőn biztosított átkelési lehetőséget.

Diószeg(hídvége)

(Bihar megye) [Diosig (Bihardiószeg), RO]

Diószeghídvége neve arra utal,¹⁰⁸⁹ hogy a település mellett híd állt, mely a falu melletti Ér folyón segíthette az átkelést. Diószeghídvége egyéb forrásokban Diószeg alakban fordul elő.¹⁰⁹⁰ Gutkeled nembeli Dorog fia Péter¹⁰⁹¹ birtoka.¹⁰⁹² Amikor 1312-ben Dorog fia Miklós fiai (János, Miklós, Konrád, Keled és Lőrinc) és Dorog fia Péter fiai (Dorog, Joachim és Péter) felosztották birtokaikat, megegyeztek, hogy a Diószeg falu hasznát megfizetik.¹⁰⁹³ 1333-ban Péter fiai, Joachim és Péter Diószeg egy részét a vámmal (*cum tributo seu telonio*) együtt lánytestvérüknek és fiának, Mihály fia Péternek adták, amennyiben örökösök nélkül halnának meg. Ha viszont Péter halna meg gyermektelenül, a birtok Dorog fiainak nemzetsége kezébe kerül.¹⁰⁹⁴ 1338-ban Dorog unokáinak birtokosztálya során a diószegi vámot két részre osztották: az egyik része Dorog fia Péter fiainak, Péternek és Joachimnak, másik része Dorog fia Miklós fiainak, Konrádnak és Kelednek jutott.¹⁰⁹⁵

1085 ÁÚO IV. 351. (RA 3555. sz.)

1086 +1236: ÁÚO XI. 286. (RA 618. sz.); +1261: ÁÚO VIII. 10. (RA 1784. sz.).

1087 ZW I. 446. (Anjou-oklt. XV. 343. sz.); ZW I. 446–447. (Anjou-oklt. XV. 345. sz.)

1088 AO II. 110. (Anjou-oklt. VII. 724. sz.)

1089 1291–1294.: Gyozeg hiduege – ÓMO 115.

1090 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 613.

1091 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

1092 Vö. 1278 körül: HO VII. 170.

1093 DF 265 323 (Anjou-oklt. III. 213. sz.).

1094 DL 98 358 (Anjou-oklt. XIX. 321. sz.).

1095 Zichy I. 532. (Anjou-oklt. XII. 152. sz.).

Dob

(Szabolcs megye) [Tiszadob, H]

1338-ban Gutkeled nembeli Dorog unokáinak¹⁰⁹⁶ birtokosztálya során a Tisza melletti két Dob birtok a vámmal (*cum tributo*), és különböző tartozékokkal együtt Dorog fia Lőrinc fia István és örökösei kezébe került.¹⁰⁹⁷ Amikor 1312-ben Dorog unokái felosztották a birtokokat, Dobot Dorog fia Miklós fiai (János, Miklós, Konrád, Keled és Lőrinc) és Dorog fia Péter fiai (Dorog, Joachim és Péter) megfizették egymással, a vámot azonban ekkor még nem említették.¹⁰⁹⁸

Dob esetében egyrészt Tisza menti elhelyezkedése, valamint a Dob faluból Allúc faluba vezető út¹⁰⁹⁹ ismerete arra engedne következtetni, hogy a településnél átkelési lehetőség volt a Tiszán, és révvámot szedtek. Az Allúc és Dob között működő rév azonban Allúc birtokhoz tartozott,¹¹⁰⁰ így a dobi vám jellegének megítélését illetően a rév megléte nem segít ki bennünket.

Dobrasó

(Trencsén megye) [Petrova Lehotától (Péterszabadja) északra, SVK]

Dobrasó 1338. évi határjárása határpontként említ egy hidat a *Toronapataka* nevű patakon és egy révet (*portus seu transitus*) a *Huzthimohna* folyón, mely a Báznáról Majtény faluba tartó út átkelőhelye volt.¹¹⁰¹

Dobronak

(Zala megye) [Dobrovnik, SLO]

1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak¹¹⁰² visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János¹¹⁰³ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tartozékaival együtt, köztük Dobronak *oppidumot* – az oklevél egyik átirata szerint – az ott szedett vámmal együtt (*cum tributo ibidem exigi solito*).¹¹⁰⁴ Amikor 1323-ban I. Károly megerősítette Hahót fia István fia Miklóst Zala megyei birtokaiban, Dobronak – a vám említése nélkül – szerepelt a birtokolt javak között.¹¹⁰⁵ Az itt szedett vám csak 1469-ben bukkan fel az oklevelekben,¹¹⁰⁶ és sem 1381-ben,

1096 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

1097 Zichy I. 532. (Anjou-oklt. XII. 152. sz.).

1098 DF 265 323 (Anjou-oklt. III. 213.sz.).

1099 Vö. 1333: stratam publicam, que de dicta villa Dob ducetur in prefatam villam Olluch – DF 265 353 (Anjou-oklt. XVII. 22. sz.).

1100 Vö. Lúcz (Zemplén megye).

1101 DL 97 951.

1102 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

1103 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

1104 DL 37 364.; Az oklevél hamis, l. Anjou-oklt. VI. 559. sz.

1105 Vö. CD VIII/2. 461.

1106 DL 16 853.

amikor Hahót nembeli Miklós fiai, István, János, Miklós és László¹¹⁰⁷ között került sor birtokosztályra,¹¹⁰⁸ sem 1389-ben, amikor János bán és István bán fiai osztoztak meg Lendván, nem említették a Dobronakban szedett vámot.¹¹⁰⁹ Mindez arra utal, hogy a vámszedés engedélyezésére e településen a 15. században kerülhetett sor, amit elősegíthetett, hogy Csesztregről nagy út vezetett Dobronakra.¹¹¹⁰

Dobrony

(Bereg megye) [Velika Dobrony (Nagydobrony), UKR]

Dobrony birtok határában a Szernye és a Latorca folyón is működött egy-egy rév.¹¹¹¹ A Szernye folyón lévő a Bátyúba, a Latorca folyón elhelyezkedő az Ignécbe vezető útnak volt az átkelőhelye.¹¹¹²

Dobronya

(Zólyom megye) [Dobra Niva, SVK]

IV. Béla 1254. augusztus 30-án a dobronyai *hospeseket* jöttükben és mentükben egészen a Dunáig felmentette a vám (*tributum*) fizetése alól.¹¹¹³

Dománhida

(Szatmár megye) [Domănești, RO]

Dománhidán, mint neve is mutatja,¹¹¹⁴ híd állt, mely a Krasznán segítette az átkelőket. A híd építtetője a helynévben fennmaradt Domán~Damán volt, akit azonban nem tudunk azonosítani.¹¹¹⁵ A hídon vámot is szedtek, mely a 13. század második felében a Balogsemjén nem birtokában volt. 1280 körül kelt oklevél szerint Balogsemjén nembeli Ubul fia Mihály¹¹¹⁶ és Bogátradvány nembeli Simon *comes* fia Sándor,¹¹¹⁷ valamint Endre *comes* megegyeztek, hogy Mihály, rokonának, Dománhidai Péternek fiát, Miklóst¹¹¹⁸ Péter özvegyére bízza – Erzsébet nevű szolgálónővel, annak két fiával és leányaival –, de Péter birtokai Mihályhoz tartoznak, amíg Miklós a törvényes kort (*legitimam venerit ad aetatem*) el nem éri. A dománhidai

1107 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

1108 DL 6801.

1109 DL 7467. (ZsOI. 940. sz.).

1110 1334: ZO I. 279.

1111 1321. december 19.: AO I. 638. (Anjou-oklt. VI. 356. sz.).

1112 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. Beregvármegye térkép.

1113 CDES II. 313–314. (RA 1013. sz.); Átírta V. István 1270-ben, HO VI. 177. (RA 2011. sz.).

1114 1280k: Damahyd – Mooyer F.: Oklevéli adalékok 178.; 1280u.: Damahida – CD VII/2. 205.; 1290e.: Damanhyda – DL 97 762.; 1320. március 27.: Damanhyda – DL 40 388.

1115 Vö. Németh P.: A középkori Szatmár megye 68.

1116 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ág.

1117 Vö. Engel P.: Genealógia: Bogátradvány nem 3. tábla: Monoki ág.

1118 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 2. tábla: Dománhidi.

hídvám (*tributum pontis*) jövedelmét, melynek a fele Ubul fia Mihályhoz tartozik, a másik fele az özvegyhez, Mihály az özvegy férjével, Simon fia Sándorral közösen bérbe adják (*de communi locabunt*). Sándor a hídvámot (*telonium sive tributum ipsius pontis*) Szent Márton ünnepétől (november 11.) Szent György ünnepéig (április 24.) engedte át Mihálynak.¹¹¹⁹ A bérbeadásra sor is került, mivel 1280 után Ubul fia Mihály, Dománhidai Péter özvegye és annak fia, Miklós birtokaik jövedelmét, azaz Doma, Penyige és különösen a dománhidai hídvám jövedelmét Jakabra bízták.¹¹²⁰ A vám közös birtoklása nem volt vitáktól mentes, mert 1290 előtt Bogátradvány nembeli Monoki Simon fia Sándorral és feleségével együttműködve Kaplyon nembeli Simon fia Péter¹¹²¹ Dománhidán hatalmaskodva – a termést, a barmokat, a vám dénárait elragadva – Ubul fia Mihálynak és fiainak 25 márka kárt okoztak.¹¹²²

Dománhidai Miklós fiai 1320 előtt felosztották Dománhida birtokukat,¹¹²³ arról azonban nem értesülünk, hogy a hídvám kinek a kezébe került. Mindenesetre 1330 előtt Druget Vilmos¹¹²⁴ szerezhette meg magának a vámot, mivel 1330-ban végrendeletében úgy intézkedett, hogy Arnold kassai bírónak, aki 116 márka összegben vállalt kezességet érte, ezt az összeget a dománhidai vámból (*de tributo de Domahyda*) kell kifizetni. Vilmos a budai Wulfing *comes*nek¹¹²⁵ 350 budai márkával tartozott, amit szintén e vámból kívánt kiegyenlíteni.¹¹²⁶

Domása

(Zemplén megye) [Malá Domaša (Kisdomása), SVK]

1323-ban a Csicsvához tartozó, Bodrog folyó¹¹²⁷ melletti Kányó föld határjárása a folyó *Damasarewy* nevű révét adta meg egyik határpontként,¹¹²⁸ mely Domása településhez tartozó átkelő volt.

Dorog

(Somogy megye) [Kistamási határában, H]

Dorog faluban vásárt tartottak, melyet egy interpolált oklevél szerint 1061-ben Ottó somogyi ispán a zselicszentjakabi kolostornak adományozott.¹¹²⁹ Püspöki Nagy Péter a vásárra vonatkozó részt későbbi interpolációnak tekinti, de elismeri, hogy talán Salamon király adományozta azt a kolostornak.¹¹³⁰ A vásáradományoz-

1119 Mooyer F.: Oklevéli adalékok 178–179.

1120 CD VII/2. 205.

1121 Vö. Engel P.: Genealógia: Kaplyon nem 1. tábla: Kállai.

1122 DL 97 762.

1123 1320. március 27.: Anjou-oklt. V. 736. sz.; 1320: Anjou-oklt. V. 985. sz.

1124 Vö. Engel P.: Genealógia: Druget 1. tábla: gerényi ág.

1125 Személyéhez lásd *Kubinyi A.*: Budai német patriciátus 475.

1126 CD VIII/3. 509. (Anjou-oklt. XIV. 473. sz.).

1127 Ma Ondava.

1128 RDES II. 490. (Anjou-oklt. VII. 721. sz.).

1129 DHA I. 172.

1130 Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 66–71.

zással szembeni gyanút az szolgáltathatja, hogy az királyi felségjog volt, így nem lenne köthető Ottóhoz. Azonban itt nem egy új vásár létesítéséről emlékezett meg az oklevél – amit csak az uralkodó rendelhet el –, hanem egy már létező vásár feletti joghatóság átengedéséről. Elképzelhetőnek tekintjük, hogy Ottó királyi adományból jutott hozzá a vásárhoz és azt adományozta tovább a zselicszentjakabi kolostornak. Az biztos, hogy a vásár legkésőbb a 12. század végén már létezett, mert 1192-ben Füles határjárása említette Dorog vásárát.¹¹³¹

Dorogma

(Borsod megye) [Tiszadorogma, H]

Anonymus a *Gesta Hungarorum*-ában Dorogma révjét a honfoglalás története során említi, amelyen Tas és Szabolcs átkeltek a Tiszán.¹¹³²

Dovard

(Nyitra megye) [Zobortól keletre, SVK]

Kálmán király 1111. oklevele szerint Szent István a Doardi Babának hívott részen¹¹³³ lévő vámot a zoborhegyi apátságnak adományozta.¹¹³⁴ A vámról későbbi forrással nem rendelkezünk.

Dömsöd

(Fejér megye) [Dömsöd, H]

Dömsödnél a Dunán működött rév, mely 1291. július 26-án Dömsöd föld határjárásában (*ad portum Danubii*),¹¹³⁵ majd 1293. január 10-én a Nagyszigeten lévő Halásztelek föld határjárásában (*in portum Gumchud*) szerepel.¹¹³⁶ Ezek szerint a rév Dömsöd és a Nagyszigeten lévő Halásztelek északi határa között segítette az átkelést a szigetre.

1131 [...] usque ad magnam viam, que vadit de Drug ad Draum et inde reflectitur ad orientem versus forum Drug –DF 262 045.

1132 SRH I. 70–71.

1133 Marsina a Vág melletti Negyed faluval azonosította, *Marsina, R.: Študie k Slovenskému diplomatáru 201–220.*; Püspöki Nagy Péter a legvalószínűbbnek azt tartja, hogy Királyrévével azonos, *Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 103.*; Györffy György szerint Doard Dovorány volt, mely Zobortól keletre feküdt, *Györffy Gy.: Történeti földrajz IV.* 376.

1134 DHA I. 382–383. (RA 43. sz.); Az oklevél kritikájára vö. DHA I. 382.

1135 BTOE I. 273.

1136 RD 168.

Dregma

(Trencsén megye) [Vágegyháza (Kostolná-Záriečie), SVK]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a dregmai vámrészt,¹¹³⁷ mely a vám tizedének felelhetett meg. A vámról semmi közelebbit nem tudunk.

Dubica

(Zágráb megye) [Dubica, HR]

1314. május 12-én kelt oklevelében Ágoston zágrábi püspök Babonics János és testvérei, István szlavón bán és Radoszló¹¹³⁸ közötti ügyekben döntött: a püspök a dubicai harmincadot Jánosnak ítélte.¹¹³⁹ A dubicai harmincadról feltételezhető, hogy már az Árpád-korban is fennállt.¹¹⁴⁰

Dudvág folyó

1217-ben II. András király Hontpázmány nembeli Sebus ispánnak¹¹⁴¹ adományozta a dudvági földjén lévő útvám (*pedagium cum tributis*) királyt illető részét, azaz a vám kétharmadát.¹¹⁴² A fennmaradó egyharmad a pozsonyi ispán birtokában volt, akit külön tiltott az uralkodó attól, hogy Sebus akadályozza az adományozott királyi vámrész birtoklásában. Sebusnak a Dudvág folyó mellett Csütörtök, Geszt és Szentábrahám falvakban volt birtoka,¹¹⁴³ így elképzelhetőnek tartjuk, hogy a diplomában szereplő vámadomány e települések egyikére vonatkozott.

Ebres

(Baranya megye) [Nard közelében, HR]

1325. július 22-én I. Károly Nevnai László özvegyének,¹¹⁴⁴ Jolántnak a bírósági úton hozzá került Ebres birtokon minden héten szerdán szabad vásártartási (*forum liberum*) jogot adott, továbbá engedélyezte, hogy a Dráva folyón révet (*portum publicum*) működtessen, és az összes átkelő kereskedő és utazó részére hajókat tartson. A vásárra és a révhez érkezőket az uralkodó a védelme alá vette (*sub nostra protectione speciali*), és elrendelte, hogy a vásáron megfordulók áruikkal szabadon

1137 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1138 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

1139 CDCr VIII. 359.; DL 86 930 (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1140 Vö. Weisz B.: Harmincad 272.

1141 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 1. tábla.

1142 CDES I. 171. (RA 319. sz.).

1143 Vö. 1231: CD III/2. 262–263.; 1266: ÁÚO VIII. 158–159.

1144 Vö. Engel P.: Genealógia: Péc nem 1. tábla: zalai ág.

járhassanak, kelhessenek.¹¹⁴⁵ 1335-ben a szerdai vásár már háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹¹⁴⁶

Egeg

(Hont megye) [Hokovce, SVK]

Egegen legkésőbb a 13. század második felében vásárt tartottak, melynek jelentőségét mutatja, hogy több esetben is háromvásáros kihirdetés színhelye volt.¹¹⁴⁷ A vásár valószínűleg a sági prépostság felügyelete alatt állt. A sági prépost 1279. augusztus 18-án megadta azt a kiváltságot az ott lakóknak, hogy amikor a prépost vagy tisztje a falunaggyal együtt ítélezik vérontás, gyilkosság, lopás, gyűjtogatás és erőszak ügyében vásár- vagy más napokon (*sive die fori, sive in aliis diebus*), a bírságot kétharmad-egyharmad arányban osszák meg.¹¹⁴⁸

Egegen vámot is szedtek, mivel 1318. március 3-án a nyitrai püspökség az egegi vám egy részét Csák Máté ellenében magáénak mondta.¹¹⁴⁹ Valószínűleg ez csak a vám tizedrészére vonatkozott,¹¹⁵⁰ mivel más arányú vámbirtoklásuk nem bizonyítható. A vám két része, azaz a kétharmada a sági monostor birtokában volt, akik egy csere során a királynak adták.¹¹⁵¹ 1337-ben Doncs zólyomi ispán és Biter fia Péter¹¹⁵² igyekezett e vámrészt megszerezni a királytól, hogy a sági monostorral Palojta birtokért elcseréljék, ez azonban nem sikerült.¹¹⁵³

Eger

(Heves megye) [Eger, H]

Egerben mint püspöki székhelyen már az Árpád-korban tartottak vásárokat, adatokkal azonban csak az Anjou-kortól kezdődően rendelkezünk. 1307-ben Márton egri püspök ígéretet tett, hogy a napi piacot, amely régtől a káptalané (*forum cottidianum, quod ab antiquo fuit ipsius capituli*) – és amely különbözik a keddi napokon tartott *forum generalétól* – visszaállítja, mivel előde, András püspök azt elvette.¹¹⁵⁴

1145 DL 37 561 (Anjou-oklt. IX. 330. sz.).

1146 DL 2872 (Anjou-oklt. XI. 284. sz.).

1147 1293: MES II. 341.; 1294: DL 40 222; 1295: MES II. 366.

1148 *Solymosi L.*: Földesúri járadékok 233.

1149 CD VIII/2. 170–181. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1150 Az Árpád-korban a püspökök egyházmegyéjük vámjának tizedét – néhány vámhelytől eltekintve – birtokolták. Vö. 1261. szeptember 9-én IV. Béla oklevelében az egri püspökség tizedszedését örököltette meg az egri egyházmegyében, Heves 23–29. (RA 1267. sz.). 1271-ben V. István fel is sorolta azokat a megyéket, amelyekben az egri püspöké volt a vámok tizede, Heves 34–38. (RA 2124. sz.).

1151 1337. szeptember 15.: [...] duas partes tributí, quod tributum in possessione dictae Ecclesiae Egeg vocata, pro domino rege nunc exigitur, quod in concambium olim, vt dicebant, praeordinatae possessionis Palota, dictae Ecclesiae de Saagh deuolutum extitisset – CD VIII/4. 289.

1152 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Zólyomi rokonság 1. tábla.

1153 CD VIII/4. 291.

1154 RDES I. 240. (Anjou-oklt. II. 277. sz.).

A településen ennek megfelelően a keddi hetivásár volt az elsődleges, amely háromvásáros kikiáltás színhelye volt 1322-ben,¹¹⁵⁵ 1330-ban,¹¹⁵⁶ 1355-ben.¹¹⁵⁷ A mindennapi vásárok a káptalan felügyelete alatt álltak, és ezeknek a keddi hetivásártól való elkülönítése is jelzi, hogy a keddi vásár máshoz, vélhetően a püspökhöz tartozott.

Az egri püspökség népei országos vámmentességgel rendelkezhettek, mivel 1211-ben II. András a toplicai szerzeteseknek azt a kiváltságot adta, hogy a határkapukon való be- és kimenet alkalmával, valamint az ország többi helységében, amelyekben a kereskedők a saját hasznukra üggyködnek, hasonlóan az egri és a pilisi egyház kiváltságához, vámot nem tartoznak fizetni.¹¹⁵⁸ Ez valószínűleg nem vonatkozott arra az esetre, ha ők maguk is kereskedni akartak, ugyanis amikor 1271-ben V. István engedélyezte, hogy az egri püspökség földjeire letelepedés szándékával jövő *hospesek* a vámszedő helyeken vám kifizetése nélkül keljenek át, azt nem tartotta érvényesnek az egyház kereskedő *hospeseire*, akik a vámszedő helyeken a szokásos vámot tartoztak kifizetni.¹¹⁵⁹ 1248. február 24-én pedig, amikor IV. Béla az egri püspökségnek egy sóaknát adományozott Désaknán, az innen szárazon vagy vízen, szekérrel vagy hajóval Egerbe szállított sót is felmentette a vámok alól.¹¹⁶⁰

Egerszeg

(Zala megye) [Zalaegerszeg, H]

Egerszeg vására a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye volt,¹¹⁶¹ a vásárt hétfőnként tartották.¹¹⁶²

Égerszög

(Torna megye) [Égerszög, H]

1324-ben Égerszög birtok keleti határában említettek egy Baksahidának nevezett helyet (*in quodam loco Boxahyda vocato*),¹¹⁶³ mely a Lázó-patakon átvezető hídra utaló helynév lehetett.¹¹⁶⁴

1155 AO II. 33. (Anjou-oklt. VI. 688. sz.).

1156 Sztáray I. 64.

1157 AO VI. 308.

1158 CDCr III. 106. (RA 258. sz.).

1159 Heves 34–38. (RA 2124. sz.).

1160 Heves 13–15. (RA 874. sz.); Átírta és megerősítette I. Károly 1326. február 18-án, CD VIII/3. 76–79. (Anjou-oklt. X. 62. sz.).

1161 1329: CD VIII/3. 384. (Anjou-oklt. XIII. 218. sz.).

1162 1344: ZO I. 443.; 1422. április 12.: ZsO IX. 411. sz.

1163 Zichy I. 256. (Anjou-oklt. VIII. 6. sz.).

1164 A híd elhelyezkedésére lásd *Dénes Gy.*: Baksa-híd.

Egregy

(Doboka megye) [Românași (Alsóegregy), RO]

1310. december 8-án I. Károly király megengedi Mikod bán fia Miklósnak,¹¹⁶⁵ hogy az Egregy falujában a sóval vagy más áruval megrakott szekerek után vagy az azon átkelőktől az eddig szokásos 1 dénár helyett 2 dénár vámot szedjen.¹¹⁶⁶ A vám egyértelműen közlekedési vám volt, azt azonban, hogy Mikod fia Miklós mikortól birtokolta a települést és ott a vámszedést, nem tudjuk.

Egres

(Csanád megye) [Igrış, RO]

Az egresi kolostor meghatározott mennyiségű sót vámmentesen szállíthatott a sóbánya és a kolostor között, mely kiváltságot valószínűleg az alapító III. Béla királytól nyerte el. A privilégiumot nem ismerjük, azonban a Monoszló nembeli Tamásnak biztosított, sószállításra vonatkozó vámmentesség, mely a bizerei és az egresi kolostor jogával azonos, erre utal.¹¹⁶⁷

Egres

(Fejér/Tolna megye) [Sárbogárd része (Pusztægres), H]

1324. január 19-én I. Károly Henc fia János budai rektornak adományozta a Simontornyához tartozó Egres birtokot a révvel.¹¹⁶⁸ A birtok korábban Simontornyai Salamon fia Simon birtoka volt, akinek örökös nélküli halálát követően került a birtok Jánoshoz.¹¹⁶⁹ A rév a Sár folyón biztosította az átkelést.

Egyházasdivék

(Nyitra megye) [Diviaky nad Nitricou (Nyitradivék), SVK]

1319. november 17-én Divék nembeli Ehellős fiai és Neszteus fiai¹¹⁷⁰ megosztottak birtokaikon, melynek során az Egyházasdivékben lévő birtokrész a vásárral (*cum foro*) és egyéb jövedelmeivel Ehellős fiainak birtokába jutott.¹¹⁷¹ A település a Divék nemzetség törzsbirtoka, melynek határában a nemzetség vára is állt.¹¹⁷² A vásár kialakulását a 13. század második felére tehetjük.

1165 Vö. Engel P.: Genealógia: Kökényesradnót nem 1. tábla: Dobokai.

1166 HO VII. 362. (Anjou-oklt. II. 1002. sz.).

1167 ÁÚO XI. 220. (RA 467. sz.); Átírta Béla 1231-ben, ÁÚO XI. 234–235. (RA 596. sz.).

1168 CD VIII/2. 521. (Anjou-oklt. VIII. 31. sz.).

1169 Vö. 1341. június 20.: Anjou-oklt. XXV. 412. sz.

1170 Vö. Engel P.: Genealógia: Divék nem 3. Akor ága.

1171 DL 104 839 (Anjou-oklt. V. 628. sz.).

1172 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 374.

Ekel

(Komárom megye) [Okoličná na Ostrove, SVK]

1261-ben Ekli András fiai megosztottak birtokaikon, mely szerint a Szék közötti földből (*terram inter Sek*) az, amelyik a kőhidat (*pons lapideus*) érinti, Cenée és Ger-gelyé.¹¹⁷³ Itt vélhetően Ekel és Szék közötti területről tesz említést az oklevél. Szék 1228-ban Örke szomszédja Örs felé, 1247-ben Gadóc határosa Keszi és Örs felé,¹¹⁷⁴ azaz Örsújfalú vidékén kell keresnünk Széket. A kőhíd a Vágközben, egy köze-lebbről meg nem határozható vízfolyáson állt, Ekel és Szék között.

Ekli rév

(Tolna megye) [Fadd környékén, H]

1055-ben I. András a tihanyi apátság alapítólevelében egy erdő határjárásában ha-tárpontként az ekli rév (*ad portum Ecli*) jelenik meg.¹¹⁷⁵ Az erdő határjárása Fadd és a Kolon vize melletti – azaz Izsák környéki –¹¹⁷⁶ térség határjárásai között szerepelt, így vélhetően e kettő között kell keresnünk ezt a területet.¹¹⁷⁷ Elképzelhető, hogy a Dunán működött az átkelő,¹¹⁷⁸ de az sem kizárt, hogy a Duna valamely mellék-vizén vagy holtágán segítette a közlekedőket.¹¹⁷⁹

Eng

(Valkó megye) [Divoš területén, SRB]

Az engiek a 13. század második felében országos vámmentességi kiváltsághoz jut-hattak, amire abból következtethetünk, hogy 1294 körül III. András felszólította a kereskedőket, különösen az engi és frankavillai *hospeseket*, hogy a Margit-szigeti apácák tisztviselőinek vagy vámszedőinek áruikból Budán a szokásos vámot fi-zessék meg.¹¹⁸⁰

1173 ÁÚO XI. 513.

1174 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 454.

1175 DHA I. 151. (RA 12. sz.)

1176 Vö. Györffy Gy.: A tihanyi alapítólevél 409–414.

1177 Vö. Hoffmann I.: A tihanyi alapítólevél 160–162.; Szentgyörgyi Rudolf felvetette a félreolvasás lehetőségét, mely során a hiteles példány írója a fogalmazványban vagy a határjárók jegyzeteiben lévő porus equi-t olvasta ecl-nek (*Szentgyörgyi R.: Ecli szórványról*), később azonban saját maga is névtipológiai alapon elvetette ezt a lehetőséget (*Szentgyörgyi R.: Terminológiai széljegyzet* 65.). Holler László szintén íráshibát tételez fel, és szerinte a fogalmazványban az *ad portum ecclesiae* szerepelt (*Holler L.: Két birtok lokalizálása* 75.), elgondolását azonban sem paleográfiai, sem latin nyelvi érvek nem támasztják alá, sőt annak teljesen ellentmondanak.

1178 Erdélyi László dunai révnek tekinti, PRT X. 420.

1179 Hoffmann István elképzelhetőnek tartja, hogy a Fadd 1211. évi határjárásában szereplő Bánrévével azonos, Hoffmann I.: A tihanyi alapítólevél 162.

1180 BTOE I. 289.

Eperjes

(Sáros megye) [Prešov, SVK]

A város vásárát 1330-ban említették,¹¹⁸¹ mely azonos lehet azon hétfői hetivásárral, mely a 14. század második felében háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹¹⁸² A vásáron vámot is szedtek, de az a király birtokában volt, mivel Zsigmond csak 1435. június 21-én engedte meg az eperjesieknek, hogy a városban a király számára szedett hétfői vásárvámot ők hajtsák be, hogy ennek jövedelméből a város védelmére és erősítésére nagyobb gondot fordíthassanak.¹¹⁸³

Az 1355. évi Sáros megyei vámvizsgálat szerint Eperjes vámszedő hely volt, ahol azonban nem volt híd, és túlzott vámszedést alkalmaztak, még a szerzetesektől is szedtek vámot. A vám a király birtokában volt.¹¹⁸⁴ Bár a településnél a vámvizsgálat nem talált hidat, a Tárcán és a Szekcsőn azonban mindenképpen működni kellett révnek, különben megközelíthetetlen lett volna a település.¹¹⁸⁵ A vámvizsgálatban említett vám vélhetően közlekedési vám volt.

Az eperjesi *hospeseket* Druget Vilmos szepesi és újvári ispán¹¹⁸⁶ 1331. május 14-én felmentette a tűzifa, épületfa és szén után fizetendő vám alól.¹¹⁸⁷

Érd

(Pest megye) [Érd, H]

1244-ben Érd birtokrészének határjárásában szerepelt egy nagy rév (*infra magnum portum*).¹¹⁸⁸ A rév a Dunán működött, melyen át a Nagyszigetre lehetett eljutni.

Erdőinota

(Veszprém megye) [Bakonycsernye határában (Inotapuszta), H]

Erdőinotánál az Egregy folyón híd állt.¹¹⁸⁹

1181 CD VIII/3. 480. (Anjou-oklt. XIV. 4. sz.).

1182 1342. január 19.: DL 103 170.; 1370: DL 5896.

1183 Iványi B.: Eperjes levéltára 110.

1184 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 59–60.

1185 Vö. Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 47.

1186 Vö. Engel P.: Genealógia: Druget 1. tábla: gerényi ág.

1187 VMMS I. 118–119. (Anjou-oklt. XV. 193. sz.).

1188 DL 73 615 (IPMT 49. sz.).

1189 1341: AO IV. 100.

Érdsomlyó

(Krassó megye) [Vršac (Versec) területén, SRB]

Vásárja 1330-ban megyei vásári kihirdetés színhelye volt.¹¹⁹⁰ A vásár már az Árpád-korban is működhetett, mivelhogy a település ispánsági központ volt, ahol IV. László és méltóságviselői többször megfordultak.¹¹⁹¹

Eszék

(Baranya megye) [Osijek, HR]

Eszéknél vásár- és révvámot szedtek, az átkelőhely a Dráván működött. 1196-ban Imre király elrendelte, hogy a böszörmények, a besenyők vagy bármely más rendű emberek kötelesek a cikádori apátságnak mind az eszéki vásáron, mind bármelyik olyan révnél, mely az apátság birtokában van (*in omnibus portibus eorum, qui ad eosdem fratres pertinent*), vámot fizetni.¹¹⁹² Az adományozó személye ismeretlen, akár II. Géza, akár III. István, akár III. Béla személyére is gondolhatunk, mindegyikük tett adományokat a kolostornak. 1429-ben Cseh Péter és István bánok Imre király adományaként ismerték el a cikádori apátság vámbirtoklását.¹¹⁹³ Arra vonatkozóan, hogy az oklevélben szereplő révek alatt az eszéki réven kívül mely átkelőhelyeket kell még értenünk, adattal nem rendelkezünk. Az apátság a vásár- és a révvám kétharmadát kaphatta királyi adományként, melyet a 14. században a Kórógyiakkal kialakult pereskedés is alátámaszt, ugyanis az apátság csak e kétharmad birtoklását igyekezett alátámasztani.¹¹⁹⁴ A 14. század első felében a csütörtöki eszéki hetivásár háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹¹⁹⁵

Eszéknél a 14. századtól egy ettől független rév is működött. 1339-ben a helyi nemesek a Harsányban tartott nádori *congregación* panaszolták, hogy bizonyos emberek és kereskedők a Dráva folyón az eszéki réven (*in portu de Ezyk*) árvíz idején átkelve az ő földjeikre és vizeikre jutnak, és sok kárt tesznek, mivel ezen birtokon korábban nem volt átkelő, csak – törvénytelenül – bizonyos hatalmasok idejében. Birtokukon a révet Miklós néhai macsó bán (1335–1339),¹¹⁹⁶ majd testvére, Domonkos bán¹¹⁹⁷ rendelete miatt használják az átkelők. Domonkos macsói bán végül úgy döntött, hogy árvíz idején az eszéki révnél szedett vám fele az övé, másik fele Bekus és László bellyei nemeseké legyen.¹¹⁹⁸

1190 DL 91 246 (Anjou-oklt. XIV. 390. sz.).

1191 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 494.

1192 CDCr II. 280. (RA 168. sz.).

1193 Békefi R.: A cikádori apátság 118.

1194 1351. december 7.: Békefi R.: A cikádori apátság 107.; 1353. február 8.: Békefi R.: A cikádori apátság 108.; Vö. Békefi R.: A cikádori apátság 83–85.

1195 1335: DL 2872. (Anjou-oklt. XIX. 284. sz.).

1196 Vö. Engel P.: Archontológia I. 27.

1197 Vö. Engel P.: Genealógia: Osli nem 3. tábla: Ostfi (asszonyfalvi).

1198 DF 261 637 (Anjou-oklt. XXIII. 717. sz.).

Esztár

(Bihar megye) [Esztár, H]

Esztárnál vízi vámot, esetleg azon belül révvámot szedhettek. 1294. október 18-án III. András király megígérte, hogy bizonyító oklevél bemutatása után Zlaudus *comes* és fiai részére vissza fogja állítani az Esztár falunál, a Berettyó folyón egykor szedett vámot.¹¹⁹⁹ Ezek szerint a vámot Zlaudus *comes*, illetve felmenői kaphatták meg adományként. 1282 előtt azonban ezt megszüntették, így ennek visszaállításáról kellett rendelkeznie az uralkodónak. 1335-ben Hontpázmány nembeli Albert fiai, Mihály és Miklós,¹²⁰⁰ valamint Hontpázmány nembeli Cibak fiai, Mihály és János¹²⁰¹ megosztottnak Esztáron a vámmal együtt (*cum tributo*), mely Albert fiai birtokába jut. Megegyeztek abban is, hogy jobbágyaik azonban – áthaladva a birtokaikban lévő vámokon – nem kötelesek vámot fizetni.¹²⁰²

1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Esztárban a Berettyó folyón már három nagy hídon lehetett átkelni.¹²⁰³ Ezek közül az egyik lehetett a *Thursukhyda* nevű híd, mely Marja és Esztár között állt (*quendam pontem Thursukhyda vocatum inter predictas villas Marya et Staar dictas existente*), s vélhetően a két falut összekötő úton biztosított átkelési lehetőséget, és amely Cibak fiai birtokába került.¹²⁰⁴

Esztergom

(Esztergom megye) [Esztergom, H]

III. Béla 1188-ban kelt privilégiuma szerint Lukács érsek (1158–1181)¹²⁰⁵ idején az esztergomi Szent Adalbert-egyház kanonokjai az esztergomi vásárvám királyt illető két részét kapták meg,¹²⁰⁶ ugyanezen vám harmadik részét Jób esztergomi érseksége (1185–1203) alatt¹²⁰⁷ adta a kanonokoknak az uralkodó. A negyedik részt királyi használatra tartotta fenn.¹²⁰⁸ Az oklevél hitelességével szemben azonban gyanú merült fel.¹²⁰⁹ Ezt erősíti, hogy 1198-ban Imre király azért erősítette meg III. Béla

1199 RA II/2–3. 300.; Az oklevél datálására l. Zsoldos A.: Téténytől a Hód-tóig 190. jegyzet.

1200 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 1. tábla: Esztári és Battyáni.

1201 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 2. tábla: Cibak.

1202 DF 278 624. (Anjou-oklt. XIX. 55. sz.).

1203 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 90.

1204 Vö. 1335. február 2.: DF 278 624. (Anjou-oklt. XIX. 55. sz.).

1205 Zsoldos A.: Archontológia 80.

1206 Az adományozás időpontját a szakirodalom az 1174-es évhez kötötte. Vö. Kollányi F.: Az esztergomi főszékesegyház IX.; Pór A.: Az esztergomi vám 162.; MES I. 123.

1207 Zsoldos A.: Archontológia 80.

1208 EFHU III/2. 13–14. (RA 148. sz.).

1209 Szentpétery Imre szerint az oklevél későbbi jellegű írása és a plicán függő pecsétet jelezni akaró selyemsodrat megerősíti ezt a gyanút, RA 148. sz.; Erdélyi László a diplomát hamisnak tekinti, mivel a vám öt részét kellene feltételeznünk, amelyre más példát nem ismerünk, valamint Imre király 1198-as oklevele elmondja, hogy III. Béla oklevele elégett, Erdélyi L.: Tizenkét kérdés 163.; Richard Marsina ezen okokból szintén hamisnak tartja ezt a diplomát, Marsina, R.: Študie k Slovenskému I. 85.; Püspöki Nagy szerint III. Béla eredeti oklevelének interpolálásával állunk szemben, melynek oka a Lukács érsek idején adott 2/5 rész volt. A hamisításra 1199/1204–1215

királynak az esztergomi vám három részére szóló adományát, mert az erről szóló oklevél elégett. A vám negyedik részét Imre engedte át az esztergomi egyháznak, ugyanakkor a három rész adományozását III. Bélának tulajdonította.¹²¹⁰ Azonban ez az oklevél sem áll minden gyanú felett.¹²¹¹ Mégsem kételkedhetünk abban, hogy III. Béla és Imre is tett adományt az esztergomi vásárvámból a káptalan számára, mivel 1199. március 10-én III. Ince pápa is megerősítette az esztergomi vásárvám azon részére (*partem illam tributi fori Strigoniensis*) szóló adományokat, amelyeket III. Béla és Imre király az esztergomi káptalannak tett,¹²¹² majd 1222 körül II. András parancslevelében vonta vissza azokat a vámmentességeket, amelyek ellenkeznek atyja, III. Béla és testvére, Imre királynak az esztergomi vám tárgyában az esztergomi káptalannak tett adományaival.¹²¹³ A pápa oklevele ugyanakkor arra is utal, hogy sem III. Béla, sem Imre adománya nem terjedt ki a vásárvám egészére. 1251. május 19-én Csák tárnokmester IV. Béla parancsára a káptalant beiktatta az esztergomi polgárok egyetértésével a teljes esztergomi vám birtokába (*in possessionem plenariam tributi*).¹²¹⁴ Mindez azonban csak a királyi vámrészre, azaz a vám kétharmadára vonatkozhatott, mivelhogy az ispáni részt csak V. István adta oda a káptalannak 1270. május 13-án. Ennél azonban többet is elárul az oklevél, mert az uralkodó azt állítja, hogy a vám fele eddig is a káptalané volt, míg a vám másik felének két része az esztergomi ispánt, egy része az Esztergom-szigeti apácákat illette, a vám tizede pedig a Szent Tamás-prépostságé volt.¹²¹⁵ Vagyis a vám 3/6-a volt a káptalané, 2/6-a (=1/3) az esztergomi ispáné, 1/6-a az apácáké. Ez azt is jelenti, hogy III. Béla és Imre adományai erre a 3/6-ra, azaz a vám felére terjedhetett ki. Az esztergomi vám esetén az oklevelek tanúsága szerint el kell tekintünk az Árpád-korban szokásos vámharmadok adományozásától, és vámhatodok adományozását kell megfontolnunk. Ez talán azzal magyarázható, hogy a 13. század közepéig az esztergomi vám lehetett a legjövődelmesebb vám az országban.¹²¹⁶ Ha hatodokban gondolkodunk, akkor elképzelhető, hogy először csak a vám két-

előtt került sor, Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 110–111. Pór Antal az oklevél hitelességét nem kérdőjelezte meg, Pór A.: Az esztergomi vám 163.

1210 EFHU III/2. 19. (RA 175. sz.)

1211 Erdélyi László Imre 1198-as oklevelét nem tekinti hitelesnek, mivel III. Ince pápa oklevelében csak a vám egy részének átadását említi, *Erdélyi L.*: Tizenkét kérdés 163.; Szentpétery az oklevelet diplomatikai érvek alapján hitelesnek tekintette (RA 175. sz.), míg Marsina paleográfiai érvek alapján kételkedik a diploma Imre kori eredetében, de tartalmi tekintetben hitelesnek tartja (*Marsina, R.*: *Študie k Slovenskému I.* 84–85.); Az oklevelet átirta IV. László 1288. április 18-án, MES II. 236–241. (RA 3483. sz.).

1212 MES I. 159.

1213 MES I. 310. (RA 392. sz.); Átirta II. András 1235-ben, MES I. 310. (RA 539. sz.); IV. László 1288. április 18-án, MES II. 236–241. (RA 3483. sz.).

1214 MES I. 386.; Átirta IV. László 1288. április 18-án, MES II. 236–241. (RA 3483. sz.)

1215 MES I. 575. (RA 1919. sz.); Az ispáni részbe még ez évben bevezették a káptalant, MES I. 576.; Az oklevelet megerősítette IV. László 1288. április 18-án, MES II. 236–241. (RA 3483. sz.).

1216 1290 körül az esztergomi polgárok megtagadták a vám kifizetését, amelynek következtében 1000 márka kárt okoztak a káptalannak mintegy 29 év alatt (MES II. 474–476.), azaz évente közel 35 márkát jelentett, és ez csak az esztergomiak által fizetett vámról szólt, a többi, és feltehetően jelentősebb hányadot már megbecsülni sem tudjuk. 1294-ben a minden levágott marha után járó fél bőr értéke egy év alatt 45 márkát tett ki Esztergomban. Az esztergomi érsek 1264-ben 70 márkáért vette meg az udvardi vámot (MES I. 518.). Azaz Esztergomban csak a fél marhabőrök után szedett vám az udvardi vám értékének hozzávetőlegesen a kétharmada.

hatodát (két részt), majd egyhatodát (egy részt) kapta meg a káptalan, és míg az előbbi III. Béla,¹²¹⁷ az utóbbit Imre adományozta a káptalannak. A hamisítások a negyedik rész, azaz az apácák által bírt vámrész megszerzésére irányultak, sikertelenül. Ennek ellenére a 13. század második felére a káptalan már az esztergomi vámnak szinte az egésze felett rendelkezett. A 14. század legelején Zdislav Měšec (*Mesych Sdyzlaus*) esztergomi várnagy foglalta el a káptalan javait,¹²¹⁸ de 1303-ban Albert esztergomi várnagy visszaadta Esztergom vásárvámját – az ökrök bőrért illető vámrésszel együtt – az esztergomi káptalannak.¹²¹⁹

A városban szedett vámot a történészek vásárvámként tartják számon. Ezt egyrészt az oklevelek bizonyítják – bár az Árpád-korban csak két forrás nevezi vásárvámnak (*tributum fori*) –,¹²²⁰ másrészt a szokáson alapuló lerakatjog is ezt feltételezi.¹²²¹ A vásárvám jellegét mutatja az is, hogy a káptalan a vámot a piactéren (*in loco fori*) szedte be.¹²²² 1284-ben azonban, mivel a városházát csak a káptalan földjén – ahol a vámot szedték – tudták felépíteni, a káptalan átengedte ezt a területet a városnak. Cserébe Esztergom város közössége megengedte, hogy a káptalan vámszedői bárhol szedhessék a vámot a városi és külföldi kereskedőktől, akár a kapuban, a város utcáján, a boltokban vagy a vásáron.¹²²³

A vámszedés gyakorlatában azonban már a tatárjárást követően változás állt be, ami elsősorban Esztergom vezető pozíciójának elvesztéséből fakadt. Elsőként 1255-ben hallunk arról, hogy a káptalan a nem Esztergomban, hanem Fehérvárron, Budán vagy az ország más területén vásárolt áruk után, amikor Esztergomba viszik az itteni polgárok, vámot követelnek.¹²²⁴ Ez pedig azt jelentette, hogy már nem vásárvámként, hanem közlekedési vámként tekintett a káptalan az esztergomi vámra. Ezt a felfogást elősegítette, hogy a külföldről vagy Esztergom megyéből származó áruk után már korábban is vámot szedett a káptalan. Míg az előző állítás az Esztergomban szedett külkereskedelmi vámra – de nem a harmincadra – utal, az utóbbi azt feltételezi, hogy a káptalan ezt a jogát az Esztergom megyén keresztül szállított külföldi árukra kiterjesztette, ahogy az esztergomi vámjegyzékben Táton fizetett vám is mutatja. IV. Béla ráadásul el is ismerte a káptalan ilyen jellegű vámszedését, kivételt képeztek ez alól azon áruk, amelyek után a vámot már Esztergomban megfizették. Azaz ha kiviszik ezeket a városból, majd visszahozzák, újra nem kellett vámot fizetni.¹²²⁵

Ez mutatja, hogy milyen nagy értéket jelentett, illetve miért volt fontos a káptalan számára az esztergomi vám.

1217 III. Béla vámadományát Imre több hamis oklevél szerint is megerősítette, Vö. +1201: EFHU III/2. 20–21. (RA 196. sz.); +1202: EFHU III/2. 22–23. (RA 199. sz.).

1218 Zdislav Měšecra Vencel király bízta Esztergomot. Személyére I. Skorka R.: With a Little Help from the Cousins 27.

1219 MES II. 520. (Anjou-oklt. I. 399. sz.).

1220 1199. március 10.: MES I. 159; 1290. szeptember 22.: MES II. 271–272. (RA 3668. sz.); Ez utóbbi oklevelet III. András 1293. május 8-án (MES II. 345., RA. 3922. sz.) és 1300. szeptember 8-án (MES II. 485., RA 4328. sz.) átirta.

1221 Weisz B.: Vásárok és lerakatok 55–57.

1222 ÁÚO IX. 411–412.

1223 ÁÚO IX. 411–412.

1224 BTOE I. 59–61. (RA 1063. sz.); Átirta IV. László 1288. április 18-án, MES II. 236–241. (RA 3483. sz.).

1225 BTOE I. 59–61. (RA 1063. sz.); Átirta IV. László 1288. április 18-án, MES II. 236–241. (RA 3483. sz.).

Buda előretörésével a káptalannak azzal kellett szembesülnie, hogy a kereskedők egyre inkább elkerülték városukat, és így a vámfizetést is. A felnémet és a bécsi kereskedők az élelmiszereket (gabona, búza, rozs, árpa, zab; borsó, bab, répa, zöldség) és az egyéb kisebb áruikat igyekeztek vámfizetés nélkül szállítani az országba, azonban 1284. február 20-án kelt oklevelében Lodomér esztergomi érsek elrendelte, hogy az országba érkező kereskedők mindenfajta árujuk után a törvényesen megszabott vámot fizessék meg a káptalannak.¹²²⁶ A későbbiekben úgy tűnik, már hajlandóak voltak vámot fizetni, azonban a színes posztóból, amiből mások 40 vég után 1-1 márkát fizettek, ők, mármint a bécsi, a regensburgi és egyéb Rajnán inneni kereskedők minden bála után, tartalmazzon az akármennyi véget, ha száz vég is, csak 1 pondust szerettek volna fizetni. Ezzel szemben a francia és egyéb Rajnán túli, sőt a velencei kereskedők is minden árujukból megfizették a káptalannak a vámot.¹²²⁷ Végül 1288. március 21-én IV. László elrendelte, hogy az esztergomi káptalan azon kereskedőktől, akik Budáról, Pestről vagy ezekkel szomszédos területekről útban Győr felé Dorogon vagy Bánhidán, vagy más úton közlekednek, vagy Esztergom közepén szedjék be a vámot, vagy Győrben szedhessen vámot a káptalan a büntetéspénzzel együtt. Ezért a győri vámnál külön vámszedőt tartott a káptalan.¹²²⁸ Az oklevelek egyértelműen azt tanúsítják, hogy a káptalan nem egyszerűen az esztergomi vásárvámost szedte be és birtokolta, hanem joga kiterjedt a külföldről jövő kereskedők megvámolására is. Ez azonban nem azt jelentette, hogy az esztergomi harmincad birtokában lettek volna, hiszen ők maguk panaszkodnak arról 1289-ben, hogy a Dunán Magyarországra jövő regensburgi, bécsi és más német kereskedők, illetve más országok kereskedői Esztergomban nem állnak meg, és ott nem fizetik meg a királynénak járó harmincadot, illetőleg az esztergomi káptalannak járó vámot, hanem egyenesen Budára mennek.¹²²⁹ Azaz jöllehet a királynéi harmincad és a káptalannak járó vám alatt itt is egyértelműen a külföldről behozott áruk után szedett vámot értették, mégsem gondolhatjuk azt, hogy a káptalan Esztergomban a határkapuban szedett vámost szedte volna be, hiszen azt ott kellett megfizetnie a külföldi kereskedőnek. A vám ilyen jellegű értelmezését és kiterjesztését – ne felejtjük el, hogy a 13. század közepén már az országon belülről hozott árukat is megvámolták – Esztergom korábbi szerepe és helyzete magyarázhatja.

Szent László törvényében kötelezte a más országból jövőket, hogy a határvidék ispánjának a követével a királyhoz menjenek, akinek az engedélye szükséges volt a kivitelhez.¹²³⁰ Kálmán szintén törvényben írta elő, hogy az országból „kifelé tartók mind a király, mind a kijáratot őrző ispán vámszedőitől kérjenek pecsétet, amelybe az egyik oldalon a király vámszedője nyomjon pecsét[nyomót], a másik

1226 MES II. 175–176.; A német kereskedők ennek ellenére a későbbiekben is elkerülik Esztergomot. Vö. BTOE I. 233–236.

1227 1288. március 21.: BTOE I. 233–236. (RA 3479. sz.).

1228 BTOE I. 233–236. (RA 3479. sz.); Átírta III. András 1290. szeptember 9-én, MES II. 269–270. (RA 3666. sz.); Az esztergomi konvent 1292. január 4-én, MES II. 313.; III. András 1300. szeptember 8-án, ÁÚO X. 370–371. (RA 4327. sz.).

1229 BTOE I. 247–249.

1230 *Závodszy L.*: Törvények 171.

oldalon az ispán vámszedője erősítse meg ispánja jelvényével”.¹²³¹ A két rendelkezés valószínűleg ugyanarra vonatkozott, ugyanakkor különbség is felfedezhető bennük. Az első esetben, ha valaki belépett az országba, a határispán egyik emberével kénytelen volt a királyi udvart felkeresni a kiviteli engedély megszerzéséhez. Az ispán emberére minden valószínűség szerint egyrészt azért volt szükség, mert a király az országon belül bárhol tartózkodhatott, így a beérkező külföldinek nehézséget okozhatott volna megtalálni őt, másrészt biztonsági okokból is ez tűnhetett a legkedvezőbb megoldásnak. Kálmán rendelkezése is kiviteli engedély megszerzését írja elő, de már nem említi, hogy ez csak külföldről érkező kereskedőkre lenne érvényes – mégis elsősorban az idegenből érkező kereskedőkre kell gondolnunk –, valamint nem a király, hanem az ispán vámszedőjének igazolását írja elő. A vámszedők pecsétjével igazolta a kereskedő, hogy a vámot – mind a határvámot, mind a belföldi vámot, elsősorban vásárvámra gondolhatunk – megfizette. Amikor a kereskedő belépett az országba, megkaphatta a határispán jelét, ami az országon belüli szabad mozgást tette lehetővé. Mielőtt kiment volna az országból, mindenképpen meg kellett kapnia azonban a király vámszedőjének a pecsétjét is, ami azt igazolta, hogy a felvásárolt dolgokért a vásárvámot leróta. Amikor az esztergomi vámtarifában arról olvashatunk, hogy a végek felé tartó megrakott szekerek után a jogos vámot kell megfizetni,¹²³² az a régi elv mutatkozik meg, amit Kálmán törvényében olvashatunk. Eppen ezért, ha I. László intézkedését még nem is, de Kálmán rendelkezését már mindenképpen Esztergommal hozhatjuk kapcsolatba, amely pedig egyfajta szokásjogra visszavezethető útkényszer alakíthatott ki, ami a vámszedéshez kötődött.

Esztergomot földrajzi fekvése segítette ahhoz, hogy a távolsági kereskedelem gócpontjává váljon. A város a Duna és a Garam összefolyásánál terült el.¹²³³ A természetes átkelőhely felett emelkedő Várhegy mind a vízi utak (Duna, Garam folyó), mind a szárazföldi utak ellenőrzését lehetővé tette. A bécsi, a brünni, a velencei, a dalmát, a szerémségi és a bányavárosokból jövő utak közvetlenül ide vezettek, az Erdélyből jövő út pedig Budán keresztül tartott ide.¹²³⁴ A távolsági kereskedelemben való részvételét mutatja, hogy a távolsági kereskedelem védőszentjeként tisztelt Szent Miklósnak szentelt templom állt a városban.¹²³⁵ A kereskedelemben betöltött korai szerepét jelzi a zsidó kereskedők jelenléte is a 11. században.¹²³⁶ Gazdasági központ jellegét erősítette, hogy az ispánoknak az össze-

1231 Závodszy L.: Törvények 194.; Magyar fordítása: ÍFMT 191.

1232 MES II. 240.

1233 A város német Gran nevét a Garam folyó német megnevezésből vonták el. Vö. Györffy Gy.: Esztergom; FNE SZ I. 434.

1234 Vö. Teke Zs.: Velencei–magyar kereskedelmi kapcsolatok 21–22.; Glaser L.: Dunántúl úthálózata 138–148.; Szűcs J.: Az utolsó Árpádok 233–244.; Változásra a tatárjárást követően került sor, amikor az utak legfontosabb állomása Buda lett. Ez egyrészt az útvonalakban hozott változást, másrészt új utak előtérbe kerülését eredményezte, vö. Glaser L.: Dunántúl úthálózata 149–150.

1235 A templomot már 1156-ban említik, l. MES I. 108.

1236 Lásd Cidkija ben Avraham ha-Rofe „Sibbolei ha-leket” című gyűjteményének erre vonatkozó forrásadatát (Héber kútforrások 118.). A forrásban említett várost a történészek többsége Esztergommal azonosítja (Kohn S.: A zsidók története 363.; Scheiber S.: Héber kódexmaradványok 102.; Kubinyi A.: A magyarországi zsidóság története 4.). Pleidell Ambrus velük ellentétben Budához köti ezt a történetet (Pleidell A.: Magyar várostörténet 305.).

gyűjtött dénárokat Szent Mihály ünnepére (szeptember 29.) Esztergomba kellett vinniük, és ott kapták meg a királytól a részüket,¹²³⁷ a 13. század közepéig pedig csak itt működött pénzverde.¹²³⁸ A fejlődést elősegítette, hogy a 12. század folyamán megtelepedtek a városban a kereskedelemmel foglalkozó latinok (északfrancia, lotaringiai és flandriai vallonok). A 12. századi város és vásárának központi szerepét vette észre Odo de Deogilo, a második keresztes hadjárat során az országba érkező történetíró, aki elmondja, hogy a Duna sok vidék gazdagságát szállítja Esztergomba.¹²³⁹

Esztergom központi földrajzi fekvése, a város vásárának jelentősége tette lehetővé, hogy már a 11. században a külföldi kereskedők elsődleges célpontjává váljon, így Kálmán fentebb említett rendelkezése egy természetes módon kialakult kereskedelmi központhoz kapcsolódott. Ebből a helyzetből adódott, hogy az országba bejövő külföldi kereskedő Esztergomban áruja után vámot fizetett, kezdetben vélhetően vásárvámot, mert itt értékesítette is áruját. Így fordulhatott elő az, hogy a városban szedett vámok típusai nem különültek el élesen egymástól. Ahogy azonban a kereskedők a város elkerülését látták célszerűnek, a káptalan a jogigényét bejelentette, az uralkodók pedig ezt el is ismerték, így a 13. század végére az esztergomi vám közlekedési vám jellege domborodott ki.

Az esztergomi káptalan régi okleveleiből és hitelt érdemlő feljegyzéseiből összeállított vámszabályzatát IV. László 1288. április 18-án foglalta írásba.¹²⁴⁰ A vámjegyzék némely tétele friesachi dénárokból, mások azonban nem vert pénzben, hanem az eredetileg a veretlen ezüst mérlegelésére szolgáló márkában, valamint ennek törtrészében: unciában és pondusban voltak kiróva. Ezek egymáshoz viszonyított értéke:

1 marca = 4 ferto = 8 uncia = 48 pondus = 240 friesachi dénár.¹²⁴¹

Az egyes korokból származó rétegeket a vámtarifában a szakirodalom négy különböző korból eredezteti: II. András korabeli, 1255., 1284. és 1288. évi feljegyzéseket különböztetnek meg. A vámtételek korszakok szerinti elválasztására elsőként Domanovszky Sándor vállalkozott, aki szerint – az esztergomi vámról vonatkozó egyéb oklevelek és a vámszabályzat egyes tételei alapján – legalább három részből állt e vámtarifa: 13. század eleji, 1255. és 1284. évi. A bővebb elemzés során azonban rámutat arra, hogy 1284 és 1288 között is újabb vámtételek beszámlására került sor.¹²⁴² Domanovszky eredményét Hóman Bálint egészítette ki, aki megállapította, hogy a vámjegyzék első része II. András uralkodása idején született, amit szerinte egyrészt a friesachi dénárokból kirótt vámtételek, másrészt az is bizonyít, hogy Imre és IV. Béla oklevelei között találjuk a vámjegyzéket.¹²⁴³ A jegyzékben ta-

1237 Závodszy L.: Törvények 193.

1238 Vö. Hóman B.: Magyar pénztörténet 457–459.; Huszár L.: Az esztergomi pénzverde.

1239 MGH SS XXVI. 62–63.

1240 MES II. 236–241. (RA 3483. sz.); Megerősítette III. András 1290. szeptember 9-én, MES II. 269. (RA 3665. sz.).

1241 Hóman B.: Pénztörténet 109., 298.; A friesachi dénároknak ezekhez viszonyított értéke az esztergomi vámtarifa szövegéből válik világossá, vö. MES II. 240.

1242 Domanovszky S.: A harminczadvám 33–38.

1243 Hóman B.: Pénztörténet 531–534.

lálható egyes vámtételek időrendbe sorolását Szűcs Jenő is elvégezte, nem fogadva el Hóman Bálint friesachi dénárookra vonatkozó megállapítását.¹²⁴⁴

A vámszabályzatot magában foglaló oklevél elmondja, hogy a vámtételeket a káptalan régi okleveleiből és feljegyzéseiből állították össze. Ha megvizsgáljuk az egyes tételeket, akkor azt látjuk, hogy a különböző időkben kialakult vámösszegeket nem egymás után másolták le, hanem a rendszerezés igénye jelenik meg a lejegyzés során, ami azonban rendszertelenséget eredményezett. Így fordulhatott elő, hogy a szürke posztó és a német vászon után kirótt vám a más időben írásba foglalt textilárúktól távolabb helyezkedett el, ugyanakkor a hajón szállított bőr és az ugyancsak hajón fuvarozott élelmiszer egymás mellett foglalt helyet, holott nem egy időben keletkezett vámokról van szó.

A vámtételek legalább négy időszakban: II. András korában, 1255-ben, 1284-ben és 1288-ban keletkeztek. A legkorábbi réteghez – melyet Hóman Bálinthoz hasonlóan II. András korában keletkezettnek tekintünk – köthető az Oroszországból érkező kereskedő, a bor, a helypénzek, a só, a végek felé igyekvő árus szekér és a szolgák eladásakor fizetett vámokkal foglalkozó bejegyzések. Ezek közül a szakirodalomban eddig a só után fizetett, a végek felé tartó szekér utáni és a szolgák eladója által fizetett vámot 1288. évi átdolgozásnak minősítették. Ezek közül a só a borhoz hasonlóan az első olyan árufajta, amelyet a vámszabályzatok a vám kiszabásánál figyelembe vettek. Úgy gondoljuk, hogy az esztergomi vám esetében is az átalányban kiszabott vámtételek mellett először a só után fizetendő vám meghatározására került sor. Amiben azonban már nem lehetünk bizonyosak, az a vámösszeg – amely az 1288. évi vámszabályzatban megjelenik –, II. András kori vagy akár korábbi megléte. Ugyanis a só esetében egyszázad értékvámot találunk – 100 só után 1 só vám lefizetését írja elő a szabályzat –, ami a vámszabályzatnak csak az 1280-as években lefektetett tételei között mutatható ki. A só kapcsán az egyszázad értékvám ezen kívül csak az 1255. évi budai, illetve az azt átvevő 1278. évi gölnicbányai vásárvámszabályzatban jelenik meg.¹²⁴⁵ Hogy az esztergomi vámszabályzat még a budainál korábbi állapotot őrzött meg, arra abból következtethetünk, hogy a budai vámszabályzatban nemcsak a 100 só után fizetendő 1 só vám szerepelt, hanem meghatározta azt is, hogy 50 só után fél só, 10 só után 1 dénárt – ennek megfelelően felfelé negyvenig – kellett fizetni. A határ felé tartó, áruval megrakott szekér átalányvámot örökölt meg – ugyanis nem vizsgálta a szekéren található áru fajtáját –, s mint ilyen, a vámok kirovásakor alkalmazott legkorábbi állapotot rögzítette.

A textilárúkra – és az azok közé ékelődött velencei kereskedőkre vonatkozó – passzusokat a szakirodalom 1255-höz kötötte, mivel ebben az évben az esztergomi káptalan és az esztergomi polgárok között – többek között a posztó ügyében – vita támadt.¹²⁴⁶ Szűcs Jenő már felfigyelt arra, hogy a többi textiltípusoktól elkülönülve, attól távolabb található a szürke posztóra és a német vászonra vonatkozó tételek, melyekre 1284. évi átdolgozásként tekintett. Ezt azzal indokolta, hogy egyrészt a budai tarifához képest a szürke posztó esetén a budai szabályzathoz képest két és

1244 Szűcs J.: A gabona árforradalma 7–8., 26. 112. jegyzet.

1245 1255: BTOE I. 56–58.; 1278: ÁÚO IX. 204–205.

1246 BTOE I. 59–61.

félszeres vámemelés figyelhető meg, másrészt az ezt követő vámtételek kidolgozására is 1284-ben került sor.¹²⁴⁷ A textiltípusok vámjának meghatározására véleményünk szerint két időpontban, 1255-ben és 1288-ban került sor. A szakirodalomban felhozott 1255. évi oklevél ugyanis nem részletezi az egyes textiltípusokat, amit azonban megtesz az 1288. március 21-én kiadott diploma, mely szerint 40 vég színes posztó után 1 márkát kell fizetni, nem pedig minden bála után – tartalmazzon az akármennyi véget – 1 pondust, ahogy azt a bécsiek, regensburgiak és egyéb Rajnán inneni kereskedők akarják.¹²⁴⁸ Ezen oklevél alapján a színes posztóra, továbbá a hozzá szorosan kapcsolódó skarlát, gyolcs, barchent, mókusprém, nyúlőr utáni és a velencei kereskedők által fizetett vámokat a vámszabályzat legkésőbbi, 1288. évi rétegéhez soroljuk. Ennek megfelelően az 1255. évi réteghez csak a szürke posztó és a német vászon vámolását köthetjük.

A bőröket szekéren vagy hajón elszállítóktól, illetve a felfelé közlekedő, bőrrel megrakott hajó után kirótt vámokat az 1284. évi átdolgozások közé soroltuk. Egyrészt az ezek után kivetett vámot a mázsaszekéren szállított sózott halakéhoz – mely az 1284. évi réteghez tartozik – hasonlóan unciában határozták meg, mely mértékegység a vámszabályzat egyéb tételeinél nem jelentkezik, másrészt az 1284. évi tételek II. András korára vonatkoztatható tételekkel tarkítva egymás után helyezkednek el.

Árucikk	Vámtétel	Domanovszky Sándor	Hóman Bálint	Szűcs Jenő	Weisz Boglárka
Oroszországból jövő egy lovas kereskedő, akár Esztergomban, akár Pesten, akár másutt száll meg, és mások, akik értékes prémet szállítanak	1/2 márka	1. réteg	II. András	–	II. András
Az esztergomi polgárok által csónakon vagy szekéren hozott marchiai bor hordója	2 pondus	1. réteg	II. András	–	II. András
A marchiaiak által Esztergomba szállított 20 hordó bor után	1 márka	1. réteg	II. András	–	II. András
Egyébünnen, Somogyból, Zalából, Sokoróról vagy Pestről hajón vagy szekéren eladásra hozott bor hordója után	1 pondus	1. réteg	II. András	–	II. András

1247 Szűcs J.: A gabona árforradalma 8. 13. jegyzet.

1248 BTOE I. 233–236.

Árucikk	Vámtétel	Domanovszky Sándor	Hóman Bálint	Szűcs Jenő	Weisz Boglárka
1 hajórakomány marchiai bor után	A fent mondott vámon felül a vámossnak egy köből bor	1. réteg	II. András	–	II. András
Ha külföldiek Marchiából vagy más helyről Esztergomba, vagy az aranybányába, vagy Csehországba, vagy bárhova külföldre bort szállítanak, a Dunán való átkelés előtt a vevő hordónként	1 pondus	1. réteg	II. András	–	II. András
40 vég színes posztó után	1 márka	1255.	1255.	1255.	1288.
1 vég skarlát után	4 pondus	1255.	1255.	1255.	1288.
40 vég gyolcs után	1 márka	1255.	1255.	1255.	1288.
Velencei kereskedőktől	Az áru századrésze	1255.	1255.	1255.	1288.
1 márkát érő barchent után	1/2 pondus, ha többet ér, akkor arányosan többet kell fizetni	1255.	1255.	1255.	1288.
2000 mókusprém után	6 pondus	1255.	1255.	–	1288.
1000 nyúlbor után	5 pondus	1255.	1255.	–	1288.
Ablakkal rendelkező kovács, varga és más kézműves	Szombatonként ½ friesachi dénár	1255.	II. András	–	II. András
Piactéri vagy máshonnan való pék	Szombatonként 1 kenyér	1255.	II. András	–	II. András
Bor- és sörkimérő, bármely nemzetiségű és bárhol a városban árusít	Havonként 3 pondus	1255.	II. András	–	II. András
1 nem levágásra szánt ökör után a vevőtől	1 friesachi dénár	1. réteg	II. András	–	II. András
1 nem levágásra szánt sertés után a vevőtől	1 friesachi dénár	1. réteg	II. András	–	II. András
5 juh után a vevőtől	1 friesachi dénár	1. réteg	II. András	–	II. András
10 bárány húsvétól Keresztelő Szent János ünnepéig [június 24.]	1 friesachi dénár	1. réteg	II. András	–	II. András
Azon túl úgy, mint juhok után [5 juh]	1 friesachi dénár	1. réteg	II. András	–	II. András
2 [vég] szürke posztó	1 pondus	1255.	1255.	1284.	1255.

V. ADATTÁR

Árucikk	Vámtétel	Domanovszky Sándor	Hóman Bálint	Szűcs Jenő	Weisz Boglárka
[2 vég] német vászon	1 pondus	1255.	1255.	1284.	1255.
Kisebb áruk után, úgy mint sajtokból és gyümölcsökből	1/100 rész	1284.	1284.	1284.	1284.
1 idegenből érkező rakott hajótól a behozott áru minősége szerint	Jogos és szokásos vám, ahogy fentebb mondatott	1284.	1284.	–	1284.
1 szekér búza, rozs, árpa, zab, maláta vagy apróhal után azoktól, akik naponta jönnek a vásárra	1 pondus, kivéve a király szolgái, ezektől 1/2 vám	1284.	1284.	1284.	1284.
1 friss sózott viza után	1 pondus	1284.	1284.	–	1284.
2 tokhal után	1 pondus	1284.	1284.	–	1284.
1 haltartó „bárka” után, melyet a vásárra visznek	2 nagyobb hal	1284.	1284.	–	1284.
1 mázsaszekér kisebb- nagyobb sózott hal, illetve csuka és pozsár után	1 uncia	1284.	1284.	–	1284.
1 mázsa vagy 100 réz után	2 friesachi dénár	1284.	II. András	–	II. András
1 mázsa vagy 100 ólom után	1 friesachi dénár	1284.	II. András	–	II. András
Kisebb áruk, mint len, kender, fazekak, tálak, poharak után	Szokás szerint	1284.	II. András	1284.	1284.
Mészárosoktól, amikor húst mérnek ki	½ friesachi dénár	1288.	II. András	–	II. András
Marhát vágóktól	½ marhabőr	1288.	1288.	–	II. András
100 vásárolt bőrt kocsin vagy hajón a városból elszállítótól, kecske-, illetve juhbőr után is	1 uncia	1288.	1288.	–	1284.
1 mázsa 220 márka súlyú viasz	20 friesachi dénár vagy 4 pondus	1288.	II. András	–	II. András
100 kősó után, akárhonnan és akárhogyan szállították Esztergomba	1 só	1288.	1288.	–	II. András

Árucikk	Vámtétel	Domanovszky Sándor	Hóman Bálint	Szűcs Jenő	Weisz Boglárka
Felfelé haladó marhabőrrel rakott hajó 100 bőr után	1 uncia	1288.	1288.	–	1284.
1 Soiaragdóból élelmiszert szállító hajó	1 friesachi dénár	1288.	II. András	–	II. András
A piacon sátorban áruló kereskedő és varga, árusítóhelyeik után	Szombatonként 1 friesachi dénár	1288.	II. András	1284.	II. András
A végek felé igyekvő áruval megrakott szekér	Jogos vám	1288.	–	–	II. András
Nagy ökör, ha kihajtják a vásárról, akár szekéren a végekre a vevőtől	2 friesachi dénár	1288.	II. András	–	II. András
A Moson–Pest között közlekedő árus szekér, ha nem tér be a városba	Táton fizet vámot	1288.	–	–	1255.
Az ócska ruhát, kalapot és kesztyűt árusítók, valamint a tímárok	Szombatonként 1 friesachi dénár	1288.	II. András	1284.	II. András
Szolgák és szolganők eladója	40 dénár	1288.	1288.	–	II. András
1 teher komló, melyet bytelnek mondanak, illetve szömörce után	1 friesachi dénár	1288.	II. András	–	II. András

A vámjegyzékben a bor kapcsán kétféle megkülönböztetést figyelhetünk meg: egyrészt a bor származási helyét, másrészt a bor szállítójának személyét illetően. A vámjegyzék szerint a marchiai,¹²⁴⁹ azaz szerémségi bor értékesebb volt, mint az ország más területéről származók, hiszen magasabb vámmal sújtották. Emögött egyfajta értékvámolást kell feltételeznünk, mivelhogy a vám kiszabásánál az áru származási helyét, ennek megfelelően értékét is figyelembe vették. Ugyanakkor a vámszabályzat támogatta az esztergomiak kereskedelmét, amennyiben az általuk szállított szerémségi borra alacsonyabb vámot vetett ki, mint ha azt a szerémségiek vitték Esztergomba.

Az élőállatok megvámolása esetén szintén számolnunk kell egyfajta érték-vámmal, ugyanis a juh és a bárány után kisebb vámot követelt a vámszabályzat. Ugyanakkor a kivitelre szánt ökör után dupla vámot kellett fizetni, mint az országon belül értékesítettre. Feltehetően ebben az esetben külföldi kereskedőt érintett a vámfizetés, ezért is magasabb a vámösszeg a diplomában.

Különbözőképpen vámostak az egyes textilárukat, amelynek alapján az egyes fajták értékére is következtethetünk. A legkisebb értékű a szürke posztó és a német vászon volt, melyek esetén 1 vég után 1/2 pondust kellett leróni.

1249 Marchia a Szerémséggel azonos. *Kristó Gy.*: A vármegyék kialakulása 301.

Egyforma vámtételt határozott meg a szabályzat a színes posztó és a gyolcs után is: 1 vég után 1 1/5 pondus értékben. A vég utáni legmagasabb vámot a skarlát után kellett megfizetni (4 pondus), ami a szürke posztóhoz és a német vászonhoz képest nyolcszoros vámösszeg volt. A barchent esetében a vámszabályzat tiszta érték vámot határozott meg, még hozzá 1/96 értékben, ami a tizenkettes számrendszerben az 1/100 érték vámnak felelt meg. Pach Zsigmond Pál elképzelhetőnek tekinti, hogy más textilárúk esetén is az 1/96 vámkulcs volt érvényben, így az 1 vég skarlát 8 márka, 1 vég színes posztó és gyolcs 2 2/5 márka, 1 vég német vászon 2 márka, szürke posztó 1 márka értékű volt. Ennek alapján Pach Zsigmond Pál szerint az 1 márka értékű barchent 1 vég körüli textilt feltételez, így végkövetkeztetésében a skarlátot tartja a legértékesebb árunak.¹²⁵⁰ Sajnos a barchent esetén a vámszabályzat nem ad felvilágosítást, hogy az 1 márka érték hány végnek felelt meg, ráadásul a textiltípus értékének meghatározása azon a hipotézisen alapul, hogy minden textilárut 1/96 érték vámmal vámoztak meg, ezért nem gondoljuk, hogy messzemenő következtetéseket lehetne levonni a barchent és a színes posztó értéke közötti különbségre.

A vámszabályzat jelentős halpiacra utal – amit a Duna közelsége is feltételez –, mivel részletesen szabályozza a halak után fizetendő vámot, külön említve a vizát és a tokhalat. Ez más Duna-melléki vásárookra is jellemző volt, például a komáromira, ahol a halak után is külön vámtételeket feltételezhetünk, mivel egyes halak vámját, elkülönítve a komáromi vásárvámtól, 1306-ban Komáromi Pál a komáromi kolostornak adományozta.¹²⁵¹

A vámtarifa tételei azt mutatják, hogy a korai időszakban a vámszedők számára a legfontosabb a városban megtartott szombatokénti vásár volt, amelyen elsősorban a bor, állat és bányászati termékek cseréltek gazdát. A mindennapi élethez szükséges árucikkek esetén a vámjegyzék az eladótól – a kézművesektől, a pékektől, a mészárosoktól és a kocsmárosoktól – beszedendő helypénzt írt elő, amit csak szombati napon kellett megfizetniük, kivéve a kocsmárosoknak és a mészárosoknak. A mészárosok csak a tényleges árusítás esetén kényszerültek vámfizetésre, a kocsmárosokra havonként meghatározott összeget szabott ki, amely a többi helypénzhez képest magas összeget mutat. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy ezek mindennap működő kocsmák voltak, amelyek látogatottak is lehettek, míg a többiek csak a vásár napján árusítottak. Az 1284. évi rétegnél azonban már nem a szombatokénti vásár, hanem a napi piacra érkezők vámolásával találkozunk. A vámtételek a mindennapi élethez szükséges árucikkeket – sajt, gyümölcs, hal stb. – vonultatják fel. Az 1288. évi betoldásnál pedig azt látjuk: nem az a fontos, hogy az adott áru az esztergomi vásáron eladásra kerüljön, hanem az, hogy az esztergomi vámjövedelem ne csökkenjen. Vagyis a szokásból eredő útkényszer feladása, a vámszedés más településre – Tát – történő áttétele figyelhető meg. A vámszabályzat egyes rétegeinek tételei jól mutatják a vásár bel- és külkereskedelemben való szerepét, a vásárnak a 13. század második felétől a fokozatos háttérbe szorulását, illetve a vásáron megforduló árucikkek változását.

1250 Pach Zs. P.: Szürkeposztó 10.

1251 PRT VIII. 304.

A 14. század eleji helypénz mértékét, amit a szombati vásár miatt kellett fizetni, egy 1324-ben keletkezett oklevél részletezi, melyben a káptalan annak megfizetésének megtagadása miatt emelte fel a hangját. Ezek szerint: a hentesek a kisebb állatok húsa után szombatonként 1 garast, minden levágott ökör húsa után fél bőrt, a piactéren álló sátrak után szombatonként 1 garast, a bor- és sörkimérők havonta 3 pondust, a vargák, kovácsok és más mesteremberek, akiknek tágas kirakatuk van, szombatonként 1 garast, az esztergomi fuvarosok minden szekér rozs, árpa és sörárpa után 1 pondust, a használsruha-kereskedők és tímárok szombatonként 1 garast fizettek a káptalannak.¹²⁵² Úgy tűnik, az országbíró és a király a polgárok mellé álltak a káptalannal szemben, legalábbis erre utal egy 1325-ben kelt oklevél, mely az esztergomi káptalan fellebbezését tartalmazza az országbíró ítéletével szemben. Ő ugyanis hitelesnek tartotta az esztergomi polgárok IV. Béla aranypecsétetes oklevelét, mely az egyháziak szerint hamis volt. Az esztergomi polgárok ezen privilégiumukra hivatkozva tagadhatták meg az 1324-ben kelt oklevelében szereplő szombati helypénzeket.¹²⁵³

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, az Esztergomban szedett vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni.¹²⁵⁴ Az ekkor megállapított csökkentett vámtarifa ellentétes volt az esztergomi egyház érdekeivel, így a következő évben Telegdi Csanád esztergomi érsek a Csehországon keresztül érkező cseh, sváb, rajnai és flandriai kereskedők számára az új úton az esztergomi egyház birtokában lévő vámhelyeken új vámtarifát állapított meg. Ennek értelmében amikor a Duna révén keresztül Esztergomba mennek, nem a Dunán, sem a Duna túloldalán, azaz a kakati oldalon nem kötelesek vámot fizetni, mert azt Esztergom Újvárosában kell leróniuk, mégpedig minden szekér után jöttükben és mentükben is 4 garast, megrakott lovaik és ökreik után 1 garast, más lovak után – amin a kereskedők lovagolnak – 1/2 garast kellett fizetniük. A többi kereskedő azonban a szokásos vámokat köteles megfizetni.¹²⁵⁵ Jóllehet a vámot Esztergomban fizették ki ezek a kereskedők, mégis a kakati révvám csökkentett tarifáját olvashatjuk, ahogy az uralkodó 1336. évi oklevelében található vám is erre vonatkozott. Ez azonban azt is jelenti, hogy a 14. században a káptalan már a közlekedőktől szedett vámot nem, csak a vásárvámot tudta beszedni.

Esztergom városában a vizsgált korszakban több vásártér létezésével kell számolnunk. A forrásokban először a hegyvidék és a síkság találkozásánál, a váralján – az utak csomópontjában a Kis-Duna kikötője mellett – kialakult piactér tűnik fel, a Szent Miklós-templom terén, mely terület nagyobbik része 1221 előtt az eszter-

1252 MES III. 48–49. (Anjou-oklt. VIII. 366. sz.).

1253 MES III. 58–61. (Anjou-oklt. IX. 59. sz.).

1254 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

1255 CDM VII. 131.

gomi káptalan kezébe került.¹²⁵⁶ Itt volt az a telek is, ahol utóbb a városháza felépült. A vásár kezdetben hetivásár volt, amelyet szombati napon tartottak meg.¹²⁵⁷

A káptalan időnként más területeken is tartott vásárt. 1291-ben ugyanis az esztergomi káptalan perbe fogta a csúti monostort a Szent Domonkos-egyház közelében elterülő körülhatárolt földjének egy füves darabja miatt, melyen szükség esetén esztergomi vásárt tartottak. A káptalan azt állította, hogy a monostor ezt a földdarabot László idején foglalta el. Az 1291. november 10-én kelt oklevél tanúsága szerint Lodomér érsek elérte, hogy a monostor kiegyezzen a káptalannal és a vitás földet öt határjellel megosztották. A monostor lemondott a Szent Domonkos-egyház és a (budai) nagy út mellett lévő részről, azaz a IV. Bélától kapott föld keleti sávjáról.¹²⁵⁸ A diploma szerint tehát Újfaluban időnként esztergomi vásárt tartottak. Egy másik 1291-ben kelt oklevél szerint pedig a Szent Katalin-egyház¹²⁵⁹ a városon kívüli völgyben állt, azon a helyen, ahol szükség esetén vásárokat tartottak.¹²⁶⁰ Az idézett kútfők nem részletezik, hogy mikor kellett ezeken a területeken vásárt tartani, de feltételezhető, hogy a polgárok és a káptalan közötti viszály állhatott e mögött.

IV. Béla 1239. szeptember 29-én engedélyezte az érseki város¹²⁶¹ alapítását a vár alatt, ugyanakkor péntek déltől szombat estig tartó vásárt, valamint napi piac tartását is az érseki városban. A király úgy rendelkezett, hogy ez az esztergomi város jogát és vásárát nem sértheti.¹²⁶² A tatárjárást követően, 1256. december 17-én az uralkodó az érseknek átengedte az egész várat a váraljával és a nagy dunai révvel, hogy ott új várost alapíthasson, s a Duna révében vásárt tarthasson.¹²⁶³ Mindkét oklevél azt mutatja, hogy az érsek önálló vásártartásra törekedett, amelyre meg is kapta az engedélyt a királytól. Az érseki vásárról több adattal azonban nem rendelkezünk. A 13. század végén már megjelenő mindennapi kereskedési lehetőséget, amely azonban nem napi piacot, hanem lerakatot jelentett, ahol a külföldről érkező kereskedők bocsáthatták áruba értékeiket, vélhetően a nagy Duna révénél tartották meg.¹²⁶⁴ Mindkét vásártér egy-egy rév (kis-dunai, nagy-dunai) mellett

1256 Vö. +1201: EFHU III/2. 20–21. (RA 196. sz.); +1202: EFHU III/2. 22–23. (RA 199. sz.); 1290. szeptember 22.: MES II. 271–272.

1257 A 11. század elején írt Passio Adalberti Astrikt székét Sobottin néven jelöli meg. MGH SS. XV/2. 706.; A helynév a városban tartott szombatnapi vásárra utal. Vö. Györffy Gy.: Esztergom kezdetei 9.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 42–43.

1258 MES II. 299–300.

1259 1231 előtt alapított domonkos kolostor. Először a városon kívül volt, templomát Szent Katalin tiszteletére rendelték. Romhányi B.: Kolostorok és társaskáptalanok 28.

1260 Csáka K.: Adalék Esztergom helyrajzához 348.

1261 Az érseki város a tapolcai Hévizektől az érsek Veprech nevű tornyáig tartott, MES I. 329.

1262 MES I. 328–330.; Szentpétery figyelmeztet arra, hogy az oklevél a királyi kancellária gyakorlatától eltérő formulái miatt gyanús lehetne, de ennek ellenére hitelesnek tekinti a diplomát. Valószínűnek tartja, hogy az oklevelet az érsek embere fogalmazta, és csak pecsételés céljából került a királyi kancelláriába, vö. RA 1125. sz.

1263 MES I. 439–441.; Az oklevelet az íráshibák és a szokatlan formulák gyanússá tehetik, de valószínűleg az érsek embere fogalmazta, és csak megpecsételésre került a királyi kancelláriába, vö. RA 1125. sz.

1264 MES II. 271–272. (RA 3668 sz.); Az oklevelet III. András 1293. május 8-án és 1300. szeptember 8-án átírta, MES II. 345. (RA 3922. sz.), MES II. 485. (RA 4328. sz.).

helyezkedett el, annak érdekében, hogy a közlekedési utak kínálta csomópontokat minél jobban kihasználják.

Az esztergomi egyház népei országos vámmentességet élveztek IV. Béla 1239. szeptember 29-én kelt oklevele szerint,¹²⁶⁵ míg az esztergomi örmények 1243. március 31-én jutottak ugyanezen kiváltsághoz.¹²⁶⁶ 1255. július 25-én IV. Béla a Margit-szigeti apácáknak adományozta a budai vásárvámot, és hangsúlyozta, hogy az esztergomiak, fehérváriak és röviden mindenki, aki kereskedés céljából a vásárra megy, vámot tartozik fizetni. Kiveszi ez alól a király az esztergomi pénzverőket, amíg az új pénz verése idején a pénzverőházban dolgoznak és családjukkal a várban laknak. Miután azonban végeztek a pénzveréssel, saját árujukból vámot tartoztak fizetni, ahogy mások.¹²⁶⁷ Mindez arra utal, hogy az esztergomi polgárok a fehérváriakhoz hasonlóan országos vámmentességgel bírtak, jóllehet az erre vonatkozó kiváltságlevelet nem ismerjük. Szintén 1255-ben vitába keveredtek az esztergomi polgárok az esztergomi káptalannal a vámfizetést illetően, ahogy arra már korábban utaltunk. A polgárok azt állították, hogy a szövetek és más áruk után, amit külföldről vagy Esztergom megyéből visznek, vámot tartoznak fizetni, amit azonban Fehérváron, Budán vagy máshol vásárolnak, az után nem tartoznak vámot fizetni.¹²⁶⁸ Itt a külkereskedelemből származó áruk vámmentességét hangsúlyozták az esztergomiak, ami utalhatna arra, hogy valójában rendelkeztek 1255-öt megelőzően országos vámmentességgel. Ezt követően elsőként 1347-ben bukkan fel újra a kérdés, amikor az esztergomi polgárok I. Károlytól egy olyan oklevelet mutattak be, mely szerint tíz évre mentesek a királynak járó vám fizetése alól, és bemutatták I. Lajos azonos tartalmú oklevelét is, valamint utaltak arra, hogy kiváltságaikra vonatkozóan rendelkeznek IV. Béla király oklevelével is,¹²⁶⁹ ezt azonban nem tudták felmutatni. Az azonban, hogy I. Károly egy olyan oklevelére hivatkoztak, mely tíz évre mentette őket fel a királyi vámok alól, felkelti a gyanút, hogy korábban mégsem rendelkeztek országos vámmentességgel, vagy legalábbis erre vonatkozó oklevelet már I. Károly uralkodása alatt sem tudtak felmutatni, mert különben nem lett volna értelme e privilégium kibocsátásának. Tíz évvel később szintén azt állították, hogy IV. Béla felmentette őket az ország határain belül a vámfizetés kötelezettsége alól.¹²⁷⁰ IV. Béla ezen rendelkezést tartalmazó 1243. évi oklevelét 1365-ben mutatták be¹²⁷¹ két másik oklevéllel együtt, mégpedig I. Károly 1330. április 24-én és I. Lajos 1346. február 9-én kelt okleveleivel, melyek szerint az esztergomi polgárok és *hospesek* országos vámmentességgel rendelkeztek, mely mind a szárazföldi, mind a vízi vámokra érvényes volt, kivéve a harmincadot.¹²⁷²

1265 EFHU III/2. 32–34. (RA 660. sz.).

1266 EFHU III/2. 36. (RA 735. sz.).

1267 BTOE I. 56–58. (RA 1044. sz.).

1268 [...] de pannis et reliquis mercimoniis, que de aliis regnis et provinciis Strigonium deferuntur, tributum consuetum solvere tenerentur, sed de hiis, que Albe vel Bude aut aliis locis Hungarie emerent, tributum solvere non deberent – BTOE I. 59.

1269 MES III. 644. (Anjou-oklt. XXXI. 629. sz.).

1270 [...] quod dominus Bela rex ipsos a solutione tributorum intra metas regni sui exigendorum eximisset – MES IV. 173.

1271 DF 236 357; DF 237 791.

1272 Dum productione duarum litterarum unius domini Caroli regis nostri genitoris carissimi in Wysegrad in festo beati Georgii martiris anno MCCCXXX et alterius nostre similiter in

Ezek tartalmi átírásában azonban, ellentétben az 1347-ben írtakkal, már nem szerepelt, hogy ez csak tíz évre és kizárólag a királyi vámokra vonatkozott volna, ugyanakkor tartalmazta a harmincad kérdését. Ez alapján felmerül a gyanú, hogy 1365-ben mind I. Károly, mind I. Lajos olyan oklevelét mutatták be az esztergomiak, mely már a számukra kedvezőbb megfogalmazást tartalmazta, azaz hamisak, ez pedig felettébb kétséssé teszi IV. Béla 1243. évi oklevelének hitelességét is, mely inkább az 1347-ben keletkezett pereskedés eredményeként készült hamisítvány lehetett.¹²⁷³ A 15. század végén lezajló zsitvatői vámpér iratai szerint az esztergomi polgárok 1435. február 1-jén mutatták be újra IV. Béla oklevelét, mely 1243. március 31-én kelt. E szerint az esztergomi örmények áruik után az ország határain belül nem tartoztak vámot fizetni, és erre vonatkozóan már a tatárjárást megelőzően is rendelkeztek kiváltsággal. Zsigmond e privilégiumuk ismeretében megtiltotta az oklevélben megnevezett (az átíráskor azonban nem részletezett) vámszedő helyeken az esztergomi polgároktól a vám szedését.¹²⁷⁴ Zsigmond király ilyen tartalmú oklevele azonban nem ismert, jöllehet 1435. február 1-jén valóban adott ki oklevelet az esztergomi polgárok vámmentessége kérdésében. E szerint az esztergomi polgárok azt állították, hogy a királyi és mások kezében lévő vámok alól mind földön, mind vízen mentesek, Pálóci György esztergomi érsek és az esztergomi káptalan, Berzevici György nyitrai püspök, Lévai Cseh Péter macsói bán, a győri káptalan, az óbudai apácák mégis vámot követeltek tőlük. Oklevelük bemutatására azonban ekkor nem került sor, az uralkodó május 1-jére idézte meg a feleket maga elé.¹²⁷⁵ Mindez pedig arra utal, hogy Zsigmondnak a 15. század végi zsitvatői vámpér során bemutatott 1435. február 1-jei oklevele, mely tartalmazta IV. Béla 1243. március 31-én kelt oklevelének tartalmi átíratát, hamis volt. Ezt erősíti, hogy az 1435. évi pereskedés végét is ismerjük, mégpedig Pálóci László országbíró 1449. április 12-i ítéletlevele alapján. Az oklevelek bemutatására és IV. Béla 1243. március 31-i oklevelének átírására ekkor került sor, ráadásul a per vége sem egyezik meg a 15. század végi átírásban közöltekkel.¹²⁷⁶ Valószínű, hogy a zsitvatői vámpér során készült oklevelet Zsigmond eredeti 1435. február 1-jei és Pálóci László 1449. április 12-i oklevele alapján készítették a számukra kedvező ítélet dokumentálása érdekében. Azaz csak azt tudjuk biztosan, hogy Pálóci László 1449-ben látta IV. Béla 1243. március 31-én kelt oklevelét, és hogy az esztergomi polgárok az esztergomi örményeknek biztosított kiváltságokkal akartak élni, illetve ez alapján akarták a 15. században vámmentességüket bizonyítani. Ekkor azonban már szó sem esik I. Károly és I. Lajos által biztosított vámmentességről, ami annyiban érthető, hogy olyan oklevelet kellett bemutatniuk, ami már az Árpád-korban biztosította vám-

Wysegrad in octavis festi Purificationis Virginis gloriose anno ab incarnatione domini MCCCXL sexto patenter confectarum hoc declararunt, ut ipsi cives et hospites Strigonienses ex ipsi domini Caroli regis et nostra annuientia nunquam de rebus et mercimoniis eorum quibuslibet in aliqua parte regni nostri procedentes in terra, videlicet et in aquis tributum aliquod seu telonium exceptis tricesimis regalibus dare et solvere tenerentur – DF 236 357; DF 237 791.; Vö. CD IX/3. 484.; Anjou-oklt. XIV. 215. sz.

1273 Vö. Zsoldos A.: A fehérváriak szabadságai 21.

1274 Neumann T.: Székesfehérvár 78–80.

1275 DL 12 664.

1276 DL 14 211; Ekkor ugyanis, jöllehet bizonyos vámhelyeken elismerték az esztergomiak mentességét (például Ceglédén), másokon azonban nem (például kerepesi rév).

mentességüket. Olyan privilégiummal állottak tehát elő, amely a tatárjárás előtti vámmentességüket hangsúlyozta, igaz, nem az esztergomi polgároknak, hanem az esztergomi örményeknek, és ezzel akartak több vámbirtokossal szemben is érvényt szerezni mentességüknek. Az örményekre való hivatkozás szintén a kiváltság koraiságát volt hivatott erősíteni, hiszen személyük a múlt homályába veszett. Kérdéses, hogy az 1365-ben bemutatott 1243. évi, és az 1449-ben bemutatott 1243. március 31-i oklevél azonos-e egymással. A kérdés feltevését az indokolja, hogy míg 1365-ben I. Lajos az apja és a saját oklevelét hónap és napi kelettel idézi, IV. Béla oklevele kapcsán csak az évet jelöli meg, ráadásul az 1365. évi oklevél szerint a kiváltságot az esztergomi polgárok és *hospesek* kapták, míg az 1449. évi tartalmi kivonat szerint ez az esztergomi örmények kiváltsága volt, melyet már a tatárjárás előtt is bírtak. Felmerül a gyanú, hogy az 1365-ben, illetve az 1449-ben bemutatott oklevelek különbözőek voltak,¹²⁷⁷ egy dologban azonban megegyezhettek, mégpedig abban, hogy hamisítványok lehettek, ahogy arra fentebb már többször is utaltam.

Fadd

(Tolna megye) [Fadd, H]

1211-ben Fadd határjárása a Gerjen folyónál egy helyet említett, melyet Bánrévének (*Banriuuueh*) neveznek, valamint az Edenen hídjához vezető utat (*ad pontem Edenen*) adta meg egyik határpontként.¹²⁷⁸ Bánréve hely nevéből következtetve a Gerjen folyón rév működött, Edenen hídjá pedig a Duna mellékágán vagy holtágán vezethetett át.

Fahíd

(Fehér megye) [Galtiu (Gáldtő) határában, RO]

Fahíd neve (*Fahyd*, *Fahid*) arra utal,¹²⁷⁹ hogy a Gáld-patakon fából készült híd vezetett át.

Fancsika

(Vas megye) [Zalaszentlőrinc határában, H]

1325. augusztus 24-én Geregye nembeli Kalmer fiai, János és Mihály¹²⁸⁰ megosztottak a Geregye, Egervár és Fancsika birtokaikon élő szolgálokon, és megegyez-

1277 Ezen a véleményen van Zsoldos Attila is, vö. Zsoldos A.: A fehérváriak szabadságai 21.

1278 PRT X. 511. (RA 262. sz.).

1279 1277. október 13.: UGS I. 112.; 1298. június 11.: UGS I. 207.; 1321. június 15.: DL 30 607.

1280 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 2. tábla: Egervári.

tek abban, hogy a vásárvámot és a Fancsika folyón lévő vámot anyjuknak hagyják, és majd csak halála után osztják fel.¹²⁸¹

A Geregye nem már az Árpád-korban birtokolt Fancsikán. 1255. október 13-án Geregye nembeli Sári Écs fia Pál¹²⁸² a Sár melletti birtokait, köztük Fancsikát elcserélte Geregye nembeli Barnabás¹²⁸³ Berettyó melletti birtokaival,¹²⁸⁴ azonban Pál Barnabást hamarosan ki is zárta belőlük, így Fancsikából is.¹²⁸⁵ Barnabás azonban még a későbbiek során, V. István uralkodása alatt is igényt tartott e birtokokra.¹²⁸⁶ Barnabás végül valószínűleg megszerezte a birtokot, és a fia lehetett az a Geregye, akinek örökös nélküli halála után a Vas megyei Fancsikát a király részére le akarták foglalni 1325 decemberében, és aminek ellentmondtak Kalmer fiai, János és Mihály.¹²⁸⁷ A Geregye nem mellett azonban más birtokosok is feltűnnek a 14. század elején,¹²⁸⁸ ez azonban nem érintette a Geregye nembeliek birtoklását, akik ezeket a birtokrészeket is megszerezték a 14. század végére.¹²⁸⁹

Farkasfölde

(Somogy megye) [Kéthelytől délnyugatra, H]

1326-ban a Sárközben fekvő Farkasfölde és Dészölde határjárása¹²⁹⁰ Nyírhida nevű hidat (*iuxta pontem Nyrrhyda vocatum*) és ettől északabbra a *Sarrywe* nevű révet (*ad portum Sarrywe vocatum*), majd Homokrév (*Humukrew*) nevű helyet adta meg határpontokként.¹²⁹¹ A Nyírhida és a Sár-rév a Sár folyón biztosított átkelési lehetőséget, ha a Homokrév helynév szintén átkelőhelyet takar, azt is a Sár folyón használták.

Farkashida

(Pozsony megye) [Vlčkovce, SVK]

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, a Farkashidán szedett vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni. Az oklevélben felsorolt vámhelyek a csehországi brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint

1281 ZO I. 185. (Anjou-oklt. IX. 373. sz.).

1282 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. tábla: Écs ága.

1283 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. tábla: Écs ága.

1284 ÁÚO VII. 413.

1285 ÁÚO XI. 423.

1286 ÁÚO XII. 69.

1287 ZO I. 190. (Anjou-oklt. IX. 556. sz.).

1288 Vö. HO VII. 386–387.

1289 Vö. 1388. augusztus 24.: ZsO I. 716. sz.; 1399. február 4.: ZsO I. 5700. sz.

1290 A határjárás Szent György-egyháznál kezdődik. A birtokosok és ezen egyház alapján a földek Sárköziszentgyörgy vidékén feküdtek.

1291 DL 45 210 (Anjou-oklt. X. 537. sz.).

IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele Regis instituta, legitima, et omnino fore iusta*),¹²⁹² de a farkashidai vámmal korábbi adattal nem rendelkezünk. Az itt megadott vámtarifa egy csökkentett vámot jelentett.¹²⁹³ A település nevéből, illetőleg abból, hogy az út Sempte felé folytatódik, arra következtethetünk, hogy a településnél híd ívelt át a Dudvágon.¹²⁹⁴

Fegyvernek

(Heves megye) [Fegyvernek, H]

1320. július 18-án I. Károly Fegyverneket, amely örökös nélkül elhalt emberé volt, Aba nembeli Kompolt fia Péter fia Gergelynek¹²⁹⁵ adományozta, az e megyében levő, Büzös-éren szedett vámmal együtt (*tributum in aqua Byzus*). Az uralkodó meghatározta az egyes vámtételeket is: mázsaszekér után 1/2 fertó, posztót, sőt vagy más árut szállító szekér után 4 kis dénár, hordó bor után 8 dénár, üres szekér után 2 kis dénár. Ugyanakkor kötelezte az uralkodó Gergelyt, hogy az átkeléshez jó hidat (*bonum pontem*) építsen, és az összetörtet javítsa meg.¹²⁹⁶ A híd említése és a vámtételek arra utalnak, hogy hídvámot szedtek a településen, mely a Büzös-éren biztosított átkelési lehetőséget. Tarifált vámot mutat a vámszabályzat, merthogy nem tettek különbséget a szekéren szállított áruk között, csak a szekér fajtáját vizsgálták, ráadásul az üres szekeret is megvámolták.

Fehérvár

(Fejér megye) [Székesfehérvár]

A fehérvári vásárvám birtokosára vonatkozóan eltérő adatokat találunk a forrásokban. 1248-ban a veszprémi püspök panasszal élt a pápánál, hogy a fehérvári káptalan, a hévízi keresztesek, Pál és Oth *comesek*, valamint más esztergomi és veszprémi egyházi és világi személyek lefoglalták a püspökhöz tartozó az új budai hegyi Szűz Mária-egyházát, valamint tizedeket, földeket, jövedelmeket és a fehérvári vásárvámot (*tributum fori*).¹²⁹⁷ 1250-ben azonban már a fehérvári káptalan számolt be arról, hogy amikor az uralkodó a fehérvári külváros lakóit a várba telepítette, a lakosok – többek között – az egyház által bírt vásárvám megszüntetését kérték, amelyet a király unszolására a káptalan el is ismert, most azonban már szeretnék azt visszakapni.¹²⁹⁸ Míg az 1248. évi adat szerint a veszprémi püspökség, addig az 1250. évi adat alapján a fehérvári káptalan tűnik a fehérvári vásárvám birtokosának. Az adatok ellentmondása feloldható, amennyiben mindezt úgy értelmezzük, hogy a veszprémi püspök és a fehérvári káptalan is bírt egy-egy vámrészt

1292 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.); Vö. VI. Függelék. 2. Térképmelléklet.

1293 Vö. Nyárhíd (Nyitra megye).

1294 Az 1336. évi rendelkezést lásd bővebben Bény (Pozsony megye).

1295 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 1. tábla: elágazás.

1296 AO I. 570. (Anjou-oklt. V. 856. sz.).

1297 BTOE I. 49.

1298 EFHU III/2. 44.

a fehérvári vásárvámból, a birtokosok között azonban időnként viták robbantak ki.¹²⁹⁹ 1248-ban a veszprémi püspök olyan jövedelmekről szólt, melyek egyházmegyéje területén belül voltak, de az általános megfogalmazáson túl csak az új budai hegyi Szűz Mária-egyházat és a fehérvári vásárvámot említette. Kérdéses, hogy milyen valóságalapja volt a püspök panaszának. A birtokok, javak elvesztése kapcsolatba hozható azzal, hogy Bertalan veszprémi püspök halálát (1244) követően a veszprémi káptalan a Ják nembeli Zlaudust¹³⁰⁰ választotta püspökké (1245).¹³⁰¹ Az uralkodó a választás módját helytelenítette, mivel előzetes hozzájárulását nem kérték ki, jöllehet így kellett volna eljárniuk a régi gyakorlat alapján, ezért haragjában a püspökség jövedelmeit vagy másoknak adományozta, vagy engedte, hogy azokat mások elfoglalják.¹³⁰² Csak Zlaudus halálát követően, 1269. október 3-án kárpótolta IV. Béla a veszprémi egyházat. Az ekkor visszaadott javak között megtaláljuk az újonnan épült Szűz Mária-egyházat, a különböző tizedeket, a fehérvári vásárvámról vagy annak visszaadásáról azonban nem esik szó.¹³⁰³ A Szűz Mária-egyház építése 1247 körül kezdődhetett, befejezése azonban valószínűleg elhúzódott az 1260-as évekig. A veszprémi püspök joghatóságát a templom felett 1277 előtt el is veszítette, ahogy más, 1269-ben megkapott vagy visszakapott javakat is.¹³⁰⁴ Az adatokat ennek megfelelően kétféleképpen magyarázhatjuk: egyrészt úgy, hogy a veszprémi püspök bírta a vásárvámot Fehérvárott, azonban IV. Béla Zlaudus megválasztását követően elvette tőlük és a fehérvári káptalannak juttatta, amely azonban a fehérvári polgárok várba költöztetését követően, vélhetően 1249-ben el is veszítette azt, és ez a későbbiekben is így maradt, éppen ezért 1269-ben a veszprémi püspök nem is kaphatta vissza; másrészt talán magyarázhatjuk úgy is, hogy a királlyal kialakult rossz viszony, a birtokok és jövedelmek elvesztése lehetőséget teremtett a veszprémi püspökség számára, hogy olyan jogokat és bevételeket is elvettként tüntessen fel, amelyeket a valóságban nem is birtokoltak, csak szerettek volna.¹³⁰⁵ Mindenesetre elég feltűnő, hogy sem 1269-ben, sem azt követően nem kerül elő a veszprémi püspökség a fehérvári vásárvám birtokosaként. Igaz, még egy adattal rendelkezünk a veszprémi püspök fehérvári *tributum* jövedelmére. 1279. április 24-én ugyanis Péter veszprémi püspök a fehérvári várban lévő palotáját, amit a polgárok elfoglaltak és Colynus veszprémi főesperes saját költségén szerezte vissza, Colynus veszprémi főesperesnek engedte át élete tartamára, minden hasznával és tartozékával, így Pákozdi földdel és a Szent Király ünnepén szedett *tributummal* (*tributo in festo sancti Regis*).¹³⁰⁶ Ezen *tributum* 'vám'-ként való értelmezése azonban kétséges. Ismerünk más forrásokból is ünnepek-

1299 Vö. Zsoldos A.: Fehérvári vásár 373–374.

1300 Vö. Rác Gy.: Eggerszeg 80–84.

1301 Vö. Zsoldos A.: Archontológia 100.

1302 Vö. Gutheil J.: Veszprém 217.

1303 BTOE I. 103–107.

1304 CD IX/7. 695.

1305 A veszprémi püspök a Szent Gellért-egyház tizedéért folytatott küzdelmet 1245-ben a bélakúti apátsággal (BTOE I. 44.), holott e tizedeket IV. Béla 1236-ban adományozta oda az apátságnak (BTOE I. 34–35). E tizedeket egy 1269. évi oklevélben az uralkodó visszaadja az apátságnak, 1277-ben azonban már nincs a birtokukban (CD IX/7. 695.). Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 573–574.

1306 VVO 80.

hez kötődő *tributum*okat, ezek azonban különféle 'adó'-kat jelentenek. 1212-ben ugyanis II. András a Szent Sír Rend népeit felmentette azon dénárokról, amit három ünnepen: karácsonykor, húsvétkor és Szent István napján szednek.¹³⁰⁷ Boleszló váci püspök Imre király adományából bírta a karácsonykor, húsvétkor és Szent István ünnepén a *tributum*okat, amelyeket 1214-ben a leleszi konventnek engedett át.¹³⁰⁸ Valószínű, hogy a *tributum* szó itt nem 'vám' jelentésben szerepel, hanem ugyanazon adó megnevezésére szolgál, mint amit az 1212. évi oklevélben is olvashatunk, és elképzelhetőnek tartjuk, hogy az 1279. évi oklevélben található Szent Király ünnepén szedett *tributumot* e fentebbi két adattal hozhatjuk kapcsolatba. Olyan adót értsünk tehát alatta, amit vélhetően a palotához tartozó pákozdi föld lakói fizettek a veszprémi püspöknek, mint ahogy a *tributum* is e palota tartozékaként szerepelt az oklevélben.

A fehérvári vám sorsát azonban jelen ismereteink szerint a későbbi források is homályban hagyják. Feltételezhetjük, hogy a fehérvári polgárok várba való felköltözésekor *forum liberum* tartására kaptak engedélyt, amelyet azonban nem a már korábban létező hetivásár mellett egy másik napon, hanem a régi, megszokott napon kívánták megtartani, ezért kellett lemondania a káptalannak a vásárvámról. Ugyanakkor attól a lehetőségtől sem zárkozhatszunk el, hogy egy másik napon megtartott vásárra kaptak a *hospesek* engedélyt,¹³⁰⁹ és a káptalannak csak az e napon szedett vásárvámról kellett lemondania.¹³¹⁰ Ez utóbbi lehetőség tűnik valószínűbbnek a többi városban engedélyezett *forum liberum*ok párhuzamai alapján.

A Fehérvárott tartott hetivásár egyike lehetett a legkorábbi vásároknak, melyről Idriszi is megemlékezett a 12. század közepén készített földrajzi munkájában.¹³¹¹ Fügedi Erik szerint a 13. században Fehérvárott már egy új vásárforma tűnt fel, a két hétig tartó éves vásáré. Véleménye szerint 1275-től kezdve évenként tartották meg ezt a vásárt, bár az erre vonatkozó privilégiumot nem ismerjük.¹³¹² Bár a fehérvári sokadalomtartás kezdetét valóban nem tudjuk meghatározni, az bizonyos, hogy 1344-ben már a fehérvári sokadalom szolgált példaként a pozsonyiak éves vásár tartására vonatkozó engedélyének kiállításakor.¹³¹³ A fehérvári sokadalmak időpontjaira vonatkozóan csak a 15. századtól rendelkezünk adatokkal,¹³¹⁴ mégsem kételkedhetünk abban, hogy a Szent István-naphoz (augusztus 20.) kötődő¹³¹⁵ lehetett közülük a legkorábbi, melynek kialakulása az ekkor megtartott

1307 [...] maxime illos denarios, qui colliguntur in tribus festis, videlicet in Nativitate Domini, in Pasca, in festo Sancti Regis – CDES I. 137. (RA 273. sz.).

1308 Tributa eiusdem etiam, que ter in anno, in Nativitate videlicet, Pasca, et in Festo Sancti Regis a tributariis regis, et reginae solebant colligi, que bone memorie rex Emericus, post ipsius ecclesie destructionem ad dampna ecclesie resarcienda iure perpetuo contulit possidenda – CDES I. 148. (RA 295. sz.).

1309 Mindenesetre a 15. század végén hétfőnként és péntekenként is tartottak vásárokat a városban. Vö. 1433: DL 106 379; 1435: DL 640.

1310 Győrben is a szombati vásár vámja megmaradt az ispán birtokában, miközben a többi napon megtartott *forum liberum*on az ispán vámot nem szedhetett, 1271: EFHU III/2. 62.

1311 Elter I.: Idrisi 58.

1312 Fügedi E.: Városprivilégiumok 34.; Fügedi E.: Városok kialakulása 331.

1313 CD IX/1. 204.

1314 Weisz B.: Vásárok és lerakatok 143.

1315 1422: ZsO IX. 1270. sz.; 1431: DL 12 428; 1498: DL 106 687.

törvéynaphoz kapcsolódhatott. A 13. század második felében már Esztergomban is feltűnik e vásártípus, így feltételezhető, hogy Fehérvárott is e korszakban – ma azonban már pontosan meg nem állapítható időpontban – jött létre.

1237. május 6-án IV. Béla megerősítette a fehérvári polgárokat a Szent István-tól kapott szabadságok birtokában, mely szerint az egész országban és a határkapuknál bármely vám alól mentességet élveznek.¹³¹⁶ A fehérváriak vámmentességét több más Árpád-kori privilégium is említi,¹³¹⁷ egyedül a Margit-szigeti apácák budai vásárvámján nem lehetett, királyi rendelkezés alapján, érvényesíteni.¹³¹⁸ A fehérvári egyház is Szent Istvántól eredeztette népeinek az országban – mind földön, mind vízen – élvezett vámmentességét, mely minden vámtípusra (*tributum, telonium, pedagium*) kiterjedt, kivéve a hajók viteldíját.¹³¹⁹

Feketepatak

(Ugocsa megye) [Csornij Potyik, UKR]

1336-ban Daróc és Halászfölde birtokok határjárása a Verbőcpatakán¹³²⁰ egy révet említett,¹³²¹ mely az Ardót és Halászföldét a feketepataki nemesek birtokaitól elválasztó határvonalon feküdt.¹³²² Ez a rév talán azonos a Szőlősből Egresbe vivő út Verbőcpatakán lévő Kövecses rév átkelőhelyével (*penes vadum Keueches reu vocatum*).¹³²³

Felabony

(Pozsony megye) [Veľké Blahovo (Nagyabony), SVK]

1298. szeptember 28-án a Felabonyból keletre vezető út kőhídját (*ad pontem lapidum*) adták meg határpontként, mely a Láp-sár (*Lapsar*) vizén¹³²⁴ állt.¹³²⁵ Talán azonos az 1322-ben Abonynál említett Benke hídjával (*pons Benke*),¹³²⁶ mely az Abonyban birtokos Benkéről kapta nevét.

1316 Neumann T.: Székesfehérvár 64–65. (RA 619. sz.); Vö. BTOE III. 291.; Zsoldos A.: A fehérváriak szabadságai.

1317 Vö. +1217: CDES I. 178–179.; 1238: CDES II. 31.; 1255. július 25.: BTOE I. 56–58.; 1271: EFHU 61.; 1291. szeptember 24.: UB II. 254–255.; 1297. október 18.: EFHU 99. (RA 4132. sz.).

1318 1255. július 25.: BTOE I. 57.

1319 +1254. augusztus 5.: CD IV/2. 233. (RA 1012. sz.).

1320 A Szalva-patak egykori mellékveze. Feketepatak, Verbőc, Egres mellett említik. Vö. 1295. június 24.: ÁÚO V. 136.; 1390. június 12.: ZsO I. 1554. sz.

1321 Tringli I.: Perényi 54. sz.

1322 1351. szeptember 2.: Tringli I.: Perényi 80. sz.

1323 1390. június 12.: ZsO I. 1554. sz.

1324 A Láp-sár Laklucse környékén eredt, vö. ÁÚO III. 179.

1325 HOkI. 165.

1326 Wertner M.: Kiadatlan okl. I. 568. (Anjou-oklt. VI. 875. sz.).

Feladorján

(Bodrog megye) [Kanjižától (Magyarkanizsa) délre, SRB]

A Haraszt-nem birtoka volt,¹³²⁷ mely 1331-ben került Magyar Pál kezébe,¹³²⁸ akinek beiktatása nehézségekbe ütközött, és végül csak 1344-ben váltotta meg 60 márkáért a Haraszt nembeli tárnoki nemesek jogigényét. Ez utóbbi oklevélből értesülünk arról, hogy a birtokhoz a Tisza folyón vámszedés (*tributo fluvii in eodem fluvio Tycie exigere consueto*) is kapcsolódott.¹³²⁹ Ez minden bizonnyal azt jelentette, hogy a folyón fel és le közlekedő hajókat vámolták meg Feladorjánnál.

Felsőlövő

(Sopron megye) [Schützen am Gebirge (Sérc) területén, A]

1317. szeptember 24-én I. Károly örökös nélkül elhalt emberek birtokait, köztük Ábrahám fia Baksa¹³³⁰ birtokát, Felsőlövőt az ottani régtől fogva létező vámmal együtt Héder nembeli Dénes fia Dezsőnek¹³³¹ adományozta.¹³³² A vám valószínűleg közlekedési vám volt, és a Kismartonból Purbachba vezető úton szedték.

Felszakállas

(Komárom megye) [Opatovský Sokolec (Apácaszakállas), SVK]

1323. július 6-án I. Károly megtiltotta, hogy a Margit-szigeti apácákat Felszakállas birtokukon a vásártartásban zavarják.¹³³³ Az apácák 1267-ben, IV. Béla adományából jutottak Felszakállashoz,¹³³⁴ a vásár kialakulását e két időpont közé helyezhetjük.

Felsztára

(Zemplén megye) [Staré, SVK]

Felsztára határjárása a Laborc folyó révét adta meg egyik határpontként,¹³³⁵ melyet Egyházassztára és Felsztára határait elkülönítő határjárásban is említene.¹³³⁶

1327 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 704.

1328 AO. II. 554–555.

1329 AO. IV. 467. (Anjou-oklt. XXVIII. 742. sz.).

1330 Vö. Engel P.: Genealógia: Ják nem 3. Rába-jobbparti főág 1. tábla.

1331 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

1332 UB III. 95. (Anjou-oklt. IV. 569. sz.).

1333 AO II. 80. (Anjou-oklt. VII. 348. sz.).

1334 ÁÚO VIII. 167–168. (RA 1542. sz.); Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 453.

1335 1335: Sztáray I. 97.

1336 1335: Sztáray I. 98.

Fentős-erdő

(Szatmár megye)

1231-ben a szatmári várhoz tartozó Fentős-erdő határjárása említette Hidas-patak (*Hyduspotok*) helyet, amit Berkesztnek is neveznek, és ami a Berekszó vizébe folyik. A patakon egy híd állt a Szilágyi-erdő útján.¹³³⁷ A Berekszó vize a Szamosba ömlött, a későbbi forrásokban megjelenő Alsó- és Felsőberekszó mellett folyó patakkal, a Szamos bal oldali mellékvizével, a Berszóval azonosíthatjuk. A Berszó Hidaspatak vagy Berkeszt-patak nevű mellékvize a Berszó keleti részén folyt, azaz annak jobb oldali mellékvize volt, melyen a Szilágyi-erdőből vezető úton híd ívelt át.

Fertő tó

(Sopron megye)

A fertői vám felét (*medietatem tributis Fertev*) – IV. László és III. András oklevele szerint – IV. Béla adományozta a soproni polgároknak,¹³³⁸ bár az erre vonatkozó oklevelet nem ismerjük. IV. Béla a soproni polgárok és a győri püspök között a rákosi, Fertő tavon működő rév vámja miatt keletkezett ügyben 1254-ben rendelkezett,¹³³⁹ mely vita vélhetően IV. Béla fél vámra vonatkozó adománya miatt alakulhatott ki, melyet a soproniak úgy értelmezhettek, hogy minden Fertő tavon szedett vám fele őket illeti. Ennek megfelelően IV. Bélának a fertői vám felére vonatkozó adományát 1254 előttre kell helyezni. Azt pedig, hogy a fertői vám minden, a Fertő tavon szedett vámra vonatkozott vagy legalábbis a soproniak így értelmezték a vámadományt, megerősíti egy 1366. évi oklevél, melyben János soproni bíró és Peuhul István soproni polgármester bizonyították, hogy Hegykő, Hidegség, Homok, Boz, Purbach és Csákány helységekben a Fertő tavon szedett vám fele királyi adományból régtől a városhoz tartozott (*cum tamen medietas dictorum tributorum in dictis villis superius nominatis super dicto lacu Ferteu exigendorum ab antiquo regie donacionis titulo ipsis deberent pertinere*).¹³⁴⁰ (Vö. 4. térkép.)

IV. László 1277. évi megerősítő oklevele szerint a soproni polgároknak IV. Béla és V. István adományozták a fertői vám felét, amit a vártornyok helyreállítására és karbantartására (*pro reparatione et conservatione turrium in eodem castro existentium*) kaptak.¹³⁴¹ 1297. október 18-án III. András annyiban módosította ezt az adományt, hogy a polgárok az ebből befolyó jövedelmet ne a várostornyok, hanem magának a városnak helyreállítására, falainak kijavítására (*pro renovatione civitatis nostre predictae ac murorum castri reparatione*) fordítsák. Ennek birtoklásában sem a soproni ispán, sem mások nem akadályozhatták a soproni polgárokat.¹³⁴² Kérdéses, hogy a vám felének biztosítása a teljes vám mekkora részére terjedt ki. Ha az uralkodók adományozási gyakorlatát vesszük, akkor feltételezhetjük, hogy

1337 ÁÚO XI. 232–233. (RA 471. sz.).

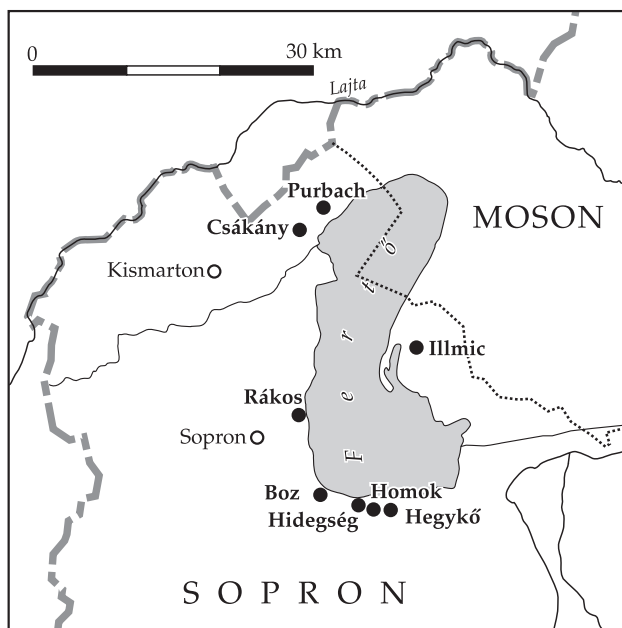
1338 1277: EFHU III/2. 68–71. (RA 2809. sz.); 1297. október 18.: UB II. 307. (RA 4133. sz.).

1339 Vö. UB I. 233–234. (RA 768., 1010. sz.).

1340 Soproni Tört. I/1. 137.

1341 EFHU III/2. 69. (RA 2809. sz.).

1342 UB II. 307. (RA 4133. sz.).

4. térkép
Vámszedő helyek a Fertő tónál

csak a királyi rész, azaz az egyharmad átengedésére került sor. 1237-ben Csák nembeli Csák soproni ispán¹³⁴³ a borsmonostori apátságnak adományozta a fertői vám felét, amíg ő soproni ispánként tevékenykedik, azt követően pedig, ha más terület ispánja lesz, megígérte, hogy évente 100 márkát biztosít a kolostornak.¹³⁴⁴ Bár az oklevél hamis, a vám egy részének a soproni ispán általi felügyeletét III. András említett oklevele is megerősítheti, mely külön kiemeli, hogy a soproni polgárokat a soproni ispán nem akadályozhatja a vám birtoklásában.¹³⁴⁵ Ugyanakkor ezen adat sem visz közelebb bennünket a „vám felének” értelmezéséhez.

Az Anjou-korban Sopron egy rövid időre a vám másik feléhez is hozzájutott. I. Károly 1330-ban június 10-étől 10 évre a Fertő folyó vámjának a felét (*tributi nostri in fluuio Fertew*) a soproni polgároknak engedte át, Sopron város megerősítése és a szükséges fegyverek beszerzése érdekében (*in subsidium operis, seu munitionis ciuitatis nostrae Supruniensis, et armorum dictae munitioni necessariorum comparationem*).¹³⁴⁶ 1338-ban I. Károly Jolsvai Leusták vasvári, soproni, somogyi és tolnai ispán ezen fél vámot a király parancsára elkezdte beszedni, azonban a soproniak kérésére I. Károly ezt megtiltotta neki.¹³⁴⁷ 1339-ben pedig újabb két évre biztosította számukra ezt a jövedelmet, mivel a város erősítése még nem fejeződött be.¹³⁴⁸ Együttal az uralkodó kérte Leusták vasvári és soproni ispánt, valamint annak helyetteseit és официálisait, hogy a vám felének beszedésében a *hospesek*et ne

1343 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 10. tábla.

1344 UB I. 181.

1345 UB II. 307. (RA 4133. sz.).

1346 CD VIII/4. 372.

1347 UB IV. 245. (Anjou-oklt. XII. 122. sz.).

1348 CD VIII/4. 373. (Anjou-oklt. XXIII. 190. sz.).

akadályozzák. Hogy itt a korábban már tárgyalt vámszedő hellyel kapcsolatosan intézkedett az uralkodó, bizonyítja I. Károly 1340-ben kelt adománylevele, melyben az uralkodó a fertői vám felét (*dimidietatem tributi Fertew*) – és nem a *hospesek* által régóta bírt felet (*salua alia dimidietate, quam ydem nostri fideles hospites ab olim dignoscuntur possedissee*) – a fentebbi oklevélben említett két év letelte után újabb négy évre a városnak juttatta.¹³⁴⁹ Ekkor felszólította a mindenkori soproni ispánt, alispánt és a fertői vám vámszedőit, hogy ne akadályozzák e fél vám beszedésében a soproni *hospeseket*. I. Károly oklevelei megerősítenek bennünket abban, hogy az Árpád-korban adományozott fél vám a királyi rész felére, azaz a vám egyharmadára vonatkozott.

Jóllehet I. Károly 1330-ban a Fertő folyó vámjáról (*tributi nostri in fluuio Fertew*) tett említést,¹³⁵⁰ a Fertő folyón a Fertő tavat kell értenünk, mivelhogy 1435-ben Pomogyot a Fertő tó vagy folyó mellett (*iuxta lacum seu fluvium Ferthew*) fekvőnek mondták.¹³⁵¹

Az 1237. évi hamis oklevélben a vám értékére nézve is találunk adatot, mely szerint a vám felének birtoklása körülbelül 100 márkának felelt meg, azaz a teljes vám éves szinten 200 márka értéket képviselhetett. Feltehetően ez egy túlzott számadat, melyre a hamisítás miatt gondolhatunk, azt azonban, hogy jelentős vámnak kellett lennie, a soproni polgárok kiváltságlevelei is mutatják, hiszen a vártorony, illetve a város felújítására kapták meg.

Fok

(Somogy megye) [Siófok, H]

Foknál hídvámot szedtek a Fok nevű patakon¹³⁵² álló hídon. A vám egyharmadát és tizedét (*decimam partem tributi de Fuk et terciam*) a pannonhalmi apátság birtokolta,¹³⁵³ melyet egy hamis oklevél szerint II. Béla adományozott nekik.¹³⁵⁴ A vám harmada a somogyi ispán kezében volt (*porcionem tributi, quam in Fuk comes Symigiensis percipere consueverat*), mely vámrészt IV. László a veszprémi egyháznak adományozta.¹³⁵⁵ Elképzelhető, hogy a fennmaradó egyharmad a tihanyi apátság birtokában volt. Ugyanis a Foknál működő átkelőhelyre utal a tihanyi apátság 1055. évi alapítólevele is, melyben arról értesülünk, hogy a Balatonból kiömlő Fok nevű patakon van egy hely, ahol vagy a hídon, vagy a gázlón az emberek átkelnek (*in quo transitus est populorum aliquando per pontem, sepe etiam per vadum*), és ez a hely

1349 UB IV. 288–289. (Anjou-oklt. XXIV. 37. sz.).

1350 CD VIII/4. 372.; A Fertő folyó értelmezéséhez l. Kiss A.: Fertő folyó.

1351 Sopron vm. II. 230.

1352 Fok a későbbi Siót jelöli, mely a Kaposba, illetve a Sárvízbe ömlött bele. Hoffmann István szerint a XI. században még csak pár kilométer hosszúságú lehetett, és a Balaton természetes vízvezető árkanak tekinteti, Hoffmann I.: A tihanyi alapítólevél 57–58.

1353 1257. június 9.: ÁÜO II. 280. (RA 1149. sz.).

1354 +1137. április 11.: PRT I. 793–794. (RA 62. sz.).

1355 1276. november 18.: VVO 65. (RA 2747. sz.).

az apátsághoz tartozik.¹³⁵⁶ Egy 1092-re keltezett hamis oklevél szerint Fokot a vámmal együtt (*cum teloneo*) birtokolta a tihanyi apátság.¹³⁵⁷

Forró

(Abaúj megye) [Forró, H]

Forrón vélhetően közlekedési vámot szedtek a Szikszóról Garadnára vezető úton. A vám először egy 1319. február 9-én kelt oklevélben bukkan fel, mely szerint Druget Fülöp szepesi és újvári ispán Forrói Jakab fia Jánosnak¹³⁵⁸ visszaadta a Forrón elődei idejétől szedett vámot úgy, hogy szerviensei közül senki se merészelje támadni őt a vám miatt, és ígéretet tett, hogy Jánost a vámban és más jogaiban megvédelmezi.¹³⁵⁹ A diploma arra utal, hogy a vámot már az Árpád-korban is szedték, felügyeletét pedig az újvári ispán látta el, így királyi kézben volt.

Fövény

(Fejér megye) [Fövenypusztá Tác határában, H]

Fövenynél rév működött a Sár folyón, melynek jövedelmét a fehérvári káptalan élvezte. A rév működését, illetőleg az abból szerzett jövedelmet a 13. század második felében egy Battyán birtoknál kialakított, átkelésre is alkalmas mű (*opus*) vesztélyeztette, így a káptalan az átkelő építetőivel, Bökény nembeli Péterrel, Csépánnal és Jakabbal kezdett pereskedésbe. 1279-ben végül úgy egyeztek meg, hogy Péterek malomzsilippé alakítják át (*converterent in clausuram, quam pro molendinis pro retentione aque facere consueverunt*) művüket, és az átkelők e birtokon sem hajón, sem más módon nem kelhetnek át a jövőben.¹³⁶⁰ A későbbiekben a rév helyett hidat építettek, melynek vámjá továbbra is a fehérvári káptalan kezében volt, ugyanis egy 1400-ban folyt perben megemlítették, hogy a Sárvíznek a Fövény birtok területén lévő hídján szedett vámot a káptalan Szent István ideje óta birtokolta.¹³⁶¹

Fövenyszaru

(Bihar megye) [Parhida (Pelbárthida) mellett, RO]

Fövenyszarunál hídvámot szedtek a Berettyó hídján. 1281. december 24-én IV. László elrendelte, hogy Gutkeled nembeli Kis Kozma magistert¹³⁶² iktassák be Fövenyszaru birtokába a hídvámmal együtt (*simul cum tributo pontis*), ahogy azt már

1356 DHA I. 150. (RA 12. sz.).

1357 +1092. augusztus 25.: DHA I. 283. (RA 26. sz.).

1358 Vö. Engel P.: Genealógia: Forrói.

1359 AO I. 505. (Anjou-oklt. V. 390. sz.).

1360 Kivonatosan: Bolla I.: Középkori hidak 6. jegyzet.

1361 Vö. ZsO II/1. 10. sz.

1362 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidi.

Pelbárt, Joachim és Kozma is birtokolta.¹³⁶³ A birtok Gutkeled nembeli Pelbárté volt, akinek halála után V. István Gutkeled nembeli Joachim bánnak¹³⁶⁴ adományozta, aki azt rokonának, Kozmának engedte át.¹³⁶⁵ Pelbárt halála után azonban vita alakult ki Fövenyszaru birtoklása körül. Rábai Sándor azt állította, hogy a királyra háramlott birtokot V. István, majd IV. László neki adományozta, míg Gutkeled nembeli Kozma azt mondta, hogy Pelbárt halála után a birtok Joachim kezébe került, aki azt neki, mármint Kozmának juttatta. Végül Kozma 1279-ben 20 márkát fizetett Fövenyszaruért Sándornak.¹³⁶⁶ A birtoktörténetnek és az 1281. évi oklevél megjegyzésének ismeretében legkésőbb a 13. század második felében a Gutkeled nemzetség kezében volt Fövenyszaru a vámmal együtt.

Frankvágása

(Szepes megye) [Malá Franková (Kisfrankvágása), SVK]

A Katzwinkel és Frankvágása közötti határon, Frankvágásától északra egy patakon, vélhetően a Frank-patakon¹³⁶⁷ híd állt, melyet a 14. század közepén Farkasfalvi Frank fiai, Mihály és Jakab – akik Frankvágását birtokolták –, valamint Farkasfalvi László fiai, Jakab, Pál és Miklós – akik Katzwinkel urai voltak – közös használatban tartottak fenn.¹³⁶⁸

Futak

(Bács megye) [Futog, SRB]

Futaknál a Dunán működött rév. A sárvári apátsághoz tartozó Futakot Máté fiai, János és Domonkos¹³⁶⁹ lakatlan földként vettek meg 1250-ben.¹³⁷⁰ Ez után per keletkezett Lőrinc erdélyi vajda és Domonkos, János és testvérük, Márk között a futaki rév, illetőleg a hajók dunai vontatására használt út miatt.¹³⁷¹ IV. Béla végül úgy ítélte, hogy Lőrinc Domonkost és testvéreit az út birtoklásában nem zavarhatja. Lőrinc vajda halála után fia, Lőrinc, valamint János és Márk között újabb vita alakult ki, így István ifjabb király 1270-ben úgy zárta le az ügyet, hogy Jánost és Márkot megerősítette a hajók vontatására használt út (*viam pro trahendis navibus*) – egészen addig, ahol a hajók átkelni szoktak a Dunán – és a futaki rév birtokában.¹³⁷² Az

1363 RA II/2–3. 282.

1364 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárvármonostori ág 2. tábla: Majádi.

1365 1277: DL 990., Vö. 1279: DL 1056.

1366 DL 1056.

1367 Ma Frankovský patak.

1368 1340. november 17.: DL 31 090 (Anjou-oklt. XXIV. 665. sz.).

1369 Vö. Engel P.: Genealógia: Futaki.

1370 1250. augusztus 11.: CD IV/2. 67. (RA 931. sz.).

1371 Lőrinc erdélyi vajdaként 1242 és 1252 között tevékenykedett, vö. Wertner M.: Lőrinc erdélyi vajda 499.; Zsoldos A.: Archontológia 38.; Ennek, valamint Futak birtoklástörténete alapján IV. Béla királynak a perről kiállított oklevelét, melyet István említett diplomájában, 1250. augusztus 11. és 1252. között keletkezettnek tekinthetjük.

1372 ÁÚO VIII. 294–295. (RA 1912. sz.).

átkelőktől beszedett vámot (*tributum nostri super fluvio Danobii ab omnibus transeuntibus in ipsa villa Futagh nomine iuris comitatus Bachiensis actenus exigí consuetum*) azonban csak I. Károly vette ki Bács megye joghatósága alól, és csak 1303. szeptember 29-én adományozta Futaki István fia Dénesnek.¹³⁷³ Az oklevelet 1323. február 16-án kelt oklevelében új pecsétjével megerősítve át is írta I. Károly.¹³⁷⁴

Fülek

(Nógrád megye) [Filakovo, SVK]

Gortva 1240. évi határjárása a Fülekre vezető utat vásáruútnak nevezte (*ad unam viam forenssem*),¹³⁷⁵ így feltételezhetjük, hogy Füleken vásárt tartottak. Kacsics nembeli Simon fia Fulkus¹³⁷⁶ Fülek birtokosa volt,¹³⁷⁷ így a vásár birtokosát is benne látjuk. A tatárjárást követően IV. Béla elvette Fulkus birtokait, és 1246. január 10-én Füleket Pok nembeli Móric fia Mórincnak¹³⁷⁸ adományozta. Az ekkor készült határjárás említette a füleki vár révét (*prope portum castrí Filek*),¹³⁷⁹ mely a Zagyván biztosíthatta az átkelést. 1405-ben, midőn vizsgálatot tartanak Nógrád megye vámhelyeit illetően, Füleken, amely ekkor Jolsvai Leusták fia György birtokában van, igazságos és régtől fogva szokásos vámot (*iusta tributa ab antiquo fuissent*) szednek.¹³⁸⁰

Füles

(Sopron megye) [Nikitsch, A]

1339. április 25-én Jolsvai Leusták vasvári és soproni ispán a borsmonostori apátság által bemutatott oklevelek alapján – melyek szerint a kolostor szállított javai vámmentességet élveznek az országban, különösen az ő megyéiben – elrendelte megyéi vámszedőinek, elsősorban a fülesinek és szakonyinak, hogy az apátság javai után vámot ne szedjenek, és népeiket, amikor azok a régi utakon Csepreg és Sárvár irányába közlekednek, ne zaklassák, és jogtalan útra vámszedés miatt ne kényszerítsék.¹³⁸¹ Az oklevél alapján arra következtethetünk, hogy Fülesen a soproni ispán felügyelete alatt közlekedési vámot szedtek.

1373 DL 2071 (Anjou-oklt. I. 451. sz.).

1374 DL 2071 (Anjou-oklt. VII. 38. sz.).

1375 CDES II. 49. (RA 676. sz.); Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 499.

1376 Vö. Engel P.: Genealógia: Kacsics nem 1. tábla: elágazás.

1377 Vö. 1246: CD IV/1. 403.

1378 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla Meggyes (Mórichidai, Izdenci).

1379 CD IV/1. 407. (RA 827. sz.).

1380 ZsO II/2. 3890. sz.

1381 Sopron vm. I. 144–145. (Anjou-oklt. XXIII. 205. sz.).

Fülöp

(Zala megye) [Révfülöp, H]

1092. augusztus 25-én László király egy hamis oklevél szerint megerősítette a tihanyi apátság birtokait és kiváltságait, mely alapján Fülöp a révvel együtt (*cum portu*) a tihanyi apátság kezén volt.¹³⁸² Fülöp mindenesetre II. András 1211. évi oklevelé szerint az apátság birtokában volt,¹³⁸³ a révről azonban nem tesz említést ez utóbbi oklevél. A rév a Balatonon Fülöp és Boglár között működhetett, mely utóbbinál szintén a tihanyi apátság jelenik meg birtokosként.¹³⁸⁴

Füzitő

(Komárom megye) [Almásfüzitő, H]

Füzitőn útvámot és révvámot szedtek, ez utóbbit a dunai révnél. Az útvámot a pannonhalmi apátság birtokolta,¹³⁸⁵ ahogy a IV. Béla által létesített révvám egyharmadát is, a fennmaradó kétharmad a füzitői *hospesek* kezében volt, hogy az abból befolyó jövedelmet a király vendégül látására fordíthassák.¹³⁸⁶ Ugyanakkor mind a révvám, mind a szárazföldi vám tizede a pannonhalmi apátságot illette.¹³⁸⁷ Az 1340-es években a pannonhalmi apátságnak már küzdenie kellett a füzitői vámért, ugyanis 1342. május 26-án Vilmos pannonhalmi apát azt állította, hogy a füzitői vámot a békétlen időkben Neszmély faluhoz csatolták, és ott szedik (*quod tributum ... ad villam Nezmel est translatum, et nunc in eadem villa Nezmel exigitur*).¹³⁸⁸

Az 1255. évi győri vámszabályzat tartalmaz Füzitőnél szedett vámtételeket is, mely szerint egy német szekér után 1 dénár vámot kellett fizetni, ökör és más áru után ugyanakkor nem kellett vámot leróni. A gyalogos németek szintén mentesültek a vámfizetés alól.¹³⁸⁹ Ezek a vámösszegek azonban nem a füzitői vám egyes tételeit örökítették meg, hanem a Győrt elkerülni szándékozó kereskedők „győri” vámmal történő megvámolását szolgálták, ezért kerültek bele a győri vámszabályzatba. Ugyanis Győrt északi irányból el lehetett kerülni, Aranyoson át menve Komáromnál lehetett átkelni a Dunán, az átkelésre Füzitőn is rév létesült, majd ezen keresztül vitt az út Budára.¹³⁹⁰

1382 DHA I. 282. (RA 26. sz.).

1383 PRT X. 507. (RA 262. sz.).

1384 1055: DHA I. 155.; +1092. augusztus 25.: DHA I. 283.

1385 1263: Item quatuor molendina et tributum in Fyzedtu, que ab antiquo fuerunt eiusdem monasterii, eidem monasterio possidenda reliquimus pleno iure. – EFHU III/2. 55. (RA 1375. sz.).

1386 1263: Item de tributo portus Danubii, quem nos ibidem duximus statuendum, due partes cedent hospitibus supradictis pro delitiis seu servitiis nobis impendendis, tertiam vero partem monasterium percipiet antedictum – EFHU III/2. 56. (RA 1375. sz.).

1387 1263: de omni autem tributo dicti portus decimam partem terrestres eiusdem terre percipient, per quorum terram transitum faciunt transeuntes – EFHU III/2. 56. (RA 1375. sz.).

1388 HO IV. 168. (Anjou-oklt. XXVI. 254. sz.); Vö. Neszmély (Komárom megye).

1389 EFHU III/2. 52. (RA 1237. sz.).

1390 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 400.

Gáboltó

(Sáros megye) [Gabolto, SVK]

Bártfáról Gáboltón keresztül vezetett az út, mely Krakkó 1306. évi lerakatjoga után vált fontossá.¹³⁹¹ Draskóczy István szerint ezt követően, tehát 1306 után kerülhetett sor Gáboltón a vámszedő hely felállítására,¹³⁹² mely az 1355. évi Sáros megyei vámvizsgálat szerint híddal rendelkező hely volt, ahol a vám a király jövedelmét gyarapította.¹³⁹³

Gáborján

(Bihar megye) [Gáborján, H]

Gáborjánál a Berettyó folyón átívelő hídnál szedtek hídvámot. A 13. század végén, mikor III. András a Pelbárthidánál elrendelt vámot visszaállította Kozma fia Kozma javára, régi szokásként említették, hogy a kereskedők a *gabrieli* és a pelbárthidai hídon szoktak átkelni.¹³⁹⁴ Az oklevélben szereplő *Gabriel*t talán Gáborjánál azonosíthatjuk. I. Károly 1329. évi oklevele szerint IV. László király a Gáborján falunál szedett vámokat Rafain bánnak adományozta.¹³⁹⁵ Rafain bán Geregye nembeli Écs¹³⁹⁶ birtokát, Gáborjánmonostort Borsa nembeli Tamás és János fiaitól¹³⁹⁷ 1285. június 13-án kapta meg, de az oklevél a vámot nem említette.¹³⁹⁸ Rafain gyermektelen lévén birtokát 1311. szeptember 25-én Debreceni Dózsa¹³⁹⁹ hagyta.¹⁴⁰⁰ 1329. október 27-én már néhai Dózsa nádor fiainak kezén volt a vám. A diplomából kiderül, hogy hídvámot szedtek Gáborján faluban, az átkelőhely megközelítésekor azonban a kereskedőknek Bojtnál a Köles-ér és az Ölyves folyón lévő két hídon is át kellett kelniük. Éppen ezért I. Károly elrendelte, hogy a gáborjáni vámból minden pondus után 1 bánit, vagy 2 obulust, vagy a vám negyedrésztét (*in ipso tributo exacto de omni pondere unus banalis seu duo obuli seu quarta pars exacti tributi*) a Bojti nemesek kapják meg, mely lehetővé teszi a bojti hidak karbantartását.¹⁴⁰¹ A birtok hovatarozása azonban a későbbiekben vita tárgyát képezte, ugyanis Gyovadi Gyula fia Gergely és István fia Miklós¹⁴⁰² Dózsa fiaitól vissza akarták szerezni mint öröklött birtokukat,¹⁴⁰³ végül azonban

1391 Vö. Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 51.

1392 Vö. Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 48.

1393 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 58–59.

1394 Kis P.: Kiadatlan oklevelek 78.

1395 DF 274 376 (Anjou-oklt. XIII. 569. sz.).

1396 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. Écs ága.

1397 Vö. Engel P.: Genealógia: Borsa nem. 1. Kopasz ága 1. tábla.

1398 Zichy I. 63. (RA 3365. sz.).

1399 Vö. Engel P.: Genealógia: Debreceni.

1400 Zichy I. 132–133. (Anjou-oklt. 145. sz.).

1401 DF 274 376 (Anjou-oklt. XIII. 569. sz.).

1402 Vö. Engel P.: Genealógia: Gyovad nem 2. tábla.

1403 A Gyovad nembeliek Árpád-kori birtoklását egy 1271. évi oklevél igazolja, mely szerint nemcsak hogy birtokuk, de az itt található monostort is ők alapították, mely temetkezőhelyül szolgált a számukra, DF 248 068.

úgy egyeztek meg, hogy Gergelyék eladták Gáborjánt a vámmal együtt Dózsa fiainak, Jakabnak és Pálnak.¹⁴⁰⁴ A gáborjáni vámból befolyó összeget 1342-ben Bojti János fia Petenye és Bojti Mihály fiai felosztották egymás között, az előbbinek a vám harmada, az utóbbiaknak a fennmaradó kétharmad jutott,¹⁴⁰⁵ azaz a bojti nemesek még a vizsgált korszak végén is részesültek a vámból. 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Gáborjában a Kis-Körös és a Berettyó folyókon volt híd és töltés.¹⁴⁰⁶

Galas

(Glaž, BIH)¹⁴⁰⁷

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló¹⁴⁰⁸ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a galasi királyi vám János kezébe került.¹⁴⁰⁹ Galast 1293-ban adományozta III. András Radoszló szlavón bánnak,¹⁴¹⁰ 1299-ben azonban, miután a Babonicsok visszatértek a király hívei közé, az elfoglalva tartott Galas királyi várat visszaadták az uralkodónak.¹⁴¹¹ Az uralkodó ugyanekkor mindazon várakat, melyeket Radoszló néhai bán birtokolt, visszaadta a Babonicsoknak, így kerülhetett az 1293 óta Radoszló kezén lévő vár újra a Babonicsok birtokába és szerepelhetett 1314-ben.

Galgóc

(Nyitra megye) [Leopoldov (Újvároska), SVK]

Galgócnál a Vág folyón álló hídon szedtek hídvámot, illetőleg a leúsztatott fák után is szedtek vámot.¹⁴¹² A galgóc királyi vár Galgóc nevű földjét – amelyen egy-

1404 1340. február 4.: Zichy I. 570–571. (Anjou-oklt. XXIV. 69. sz.); 1341. február 24.: Zichy I. 602–604. (Anjou-oklt. XXV. 131. sz.).

1405 Zichy II. 323–324. (Anjou-oklt. XXVI. 40.).

1406 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 86., 120.

1407 Galas azonosítása Bosznián belül vitatott a szakirodalomban. Azonosították az Orbász folyó bal partján található Klačinacával, Banja Lukától északra (Rački, F.: Hrvatska prije XII veka 100–101.), helyezték az Ukrina folyó környékére (Klaić, V.: Poviest Bosne 21.; Šišić, F.: Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić 5.; Bilogrivić, N.: Katolička crkva na području današnje Banjalučke biskupije 194.); a Velika és a Mala Ukrina folyók összefolyásának közelébe (Mazalić, Đ.: Gdje je ležao grad Glaž 227–229), Laminci Sređani vidékére (Blagojević, M.: Severna granica bosanske države 69–75.), illetőleg Banja Luka (Engel, P.: Neki Problemi Bosansko-Ugarskih Odnosa 63.) vagy Šušnjari területére (Periša, Đ.: Susrest sa Zagubljenom Poviješću 204.).

1408 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

1409 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1410 CDCr VII 151. (RA 3948. sz.).

1411 CDCr VII. 351. (RA 4259. sz.).

1412 1270. november 8.: quod decimam partem tributii de Galgoch tam in transitu pontis quam aque ipsum de iure contingentem tributarii de eadem Galgoch sibi et suis procuratoribus plenarie more debito non persolvissent et specialiter de his, que in meatum aque transeunt, videlicet astrues, asseres et alia edificia lignorum ac alia quamplurima de quibus satisfacere renuissent, asserentes iidem tributarii de his, que ubidem in aqua transeunt, eidem episcopo nihil penitus provenire

kor vár állt (*in qua quondam castrum constructum fuerat*) – a vámmal együtt (*cum tributo*) 1294-ben Vörös Ábrahám¹⁴¹³ kapta meg III. Andrástól,¹⁴¹⁴ aki 1297-ben az Aba nembeli Aba fia Abával¹⁴¹⁵ történt birtokcsere során nem mondott le a Vágon túli Galgóc nevű földjéről – csak a galgócói várnak a Vágtól keletre lévő földjét adta át Abának –¹⁴¹⁶ és a vámjövedelemről (*absque tributo*).¹⁴¹⁷ A vám a 14. század elején Csák Mátéhoz került,¹⁴¹⁸ majd 1318-ban I. Károly a Galgóc királyi birtokon lévő, régtől fogva szedett vámot, oly módon, ahogy a régi királyok, az elődei idején szedték, a királynéi harmincad kivételével (*preter tricesimam reginalem*) Vörös Ábrahámnak adományozta és megengedte neki, hogy azt Vörösvár birtokára helyezze át (*transféro*).¹⁴¹⁹ Ezen adomány rámutat arra, hogy Galgócon harmincadot is szedtek, mely a királyné birtokában volt, illetőleg hogy a Vörös Ábrahám által birtokolt vám nem azonos a hídvámmal, amit 1318 után is beszednek Galgócon, hanem közlekedési vám lehetett, amit a szárazföldön – elsősorban a Vág völgyében – közlekedők fizettek meg.

A vám tizede a nyitrai püspök kezében volt, bár a 13. század második felében birtoklásuk nem volt zavartalan, mert 1270. november 8-án Bás szolgagyőri ispánnak intézkednie kellett arról, hogy a galgócói vámszedők a galgócói hídvám és a leúsztatott fák vámjának tizedét adják oda a nyitrai püspöknek.¹⁴²⁰ Az Anjou-kor elején hasonló jelenség figyelhető meg, mivel 1318. március 3-án Csák Mátétól igyekeztek visszaszerezni vámrészüket.¹⁴²¹ 1329. január 25-én pedig I. Károly felszólította a galgócói *comest* és vámszedőket, hogy a vám tizedét visszaadta a nyitrai püspökségnek, így azt adják át a püspök *procuratorának*.¹⁴²²

Galgócnál mind a várhoz, mind a vár *hospeseinek* földjéhez tartozott vásár (*ad duo loca fori, ubi sunt due mete terre(!), que separant predicta loca fori unum ad castrum predictum pertinentem et alium predictae terre continuantem*), mely vásárhelyek Galgóc és a Holt-Vág közötti területen feküdtek.¹⁴²³

[...] idem dominus episcopus ac alii sui antecessores decimam partem tributi de Galgoch tam in transitu pontis quam aque semper receperunt et perceperunt pleno iure – *Wertner M.*: Kiadatlan okl. I. 381.

1413 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Cseklészi.

1414 ÁÚO X. 136. (RA 3961. sz.).

1415 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Aba nem 1. Széplaki ág 1. tábla.

1416 ÁÚO XII. 611.; Aba 1276-ban kapta meg a galgócói vár hospeseinek Vág melletti földjét. Lászlótól, RA II/2–3. 155.

1417 ÁÚO XII. 611.

1418 1318. március 3.: CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1419 Apponyi I. 53–54. (Anjou-oklt. V. 246.).

1420 *Wertner M.*: Kiadatlan okl. I. 381.; Az oklevelet átírta a pozsonyi káptalan 1336. augusztus 10-én, Anjou-oklt. XX. 327. sz.

1421 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1422 DF 273 157 (Anjou-oklt. XIII. 48.).

1423 1276. január 9.: RA II/2–3. 155.

Garábsáp vagy Grabsápja

(Külső-Szolnok megye) [Nagyrev környékén, H]

1258-ban a budai káptalan oklevele szerint Garábsápot *Zewmek* nembeli Gurgán a pesti domonkosokra hagyta, majd ők azt minden tartozékával, köztük a Tisza vizeivel és révjével együtt eladták a szomszédoknak, a Sáp faluból való nemeseknek.¹⁴²⁴ Garábsáp elhelyezkedéséből arra következtethetünk, hogy itt a Tiszán működött átkelőhely.

Garadna

(Abaúj megye) [Garadna, H]

Garadnán közlekedési vámot szedtek. IV. Béla egy csere során szerezte meg Garadnát és 1259-ben a királyné vizsolyi ispánságához csatolta,¹⁴²⁵ majd V. István és felesége, Erzsébet Zsámboki Kozma fia Kozmának adományozta.¹⁴²⁶ Kozma fia Jánostól, hűtlensége miatt, I. Károly elvette e birtokot, és 1312. július 6-án Aba nembeli Nekcsei Sándor fia Sándornak¹⁴²⁷ adományozta azt a faluban régóta szedett vámmal együtt (*cum tributo quod in eadem villa ab antiquo exigi consuevit*).¹⁴²⁸ 1323 márciusában azonban I. Károly már Zoárd nembeli Apród Istvánnak¹⁴²⁹ juttatta vámjával együtt (*cum tributo*) mint az egykori Kozma fia János birtokát, nem említve Nekcsei Sándor fia Sándor birtoklását.¹⁴³⁰ Bár a későbbiekben Garadnát Gönc várához csatolták, 1327-ben I. Károly visszaadta Apród István fiainak, Andrásnak és Péternek.¹⁴³¹

Garam folyó

(Bars megye) [Hron, SVK]

1075-ben I. Géza a Garam folyón leúsztatott fák vámját (*tributum lignorum, que feruntur super Gran*) a garamszentbenedeki kolostornak adományozta úgy, hogy az „csak az apáté legyen, senki más ebből ne részesedjék”.¹⁴³² Az oklevelet 1237 körül interpolálták, és ekkor kerül bele az apát kizárólagos vámbirtoklására vonatkozó kitétel.¹⁴³³ Ugyanakkor a kitermelt és a folyón szállított fák után szedett vám 11. századi birtoklását erősíti 1209. május 15-én III. Ince pápa diplomája,

1424 PMTOE 521.

1425 CDES II. 438.

1426 Vö. 1278. október 28.: RD 112–113.

1427 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla: Nekcsei.

1428 AO I. 262. (Anjou-oklt. III. 331. sz.).

1429 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Zoárd nem 1. tábla: Besenyői és Szentandrás.

1430 AO II. 64. (Anjou-oklt. VII. 60. sz.); Vö. 1323. december 28.: AO II. 105. (Anjou-oklt. VII. 635. sz.).

1431 AO II. 330–331. (Anjou-oklt. XI. 509. sz.).

1432 DHA I. 218. (RA 20. sz.), az idézett magyar fordítás Kis Péter–Körmendi Tamás munkája I. ÍFMT 62.

1433 DHA I. 211–212.

melyben megerősítette a garamszentbenedeki kolostort a Garamon leúsztatott fák vámjának (*tributum lignorum, que feruntur super Geron*) birtoklásában is.¹⁴³⁴ A folyón leúsztatott fák megvámolása nem volt egyedülálló, ugyanezen vámtípussal találkozunk Galgócznál is.¹⁴³⁵ A faszállítás azonban szárazföldön is történhetett, és ilyen esetben is vámot kellett utána fizetni, amit a barsi *hospesek*nek 1331. április 24-én I. Károly által biztosított vámmentesség is mutat, melyben a *hospesek* a város fa védműveinek építéséhez mind földön, mind vízen (*tam in terra quam in aquis*) szállított fa után szedett vám alól mentesültek.¹⁴³⁶

Garamszentbenedek

(Bars megye) [Hronský Beňadik, SVK]

1217-ben II. András – egy hamis oklevél szerint – a garamszentbenedeki kolostor földjeire települt vagy telepítendő százsz, magyar, szláv és bármely más nemzetiségű *hospesek* számára ugyanazon kiváltságokat adományozta, mint amelyet a Pesten, Fehérváron és Budán tartózkodó *hospesek* bírnak. Ezek között emlékezett meg az oklevél a vámmentességről.¹⁴³⁷

Garbóc

(Abaúj megye) [Bohdanovce (Garbócbogdány) része, SVK]

Garbóc és Bogdány között a Szalánccról Kassára vezető úton híd állt,¹⁴³⁸ mely az Ósva-patakon biztosíthatott átkelési lehetőséget.

Garignica

(Körös megye) [Berek területén, HR]

Garignicán az Árpád-kortól vásárt tartottak.¹⁴³⁹

Gelednek

(Bars megye) [Hliník nad Hronom (Geletnek), SVK]

Geledneken közlekedési vámot szedtek. 1075-ben I. Géza a geledneki vám királyi részének a felét, azaz a vám harmadát a garamszentbenedeki kolostornak adományozta.¹⁴⁴⁰ A település Garamszentbenedektől északra, a Garam völgyében

1434 CDES I. 119.

1435 1270. november 8.: Wertner M.: Kiadatlan okl. I. 381.

1436 AO II. 528. (Anjou-oklt. XV. 150. sz.).

1437 CDES I. 178–179. (RA 346. sz.).

1438 1337. június 15.: DL 3113.

1439 1266: HO VII. 104.; 1285. január 2.: HO VII. 192–194.

1440 DHA I. 218. (RA 20. sz.).

helyezkedett el, ahol a 11. században csak néhány halász- és vadásztelepülés állhatott.¹⁴⁴¹ Ezért 1075-ben e vám létezése ezen a területen elképzelhetetlen, annak megjelenése a diplomában az interpoláció eredménye, melyre 1209–1237 között kerülhetett sor, mivel III. Ince pápa 1209. évi megerősítő oklevelében még nem szerepelt e vámharmad,¹⁴⁴² de 1237-ben az apátság már a zólyomi ispántól perelte vissza azt.¹⁴⁴³ IV. Béla 1237. évi diplomájából az is kiderül, hogy a vám fennmaradó kétharmad része – beleértve az ispáni harmadot is – a királyhoz tartozott (*duarum partium eiusdem tributi, que ad nos pertinent*).¹⁴⁴⁴

Gelénes

(Szatmár megye) [Vetiş (Vetés) területén, RO]

1342-ben I. Károly Kaplyon nembeli Jakó fiainak, Istvánnak és Lászlónak¹⁴⁴⁵ visszaadta azon vámot, amit *avusuk* és apjuk idejében Gelénes faluban szedtek, majd megszüntették (*tributum quod tempore avi et patris eorum in possessione eorum hereditaria Gelyenus vocata in comitatu Zathmar existenti exigebatur et postea fuisset abolitum*), a régi módon történő beszedésre (*antiquo modo exigendum*).¹⁴⁴⁶ Az oklevélben a vám korábbi meglétére történő utalásból arra következtethetünk, hogy az Árpád-korban már felmenőik is birtokolták a vámot.

Pontosan nem tudjuk, hogy Gelénes mikor került a Kaplyon nemzetség birtokába,¹⁴⁴⁷ az azonban bizonyos, hogy a birtokot 1279-ben Kaplyon nembeli Jakó fiai, András és Jakó, Tekus fiaitól, Istvántól, Lászlótól, Dénestől, továbbá Bertalan egri préposttól és testvérétől, Benedektől, valamint Bács fia Jánostól¹⁴⁴⁸ követelték vissza.¹⁴⁴⁹ 1280-ban Jakó fiai, András és Jakó, mint örökség jogán őket illető birtokot, vissza is kapják Gelénest Tekus fiaitól, melyet apjuk, Tekus IV. Bélától kapott adományba.¹⁴⁵⁰ Ezt követően már a Kaplyon nem két ága között van vita Gelénes birtoklása körül: 1300-ban Varsányi Mihály fiai, Gál, Mihály, Demeter és Marcell¹⁴⁵¹ tiltják Jakó fiai a birtok elfoglalásától.¹⁴⁵² Majd 1327-ben István fia Andrásnak kell bizonyítania, hogy a Kaplony nemzetség tagja, és Gelénes örökség jogán tartozik

1441 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 418.; Székely Gy.: Településtörténet 327.; Kristó Gy.: A vármegyek kialakulása 371.

1442 CDES I. 118–119.

1443 CDES II. 19. (RA 628. sz.).

1444 CDES II. 19. (RA 628. sz.).

1445 Vö. Engel P.: Genealógia: Kaplyon nem 13. tábla: Nagymihályi (Jákó ága).

1446 Sztáray I. 164. (Anjou-oklt. XXVI. 381. sz.).

1447 Elképzelhető, hogy erre II. András uralkodása alatt került sor, ugyanis 1234-ben az uralkodó Gelénest Kaplyon nembeli Mohc fia Péter zaklatásai miatt vásárolja meg [HO VI. 29. (RA 527. sz.)], majd IV. Béla Gelénest Tekusnak adományozta (Sztáray I. 24.), így e két időpont között lehetett a Kaplyon nemzetség birtokában a település. Vö. Németh P.: A középkori Szatmár megye 96–97.

1448 Vö. Engel P.: Genealógia: Tekes rokonsága 1. tábla: Tornai, Ládi.

1449 Sztáray I. 23. (RA 3019. sz.).

1450 Sztáray I. 24.

1451 Vö. Engel P.: Genealógia: Kaplyon nem 17. tábla: Vitkai.

1452 Sztáray I. 37.

hozzá.¹⁴⁵³ Végül 1330-ban per alakul ki egyrészt Demeter fia Finta, Kaplony fia Miklós, István fiai András és Miklós, Marcell fiai Pál és János, Mihály fiai Péter és András,¹⁴⁵⁴ másrészt András fiai Jakó és Lőrinc, Jakó fia András fia Jakó fiai László, István és András között.¹⁴⁵⁵ A per még ebben az évben lezárul, melynek eredményeképpen András fiait, Jakót és Lőrincet, Jakó fiait Lászlót, Istvánt és Andrást mint örökség jogán őket illető birtokba beiktatták.¹⁴⁵⁶

Gerde

(Baranya megye) [Gerde, H]

Gerde falu határában a Füzes folyón híd állt,¹⁴⁵⁷ mely a Füzesdből Gerdébe vezető útnak volt az átkelőhelye.

Geréc

(Bács megye) [Vajskától (Vajsza) északra, SRB]

Anonymus Gesta Hungarorumában Bulcsú, Lél és Botond seregével a Dunán *in portu Greci* keltek át, hogy Valkóvárból Árpád fejedelem udvarába jussanak.¹⁴⁵⁸ Györffy György elképzelhetőnek tekinti, hogy e rév Gerécnél működött.¹⁴⁵⁹

Gerecse

(Ung megye) [Zbudza (Izbugya) vidékén, SVK]

1337-ben Felgerecsét és Algerecsét elválasztó határjárás a Zuhogó (*Zochwgo*) nevű folyón egy hidat említett.¹⁴⁶⁰

Geredistye

(Baranya megye) [Valpovo (Valpó) területén, HR]

Geredistyénél rév működött, majd a 13. század második felében hidat építhettek a településnél, melyről a falut Hídvégnek is nevezték.¹⁴⁶¹ Geredistye a Karasu¹⁴⁶²

1453 Sztáray I. 57–58. (Anjou-oklt. XI. 492. sz.).

1454 Vö. Engel P.: Genealógia: Kaplyon nem 17. tábla: Vitkai.

1455 Sztáray I. 61–62.

1456 Sztáray I. 65–66.

1457 1321. szeptember 7.: DL 67 691 (Anjou-oklt. VI. 234. sz.).

1458 SRH I. 88.

1459 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 221.

1460 Sztáray I. 127.

1461 1296. március: ÁÚO X. 229.

1462 Ma Karasica.

és Welchyza¹⁴⁶³ folyók összefolyásánál, a két folyó szögében feküdt.¹⁴⁶⁴ A település elhelyezkedéséből arra is gondolhatunk, hogy az egyik vízen rév, a másikon híd állt a közlekedők rendelkezésére.

Geredistyét Haraszt nembeli Miklós bán birtokolta,¹⁴⁶⁵ akinek fiai, Miklós, Salamon, Vajda, Sebestyén és Péter 1251. október 31-én rokonaik beleegyezésével megosztottak birtokaikon, mely szerint Geredistyét révével együtt (*cum portu*) három részre osztották, és az egyes részeket Miklós, Salamon és Vajda kapta meg.¹⁴⁶⁶ Fennmaradt azonban egy másik osztálylevél is 1256. december 30-i kelettel, melyet Lőrinc országbíró és zalai ispán állított ki. Geredistyét a révvel együtt e szerint is három részre osztották, és Miklós, Salamon és Vajda kapta meg az egyes részeket.¹⁴⁶⁷ A 13. század második felében Haraszt nembeli Sági Miklós fia, Benedek és annak sógora, Bendi Benedek fia Tamás között vita alakult ki a már lakatlan Geredistye miatt, melynek lezárultakor Geredistye Tamás birtokába került.¹⁴⁶⁸

Gerla

(Bars megye) [helye ismeretlen]

1206-ban II. András vásártartást engedélyezett János esztergomi érsek egyháza számára a barsi vár joghatósága alól kivett Gerla faluban. Olyan szabadságot biztosított a vásárnak, hogy sem a vámszedők, sem a *curialis comes*ek, sem a billogosok, sem más behajtók ne kereshessék fel, illetve semmit se szedhessenek be a vásáron.¹⁴⁶⁹

1463 Ma Vučica.

1464 ÁÚO X. 231.; Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 308.

1465 Az 1251. évi oklevelet 1328-ban Laki Salamon íratta át (Anjou-oklt. XII. 219. sz.), aki Haraszt nembeli Sebestyén fia Miklós fia Salamon volt (1322: Anjou-oklt. VI. 899. sz.). Vö. *Karácsonyi J.*: Magyar nemzetségek 594.

1466 DF 209 197.

1467 HO IV. 36.; Az oklevél keltét Karácsonyi János 1266-ra javította, *Karácsonyi J.*: Hamis, hibáskeletű 70–71.; Zsoldos Attila pedig, felvetve annak lehetőségét, hogy hamis, 1262–1263 táján keletkezettnek tekintette, *Zsoldos A.*: Archontológia 31. 181. jegyzet.; Az 1256. évre keltezett oklevelet az 1251. október 31-én kelt oklevél alapján hamisították. A hamisítást többek között alátámasztja, hogy míg az 1251. évi oklevélnél olyan rokonokat (pl. Dávid fiai Sámson és Luka) soroltak fel, akiknek beleegyezése szükséges volt a birtokok megosztásához, addig 1256-ban a rokonok között azt a Sebestyént és Pétert adták meg, akik maguk is Miklós fiai voltak, és magának az oklevélnek a szövege alapján is a birtokosztályban részt vettek. Az 1256. évi osztály szerint a Baranya megyei Bogdása Sebestyén és Péter birtokába jutott, míg 1251-ben ez Miklós, Salamon, Vajda részéhez tartozott. Ennél lényegesebb különbség azonban az, hogy a Tolna megyei Keszthely szomszédjában elhelyezkedő Lak és egyháza is szerepelt az 1251. évi osztálynál, e birtokra vonatkozóan az 1256. évi oklevélben nem találunk utalást. A hamisításra e két birtok, elsősorban ez utóbbi miatt kerülhetett sor.

1468 1296. március: ÁÚO X. 228–230.

1469 CDES I. 112. (RA 227. sz.).

Gerlahida

(Belső-Szolnok megye) [Gherla (Szamosújvár), RO]

Gerlahidán a település neve alapján híd állt. A település elhelyezkedéséből következtetve az átkelőhely akár a Kis-Szamos, akár a Füzes vizén is állhatott, ez utóbbit tartjuk valószínűbbnek. A gerlahidai vám fizetése alól III. András – amint ezt IV. Béla és V. István király is elrendelte – 1291-ben felmentette a désaknai *hospe*-seket.¹⁴⁷⁰ A híd és a vám a diploma alapján legkésőbb IV. Béla uralkodása alatt már fennállt, de annak birtokosát nem ismerjük.

Gézavására

(Pilis megye) [Budapest területén, H]

1148-ban II. Géza király az óbudai káptalannak adományozta Gézavására vámját (*tributum fori Geysa*).¹⁴⁷¹ A megfogalmazás mindenképpen arra utal, hogy Gézavásáránál vásárt tartottak, melynek neve Kubinyi András szerint I. Gézára utal és napi vásár lehetett, amit a kikötőben tartottak meg és a távolsági kereskedelemhez volt kapcsolható.¹⁴⁷² A jenei rév budai kikötőjénél volt az egykori Gézavására,¹⁴⁷³ a későbbi Felhévizen. 1244-ben IV. Béla Pest kiváltságait írásba foglalva megemlékezett arról, hogy a le- és felfele közlekedő hajók és révhajók áruikkal és szekereikkel térjenek be a városba, és – mint korábban is – mindennap tartsanak vásárt. E rendelkezést kisebb Pestre, azaz Kelenföldre is érvényesnek tekintette az uralkodó,¹⁴⁷⁴ így a pesti rév két oldalán már korábban is tartottak mindennapi vásárt.¹⁴⁷⁵ Elképzelhető tehát, hogy a jenei rév két oldalán, azaz Jenőnél és Felhévíznél, vagyis Gézavásáránál szintén tartottak korábban mindennap vásárt, ennek ellenére arra vonatkozóan, hogy ez már a 11. században is jellemző lett volna, legalábbis kétségek merülnek fel. A Képes krónika szerint I. Béla a vásárokat szombati napra helyezte.¹⁴⁷⁶ A vásárok szombati napra való helyezését a szakirodalom I. Géza intézkedésének tekinti,¹⁴⁷⁷ aki engedélyezhette Gézavásárán a vásártartást,¹⁴⁷⁸ mely talán szintén szombati napra szólt.

1470 UGDS I. 170. (RA 3698–3699. sz.).

1471 EFHU III/2. 11. (RA 77. sz.); Átírta a budai káptalan 1253. június 1-jén, CD IV/2. 204–205.; III. András 1291. június 3-án, RA II/4. 42. (RA 3720. sz.); János kalocsai érsek 1295. január 12-én, CD VI/1. 378–379.; I. Károly 1328. március 9-én, CD VIII/3. 285–288. (Anjou-oklt. XII. 114. sz.).

1472 Kubinyi A.: Buda kezdetei 52.

1473 Kubinyi A.: Budafelhévíz topográfiája 88–89.; Györffy Gy.: Pest-Buda 92.; Kubinyi A.: Buda kezdetei 52.

1474 EFHU III/2. 40. (RA 781. sz.).

1475 A forum cotidianum értelmezéséhez l. Weisz B.: Vásárok és lerakatok 16–18.

1476 SRH I. 358.

1477 Vö. Györffy Gy.: István király és műve 335.; Jánosi M.: Törvényalkotás 102.

1478 Gárdonyi Albert II. Géza alapításaként ismertette. Gárdonyi A.: Óbudai kpt. okl. 16.; Fügedi Erik Géza fejedelemhez kapcsolja a vásárt. Fügedi E.: Topográfia 12.; Mályusz Elemér I. Géza korára helyezi a vásárt. Mályusz E.: Mezővárosi fejlődés 128.; Kubinyi András szerint is I. Gézára utal a Gézavására kifejezés, Kubinyi A.: Budafelhévíz topográfiája 89.; Kubinyi, A.: Buda kezdetei 52.

A szakirodalomban eltérő vélemények alakultak ki a vám típusát illetően: az egyik szerint vásárvámra,¹⁴⁷⁹ a másik szerint a jenői révvámra vonatkozott az adomány.¹⁴⁸⁰ 1148-ban az óbudai káptalan Gézavására vámját, Pest és Kerepes révvámját, valamint a borral vagy sóval felfelé, illetőleg más áruval lefelé tartó hajók vámját kapta meg.¹⁴⁸¹ Az oklevélben található *tributum fori Geysa et tributum portus Pest et Kerepes* megfogalmazás arra enged következtetni, hogy az előbbi vásár-, az utóbbiak révvámok voltak. Amennyiben Gézavására vámját a jenői révvámmal azonosítjuk, akkor azt is feltételezzük, hogy Jenőnél már a 12. században működött a rév, ezt azonban okleveles adatokkal alátámasztani nem tudjuk. A Gézavására vámjának értelmezésekor figyelembe vehetjük azt a vizsgálatot, amit 1465-ben Pilis megye hatósága folytatott le, és amely említést tett a Gézavásár vámjának nevezett vámról, amit Pilis megyében a Duna kikötőjében (*in portu Danubii*) Budafelhévíz táján bírt a káptalan, és amit II. Géza király adott nekik más adományokkal együtt. Az oklevélből ugyanakkor az is kiderül, hogy ezt a vámot a Dunán fel és le közlekedő hajókban szállított dolgok után kellett megfizetni, amit ettől a helytől egészen Óbudáig, illetve a káptalan birtokának határáig – és ugyanígy a túlsó parton is – régtől behajtottak.¹⁴⁸² Ez arra utal, hogy itt az oklevél a káptalan birtokában lévő hajóvámról tett említést. Mivel 1148-ban a vásárvám és a révvámok mellett a káptalan a hajóvámot is megkapta, az 1148. évi adat és annak 1465. évi értelmezése a Gézavására vásárvám meghatározásának nem mond ellent, még akkor sem, ha a 12. század közepén még működő vásár a későbbiek során elhalt, s a vásárvámot így a káptalan már nem tudta beszedni, a hajóvámot azonban még érvényesíteni tudta. Ezért tagadhatták meg a budai polgárok a hajóikon szállított áru után a vámfizetést az óbudai káptalan vámszedőitől, akiket úgy megfenyegettek, hogy a későbbiekben a vámot már be sem merték szedni, így a budaiak összesen 400 aranyforint kárt okoztak a káptalannak.¹⁴⁸³ Ha révvámról lett volna szó, akkor a budaiak bizonyosan nem saját hajóikat (*cum navi sua*) használták volna, sőt valószínűleg nem is a jenői révet részesítették volna előnyben. Ráadásul a 13. századi forrásokban felbukkanó jenői rév a század második felében a Margit-szigeti apácák birtokába került,¹⁴⁸⁴ akikkel az óbudai káptalan sohasem került vitába.

Felhévízen a 13. század második felében már pünkösdkor éves vásárokat tartottak.¹⁴⁸⁵ Az időpont kiválasztása a Szentháromság-plébániatemplommal

1479 Vö. RA 77. sz.; Kumorovitz B.: A zselicszentjakabi alapítólevél 80.; Györffy Gy.: Budapest története I. 271.; Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 100.; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 626–627.

1480 Vö. Kubinyi A.: Budafelhévíz 88–89.; Kubinyi, A.: Buda kezdetei 52.; Végh András szerint megnyugtatóan nem lehet megállapítani a vám típusát, érvelése azonban inkább a révvám értelmezést erősíti. Végh A.: Buda helyrajza I. 23–24.

1481 EFHU III/2. 11.

1482 [...] ab omnibus tam ascendendo quam descendendo in navi per Danobiam tributum exegerunt – DL 106 009.

1483 Uo.; Ráadásul egy 15. század végi per anyaga szerint I. Lajos Gézavására vámját, a pesti és kerepesi révvámokat, valamint a hajóvámot Somogy és Zala megyei birtokokért elcserélte a káptalannal, így az valamikor a 14. század második felében királyi kézbe került, DL 106 027.

1484 Vö. Jenő (Pest megye).

1485 1295. március 22.: ad congragationem in Budam ad festum Pentecosten – MES II. 367–368.; 1453–1454 körül: auf den Jarmarkt am Aign zu ofn zu pfingstn – *Ortvay T.*: Pozsony város története II/3. 98. (5. sz. jegyz.); 1510: in nundinis pro festo Pentecostes hic Bude in superioribus aquis calidis celebratis – DL 22 030.; Vö. Petrik I.: A Nyulak-szigeti apácamonostor 231–232.

hozható kapcsolatba, mivel Szentháromság vasárnapja a pünkösöd utáni első vasárnap, így ezen ünnepnap is beleesett az általában két hetet felölelő sokadalom időszakába.¹⁴⁸⁶

Gézavásárhely

(Komárom megye) [Komáromtól nyugatra, H]

A Lél föld melletti Szeg föld határjárása 1284-ben Gézavásár helyét (*in loco fori Geyse regis*) adta meg egyik határpontként, vélhetőleg a 13. század végén már csak emléke létezett az egykori királyi vásárnak.¹⁴⁸⁷ A vásárt feltehetően szombati napon tartották meg,¹⁴⁸⁸ és a vásár alapítója I. Géza lehetett.¹⁴⁸⁹

Gora

[Határvárispánság Zágráb megye területén]

1213-ban II. András egy hamis oklevél szerint a toplicai kolostornak adományozta a gorai templomosok vásárán a vámnak a felét, kivéve a halakat, a barmokat és az első dénárt.¹⁴⁹⁰ Gorát 1207-ben kapták meg a toplicai szerzetesek,¹⁴⁹¹ majd 1211-ben II. András hozzáfűzi, hogy csak a hat gorai nemzetség és a templomosok földjeinek kivételével élvezhetik a toplicai szerzetesek Gorát, területükön a vásárokon és a réveken ugyanazt birtokolják, mint a szlavón herceg vagy a gorai *comes* bírt.¹⁴⁹² A hamisítás oka többek között a gorai templomosok vásárainak vámjövödelmének megszerezése lehetett.

Goznica

(Bars megye) [Voznica (Garamrét), SVK]

Goznicán közlekedési vámot szedtek. 1075-ben I. Géza a gozniciai vám királyi részének a felét, azaz a vám harmadát a garamszentbenedeki kolostornak adományozta.¹⁴⁹³ A település Garamszentbenedektől északra, a Garam völgyében helyezkedett el, ahol a 11. században csak néhány halász- és vadásztelepülés állhatott.¹⁴⁹⁴ Ezért 1075-ben e vám létezése ezen a területen elképzelhetetlen, annak megjelené-

1486 Vö. Kubinyi A.: Budafelhévíz topográfiája 113.; Kubinyi A.: Buda kezdetei 69.

1487 MES II. 177.

1488 A Képes krónika szerint I. Béla a vásárokat szombati napra helyezte. SRH I. 358.; A vásárok szombati napra való helyezését a szakirodalom I. Géza intézkedésének tekinti, vö. Györffy Gy.: István király és műve 335.; Jánosi M.: Törvényalkotás 102.

1489 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 419. sz.

1490 CDCr III. 117. (RA 284. sz.); Vö. Szentpétery I.: Topuszkói apátság oklevelei 343–349.

1491 CDCr III. 72 (RA 231. sz.).

1492 CDCr III. 103. (RA 258. sz.).

1493 DHA I. 218. (RA 20. sz.).

1494 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 418.; Székely Gy.: Településtörténet 327.; Kristó Gy.: A vármegyék kialakulása 371.

se a diplomában az interpoláció eredménye, melyre 1209–1237 között kerülhetett sor, mivel III. Ince pápa 1209. évi megerősítő oklevelében még nem szerepelt e vámharmad,¹⁴⁹⁵ de 1237-ben az apátság már a zólyomi ispántól perelte vissza azt a geledneki vámharmaddal együtt. IV. Béla 1237. évi diplomájából az is kiderül, hogy a vám fennmaradó kétharmad része – beleértve az ispáni harmadot is – a királyhoz tartozott.¹⁴⁹⁶ A vámharmad miatt már 1226-ban is pereskednie kellett a kolostornak a barsi várjobbágyokkal, a bírák a vám hovatarozásának eldöntésére bajvívást rendeltek el, de a bajvívás napján a felek békésen megegyeztek egymással, amelynek értelmében a monostoré maradt a vámharmad.¹⁴⁹⁷

Gölnic(bánya)

(Szepes megye) [Gelnica, SVK]

Gölnicbányán vásárvámot szedtek – a *Scynkw* hegy közelében –,¹⁴⁹⁸ melynek birto-
kosát nem ismerjük. A vásár 1278-ban kisebb módosításokkal az 1255. július 25-én
megállapított budai vásárvámszabályzatot kapta meg,¹⁴⁹⁹ melynek alapján a kés-
őbbiekben a vámszedők a vámokat beszedhették.¹⁵⁰⁰ A budai vámszabályzattól
való eltérések két csoportra oszthatók. Egyrészt, amelyek hiányoznak a gölnici té-
telek közül, másrészt, amelyek csak Gölnic esetén szerepelnek. Az előbbiek közé
azon tételek tartoznak, amelyek a Budánál működő révre, kikötőre vonatkoznak
(révhajó gabona, hajó gabona, hajó hal, kétevezős tutaj, vontatott tutaj). Az utóbbi
csoportban csak a megrakott ló után fizetendő 1 dénár szerepelt, Buda esetén csak
szekér, hajó, illetve áru után kiszabott vámtételeket találunk. A két vámszabályzat
ezen eltérései a vásár nagyságát és az azon megforduló áruk mennyiségét tü-
krözik. Az uralkodó a következő vámtételeket határozta meg: az árus, amennyi-
ben nem hozott árut, csak ezüstöt, 5 márkáért tartozott 1 pondust fizetni, aszerint,
hogy ezüstben vagy vert pénzben bír többet vagy kevesebbet, ha azonban meg-
tagadta, hogy ezüstje lenne, akkor ő és vendéglátója esküt tartozott erről tenni;
városba jövő, szekérrel szállított posztó a kereskedő szállásán a vámszedő által
megbecsülve: 5 марка értékű posztó 1 pondus; 1 szekér gabona 2 dénár; 1 megra-
kott ló 1 dénár; 100 só 1 só; 50 só fél só; 10 só 1 dénár, így felfelé egészen negyvenig;
1 szekér komló 3 dénár; 1 szekér vas 3 dénár; 1 hordó bor, amit a vásárra vittek 2
pondus; 1 hordó bor, amit a pincébe helyeztek 2 pondus; 3 hordó [bort] a városon
kívülre szállító szekér a vámosnak fél fertó; kevesebb [hordó bort szállító szekér]
3 pondus; 1 szekér ólom 3 pondus; a városba belépő szekérrel szállított vadbőrt
a kereskedő szállásán a vámszedő által megbecsülve: 5 марка értékű bőr 1 pon-

1495 CDES I. 118–119.

1496 CDES II. 19. (RA 628. sz.).

1497 CDES I. 231.

1498 1287: et vadit ad quendam montem Scynkw nuncupatum usque ad illum locum, ubi tributum
exigi consuevit – VMMS I. 68.

1499 Vö. BTOE I. 56–58. (RA 1044. sz.).

1500 [...] nos tributum fori sive sollempnis seu cottidiani in Gelnic statuimus nobis exigendum.
[...] taliter duximus ordinandum et taxandum, quod tributarii pro tempore constituti modis et
taxacionibus infra annotatis iura tributorum debeant exercere – ÁÚO IX. 204. (RA 2926. sz.).

dus; ugyanezt rendeli viasz esetére; marhabőrt szállító nagyszekér fél fertó; hordó mézet szállító szekér fél fertó; 1 vég szürke posztó 2 dénár; 100 rőf lenvászón 2 dénár; pénzújtáskor, midőn a pénz teljes értékű, 4 *mensura garlarum* 1 dénár; amikor megkezdődik a dénárok leszállítása 3 *mensura garlarum* 1 dénár; ló eladójától 2 dénár; ló vevőjétől 2 dénár; marha eladójától 1 dénár; marha vevőjétől 1 dénár; 1 juh eladójától 1/3 dénár; 1 juh vevőjétől 1/3 dénár; 1 disznó eladójától 1/3 dénár; 1 disznó vevőjétől 1/3 dénár; 1 mázsa nyers viasz eladójától 2 dénár; 1 mázsa nyers viasz vevőjétől 2 dénár; 1 mázsa tiszta viasz eladójától 2 dénár; 1 mázsa tiszta viasz vevőjétől 2 dénár; 1 mázsa faggyú eladójától 1 dénár; 1 mázsa faggyú vevőjétől 1 dénár; 1 mázsa ólom, vas, szalonna a vámot a fent mondott módon; aki kereskedés okán a vásárra jön, a fent mondott módon; 1 mázsaszekér hal 1/2 fertó; 1 szekér széna 2 dénár; 1 szekér fű 1 dénár; 1 szekér fával a városba belépő 1 fa.

A vásár fellendítését célozta IV. László 1287. évi intézkedése, mellyel megtiltotta, hogy a város határában lévő falvakban vásárt tartsanak, és azokból mindenkit a gölnicbányai vásár felkeresésére szólított fel.¹⁵⁰¹

A terület a 14. század elején Aba nembeli Amadé birtokába került, akinek halála után 1311. október 3-án Amadé nádor özvegye és fiai Gölnicet a vámmal együtt visszaadták a királynak.¹⁵⁰²

Gönc

(Abaúj megye) [Gönc, H]

A 14. század elején pénteki hetivására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹⁵⁰³ A vásár még az Árpád-korban alakulhatott ki, amit elősegített, hogy Aba nembeli Amadénak¹⁵⁰⁴ – aki várat is épített itt – Göncön volt az udvartartása.¹⁵⁰⁵ Az Abák IV. László uralkodása alatt szerezték meg Göncöt, és a várat 1288 előtt építették fel.¹⁵⁰⁶

Göncölhida

(Moson megye) [Bruckneudorf (Királyhida), A]

Anonymus *Gesta Hungarorum*a szerint Magyarország határa nyugatra a Göncöl hídjáig (*ad pontem Guncil*) terjedt.¹⁵⁰⁷ Göncölhida a Lajta folyón épített híd mellett kialakult település volt. A német oldalon létesült Bruck az Árpád-korban várossá

1501 Concessimus etiam eisdem, ut nullus forum in villis intra metas dictae civitatis in praeiudicium ipsius civitatis habere possit, sed omnes populi intra metas eorundem conclusi, ad forum dictae civitatis de Glympnuchbanya cum mercibus eorum ire et accedere teneantur ibique res suas venditioni exponentes. – VMMS I. 68. (RA 3464. sz.).

1502 RDES I. 392. (Anjou-oklt. III. 150. sz.).

1503 1327. február 23.: Anjou-oklt. XI. 93. sz.

1504 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 1. Széplaki ág 1. tábla.

1505 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 89.; Kristó Gy.: Rezidenciák 38–39.

1506 1288: sub castro Gunch – HO VI. 332.

1507 SRH I. 113.

fejlődött.¹⁵⁰⁸ 1074-ben Salamon király Moson megyét átengedte IV. Henriknek, aki a Lajta és a Fertő tó között négy falut, közöttük *Ascherichesbrugge*-gal, a freisingi érseknek adott.¹⁵⁰⁹ Györffy György szerint Aserik-Bruck-ja (*Ascherichesbrugge*) nevét feltehetően Ascherik–Anasztáz esztergomi érsekről kapta, aki a hídvámot is élvezhette.¹⁵¹⁰ Göncöl a német Konrád személynév Küntzel, Günzel alakjából származik.¹⁵¹¹ Göncöl hídja nevét esetleg az 1146-ban II. Jasomirgott Henrik osztrák őrgróf és II. Géza közötti konfliktusban szerepet játszó *Guncel* nevű tolmácsról kaphatta, akinek segítségével II. Géza a Lajta folyónál megverte Henrik csapatait.¹⁵¹²

Graduc

(Bars megye) [Csitár (ma Kozárovce – Garamkovácsi – területén) és Malé Kozmálovce (Kiskoszmály) között, SVK]

Graduc határában egy kőhíd állt a Lipok (*Lypuk*) folyón, ugyanakkor a Garam folyón a Szórád (*Zouorad*) part vagy rév fölött (*superius rippam seu portum Zouorad*) malomhely volt.¹⁵¹³

Gutorszeg

(Pozsony megye) [Hamuliakovo (Gutor), SVK]

Gutorszegen közlekedési vámot szedhettek. 1339. január 30-án I. Károly Dypertus fia Jakabnak, pozsonyi bírónak adományozta – miként már korábban is – a Csalóközben a gutorszegi királyi vámot (*tributum nostrum regale Guturzegh nominatam*) –, mely a Duna mellett, a Rajka falui királyi vámmal szemben feküdt – minden tartozékával együtt.¹⁵¹⁴ Bár a vámra adattal csak az Anjou-kortól kezdődően rendelkezünk, feltételezhetjük, hogy azzal már az Árpád-korban is számolnunk kell.

Gyapoly

(Bihar megye) [Roşiori (Biharfélegyháza) szomszédságában, RO]

Gyapolyban a 14. század elején Ákos nembeli Lukács fiai¹⁵¹⁵ vámot szedtek, melyet 1323-ban Druget Fülöp nádor a Bihar megye nemeseivel tartott gyűlésen megszüntetett, egyúttal megerősítette Ivánka fia Jánost¹⁵¹⁶ a pelbárthidai vám birtokában.¹⁵¹⁷

1508 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 145.

1509 ÁÚO I. 29.

1510 Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 145.

1511 Vö. Ernst A.: Die pons Guncil.

1512 SRH I. 455.

1513 CD VIII/1. 110. (Anjou-oklt. I. 269. sz.).

1514 AO III. 533. (Anjou-oklt. XXIII. 57. sz.).

1515 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 1. Bebek-ág 1. tábla: Marjai.

1516 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidi.

1517 AO II. 94. (Anjou-oklt. VII. 545. sz.).

Gyarmat

(Nógrád megye) [Balassagyarmat, H]

1330-ban vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt,¹⁵¹⁸ a hetivásárt csütörtökönként tartották.¹⁵¹⁹ A vásár kialakulásának pontos idejét nem ismerjük. A település földrajzi elhelyezkedése kedvezett a vásárnak, mivel az Ipoly mentén található, több út kereszteződésében,¹⁵²⁰ és vélhetően a folyó északi partján fekvő Harasztigyarmat és a déli parti Gyarmat között átkelőhely is működött.¹⁵²¹

Győr

(Győr megye) [Győr, H]

Győr városában három vámtípust különböztethetünk meg: a közlekedési vámot, a vásárvámot és a harmincadot. A vámra vonatkozó legkorábbi fennmaradt oklevél 1208-ban a Rába-hídon szedett vámot említette, melynek fizetése alól II. András felmentette a lébenyi monostort.¹⁵²² A győri vámszabályzat egyes tételei is azt mutatják, hogy a városban az átmenő forgalmat vámolták meg.¹⁵²³ A közlekedőket egységesen sújtották vámmal, függetlenül attól, hogy szárazföldi vagy vízi útvonalon érkeztek a városba. Ezt mutatja a szabályzat azon kitétele, hogy az árut szállító hajók rakományát szekérszámba kellett átszámítani és ennek megfelelően megvásárolni.¹⁵²⁴ A forrás nem nevezte sem hajó-, sem híd-, sem útvámnak az itt szedett vámot. Ezek a vámtípusok élesen nem is különültek el Győrnél, ezért összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy közlekedési vámot szedtek a városban. Ezt a nézetet erősíti az is, hogy 1288. március 21-én IV. László király engedélyezte az esztergomi káptalannak, hogy vámszedőjük legyen a győri vámnál, aki az Esztergom városát elkerülő kereskedőktől szedte be a vámot a büntetéspénzzel együtt.¹⁵²⁵

Győrben a jó földrajzi fekvés, továbbá a település világi és egyházi központ voltának köszönhetően már a korai időszaktól számolnunk kell vásárral,¹⁵²⁶ jóllehet csak 1271-től kezdődően rendelkezünk írott forrással róla. Ekkor V. István a győri *hospesek*nek szabad vásárt (*liberum forum*) engedélyezett minden napra mind a váron belül, mind azon kívül, azzal, hogy ezen a győri ispánnak és tiszteinek nincs joghatósága, de a Győr faluban tartott szombatnapi vásár vámja (*tributum*

1518 CD VIII/6 116. (Anjou-oklt. XIV. 374. sz.).

1519 1375. április 20.: DL 65 787; 1415. szeptember 8.: ZsO V. 1038. sz.

1520 Vö. *Győrffy Gy.*: Történeti földrajz IV. térkép.

1521 A Nógrád megyei 1405. évi vámvizsgálat szerint Nagygyarmat régóta vámszedő hely volt, ZsO II/1. 3890. sz.

1522 UB I. 55. (RA 236. sz.).

1523 Például a Magyarországra jövő német szekér után, illetve a Magyarországról átmenő szekér után vámolnak.

1524 Vö. EFHU III/2. 51–52. (RA 1237. sz.).

1525 BTOE I. 235. (RA 3479. sz.).

1526 A győri kereskedők az 1243. évi hainburgi vámszabályzat szerint szokásos résztvevői az itt megtartott vásárnak. CD VII/1. 284.

fori, quod die sabbathi in villa lauriensi celebratur) továbbra is a győri ispánt illette.¹⁵²⁷ Ezt úgy értelmezhetjük, hogy Győrben eredendően szombatonként tartottak vásárt, melyet a helyi *hospesek* kiváltságolása – és azzal együtt a nekik engedélyezett *forum liberum* kialakítása – után is megrendeztek a régi módon. A vásár szombati napja szintén a korai kialakulásra utal. A magyarországi gyakorlat azt mutatja, hogy az ispánok a vámoknak csak az egyharmad részét birtokolták, a fennmaradó kétharmad felett a király bírt joghatósággal. Ez két dologra enged következtetni, az ispán vagy megkapta a kétharmad feletti birtoklási jogot is, vagy a király fenntartotta magának a kétharmad részt, de annak behajtását az ispánra bízta.¹⁵²⁸

Ezekén kívül egy 1276-ban kelt oklevél alapján harmincaddal is számolnunk kell Győrben. Az okirat tanúsága szerint a királyné kancellárját 500 márká jövedelem illette meg évente, amelyet a győri harmincadból (*de tricesima nostra, nominatim lauriensi*) vagy máshonnan kell megfizetni neki.¹⁵²⁹ A lébényi monostornak adott vámmentességet biztosító oklevél 1208-ban a harmincadmentességre is kitért,¹⁵³⁰ mely a Rába hídjánál szedett vámnál volt érvényben.¹⁵³¹

A győri vám (*tributum*) királyt illető kétharmad részének a felét, azaz a vám egy-egy harmadát (*medietas tributi regalis de laurino*) – III. Béla adományából – a zirci és a pilisi apátság birtokolta, míg a fennmaradó rész a győri ispán kezében maradt.¹⁵³² Kérdéses azonban, hogy a fentebb bemutatott vámtípusok közül melyikkel rendelkeztek a ciszterciek. A harmincadvámot eleve kizárhatjuk a vizsgálatból, mivel az a királyné birtokában volt, ráadásul kialakulását megelőzően a győri vám a zirci és a pilisi apátság tulajdonában volt már. A vámadományozásra a tatárjárás előtt került sor, amikor az ország legfontosabb vásártartó helye Esztergom volt. Győrben ebben az időszakban csak kisebb vásár működhetett, elenyésző vásárvámmal. A 13. század második felétől lendült fel a forgalom, amit elősegített a lerakatjog biztosítása 1271-ben az Ausztriába menő és onnan jövő kereskedőkre nézvést, akik kötelesek voltak áruikat a győri várban kirakni és áruba bocsátani (*mercimonia sua in castro deponent lauriensi ad concambium faciendum*), valamint a *hospesek* által birtokolt szabad kikötő (*portum... liberum*) is.¹⁵³³ A vámszabályzat is azt mutatja, hogy a közlekedési vám volt az elsődleges a településen. Ezek alapján feltételezhetjük, hogy III. Béla király a jelentősebb, közlekedési vámot, azaz annak királyi részét osztotta fel az általa alapított két ciszterci kolostor között. A szombati vásárvámra vonatkozó adat ráadásul csak az ispánt említette vámszedőként, ami szintén azt mutatja, hogy ebben egyik apátság sem bírt vámhányaddal.

1527 EFHU III/2. 62. (RA 2132. sz.); Az oklevél értelmezésére l. Csizmadia A.: Győr városjoga; Fügedi E.: Győr kiváltságlevele; Ladányi E.: Győr kiváltságlevele.

1528 Fügedi Erik véleménye szerint Győrben a teljes vásárvám az ispán kezében volt. Fügedi E.: Győr kiváltságlevele 114.

1529 CD V/2. 338. (RA 2741. sz.).

1530 UB I. 55.

1531 Az oklevél eredetije nem maradt fenn, csak 1359. május 13-án kelt átiratból ismerjük, amely azonban egy nagyon rongált példány (DL 50). Ha elfogadjuk ezen olvasatot, akkor a harmincad legkorábbi előfordulásával állunk szemben, amelyet a Rába hídjánál szedtek volna be.

1532 CDES II. 311. (RA 1011. sz.).

1533 EFHU III/2. 63.

A IV. Béla kori győri vámszabályzat eredeti oklevélben nem maradt fenn,¹⁵³⁴ az egyes átiratok eltérést mutatnak a diploma kiadásának időpontja tekintetében,¹⁵³⁵ ugyanis 1255. és 1260. évi dátum szerepel bennük.¹⁵³⁶ A vámszabályzat kiadását 1255-höz köthetjük,¹⁵³⁷ mivelhogy ekkor került sor a budai vámszabályzat összeállítására, illetve az esztergomi vámszabályzat egyes tételeinek meghatározására. Ebbe a sorba illeszthetjük bele a győri vámszabályzatot is.¹⁵³⁸

A megállapított vámtételek a következők: bejövő német szekér 4 dénár a vámosnak, 2 dénár a győri ispánnak; kimenő német szekér 8 dénár a vámosnak, 2 dénár az ispánnak; hajón jövő áru után szekerenként 4 dénár a vámosnak, 2 dénár az ispánnak; hajón kimenő áru után szekerenként 8 dénár a vámosnak, 2 dénár az ispánnak; németek által kihajtott 2 ökör 2 dénár a vámosnak, 1 dénár az ispánnak;¹⁵³⁹ magyar szekér 2 dénár a vámosnak, 1/2 dénár az ispánnak; magyarok által hajtott ökör 1/2 dénár a vámosnak, 1/4 dénár az ispánnak; mézet szállító szekér 3 pondus a vámosnak, 1 pondus az ispánnak; 1 hordó bor 8 dénár a vámosnak, 2 dénár az ispánnak; magyarok sószállító szekere 2 és fél só az ispán részével együtt; 100 márka bors 1 márka; 100 kesztyű 2 kesztyű; rövidáru ugyanúgy [2 százalék]; latinok szekere 1 fertó.

Az eredetileg királyi tulajdonban lévő vámok kétharmad-egyharmad arányban oszlottak meg a király és az ispán között. Ha megvizsgáljuk a vámosnak és az ispánnak jutó rész közötti összefüggéseket a győri szabályzatban, akkor azt látjuk, hogy a behozott áruk esetén az ispánnak a vám egyharmada, a vámosnak annak kétharmada jutott; míg a kivitt áruk esetén az ispán a vám egyötödét, a vámos négyötödét tudhatta magának. A méz vonatkozásában pedig háromnegyed-egy-negyed megoszlást látunk, aminek az amúgy is magas vámtétel (4 *pondus*) kiszá-

1534 Az oklevelet kiadó Fejér György a Bécsi Levéltárban őrzött eredeti oklevélre hivatkozott, amely azonban nincs meg. Ugyanakkor a Fejér által közölt oklevél szó szerint megegyezik az ugyanitt őrzött, 1701–1800 között készült másolattal, így feltételezhető, hogy ezt használta kiadásakor Fejér. Vö. DF 258 545, CD IV/2. 323–324.; Ugyanezt vette a kiadás alapjául Endlicher is. RHMA 491–493.; Horváth Mihály 1351. augusztus 14-én kelt másolatra hivatkozott a vámtételeket tartalmazó regeszta közlésénél. Horváth M.: Regeszták levéltári gyűjteményekből 101–102.; Wenzel Gusztáv okmánytárában szintén 14. századi másolatra hivatkozott Horváth Mihály nyomán. ÁÜO VII. 523–524.; 14. századi másolatot nem találunk a soproni levéltárban, csak 1551. évit, ami azonban szövegében teljesen megegyezik mindkét kiadásban található szöveggel. Vö. DF 201 639. Legutóbb az oklevél kiadására Kubinyi András vállalkozott, aki az 1279-es, Bécsben őrzött oklevelet választotta a kiadás alapjául. Ennek oka az lehetett, hogy ez a legkorábbi olyan átirat, amely eredeti formában maradt fenn. Vö. DF 285 550, EFHU III/2. 51–52. Az egyes kiadások között fellelhető különbségek oka az, hogy más-más okirat alapján készültek el.

1535 Az oklevélmásolatok, átiratok szövegbeli eltéréseket is tartalmaznak, vö. Weisz B.: A győri vám 232–233.

1536 1255. április 24.: DF 285 545; 1260. április 24.: DF 201 639, DF 201 642; 1260: DF 285 550.

1537 A kutatók egy része az 1255. évhez köti a vámszabályzatot. Szávay Gy.: Győr 24.; Domanovszky S.: A harminczadvám 25.; Csizmadia A.: Győr városjoga 4.; Pach Zs. P.: „A harminczadvám eredete” 14.; Szűcs J.: Utolsó Árpádok 71. Másik részük az 1260. évet fogadta el valós dátumként. RA 1237. sz.; Fügedi E.: Győr kiváltságlevele 115. Vannak olyanok is, akik mindkettőt egyaránt hitelesnek tekintik. Villányi Sz.: Győrmege 189.; Wertner M.: Negyedik Béla 190.; Lengyel A.: Középkori Győr 87.

1538 Weisz B.: A győri vám 231–232.; Ugyanezen a véleményen van Szűcs Jenő, Szűcs J.: Az utolsó Árpádok 236.

1539 Vö. Weisz B.: A győri vám 233.

bása lehetett az oka. Ennek alapján fel kell tételeznünk, hogy a külföldre szánt áruk esetén az ispán kisebb vámhányaddal – egynegyeddel – bírt, mint a behozott, illetve a belforgalomban szállított, értékesített áruk esetén.

A szekerek között különbséget tett a vámszabályzat, méghozzá nemzetiség tekintetében. Megkülönböztették a magyarok, a latinok, és a németek szekerét, ez utóbbiaknál különbséget tettek a bejövő, illetve az országból távozók között is. A németeknek és a latinoknak sokkal magasabb vámösszeget írt elő a diploma, mint a magyaroknak. A németek hozzávetőleg négyszeres vámot fizettek a magyarokhoz képest kivitelkor. Szűcs Jenő ezt azzal magyarázta, hogy a németek értékesebb árut szállítottak (posztófajták), így bizonyos fajta érték szerinti vámolás érvényesült ekkor.¹⁵⁴⁰ Azonban nem számolt azzal a ténnyel, hogy ez az arány mindkét esetben a magyar határon túlra szállított árukra vonatkozott, és bár a németek behozatalakor is két és félszeres vámot fizettek a magyar kivitelhez viszonyítva, de a vámszabályzat kisebb vámot írt elő a Magyarországra jövő német szekerekre nézve, mint az innen távozókra. Ennek okát szintén kereshetjük az áru minőségében, illetve értékében, gondolva itt elsősorban az ezüstre. Ha feltételezzük ennek az elgondolásnak a lehetőségét, akkor azonban a magyar és német szekerek közötti különbségtételt azzal kell magyaráznunk, hogy az uralkodó a magyar kereskedőket külkereskedelemben való részvételre akarta sarkallni az enyhébb vámmal. Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy a latinok szekereire – akik alatt itáliai kereskedőket kell értenünk – kivetett magas vám a szállított áru minősége (ezüst, arany, textília, ékszer, fűszer) miatt született meg.

A szekerekre szállított áruk fajtáit is vizsgálta a győri vámszabályzat, amikor külön tételt írt elő a mézet szállító szekerekre, valamint a hordó bor után fizetendő vámot is külön állapította meg, melyet szintén szekerekre kellett szállítani. A szállított áru fajtájának figyelembevétele a szekérszám szerinti vámolásnál fiatalabb vámtételnek tekinthető, mivel az egyfajta értékvámolás. Ugyanakkor nem az áru értékével arányosan, annak törtrészeiben adták meg a vámot, hanem meghatározott összegben vetették ki azt.

A szabályzatban a vízen érkezők esetén nem a hajók nagyságát vizsgálták, hanem előírták, hogy az árut szállító hajók rakományát számítsák át szekérre, és annak megfelelően szedjék be a vámot a bejövő és a kimenő hajók után. Ezzel szintén az áru mennyisége lett a vám kiszabásának alapja.

Az áru értékével arányos értékvámot is találunk a győri vámszabályzatban, mégpedig a bors, a kesztyű és egyéb kisebb áruk esetén. A borsnál ez 1 százalékos, a többi esetben pedig 2 százalékos vámot jelentett. Mivel értékvám csak a vásárvámtarifákban jelenik meg, feltételezhető, hogy ezek bekerülése a győri szabályzatba az itt megtartott vásár hatását mutatja.

1271-ben V. István a győri *hospes*eknek biztosított privilégiumában elrendelte, hogy a győri és az országban másutt lévő vásárokon áruik után vámot ne fizessenek.¹⁵⁴¹ Ez korlátozott vámentességet jelentett, amennyiben ez csak a vásárvámokra volt érvényes, a közlekedési vámokra azonban nem.

1540 Szűcs J.: Utolsó Árpádok 71.

1541 EFHU III/2. 62. (RA 2132. sz.); Megerősítette III. András 1295. április 6-án, CD VI/1. 348–349. (RA 4011. sz.).

Gyulafehérvár

(Fehér megye) [Alba Iulia, RO]

1289-ben IV. László a Maros két partján birtokos gyulafehérvári kanonokoknak megengedte, hogy az alvinci hídon ne fizessenek vámot.¹⁵⁴² Erre a mentességre a kanonokoknak a mindennapi élethez, birtokaik megközelítése miatt volt szükségük.

Hadrév

(Torda megye) [Hădăreni (Aranyoshadrév), RO]

1270-ben István ifjabb király Gerend falubeli Sámson fiainak, Péternek és Jakabnak¹⁵⁴³ adományozta a lakatlan Hadrévet (*Hodryv*), kivéve azt a tordai vár alól.¹⁵⁴⁴ Hadrév település neve arra utal, hogy rév működhetett a közelében, mely az Aranyos folyón segíthette az átkelőket.

Hagymás

(Valkó megye) [Aljmaš (Almás), HR]

Hagymásnál vízi vámot szedtek a Dráván és a Dunán. 1273-ban Erzsébet királyné a Csák nembeli Péter fia Domokosnak¹⁵⁴⁵ juttatta csere útján a Duna mellett fekvő Hagymás birtokot. A birtok ott feküdt, ahol a Dráva beletorkollott a Dunába. A területtel együtt Domokos kezére került a Dráván és a Dunán szedett vám (*tributo tam in fluvio Drawe quam Danubii constituto*).¹⁵⁴⁶ A cserét megelőzően a vám a királyné birtokában lehetett.

Haláp

(Nógrád megye) [Cserháthaláp, H]

1295-ben Haláp megosztásakor a határvonalon, a Nagy-patak vizén¹⁵⁴⁷ egy révet említettek a Halápra vezető úton,¹⁵⁴⁸ mely Surány és Haláp között biztosíthatott átkelési lehetőséget.

¹⁵⁴² ZW I. 161. (RA 3547. sz.).

¹⁵⁴³ Vö. Engel P.: Genealógia: Tyukod nem 1. tábla: Gerendi.

¹⁵⁴⁴ HO VI. 167. (RA 1914. sz.).

¹⁵⁴⁵ Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 2. Dobóci (Orbovai).

¹⁵⁴⁶ Sztáray I. 13. (RD 102. sz.).

¹⁵⁴⁷ A Nagy-patak a Fekete-víz mellékveze.

¹⁵⁴⁸ DL 95 806 (Iványi B.: Teleki cs. Gyömrői lt. 10. sz.).

Halász

(Zólyom megye) [Zvolen vidékén, SVK]

1254. április 23-án a Zólyom melletti Halász falu földjének határjárása egy hidat említett a Tapolca-patakon¹⁵⁴⁹ Halász és Kovacsova között.¹⁵⁵⁰

Halom

(Fejér megye) [Homokmégy területén, H]

1061-ben Halom határjárása említette Hidasszeget (*Hyduscege*),¹⁵⁵¹ mely Csertő 1239. április 19-i határjárásában is szerepelt.¹⁵⁵² Hidasszeg a Hidas-patak közelében volt,¹⁵⁵³ nevét e patakról kaphatta. A patak neve arra utal, hogy rajta híd állt. A Halom határjárásában szereplő Nagyhatár közelében lévő rév a Nagysáron¹⁵⁵⁴ tette lehetővé az átkelést.¹⁵⁵⁵ *Agya comes* hídja (*per pontem Agye comitis*)¹⁵⁵⁶ a Csertő határjárásában szereplő *Agya comes* egykori telke (*Agya teluke*) közelében állhatott.¹⁵⁵⁷

Haltó

(Baranya megye) [Szigetvár környékén, H]

Haltón egy hamis oklevél szerint csütörtökönként vásárt tartottak, melynek vásárvámját I. László a pécsváradi apátságnak adományozta.¹⁵⁵⁸ További adatokkal az Árpád-korból e vásárra és vámra vonatkozóan nem rendelkezünk.

Hanusfalva

(Sáros megye) [Hanušovce nad Topľou (Tapolyhanusfalva), SVK]

1332. január 20-án I. Károly Aba nembeli Nekksei Demeter tárnokmester¹⁵⁵⁹ Hanusfalva falujában szombati napokon megtartott szabad vásárt (*ad liberum forum*) engedélyezett, és szabad jövést-menést biztosított a vásárra érkezőknek, akik dolgaikból (*de rebus eorum*) nem tartoztak vámot fizetni, és a király oltalma és védelme alatt (*sub nostra protectione et tutela speciali*) álltak.¹⁵⁶⁰

1549 A Garam folyó jobb oldali mellékveze volt.

1550 CDES II. 309. (RA 1008. sz.).

1551 DHA I. 168. (RA 16. sz.); Az oklevél interpolált, DHA I. 167.

1552 HO IV. 23. (RA 656. sz.).

1553 HO IV. 23.

1554 Ma Örjeg mocsár.

1555 DHA I. 168.

1556 DHA I. 168.

1557 HO IV. 23.

1558 DHA I. 79.

1559 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla Nekksei.

1560 VMMS I. 120.

Hanva

(Gömör megye) [Chanava, SVK]

Hanva nembeli¹⁵⁶¹ Vinclo Hanván birtokolt földjét elzálogosította Karachin fia Abának, melyről két oklevél maradt fenn.¹⁵⁶² Mindkét oklevélben a határjárás a Sajó folyón egy Apátrévi (*Apathrevy*) nevű helyet említett,¹⁵⁶³ mely nevét egy monostor átkelőhelyéről kaphatta. Ugyanakkor egy Kavicsos rév (*portus Kovochos Rew*) nevű révet adott meg a Hanván.¹⁵⁶⁴

Harabor

(Nyitra megye) [Chrabrany (Nyitragaráb), SVK]

1335. július 3-án Harabor faluban a hídvámot 1 márkára becsülték.¹⁵⁶⁵ A híd valószínűleg a Nyitra folyó mellékágán állt. Az 1 marka értékű hídvám azt sejteti, hogy nem volt jelentős forgalom Harabornál, mivel ugyanakkor a malomhelyet a Nyitrán 3 márkára becsülték.¹⁵⁶⁶

Harabusa

(Szepes megye) [Betlanovce (Betlenfalva) vidékén, SVK]

1264-ben a Toplica és Donkpataka folyók¹⁵⁶⁷ közötti erdő határjárása a Toplica folyón egy kikötőt (*a portu Toplice*) említett, amely Harabusa falu hídjá fölött (*supra pontem ville Harabusa*) helyezkedik el.¹⁵⁶⁸ Harabusa falu hídjá pedig 1425-ben az Istvánfalva határában említett *Harbussahyda* helyen állhatott.¹⁵⁶⁹

Haram

(Krassó megye) [Banatska Palanka (Bánát Palánk), SRB]

Haramnál a Dunán átkelési lehetőség nyílt, ugyanakkor Haramtól nem messze, a Karas folyón híd ívelt át. Mindkét átkelőhelyet a bizánci támadások történetéből ismerjük. 1128-ban II. Ioannes Komnenos Haramnál kelt át a Dunán, majd a Karas folyónál álló hídnál megverte a magyar sereget.¹⁵⁷⁰ 1165-ben Mánuel császár seregét „Chramon várossal szemben állította fel, azt a látszatot keltve, hogy tüstént

1561 Vö. Engel P.: Genealógia: Hanva nem 3. tábla.

1562 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 506.

1563 1293. július 15.: HO VII. 232.; 1293. július 15.: HO VII. 234.

1564 HO VII. 233.; HO VII. 234.

1565 AO III. 181. (Anjou-oklt. XIX. 399. sz.).

1566 Uo.

1567 Toplica a Teplicný, Donkpataka a Ždiar-patakkal azonosítható.

1568 ÁÚO VIII. 90. (RA 1418. sz.).

1569 ZsO XII. 814. sz.

1570 ÁMTBF 197.; SRH I. 441.

onnan fog átkelni”.¹⁵⁷¹ Valószínűleg itt kelt át a Dunán Mánuel császárnak III. István ellen küldött serege is.¹⁵⁷²

Harkács

(Gömör megye) [Gemerská Ves (Gömörfalva) része, SVK]

Harkács hamis oklevélben fennmaradt 1294. évi határjárása a Turóc folyón egy Rév (*Rev*) nevű gázlót (*vadum*) adott meg határpontként, Lőkösháza előtt (*ante domum Leukes*).¹⁵⁷³ Lőkösháza Harkács déli szomszédjaként jelenik meg az oklevélben, így az átkelőhely Harkács és Lőkösháza között működött a Turóc folyón.

Harkály

(Zala megye) [Harkály puszta Salomvár mellett, H]

1327. november 8-án kelt oklevél szerint Csabi nembeli Miklós, Gergely és Oliver fiainak,¹⁵⁷⁴ rezneki nemeseknek, védelmezniük kellett csütörtökhelyi vásárukat Salamonvári Demeter fiaival, Vörös Salamonnal és Demeterrel, valamint azok rokonaival szemben.¹⁵⁷⁵ Az utóbbi család ugyanis a csütörtöki vásárt elfoglalta, és szombati napra Harkály falujukba tették át (*ad possessionem eorum Harrakal vocatam ad diem sabbati adduxissent*). A rezneki nemesek oklevelekkel – többek között Csák bánéval – bizonyították csütörtöki hetivásáruk jogosságát. A harkályiak szerint ők nem akadályozták a csütörtöki vásárt, annak jogát nem vették el, és Harkályon a szombati hetivásár tartását I. Károly adományaként jelölték meg.¹⁵⁷⁶ Az ügy ki meneteléről bővebb információval nem rendelkezünk, az azonban bizonyos, hogy 1328-ban Vörös Salamon Harkály nevű falujában található vásáron kikiáltás zajlott le,¹⁵⁷⁷ ami arra utal, hogy a megye legfontosabb vásárai között tartották számon. Harkályon a vásár látogatottságát elősegítette, hogy a faluból út vezetett Körmenre és Csatár faluba.¹⁵⁷⁸

1571 ÁMTBF 229.; Az idézett magyar fordítás Moravcsik Gyula munkája, lásd uo.

1572 Vö. ÁMTBF 268., 275.

1573 CD VII/2. 247., Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 507.

1574 Vö. Engel P.: Genealógia: Csabi nem.

1575 Vö. Engel P.: Genealógia: Salamonvári.

1576 ZO I. 209. (Anjou-oklt. XI. 519. sz.).

1577 ZO I. 228. (Anjou-oklt. XII. 400. sz.).

1578 1328. augusztus 12.: [...] super unam viam magnam, per quam de villa quondam Salamonis rufi Harkal dicta itur in civitatem Kurmend [...] ad quandam viam publicam per quam de villa Harkal predicta itur in villam Chatar – ZO I. 229–230. (Anjou-oklt. XII. 400. sz.).

Harsány

(Baranya megye) [Nagyharsány, H]

Sálfölde 1247. évi határjárása a Harsány felé vezető utat hétfői vásárra menő útnak (*iuxta viam, que ducit ad forum secunde ferie*) nevezte.¹⁵⁷⁹ Elképzelhető, hogy ezt a hétfői vásárt Harsányban tartották meg, de Árpád-kori forrásokból e vásár nem ismert. Ugyanakkor attól a lehetőségtől sem zárkozhatsz el, hogy a siklósi vásárra utal a határjárása, melynek létét – napjának megadása nélkül – más források is alátámasztják.¹⁵⁸⁰

Hatvan

(Heves megye) [Hatvan, H]

Hatvanban vásárt tartottak, melynek vámját – Heves megye más vásárainak vámjához hasonlóan – 1273-ban a váradi püspökség jövedelméhez tartozónak tekintették.¹⁵⁸¹ A Heves megyei vásárok közül a hatvani vásár külön említése az oklevélben arra utalhat, hogy a vásár a megyében tartott vásárok közül kiemelkedett, amit a Hatvanba vezető út „vásárút” (*via fori que ducit in Hotwan*) neve is mutat.¹⁵⁸² A hatvani vásár 1355-ben háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹⁵⁸³

Hegykő

(Sopron megye) [Hegykő, H]

1262-ben Osli nembeli Beled fiai, János és Beled,¹⁵⁸⁴ Osli nembeli Osl fiai, Jakab és Osli,¹⁵⁸⁵ valamint Osli nembeli Tamás fiai, Tamás és Imre¹⁵⁸⁶ azt állították, hogy Széplakon hétfőnként hetivásárt tartottak, amit elődeik emberemlékezet óta bírtak. Lőrinc ispán és a soproni várjobbágyok a szomszédos Hegykő faluba helyezték át e vásárt. IV. Béla ekkor utasította őket, hogy a széplakiakat illető vásárt a jövőben megtartani ne merészeljék.¹⁵⁸⁷ A későbbi 13. századi forrásokban a Hegykőn megtartott vásárról már nem értesülünk.

1579 ÁÚO VII. 248.

1580 1154: *Elter I.*: Idrisi 57.; 1294. november 30.: ÁÚO X. 163.

1581 UGDS I. 123.

1582 1264: DF 278 431.

1583 AO VI. 309.

1584 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Osli nem 2. tábla: Vicai (Lócsi).

1585 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Osli nem 1. tábla: elágazás.

1586 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Osli nem 4. tábla: Csornai.

1587 Sopron vm. I. 25. (RA 1294. sz.).

Hejődvására(Fehér megye) [Lándor- és Csekelaki-patak egybeömlésénél feküdt, RO]¹⁵⁸⁸

Hejődvására neve a településen tartott vásárra utal.¹⁵⁸⁹ A település nevén kívül a vásártartásra vonatkozó adattal nem rendelkezünk.¹⁵⁹⁰

Helemba

(Hont megye) [Chľaba, SVK]

Helemba mellett az Ipoly folyón rév működött, mely 1262-ben a Duna halászerületének határjárásában szerepelt (*in portu Ipuluyze*).¹⁵⁹¹ A király helembai hajósaival vagy evezőseivel (*naute seu remigatores domini regis de villa Helymba*) először 1325-ben találkozunk,¹⁵⁹² majd 1355. március 12-én kelt oklevélből arról értesülünk, hogy Helemba településen sajkásnak (*saycias*)¹⁵⁹³ nevezett királyi hajósok éltek, akiknek régi szabadsága, hogy Pozsony várostól Szalánkemén városig személyük és javaik után nem fizetnek vámot (*tributum seu thelonium de personis et rebus ipsorum solvere non debeant*). Ezen oklevélben I. Lajos király a vámbirtokosoknak és azok vámosainak elrendelte, hogy a helembai sajkásoktól, mind a földön, mind a vízen (*tam in terris, quam super aquis*), vámszedő helyeiken (*de locis tributorum vestrorum*) vámot ne követeljenek, ahogy azt már korábban, 1350-ben kelt oklevelében az uralkodó már biztosította nekik.¹⁵⁹⁴ Ugyanakkor Helembán a 14. században koloncosnak¹⁵⁹⁵ nevezett királyi hajósokat is találunk (*condicionarios servitores seu nautas nostros wlgariter kolonchas dictos*), akik felett csak a király vagy officialisai ítékezhettek.¹⁵⁹⁶

Helmec

(Zemplén megye) [Kráľovský Chelmec (Királyhelmece), SVK]

Helmec prédiomot egy hamis oklevél szerint a *forum liberum*mal együtt Boleszló váci püspök a leleszi kolostornak adományozta.¹⁵⁹⁷ Mivel az oklevél 14. századi hamisítvány, csak azt feltételezhetjük, hogy a hamisítás idejében már tartottak a faluban vásárt. A 15. századi adatokból azt is megtudjuk, hogy csütörtökönként tartották a hetivásárt Helmeceen.¹⁵⁹⁸

1588 Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 164.

1589 Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 164.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 95.

1590 Vö. 1296: Székely oklt. V. 1–2.; 1323. április 14.: Anjou-oklt. VII. 123. sz.

1591 MES I. 472. (RA 1795. sz.).

1592 DL 68 201 (Anjou-oklt. IX. 315. sz.).

1593 A sajka folyami hajót jelentett, vö. TESz III. 472.

1594 MES IV. 127.

1595 A kolonc a húzóvankosból kiálló vas, melybe az evezőt az ezen levő vasfülnél fogva beakasztják, vö. TESz II. 530.

1596 1346. március 19.: DL 8805.

1597 +1214: CDES I. 146 (RA 295. sz.).

1598 Vö 1462: DL 67 036.

Hernádnémeti

(Zemplén megye) [Hernádnémeti, H]

Hernádnémetinél a Hernád folyón nagy rév (*iuxta magnum portum fluvii Harnad*) segítette az átkelőket.¹⁵⁹⁹ 1321-ben Hernádnémeti Tamás fia István és Márk fia Miklós egy csere során hozzájuk került Hernádnémeti birtokon megosztotak fele-fele arányban, mely során a Hernádon működő révről (*de loco cuiusdam molendini super quoddam portum situato*) is említést tettek.¹⁶⁰⁰

Hetény

(Szatmár megye) [Hodász területén, H]

1272. augusztus 3-án Hetény határjárása egy nagy utat említett, mely egykor vásárút volt (*magna via, que quondam fuit via forensis*).¹⁶⁰¹ Hetény határjárásakor említett egykori vásárút a közelben létező vagy létezett vásárra utal, amelyet azonban nem tudunk azonosítani.

Hetes

(Somogy megye) [Hetes, H]

Hetesnél közlekedési vámot szedett III. András 1297. évi engedélyével a települést birtokló Leó és Gebecs. A falun keresztülhaladók a sószállító szekerek után egy-egy sókockát, az egyéb szekerek után 1 báni dénárt fizettek.¹⁶⁰² Hetes falut már 1263 előtt megszerezték Gebecs és Leó felmenői, mert ekkor Gebecs apja már Hetesi Herbordként szerepelt.¹⁶⁰³ A vámtételek még tarifált vámot írtak elő, az áru minőségét és értékét, a só kivételével, nem vizsgálták.

Hetvehely

(Vas megye) [Deutsch Schützen (Németlövő) területén, A]

A település hétfői hetivásáráról kapta a nevét.¹⁶⁰⁴ Ják nembeli Csépán fia István¹⁶⁰⁵ birtoka volt, aki 1221-ben a szentgotthárdi monostorba való bevonulása előtt többek között Hetvehelyet a kolostornak adományozta.¹⁶⁰⁶ Ennek alapján a vásártartást Csépán vagy fia, István nevéhez köthetjük. A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település a Pinka folyó partján, a Pinka-völgyi út mentén alakult ki, emel-

1599 1300: ÁÚO X. 395.

1600 DF 266 183 (Anjou-oklt. VI. 260. sz.).

1601 HO VIII. 439. (RA 2224. sz.).

1602 Kis P.: Kiadatlan oklevelek 81.

1603 HO VII. 87.

1604 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 48–49.

1605 Vö. Engel P.: Genealógia: Ják nem 1. tábla.

1606 UB I. 83.

lett a település közelében található Pornó, mely a Ják nemzetség birtokainak központja volt.¹⁶⁰⁷

Heves megye

A Heves megyében szedett vásárvámok kétharmadát a váradi püspökség,¹⁶⁰⁸ a megyében behajtott vámok tizedét pedig az egri püspökség birtokolta.¹⁶⁰⁹ A váradi egyház a hagyomány szerint Imre királytól 1203-ban kapta meg Heves megyében a királyi vámrészt, azaz a vámok kétharmadát.¹⁶¹⁰ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.¹⁶¹¹ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a Zágrábi krónikában fennmaradt szöveg a Heves megyei vámrészt is Imre adományának tekintette, az I. Lajos korában született diploma e megyére vonatkozóan vámadományt nem említett.¹⁶¹² Mivel Lodomér püspök 1273. évi oklevele említette a váradi püspökség Heves megyei vámbirtoklását, valamint a váradi statútumok is tudtak e vámokról,¹⁶¹³ el kell fogadnunk a krónika állítását.

Hibbe

(Liptó megye) [Hybe, SVK]

Hibbén vásárvámot szedtek, melynek fizetése alól 1265. július 21-én IV. Béla felmentette a hibbei *hospeseket*.¹⁶¹⁴

Hídága

(Baranya megye) [Kékesd vidékén, H]

Hídága nevét (*Hydaga*) a közelében álló hídról kaphatta,¹⁶¹⁵ mely feltehetően a Krassó folyón segítette az átkelőket útjuk során.

1607 Vö. Rácz Gy.: Ják nemzetség; Kiss G.: Vas megye piachelyei 406.

1608 ZW I. 122–123.

1609 Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345. (RA 3336. sz.)

1610 SRH 211. (RA 207. sz.)

1611 Az oklevél szövegahagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

1612 UGDS II. 4.

1613 *Bunyitay V.*: Váradi püspökség tört. II. 263.; *Bunyitay V.*: A váradi kpt. statútumai 57.

1614 VMMS I. 49. (RA 1449. sz.) Az oklevelet Szentpétery Imre hamisnak tartja. RA 1449. sz.

1615 1292–1297: ÓMO 108.; [1296]: ÁÚO X. 420.; 1315: AO I. 377.

Hidas

(Békés megye) [Kamuttól keletre, H]

Hidas neve (*Hidus*) arra utal,¹⁶¹⁶ hogy a közelében híd állt, valószínűleg a Hidas-éren. A Hidas-ér menti elhelyezkedése azonban felveti annak a lehetőségét is, hogy az érről nevezték el a települést.¹⁶¹⁷ Ebben az esetben csak annyit feltételezhetünk, hogy a Hidas-éren valahol híd állt.

Hidas

(Somogy megye) [Somogyvártól nyugatra, H]

Hidasnál, neve (*Hydus*) alapján,¹⁶¹⁸ híd ívelt át a Hidas-patakon. A hamis, 1092. augusztus 25-re keltezett oklevél szerint Hidas falu harmada vámjának harmadával együtt a tihanyi apátság tulajdonában volt.¹⁶¹⁹ Az oklevélben említett vám hídvám lehetett.

Hidastelek

(Torda megye) [Podeni (Székelyhidas), RO]

1291. március 12-én Torda várának a Maros és az Aranyos folyók között fekvő Aranyos nevű földjének tartozékaként jelenik meg Hidastelek (*Hydusteluk*).¹⁶²⁰ A település neve arra utal, hogy híddal rendelkező birtok volt, mely vélhetően a Rákospatakon biztosította az átkelési lehetőséget.

Hídelő

(Nyitra megye) [Nové Zámky (Érsekújvár) környékén, SVK]

Hídelő nevét (*Hydhelen*)¹⁶²¹ a Nyárhídnál működő hídról kaphatta, mely „előtt” helyezkedett el.¹⁶²²

1616 1295. március 16.: ÁÚO XII. 575.

1617 Vö. *Karácsonyi J.*: Békésvm. tört. II. 169.

1618 1322. március 14.: DL 66 104 (Anjou-oklt. VI. 483. sz.).

1619 DHA I. 284. (RA 26. sz.).

1620 UGS I. 168. (RA 3712. sz.).

1621 1264. október 14.: Fejér vm. III. 425. (RA 1416. sz.); 1272. március 21.: Fejér vm. III. 427. (RA 2177. sz.).

1622 Vö. Nyárhíd (Nyitra megye).

Hídvég

(Baranya megye) [Magyarbóly vidékén, H]

Hídvég (*Hydwyge*) falu 1287-ben a Szársomlói vár tartozéka jelenik meg.¹⁶²³ A Hídvég név arra utal, hogy a közelében híd állt. Györffy György szerint a lapáncsi átkelőhely vidékén kell keresni,¹⁶²⁴ ebben az esetben a Krassó folyón működött az átkelő.

Hídvég

(Heves megye) [Sarud mellett (Pusztahídvég), H]

Károly király 1327. október 28-án az egri püspökségnek adta a Hídvég földet azzal az új vámmal együtt, amelynek létesítését a folti nemesek birtokának szomszédságában a Báb-ér patakon áthaladó nagy útnál engedélyezett a püspökség számára. A vám egyes vámtételeit is meghatározta az uralkodó: minden mázsaszekeret húzó ló után 10 pensa márka, minden más megterhelt szekér után 4 dénár, minden eladó ökör vagy tehén után 1 dénár, minden sót szállító szekér után 1 só vagy 2 dénár. Ugyanakkor kötelezte az uralkodó a mindenkori egri püspököt, hogy Hídvégén a Báb-ér patak fölött megfelelő hidat kell biztosítani az átkeléshez.¹⁶²⁵ Folt, Mezőizsép,¹⁶²⁶ Hídvége, Poroszló és Ső¹⁶²⁷ szomszédságában feküdt, melynek alapján azt a nagy utat, ahol a vámszedő hely létesült, a Poroszlóba vezető úttal azonosíthatjuk. Mivel a település már ekkor viselte a Hídvég nevet, azt feltételezzük, hogy a híd már a korábbi időszakban is fennállt, csak vámszedés nem kötődött hozzá.

Hídvég

(Hont megye) [Ipeľské Predmostie (Ipolyhídvég), SVK]

Hídvégen vásárt tartottak, melynek jelentőségét mutatja, hogy a 13. század végén háromvásáros kihirdetés egyik színhelyeként jelenik meg.¹⁶²⁸ A 15. század elejéről származó adat szerint a településen a hetivásárt szombatonként,¹⁶²⁹ illetőleg szerdánként tartották.¹⁶³⁰ Hídvégen a vásár kialakulását földrajzi tényezők segítették elő, hiszen a település nevéből (*Hydueg*) következőtve híd működött közelében az Ipolyon,¹⁶³¹ mely megállásra kényszerítette a kereskedőket, akik Palást irányába

1623 HOkI. 105. (RA 3450. sz.).

1624 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 317.

1625 CD VIII/3. 200–201. (Anjou-oklt. XI. 507. sz.).

1626 Vö. 1271: RA II/1. 121.

1627 Vö. 1346. április 23.: Károlyi oklt. I. 166.

1628 1293. február 12.: MES II. 341.

1629 1421. szeptember 28.: ZsO VIII. 1015. sz.

1630 1436: CD X/7. 821.

1631 1258. szeptember 21.: ÁÚO XI. 444. (RA 1195. sz.); 1258. szeptember 21.: ÁÚO VII. 487. (RA 1196. sz.).

közlekedtek.¹⁶³² A település szövevényes birtoklástörténete a vásár birtokosának közelebbi meghatározását nem teszi lehetővé.¹⁶³³ Hídvégre vonatkozó adománylevelet Mikó zólyomi ispán IV. Bélától kapott 1252-ben,¹⁶³⁴ melyet 1270-ben V. István Mikó fiai, Péter, Atyócs és Biter számára megerősített.¹⁶³⁵ Biter 1290-ben Péter özvegyének és lányainak juttatta.¹⁶³⁶ 1321-ben I. Károly Biter fia Péternek és Biter fia Miklós fiának, Györgynek, mint öröklött birtokukat – amit korábban Trencsényi Máté foglalt el – visszajuttatta.¹⁶³⁷

Hídvég

(Nyitra megye) [Krtovce (Kartolc) vidékén, SVK]

Hídvég neve (*Hydwegh*) arra utal,¹⁶³⁸ hogy a közelében híd állt.

Hídvég

(Somogy megye) [Szabadhídvég, H]

A település neve (*Hydwyg*, *Hydvig*) arra utal,¹⁶³⁹ hogy híd állt a közelében a Fok vizén.

Hídvég

(Vas megye) [Petőmihályfa vidékén, H]

A Hídvég név (*Hydwegh*) arra utal,¹⁶⁴⁰ hogy a település környékén híd vezetett át a Sár folyón.

Hídvég

(Vas megye) [Rábahídvég, H]

Hídvég neve (*Hydweg*) arra utal, hogy a település a Rába hídjának közelében feküdt. A településen a Vas megyei Rába-híd őrei éltek, azonban a 13. század második felében lakatlanná vált (*terra vacua esset et habitatoribus destituta*) a terület.¹⁶⁴¹

1632 Hídvég és Palást közötti országútra l. Hont I. 98.

1633 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz III. 200.

1634 1252. április 24.: ÁÚO XI. 377–378. (RA 969. sz.).

1635 1270. július 29.: ÁÚO XII. 16–17. (RA 1947. sz.).

1636 1290. június 30.: ÁÚO V. 16.; 1291. május 5: Kiss A.: Lappangó oklevelek 84–85.

1637 Anjou-oklt. VI. 107. sz.

1638 1249. december 1.: CDES II. 235. (RA 916. sz.).

1639 1344. november 5.: AO IV. 463., 464.

1640 1265: UB I. 320.; 1310: HO V. 94. (Anjou-oklt. II. 1031. sz.); 1326: UB III. 219–220. (Anjou-oklt. X. 323. sz.).

1641 UB II. 145.

1280. augusztus 26-án, miután elhagyatottá vált a terület IV. László király Hermán nembeli Endre fia Andrásnak adományozta.¹⁶⁴² A beiktatást a régi határok mentén, ahogy egykor a hídőrök (*per custodes pontium*) is birtokolták, 1280-ban végre is hajtották. A király Hídvéget ugyanakkor kivette a Vasvárnak járó szolgáltatások alól (*a serviciis et honoribus castro nostro debitis et consuetis exemptam penitus et exceptam*).¹⁶⁴³ Ez utóbbi azt is jelentette, hogy a hídon szedett vám is kikerült a vasvári vár felügyelete alól. Valószínűleg ez nem ment zökkenőmentesen, hiszen [1286.] június 26-án IV. László király már arról rendelkezett, hogy Hídvégi András *comes* a hídvégi híd miatt szenvedett sérelmeiért a Rába erdőben különböző kiváltságokat élvezzen.¹⁶⁴⁴ A 14. század elején Hídvégi András fiait, Andrást és Miklóst említik Hídvég birtokosaként, amivel összhangban áll, hogy IV. László 1280. augusztus 26-i és 1286. június 26-i okleveleit közösen erősítették meg I. Károlyal.¹⁶⁴⁵

Hídvég

(Zala megye) [Zalavár közelében (Balatonhídvégpuszta), H]

1019-re keltezett hamis oklevélben a zalavári apátság tizedfizető falvai között említették Hídvég (*Hydweg*) falut.¹⁶⁴⁶ Hídvég a Zala folyó mellett helyezkedett el,¹⁶⁴⁷ és egy azon átívelő hídról kapta nevét.

Hídvég

(Zala megye) [Mostje (Hídvég) környékén, SLO]

1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak¹⁶⁴⁸ visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János¹⁶⁴⁹ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tartozékaival együtt, melyek között megtalálunk egy prédiomot a híd lábánál (*in pede pontis*).¹⁶⁵⁰ Amikor 1323. július 27-én Hahót nembeli Miklós Zala megyei birtokait a fehérvári káptalan összeírta, a fentebbi, hamis oklevélben lévő híd lábánál fekvő prédiom nem szerepelt a birtokok között.¹⁶⁵¹ A híd melletti birtokot a későbbi Hídvéggel azonosíthatjuk, mely Lendva tartozéka volt a 16. században.¹⁶⁵²

1642 András 1283-tól Hídvégről nevezte magát, vö. 1283: HO VI. 300.; 1283: HO V. 69.; 1292. szeptember 6.: HO VIII. 317.

1643 UB II. 145. (RA 3071. sz.).

1644 UB II. 200. (RA 3408. sz.).

1645 Vö. 1326: Anjou-oklt. X. 6. sz.; 1326. január 6.: Anjou-oklt. X. 7. sz.

1646 DHA I. 91. (RA 7. sz.); Az oklevél hamis, DHA I. 90–91.

1647 Vö. 1430. november 7.: DL 12 335.

1648 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

1649 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

1650 DL 2103 (Anjou-oklt. VI. 559. sz.); Az oklevél egy másik átiratban fennmaradt példánya (DL 37 364) nem tartalmazza a híd lábánál lévő prédiomot, igaz, az oklevél hamis, Anjou-oklt. VI. 559. sz.; A híd lábánál lévő prédiom 1378-ban is Lendva tartozékaként jelentkezik, DL 6548.

1651 Anjou-oklt. VII. 382. sz.

1652 1524: DL 37 006.

Hídvég

(Zemplén megye) [Sajóhídvég, H]

Hídvég falu nevét (*Hydueg*)¹⁶⁵³ a közelében a Sajó folyón álló hídról kaphatta, ahonnan Kálmán herceg serege a tatárokat visszaűzte.¹⁶⁵⁴ A 14. század közepén már Hídvégnél a Hernád folyón is hídon lehetett átkelni.¹⁶⁵⁵

Hyrishan

(Nyitra megye) [helye ismeretlen]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a hyrishani vámrészt,¹⁶⁵⁶ mely a vám tizedének felelhetett meg. Az oklevélben a vámhelyek felsorolásában Hyrishan Nyitra megyei településeket (Kovarc, Újfalu) követ, így feltételezhető, hogy e megyében feküdt, és talán azonos Harastyán/Harsánnnyal.

Hocsk

(Trencsén megye) [Kočovce (Kocsóc), SVK]

1321. július 20-án I. Károly Chunthar fia Jánosnak adja Hocsk és Hocsk birtokokat vagy földeket a vámmal együtt (*cum... tributo*).¹⁶⁵⁷ Hocsk a Vág mellett helyezkedett el, így elképzelhető, hogy a vám a folyón történő átkeléshez kötődött.

Hof

(Moson megye) [Hof, A]

1208-ban Hof falu határjárásában egyik határpontként Hidas-árok (*Hidus arch*) szerepelt,¹⁶⁵⁸ melyen kisebb földhidat érthetünk, ami a vízelvezető árkokon keresztül biztosította az átkelést.¹⁶⁵⁹

1653 1261. szeptember 9.: Heves 27. (RA 1267. sz.); 1275: Heves 42.; 1341. november 8.: AO IV. 163–164. (Anjou-oklt. XXV. 774. sz.).

1654 1268: HO III. 15. (RA 1570. sz.).

1655 1341. november 8.: AO IV. 164. (Anjou-oklt. XXV. 774. sz.); 1409. szeptember 2.: *Tringli I.*: Perényi 311. sz.

1656 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1657 DF 282 940 (Anjou-oklt. VI. 205. sz.).

1658 ÁÚO VI. 324.

1659 *Bolla I.*: Középkori hidak 34–35.

Hole

(Somogy megye) [helye ismeretlen]

A Holén szedett hídvámot Győr nembeli Ottó somogyi ispán 1061-ben a zselicszentjakabi monostornak juttatta.¹⁶⁶⁰ A vámot Ottó király adományából bírta, és így kerülhetett sor annak továbbadományozására.

Homokrév

(Csanád megye) [Mokrin, SRB]

Homokrév neve (*Humkreu*, *Homukrew*)¹⁶⁶¹ a település közelében működő révre utal, mely a Harangod folyón¹⁶⁶² vagy annak egyik mellékágán segítette az átkelést a Kevéről Csanádba tartók számára.

Hont

(Hont megye) [Hont, H]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a honti vámrészt,¹⁶⁶³ mely a vám tizedének felelhetett meg. Erre utal, hogy 1329. január 25-én I. Károly felszólította a honti ispánt és a vámszedőket, hogy a vám tizedét visszaadta a nyitrai püspökségnek, így azt adják át a püspök procuratorának.¹⁶⁶⁴ Hont vár földjét IV. László Hontpázmány nembeli Hont fia Demeternek¹⁶⁶⁵ adományozta 1284-ben.¹⁶⁶⁶ A Hontpázmány nemtől Csák Máté foglalta el, és birtokolta – valószínűleg – egészen haláláig. Mivel a 14. század első felében Hont falu Drégely vár tartozéka lett, így arra gondolhatunk, hogy Csák Máté halálát követően a király kezére került. A vám birtokosa megegyezhetett a település birtokosával. Ugyanakkor Hont az Árpád-korban, mint Hont megye ispánsági központja, bizonyosan vásártartó hely volt.

Hosszúmező

(Máramaros megye) [Câmpulung la Tisa, RO]

1329. április 26-án I. Károly a hosszúmezői szász és magyar *hospesek*nek azokat a szabadságokat adományozta, amellyel a szőlősi polgárok és *hospesek* is élnek,¹⁶⁶⁷

1660 DHA I. 173.

1661 +1256. december 17.: Telegdiek pere 137. (RA 1126. sz.); 1274: A. A. Rusu: Wesselényi 342.

1662 A mai Aranka folyónak felel meg.

1663 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1664 DF 273 157 (Anjou-oklt. XIII. 48. sz.).

1665 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 1. 1. tábla Vajdai (Jánoki).

1666 ÁÚO IX. 378–380. (RA 3304. sz.).

1667 A szőlősi hospeseknek István ifjabb király engedélyezett hétfői napokon megtartott vám nélküli (absque tributo) szabad vásárt (forum liberum), CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

így meghatározott napokon szabad és vámmentes (*libere et absque tributo*) vásárt tarthattak.¹⁶⁶⁸ A hosszúmezői hetivásár napját nem ismerjük.

Hrasztovica

(Zágráb megye) [Hrastovica, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló¹⁶⁶⁹ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a hrasztovicai vám János kezébe került.¹⁶⁷⁰ Hrasztovica birtoklása a 13. század végén Radoszló bán és a zágrábi püspökség között vitatott volt, végül 1292-ben Radoszló birtokába került, és ez így maradt a 14. század elejéig.¹⁶⁷¹ A vámszedés kezdetét nem ismerjük.

Hugyag

(Nógrád megye) [Őrhalom része, H]

1330-ban vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt,¹⁶⁷² a hetivásárt szombati napon tartották.¹⁶⁷³ A vásár kialakulásának időpontját nem ismerjük. A település földrajzi helyzete elősegítette a vásár kialakulását, hiszen az Ipoly folyó mellett helyezkedett el, a Varbó és Hugyag között réven lehetett átkelni a folyón,¹⁶⁷⁴ és nagy út vezetett ide Vadkertről.¹⁶⁷⁵

Huszt

(Máramaros megye) [Huszt, UKR]

1329. április 26-án I. Károly a huszti szász és magyar *hospesek*nek azokat a szabadságokat adományozza, amellyel a szőlősi polgárok és *hospesek* is élnek,¹⁶⁷⁶ melynek értelmében meghatározott napokon (*sub constitutis diebus*) szabad és vámmentes (*libere et absque tributo*) vásárt tarthattak.¹⁶⁷⁷ A huszti hetivásár napját nem ismerjük.

1668 CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

1669 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

1670 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1671 Vö. 1300. május 26.: Blagay oklt. 69.

1672 CD VIII/6 116. (Anjou-oklt. XIV. 374. sz.).

1673 1375. április 20.: DL 65 787.

1674 1327. június 5.: ad fluuium Ipul, per ipsum vadum seu portum per quod transitur ad Hwgyag – CD VIII/3. 207. (Anjou-oklt. XI. 272. sz.).

1675 [...] incipit a magna via, que venit de Wodkerth et vadit in Hugog – ÁÚO IV. 45.

1676 A szőlősi hospeseknek István ifjabb király engedélyezett hétfői napokon megtartott vám nélküli (*absque tributo*) szabad vásárt (*forum liberum*), CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

1677 CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

Hutka

(Abaúj megye) [Nižná Hutka (Alsóhutka), SVK]

1293-ban Hutka határjárása a Hutkáról Széplakra vezető úton egy hidat adott meg határpontként a Teplece folyón,¹⁶⁷⁸ mely Felsőhutka és Alsóhutka között kereshető. 1335-ben ugyanezt a hidat Széplak határjárásában az apát hídjaként (*circa pontem de Hudka abbatis*) említették.¹⁶⁷⁹ Mivel Alsóhutka részben a széplaki apátság birtoka volt, az apát alatt e monostor apátját kell értenünk.

Igen

(Fehér megye) [Ighiu, RO]

1225-ben II. András az igeni szász vendégek eladott vagy vásárolt borát a száraz-földön és a vízen egyaránt mentesítette a vámfizetés kötelezettsége alól.¹⁶⁸⁰ Ezzel az igeniek árucikk szempontjából korlátozott vámmentességhez jutottak.

Iklód

(Kraszna megye) [Mœriște (Krasznahídvég), RO]

Iklód és Lompért között – egy hamis oklevél szerint – vízi vámot szedtek a Kraszna folyón. Az 1217-re keltezett hamis diploma szerint II. András király Jónás fia Tamásnak és Salamonnak a Kraszna folyón vámszedési jogot adományozott Iklód és Lompért falvak között egy mérföldnyi területen. Ennek értelmében terhelt vagy társzekér után 1 fertót, sőt szállító szekértől 3 dénárt, 3 kenyeret és 3 darab sót szedhettek, egyéb szekér három dénárt fizetett, de a befolyt vám harmadát kötelesek voltak átadni az ispánnak.¹⁶⁸¹ A szokatlan vámtételek és vámmeghatározás is mutatják, hogy hamis forrással van dolgunk.

A településen a későbbiekben híd épült, melynek köszönhetően a település neve Hídvégre változott. Elsőként 1351. december 6-án jelenik meg ilyen alakban az írott kútfőkben, amikor Hídvéget a vámmal együtt (*cum tributo*) Pok nembeli Simon átadta nővérének, Annának,¹⁶⁸² Gutkeled nembeli Bátori László¹⁶⁸³ feleségének leánynegyed fejében.¹⁶⁸⁴ Azaz legkésőbb a 14. század első felében már szedtek vámot a településen működő hídon.

1678 DL 83 974.

1679 DF 269 794 (Anjou-oklt. XIX. 350. sz.).

1680 ZW I. 43. (RA 424. sz.); Átírta az erdélyi káptalan 1290–1301 között, *Barabás S.*: Teleki cs. oklt. I. 14–15.

1681 RAI. 115.; Az oklevél egy 1575. évi átiratban maradt fenn. A diploma hátlapján 17. századi írással az található, hogy a „Hídvéghe hidnak vamjarol vala levél”. DL 107 691.

1682 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

1683 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 4. tábla: Bátori (somlyói).

1684 AO V. 533.

Illmic

(Sopron megye) [Illmitz, A]

Illmicet a Fertő vizétől egy nádas választotta el, ahol rév volt (*ad portum arundineti*).¹⁶⁸⁵

Isaszeg

(Pest megye) [Isaszeg, H]

1274-ben IV. László király engedélyezte, hogy Karászi Sándor bán, szebeni és dobokai ispán¹⁶⁸⁶ Isaszeget királyi engedéllyel a vámmal együtt (*cum tributo*) a feleségének adja úgy, hogy az ő – életében vagy végakaratóban (*inter vivos vel in ultima voluntate*) – azokat annak adja, akinek akarja.¹⁶⁸⁷ Azt, hogy Isaszeg mikor került Kárászi Sándor kezébe, nem tudjuk, és az ott szedett vámról is csak feltételezhető, hogy közlekedési vám volt.

Ivác

(Zágráb megye) [Kloštar Ivanić, HR]

Ivác 1246. évi határjárása Cermenica folyó hídját adta meg egyik határpontként.¹⁶⁸⁸ 1335. november 30-án I. Károly a zágrábi püspökségnek Ivác birtokára vezető utak hídjainál vámszedést engedélyezett oly módon, ahogy azt Szentmártonban teszik.¹⁶⁸⁹ Éppen ezért 1335. december 2-án az uralkodó a pécsi,¹⁶⁹⁰ a fehérvári¹⁶⁹¹ és a pozsegai káptalanhoz¹⁶⁹² intézett oklevelet, hogy tartsanak vizsgálatot a szentmártoni vámszedést illetően.¹⁶⁹³

Ivánk

(Jánk) (Szatmár megye) [Jánkmajtis része, H]

1315. július 1-jén I. Károly Dénes fia Tamásnak¹⁶⁹⁴ adományozta Ivánk és Hermánszeg birtokokat, melyeket Borsa nembeli Kopasz nádortól és fiától¹⁶⁹⁵ hűtlenségük miatt vett el az ivánki vámmal együtt.¹⁶⁹⁶ Az uralkodó az adományozást 1320.

1685 1299: ÁÚO V. 222.

1686 Vö. Engel P.: Genealógia: Edelényi (Karászi).

1687 ÁÚO IV. 51. (RA 2566. sz.).

1688 Tkálčič, J.: Mon. I. 87.

1689 CDCr X. 245. (Anjou-oklt. XIX. 733. sz.).

1690 CDCr X. 245–246. (Anjou-oklt. XIX. 735. sz.).

1691 DF 251 996 (Anjou-oklt. XIX. 736. sz.).

1692 DF 251 996. (Anjou-oklt. XIX. 737. sz.).

1693 Vö. Szentmárton (Zágráb megye).

1694 Vö. Engel P.: Genealógia: Jánki.

1695 Vö. Engel P.: Genealógia: Borsa nem 1. Kopasz ága 1. tábla.

1696 Komáromy A.: Levéltári kutatások I. 120. (Anjou-oklt. IV. 114. sz.).

január 19-én privilégiumba foglalta,¹⁶⁹⁷ amit 1324. január 11-én új pecsétjével meg is erősített.¹⁶⁹⁸ 1341-ben azonban Jánki Tamás fia Miklós több birtokát, köztük Jánkot az uralkodónak más birtokokért cserébe adta¹⁶⁹⁹ a Jánkon szedett vámmal együtt.¹⁷⁰⁰ A cserét követően az uralkodó Gércé királyi várhoz csatolta a birtokot.¹⁷⁰¹ A vám vélhetően közlekedési vám volt.

Ivánkahida

(Torontál megye) [Jankov Most (Jankahida), SRB]

Ivánkahida latin (*pons Ivance*) és magyar neve (*Iwankahyda*) arra mutat,¹⁷⁰² hogy már a 13. század elején híd állt a településnél – vélhetően – a Béga vizén. Ivánka a híd építtetője volt, személyét azonban nem tudjuk azonosítani.

Ivánkatelke

(Zala megye) [Kapca vidékén, SLO]

Hahót nembeli Arnold¹⁷⁰³ Hahót *comes*nek 20 márka dénárért elzálogosította nara-tincsi és ivánkatelki birtokrészeit, amelyhez a Mura folyó fele és vám is (*tributum*) tartozott. Mivel a kitűzött határnapon Arnold nem tudta kiváltani birtokait, ezért újabb 20 márka dénárért Hahót nembeli Hahót fia Istvánnak¹⁷⁰⁴ adta el.¹⁷⁰⁵ István fia Miklós egy hamis oklevél szerint 1322. május 8-án visszakarta az apjától Héder nembeli Henrik fia János¹⁷⁰⁶ által elfoglalt Ivánkatelkét, de itt az oklevél a vámszedést nem említette.¹⁷⁰⁷

Izbugya

(Ung megye) [Zbudza, SVK]

1336-ban Izbugyát és Sztranyán birtokokat elválasztó határon a Laborc folyón a *Petruchreue* nevű átkelő (*in vado seu transitu eiusdem fluvii Petruchreue vocato*) állt, mely a Petróc faluból a Vinna faluba vezető úton biztosított átkelési lehetőséget.¹⁷⁰⁸

1697 Anjou-oklt. V. 680. sz.

1698 Anjou-oklt. VIII. 16. sz.

1699 1341. augusztus 9.: *Tringli I.*; Perényi 62. sz.

1700 1341. szeptember 3.: *Tringli I.*; Perényi 63. sz.

1701 1342. február 17.: *Tringli I.*; Perényi 64. sz.

1702 1221. június 19.: CD III/1. 316.; 1333–1335: Vat. I/1. 153.

1703 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Hahót nem 1. tábla.

1704 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Hahót nem 3. tábla.

1705 1291. december 13.: AÚO X. 59–61.

1706 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Héder nem 4. tábla.

1707 Anjou-oklt. VI. 559. sz.

1708 Sztáray I. 109. (Anjou-oklt. XX. 108. sz.).

Izdenc

(Körös megye) [Zdenci, HR]

Izdenc keddi hetivására a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye.¹⁷⁰⁹

Izsólaka/Izsáka

(Bihar megye) [Zsáka, H]

1322-ben Zoárd nembeli Bodon fiai és unokái felosztják egymás között Bodon vásárolt Izsólaka birtokát. Ekkor értesülünk arról, hogy a faluban állt egy híd (*a parte sinistra pontis ipsius ville*), melyről azonban az osztozkodás során nem intézkedtek.¹⁷¹⁰ A híd az Izsáka birtokon lévő szigetre biztosította a bejárást.¹⁷¹¹ 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat már nem talált hidat a Zsáka folyón,¹⁷¹² ez azonban jól mutatja, hogy a korábbi híd a Zsákán biztosított átkelési lehetőséget.

Jablonca

(Nyitra megye) [Jablonica, SVK]

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, a Jabloncán Korlátkozó vára vidékén szedett hídvám mértékét is meghatározta. Ezek szerint minden kocsit húzó ló vagy ökör után 1 bécsi dénárt, az eladásra szánt lábasjóságokból két nagyobb után 1 bécsi dénárt, négy kisebb állat, mint juh, kecske, disznó 1 bécsi dénárt és nem többet kellett fizetni.¹⁷¹³ Az oklevélben felsorolt vámhelyek a csehországi brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele Regis instituta, legitima, et omnino fore iusta*), ennek ellenére a jabloncai vámra korábbi forrással nem rendelkezünk, az itt megadott vámtarifa azonban már egy csökkentett vámot jelentett.¹⁷¹⁴ Jablonca a Miava folyó mellett található, így vélhetően a híden vezetett keresztül.¹⁷¹⁵

1709 1338. december 12.: CDCr X. 436.

1710 ÓMO 156. (Anjou-oklt. VI. 751. sz.).

1711 1338: DF 278 626.

1712 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 91.

1713 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

1714 Vö. Nyárhíd (Nyitra megye).

1715 Az 1336. évi rendelkezést lásd bővebben Bény (Pozsony megye).

Jánok

(Abaúj megye) [Janík, SVK]

1317. december 20-án I. Károly Hontpázmány nembeli Ders fiainak, Tamásnak és Miklósnak¹⁷¹⁶ a Jászó melletti összes jánoki birtokaikat, amelyeket egykor Amadé nádor, majd fiai tőlük elvettek és jogtalanul elfoglalva tartottak, Amadé nádor fiaitól elvéve a vámmal együtt (*cum tributo*) Ders fiainak visszaadta.¹⁷¹⁷ Jánok szövevényes birtoklástörténete során¹⁷¹⁸ 1322-ben kerül újra elő a vám, amikor Lampert országbíró Jánokot a vámmal együtt Szügyi Miklós fia Andrásnak ítélte.¹⁷¹⁹

Jánok az Árpád-korban Hontpázmány nembeli Hont fiai, Ders és Demeter birtoka volt, melyet már 1285-ben Aba nembeli Amadé tartott elfoglalva.¹⁷²⁰ A jánoki birtokot 1302-ben már lakatlannak és elpusztítottnak mondták,¹⁷²¹ amiből arra kell következtetnünk, hogy a vámszedés csak az Árpád-korban érvényesülhetett. A birtok az Ida folyó mellett helyezkedett el,¹⁷²² így elképzelhető, hogy átkelőhely működött területén a folyón, és a vámszedés is ehhez kapcsolódhatott.

Jánosd

(Bihar megye) [Ianoșda, RO]

Jánosdon vásárvámot szedtek. 1203-ban Imre király Bihar megye falvaiból és vásáraiból befolyt vámjövedelemnek a kétharmadát a váradi egyháznak adta, kivéve négy vásár, köztük Jánosd vámját.¹⁷²³ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekől ismerjük tartalmát.¹⁷²⁴ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a Zágrábi krónikában fennmaradt szöveg a jánosdi vásárvámra vonatkozó megszorítást nem tartalmazta,¹⁷²⁵ az I. Lajos által 1342-ben kiadott oklevélben már szerepelt.

Jánoshida

(Heves megye) [Jánoshida, H]

Jánoshida latin (*Pons Johannis*) és magyar (*Iwanushyda*) neve arra utal,¹⁷²⁶ hogy a településnél híd állt, méghozzá a Zagyva folyón. A Hevesből Szolnokra tartó út át-

1716 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 1. 1. tábla: Vajdai (Jánoki).

1717 Hont I. 65. (Anjou-oklt. IV. 667. sz.).

1718 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 95–96.

1719 Hont I. 72–73. (Anjou-oklt. VI. 444. sz.).

1720 Hont I. 28.

1721 Hont I. 57–58. (Anjou-oklt. II. 263. sz.).

1722 Vö. Hont I. 73.

1723 1342: AO IV. 292.

1724 Az oklevél szöveg hagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

1725 Vö. SRH I. 211.

1726 1235: Oszwald F.: Adatok a premontreiek 237.; 1283. július 25.: ÁÚO IV. 254. (RA 3249.); 1283. július 25.: ÁÚO IV. 381. (RA 3250.); 1283. július 25.: ÁÚO IV. 380. (RA 3251.); 1294: Oszwald F.: Adatok a premontreiek 237–238.; 1320: Oszwald F.: Adatok a premontreiek 238.

kelőhelye volt a településnél.¹⁷²⁷ János a híd építtetője lehetett, személyét azonban nem tudjuk azonosítani.

Jánosi

(Tolna megye) [Komló része (Mecsekjánosi), H]

1256. szeptember 10-én Jánosi falu közepén egy mocsáron híd vezetett át (*ad pontem in medio ville Janus existentem*).¹⁷²⁸ Amikor 1329. március 19-én Jánosi Kemény fiai, Lőrinc, Péter, János és Demeter megosztottak jánosi öröklött birtokukon, kiderül, hogy e híd a faluban lévő malom árkának a hídja,¹⁷²⁹ azaz a malomhoz való jutást és nem a településen átmenők közlekedését segítette elő.

Japra

[Blagaj Japra vidékén, BIH]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló¹⁷³⁰ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, ennek során a püspök a japrai vámot, mint jogtalant, elveszi tőlük.¹⁷³¹

Jászó

(Abaúj megye) [Jasov, SVK]

Jászon vásárvámot szedhettek. A vámszedést 1255-ben engedélyezte IV. Béla a jászói monostor számára,¹⁷³² melyet a későbbiekben is birtokoltak.¹⁷³³ A vámszedés vélhetően a Jászon tartott vásárra vonatkozott, melyen a király pénzváltói csak a bíróval és a falunaggyal együtt végezheték munkájukat.¹⁷³⁴ A vásár napjára Albert prépost 1243. évi, kétes hitelű oklevele szolgál adattal, mely szerint a monostor népei hétfőnként tarthattak *forum liberumot*.¹⁷³⁵ A jászói hétfői vásár a 15. században kikiáltás színhelyeként jelenik meg.¹⁷³⁶

1727 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 56.

1728 Zichy I. 10.

1729 DL 86 997 (Anjou-oklt. XIII. 136. sz.).

1730 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

1731 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1732 CDES II. 345. (RA 1062. sz.).

1733 1291. december 21.: CD VI/1. 59–60. (RA 3682. sz.).

1734 CDES II. 345. (RA 1062. sz.).

1735 CDES II. 97.; Az oklevél kétes hitelű. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 99.; Varsik, B.: Osídlenie Košickej II. 226–227.

1736 1473: DL 16 955.

Jasztrebarszka

(Zágráb megye) [Jastrebarsko, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló¹⁷³⁷ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében a jasztrebarszkai vám Jánosnak jut, ugyanakkor a püspök arról is rendelkezett, hogy János a jasztrebarszkai vámot ne Jasztrebarszka faluban, amely István bán része, hanem az Okics vár alatti közúton, amely János része, szedje be.¹⁷³⁸

Jenő

(Pest megye) [Budapest része, H]

Jenőnél rév – a József-hegy lábánál¹⁷³⁹ – működött a Dunán, melynek jelentőségét az adta, hogy rajta keresztül lehetett Budát megközelíteni.¹⁷⁴⁰ Az átkelőhelyről kapta a település a Révjenő nevet (*Reuyeno*).¹⁷⁴¹ A révnél révvámot szedtek, ugyanakkor a jenői hajósok szállítást vállaltak a Dunán, ami után vámot kellett fizetniük. Mivel a szállított áruk között gyakori lehetett a só, ezért a sóvám kérdésköre is felmerült a jenői hajósokkal kapcsolatban. Kérdéses azonban, hogy ki birtokolta a révvámot, a viteldíjvámot, illetőleg a sóvámot, valamint mindezek beszedésére milyen jogalappal rendelkezett. Mint a kérdések sokasága is mutatja, nem egyértelmű, és nem könnyen átlátható eseményekkel állunk szemben Jenővel kapcsolatban.

Mindezek közül a rév kérdése tűnik a legegyszerűbbnek, mivel a Pest melletti Jenő falut IV. Béla szerezte meg az esztergomi káptalantól Szalka királyi faluért cserébe 1261-ben, majd továbbadta azt a Margit-szigeti apácáknak.¹⁷⁴² Ezt a cserét 1274-ben IV. László is megerősítette, s az ekkor kiállított oklevélből az is kiderül, hogy a Duna réve a település tartozékának számított.¹⁷⁴³ Az apácáknak 1267-ben IV. Béla adományozott az óbudai királyi udvarhoz (*ad clicium nostrum Budense*) tartozó hét felhévízi és jenei *libertinust*, akik Esztergom és Nagysziget között tettek hajós szolgálatokat az uralkodónak (*qui nobis servire debebant in nauibus usque Strigonium et usque Insulam Magnam*).¹⁷⁴⁴ Szent Margit legendája szerint a révet V. István lánya, Erzsébet adta a Margit-szigeti apácáknak.¹⁷⁴⁵ Bárki is állt az adomány mögött, az apácák birtoklását igazolja V. Ince pápa 1276. május 20-án kelt oklevele is, melyben megerősítve a Margit-szigeti apácákat birtokaikban és kiváltságaikban megjegyezte, hogy a Duna révében lévő Jenő falu tartozékaival együtt az övék.¹⁷⁴⁶ Az apácák

1737 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

1738 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1739 Fügedi E.: Topográfia 7–12.

1740 Vö. Zsoldos A.: Pest megye 50.

1741 1359: AO VII. 596.

1742 MES I. 462.

1743 [...] ipsa villa Jenev cum omnibus utilitatibus suis, portu videlicet in Danubio – BTOE I. 142.

1744 ÁÚO VIII. 262–263. (RA 1540. sz.).

1745 Eznek vtanna ez Eursebet azzon [...] sok jokat tevn ez clastromnak: az tevby kevzvevl ada az jenev reuet faluyauual es ez zygetbely falut ez clastromnak – Cat. Font. 1542.

1746 BTOE I. 153.

birtoklása a későbbiekben is biztosított volt, amit több Anjou-kori oklevél is bizonyít.¹⁷⁴⁷ Ugyanerre a tényre utal egy 1335-ben és egy 1337-ben keletkezett oklevél is. Az előbbiben I. Károly felszólította a hévízi hajósokat, hogy a Margit-szigeti apácák révjét adják vissza.¹⁷⁴⁸ Az utóbbi szerint Szentháromság faluban (Felhévíz) volt rév, melynek a Margit-szigeti apácákhoz tartozó jövedelmét a hévízi keresztesek és azok Szentháromság faluban lakó jobbágjai elfoglalták. A keresztesek elismerték az apácák követelését, azonban hozzátették, hogy ők sosem élvezték ezt a jövedelmet, és azt nem tudják, hogy az említett hajósok milyen címen, netalán az apácák engedélyével használták-e a révet.¹⁷⁴⁹ Hévíz Jenővel szemben a Duna túlszárnyán volt, az e területre vonatkoztatott révvám a jeníi révvámmal volt azonos. 1335-ben az apácák a jeníi rév elfoglalása miatt is felléptek több budai polgárral szemben.¹⁷⁵⁰

A viteldíjvám a 13. század második felében jelenik meg a jeníi hajósokkal kapcsolatban. 1285-ben Lodomér esztergomi érsek ítéletet is hozott a pesti és jeníi hajósok társulása (*societas*) és az óbudai káptalan között kialakult perben. A hajósok *societas*-ának képviselője (*procurator*) és ügyvivője (*actor*), Pesti Albert azt állította, hogy a pesti és jeníi hajósok régtől mentesek minden vám vagy viteldíj megfizetése alól (*ab antiquo liberi prorsus et exempti ab omni prestatione tributi sive nauli*), a viteldíj harmadrészét nem kötelesek a káptalannak megfizetni, a sóvámot pedig az óbudai káptalan jogtalanul követeli. Ezzel szemben a káptalan azt állította, hogy a pesti és jeníi hajósok a viteldíjnak vagy a vámnak a harmadát mind dénárokbán, mind sóban, illetőleg egyéb dolgokban emberemlékezetet meghaladó idő óta a budai egyház officialisainak és vámszedőinek megfizették, de a tatárjárás alkalmával (1285) annyira meggazdagodtak, hogy a viteldíj vagy vám harmadrészének megfizetését megtagadták. Az esztergomi érsek Walter egykori budai rector és Buda városának 12 esküdjének oklevelére,¹⁷⁵¹ illetőleg IV. László király oklevelére¹⁷⁵² hivatkozva a hajósok ellenében hozta meg ítéletét. Ennek értelmében a viteldíj harmadát – bármiben is szedik azt – kötelesek a budai egyház officialisainak vagy vámszedőinek megfizetni, és ez vonatkozik a sóvámrá is.¹⁷⁵³ Lodomér érsek az ítélethozatal során Walter budai rector 1268. évi oklevelére hivatkozott, melyben Buda városa még csak a pesti hajósok társulatával (*societas*) szemben mondott ítéletet az óbudai káptalan javára. A két oklevél azonban nemcsak abban tér el egymástól, hogy a rector oklevelében a jeníi hajósok nem szerepelnek, hanem a per tárgyának megjelölésében és a sóvámrá vonatkozó rendelkezésben is. 1268-ban a per okaként az szerepelt, hogy a pesti hajósok kárt okoztak a budai egyháznak a viteldíjvámában és a sóvámban. Az oklevél meg is magyarázza, hogy mit ért e két vám alatt, ugyanis kifejti, hogy a viteldíjvámot a hajósok a viteldíjükből szokták kifizetni (*in tributo nauli, quod consueverunt solvere naute de nauulo suo*), míg a sóvámot az előtt kellene leróni a káptalannak, mielőtt a ha-

1747 Vö. 1305. október 26.: AO I. 102–103. (Anjou-oklt. I. 775. sz.); 1336. június 9.: CD VIII/4. 191–194. (Anjou-oklt. XX. 271. sz.); 1336. december 13.: AO III. 312–315. (Anjou-oklt. XX. 477. sz.).

1748 AO III. 141. (Anjou-oklt. XIX. 107. sz.).

1749 AO III. 386–387. (Anjou-oklt. XXI. 365. sz.).

1750 CD VIII/4. 147–148. (Anjou-oklt. XIX. 214. sz.).

1751 Vö. 1268. október 18.: BTOE I. I. 100–101.

1752 Vö. 1273. augusztus 24.: CD V/2. 114–117. (RA 2403. sz.).

1753 EFHU III/2. 79–81.

jósok hajóikon vagy csónakjaikon a sót át- vagy elszállítják.¹⁷⁵⁴ Az ekkor meghozott döntés alapján úgy értelmezhetjük, hogy a viteldíjvám alatt a viteldíj harmadrészét kell értenünk, míg a sóvám teljes egészében a káptalanra illette. IV. László 1285. július 7-én átirta Lodomér érsek oklevelét, és elrendelte, hogy a budai káptalan a pesti és jenői viteldíjnak és a vámnak a harmadrészét minden dologból szabadon és békésen birtokolja, a hajósoknak pedig örök hallgatást rendelt e kérdésben.¹⁷⁵⁵ A királyi oklevél szintén arra enged következtetni, hogy a viteldíjat és a vámot a hajósok szedték, és annak csak egyharmadával rendelkezett a káptalan. IV. László az 1287. július 6-i diplomában elismeri, hogy a pesti hajóvámot (*tributum carinarum*) a pesti falunagy és a révészek javaslatára a révészeknek adta, mégpedig annak ellenére, hogy szent elődei ezt a vámot az óbudai káptalannak adományozták.¹⁷⁵⁶ Az uralkodó mindezek után elrendelte, hogy a hajóvámot, a sóvámot és a hajósok jövedelmének (viteldíj) harmadát visszaadja a káptalannak.¹⁷⁵⁷ Itt ugyan már nincs szó a jenői vámról, az azonban világosan látszik, hogy a hajóvámot és a viteldíjat el kell különítenünk egymástól. A sóvámnak és a pesti hajósoktól szedett harmadrésznek a kiemelése ezen oklevélben – mely elsősorban a hajóvám kérdéskörét vizsgálta – azt mutatja, hogy a sóvám és a viteldíj harmada körül a viták még nem záródtak le teljesen. A kérdés már csak az, hogy a budai káptalan milyen jogon követelt viteldíjvámot a jenői hajósoktól. A borral vagy sóval felfelé, illetőleg más áruval lefelé tartó hajók vámját a káptalan II. Géza királytól kapta meg 1148-ban.¹⁷⁵⁸ A hajóvám – melyet Kerepes, azaz Óbuda és Pest között érvényesíthettek – birtoklása teremthetett a káptalannak jogalapot arra, hogy a pesti hajósok viteldíjából is részt kívánjanak maguknak, elképzelhető, hogy 1268-at követően a pesti hajósok összefogtak a jenőiekkel, és a segítségükkel akarták kijátszani a káptalant, ami azonban nem sikerült.

A sóvámról vonatkozó döntést 1268-ban részletesebben fejti ki az oklevél – mint 1285-ben –, e szerint arra kötelezték a pesti hajósokat, hogy amíg a vámot a budai egyház officialisainak teljesen meg nem fizetik, nem engednek sőt helyezni hajóikba, nem egyeznek meg a sószállítókkal, és nem adnak át hajót a só át- vagy elszállításához.¹⁷⁵⁹ 1285-ben lényegében a pestiekkel szembeni döntés kiterjesztésével találkozunk, amennyiben ez a jenői hajósokra is érvényes volt.

Jeszenő

(Ung megye) [Jasenov, SVK]

1337-ben Feljeszenő birtokot Feltibától és Aljeszenőtől elválasztó határjárás a Tekeres-patakon egy hidat említett, mely a Feljeszenő faluból a Feltibába vezető úton állt.¹⁷⁶⁰

1754 BTOE I. 100.

1755 CD V/3. 286.

1756 BTOE I. 231. (RA 3452. sz.).

1757 BTOE I. 231.

1758 EFHU III/2. 11. (RA 77. sz.); Átirta a budai káptalan 1253. június 1-jén, CD IV/2. 204–205.; III. András 1291. június 3-án, RA II/4. 42. (RA 3720. sz.); János kalocsai érsek 1295. január 12-én, CD VI/1. 378–379.; I. Károly 1328. március 9-én, CD VIII/3. 285–288. (Anjou-oklt. XII. 114. sz.).

1759 BTOE I. 100.

1760 Sztáray I. 125.

Jobbágy

(Heves megye) [Jobbágyi, H]

1329. augusztus 30-án I. Károly engedélyezte Aba nembeli Demeter tárnokmesternek,¹⁷⁶¹ hogy Jobbágy falujában¹⁷⁶² hétfőnként szabad vásárt (*forum liberum*) tartson, anélkül, hogy ebből a környékbeli vásároknak kára származzon (*per quod tamen foris vicinis non valeat praeiudicium generari*). Ugyanakkor biztosította a kereskedőket, hogy a vásárt királyi oltalom alatt (*sub nostra protectione*) biztonságban felkereshetik.¹⁷⁶³ Demeter a birtokot Aba nembeli Petőc fia Miklósnak¹⁷⁶⁴ adta el 1338. február 9-e előtt,¹⁷⁶⁵ és február 25-én már be is iktatták a birtokba.¹⁷⁶⁶ I. Károly 1338. június 16-án Aba nembeli Petőc fia Miklós ajtonállómesternek is újra engedélyezte – a korábbi vásárengedélyre való hivatkozás nélkül – Jobbágy faluban a hétfői hetivásártartást (*forum liberum*),¹⁷⁶⁷ és ugyanezen a napon meg is erősítette számára a fentebb említett, 1329. augusztus 30-án kiadott vásárengedélyt.¹⁷⁶⁸ Majd 1344-ben I. Lajos Aba nembeli Petőc fia Miklós erdélyi vajdának – és örököseinek, valamint officialisainak – engedélyezte, hogy Jobbágy birtokán és a vásáron a gonosztevőket feltartóztassa, felettük ítélkezzen, akár halálra is ítélhesse őket,¹⁷⁶⁹ azaz pallosjogot biztosított az uralkodó a számára.

Jotasín

(Újhely) (Trencsén megye) [Kysucké Nové Mesto (Kiszucaújhely), SVK]

1321. július 12-én I. Károly a zsolnai *hospesek*nek azt a kiváltságot adta, hogy *Iachasyn*ban ne fizessenek vámot (*nullum tributum nullumque thelonium*).¹⁷⁷⁰ A területet mint lakatlan földet a lengyel határon 1244. december 11-én IV. Béla Szoboszló fia Bogomérnak és örököseinek adományozta, és a határjárásban a *Kis Zudcze* néven szerepelt.¹⁷⁷¹ Bogomér haláláig birtokolta a földet, azt követően azonban a királyhoz került, aki azt 1254. október 24-én mint Varna földjükön lévő *Yesesin* nevű földet Mikó zólyomi és Detre szepesi ispánoknak adományozta.¹⁷⁷² A 13. század végén azonban Bogomér fia Szoboszló fellépett Mikó fiai, Péter és Biter, valamint Detre fia Mikó birtoklása ellen, akik azt állították, hogy Kiszuca (*Kyzche, alio*

1761 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla: Nekcsei.

1762 Jobbágyot Demeter 1326-ban kapta adományba a királytól (Anjou-oklt. X. 273., 293. sz.), aki azt 1328-ban feleségének, Garai Katalinnak adta át (Anjou-oklt. XII. 483. sz.).

1763 DL 60 964 (Anjou-oklt. XIII. 486. sz.).

1764 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 13. Szalánci ág 2. tábla: Sirokai, Fricsi, Hedri.

1765 DL 60 965 (Anjou-oklt. XXII. 61. sz.).

1766 DL 60 966. (Anjou-oklt. XXII. 86. sz.). 1338. március 5-én a király meg is erősítette Miklós birtoklását, DL 60 967. (Anjou-oklt. XXII. 103. sz.).

1767 DL 60 968 (Anjou-oklt. XXII. 296. sz.).

1768 DL 60 969 (Anjou-oklt. XXII. 297. sz.).

1769 AO V. 549. (Anjou-oklt. XXVIII. 449. sz.).

1770 VMMS I. 98. (Anjou-oklt. VI. 198. sz.).

1771 CD IV/1. 345–346. (RA 792. sz.).

1772 ÁÚO II. 246. (RA 1022. sz.).

nomine Yescesin) Varna birtokukhoz tartozik.¹⁷⁷³ A pereskedés végeredményét nem ismerjük, azt azonban tudjuk, hogy a település fellendítése érdekében 1325-ben Köcski Sándor országbíró királyi rendeletre (*ex precepto regis*) *Lethezynt* be akarta telepíteni, és *Congesberch*-nek akarta nevezni, ezért azt Henrik hornichzi bírónak és örökösének adta telepítésre. A telepítéshez biztosított kiváltságok sorában keddi napokon tartandó szabad vásár engedélyezését is megtaláljuk, amit egy mérföldön belül (*infra miliare*) más vásár nem akadályozhatott.¹⁷⁷⁴

Jut

(Somogy megye) [Siójut, H]

1335-ben László fia Ugrin fiai Miklós és László¹⁷⁷⁵ egyezsége léptek a váci káptalannal: az őseik által már birtokolt Jutot a vásárral, révvel és a vámmal együtt (*cum... foro, portu aque et eius tributo*) átadták a káptalannak.¹⁷⁷⁶ A váci káptalan és a Torvajiak között Jut birtokot illető viszálykodás korábbi időszakra nyúlik vissza. A váci káptalan már 1331-ben panaszkodott arról, hogy Jutot Ugrin fiai elfoglalva tartják.¹⁷⁷⁷ Jutot ugyanakkor a Torvajiak már az Árpád-korban birtokolták. Torvajii Petres fia Domokos Jutot János fia Imrének, Somogy megyei eddei nemesnek adta végrendeletében, mivel Imre anyja Domokos lánytestvére volt.¹⁷⁷⁸ Imre nővérét, Margitot Pok nembeli Péter fia Móríc vette feleségül, és Imre 1302-ben Jut felét az Ádánd felőli oldalon átadta neki. Imre úgy rendelkezett: amennyiben Móríc előbb halna meg, mint felesége, az általa átadott birtokok Margitot illessék, azonban ha nem születik gyermekük, a birtokok visszakerülnek Imre tulajdonába.¹⁷⁷⁹ Arra vonatkozóan nem rendelkezünk adattal, hogy időközben hogyan került a birtok a váci káptalan tulajdonába. A rév segítségével a Sár folyón lehetett átjutni, mely a régi római kori hadi út átkelőhelye volt.

Kabold

(Sopron megye) [Kobersdorf, A]

1324. december 10-én I. Károly megtiltotta a kereskedőknek, hogy Kabold várán keresztül (*per castrum Kabold*) vagy más úton elhagyják az országot, és megparancsolta, hogy Sopronban bocsássák eladásra áruikat.¹⁷⁸⁰

Kabold vára 1278 előtt királyi vár volt, mivel IV. László 1278-ban Szerki falubeli Jakabnak és Lászlónak a mosoni várhoz tartozó Szilvás földet Kabold királyi vár (*castrum nostrum Kobold*) – mely a határon (*in confinio*), Sopron megyében feküdt

¹⁷⁷³ ÁÚO V. 121.

¹⁷⁷⁴ VMMS I. 106. (Anjou-oklt. IX. 571. sz.).

¹⁷⁷⁵ Vö. Engel P.: Genealógia: Ugron (torvajii).

¹⁷⁷⁶ PRT II. 565. (Anjou-oklt. XIX. 75. sz.).

¹⁷⁷⁷ DL 1034.

¹⁷⁷⁸ Vö. Wertner M.: Eddeiek 85.

¹⁷⁷⁹ AO I. 44–45. (Anjou-oklt. I. 337. sz.).

¹⁷⁸⁰ UB III. 185.

– megvédéséért adományozta.¹⁷⁸¹ 1280. augusztus 19-én IV. László Csák nembeli Márk fiainak, Istvánnak és Péternek¹⁷⁸² adományozta Kabold királyi várat minden hasznával és tartozékával együtt, amelyekkel a soproni ispánok irányították.¹⁷⁸³ Albert osztrák herceg 1289-ben elfoglalta Kabold várát, melyet 1291-ben adott vissza III. Andrásnak,¹⁷⁸⁴ aki 1298. március 29-én Lampertnek adományozta azt azzal, hogy azt tőle és utódaitól visszaveheti.¹⁷⁸⁵ 1319. június 18-án I. Károly már Nagymartoni Simon fiainak, Pálnak és Lőrincnek adományozta Kabold várát, melyet apjuk németektől vásárolt, és amit tőlük a hűtlen hatalmasok idején vettek el.¹⁷⁸⁶ Arra az időszakra utalhatnak, amikor Gergely fia András tartotta elfoglalva a várat, akitől Köcski Sándor¹⁷⁸⁷ – Nagymartoni Pál és Lőrinc sógora –¹⁷⁸⁸ foglalta vissza.¹⁷⁸⁹ Ezt követően, úgy tűnik, a Nagymartoniak kezén maradt a vár, amelyen 1346. július 8-án Nagymartoni Pál és testvére, Lőrinc fia Miklós, valamint Nagymartoni Miklós fia Miklós¹⁷⁹⁰ osztozott meg, és Kabold az úton régtől fogva szedett vámmal (*cum tributo in via exigere ab antiquo consveto*) fele-fele arányban került megosztásra Pál és Lőrinc fia Miklós, illetőleg Miklós fia Miklós között.¹⁷⁹¹ Az útvámot csak ezen utóbbi oklevélben találjuk meg, a korábbi birtokosoknál erre vonatkozó utalást nem említene a források. Ennek ellenére, Kabold várának az országhatár közelében való elhelyezkedése, a rajta keresztül Ausztriába vezető út arra enged következtetni, hogy a vámszedés akár már az Árpád-korban elképzelhető lehet.

Kajár

(Győr megye) [Kajárpéc része, H]

1086-ban Kajár határjárása Füzegy révét (*ad portum Fizeg*) említette egyik határpontként.¹⁷⁹² Az átkelőhely a Füzegy-patakon működött, a Kajárból a Füzegy-patak felé vezető országúton.¹⁷⁹³

1781 UB II. 110. (RA 2854. sz.).

1782 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem Trencsényi ág 1. tábla.

1783 UB II. 144. (RA 3068 sz.).

1784 UB II. 252.

1785 UB II. 314. (RA 4176. sz.).

1786 UB III. 121.

1787 Vö. Engel P.: Genealógia: Köcski.

1788 Vö. 1326. január 13.: Sopron vm. I. 107.; 1328. február 19.: HO I. 156.

1789 1325. december 4.: HO I. 140.

1790 Vö. Engel P.: Genealógia: Fraknói (Nagymartoni, Gróf).

1791 Sopron vm. I. 187.

1792 DHA I. 251. (RA 22. sz.) Az oklevél kritikájára l. DHA I. 248–250.; DHA 259. Az oklevél kritikájára l. DHA I. 258.

1793 1234: per viam publicam ad Fyzege – PRT VIII. 283.

Kakat

(Esztergom megye) [Štúrovo (Párkány) területén, SVK]

1157 márciusában II. Géza a kakati és nánai sóvám királyi részét az esztergomi egyháznak adta azzal a kikötéssel, hogy ha a király kívánja, a harmadik évben 100 sót tartoznak adni neki.¹⁷⁹⁴ A későbbi források e – illetőleg az ugyanezen oklevélben szereplő nánai – sóvámot nem említették. II. Géza oklevelének hátlapján az a megjegyzés szerepel, hogy a nánai és kakati sóvámot Szalkára helyezték át.¹⁷⁹⁵ Az áthelyezés időpontját nem ismerjük, azt azonban tudjuk, hogy a Hont megyei Szalkát az érsekség 1261-ben kapta meg egy csere során IV. Bélától.¹⁷⁹⁶

A kakati révben a királyi vámot – amit a kereskedőktől szoktak szedni – II. András 1215-ben az esztergomi érsekségnek adományozta. Az uralkodó elrendelte, hogy a kereskedők ezen a révén kötelesek átkelni Esztergomba, és ott vámot kell fizetniük. A király engedélyezte, hogy szükség esetén, illetve sáros időben a környék lakói és az egyszerű átkelők az esztergomi érsek Szép faluja,¹⁷⁹⁷ és az ispotályosok Szent Istvánról elnevezett háza¹⁷⁹⁸ közt fekvő átkelőhelyet¹⁷⁹⁹ használják.¹⁸⁰⁰ A többi kereskedőre nézve pedig úgy rendelkezett, hogy azok kötelesek a kakati révén átkelni. Végül a király engedélyt adott bármelyik ispánjának, különösképpen az esztergominak, hogy ha valaki a kereskedők közül más úton kelne át, akkor azt büntessék meg.¹⁸⁰¹ Az oklevélben több rendelkezés együttesével találkozunk, melyek célja az esztergomi vásár látogatottságának és ezzel együtt az esztergomi káptalan vámszedési jogának biztosítása volt. Az oklevélben útkényszerrel rendelt el az uralkodó, mivel a kereskedők számára a kakati rév használatát, Esztergom felkeresését írta elő. A Kakatnál átkelők révvámot fizettek, melynek királyi része, azaz kétharmada 1215-től az esztergomi érsekséget illette, míg egyharmada az esztergomi ispán, jelen esetben szintén az esztergomi érsek kezében volt. A kakati révvámot az Anjou-kor elején Zdislav Měšec (*Mesych Sdyzlaus*) esztergomi

1794 MES I. 111. (RA 86. sz.).

1795 [...] tributum salium de Nana et de Cokot quod translatum est in Zalka – DF 236 755.

1796 MES I. 462.

1797 A Párkány falu határában délnyugatra terülő Istenhegye táján kereshető, vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz II. 311.

1798 Egyes történészek a kanonokrendi házat tévesen a johannitákhoz sorolják. *Csáka K.*: Adalék Esztergom helyrajzához 336.; *Sinka I.*: Esztergom 25.; *Zolnay L.*: Esztergom 13.; *Püspöki N. P.*: Piacok és vásárok 138.; A valóságban a stefaniták rendháza volt. *Boroviczény K. Gy.*: Tanulmány a stefaniták; *Kosztai L.*: Stefaniták. KMTL 610.

1799 Esztergomtól délnyugatra a Duna révénél Abony falu feküdt, melynek neve a benne alapított ispotályos egyházzal Szentkirály lett. Ma község Esztergom határának délnyugati részén, a Duna mellett, vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz II. 280.

1800 Lásd bővebben Szép (Esztergom megye).

1801 EFHU III/2. 24–25. (RA 300. sz.); A szakirodalom egy része hitelesnek tartja az oklevelet. RA 300. sz., *Püspöki N. P.*: Piacok és vásárok 138–139., *Pach Zs. P.*: „A harmincadvám eredete” 35.; Vannak azonban olyanok, akik ezzel nem értenek egyet, és a diploma hamissága mellett érvelnek. *Marsina, R.*: Študie k Slovenskému I. 84–87., CDES I. 156., *Kristó Gy.*: A vármegyék kialakulása 335.

várnagy foglalta el,¹⁸⁰² de 1303-ban Albert esztergomi várnagy visszaadta azt az esztergomi káptalannak.¹⁸⁰³

Telegdi Csanád esztergomi érsek 1337. december 24-én a Csehországon keresztül érkező cseh, sváb, rajnai és flandriai kereskedők számára az új úton az esztergomi egyház birtokában lévő vámhelyeken új vámtarifát állapított meg. Ennek értelmében amikor a Duna révén keresztül Esztergomba mennek, nem a Dunán, sem a Duna túloldalán, azaz a kakati oldalon nem kötelesek vámot fizetni, mert azt Esztergom Újvárosában kell leróniuk, mégpedig minden szekér után jöttükben és mentükben is 4 garast, megrakott lovaik és ökreik után 1 garast, más lovak után – amin a kereskedők lovagolnak – fél garast kell fizetniük. A többi kereskedő azonban a szokásos vámokat köteles megfizetni.¹⁸⁰⁴ Jóllehet a vámot Esztergomban fizették ki ezek a kereskedők, mégis a kakati révvám csökkentett tarifáját olvashatjuk. A kereskedők számára az Esztergomba való betérés csak az ottani vásár életben tartása miatt volt szükséges.

Kalász

(Nyitra megye) [Klasov, SVK]

1318. március 3-án a nyitrai püspök tiltakozott, hogy Csák Máté serviense, Milvány fia Mikó a kalászi vámon (*in tributis de Kaloz*) a püspök bodoki és emőkei jobbágynak javait elvette.¹⁸⁰⁵ A kalászi vám a 14. század végén is megjelenik a forrásokban,¹⁸⁰⁶ mely e források alapján közlekedési vám volt.¹⁸⁰⁷

Kálló

(Szabolcs megye) [Nagykálló, H]

Kállóban szombati napokon tartottak vásárt, mely a 14. század elején már védelemre szorult. 1325. október 16-án Balogsemjén nembeli Egyed fia Iván¹⁸⁰⁸ arról panaszkodott, hogy kállói szombati hetivására kárára Dózsa egykori nádor fiai¹⁸⁰⁹ Böszörmény falujukban szintén szombatonként tartottak vásárt. I. Károly a két vásár közül a kállóit tartotta jogosnak, és a böszörményit eltörölte.¹⁸¹⁰ A kállói vásár a későbbiekben is adásvétel színhelyeként szolgált,¹⁸¹¹ ami a település nevében is

1802 Zdislav Měšecra Vencel király bizta Esztergomot. Személyére l. *Skorka R.*: With a Little Help from the Cousins 27.

1803 MES II. 520. (Anjou-oklt. I. 399. sz.).

1804 CDM VII. 131.

1805 CD VIII/2. 174. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

1806 1397. április 21.: ZsO I. 4723. sz.; 1397. április 30.: ZsO I. 4735. sz.; 1397. szeptember 7.: ZsO I. 4956. sz.

1807 Vö. 1397. szeptember 7.: ZsO I. 4956. sz.; 1418. július 7.: ZsO VI. 2144. sz.

1808 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 3. tábla: kállói Vitéz.

1809 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Debreceni.

1810 AO II. 219–220. (Anjou-oklt. IX. 473. sz.).

1811 1327: Anjou-oklt. XI. 144. sz.; 1337. június 7.: DL 96 193.; 1343. március 8.: DL 51 214. (Anjou-oklt. XXVII. 90. sz.).

érvényesült,¹⁸¹² mely az 1330-as évektől Vásároskállóként (*Uasarus Callow*, *Vasarus-kallo*) is szerepelt.¹⁸¹³ Ugyanakkor vásárán vásári kikiáltásra is sor került,¹⁸¹⁴ ami a megyén belüli jelentőségét mutatja.

Kállóban kétféle vámot is szedtek: egyfelől a vásáron,¹⁸¹⁵ másrészt a hídon,¹⁸¹⁶ mindkettőt a Balogsemjén nem birtokolta. A híd a Kálló vizén biztosított átkelési lehetőséget.¹⁸¹⁷ 1337. június 20-án nagysemjéni Mihály fia, László és nagysemjéni Mihály fia, Miklós megtiltották, hogy kállói Egyed fia, Iván a kállói vámrészét (*de porcione tributi in Kallou*) eladja, és tiltottak másokat attól, különösen István fiát, rokonukat azok megvételestől.¹⁸¹⁸ Egyed fia Iván csak vámjogrészszel rendelkezett Kállóban, valamint a tervezett eladás ellen Mihály fia László és Mihály fia Miklós lépett fel, ami arra enged következtetni, hogy a vámszedési jogot még nagyapjuk, illetve dédapjuk, Ubul vagy fiai kaphatták meg, és a későbbiekben a birtokosztály során osztották részekre. A vámrészt valószínűleg Ubul fia Mihály fia István fia István akarta megszerezni magának.

Kalsa

(Abaúj megye) [*Kalša*, SVK]

Kalsa 1327. szeptember 14-én lejegyzett határjárása Újfalú felé a Ronyva folyón¹⁸¹⁹ és a Tereblye folyón is egy-egy révet adott meg határpontként.¹⁸²⁰

Kanizsa

(Csanád megye) [Novi Kneževac (Törökkanizsa), SRB]

Kanizsánál rév biztosított átkelési lehetőséget az utazók számára a Tiszán.¹⁸²¹ A rév két partján két Kanizsa nevű helység alakult ki, a Csanád megyei Kanizsa a 14. századtól Révkanizsa (*Reu Kanysa*, *Rew Kanisa*, *Rewkanisa*) névalakban szerepel,¹⁸²² a Bodrog megyei Kanizsa a pannonthalmi apátság birtokában volt. A Révkanizsa névalak arra utal, hogy a rév nem a Bodrog, hanem a Csanád megyei Kanizsához tartozott. A révnél vámot is szedtek, annak birtokosát azonban nem ismerjük.

1812 Szabó G. F.: Vásáros jelző 348.

1813 1335. november 27.: – Kállay lvt. 487. sz.; 1344. január 2.: Kállay lvt. 734. sz.

1814 1330.: AO II. 503. (Anjou-oklt. XIV. 184. sz.).

1815 [...] cum... tributo et iuribus fori in eadem Kallo celebrare consueti – DL 51 187. (Anjou-oklt. XXVI. 508. sz.).

1816 1342. május 19.: Anjou-oklt. XXVI. 239. sz.; 1342. szeptember 26.: cum...tributo pontis quod in eadem Kallo exigitur – DL 51 187. (Anjou-oklt. XXVI. 508. sz.).

1817 1342. december 7.: cum ponte super fluvio Kollovize – DL 51 196. (Anjou-oklt. XXVI. 635. sz.).

1818 AO III. 378.

1819 A révet Újfalú 1321. évi határjárása is említette, l. Anjou-oklt. VI. 241. sz.

1820 AO II. 324. (Anjou-oklt. XI. 446. sz.).

1821 1237–1240 között a pannonthalmi kolostort birtokainak felsorolása során Kanizsa prédiumnál a Tiszán egy révet említettek (PRT I. 783.). Anonymus munkájában is olyan helyként szerepelt, ahol a Tiszán át lehetett kelni, SRH I. 89.

1822 1332: Telegdiek pere 189.; 1333–1335: Vat. I/1. 154., 158.

1326-ban az itt lévő vámhelynél (*in tributo Kanisa*) vesztette el Pető ura 50 márkáját.¹⁸²³ Az átkelőhely és a település jelentőségét mutatja, hogy 1331-ben csütörtöki vására kihirdetés színhelye volt.¹⁸²⁴

Kapi

(Sáros megye) [Kapušany, SVK]

1332. január 20-án I. Károly a Hanusfalva faluban élő népeket és jobbág্যokat felmentette a kapi vámszedőknek fizetendő vám alól.¹⁸²⁵ Kapi a Hanusfalváról Eperjesre vezető útvonalon helyezkedett el. Az 1355. évi Sáros megyei vámvizsgálat már nem említette az itt szedett vámot.¹⁸²⁶ Draskóczy István szerint a vámszedés Kapiról Töltszékre került át még Kapi 1347. évi eladományozását megelőzően.¹⁸²⁷ A töltszéki vám felállítására ekkoriban kerülhetett sor, hiszen még ebben az évben az eperjesiek arról panaszkodtak, hogy a szokott útvonalukról eltérítették őket, és így Töltszéken vámot szednek tőlük.¹⁸²⁸

Káplán

(Baranya megye) [Mohács közelében, H]

Káplánnál a Dunán átkelésre nyílt lehetőség. III. Béla Káplánt két kis hajóval, a Duna átkelőjével (*cum... passagio fluminis Dunavi*) a jeruzsálemi Szent Theodosius-kolostornak adományozta.¹⁸²⁹ Ebből a rendelkezésből az is kiderül, hogy a rév a szávaszentdemeteri görög kolostorhoz tartozott, majd III. Béla adományaként került a jeruzsálemi Szent Theodosius-monostorhoz, mely III. Honorius pápa oklevele szerint még a 13. század elején is birtokolta ezen átkelőt.¹⁸³⁰ Györffy György szerint révje talán azonos a későbbi mohácsi révvel.¹⁸³¹

Kapurév/Száka

(Somogy megye) [Szabadhídvég területén, H]

A település nevét az átkelőhelyről kapta, mely a Fokon biztosított átkelési lehetőséget. 1250-ben Rebuch föld határjárása már említette Kapu révét (*ad portum Kopw*).¹⁸³² Amikor 1294-ben Tibold nembeli Kozma fiai, Zerje és Demeter Tiboldnak

1823 Wertner M.: Kiadatlan okl. I. 395. (Anjou-oklt. X. 98. sz.).

1824 Telegdiék pere 189.; Vö. 1407: ZsO II. 5649. sz.

1825 VMMS I. 121.

1826 Vö. Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 58–59.

1827 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 48.

1828 VMMS I. 145.

1829 Theiner Mon. Hung. 10.

1830 1218. január 29.: Theiner Mon. Hung. 9–11.

1831 Györffy Gy.: A szávaszentdemeteri monostor 356.

1832 DL 107 939., RA I. 285.

fiaival, Miklóssal, Jánossal és Dénessel közösen szerzett birtokokon megosztottak, Zerje és Demeter kapta Kapurétvet (*Kapurew*).¹⁸³³ 1343. március 16-án I. Lajos az örökös nélkül elhunyt Peszei András fia Dezsőnek a Foksár folyó melletti Pesze és Száka nevű birtokait rokonának, Ugali Ivánka fia Pálnak¹⁸³⁴ adományozta.¹⁸³⁵ Amikor azonban a fehervári káptalan be akarta iktatni Pált Száka birtokba, Péter fiai, Vörös Péter és Miklós ennek ellentmondtak. Állításuk szerint Száka Veresvessző felőli része haláláig Dezső, majd annak özvegye és lányai kezében volt. A Hídvég felőli Száka Garáb fia László, majd Dezső kezében volt, most azonban ők birtokolták.¹⁸³⁶ A Száka birtok körül per keletkezett,¹⁸³⁷ mely 1344-ben olyan megegyezéssel zárult, melynek értelmében Száka, másként Kapurév Veresvessző felőli része Ugali Ivánka fia Pál, míg Hídvég felőli része Péter fia Miklós birtokába jutott.¹⁸³⁸ A Sár folyón lévő révvámot pedig – mely Pál birtokrészén feküdt – fele-fele arányban osztották meg.¹⁸³⁹ A révvám a korábbiakban a Kapurétvet birtokló Peszei András fia Dezső birtokában lehetett.

Karakó

(Vas megye) [Karakó, H]

Egy hamis oklevél szerint 1251. augusztus 27-én IV. Béla Irnusz fiának, nagy Detriknek adományozta Karakót a vásárral és a vámmal együtt (*cum foro et tributo*).¹⁸⁴⁰ A hamis adat ellenére Karakóban, ispánsági vár lévén, már az Árpád-korban számolhatunk vásárral. A karakói vámot 1328-ban már hiteles oklevélben említették, amikor I. Károly a sárvári *hospeseket* felmentette annak fizetése alól.¹⁸⁴¹

Karcsa

(Pozsony megye) [Kráľovičove Kračany (Királyfiakarcsa) része, SVK]

1253. március 12-én kelt oklevél határjárásában Karcsa falu környékén a Lápos-éren (*Lapos Er*) egy hidat említett.¹⁸⁴²

1833 DL 33 744.

1834 Vö. Engel P.: Genealógia: Ugali.

1835 AO IV. 305. (Anjou-oklt. XXVII. 115. sz.).

1836 1343. május 4.: DL 87 143 (Anjou-oklt. XXVII. 246. sz.).

1837 Vö. 1343. május 12.: Anjou-oklt. XXVII. 294. sz.; 1343. november 27.: Anjou-oklt. XXVII. 798. sz.; 1344. július 17.: Anjou-oklt. XXVIII. 509. sz.

1838 1344. november 5.: AO IV. 464.

1839 1344: DL 100 018.

1840 RA I. 294.

1841 UB IV. 28. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

1842 CDES II. 293.

Karos

(Zala megye) [Zalakaros, H]

Karosnál vízi vámot, feltehetően révvámot szedtek a Merenye-patakon. 1276-ban IV. László a veszprémi egyház 50 000 márkára rúgó kárát többek között azzal akarta enyhíteni, hogy a veszprémi káptalannak adományozta Karos falut vámszedési a joggal az *Urustuhynak* nevezett Merenye folyón.¹⁸⁴³ Az oklevél a következő vámtételeket határozta meg: bor vagy más áruval teli szekér után 1 pondus, üres után 4 dénár, ló után 3 dénár, ökör után 2 dénár, végül sertés, bárány vagy kecske után 1-1 dénárt kell fizetni, más dolgok után régi szokás szerint fizessenek vámot.¹⁸⁴⁴ Holub József szerint Karostól északra szedték a vámot, mert itt szelte át a Galambokról jövő és Szentgrótra vezető út a Merenye-patakot.¹⁸⁴⁵

Ugyanakkor IV. László Karoson *forum liberum*ot is engedélyezett, mely mentes volt a zalai ispán, alispán vagy más hatalmasság joghatóságától.¹⁸⁴⁶ A Merenye-patakon az átkelőktől szedett vám szabályozása a vásárral kapcsolatos információkat is megőrzött. A vámtételek között elsősorban állatokat (ló, ökör, sertés, bárány, kecske) találunk, ami arra mutat, hogy a vásár elsődlegesen állatvásár lehetett.

Kassa

(Abaúj megye) [Košice, SVK]

Kassa fellendülésére a tatárjárást követően került sor, amikor német telepések érkeztek e területre. A kassai *hospesek* IV. Bélától privilégiumlevelet is kaptak 1249 előtt, mivel ebben az évben IV. Béla a szinai *hospeseknek* ugyanazon szabadságokat adományozta, amelyekkel a kassaiak élnek, úgy, ahogy az a kassaiak privilégiumában szerepel.¹⁸⁴⁷ A kassaiak kiváltságlevele nem maradt fenn, tartalmára nézve azonban következtetéseket vonhatunk le. 1317. október 21-én I. Károly György fia János kérésére a Zsidópatak falujában élő jobbágyoknak azon szabadságokat ígérte, mint amit a kassaiak és a gölnichányaiak élveznek. Valamint ígéretet tett arra, hogy a zsidópataki *hospesek* számára ezen szabadságokról oklevelet állít ki.¹⁸⁴⁸ Ezt az oklevelet azonban szintén nem ismerjük, azonban fennmaradt a gölnichányaiak azon kiváltságlevele, melyben IV. László a IV. Béla és V. István által adott kiváltságokat erősítette meg. Ebben IV. László megtiltotta, hogy a város határában lévő falvakban vásárt tartsanak, és azokból mindenkit a gölnichányai vásár felke-

1843 VVO 68. (RA 2750. sz.); Erzsébet királyné, V. István felesége, Karos birtokát (nostram possessionem Corus apellatam) 1276. augusztus 9-e után adományozta – utalva IV. László oklevelére – a veszprémi egyháznak, RD 76.

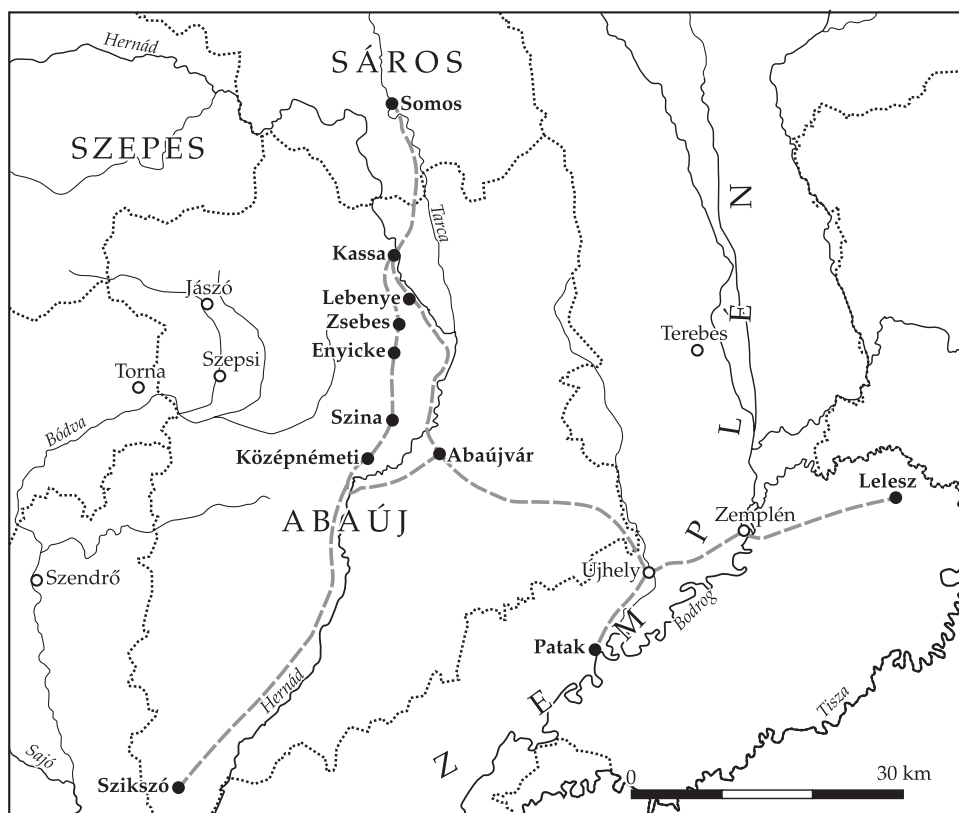
1844 CD VII/2. 48.

1845 Holub J.: Zala megye vízrajza 14.; Vándor László szerint ezen útvonalon jelentős kereskedelmi forgalom bonyolódott le. Vándor L.: Zalakaros 85.

1846 CD VII/2. 48.

1847 Statuimus pretereā, ut omni libertate gaudeant, qua ex concessione nostra hospites nostri de Kassa perfruuntur, tam in decimis exoluendis, quam in iudiciis seu etiam in omnibus aliis in eorandem privilegio nominatim per singula et articulatim expressis – ÁÚO VII. 281. (RA 906. sz.).

1848 VMMS I. 88. (Anjou-oklt. IV. 602. sz.).

5. térkép. A Kassáról északi és déli irányba kivezető utak

resésére szólított fel.¹⁸⁴⁹ A gölnicbányai vásár vámszabályzatát 1278-ban foglalták írásba,¹⁸⁵⁰ és valószínűleg nem tévedünk akkor, amikor azt feltételezzük, hogy a gölniciek IV. Bélától kapták meg településükön a vásártartási-engedélyt, és hogy a kassaiak is kaptak erre vonatkozó kiváltságot. Ezt a feltételezést erősíti, hogy a Kassa szabadságaival bíró Szinán¹⁸⁵¹ és Zsidópatakon is tartottak vásárt.¹⁸⁵² Kassán is kimutatható a vásár a 14. század elejétől,¹⁸⁵³ a csütörtöki¹⁸⁵⁴ és a vasárnapi hetivásár¹⁸⁵⁵ is háromvásáros kikiáltás színhelye volt ebben az időszakban. A kettő közül a csütörtökönként megtartott lehetett a *hospes*kiváltságban engedélyezett vásár, hiszen a vasárnapi vásárolás a 12–13. század során tilalmas dolognak számított,

1849 VMMS I. 68. (RA 3464. sz.).

1850 ÁÚO IX. 204. (RA 2926. sz.).

1851 1327. február 23.: Anjou-oklt. XI. 93. sz.

1852 1317. október 21.: VMMS I. 87. (Anjou-oklt. IV. 601. sz.).

1853 1311. október: RDES I. 392. (Anjou-oklt. III. 150. sz.).

1854 1327. február 23.: Anjou-oklt. XI. 93. sz.; 1330. június 17.: Zichy I. 411. (Anjou-oklt. XIV. 347. sz.); 1330. június 25.: Sztáray I. 64.; 1335. február 5.: Zichy I. 445., 446. (Anjou-oklt. XIX. 65. sz.); 1342. január 19.: DL 103 170.; 1370: DL 5896.; 1344. június 15.: DF 282 896 (Anjou-oklt. XXVIII. 450. sz.).

1855 1342. január 19.: DL 103 170.

így ilyen formájú vásártartási engedélyt nem is állítottak ki az uralkodók ebben az időszakban. A 14. században azonban újra felbukkant a vasárnapi vásározás engedélyezése, így erre vonatkozó vásártartási engedélyt magában foglaló kiváltságleveléhez 1340 előtt juthattak a kassaiak,¹⁸⁵⁶ mára azonban ez sem maradt fenn. Egy második hetivásár engedélyének kérése arra utal, hogy jelentős kereskedelmi forgalom zajlott a településen, amit egy hetivásár már nem bírt el.

A városban vámot és harmincadot szedtek, mely I. Károly alatt – Kassával együtt – Aba nembeli Amadé¹⁸⁵⁷ birtokába került, akinek megölését követően 1311. október 3-án Amadé nádor özvegye és fiai visszaadták Kassát a királynak a harminccaddal és a vámmal együtt, s ígéretet tettek, hogy Kassa vásárját és az oda igyekvő kereskedőket nem akadályozzák, háborgatják.¹⁸⁵⁸ A vásár ez utóbbi oklevélben történő előfordulása is arra utal, hogy a kereskedelem e formája már a 14. század előtt is létezett.

A kassai *hospesek* kereskedelmi körzetét mutatja az I. Károly által 1319. április 9-én biztosított területileg korlátozott vámmentesség, mely Újvár és Zemplén megyékben, a Tisza és Sajó folyóig, egészen Bereg megyéig terjedt ki, és ami mind a királyi, mind más birtokosok kezében lévő vámhelyekre (*tam ad castra nostra, quam ad alios pertinentes*) érvényes volt, bármely néven is szedjék azokat.¹⁸⁵⁹ 1323-ban I. Károly új pecsétet kezdett használni,¹⁸⁶⁰ és a korábbi pecsétjével – melyet közepén bemetszve érvénytelenített – kelt okleveleket ettől az évtől kezdődően mindenki igyekezett átíratni.¹⁸⁶¹ Így tettek a kassaiak is, amikor az 1321-ben megszerzett kamarahaszna-mentességükre vonatkozó oklevelüket¹⁸⁶² 1323-ban megerősítették az uralkodóval.¹⁸⁶³ A vámmentességre vonatkozó kiváltságlevelüket azonban nem erősítették meg az új pecséttel, pedig szükség lett volna rá, mert I. Károly a későbbiekben nem tekintette bizonyító erejűnek az 1301 és 1322 között használt első pecsétjével megerősített okleveleket.¹⁸⁶⁴ Mivel az uralkodó a kassaiak kamarahaszna-mentességét megerősítette, két lehetőséggel kell számolnunk: a kassaiak vagy nem kérték vámmentességük megerősítését, mert a gyakorlatban e nélkül is érvényesíteni tudták azt, vagy kérték ugyan az uralkodótól, de ő ezt megtagadta. Ez utóbbi elgondolás állhat közelebb a valósághoz, mert a kassaiak e területre vonatkozó vámok alóli mentességükre a későbbiekben – egészen annak Zsigmond kori átírásáig –¹⁸⁶⁵ sohasem hivatkoztak egy-egy vámbirtokossal kialakult vitájuk során. Az 1340-es években több oklevél is arra utal, hogy a kassaiak I. Károlytól kapott vámmentessége valóban nem volt érvényben. Elsőként egy 1343-ban kelt oklevélben hallunk arról, hogy a kassaiakat Patakra vagy üres hordóikkal Szikszóra menve Szinán vámfizetésre kényszerítik, jóllehet szabadságuk szerint ők ezt

1856 1340 októberében már a kassai vasárnapi vásár is háromvásáros kikiáltás színhelye, DL 103 170.

1857 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 1. Széplaki ág 1. tábla.

1858 RDES I. 392. (Anjou-oklt. III. 150. sz.).

1859 CD VIII/2. 214. (Anjou-oklt. V. 425. sz.).

1860 Gárdonyi A.: I. Károly király nagypecsétjei 36.

1861 [...] nos per medium secari dudum in antea feceramur – CD VIII/4. 370.

1862 VMMS I. 95–96. (Anjou-oklt. VI. 142. sz.).

1863 DF 269 411 (Anjou-oklt. VII. 336. sz.).

1864 Vö. 1339. december 13.: CD VIII/4. 370. (Anjou-oklt. XIII. 736. sz.).

1865 1392. március 10.: DF 269 307.

sohasem fizették. A kassaiak nem a Sajó és a Tisza közötti vámmentességükkel álltak elő, hanem azt bizonygatták, hogy amikor Patakra mentek, sohasem mentek át Szinán és ott nem kellett vámot fizetniük,¹⁸⁶⁶ azaz olyan úton közlekedtek, mely Szinát elkerülte. Feltételezhető, hogy a Kassa–Lebenye–Abaújszántó közötti „nagy úton” haladtak, mely elkerülte Szinát.¹⁸⁶⁷ A szinaiak azonban azt akarták, hogy a Zsebesen és Enyickén át Szinára vezető utat használják,¹⁸⁶⁸ ahogy vélhetőleg Szikszóra menve is erre közlekedtek a kassaiak. Ez utóbbi esetben a kassaiak ráadásul csak az üres hordók után szedett vám miatt nehezteltek. 1345-ben is csak azért emeltek panaszt a szinai – és a középnémeti, valamint a somosi – vámmal kapcsolatban, hogy többletvámost (*superfluum tributum*) szednek tőlük, és a gyalogosokat is vámszedésre kötelezik, jóllehet ők korábban erre nem voltak kötelesek. Az uralkodó meg is tiltja, hogy többletvámost szedjenek tőlük vagy a gyalogosokat megvámolják.¹⁸⁶⁹ Ekkor azonban egy olyan újabb vámszedő hely jelenik meg Szina mellett, mégpedig Középnémeti, mely Újvár megyében feküdt, ahol elméletileg a kassaiak 1319 óta vámmentességgel bírtak. 1351-ben pedig a kassaiak azért panaszkodtak, mert eddig Leleszen áruikkal vámfizetés nélkül mehettek át, a leleszi prépostság azonban a hetivásár napján, hétfőnként minden egyes halszállító szekér után egy halat szedett, és ezt a kassaiakkal szemben is érvényesítették.¹⁸⁷⁰ Lelesz Zemplén megyében feküdt, így e településre is érvényesnek kellett volna lennie a vámmentességi kiváltságnak. Mindez pedig arra utal, hogy miután a kassaiak I. Károly második pecsétjével nem erősítették meg 1319. évi vámmentességüket, elvesztették azt. (Vö. 5. térkép.)

Kecel

(Somogy megye) [Kaposvár része, H]

1192-ben a márkai uradalom határjárása szerint a Rengővár és a Papsára között a Kapos folyón van¹⁸⁷¹ egy híd Kecelnél (*ad villam Kecyl ubi est pons Kecyl*).¹⁸⁷²

1866 [...] quod universitas civium et hospitum de Cassa in civitatem Patak transferentes nullo unquam tempore per villa Zyna et tributum de eadem transitum habuisset sew fecisset – DF 269 295 (Anjou-oklt. XXVII. 636. sz.); Ezen 1345. évi oklevélre vonatkozik Scheutlich regesztája, mely szerint 1344-ből I. Lajosnak olyan oklevele van a kassai levéltárban, mely a többletvámról szól, valamint hogy Szinán, Középnémetin és Somoson a gyalogosoktól nem szedhető vám, DF 287 451. (Anjou-oklt. XXVI. 814. sz.).

1867 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 53.

1868 Uo.

1869 VMMS I. 140.

1870 DF 269 298.

1871 Vö. Györffy Gy.: Kaposvár 69.

1872 DF 262 045.; 1471-ben vámszedő helyként jelenik meg, Hédervár I. 365.

Keddhely

(Sopron megye) [Klostermarienbergr, A]

A borsmonostori apátság több esetben is Keddhely (*Kedhel*, *Keedhel*, *Kethel*),¹⁸⁷³ Borskedd (*Borskeed*)¹⁸⁷⁴ és Borskeddi (*Borskeedy*)¹⁸⁷⁵ alakban fordul elő az oklevelekben. Szabó G. Ferenc szerint a szomszédos Menyhárt (Répczekethely) település keddi vásárán alapul a kolostor körül kialakult település, Keddhely nevének felbukkanása. Azaz a keddi vásártartás névkeveredés folytán két település számára is névadási indítékul szolgált.¹⁸⁷⁶ Püspöki Nagy Péter szintén a menyhárti vásárral hozza kapcsolatba a keddhelyi apátság kifejezést.¹⁸⁷⁷ Borsmonostor esetében 1263-tól mutatható ki e névváltozat, míg Menyhárt az Árpád-kori forrásanyagban Keddhely néven nem szerepelt. Ráadásul a településen megtartott vásár Árpád-kori hetinapját sem ismerjük, és a kolostor vásártartása és vámszedése sem volt biztos a településen.¹⁸⁷⁸ Ennek alapján feltételezzük, hogy a kolostor körüli településen keddi naponként vásárt tartottak, melyről a kolostort keddhelyi apátsággként is nevezték.

A borsmonostori apátság népei a határkapukon be- és kimenet alkalmával II. András 1225. évi kiváltsága alapján vámmentességet élveztek a só, gyapjú és más dolgaik után.¹⁸⁷⁹ Mindez azonban a későbbiekben kibővíthetett, mert 1339. április 25-én Jolsvai Leusták vasvári és soproni ispán a borsmonostori apátság által bemutatott pápai, királyi és soproni ispánok oklevelei alapján megállapította, hogy a kolostor szállított javai vámmentességet élveznek az országban, különösen Sopron és Vas megyében.¹⁸⁸⁰

Keddvására

(Somogy megye) [Törökkoppány vidékén, H]

A Keddvására településen tartott hetivásárra már a település neve (*Keddwasara*) is utal, jelentőségét pedig mutatja, hogy 1321-ben háromvásáros kikiáltás színhelye. A három megyebeli vásáron történő kikiáltást 1321. május 27-én Lampert országbíró kérte a pécsváradi konventtől.¹⁸⁸¹ A konvent a kikiáltást végre is hajtotta a Somogy megyei Pernes és Keddvására, valamint a Tolna megyei Szakcs vásárán.¹⁸⁸² A két megyében elhelyezkedő vásárokon végrehajtott kihirdetést a felperes lerom-

1873 Például 1263. december 17.: ÁÚO VIII. 52.; 1268: CD IV/3. 436.; 1271. április 5.: CD V/1. 168.; 1275. június 11.: ÁÚO IX. 130.; 1296. július 16.: MES II. 426.

1874 1277. november 28.: CD V/3. 507.; 1299: ÁÚO XII. 646.

1875 1291. augusztus 17.: HOkl. 128.

1876 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 76.

1877 Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 37.

1878 +1224: UB I. 96–97.; +1224 körül: UB I. 100.; 1225: UB I. 102–109.; 1230 körül: UB I. 125–127.; +1230–1235: CD III/2. 87–90.

1879 UB I. 102–109. (RA 420. sz.); Átírta III. András 1291. augusztus 17-én, UB II. 249. (RA 3793. sz.); Vö. +1230 körül: UB I. 130–131. (RA 468. sz.); 1230 körül: UB I. 125–127. (RA 469. sz.); 1230–1235 között: CD III/2. 87–90. (RA 607. sz.).

1880 Sopron vm. I. 144–145. (Anjou-oklt. XXIII. 205. sz.).

1881 Zichy I. 195. (Anjou-oklt. VI. 152. sz.).

1882 Zichy I. 196. (Anjou-oklt. VI. 171. sz.).

bolt Nak (Tolna m.), Merse (Tolna m.) és Kér (Tolna m.) birtokainak, valamint az alperes Uzd (Tolna m.) birtokának Somogy és Tolna megye határán történő elhelyezkedése indokolta.

Kehida

(Zala megye) [Kehidakustány része, H]

Kehidánál a Zala folyón állt híd. 1232-ben a „Zala folyón innen és túl lakó valamennyi királyi szerviens” ítéletlevelét *in ponte Ketud* adták ki.¹⁸⁸³ 1251-ben Kustány határjárásában szerepel *Ketudhida*.¹⁸⁸⁴

Kendhida

(Küküllő megye) [Chendu Mare (Nagykend) része Chendu Mic (Kiskend), RO]

Kendhidánál mint neve mutatja híd állt, mely a Kis-Küküllőn ívelt át. 1325. május 2-án Szalók nembeli Simon bán fiai és unokái¹⁸⁸⁵ az erdélyi földeket megosztották, és a kendhidai vám egyik felét (*medietas tributi de Kendhyda*) Simon bán fiai, Mihály, Tamás és György, másik felét Simon bán fiatalabb gyermekei, Miklós, Demeter és Jakab kapták meg.¹⁸⁸⁶ A vám vélhetően hídvám lehetett.

Kéménd

(Baranya megye) [Máriakéménd területén, H]

1285. október 13-án a pécsi káptalan oklevele arról tudósít, hogy Lőrinc fia Kemény *comes* a kéméndi vásár napján lerombolta Győr nembeli Óvári Konrád *magister* fia Jakab¹⁸⁸⁷ három falvát: Nagykéméndet, Kiskéméndet és Gyulát.¹⁸⁸⁸ A település Óvári Konrád baranyai uradalmának központja volt,¹⁸⁸⁹ így feltételezhető, hogy a vásár tartójában szintén őt kell keresnünk. Ezt a feltételezést erősíti, hogy amikor 1330. április 25-én a pécsi káptalan előtt Győr nembeli Konrád fia Jakab fiai, Miklós és Konrád¹⁸⁹⁰ megosztottak birtokaikon, bár (Kéménd)Váralját Konrád kapta meg, azonban a Váralján tartott vásár vámját közös tulajdonban hagyták.¹⁸⁹¹ Ha a vásárvám felett Konrád unokái megosztottak, az azt is jelenti, hogy ők voltak a vásár tartói is.

1883 ÁÚO XI. 251.

1884 Kis P.: Kiadatlan oklevelek 68.

1885 Vö. Engel P.: Genealógia: Szalók nem 2. tábla: erdélyi ág.

1886 UGDS I. 394. (Anjou-oklt. VIII. 171. sz.).

1887 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. Óvári ág 1. tábla.

1888 ÁÚO IX. 435.

1889 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 323.

1890 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. Óvári ág 1. tábla.

1891 DL 97 383 (Anjou-oklt. XIV. 220. sz.).

Kémes

(Baranya megye) [Kémes, H]

1177-ben az aradi prépostság Kémes uradalmának határjárása egy vására menő utat említett (*ad vias fori*),¹⁸⁹² mely a Kémesről Sellyére vezető úttal azonosítható. A vásár helyét azonban adatok hiányában nem tudjuk meghatározni.

Kenéz(hida)

(Győr megye) [helye ismeretlen]

Kenézhidán hídvámot szedtek – Győr közelében – a Rábca folyón. 1208-ban II. András elrendelte, hogy a lébényi monostorba a birtokaikról szállított bor és élelmiszerek után, amelyet maguk és vendégeik mindennapi szükségletére a kolostorba visznek – Győr városán keresztül, a Rába-hídon és Kenéz hídján a Rábcán –, nem tartoznak vámot és harmincadot fizetni.¹⁸⁹³ A híd azonosítását megnehezíti, hogy más forrásban nem szerepel. Györffy György óvatosan fogalmaz, mivel a hídakat akár Abdánál – ahol a fő út a Rábcán átkelt –, akár a Rábca egy másik hídjánál is elképzelhetőnek tekinti.¹⁸⁹⁴

Kenézlő

(Szabolcs megye) [Kenézlő, H]

1325-ben egy Kenézlő és Viss közötti föld határjárása egy *Kychze* nevű révet (*ad portum Kychze dictum*) adott meg határpontként,¹⁸⁹⁵ mely az Olasziból Kenézlőbe vezető út átkelőhelye lehetett.¹⁸⁹⁶ A Kenézlőnél működő tiszai révre a Zsigmond kortól kezdődően rendelkezünk pontos adattal. 1414-ben Szabolcs és Balsa birtokokat úgy határolták el Kenézlő birtok felől, hogy a határ a tiszai révnél (*in portu fluvii Tycie*) kezdődött.¹⁸⁹⁷ Elképzelhető, hogy a két rév azonos volt.

Kensi

(Bars megye) [Turától (Tőre) délre, SVK]

Kensi északi határában a Garam folyón rév (*portum*) állt, mely a túlsági Szentgyörgy és Zsemmlér között helyezkedett el.¹⁸⁹⁸

1892 *Borsa I.*: III. Béla 1177. évi privilégiuma 217.

1893 UB I. 55. (RA 236. sz.).

1894 *Györffy Gy.*: Történeti földrajz II. 605.

1895 DL 31 208 (Anjou-oklt. IX. 320. sz.); Györffy György szerint 15. századi hamisítvány. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 82.

1896 Vö. 1239: via, que ducit de villa Olazy in aliam villam Keleznew – ÁÚO VII. 73.; 1325: Anjou-oklt. IX. 320. sz.

1897 ZsO IV. 2527. sz.; Vö. 1426: C. Tóth N.: Szabolcs m. hat. okl. II. 384. sz.

1898 1327. július 8.: DL 2442. (Anjou-oklt. XI. 361. sz.).

Kér

(Sopron megye) [Újkér, H]

A kéri vámot elsőként 1328-ban említették, amikor I. Károly a sárvári *hospes*eket felmentette annak fizetése alól.¹⁸⁹⁹ Az uralkodó oklevelében a sárváriak kereskedelmi tevékenységét igyekezett elősegíteni, így feltételezhetjük, hogy Tapolcához és Karakóhoz hasonlóan – ahol szintén felmentette I. Károly a sárváriakat a vámfizetés alól – Kérben is vásárt tartottak, és a felmentés a vásárvámra vonatkozott.

Kér

(Veszprém megye) [Hajmáskér, H]

1312. június 26-án I. Károly engedélyezte, hogy a veszprémi püspök embere a Veszprém melletti Kér faluján¹⁹⁰⁰ át árut szállító minden egyes szekér után 2 bécsi dénárt, sőt szállító szekér után pedig 1 söt szedhessen vámként.¹⁹⁰¹

Kerca

(Zala megye) [Kercaszomor része, H]

1257-ben kelt oklevél Kerca mellett a Kerka vizénél Bakonyhida (*Bokonhyda*) nevű helyet említett,¹⁹⁰² mely egy itt álló hídról kaphatta nevét. Ugyanezen oklevél egy Vásárdvölgy nevű völgyet (*ad vallem, que dicitur Wasardwelge*) is határpontként adott meg,¹⁹⁰³ mely feltehetően a Kercán vagy a közelében megtartott vásárról kapta a nevét.

Kerepesi rév

(Pilis megye) [Budapest területén, H]

1148-ban az óbudai káptalan Gézavására vámját, Pest és Kerepes¹⁹⁰⁴ révvámját, valamint a borral vagy sóval felfelé, illetőleg más áruval lefelé tartó hajók vámját kapta meg.¹⁹⁰⁵ A kerepesi révet a szakirodalom egy része a jenei révvél,¹⁹⁰⁶ másik

1899 Ceterum eosdem hospites eximimus a solutione tributorum, que videlicet in Thopolcha, Korokow, in Keer et Zenk exiguntur, precipientes, vt nullus in locis predictorum tributorum ab ipsis hospitibus de Insula Saar, vel eorum quolibet seu rebus eorum mercimonialibus aliquod tributum exigere aut exigi facere presumptant – UB IV. 28. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

1900 Kért még I. István adományozta a veszprémi püspökségnek 1009-ben, DHA 52–53.

1901 DL 40 340 (Anjou-oklt. III. 320. sz.).

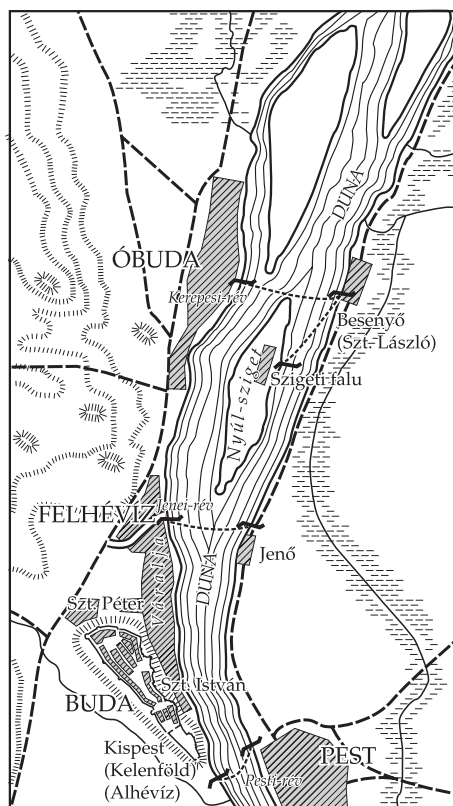
1902 ÁÚO VII. 466.

1903 ÁÚO VII. 466.

1904 Nevét az itt a Dunán át közlekedő kerep hajókról kaphatta, vö. 1248: de navi quae kerep dicitur – UGDS I. 77. (Alvinc, Fehér megye).

1905 EFHU III/2. 11.

1906 Salamon F.: Budapest története III. 20; Gárdonyi A.: Buda és Pest 21–22.

6. térkép
Átkelőhelyek Buda és Pest környékén

része a pesti révvel azonosította.¹⁹⁰⁷ Kubinyi András az óbudai révre gondolt,¹⁹⁰⁸ ami a legvalószínűbb megoldásnak ítéltető, azzal a megszorítással, hogy – ellentétben Kubinyi elgondolásával – itt rév- és hajóvám birtokába jutott a káptalan.¹⁹⁰⁹ (Vö. 6. térkép.)

Keresztúr

(Bars megye) [Žiar nad Hronom (Garamszentkereszt), SVK]

1075-ben I. Géza a keresztúri vám királyi részének a felét, azaz a vám harmadát a garamszentbenedeki kolostornak adományozta.¹⁹¹⁰ A település Garamszentbenedektől északra, a Garam völgyében helyezkedett el, ahol a 11. században csak néhány halász- és vadásztelepülés állhatott.¹⁹¹¹ Ezért 1075-ben e vám létezése ezen

1907 Gárdonyi A.: Az óbudai káptalan 16–17.; Horváth L.: Kerepestarcsa 30.; Györffy Gy.: Pest-Buda 123.

1908 Kubinyi A.: Budafelhézv 88.

1909 Vö. Óbuda (Pilis megye).

1910 DHA I. 218. (RA 20. sz.).

1911 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 418.; Székely Gy.: Településtörténet 327.; Kristó Gy.: A vármegyék kialakulása 371.

a területen elképzelhetetlen, annak megjelenése a diplomában az interpoláció eredménye, melyre 1209–1237 között kerülhetett sor, mivel III. Ince pápa 1209. évi megerősítő oklevelében még nem szerepelt e vámharmad,¹⁹¹² de 1237-ben az apátság már a zólyomi ispántól perelte vissza azt. IV. Béla 1237. évi diplomájából az is kiderül, hogy a vám fennmaradó kétharmad része – beleértve az ispáni harmadot is – a királyhoz tartozott.¹⁹¹³

Keresztúr

(Zala megye) [Keresztúrpusztá Keménfától északnyugatra, H]

Keresztúr és Csütörtökhely birtokok között a Zala folyón átkelőhely működött.¹⁹¹⁴

Késmárk

(Szepes megye) [Kežmarok, SVK]

1251. július 15-én IV. Béla a Szent Erzsébet-egyház melletti szászok falujában – a későbbi Késmárk – élő *hospesek*nek megengedte, hogy hétfőnként *forum liberumot* tartsanak.¹⁹¹⁵ Már a település Késmárk neve is mutatja a vásártartás jelentőségét, hiszen a német *Käsmark* ('sajtpiac') szóból vezethető le, amit az 1301-ben felbukkanó latin *Forum Caseorum* névváltozata is megerősít.¹⁹¹⁶ Késmárk néven 1269-ben említik a települést, amikor IV. Béla városi kiváltságokkal ruházta fel az itt élő *hospeseket* (*hospitum nostrorum de Kasmark*), és engedélyezte számukra, hogy a szokott módon *forum liberumot* tartsanak.¹⁹¹⁷

Késmárk déli határában a Poprád folyón egy híd állt, melyhez a Szent Mihály-egyház melletti völgyön keresztül lehetett eljutni.¹⁹¹⁸

Keszteg

(Bihar megye) [Chistag, RO]

1335. február 2-án Hontpázmány nembeli Albert fiai, Mihály és Miklós,¹⁹¹⁹ valamint Hontpázmány nembeli Cibak fiai Mihály és János¹⁹²⁰ megosztottak birtokaikon, és megegyeztek abban, ha Cécke, Keszteg és Űrgeteg birtokukon az úton,

1912 Vö. CDES I. 118–119.

1913 CDES II. 19. (RA 628. sz.).

1914 1341. május 31.: incipit in fluvio Zala in transitu eiusdem aque – DL 3387. (Anjou-oklt. XXV. 353. sz.); Vö. Holub J.: Zala megye vízrajza 17.

1915 CDES II. 258. (RA 948. sz.).

1916 Vö. Fekete N. A.: Szepesség kialakulása 219.; 1301. december 20.: RDES I. 55. (Anjou-oklt. I. 135. sz.).

1917 VMMS I. 51–52. (RA 1636. sz.).

1918 1251. július 15.: CDES II. 258.; 1269: VMMS I. 52. (RA 1636. sz.).

1919 Vö.: Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 1. tábla: Esztári és Battyáni.

1920 Vö.: Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 2. tábla: Cibak.

vagyis a Körösön (*in via scilicet Crysi*) sikerül vámszedést kérniük a királytól, a vámot három egyenlő részre fogják osztani.¹⁹²¹

Kethely

(Vas megye) [Neumarkt im Tauchental (Felsőkethely) Stadtschlaining (Városszalónak) területén, A]

Kethelyen (*Kedhel*, *Kethely*) neve alapján¹⁹²² keddenként hetivásárt tartottak.¹⁹²³ Az Allhau birtokhoz tartozó Kethelyet a vasvári káptalan 1331-ben iktatta Köveskúti Pósa fia Pál¹⁹²⁴ számára.¹⁹²⁵

Kéthely

(Somogy megye) [Kéthely, H]

Az I. László nevében fogalmazott, 1092. augusztus 25-re keltezett hamis oklevélben szerepelt a tihanyi apátság Ság faluja, mely Kéthely (*Kethel*) mellett feküdt.¹⁹²⁶ Kéthely nevét feltehetően keddi vásáráról kapta.¹⁹²⁷

Kétkadarkút

(Somogy megye) [Kadarkút, H]

1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak¹⁹²⁸ visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János¹⁹²⁹ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tartozékaival együtt, melyek között megtaláljuk Kétkadarkút falut – az oklevél egyik átirata szerint – az ott régóta szedett vámmal együtt (*cum tributo in eadem exigi ex antiquo consueto*).¹⁹³⁰ A Kadarkúton szedett vámot csak 1382-ben említették újra.¹⁹³¹

1921 DF 278 624 (Anjou-oklt. XIX. 55. sz.).

1922 1325: UB III. 194.; 1331: UB IV. 95.

1923 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 51–52.

1924 Vö. Engel P.: Genealógia: Köveskúti (Vas m.).

1925 UB IV. 95–96. (Anjou-oklt. XV. 347. sz.).

1926 DHA I. 284. (RA 26. sz.).

1927 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 50.

1928 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

1929 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

1930 DL 37 364.; Az oklevél hamis, l. Anjou-oklt. VI. 559. sz.

1931 PRT II. 570.; 1471-ben is vámszedő helyként jelenik meg, Héderváry I. 365.

Keve

(Keve megye) [Kovin, SRB]

Kevénél a Dunán rév működött, melyre azonban csak a forrásokban található utalásokból következtethetünk. A 14. századi krónikakompozíció szerint a Nišből visszatérő Salamon király és Géza herceg serege Keve váránál vált szét.¹⁹³² 1189-ben Barbarossa Frigyes Belgrádnál kelt át, melyet kísérfője, Ansbertus, Kevével ellentétes oldalon fekvőnek ír le.¹⁹³³

Kevén vásárral is számolnunk kell, melynek kialakulását a település kedvező földrajzi elhelyezkedése, a rév működése, valamint ispánsági központi szerepe segítette elő. Idriszi a 12. század közepén a következőket írta: „Keve városa nagy, virágzó város a Duna folyón, piacokkal és kézműiparral.”¹⁹³⁴ VII. Lajos francia király seregének 1147-ben Kevéből küldtek hajóval élelmet, ahol az árusok egy rézért 5 dénár, és 12 solidust 1 márkára váltottak át.¹⁹³⁵

Királyréve

(Küküllő megye) [Micăsasétól (Mikeszásza) keletre, RO]

Mikeszásza és Kisekemező közötti Királyréve (*Kyralreve*, *Kyralreue*) neve arra utal,¹⁹³⁶ hogy rév működött a területén, mely a Nagyküküllőn biztosított átkelési lehetőséget. Jóllehet Királyréve csak I. Lajos kori forrásokban bukkan fel – már lakatlan birtokként –, a név előtagja az átkelő koraiságára utal. A rév a Medgyesről a Nagyküküllő mentén vezető út átkelőhelye volt.¹⁹³⁷

Királyréve

(Ugocsa megye) [Verjacja (Veréc) vidékén, UKR]

1355. december 15-én I. Lajos a Nyaláb királyi várhoz tartozó Nagyszász, Királyháza, Ardo, Veréce falvak lakóinak különböző szabadságokat biztosított: így mentesítették őket a Tiszán lévő Királyréve nevű révénél (*in portu Tycie Kyralreue*) szedett vám fizetése alól.¹⁹³⁸ Bár az átkelőhely csak az I. Lajos kori forrásokban bukkan fel, a rév nevének előtagja az átkelőhely koraiságára utal. A rév a Husztra vezető út átkelőhelye lehetett a Tiszán, mivel a Szőlősréve vezető úton Szőlősrév nevű rév működött.¹⁹³⁹

1932 SRH I. 377.

1933 Gombos Cat. 1721.

1934 Elter I.: Idrisi 59.

1935 Gombos Cat. 1721.

1936 1356k: DL 31 101 (CDT III. 831. sz.); 1358: AO VII. 55–56. (CDT III. 984. sz.).

1937 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. térképmelléklet.

1938 AO VI. 409. (Tringli I.: Perényi 86. sz.).

1939 Vö. Szőlős (Ugocsa megye).

Királyréve

(Zágráb megye) [Zagreb (Zágráb) területén, HO]

1266-ban IV. Béla a Gréc hegy körül egy földterületet adományozott a zágrábi *hospeseknek*, és e földterület határa a Száva Királyrév (*Kyralrewy*) nevű révénél kezdődött.¹⁹⁴⁰ Az átkelőhely azonos lehet Dobraföld¹⁹⁴¹ 1209. évi határjárásában említett kőrévvel (*ad lapideum portum*) a Száván.¹⁹⁴² 1316-ban I. Károly az egész országban szabad közlekedést biztosított a külföldi kereskedőknek, amennyiben a régtől fogva szokásos vámokat és a Száva kikötőjénél épített vár alatt a harmincadot megfizetik.¹⁹⁴³ Az a rév, ahol a harmincadot szedték, szintén a Zágráb melletti Királyrévhez köthető,¹⁹⁴⁴ ugyanis I. Károly 1318. évi oklevelében a zágrábi káptalant megerősítette a zágrábi vásárvám birtokában a királynéi harmincad kivételével (*praeter tricesimam dominae consortis nostrae*).¹⁹⁴⁵

Kisjóka

(Pozsony megye) [Jelka (Jóka) területén, SVK]

Kisjókánál a Hídvice vizén rév (*in portum iamdicte aque Hyduize*) működött.¹⁹⁴⁶

Kispalugya

(Liptó megye) [Liptovský Mikuláš (Liptószenmiklós) része, SVK]

1299-ben III. András oklevelében írásba foglalta Kispalugya birtok határjárását. Ezek szerint a határ a Vág folyó lovas vagy gyalogos átkelőhelyénél (*transitus equinus sive pedestri*) kezdődik, szemben a Szent Miklós-egyház tornyával,¹⁹⁴⁷ mely átkelőt egy gyalogos úton lehetett megközelíteni. Ettől lejjebb egy nagy híd (*ad magnum pontem*) állt a Vágon.¹⁹⁴⁸ Ezek szerint Kispalugya keleti határában, Szentmiklóssal átellenben a Vágon lovasok és gyalogosok által használható átkelő, vélhetően gázló biztosította az átjutást, ettől nyugatra azonban egy híd állt, amely már a szekerekkel átkelőknél is lehetőséget nyújtott útjuk Vágon túli folytatására.

1940 [...] in portu Zawae, qui Kyralrewy dicitur – CDCr V. 403.

1941 A földterület azonosításához vö. *Ivančan, L.*: Crkva Svih Svetih u Stenjevцу 187–189.

1942 ÁÚO XI. 91.

1943 MDE I. 207. (Anjou-oklt. IV. 320. sz.)

1944 *Pach Zs. P.*: A harmincadvám az Anjou-korban 232.

1945 CDCr VIII. 503. (Anjou-oklt. V. 173. sz.).

1946 1339: DF 226 687 (Anjou-oklt. XXIII. 50. sz.).

1947 [...] contra turrem seu campanile ecclesie sancti Nicolai – HO VIII. 395.

1948 RA II/4. 236–237.

Kladusa

(Zágráb megye) [Velika Kladuša területén, BIH]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló¹⁹⁴⁹ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a kladusai vám Radoszló kezébe került.¹⁹⁵⁰

Kocs

(Komárom megye) [Kocs, H]

Garai Miklós nádor 1412. szeptember 9-i oklevele szerint Kocsnál szedett vámra vonatkozóan I. Károly két oklevelet is kiadott, melyekben Csór nembeli Péter fia Tamásnak¹⁹⁵¹ adományozta azt, ahogy a falut is neki juttatta.¹⁹⁵²

Kocsordhida

(Szatmár megye) [Kocsord, H]

Kocsordhidán híd állt a Szamoson, melyre a település neve is utal.¹⁹⁵³ A településen keresztül lehetett Szatmárból, illetőleg Szatmárnémetiből Bátorba jutni.¹⁹⁵⁴ A hídnál hídvámot szedhettek, mely Káta nembeli Panyit fia Ábrahám¹⁹⁵⁵ birtokában volt, aki 1277-ben úgy rendelkezett, hogy ha anyját megelőzve halna meg, akkor többek között a kocsordhidai vámmal kell kifizetni anyja hitbérét és jegyajándékát.¹⁹⁵⁶ Az oklevelet Fejér György 1270-es kelettel is kiadta, mely diplomát Keresztury József *Descriptio Eppatus et Capituli Varadiensis* című művéből vette.¹⁹⁵⁷ Ezen kiadásban Ábrahám anyjának hitbérére és jegyajándékára vonatkozó kitétel nem szerepelt, és a kocsordhidai vám sem található meg benne. Ennek az lehetett az oka, hogy Kocsord birtokhoz Ábrahám csak 1272-ben jutott hozzá, amikor azt Káta nembeli Csiszér fia Henrik neki átengedte.¹⁹⁵⁸ Elképzelhető, hogy a Fejér által 1270-es évszámmal kiadott diploma nem egy hibás évszámmal ellátott oklevél,¹⁹⁵⁹ hanem egy korábbi egyezés szövege.¹⁹⁶⁰ Ábrahám utódai azonban már bizonyosan birtokolták a vámot, ugyanis 1371-ben a Káta nembeli Csaohlyi János

1949 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

1950 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

1951 Vö. Engel P.: Genealógia: Csór nem.

1952 [...] super tributo de Kooch – DL 9717. (ZsO III. 2653. sz.).

1953 1262. április 28.: in ponte Ruchard – EFHU III/2. 54. (RA 1785. sz.); 1277: Kochurdhyda – CD V/2. 419.; Mező A.–Németh P.: Szabolcs-Szatmár 64.; A név kialakulására l. Kálnási Á.: Szatmári helynévtípusok 22.

1954 Vö. KOKISZSZB 29.; 31.; 32.

1955 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 1. tábla: elágazás.

1956 CD V/2. 419.

1957 CD V/1. 73–75.

1958 CD V/1. 264–265.; 268–269.

1959 Németh P.: A középkori Szatmár megye 41.

1960 Mind az 1270-es, mind az 1277-es oklevél eredetije mára elveszett.

fiái, Sebestyén és János¹⁹⁶¹ a kocsordi vámjukon (*tributum in vadu*) áthaladó tunyogiat mentesítették a vámfizetés alól, kivéve azt az esetet, amikor árukkal megakasztottan akartak ott átkelni.¹⁹⁶² Ugyanakkor a vám egyharmada a szatmári ispán kezében volt. 1317. május 28-án Zsidó nembeli Pető szatmári ispán¹⁹⁶³ Balogsemjén nembeli Mihály fia Mihálynak¹⁹⁶⁴ ígérte a szatmári ispánságot a kocsordi vámjával együtt.¹⁹⁶⁵ A szatmári ispánhoz tartozó egyharmadot I. Lajos 1357-ben adományozta el György fia Mihálynak.¹⁹⁶⁶ Ez arra utal, hogy Ábrahám utódai csak a vám kétharmada felett rendelkezhetnek, az egyharmad a szatmári ispán kezében maradt. Azt, hogy Ábrahám az Árpád-korban már birtokolta-e a vámot, illetve mikor került leszármazottai kezébe a vám, nem tudjuk megmondani.

Kolon

(Zala megye) [Kolon puszta Balatonmagyaród közelében, H]

1019-ben – egy hamis oklevél szerint – I. István a zalavári apátságnak adományozta Kolon város vizének és hídjának jövedelmét (*redditus*).¹⁹⁶⁷ Bár az oklevél nem nevezi vámnak a híd jövedelmét, ez alatt azonban mást nem érthetünk. Györffy György szerint az oklevél hídvámra vonatkozó része egy 11. századi összeírássá vezethető vissza.¹⁹⁶⁸ Ha ezt elfogadjuk, akkor a vám 11. századi létében nem kétkelhetünk. Elképzelhető, hogy a későbbi időszakban rév működött Kolonnál a Balatonon, és itt adott ki (*in portu Kolun*) 1313. augusztus 14-én János somogyi és tolnai ispán oklevelet.¹⁹⁶⁹

Kolos

(Nyitra megye) [Veľký Klíž (Nagykolos) része, SVK]

Kolosban valószínűleg a 13. század második felében szerdánként *forum liberumot* tartottak, ugyanis 1329. január 25-én I. Károly Kolos faluban visszaállította a kolosi monostor vásárjogát, mivel Koloson régóta (*ab antiquo*) tartottak *forum liberumot*, ami a békétlen idők (*propter temporis impacati*) miatt szűnt meg. A király elrendelte, hogy a kereskedők és a vevők a vásárt szerdai napon látogathassák, a vásár a király különleges oltalma alatt (*sub nostra protectione speciali*) állt, illetőleg az uralkodó Endre fehérvári prépost védelme alá (*sub defensione*) helyezte. A vásáron vámot (*sine ulla tributi exaccione*) nem kellett fizetni, a vásárban megfordulókat pedig

1961 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 7. tábla Csaholyi.

1962 DL 13 272.

1963 Vö. Engel P.: Genealógia: Zsidó nem 3. tábla: Petőfi és Becski (Bekcs-fi).

1964 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla semjéni ág.

1965 AO I. 428. (Anjou-oklt. IV. 476. sz.).

1966 AO VI. 580.

1967 DHA 91. (RA 7. sz.).

1968 Györffy Gy.: István király és műve 325.

1969 Zichy I. 147. (Anjou-oklt. 585. sz.).

jöttükben-mentükben, illetve ott-tartózkodásuk alatt senki sem háborgathatta.¹⁹⁷⁰ Györffy György kétes hitelűnek tekintette az oklevelet,¹⁹⁷¹ mivel 1317. október 23-án I. Károly mint az örökös nélkül elhalt Gyulazsombor nembeli Sebret fia Erdőfaluját adta Balog nembeli Ivánka fia Miklós fiainak¹⁹⁷² a Bars megyei Bori melletti Kolosmonostorát,¹⁹⁷³ majd pedig 1329. március 27-én meg is erősítette ezen adományát.¹⁹⁷⁴ Két oklevél számol be arról, hogy Kolos a kolosi apátság birtokában volt. Az egyik szerint 1293. június 1-jén III. András iktatta be a monostort Kolos birtokba,¹⁹⁷⁵ a másik szerint ugyanezt tette I. Károly 1327. augusztus 1-jén.¹⁹⁷⁶ A III. András kori oklevél hamis volta mellett több érv is szól,¹⁹⁷⁷ az 1327. évi oklevélnek azonban csak Kolosmonostor 1317. évi eladományozása és ennek 1329-ben történő megerősítése mond ellent. Feltűnő, hogy e két utóbbi oklevélben nem Kolos, hanem Kolosmonostora szerepelt, jöllehet a források egyéb esetekben a települést, illetőleg a monostort Kolosként, illetve kolosiként tüntették fel.¹⁹⁷⁸ Kolosmonostor az 1317. évi oklevél szerint Bori mellett feküdt,¹⁹⁷⁹ ami Hrussó vár tartozékaként Keresztúr és Zsíkva közöttiként jelenik meg,¹⁹⁸⁰ majd Kistapolcsány szomszédjaként is találkozunk vele.¹⁹⁸¹ Ezzel szemben Kolos Kalacsna, Brogyán és Turcsány szomszédosa volt.¹⁹⁸² Ez alapján Kolost és Kolosmonostorát nem tekinthetjük ugyanazon településnek, és Kolost, valamint az ott tartott vásárt a kolosi monostor tulajdonában lévőnek fogadhatjuk el.

Kolozs(akna)

(Kolozs megye) [Cojocna, RO]

1291-ben III. András Tordaakna *hospeseinek* azon szabadságokat adta, amelyekkel Désakna, Szék és Kolozs *hospesei* rendelkeznek. E szerint: péntek reggeltől szombat estig tartó vásáraikra érkezők vámot nem fizetnek, ahogy a Tordán lakó *hospesek* áruai után sem követelhetnek vámot, valamint Szent Márton ünnepe (november 11.) előtt nyolc napon át maguknak vághatnak sót, amit utána maguk árusíthatnak el.¹⁹⁸³ Kolozsakna területén fontos sóbánya működött, az ott lakó *hospesek* egyik fő kereskedelmi árucikke is ez lehetett. Kolozsaknán a vásárt Tordaakna *hospeseinek* adott kiváltságlevél alapján feltételezhetjük.

1970 AO II. 386–387. (Anjou-oklt. XIII. 47. sz.).

1971 Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 411.

1972 Vö. Engel P.: Genealógia: Balog nem 3. Szécsi 1. tábla.

1973 Anjou-oklt. IV. 605. sz.

1974 Anjou-oklt. XIII. 149. sz.

1975 HOkI. 139. (RA 3927. sz.).

1976 Anjou-oklt. XI. 386. sz.

1977 RA 3927. sz.

1978 Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 410.

1979 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 436.

1980 1388. április 17.: ZsO I. 502. sz.

1981 1407. december 31.: ZsO II/2. 5867. sz.

1982 Vö. +1293: 138.; 1327. július 8.: CD VIII/3. 233. (Anjou-oklt. XI. 361. sz.).

1983 UGDS I. 182. (RA 3755. sz.).

Kolozsmonostor

(Kolozs megye) [Cluj-Mănăştur, RO]

IV. Béla nevére hamisított oklevél szerint 1263-ban az uralkodó – mivel a tatárjárás alatt a kolozsmonostori apátság oklevelei elpusztultak – újból a monostornak adományozta a Monostoron szedett vámot.¹⁹⁸⁴ Az erdélyi káptalan 1296. évi – szintén hamis – oklevele szerint III. András parancsolta meg,¹⁹⁸⁵ hogy újra iktassák be birtokaiba az apátságot, mivel okleveleik IV. László idején a tatár betöréskor elpusztultak. A káptalan ennek megfelelően Monostor birtokba, illetve az ott szedett vám birtokába is újra beiktatta a monostort.¹⁹⁸⁶ A két hamis oklevél szerint a Kolozsmonostoron szedett vám a kolozsmonostori apátság birtokában volt az Árpád-korban. Az apátság vámbirtoklására utal egy 1427. évi leltár bejegyzése, mely szerint 1342-ben I. Károly a kolozsvári polgárokkal szemben a Monostor birtokon szedett vámról adott ki oklevelet.¹⁹⁸⁷ Kolozsmonostoron vélhetően közlekedési vámot szedtek, hiszen e település érintésével lehetett Erdélybe jutni.¹⁹⁸⁸

Kolozsvár

(Kolozs megye) [Cluj Napoca, RO]

1338-ban Kolozsvár csütörtöki vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.¹⁹⁸⁹ Mivel a település két főút találkozása mellett feküdt, ispánsági székhely volt, így vélhetően már a 11–12. században vásártartó hely volt. Ez a vásár a tatárjárást követően, a települést ért támadás következményeként elenyészhetett. Amikor 1316. augusztus 19-én I. Károly visszaállította a kolozsvári *hospesek* V. Istvántól kapott kiváltságait, vásártartási jogukról nem emlékezett meg, ugyanakkor Erdély határain belül mind a városokban, mind más helyeken dolgaik és áruik utáni vámmentességükre utalt.¹⁹⁹⁰ Elképzelhető, hogy a vásártartási jog már V. István által biztosított kiváltságokban is benne foglaltatott és így I. Károly már újólag nem intézkedett róla,¹⁹⁹¹ míg a területileg korlátozott vámmentességet – ami szintén elképzelhető V. István korában – szerepeltette. V. István e kiváltságokat talán még megkoronázása előtt biztosította a *hospeseknek*, hiszen István IV. Béla uralkodása alatt Erdély élén állt 1257–1258, majd 1260 közepétől 1270 között.¹⁹⁹² Az azonban bizonyos, hogy még V. István Kolozsvárt az erdélyi püspöknek adományozta, amit 1275-ben IV. László is megújított.¹⁹⁹³ Az adományozás időpontját nem ismerjük, de

1984 Jakó Zs.: Kolozsmonostori apátság 114. (RA 1338. sz.).

1985 +1296. június 24.: Jakó Zs.: Kolozsmonostori apátság 119. (RA 4063. sz.).

1986 Jakó Zs.: Kolozsmonostori apátság 122. (CDT I. 549. sz.).

1987 Jakó Zs.: Kolozsmonostori konvent I. 184. (Anjou-oklt. XXVI. 184. sz.).

1988 Vö. Csomor L.: A kolozsmonostori apátság 22.

1989 1337. december 10.: UGDS I. 490. (Wass cs. lt. 46. sz.).

1990 ÁÚO VIII. 266–268. (Anjou-oklt. IV. 313. sz.); Vö. 1322. április 20.: UGDS I. 362. (Anjou-oklt. VI. 532. sz.).

1991 Vö. Lupescu, R.: Kolozsvár korai tört. 55.

1992 Zsoldos A.: Családi ügy 13.

1993 UGDS I. 128. (RA 2665. sz.).

feltételezhetjük, hogy erre sor kerülhetett akár V. István megkoronázását követően, amikor addigi alkancellárja, Monoszló nembeli Péter került az erdélyi püspökség élére.¹⁹⁹⁴ A 14. század elején Kolozsvár kikerült a püspökség birtokából.¹⁹⁹⁵

Komár

(Zala megye) [Zalakomár, H]

Komárban 1263-ban IV. Béla király engedélyezte a komári *hospesek*nek a csütörtökönkénti vásártartást.¹⁹⁹⁶

Komárom

(Komárom megye) [Komárom, H; Komárno, SVK]

Komáromnál rév segítette az átkelőket mind a Dunán, mind a Vágon, ugyanakkor a településen vásár is működött, melynek korai kialakulását elősegítette Komárom ispánsági központ volta és a Duna, mint a legjelentősebb vízi útvonal, közelsége. A vásár jelentőségét mutatja, hogy 1300-ban háromvásáros kihirdetés színhelye volt.¹⁹⁹⁷

A komáromi rév- és vásárvám kétharmadát a hagyomány szerint a bakonybéli apátság I. István adományából tudhatta magáénak.¹⁹⁹⁸ A bakonybéli apátság vámbirtoklása már az Árpád-kor végén nehézségekbe ütközött. IV. László uralkodása alatt a Komáromot birtokló Szécs nembeli Komáromi Pállal és Miklóssal szemben kellett védelmezni az apátság vámrészét.¹⁹⁹⁹ Hiába azonban az egyházi fenyíték kilátásba helyezése is, mivel a későbbi időszakban sem tudta vámbirtoklását érvényesíteni a bakonybéli apátság. 1305-ben Komáromi Pál az általa alapított komáromi kolostornak adományozta a Vág és a Duna folyón Esztergom vagy Buda felé hajókon vagy azok mellett kosarakban vagy bárka nevű eszközökön szállított összes hal vámját mind vásári napokon, mind más napokon, amelyek után régtől fogva egyenként 12 dénárt és 2 halat szoktak vámként fizetni, valamint azon halak utáni vámokat is nekik adományozta, amelyek után kevesebbet kellett fizetni. Az adomány azonban nem vonatkozott a vizákra vagy halakra, amelyeket szekereken szállítottak, továbbá a *Temletes* nevű német halszállítókra, akik veszik és sózzák a

1994 Zsoldos A.: Családi ügy 122.

1995 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 359.

1996 Solymosi L.: Földesúri járadékok 221. (RA 1358. sz.).

1997 ÁÚO X. 392.

1998 +1037: tributa [...] de portu et de foro in Camarin – DHA 118. (RA 9. sz.); 12. sz.: et de portu Wag dantur tributa [...] Hac ordinatione rex Sacro Beatoque Mauricio ordinavit sanctus Stephanus rex, quam autem et renovavit rex piissimus Ladizlauus rogatu Joseph incliti patris et eiusdem, qui nunc patrissat eodem in loco – DHA 254. (RA 22. sz.); Az oklevél kritikájára l. DHA 248–250.; 1286: universis privilegiis sanctorum progenitorum nostrorum, sanctissimi videlicet regis Stephani et beati regis Ladislai, nec non regis Bele avi nostri, nobis per abbatem de Bel exhibitis, prout in eisdem comperimus, duas partes tributi portus et fori de [Camarum] monasterio Sancti Mauricii de Bel restituerimus – PRT VIII. 301. (RA 3600. sz.).

1999 Vö. PRT VIII. 301. (RA 3600. sz.).

halat, az ő vámjukat, miként más régibb és nagyobb vámokat, a vár fenntartására és magának tartotta fenn.²⁰⁰⁰ 1306. július 25-én a bakonybéli apát tiltakozott is, hogy Komáromi Pál a monostor nagy kárára nem csupán a monostorhoz tartozó komáromi rév- és vásárvámját idegenítette el, hanem a vásárvám halakra vonatkozó részét is, amely halakat keddi vagy más napokon a halászok, kereskedők és más emberek hoznak, és a vásáron adnak-vesznek, az általános vásárvámtól elkülönítve az ott létesített új kolostornak adta.²⁰⁰¹ Az ügyben a pannonhalmi kolostor járt el, mely 1306. augusztus 12-én kelt oklevelében igazolta a bakonybéli apátság állítását.²⁰⁰² Az apátság a későbbi évtizedek, évszázadok alatt is több esetben volt kénytelen e vámharmad birtoklása érdekében különböző személyekkel vitába szállni.²⁰⁰³ A 14. század eleji adatok arra is fényt vetnek, hogy a Duna közelségéből adódóan a településen működő vásáron a halkereskedelem jelentős volt, a környéken kifogott halakat nemcsak belföldön, hanem külföldön is értékesítették, illetőleg hogy a hetivásár napja az Árpád-korban kedd lehetett.²⁰⁰⁴

A vám egyharmada a komáromi ispán felügyelete alatt volt az Árpád-korban, majd azt követően is. E vámrészt 1315. augusztus 1-jén I. Károly Komárom megyével együtt Tamás esztergomi érseknek adományozta.²⁰⁰⁵ Valójában akkor ez a Komáromot 1308 óta birtokló Csák Máté kezében volt, akitől csak 1317-ben foglalta vissza a király Komáromot.²⁰⁰⁶ Végül 1320. augusztus 29-én I. Károly visszavette Komáromot a vámmal együtt az esztergomi érsektől.²⁰⁰⁷

A komáromi *hospesek*nek 1277. április 15-én Hontpázmány nembeli Tamás pozsonyi, nyitrai és komáromi ispán²⁰⁰⁸ többek között azt a kiváltságot adta, hogy a vizeken saját áruikkal (*cum ipsorum mercimoniis*) bárhol szabadon átkelhetnek és közlekedhetnek.²⁰⁰⁹ Mindez valószínűleg azokon a területeken jelentett szabad, azaz vámtól mentes átkelést, amelyek Tamás felügyelete alá tartoztak. Ezt erősíti meg I. Károly 1331. október 6-án kiadott oklevele, melyben az uralkodó a komáromi polgároknak különböző kiváltságokat adott, valójában azonban Tamás fentebbi 1277. évi oklevelében lévő pontokat ismételte meg kisebb kiegészítésekkel. A szabad közlekedésre vonatkozó rendelkezést úgy módosította, hogy

2000 PRT VIII. 355. (Anjou-oklt. I. 803. sz.).

2001 Religiosus vir frater Leo abbas de Beel nostre conqueritur maiestati, quod in grande preiudicium monasterii sui magister Paulus de Kamaron non solum tributum portus et fori de eodem Kamaron ad ipsum suum monasterium de iure pertinentia, sed proximis hiis temporibus impacatis ab ipso alienata, detineret indebite occupata, quin etiam eo non contentus, quandam partem dicti tributi fori de piscibus videlicet, qui ad ipsum forum tam feriis tertiis, quam aliis diebus per piscatores et mercatores seu alios homines adducerentur ac inibi venderentur et etiam emerentur semper et ab antiquo hactenus cum ipso principali tributo fori indivisim et insimul recipi consuetum, a suo toto dividere et novo clastro ibidem constructo conferre et perpetuare niteretur – PRT VIII. 304. (Anjou-oklt. II. 51. sz.).

2002 PRT VIII. 303–304. (Anjou-oklt. II. 59. sz.).

2003 Vö. *Sörös P.*: Komáromi vámpör; *Sörös P.*: A komáromi rév és vám.

2004 Vö. 1306. július 25: PRT VIII. 304. (Anjou-oklt. II. 51. sz.).

2005 MES II. 711. (Anjou-oklt. IV. 131. sz.).

2006 Vö. *Kristó Gy.*: Csák Máté 161., 196.; *Engel P.*: Az ország újraegyesítése 119–120.; *Kristó Gy.*: I. Károly király harcai 332–333.

2007 MES II. 781. (Anjou-oklt. V. 887. sz.).

2008 Vö. *Zsoldos A.*: Archontológia 354.

2009 VMMS I. 63.

azt az egész országban érvényesnek tekintette,²⁰¹⁰ azaz az uralkodó joghatósága alatt lévő területen.

Komárom megye

1315. augusztus 1-jén I. Károly Komárom megyét a hozzá tartozó vámokkal Tamás esztergomi érseknek adományozta.²⁰¹¹ Valójában akkor ez a Komáromot 1308 óta birtokló Csák Máté kezében volt, akitől csak 1317-ben foglalta vissza a király Komáromot.²⁰¹² Végül 1320. augusztus 29-én I. Károly visszavette Komárom megyét a vámokkal együtt az esztergomi érsektől, és cserébe Bars városát és Bars megyét – szintén a vámokkal együtt – juttatta neki.²⁰¹³

Kompolt

(Heves megye) [Kompolt, H]

A Heves megye fő kereskedelmi útja mentén fekvő²⁰¹⁴ Kompolton közlekedési vámot szedtek, melyet 1280. április 9-én kelt oklevelével IV. László állított fel, és a kompolti Szűz Mária-monostor újjáépítésére fordított. Az uralkodó oklevelében meghatározta a vámtételeket is, így a településen áthaladóknak sőt szállító szekér után 1 sőt, 1 mázsaszekér után 1 pondust, 1 hordó bor után pedig 2 dénárt kellett leróni.²⁰¹⁵ A 14. század második felében az utasok és a kereskedők igyekeztek kikerülni a települést és a vámfizetést, ezért I. Lajos több esetben is arra kényszerült, hogy megparancsolja a kereskedőknek, hogy a falun átvezető utat használják.²⁰¹⁶ A településen legkésőbb az Anjou-korban már vásárt tartottak szerdánként, melynek jelentőségét mutatja, hogy 1322-ben háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²⁰¹⁷

Koppány

(Veszprém megye) [Bakonykoppány, H]

Koppány 1086. évi határjárása szerint a falu nyugati határában állt Iba hídja (*ad pontem Iba*), a Gerence-patak pedig a Tugut²⁰¹⁸ révhez (*ad portum Tugut*) vezetett.²⁰¹⁹

2010 VMMS I. 120. (Anjou-oklt. XV. 403. sz.).

2011 MES II. 711. (Anjou-oklt. IV. 131. sz.).

2012 Vö. Kristó Gy.: Csák Máté 161., 196.; Engel P.: Az ország újraegyesítése 119–120.; Kristó Gy.: I. Károly király harcai 332–333.

2013 MES II. 781–782. (Anjou-oklt. V. 887. sz.).

2014 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz 56.

2015 CD V/3. 21. (RA 3047. sz.).

2016 1347: Anjou-oklt. XXXI. 491. sz.; 1367: CD IX/4. 51–52., Vö. Kovács B.: Heves megye vámhelyei 20.

2017 AO II. 33. (Anjou-oklt. VI. 688. sz.).

2018 A Tugut a Tét személynévvel hozható kapcsolatba, vö. Kristó Gy.–Makk F.–Szegefü L.: „Korai” helyneveink II. 43.

2019 DHA I. 250. (RA 22. sz.) Az oklevél kritikájára I. DHA I. 248–250.; DHA 259. Az oklevél kritikájára I. DHA I. 258.

Mindkét átkelőhely a Gerence-patakon működött: a rév Koppányból Bakonybél felé vezető úton, a híd a Koppányból Olasziba vezető úton állt.

Korana

(Zágráb megye) [Gornji Skradtól (Szkrad) nyugatra, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²⁰²⁰ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a koranai vám Radoszló kezébe került.²⁰²¹

Kóród

(Szatmár megye) [Tiszakóród, H]

1344-ben I. Lajos Szentemágócs nembeli Kölcsi Dénes fiait²⁰²² megerősítette a kóródi révvám felének (*cum medietate tributi portus in Korogh*) a birtoklásában, melyeket korábban I. Károly, majd I. Lajos is elvett tőlük.²⁰²³ A falut és a Tiszán működő rév vámját feltehetően eredetileg Kölcsi Dénes birtokolta.

Koros

(Nyitra megye) [Krušovce (Nyitrakoros), SVK]

A korosi vám, valamint maga a birtok is, V. István 1271. augusztus 31-én kelt oklevelé szerint a nyitrai egyház kezében volt.²⁰²⁴ A diploma hitelessége ellen azonban több érv is szól,²⁰²⁵ amit a korosi vámról vonatkozó rész is megerősíthet. Egyrészt az itt szedett vámról más adattal nem rendelkezünk, másrészt csak a település egy része volt a nyitrai egyház birtokában, melyre azonban szintén csak egy hamis adattal bízunk.²⁰²⁶ Hiteles oklevélből mindössze annyi derül ki, hogy a nyitrai püspökség élvezte a korosi egyház negyedét.²⁰²⁷

2020 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2021 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

2022 Vö. Engel P.: Genealógia: Szentemágocs nem 2. tábla: Kölcsi.

2023 CD IX/1. 201. (Anjou-oklt. XXVIII. 484. sz.).

2024 CD VII/2. 152. (RA 2106. sz.).

2025 RA 2106. sz.

2026 1158: CDES I. 83. (RA 94. sz.).

2027 1285. augusztus 17.: CD V/3. 297.; 1313. június 10.: CD VIII/1. 514. (Anjou-oklt. III. 533. sz.).

Korpona

(Hont megye) [Krupina, SVK]

1244. december 15-én IV. Béla a korponai *hospeseknek* a tatárjárás alatt elveszett kiváltságlevele helyébe újat adott, melyben a határvámokon kívül²⁰²⁸ a királyi vámok alól felmentette őket.²⁰²⁹ Az uralkodó oklevelében nem biztosított vásártartási engedélyt a 13. század elején Korpona területén megtelepülő száz *hospeseknek*, mégis feltételezhető, hogy a településen vásárt tartottak. Korpona kiváltságai több esetben mintául szolgáltak más városok privilégiumának kiállításakor.²⁰³⁰ Az Árpád-korban a hibbei *hospesek*,²⁰³¹ I. Károly korában Dobsina, Pelsőc és Csetnek, Turócszentmárton, valamint Zólyomlipcse kapta meg a korponai *hospesek* által élvezett kiváltságokat.²⁰³² Hibbének, Pelsőcnek és Csetnek számára biztosított jogok sorában vásártartásra vonatkozó kiváltságot is találunk,²⁰³³ ez utóbbiban azonban a korponai *hospesek* által élvezett kiváltságoktól elkülönülve jelentkezik az oklevélben.

Kotojd

[helye ismeretlen]

A 14. századi krónikakompozíció 117. (*transivitque Tysciam in Cothoyd*),²⁰³⁴ 119. (*transivit Tysciam congelatam in Thoroyd*)²⁰³⁵ és 137. fejezetében (*transiens Tysciam in Thocoyd*)²⁰³⁶ említette Kotojdnál a Tiszán történő átkelést. Mügeln Henrik krónikájában is szerepelt *Totoyd* alakban.²⁰³⁷ Kotojd lokalizálása vitatott a szakirodalomban, többen a Kota-érrel vélték kapcsolatba hozhatónak²⁰³⁸ és Tiszafüred környékére helyezték,²⁰³⁹ illetőleg Dorogmával azonosították.²⁰⁴⁰ Vannak, akik Tokajnál²⁰⁴¹

2028 Domanovszky Sándor szerint a korponaiak Újvár felé járhattak külföldre, és a határvám a holicsi határvámra vonatkozhatott, *Domanovszky S.: A harminczadvám* 13.

2029 CDES II. 113–114. (RA 793. sz.); Átirta V. István 1270-ben, CD V/1. 67–68. (RA 2053. sz.); IV. László 1274. augusztus 17-én, RA II/2–3. 102–103. (RA 2531. sz.).

2030 A lipcsei *hospesek* (Liptó m.) a korponai *hospeseknek* csak a szabad tizedekre vonatkozó kiváltságát kapták meg. 1263. április 5.: VMMS I. 45. (RA 1344. sz.), 1270. június 24.: VMMS I. 53.; Vö. (1263.) április 9.: VMMS I. 46.

2031 1265. július 21.: VMMS I. 48–50. (RA 1449. sz.).

2032 Dobsina: 1326: VMMS I. 109. (Anjou-oklt. X. 578. sz.); Pelsőc és Dobsina: 1328. április 21.: VMMS I. 112. (Anjou-oklt. XII. 222. sz.); Turócszentmárton: 1340. október 3.: VMMS I. 130. (Anjou-oklt. XXIV. 571. sz.); Zólyomlipcse 1340. november 11.: VMMS I. 130–131. (Anjou-oklt. XXIV. 652. sz.).

2033 Dobsinán majd csak Zsigmond király engedélyezett 1417. augusztus 24-én péntekenként hetivásárt, valamint Vasas Szent Péter ünnepén (augusztus 1.) és az azt megelőző és követő napokon sokadalomtartást, ZsO VI. 833. sz.

2034 SRH I. 384.

2035 SRH I. 386.

2036 SRH I. 412.

2037 Darnach floh er aus dem streit an die Teysa gegen Totoyd – SRH II. 183.

2038 SRH I. 384. 3. jegyzet; Vö. *Pais D.: Cotoyd*.

2039 SRH I. 412. 4. jegyzet; *Mályusz E.–Kristó Gy.: Commentarii* 376.

2040 *Pauler Gy.: Magyar nemzet tört.* 124.; *Bánlaky J.: Hadtörténet* III. 117. 185. jegyzet.

2041 Lásd például *Györffy Gy.: Nemzetségtől a vármegyéig* 50.; *Képes krónika* 348. 493. jegyzet; *Szűcs J.: Sárospatak* 48. 244. jegyzet; *Benkő L.: Név és történelem* 163–164.; *Steinhübel J.: Vznik* 613.

vagy Abádnál keresték,²⁰⁴² illetőleg nem azonosíthatónak tekintik.²⁰⁴³ Segíthet-e a krónika Kotojd azonosításának kérdésében? A forrás szerint Géza, miután Kotojdnál átkelt a Tiszán, Vácig lovagolt,²⁰⁴⁴ illetve Salamon a befagyott Tiszán kelt át Kotojdnál, és utána Péter fiának udvarházában szállt meg.²⁰⁴⁵ Az átkelőt használta Kapolcs kun vezér is, aki „Byhorba ment; néhány napig az Umsoer folyó vidékén tartózkodott. Azután Thocoydnál átkelt a Tiszán és seregét három csapatra osztotta. Két csapatot a Homok feldúlására szánt, egyet pedig a Tisza környékének a kifosztására küldött.”²⁰⁴⁶ Kemej feltételezhető elhelyezkedése, a Nógrád megyei Vác és a Pest megyei Péteri²⁰⁴⁷ kizárják annak a lehetőségét, hogy Kotojdot Tokajjal azonosítsuk, hiszen Tokaj ezektől túl északra esett. Ezt erősíti a Kapolcsról szóló leírás is, mivel az ott olvasható Omsó-ér (*Umsoer*) azonos a Bihar északi részén folyó Ér-patakkal,²⁰⁴⁸ így inkább gondolhatunk a Dorogma környéki átkelésre, mint a jóval északabbra fekvő tokajira vagy a tőle délre fekvő abádira, ennek ellenére az adatokat a pontos azonosításhoz nem tartjuk elegendőnek.

Kovarc

(Nyitra megye) [Kovarce, SVK]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a kovarci vámrészt,²⁰⁴⁹ mely a vám tizedének felelhetett meg. Kovarc egy csere során 1280-ban Ludány nembeli Gothard kezéből a rokon Csaba fiának, Miklósnak és Mikónak a birtokába jutott.²⁰⁵⁰ Tőlük foglalhatta el Csák Máté a birtokot, és így kerülhetett a vám is a felügyelete alá.

Kőhídpordány

(Sopron megye) [Wulkaprodersdorf (Vulkapordány), A]

Kőhídpordányban, vagy annak környékén – nevéből (*Kuhidparadan*, *Kuhydparadan*, *Kichidparadan*) ítélve –,²⁰⁵¹ híd állt, mely a település melletti Seleg folyón (*iuxta ryuulum Seleg*)²⁰⁵² segíthette az átkelést.

2042 Steinhübel J.: Uhorskí Králi a Nitrianske kniežatá 409. 98. jegyzet.

2043 Zsoldos A.: Péter és Gurka 348.

2044 SRH I. 384.; SRH II. 183.

2045 SRH I. 386.

2046 SRH I. 412.; az idézett magyar fordítás Bellus Ilona munkája I. Képes Krónika 170.

2047 Vö. Zsoldos A.: Péter és Gurka 348–349.; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 553.

2048 Képes krónika 348. 493. jegyzet; Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 570.

2049 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

2050 Hont I. 120.

2051 1307. május 17.: Sopron vm. I. 67. (Anjou-oklt. II. 164. sz.); 1308. április 18.: DL 54 465 (Anjou-oklt. II. 340. sz.); 1327. március 16.: Sopron vm. I. 117. (Anjou-oklt. XI. 122. sz.); 1327. június 30.: UB III. 244. (Anjou-oklt. XI. 335. sz.).

2052 Ma Wulka.

Kölcse

(Szatmár megye) [Kölcse, H]

1344-ben I. Lajos Szentemágócs nembeli Kölcsei Dénes fiait²⁰⁵³ megerősítette a kölcsei hídvám (*tributum in Kulche in ponte*) birtoklásában, melyet korábban I. Károly, majd maga I. Lajos is elvett tőlük.²⁰⁵⁴ Mindez arra utal, hogy a falut²⁰⁵⁵ és a Túron álló híd vámját eredetileg Kölcsei Dénes birtokolta. Az bizonyos, hogy már 1339-ben I. Károly Kölcse és Cégény ügyében pereskedésben állt Dénes fiaival, mivel királyi jog szerint magának követelte a birtokokat Dénes halála után.²⁰⁵⁶ Dénes halálának pontos időpontját nem ismerjük, annyit tudunk, hogy 1328-ban még élt,²⁰⁵⁷ így ezt követően, valamikor 1328 és 1339 között halt meg. Nincs információ arra vonatkozóan, hogy a király miért tartott igényt a birtokokra Dénes örököseivel szemben.

Kölesér

(Bihar megye) [Salontától (Nagyszalonta) nyugatra, RO]

1203-ban Imre király a Bihar megye falvaiból és vásáraiból befolyt vámjövedelemnek a kétharmadát a váradi egyháznak adta, kivéve négy vásár, köztük Kölesér vámját,²⁰⁵⁸ amely így vásárvám lehetett. Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.²⁰⁵⁹ Az említések tartalmi különbséget is hordoznak magukban. Míg a Zágrábi krónikában fennmaradt szöveg a köleséri vásárvámra vonatkozó megszorítást nem tartalmazta,²⁰⁶⁰ az I. Lajos által 1342-ben kiadott oklevélben már szerepelt. 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Kölesérnél a Köles-ér nevű éren nagy híd vezetett keresztül, azonban nyáron, száraz időben a híd melletti is át lehetett kelni.²⁰⁶¹

Kőrév

(Zemplén megye) [Tokaj közelében, H]

1067 körül a Timár melletti Vejcsé határjárásában szerepel a szabolcsi nagy út, mely Kőrév (*Kuureu*) felé vezet, egészen a Bodrog és a Tisza összefolyásáig.²⁰⁶² IV. László

2053 Vö. Engel P.: Genealógia: Szentemágócs nem 2. tábla: Kölcsei.

2054 CD IX/1. 201. (Anjou-oklt. XXVIII. 484. sz.).

2055 Vö. Németh P.: A középkori Szatmár megye 156–157.

2056 [...] nomine juris nostri regali ab eiusdem filiis Dionisii recaptivare fecerimus – DI 70 549 (Anjou-oklt. XXIII. 3. sz.).

2057 Vö. 1328. június 5.: Anjou-oklt. XII. 308. sz.

2058 1342: AO IV. 292.

2059 Az oklevél szöveghagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

2060 Vö. SRH I. 211.

2061 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 87.

2062 ÁÚO I. 26.

két esetben Kőrév (*prope Keureu*) mellett adott ki oklevelet.²⁰⁶³ A település nevének olvasata vita tárgyát képezi. Egyesek Kőrű-ként,²⁰⁶⁴ mások Kőrévként oldják fel.²⁰⁶⁵ A rév olvasat mellett szól egy 1329-ben kiadott oklevél, melyben egy, a Tisza rakamazi oldalán elterülő földterület körüli vitát döntöttek el Gutkeled nembeli Bereck fia János,²⁰⁶⁶ Gutkeled nembeli Hodos fia Lőrinc²⁰⁶⁷ és az esztergomi Szent István király keresztes konvent között. Míg ezen földdarabról megállapították, hogy Rakamazhoz tartozik, megegyeztek abban is, hogy a Tisza áradásaikor – ha a víz kiterjed ezen vitatott földrészre – a konvent csónakai és hajói megrakodva vagy terheletlenül szabadon közlekedhetnek a folyón, és ez igaz János és Lőrinc, valamint Rakamaz faluban élő jobbágyaikra is, ha azok Tokaj irányába közlekednek. Kikötötték azonban, hogy ez nem sértheti a konventnek az átkelőktől, azok javai és áruai után a Kőrévnél (*Kureu*) szedett szokásos vámot (*in omnibus tributo ... quod in Kureu a transeuntibus rebus et mercimonibus exigi consuevit*).²⁰⁶⁸ Az oklevél nemcsak arról tájékoztat bennünket, hogy Kőrévnél átkelő működött, hanem arról is, hogy az átkelőktől beszedett vám az esztergomi Szent István-konvent birtokában volt. Az oklevélben e vámra vonatkozó kikötést pedig csak úgy tudjuk értelmezni, hogy ezzel biztosította magának a konvent, hogy a rakamaziak csak saját magukat, illetve áruikat szállítják át a Tiszán.

Körmend

(Vas megye) [Körmend, H]

Az 1244. október 28-án kelt királyi oklevél azon kitétele, hogy az utak viszontagságaitól félfő német kereskedők Körmenden maradhatnak a békekötésig,²⁰⁶⁹ azt feltételezi, hogy a településen vásárt tartottak. Ezt erősíti közvetetten ugyanezen oklevél azon adata, mely a körmendi kereskedőknek Vas és Zala megyékben vámmentességet biztosított.²⁰⁷⁰ A vásárra vonatkozó első okleveles említésünk 1327-ből való, mely szerint a körmendi szerdai vásáron kikiáltást tartottak.²⁰⁷¹ A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település a *via Latinorum* – mely dél felé Velencébe, északi irányban Bécsbe vitt – útvonalán helyezkedett el.²⁰⁷²

A körmendi *hospesek* területileg korlátozott vámmentességet kaptak IV. Béla királytól 1244. október 28-án, melynek értelmében kereskedőik Vas és Zala megyékben áruik után vámot nem fizettek.²⁰⁷³ Vélhetően elsősorban e két megyében folytattak kereskedelmi tevékenységet a körmendiek a 13. század közepe táján.

2063 1284. július 28.: HO VI. 305. (RA 3326. sz.); 1284. július 29.: HO VII. 187. (RA 3327. sz.).

2064 Juhász D.: Kőrű-féle helynevek; Juhász D.: Megjegyzések a Kőrű-féle; Juhász D.: Rév szavunk.

2065 Németh P.: Kőrű-féle helynevek.

2066 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 4. tábla: Bátori (somlyói).

2067 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 2. tábla: Szakolyi.

2068 DL 71 857 (Anjou-oklt. XIII. 172. sz.).

2069 EFHU III/2. 39. (RA 786. sz.).

2070 EFHU III/2. 38.

2071 HO I. 145. (Anjou-oklt. XI. 347. sz.).

2072 Tóth I. Gy.: Körmend alapítása 646.; Valter I.: Téglatemplomok 30.

2073 EFHU III/2. 38–39. (RA 786. sz.); Megerősítette V. István 1270-ben, HO VI. 177–178. (RA 2063. sz.).

Köröm

(Zemplén megye) [Köröm, H]

1341. november 8-án Bőcsi Balázs fia Dénes és fiai, Domokos, János, Sándor, András és Balázs²⁰⁷⁴ birtokosztályt tettek, és Köröm birtok az ott szokás szerint fizetett vámmal együtt (*cum... tributo in eadem villa exigi consueto*) Dénes fia Balázsnak jutott.²⁰⁷⁵ Vélhetően hídvámmal kell számolnunk a településen, jóllehet csak egy 1409. szeptember 2-án kelt oklevélből tudjuk meg, hogy a településnél híd állt a Hernádon, és az azon átkelő hídvámot tartoztak fizetni (*viatores, qui per dictos pontes transirent tributum ipsorum pontium ibidem dare deberent*).²⁰⁷⁶

Körös

(Körös megye) [Križevci, HR]

1252. április 24-én István bán a körösi *hospesek*nek megengedte, hogy keddi napokon hetivásárt tartsanak, az itt szedett vám kétharmada a bán, egyharmada a *hospesek* birtokába került, azonban a *hospesek* nem tartoztak vámot fizetni.²⁰⁷⁷

Körös folyó réve

(helye ismeretlen)

1086-ban a bakonybéli apátság Körös melletti földjének határa a Körös folyó révénél (*de portu eiusdem fluminis*) kezdődik.²⁰⁷⁸

Körösszeg

(Bihar megye) [Cheresig, RO]

A körösszegi hétfői vásár a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²⁰⁷⁹ Körösszeg a 13. század második felében válik jelentős helyé, váruradalmi központtá, és mint ilyen, már az Árpád-kor végén is rendelkezhetett vásárral.

2074 Vö. Engel P.: Genealógia: Cudar (bőcsi, ónodi) 1. tábla: Bőcsi.

2075 AO IV. 166. (Anjou-oklt. XXV. 774. sz.).

2076 DL 70 772 (*Tringli I.*: Perényi 311. sz.).

2077 CDCr IV. 490–491.; Megerősítette IV. Béla 1253. augusztus 16-án, CDCr IV. 538. (RA 996. sz.); Béla herceg 1269-ben, CDCr V. 513. (RD 38. sz.).

2078 DHA I. 251. (RA 22. sz.); Az oklevél kritikájára l. DHA I. 248–250.

2079 1322. június 29.: AO II. 24. (Anjou-oklt. VI. 655. sz.); 1322. augusztus 12.: AO II. 42. (Anjou-oklt. VI. 733. sz.).

Körtvélyes

(Csongrád megye) [Hódmezővásárhelytől nyugatra, H]

1266. május 5-én IV. Béla király jóváhagyta a Bárkalán nembeli Pósa fia, Nána²⁰⁸⁰ végrendeletét, melyben többek között a körtvélyesi rév negyedét a Margit-szigeti apácáknak adta.²⁰⁸¹ 1276. május 20-án V. Ince pápa megerősítette a Margit-szigeti apácákat birtokaikban és kiváltságaikban, a körtvélyesi rév negyede ekkor is az apácák birtokában volt.²⁰⁸² Az átkelőhely a Tiszán működött.

Kőszeg

(Sáros megye) [Kysak (Sároskőszeg), SVK]

1335-ben a Somosiak megosztottak birtokaikon, és úgy egyeztek meg, hogy míg György fia János és utódai, valamint jobbágysai a somosi vámon vagy a Tárca folyón átívelő hídon, addig Péter fiai, Egyed és Ivánka és utódai, valamint családja és jobbágysai a Hernád folyó hídján (*in ponte transeunte fluuium Harnad*) járhatnak szabadon.²⁰⁸³ A Hernád folyó hídjának György fia János birtokán kellett állnia. 1335-ben Kőszeg és Terebő az a két Hernád-parti birtok, mely János kezébe jut. A híd valószínűleg e két falu valamelyikén vagy a két falu közötti területen helyezkedett el. Bár a Somosiak 1335-ben öröklött birtokaikon osztoznak meg, Kőszeg és Terebő közül a korábbi osztozkodások során csak Terebővel találkozunk. Terebő 1289-ben Péter fia Mihály birtokába jutott,²⁰⁸⁴ majd 1304-ben már György fia János kezében találjuk.²⁰⁸⁵

Kőszeg

(Vas megye) [Kőszeg, H]

1328. június 3-án I. Károly a kőszegi *hospeseket* megerősítette azon kiváltságokban, melyeket Kőszegi Henrik bán és fia János²⁰⁸⁶ adtak számukra a város alapításakor, valamint jóváhagyta János unokája, Gergely fia Miklós oklevelében foglaltakat. Az uralkodó elrendelte, hogy a polgároktól a szokásos régi vámokon kívül semmiféle vámot ne szedjenek. Azon javak után, amelyeket a vásár napján vagy más napon eladásra a városba szállítanak, illetve amelyeket ott megvásárolnak, a régi szokásnak megfelelően (*prout ab antiquo consuetum est*) semmiféle vám nem szedhető tőlük.²⁰⁸⁷ Kőszeg vásárendéjét nem ismerjük, azonban I. Károly több esetben hivatkozik oklevelében Sopron városra, illetőleg polgárainak jogaira. A soproni

2080 Vö. Engel P.: Genealógia: Bárkalán nem 3. tábla: Sági ág.

2081 BTOE I. 90. (RA 1486. sz.).

2082 BTOE I. 153.

2083 CD VIII/4. 124. (Anjou-oklt. XIX. 614. sz.); Ezt a megegyezést megismételték 1337. szeptember 15-én, DF 265 435.

2084 ÁÚO X. 71. (1291-es dátummal); A dátumhoz l. Varsik, B.: Osídlenie Košickej I. 450–451.

2085 CD VIII/1. 167.

2086 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

2087 UB IV. 36. (Anjou-oklt. XII. 304. sz.).

polgárok 1277-ben IV. Lászlótól keddenkénti *forum liberum* tartására kaptak engedélyt, ahol a soproni ispán sem a városiaktól, sem az ország többi lakójától vámot nem követelhetett.²⁰⁸⁸ Mindezek alapján feltételezhető, hogy Kőszegen szintén *forum liberum*-ot tartottak, mely vámszedéstől mentes volt.

Kövesd

(Sopron megye) [Müllendorf (Százazvám), A]

1270-ben Hahót nembeli Arnold fia Miklós²⁰⁸⁹ birtokait, köztük Kövesdet V. István Miskolc nembeli Panyit bánnak²⁰⁹⁰ adományozta.²⁰⁹¹ 1287-ben Hahót nembeli Arnold fia Arnold Kövesd örökölt birtokrészét (Nagy)martoni Simon fiainak, Simonnak és Mihálynak²⁰⁹² adta el.²⁰⁹³ A birtokon a király nevében a soproni ispán által szedett vámot (*tributum, quod in villa seu possessione ipsorum hereditaria Kvesd vocata, Comes Soproniensis nomine regis exigere consuevit, et exigit ab antiquo*) I. Károly 1320. március 25-én Nagymartoni Mihály fiainak, Endurlnak és Nyculnak, valamint Nagymartoni Simon fiainak, Pálnak és Lőrincnek adta.²⁰⁹⁴ A vám útvám (*tributum viaticum*) volt, ami az 1346. július 8-án tett birtokosztály során derül ki.²⁰⁹⁵

Középnémeti

(Abaúj megye) [Tornyosnémeti, H]

A településen közlekedési vámot szedhettek, melyet a kassai *hospesek* és polgárok a 14. század közepén túlzónak találtak,²⁰⁹⁶ amit igazol az is, hogy 1344-ben I. Lajos megtiltotta, hogy a gyalogosoktól a régi szokás ellenére vámot szedjenek.²⁰⁹⁷ A település a Kassáról Szikszóra vezető úton helyezkedett el.

Krakkó

(Fehér megye) [Cricău, RO]

1225-ben II. András a krakkói (*Karako*) szász *hospesek* eladott vagy vásárolt borát a szárazföldön és a vízen egyaránt mentesítette a vámfizetés kötelezettsége alól.²⁰⁹⁸ Ezzel a krakkóiak árucikk szempontjából korlátozott vámmentességhez jutottak.

2088 EFHU III/2. 70. (RA 2809. sz.).

2089 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 1. tábla.

2090 Vö. Engel P.: Genealógia: Miskolc nem 9. tábla: töredékek.

2091 ÁÜO XII. 9. (RA 1994. sz.).

2092 Vö. Engel P.: Genealógia: Fraknoi (Nagymartoni, Gróf).

2093 CD V/3. 376.

2094 CD VIII/2. 242. (Anjou-oklt. V. 733. sz.).

2095 Sopron vm. I. 187.

2096 1345. április 8.: VMMS I. 140.

2097 DF 287 451 (Anjou-oklt. XXVIII. 814. sz.).

2098 ZW I. 43. (RA 424. sz.); Átírta az erdélyi káptalan 1290–1301 között, Széki I. 14–15.

Krassó

(Baranya megye) [Petrijevcitől délre, HR]

A település Bonahidakrassó (*Bonahida Crasso*) névváltozata arra utal,²⁰⁹⁹ hogy híd állt a településen vagy határában, mely vélhetően a Krassó folyón biztosított átkelési lehetőséget. Ugyanakkor egy másik átkelő is működött a településnél, amit a johanniták és Kórógyi László fia Fülöp²¹⁰⁰ birtokmegosztása említett. A határpontok között Visontahida nevű hosszú híd is szerepelt,²¹⁰¹ mely a Kas vizén állhatott.

Krassó

(Szatmár megye) [Cărașeu (Szamoskrassó), RO]

1329. június 12-én I. Károly Krassó vásárvámját Pok nembeli Miklós vajda fiainak, Móricnak és Miklósnak²¹⁰² adományozta.²¹⁰³ A vám még a 15. században is fennállt.²¹⁰⁴

Krassót Móric fia Simon a Zemplén megyei Keresztúr birtokáért cserébe szerezte meg a Kaplyon nembeliektől.²¹⁰⁵ A cserét egy 1363. február 2-án kelt oklevél említette, mely azonban csak tartalmi átiratban maradt fenn.²¹⁰⁶ Mivel a vásárvámot birtokló Móric és Miklós Kaplyon nembeli Katalin gyermekei voltak, elképzelhető, hogy részbirtokkal rendelkeztek Krassón, és ez tette lehetővé, hogy a vásárvámot is megkapják.

Kual(Zágráb megye) [helye ismeretlen]²¹⁰⁷

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²¹⁰⁸ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a kuali vám Radoszló kezébe került.²¹⁰⁹

2099 1312. február 11.: AO I. 248. (Anjou-oklt. III. 231. sz.); 1319. május 6.: AO I. 514. (Anjou-oklt. V. 447. sz.).

2100 Vö. Engel P.: Genealógia: Kórógyi.

2101 1312. február 11.: AO I. 248. (Anjou-oklt. III. 231. sz.); 1319. május 6.: AO I. 514. (Anjou-oklt. V. 447. sz.).

2102 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

2103 CD VIII/5. 192. (Anjou-oklt. XIII. 294. sz.).

2104 Vö. Tringli I.: Perényi 632., 640., 656., 663. sz.

2105 Vö. Anjou-oklt. XI. 492. sz.

2106 CD IX/4. 669.

2107 Kual Zágráb megyei vámhelyek mellett szerepel a forrásban, így feltételezhetjük, hogy ebben a megyében kell keresni.

2108 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2109 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

Kulpatő

(Zágráb megye) [Šisak (Sziszek) táján, HR]

1300. május 26-án Mihály zágrábi püspök Kulpatő révét átengedte Babonjeg fiainak, azaz a Babonicsoknak, de úgy, hogy a révből származó jövedelmet teljesen át kell adniuk a püspöknek.²¹¹⁰ Ugyanezen rév, illetve jövedelem bukkanhat fel az 1314. május 12-én kelt oklevélben, amikor a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²¹¹¹ a zágrábi püspök előtt egyezsége léptek. A püspök a Kulpában (*tributum in Kolpa*) szedett vám Punekhez tartozó részét István szlavón bánnak rendelte.²¹¹² Punek minden bizonnyal azonosítható Gárdony nembeli²¹¹³ Punek zágrábi ispánnal,²¹¹⁴ így feltételezhetjük, hogy a vám egy része a zágrábi ispánsághoz, és csak a fennmaradó többi része – vélhetően a vám kétharmada – tartozott a zágrábi püspökhöz.

Kulpa folyó

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²¹¹⁵ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, és a püspök a Podgazban a Kulpa folyón szedett Szent Jakab-i vámot (*tributum Sancti Jacobi super Kolpam in Podgaz*), mint jogtalant, elveszi tőlük, ugyanakkor a Kulpában (*in Kolpa*) szedett vám Punikhoz²¹¹⁶ tartozó részét István szlavón bánnak rendelte.²¹¹⁷

Kuncháza

(Nógrád megye) [helye ismeretlen]

1324. március 23-án I. Károly Csák fia Jánostól²¹¹⁸ elkobzott Kuncháza birtokot a hídvámmal (*cum tributo quod ibidem super ponte exigitur*) Haschendorfer Wulfig-

2110 Blagay oklt. 69.

2111 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2112 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

2113 Engel P.: Genealógia: Gárdony nem.

2114 Vö. 1326. december 7.: Anjou-oklt. X. 528. sz.; 1327. március 30.: Anjou-oklt. XI. 141. sz.; Vö. Engel P.: Archontológia I. 257.

2115 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2116 Punik valószínűleg az 1320-as években megjelenő zágrábi ispánnal azonos, vö. Engel P.: Archontológia I. 257.

2117 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

2118 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 8. Újlaki ág.

nak²¹¹⁹ adományozta.²¹²⁰ A birtokról a korábbi időszakból semmilyen adattal nem rendelkezünk, a hídvám későbbi léte azonban bizonyítható.²¹²¹

Kup

(Veszprém megye) [Kup, H]

Kup falu melletti Mitulmező 1251. évi határjárása Seregház felé egy vásárt említ,²¹²² melyet egyéb források hiányában nem tudunk azonosítani.

Kutasó

(Nógrád megye) [Kutasó, H]

1265-ben Kutasó határjárása az Aszú-patak (*Osyupotok*) völgyében²¹²³ egy Rekettye-körévet (*Reketyakerev*) adott meg határpontként,²¹²⁴ így feltehető, hogy Aszúpatakon egy rév működött.

Kutyfalva

(Fehér megye) [Cuci, RO]

Kutyfalvánál vélhetően rév működött a Maros folyón. Az erdélyi káptalan itteni hajósai (*naute nostri de Cutfolua*) 1331-ben 3 márkát szolgáltattak be a káptalannak tized fejében.²¹²⁵

Külső-Szolnok megye

1271-ben V. István király oklevélbe foglalta az egri püspökség jogait és kiváltságait, mely szerint Kisszolnok (*Kyuzonuk*) megyében a vám (*tributum*) tizede a püspökségé.²¹²⁶ Korszakunkban Kisszolnok vagy Külső-Szolnok alatt az 1426-tól ön-

2119 Haschendorfi Wulfing I. Károly hű támogatója volt, a segítségével kapta vissza I. Károly Pozsony városát, Korlátókó várát pedig Csák Mátéval szemben védelmezte sikeresen Wulfing (AO II. 115–116.), aki 1325. szeptember 29-e előtt halt meg (Anjou-oklt. IX. 424. sz.). Fiának, Wulfingnak Zára ostrománál bekövetkezett halála után id. Wulfing lányát, Margitot I. Lajos fiúsította (Anjou-oklt. XXXI. 967. sz.); Vö. *Engel P.*: Az ország újraegyesítése 132.

2120 AO II. 116. (Anjou-oklt. VIII. 123. sz.).

2121 Vö. 1347. október 16.: Anjou-oklt. XXXI. 967. sz.

2122 CD IV/2. 115.

2123 Azonos a mai Szuha-patakkal.

2124 DL 595, ÁÚO XI. 546. (RA 1840. sz.).

2125 *Barabás S.*: Tizedlajstromok 411.

2126 Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

álló Közép-Szolnok²¹²⁷ és az ekkortól Külső-Szolnok néven emlegetett Tisza-parti megye értendő.

Kürt

(Pozsony megye) [Ohrady (Csallóközkürt), SVK]

Kürt falu a 14. század elején vásártartó hely volt. 1324-ben a Kürt birtokon tartott vizsgálatot azon víz mellett tartották, ahol a vásárt szokták rendezni (*die et hora fori, quod super aquam ibidem in Kurth congregari consuevit*). Mivel itt a vizsgálatot a második napon tartották, és az első napon Szerdahely faluban kérdezősködtek a vásárra összegyűlt emberek között,²¹²⁸ feltételezhetjük, hogy Kürtben leghamarabb csütörtökön tartották a vásárt. Ugyanakkor a településen vámot is szedtek, mivel 1339-ben László kürti vámszedőt (*tributarius in Kurth*), Miklós pozsonyi ispán famulusát említették egy oklevélben,²¹²⁹ ami arra utal, hogy a vám a pozsonyi ispán felügyelete alatt állt.

Lád

(Borsod megye) [Szendrőlád, H]

Ládon legkésőbb a 13. század második felében már vásárt tartottak, melynek jelentőségét mutatja, hogy a 13. század végén háromvásáros kikiáltás színhelyeként szerepel.²¹³⁰ Ládi Domokos és fiai birtokolták Ládót,²¹³¹ feltehető, hogy a vásár birtokosában is őket kell keresnünk.

Ladány

(Szabolcs megye) [Tiszaladány, H]

Anonymus Gesta Hungarorumában a Ménmarót ellen vonuló sereg a ládi réven (*in portu Ladeo*) kelt át a Tiszán.²¹³² Ládót a szakirodalom Ladánnyal azonosítja.²¹³³

2127 Vö. Engel P.: Archontológia I. 201.

2128 MES III. 43. (Anjou-oklt. VIII. 8. sz.).

2129 DF 261 289 (Anjou-oklt. XXIII. 775.).

2130 1293. március 31.: DL 90 763.

2131 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 784.

2132 SRH I. 61.

2133 Vö. Györffy Gy.: Gesta Hungarorum 155.; Németh P.: A középkori Szabolcs megye 117.; Benkő L.: Adalékok Anonymus 21–24.; Veszprémy L.: Anonymus 60. 143. jegyz.

Lak

(Doboka megye) [Lacu (Feketelak), RO]

1329-ben Lak határjárása a Szarvastó folyón²¹³⁴ Kőrév (*Kwrew*) nevű révet adott meg határpontként, mely Lak és Szentgotthárd határa közelében állt.²¹³⁵

Lándok

(Szepes megye) [Lendak, SVK]

1290. július 29-én Lándok, Rókus és Nehrer birtokoknak a bélai és a bierbrunni németek földjeitől elválasztó határa Lándok és Rókus között egy Nehrer (*Nyrer*) nevű hidacskát (*ponticulus*) adott meg a Béla folyón a Rókus-erdőben, melyet azért neveztek így, mivel a nehreri lakosok a Rókus-erdőben itt vághattak szabadon tűzifát. A bélai németek és Lándok közötti határ egy hidat említett egy kis sáros völgyben, mely a Rókusból Lándokba vezető úton állt, és egy másik hidat a Béla folyón Béla és Lándok között, a Kaffen-heggyel szemben, amely hegy elválasztja Lándok birtokot a bierbrunni németektől.²¹³⁶ Szinte szó szerint megegyezik ezen határjárással az 1329. január 14-én a szepesi káptalan által írásba foglalt, Lándok, Rókus és Őr birtokoknak a bélai németektől elválasztó határ leírása. Ez utóbbi határjárás nem említette a Nehrer nevű hidacskát, helyette egy Nehrer (*Nyrer*) hegyet szerepeltetett a Rókus-erdőben ott, ahol az őri lakosok szabadon vághattak tűzifát. A Béla folyón lévő másik hidat pedig a bélai németek és a lándoki malom közötti határra helyezte.²¹³⁷ Mindez arra mutat, hogy az 1290-re datált 15. századi hamisítványban említett Nehrer hidacska még nem állt az Árpád-korban, ugyanakkor az oklevélben említett másik két híd legkésőbb 1329-re felépült.

Lankóc

(Somogy megye) [Lankócpusztá Csurgótól délre, H]

1193-ban Csurgó határjárása említette egyik határpontként a libauzi révet (*ad portum Libauz*).²¹³⁸ A rév valószínűleg ugyanazon vízfolyáson működött, mint az ugyanezen határjárásban említett sarkadi rév.

2134 Ma Füzes-patak.

2135 AO II. 399. (Anjou-oklt. XIII. 132., 179. sz.).

2136 HO VI. 355., Az oklevél hamis, RA 3655. sz.

2137 CD VIII/3. 394–395. (Anjou-oklt. XIII. 28. sz.).

2138 ÓMO 55. (RA 155. sz.).

Laposrév

(Nógrád megye) [Bušince (Bussa) és Rároš-Muladka (Rárósmulyád) között, SVK]

Laposrév föld a Szalatna folyón túl, Busád falu mellett feküdt, nevét (*Lopusreu*, *Lupusrew*)²¹³⁹ a Szalatnya folyón lévő révről kaphatta.

Lasztaj

(Sopron megye) [Mannersdorf an der Rabnitz (Répcetekethely) területén, A]

1224-ben II. András elrendelte, hogy a Lasztajban tartott vásár vámját ne Miskolc nembeli Bors, hanem a borsmonostori apátság birtokolja.²¹⁴⁰

Lébény

(Moson megye) [Lébénymiklós része, H]

1208-ban Lébény és Szentmiklós határjárása Milej víz²¹⁴¹ hídját (*ad pontem aque Miley*) adta meg egyik határpontként, mely Lébénytől délnyugatra állt. Sóstónak (*Zoustou*) a *Boldazormának* nevezett réve pedig (*portus qui dicitur Boldazorma*) Győr nembeli Csépán, Pat és Mór fia István²¹⁴² vérrokonainak, azaz Pongrácnak, Janusnak és másoknak²¹⁴³ a beleegyezésével a lébényi kolostorra szállt, a halászat joga azonban megmaradt azok birtokában.²¹⁴⁴ Sóstó a Rábca mellett feküdt, vélhetően annak holtága volt.

A lébényi monostor a bor és élelmiszerek után, amelyet maguk és vendégeik mindennapi szükségletére a kolostorba visznek – Győr városán keresztül, a Rába hídon és a Rábca kenézi hídján –, II. András 1208. évi kiváltsága alapján nem tar-
toztak vámot és harmincadot fizetni.²¹⁴⁵

Leez

(Abaúj megye) [Berzék és Sajóhídvég vidékén, a Hernád és a Sajó folyó között,²¹⁴⁶ H]

A Hernád folyón a Leez területén rév működött.²¹⁴⁷

2139 1283: DL 65 717; 1327: AO II. 298. (Anjou-oklt. XI. 273. sz.).

2140 UB I. 96–97. (RA 415. sz.).

2141 Takács Károly szerint Mélyér nevet feltételezhetünk e víznek, *Takács K.: Néhány észrevétel* 128.

2142 Vö. *Engel P.: Genealógia: Győr* nem 1. Óvári ág 1. tábla.

2143 Vö. *Engel P.: Genealógia: Győr* nem 4. Töredékek.

2144 UB I. 53. (RA 236. sz.).

2145 UB I. 55. (RA 236. sz.).

2146 Vö. 1341. július 27.: DL 1731 (Anjou-oklt. 513. sz.).

2147 1309. február 23.: AO. I. 170. (Anjou-oklt. II. 579. sz.).

Legénytő

(Moson megye) [Mönchhof (Barátudvar), A]

Miután 1217-ben II. András a heiligenkreuzi apátságnak adományozta Legénytőt,²¹⁴⁸ megparancsolta a mosoni ispánnak, hogy a heiligenkreuzi apátságot legénytői birtokán az adó- és vámszedés (*ab omni exactione et tributo*), illetve egyéb háborgatások ellen védelmezze meg.²¹⁴⁹ 1222-ben ezt megismételte az uralkodó, sőt az apátság Mosonban lévő birtokait nemcsak a vámszedők (*tributarius*), hanem a pénzváltók zaklatásaitól is védelmébe vette.²¹⁵⁰ Ez utóbbi felkeltheti a gyanút, hogy a *tributum*, illetve a *tributarius* alatt ne vámot és vámszedőt, hanem 'adó'-t és 'adószedő'-t értsünk. A legénytőiak kiváltságát a későbbiekben azonban egy 1229-re hamisított oklevélben többek között a vámszedésen túl a harmincadmentességgel egészítették ki,²¹⁵¹ így nem kételkedhetünk abban, hogy a korábbi, hiteles oklevelek vámmentességet biztosítottak a Legénytőn élőknek, mely elsősorban Legénytő és Heiligenkreuz közötti közlekedés miatt lehetett oly fontos.

Léka

(Vas megye) [Lockenhaus, A]

1279-ben, amikor Héder nembeli Henrik fiai, Miklós és János²¹⁵² megosztottak birtokaikon, Léka vára a hozzá tartozó falvakkal és vámokkal együtt – melyet korábban Csák nembeli Csák bán²¹⁵³ birtokolt – Miklós báné lett.²¹⁵⁴ A lékai uradalomhoz tartoztak 1390-ben a Lékán, Bodonyán, Pergelinben, Kőhalomon és Pulyán szedett vámok,²¹⁵⁵ azt azonban, hogy a korábbiakban ezek közül melyek lehettek vámszedő helyek, nem tudjuk, de feltételezzük, hogy Léka, ahol útvámot szedhettek, a korai vámszedő helyek közé tartozott.

Lél

(Komárom megye) [Nagylél pusztá Zlatná na Ostrove (Csallóközaranyos) mellett, SVK]

Lélnél vélhetően vízivámot szedtek, mivel I. Géza 1075-ben Lélnél a Dunán a vám királyi részének a felét a garamszentbenedeki kolostornak adományozta.²¹⁵⁶

2148 UB I. 69–70.

2149 UB I. 74. (RA 342. sz.).

2150 UB I. 88. (RA 385. sz.).

2151 UB I. 119. (RA 458. sz.).

2152 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

2153 Vö. Tóth M.: Buzád nemzetségbeli Csák 196. 15. l.; Fügedi E.: Vár és társadalom 161.

2154 UB II. 140.

2155 Sopron vm. I. 500.

2156 DHA 218. (RA 20. sz.) Az oklevél interpolált, vö. DHA 211–212.

III. Ince pápa 1209. május 15-én kelt oklevelében, melyben megerősítette a garam-szentbenedeki kolostor javait, nem említette e vámot.²¹⁵⁷

Lelesz

(Zemplén megye) [Leles, SVK]

1214-ben Lelesz prédiium határjárása két révet is említett a Latorcán: az *Eleuha* nevű rév ott helyezkedett el a Latorca folyón, ahol az Ung folyó beletorkollott; a másik *Husich* pataka²¹⁵⁸ közelében állt, a *Kazatarevi* nevet viselte, és Lelesztől keletre kereshető.²¹⁵⁹ Ez utóbbi azonos lehet azzal a *Kechetereve* révvvel, amit 1274-ben IV. László adományozott a leleszi egyháznak.²¹⁶⁰ 1342-ben a leleszi prépostság már arról panaszkodott, hogy a kereskedők és utazók az egyházuk és a *Kethetereu* rév között vezető utat nem használják, kárt okozva ezzel az átkelőhelynek. I. Károly ezért elrendelte, hogy a kereskedők és az utazók ezt az utat használják és a törvényes vámot fizessék meg.²¹⁶¹ Ezáltal az uralkodó útkényszert írt elő az arra haladók számára, biztosította a rév működését, ott a vám fizetését, mely utóbbi felállításának időpontját azonban nem ismerjük, de feltételezhető, hogy azt már az Árpád-korban is beszédtek.

A településen vásárt is tartottak, mely jelentős lehetett, hiszen az 1310-es években a pataki várnagy jobbágysai is látogatták.²¹⁶² A hetivásárt hétfőnként tartották, Druget Fülöp újbári és szepesi ispán azonban megszüntette, és saját Salamon birtokára helyezte, végül I. Károly 1320-ban visszahelyezte Leleszre.²¹⁶³ Az áthelyezésre 1317 és 1320 között kerülhetett sor, mivel Fülöp 1317-től töltötte be egyidejűleg a két ispáni hivatalt.²¹⁶⁴ A leleszi hetivásár napján a leleszi prépostság minden egyes halszállító szekér után egy halat szedett vásárvámként.²¹⁶⁵ A leleszi kolostor pedig II. András 1214. évi, vitatott hitelű oklevele szerint Imre király adományából mind szárazon, mind vízen vámmentesen szállíthatta a sót.²¹⁶⁶

2157 CDES I. 118–119.

2158 Azonos lehet a Csicsér közelében lévő Vsuch/Wsuch folyóval, mely a mai Udoč (Udocs) pataknak, vagy annak valamely mellékvizének felel meg. Vö. 1323: AO II. 76–77. (Anjou-oklt. VII. 266. sz.); 1331: DL 31 217. (Anjou-oklt. XV. 374. sz.); 1333: CD VIII/7. 254. (Anjou-oklt. XVII. 225. sz.).

2159 +1214: CDES I. 145. (RA 295. sz.).

2160 VMMS I. 62. (RA 2480. sz.); Vö. 1333: CD VIII/7. 256. (Anjou-oklt. XVII. 225. sz.).

2161 DF 233 627 (Anjou-oklt. XXVI. 244. sz.).

2162 1314: Anjou-oklt. III. 667. sz.

2163 DF 233 687. (Anjou-oklt. V. 747. sz.).

2164 Vö. Engel P.: Archontológia I. 94.

2165 1351. január 22.: DF 269 298.

2166 CDES I. 148. (RA 295. sz.); Az általában hamisnak tartott oklevél hitele mellett érvel Érszegi Géza, lásd Érszegi G.: A leleszi monostor alapítóleveléről.

Lendva

(Zala megye) [Lendava, SLO]

Hamis oklevél szerint 1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak²¹⁶⁷ visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János²¹⁶⁸ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tartozékaival együtt, melyek között megtaláljuk Lendva *oppidumot* – az oklevél egyik átirata szerint – az ott szedett vámmal együtt (*cum tributo ibidem exigi consueto*).²¹⁶⁹

Lendvát Hahót nembeli Hahót 1236-ban vásárolta meg.²¹⁷⁰ A 14. század elején Lendva várát Kőszegi János elfoglalta, ennek során a család birtokaira vonatkozó oklevelei elvesztek. 1323-ban I. Károly rendelkezésére a fehérvári káptalan folytatott vizsgálatot a birtokokra vonatkozóan, melynek végén az uralkodó Hahót nembeli Miklóst megerősítette a felsorolt birtokokban.²¹⁷¹ A vámot azonban csak az 1322. évi hamis oklevél említette.²¹⁷²

Lesztemér

(Zemplén megye) [Lastomír, SVK]

Lesztemér falun átfolyó patakon *Houkhyda* nevű híd állt.²¹⁷³

Letskés

(Hont megye) [Letskés, H]

14. századi adatok szerint Letkés településen sajkásnak (*saycias*) nevezett királyi hajósok éltek, akiknek régi szabadsága, hogy Pozsony várostól Szalánkemén városig személyük és javaik után nem fizetnek vámot (*tributum seu thelonium de personis et rebus ipsorum solve non debeant*).²¹⁷⁴ Ugyanakkor Letkésen a 14. században koloncoknak nevezett királyi hajósokat is találunk (*condicionarios servitores seu nautas nostros vulgariter kolonchas dictos*), akik felett csak a király vagy официálisai ítéelkezhettek.²¹⁷⁵ Az Árpád-kori forrásokban egyedül a letkési fuvarosok (*pro aliis colnucariis de villa Lethkes*) jelennek meg,²¹⁷⁶ a Dunán szolgálatot teljesítő hajósoknak azonban legkésőbb I. Károly korában már működniük kellett.

2167 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

2168 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

2169 DL 37 364; Az oklevél hamis, I. Anjou-oklt. VI. 559. sz.

2170 ÁÚO VII. 17.

2171 CD VIII/2. 457–463. (Anjou-oklt. VII. 382., 607. sz.).

2172 Lendván a későbbiekben bizonyosan szedtek vámot, vö. 1469. május 17.: DL 16 853.

2173 1344. január 13.: DL 40 935.

2174 1355. március 12.: MES IV. 127.

2175 1346. március 19.: DL 8805.; Vö. Helemba (Hont megye).

2176 1261. július 2.: MES I. 461.

Lipcse

(Liptó megye) [Partizánska Ľupča (Németlipcse), SVK]

A lipcseieknek IV. Béla 1263. április 5-én engedélyezte a szabad vásár (*forum liberum*) tartását.²¹⁷⁷ Jogukat 1270. június 24-én V. István is írásba foglalta.²¹⁷⁸ V. István oklevelének eredetijét nem ismerjük, átiratai között tartalmi különbség figyelhető meg.²¹⁷⁹ Mindegyikben megtalálható azonban a *forum liberum* engedélyezése, egyező szöveggel. Ennek alapján feltételezzük, hogy V. István eredeti oklevelében is szerepelt ezen rendelkezés.

A fentebbi oklevelek a lipcseiek vámmentességi kiváltságát is említik. IV. Béla 1263. évi oklevele értelmében a lipcseiek saját áruik után az egész országban (*per totum regnum Hungarie*) nem tartoztak vámot vagy harmincadot (*tributum vel tricesimam*) fizetni.²¹⁸⁰ V. István oklevele eredetiben nem maradt fenn, az átiratok között pedig jelentős eltérések mutatkoznak a vámmentesség vonatkozásában. Míg IV. László 1274. évi oklevele szerint saját áruik az egész országban (*per totum regnum nostrum*) vámmentességet élveznek,²¹⁸¹ addig Lodomér esztergomi érsek 1281. évi, az esztergomi káptalan 1281. évi és III. András 1291. november 12-i átiratai szerint Zólyom megyében (*per totum comitatum de Zolio*) nem kell áruik után vámot vagy harmincadot (*tributum vel tricesimam*) fizetniük.²¹⁸² Ugyanakkor az 1281. évi oklevelek és az 1291. évi oklevél között más helyen újabb eltérések mutatkoznak. Az átiratok közötti különbségek az oklevél hitelességét kérdőjelezzik meg. Szentpétery Imre az eltérő szövegek „sarkpontjának” a vámmentesség kérdését tekintette. V. István oklevelének 1281. évi átiratai szövegükben megegyeznek IV. Béla 1263. évi oklevelével,²¹⁸³ ami minden valószínűség szerint abból adódott, hogy V. István oklevelét IV. Béla 1263. évi oklevele alapján készítették. Ha azonban ezt elfogadjuk, akkor problémaként jelentkezik az 1281. évi oklevelek és az 1263. évi oklevél közötti egyetlen különbség, mely a vámmentesség területi kiterjedésére vonatkozik, vagyis csak Zólyom megyében vagy az egész országban rendelkeznek vámmentességgel a lipcseiek. IV. Béla 1263. évi oklevelének eredetijén egyértelműen látszik, hogy a *regnum Hungarie* részt utólag más kéz toldotta be a szövegbe a *per totum*

2177 VMMS I. 45. (RA 1344. sz.); A korábban hamisnak tartott lipcsei oklevél hitelessége mellett érvel Húščava. *Húščava, A.*: Ján literát 121.; A lipcseiek kiváltságai az Anjou-korban más városok számára mintául szolgáltak. Így 1318-ban a rosenbergi hospeseknek Doncs zólyomi ispán megengedte, hogy ugyanazokkal a szabadságokkal és jogokkal éljenek (*libertatem et iura*), mint a lipcsei polgárok és hospesek élnek királyi adományból, VMMS I. 91.; 1340. november 14-én I. Károly többek között Hannus falunagy kérésére szintén a lipcsei hospesek kiváltságait adományozta a rosenbergieknek, VMMS I. 132.

2178 VMMS I. 53. (RA 1829. sz.).

2179 Az egyes átiratok közötti különbséget bemutatja RA II/1. 60–62.

2180 DF 271 788 (VMMS I. 45.) (RA 1344. sz.).

2181 RA II/1. 61.

2182 RA II/1. 61.; Az esztergomi káptalan oklevelét I. DF 271 791.; Lodomér esztergomi érsek oklevelét átirta a szépesi káptalan 1297. július 15-én (DF 271 794.) és Boleszló esztergomi érsek 1324. november 10-én (DF 271 796); III. András oklevelét átirta a szépesi káptalan 1294. január 1-jén, DF 271 793.

2183 Kivéve azt, hogy V. István utal oklevelében apja kiváltságlevelére és a *forum liberum* korábbi meglétére, vö. RA 1933. sz.

kifejezés után.²¹⁸⁴ Mivel az 1263. évi oklevélben a kérdéses résznél rasura látszik, feltételezhetjük, hogy eredetileg itt Zólyom megye volt, ahogy V. István 1281. évi átiratában is olvasható. Mindezek alapján V. István oklevelének 1274. évi átirata válik gyanússá, amit csak erősít az, hogy III. András oklevele is a Zólyom megyét tartalmazó szövegváltozatot őrizte meg. Míg az ezen korlátozást tartalmazó okleveleknek csak Árpád-kori átiratai állnak rendelkezésre, illetve Lodomér esztergomi érsek oklevelét 1324. november 10-én írta át utoljára Boleszló esztergomi érsek, addig IV. László oklevelének a későbbi időszakban történt megerősítései ismertek. Bebek Imre országbíró 1391-ben a Boldogasszonyfalván tartott Liptó megyei közgyűlésen, ahol a megye településeire vonatkozó oklevelek kerültek bemutatásra, és az országbíró ezek tartalmi kivonatait írta le, a lipcseiek kiváltságairól I. Károly azon 1340. november 11-én kelt oklevelét adta meg,²¹⁸⁵ melyben az uralkodó megerősítette IV. László 1274. évi oklevelét.²¹⁸⁶ Jóllehet I. Károly ezen oklevelének eredetijét nem ismerjük, annak létezését erősíti, hogy három nappal később, 1340. november 14-én I. Károly a rózsashegyieknek a lipcseiek kiváltságait adományozta.²¹⁸⁷ Elképzelhető, hogy ezt megelőzően hamisították a lipcseiek IV. László oklevelét, hogy vámmentességi kiváltságuk az egész országra érvényes legyen. 1397. július 19-én már Zsigmonddal íratják át a lipcseiek IV. László oklevelét,²¹⁸⁸ majd 1419. április 11-én a lipcseiek Zsigmond előtt (IV.) László, (V.) István és (IV.) Béla okleveleit mutatják be, melyek alapján a király kimondta, hogy a lipcseiek az országon belül a vámok és a harmincadok fizetése alól mentességet élveznek, ezért azokat tőlük ne is szedjék.²¹⁸⁹ Ekkor bukkan fel először IV. Béla oklevele, melyre azért lehetett szükség, mivel a IV. László oklevelében átirrt V. István-privilégium szövegváltozata ugyan az egész ország területén vámmentességet biztosított, de a harmincadok alóli mentességet nem mondta ki. Ez lehetett az oka annak, hogy az 1263. évi kiváltságlevelüket is kénytelenek voltak a lipcseiek elővenni és benne a vámmentesség érvényességét Zólyomról az egész országra változtatni. Ennek az sem mond ellent, hogy 1434-ben a lipcseiek már azt állították, hogy amikor a husziták felégették a várost, kiváltságleveleik elégték, ezért Zsigmondtól kérték azok újbóli írásba foglalását, és a privilégiumok sorában a vámfizetés tekintetében már csak olyan rendelkezést találunk, mely Zsigmond korára jellemző, azaz a királyi vámok alól ad az uralkodó felmentést.²¹⁹⁰ Ugyanis Zsigmond 1419. évi kiváltságlevelét, mely IV. Bélára, V. Istvánra és IV. Lászlóra hivatkozva a vámok és harmincadok fizetése alól mentette fel őket, minden uralkodóval átiratták.²¹⁹¹ Természetesen a fentebb elmondottak csak egy lehetőséget kínálnak a lipcseiek okleveleiben található ellentmondások feloldására, azokat más érvekkel nem tudjuk alátámasztani.

2184 DF 271 788.; Erre már Alexander Húščava felhívta a figyelmet, és Szentpétery Imre is egyetértett vele, vö. RA 1933. sz.

2185 Anjou-oklt. XXIV. 654. sz.

2186 DF 266 606.

2187 VMMS I. 132–133. (Anjou-oklt. XXIV. 660. sz.).

2188 DF 271 800.

2189 DF 271 802 (ZsO VII. 297. sz.).

2190 DF 271 803.

2191 Albert 1438. február 14-én (DF 271 808), Mátyás 1469. szeptember 13-án (DF 271 816), II. Ulászló 1496. június 15-én (DF 271 832) és II. Lajos 1518. február 28-án (DF 271 836) írja át.

Lippa

(Zágráb megye) [Lipa, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²¹⁹² a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a lippai vám Radoszló kezébe került, úgy azonban, hogy évente 10 márkát István bánnak kellett adnia.²¹⁹³

Liptó

(Liptó megye) [Liptovský Hrádok (Liptóújvár), SVK]

Liptóban vásárt tartottak, amelyet a falun kívül rendeztek meg. 1265. augusztus 11-én a liptói népek IV. Béla királytól megkapták azt a kiváltságot, hogy a megyei tisztviselők a vásár helyén (*in loco fori*), és nem a faluban bíraskodhatnak közöttük.²¹⁹⁴ Valószínűleg állatvásárt tartottak, mivel a diploma alapján a liptóiak egyik fő „árucikke” a ló volt, ezért kaptak a lóeladásra – Német- és Csehország kivételével – szabadságot.²¹⁹⁵ A liptóiak külkereskedelmi tevékenységet elsősorban a lengyel területek felé folytattak – amire a Turdossinban a behozott árukra vonatkozó vámengedmény utal –, mely irányban IV. Béla nem tiltotta a ló kivitelét, ellentétben a német és cseh területekkel.²¹⁹⁶

Liszkaolaszi

(Zemplén megye) [Olaszliszka, H]

Liszkaolaszi keleti határában egy közönségesen révnek (*rew*) nevezett gázló volt a Tolcsvató folyón, és a rév a Patakra vezető úton feküdt. A határjárás említett a Bodrog folyón egy Fejérkőnek nevezett révet (*ad portum Feyerku nominatum*) is.²¹⁹⁷

1320-ban I. Károly a Liszkaolaszit birtokló szepesi Szent Márton-egyháznak engedélyezte, hogy szerdai napokon szabad vásárt (*forum liberum*) tartsanak, ahova bárki szabadon jöhetett, kereskedhetett és távozhatott onnan különleges védelem alatt, ráadásul a Bodrog folyón a falu mellett szabadon kiköthetett vagy átkelhetett.²¹⁹⁸

2192 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2193 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

2194 ÁÚO XI. 501. (RA 1452. sz.).

2195 ÁÚO XI. 502.

2196 ÁÚO XI. 502.; Vö. Turdossin (Árva megye).

2197 1248: CDES II. 211. (RA 890. sz.); 1299. április 5: CD VI/2. 221.; A rév még a 15. században is működött a Bodrogon, vö. 1421. január 11.: ZsO VIII. 26. sz.

2198 [...] quod universi homines in fluvio Budrug transire volentes prope villam decurrenti praenotata portum seu transitum ibidem habere debeat quorumlibet contradictione non obstante – DF 264 577. (Anjou-oklt. V. 785. sz.).

Liszó

(Somogy megye) [Liszó, H]

1296-ban Liszó határjárása során egy Földhíd-patak (*Feuldhydpataka*) vizet említettek.²¹⁹⁹ A víz neve egy rajta lévő hídra vagy töltés jellegű átkelőhelyre utal, mely akár természetes, akár mesterséges úton is létrejöhetett.

Locsmánd

(Sopron megye) [Lutzmansburg, A]

Locsmándban legkésőbb a 12. század első felében már vásárt tartottak, melynek kialakulását elősegítette Locsmánd várispánsági központ volta. Az itt szedett teljes vásárvámost (*cum omni tributo fori*) 1156 körül II. Géza Gottfriednek és Albrechtnek adományozta.²²⁰⁰ Püspöki Nagy Péter szerint gyanússá teszi az oklevelet az a tény, hogy ez lenne az első ismert teljes vásárvámadomány, ugyanakkor semmilyen jogbiztosítékot nem tartalmaz, ezért III. István oklevelét a benne foglalt II. Géza kori adománnyal együtt 13. századi átdolgozásnak tekintette.²²⁰¹ Az oklevélben található azon rendelkezés, mely megtiltja az alattvalóknak és a *comesek*nek, hogy Gottfriedtől és Albrechtől elvegyék ezt az adományt,²²⁰² biztosítékot jelent az adományozottak számára. Nem véletlen, hogy III. István 1171-ben Ivánka locsmándi *comesszel* szemben, aki saját ispánságához tartozónak tekintette többek között e vámosokat, védelmébe vette a két *hospest*.²²⁰³

Lónya

(Bereg megye) [Lónya, H]

1270-ben Lónya határjárása a Csaronda vizén (*Chornawoda*)²²⁰⁴ egy hidat említett, mely egy nagy útnak volt az átkelőhelye.²²⁰⁵ Lónyát a 13. század második felétől a Lónyaiak birtokolták.²²⁰⁶ 1336-ban, amikor Jakab fia és unokái²²⁰⁷ a leleszi prépostsággal megosztották Szalóka birtokot, úgy egyeztek meg, hogy a lónyai hidat lerombolják, és ugyanezen a folyón, de Szalókánál építenek fel egy újat.²²⁰⁸

2199 HO VII. 256.

2200 UB I. 21–22. (RA 85. sz.).

2201 *Püspöki N. P.*: Piacok és vásárok 106.

2202 UB I. 22.

2203 UB I. 25. (RA 117. sz.).

2204 Lehoczky Tivadar a Csaroda folyóval azonosította. *Lehoczky T.*: Bereg vm. 329.

2205 ÁÚO VIII. 261. (RA 1907. sz.).

2206 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 544.

2207 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Lónyai.

2208 DF 233 618 (Anjou-oklt. XX. 30. sz.); Vö. Szalóka (Ung megye).

Lórév

(Nagysziget) [Lórév, H]

Lórévnél a Dunán működött rév, amit a település latin (*Portus Equorum*) és magyar neve (*Lureu, Loureu*) is igazol.²²⁰⁹ A révnél adott ki oklevelet IV. Béla, IV. László és III. András, János tárnokmester és I. Károly,²²¹⁰ valamint Héder nembeli János tárnokmester²²¹¹ is.²²¹² A rév a Csepel-sziget déli részén tartott királyi ménés átszállítására is szolgált,²²¹³ innen kapta a település nevének előtagját. 1281-ben a Fejér megyei Tamási földet Lórév mellett fekvőnek mondják.²²¹⁴ Mivel az oklevél nem a Nagyszigeten lévőnek nevezi Tamásit,²²¹⁵ feltételezhetjük, hogy a Fejér megyei oldalon lévő rész is Lórévhez tartozott.

Lőcse

(Szepes megye) [Levoča, SVK]

A szepesi szászok kiváltságait 1271-ben V. István foglalta írásba. Bár az oklevél vásártartási jogot nem biztosított, de a pénzváltásra és a veretlen arannyal és ezüsttel történő adásvételre vonatkozó rendelkezések feltételezik,²²¹⁶ hogy vásárokat is tartottak közöttük. Erre utal IV. Béla 1243. június 7-én kelt oklevele is, mely szerint a szepesi nemesek és jobbágyaik vámmentességet élveztek a szepesi vásárokon és kapuknál.²²¹⁷ V. István 1271. évi, majd I. Károly azt megerősítő 1317. évi diplomája Lőcsét a szepesi szászok székhelyének (*civitas nostre provincie capitalis*) nevezte,²²¹⁸ így feltételezhetjük, hogy egyike azon szepesi szász városoknak, ahol már az Árpád-korban is vásárt tartottak. A 14. században keddi hetivására vásári kikiáltás színhelye volt,²²¹⁹ feltételezhető, hogy a lőcseiek ezen napon tartották már az Árpád-korban is hetivásárukat.

A város kereskedelmi életben betöltött szerepét mutatja, hogy egyike a legkorábbi városoknak, amelyek lerakatjogot szereztek. I. Károly 1321. június 21-én elrendelte, hogy a Lőcsén áthaladó minden külföldi kereskedő (*universi mercatores extranei seu aliorum regnorum et non regni sui*) valamennyi áruját rakja ki. Az árut ezt követően 15 napig értékesítésre kellett bocsátani (*a die deposicionis rerum sua-*

2209 1281: RD 122.; 1290 körül: ÁÚO X. 107.; (1291): DL 93 907.

2210 1259. november 18.: ÁÚO VII. 506. (RA 1227. sz.); +1263. augusztus 1.: CD IV/3. 148 (RA 1345. sz.); 1267. szeptember 29.: ÁÚO VIII. 265. (RA 1533. sz.); 1276. július 8.: ÁÚO XII. 701. (RA 2713. sz.); (1291.) június 21.: RA II/4. 45.; (1291.) július 12.: DL 93 907.; 1291. szeptember 24.: HO II. 25. (RA 3816. sz.); 1308. szeptember 22.: Anjou-oklt. II. 441. sz.; 1308. szeptember 22.: Anjou-oklt. II. 459., 460. sz.

2211 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 5. tábla: Tamási.

2212 1276. július 9.: DL 93 907; Az oklevél datálására l. Weisz B.: Szatmári kamara 73.

2213 Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 203.

2214 RD 121–122.

2215 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 409.

2216 VMMS I. 56. (RA 2116. sz.).

2217 CDES II. 89.

2218 1271. augusztus 25.: VMMS I. 55.; 1317. november 12.: 89.

2219 1339: DF 264 171. (Anjou-oklt. XXIII. 331. sz.); 1401: ZsO II. 1046. sz.

rum mercimonialium usque quindenam eiusdem diei ibi stare et commutationem seu contractum earundem celebrare tenerentur), s ennek leteltével távozhattak a kereskedők városból.²²²⁰ A külföldi kereskedők alatt elsősorban lengyel kereskedőket kell értenünk, akik Lublón keresztül érkeztek a Szepességbe.

Lubló

(Szepes megye) [Stará Ľubovňa (Ólubló), SVK]

Druget Vilmos²²²¹ 1330. augusztus 9-én tett végrendeletében 300 márka finom ezüstöt hagyott lánytestvérére, és annak kiadásáig a lubló vámot adta neki, sőt arról is rendelkezett, hogy a végrendeletében szereplő pénzüsszegek kifizetésének fedezete is ezen vám legyen.²²²² Lubló a Druget tartomány várai közé tartozott az 1320-as évek elejétől, és csak 1342-ben került újra a király kezébe.²²²³

Lubó

(Nyitra megye) [Piešťany (Pöstyén) és Horná Streda (Felsőszerdahely) között, SVK]

1263. március 18-án IV. Béla Lubót a Vág folyón lévő révvel (*cum portu in fluvio Wag constituto*) a pannonthalmi apátságnak adományozta.²²²⁴ Lubót a révvel együtt a 14. század elején Csák Máté foglalta el. A pannonthalmi kolostor már 1317-ben jelezte az uralkodónak, hogy Lubó birtokra igényt tart.²²²⁵ Csák Máté halálát követően pedig az apátság Lubót a révvel együtt magának is követelte okleveleire történő hivatkozással.²²²⁶

Lúc

(Zemplén megye) [Tiszlúc, H]

A lúci vám harmada – mind szárazon, mind vízen (*tam in terris, quam in aquis*) – IV. Béla 1261. szeptember 9-én kelt oklevele szerint Szent István adománya nyomán az egri püspökség birtokában volt.²²²⁷ A közlekedőket a Tiszán való átkelésnél rév segítette.²²²⁸ 1333-ban Rátót nembeli Kakas fia János²²²⁹ és Monoki Sándor fia

2220 Reg. Slov. II. 300. (Anjou-oklt. VI. 174. sz.); Lőcse lerekatjogához vö. *Domanovszky S.*: Árumegállító jog; *Suchý, M.*: Dejiny Levoče I. 67–71.; *Weisz B.*: Vásárok és lerakatok 64–65., 82–90.

2221 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Druget 1. tábla: gerényi ág.

2222 CD VIII/3. 507., 511. (Anjou-oklt. XIV. 473. sz.).

2223 Vö. *Engel P.*: Archontológia I. 362–363.

2224 PRT II. 322. (RA 1340. sz.).

2225 PRT II. 605. (Anjou-oklt. IV. 498. sz.).

2226 1321. május 3.: PRT II. 605. (Anjou-oklt. VI. 114. sz.); 1321. május 8.: PRT II. 363–364. (Anjou-oklt. VI. 123. sz.).

2227 Heves 27–28. (RA 1267. sz.).

2228 Anonymus Gestájában Árpád küldöttei, Ösbő és Velek a Tiszán a lúci révén keltek át. SRH I. 60.

2229 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Rátót nem 5. tábla: Kakas (kazai).

László²²³⁰ között per keletkezett a Tisza menti Lúcbirtokon lévő halrekesztékek ügyében, mely során Kakas fia János bizonyította, hogy IV. László adományozta Kakasnak Lúcbirtokot a Tisza mellett rév vámmal (*scilicet tributo seu questu portus*) és a faluban tartott vásárral együtt (*cum foro quod in eadem villa celebratur*). Az oklevélből kiderül, hogy Sándor fia László Fellúcbirtokot bírta,²²³¹ azaz Kakas fia János kezében a délebbre elhelyezkedő Allúcbirtok volt. Ennek megfelelően a rév Allúcbirtok és Dob között lehetett, amit a két falu közötti közút is erősíteni látszik.²²³² Ugyanakkor az oklevélből az is kiderül, hogy Lúcon ekkor már vásárt is tartottak.

Lucse

(Pozsony megye) [Lúč na Ostrove (Lúcs) része, SVK]

Lucse (Szilaslucse/Kislucse) 1303. évi határjárása *Hata* – ami egy tó neve is – hídját (*ad pontem Hata*) adta meg egyik határpontként.²²³³

Lucsivna

(Szepes megye) [Lučivná, SVK]

1322-ben Cetana birtok egy földrészének határjárása a Poprád folyón átívelő hidat adta meg egyik határpontként, mely a Lucsivnáról Batizba vezető út átkelőhelye volt.²²³⁴

Ludány

(Nógrád megye) [Ludányhalászi része, H]

1268-ban Ludány határjárása az Ipoly folyón egy révet adott meg határpontként, mely a Nyerges-patak torkolata közelében működött.²²³⁵

Macskaszarm

(Bars megye) [Kozárovce (Garamkovácsi) területén, SVK]

Macskaszarmnál réven lehetett átkelni a Garam folyón. 1251-ben István esztergomi érsek a garamszentbenedeki apátságnak visszaadott egy földet Macskaszarm

2230 Vö. Engel P.: Genealógia: Bogátradvány nem 3. tábla: Monoki ág.

2231 DF 265 353. (Anjou-oklt. XVII. 56. sz.); 1287-ben a Bogátradvány nemzetség tagjai közötti birtokosztály során Lúcbirtok Mog fiai, Simon és Mog, valamint Simon fia Sándor birtokába került, ÁÚO XII. 446. (RA 3468. sz.).

2232 Vö. DF 265 353 (Anjou-oklt. XVII. 22. sz.).

2233 CD VIII/1. 151. (Anjou-oklt. I. 381. sz.).

2234 DL 74 884 (Anjou-oklt. VI. 522. sz.).

2235 ÁÚO III. 195.

mellett, mely földrész határjárásából az is kiderül, hogy az itteni rév a kolostorhoz tartozott.²²³⁶

Madocsa

(Tolna megye) [Madocsa, H]

1145-re datált hamis oklevél szerint II. Géza király a Bikács nembeli Nagy *Bikach* főkamrás vagy tárnokmester rendelkezésére bocsátotta a királyi udvarnokok földjét Madocsán, ahol Bikács Szent Miklós tiszteletére monostor építésébe kezdett. Az oklevélben a király a monostornak adományozta a madocsai révet a rév-vámmal együtt (*vadum cum tributo in portu dicte terre Madocha*).²²³⁷ A rév Árpád-kori birtokosát azonban nem ismerjük.

A madocsai dunai rév Madocsa és Harta között működött. Harta 1289. évi határjárása szerint a település határa a rév alsó részén kezdődik és a rév felső részén végződik, melynek közelében található a Sajtár-tő (*Sahtartu*).²²³⁸ Egy 15. századi hamis oklevél szintén segítségünkre van a rév pontosabb lokalizálásában, mely szerint a madocsai révtől délre található a madocsai kolostor Körtvélyhez tartozó földje, a révtől északra található a Szent István által a veszprémvölgyi apácáknak a révnel adományozott halászhelye. A rév északi részén a Duna túlsópartján Sajtó-foka (*Saythofoka*), más néven Sajtár-foka (*Saytharfoka*) folyó folyt.²²³⁹ A rév környékén jelentős vízfogó helyek voltak, a zalavári kolostor,²²⁴⁰ a bakonybéli apátság²²⁴¹ és a veszprémvölgyi apácák²²⁴² is rendelkeztek a révnel halászhelyekkel.

Magashíd

(Sáros megye) [Petrovany (Tarcaszentpéter) mellett, SVK]

Sóvárt Kendétől elválasztó határvonalon található Magashíd-patak (*Mogashydpotoka*),²²⁴³ mely a Tárca folyó mellékvize volt. A patak neve arra utal, hogy híd állt rajta. A patak mellett található Magashíd település a vízfolyásról kapta a nevét.²²⁴⁴

2236 MES I. 389.

2237 DL 14., CD II. 122–123. (RA 71. sz.); II. Géza oklevelét 1443-ban László özvegye, Barbara mutatta be Paksi Imre és Szemere ellenében, Körtvély, Madocsa és Kormó birtokok miatt kialakult per során. DL 14.

2238 DL 1259: HOKI. 115. (RA 3544. sz.).

2239 +1145: DL 14., CD II. 122–123. (RA 71. sz.); Géza oklevelét László özvegye, Barbara mutatta be Paksi Imre és Szemere ellenében, Körtvély, Madocsa és Kormó birtokok miatt kialakult per során. DL 14.

2240 1019: DHA I. 92. (RA 6. sz.).

2241 +1037: DHA I. 118. (RA 9. sz.).

2242 1109: DHA I. 367.; +1109: DHA I. 380. (RA 42. sz.); 1259. május 29.: CD V/1. 322.

2243 1285. január 8.: Györffy Gy.: Adatok a románok 16. (RA 3350–3351.); Az oklevél kritikájához l. Györffy Gy.: Adatok a románok 17–19.

2244 1340. április 1.: Anjou-oklt. XXIV. 197. sz.

Magyarfalu

(Liptó megye) [Uharská Ves, SVK]

1230-ban II. András Beuchának, Hauchnak és Polkónak adományozta az egykori Magyarfalu lakatlan földjét, és azon vámtól és adótól (*ab omni tributo et exaccione*) mentes vásártartást engedélyezett számukra.²²⁴⁵

Majs

(Baranya megye) [Baranjsko Petrove Selo (Petárda) határában, HR]

A 14. század első felében a hétfői majsí hetivásár háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²²⁴⁶

Marcсамagyar

(Pozsony megye) [Šamorín (Somorja) délre, SVK]

1330-ban Marcсамagyar egy részének határjárása a Darvas Duna révénél (*circa portum Danubii Doruas*) adott meg egy határpontot, mely a Koroserdő (*Koroserdo*) szigetre biztosított átkelési lehetőséget.²²⁴⁷

Margit-sziget

[Budapest területén, H]

A Margit-szigeti apácák és jobbágyaik az egyházi munkálatokhoz és a kolostorba szállított termény, bor és fa után vámot nem tartoztak fizetni.²²⁴⁸

Margonya

(Sáros megye) [Marhaň, SVK]

1338-ban Csaplyan birtok határjárása a Tapoly folyó egykori margonyai Sórév nevű (*Morgonay Sorew*) átkelőhelyét említette Margonya vidékén,²²⁴⁹ mely a Tolun mezőről a Margonyára vezető út átkelőhelye lehetett.

2245 CDES I. 257. (RA 460. sz.).

2246 1335. május 23.: DL 2872. (Anjou-oklt. XIX. 284. sz.).

2247 DL 104 908. (Anjou-oklt. XIV. 610. sz.).

2248 1319. január 3.: AO I. 493. (Anjou-oklt. V. 361. sz.).

2249 CD VIII/7. 307.

Maros

(Hont megye) [Nagymaros, H]

1323. szeptember 24-én I. Károly elrendelte, hogy a marosiak Győrtől Visegrádig és Visegrádtól Földvárig mind a királyi, mind a mások által birtokolt vízi vagy szárazföldi vámoknál nem kötelesek vámot fizetni. Ez a mentesség egyaránt vonatkozott az áruval vagy az áru nélkül közlekedőkre.²²⁵⁰ Egy évvel később, 1324. május 22-én a király már a város kereskedőinek az egész országra kiterjedő vámmentességet adott, mely a harmincadokra is érvényben volt. Ugyanakkor a Duna mindkét partján a pilisi erdőből építkezéshez és téli tüzelőhöz szabadon, vámfizetés nélkül vághatnak fát.²²⁵¹ A vámmentesség minden bizonnyal arra vonatkozott, hogy vám fizetése nélkül szállíthatják a városba a faanyagot.

Maros folyó

Szent Gellért legendája szerint Ajtony a Maroson szállított királyi só felett hatalmat gyakorolt, öröket és vámszedőket (*tributarius*) állított a folyó kikötőhelyein egészen a Tiszáig, és mindent megvámolt (*tributum*).²²⁵² A forrás nemcsak azt feltételezi, hogy I. István korában az erdélyi sóbányák felett a király rendelkezett, hanem azt is, hogy a vámok királyi kézben voltak, s Ajtony csak önkényesen állíthatott fel vámokat.

Martonvásár

(Fejér megye) [Martonvásár, H]

Martonvásár latin (*Forum Martini*) és magyar nevéből (*Morthonuasara*, *Mortunvasara*, *Mortunwasara*)²²⁵³ következtetve vásártartó hely volt,²²⁵⁴ ahol legkésőbb a 13. században már vásár működött. A vásártartásra a névadó Márton kaphatott engedélyt a királytól, és tőle nyerte a falu a nevét, személyét azonban nem tudjuk azonosítani. A vásár kialakulását elősegíthette, hogy a Budára vezető út itt haladt keresztül.

2250 AO II. 87. (Anjou-oklt. VII. 481. sz.).

2251 CD VIII/2. 515–516. (Anjou-oklt. VIII. 269. sz.).

2252 SRH II. 489–490.

2253 +1092. augusztus 25.: DHA I. 285. (RA 26. sz.); 1259u.: BTOE I. 72.; 1270: ÁÚO XI. 600.; 1328. július 16.: Anjou-oklt. XII. 377. sz.

2254 Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 394.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 96.

Martos(vására)

(Tolna megye) [Janyapusztától északra, H]

1055-ben I. András a tihanyi apátság alapítólevelében Martos határjárásában egyik határpontként a Martos vásárának kútját (*Mortis uuasara kuta rea*) adta meg.²²⁵⁵ Martos az egyik legkorábbi vásárhelyek egyike volt, melyről azonban a későbbi források hallgatnak. Martos elhelyezkedése máig vitatott. Erdélyi László Tolna megye északi részébe, Bikács környékére helyezi Martost.²²⁵⁶ Hoffmann István Martost, mint korai vásárhelyet, Tolna szomszédságában, a Kölesd vidéki Anyától²²⁵⁷ északra, Anya és Bikád között keresi, és feltételelesen azonosnak tekinti az itt található Apátival, igaz, megfogalmazása nagyon óvatos.²²⁵⁸

1092. augusztus 25-én I. László király egy hamis oklevél szerint megerősítette a tihanyi apátság birtokait és kiváltságait, és ebben Martos a Sár folyó mellett (*iuxta fluvium Saar*) volt, keletre, a folyón túl Martonfalvával (*Morthonfolua*), délre Anya falvával, északra *Bikah/Bikach* faluval volt határos.²²⁵⁹ Az 1211. évi oklevél szerint a martosi udvarnokok közösen művelik a földet a *Bychach* falubeliekkel (*cum villanis Bychachi*).²²⁶⁰ Az 1267. évi pápai oklevélben Martos *Buchak* mellettiként (*Martos iuxta Buchak*) szerepelt.²²⁶¹ Erdélyi László szerint Buchak egy íráshiba miatt szerepelt Bikács helyett.²²⁶² Egy hamis 1358. évi oklevél szerint Martost másként Martonnak nevezték (*Mortus, alio nomine Morton*).²²⁶³ Az utóbbi oklevelek közül Martos helyét legjobban a hamis, 1092. évi oklevél határozta meg. A leírásban szereplő Sár folyó, Martonfalva, Anya és Bikács közül legkönnyebben a Sár folyót és Anya birtokot tudjuk beazonosítani, ez utóbbi ma Janyapuszta.²²⁶⁴ Anyától északra fekszik Bikád, amellyel Hoffmann István is azonosította a fentebbi oklevelekben szereplő *Bikah/Bikach/Bychach/Buchak* alakban előforduló települést. 1510-ben Anya várhoz tartozó faluként jelenik meg Bikád és Marton is,²²⁶⁵ mely utóbbival azonosnak véljük Martost. Martosnak a Sár folyó mellett, annak nyugati oldalán kellett feküdnie, Anyától – a mai Janyapusztától – északra. Anya és Bikád is a Sár folyó nyugati oldalán fekszik, Apáti azonban a Sár folyó túloldalán van, így nem tartjuk elképzelhetőnek, hogy a tihanyi alapítólevelben lévő Martost Apátival azonosítsuk. Martost Anyától északra, Kápolna vidékén kereshetjük, a Kölesdtől délre fekvő Bikád-hegy és Janyapuszta között.

2255 DHA I. 150. (RA 12. sz.).

2256 Ezen a véleményen van például Erdélyi László (PRT X. 422.), Bárczi Géza (*Bárczi G.: Tihanyi alapítólevel* 35.) és Mező András (*Mező A.: Patrocíniumok 346–347.*).

2257 Hoffmann I.: *Mortis* 38.

2258 Hoffmann I.: *Mortis* 58.; Hoffmann I.: *A tihanyi alapítólevel* 114–117.

2259 DHA I. 284. (RA 26. sz.).

2260 PRT X. 512.

2261 PRT X. 526.

2262 PRT X. 421.

2263 PRT X. 556.

2264 Vö. Engel P.: *Térkép*.

2265 Károlyi-oklt. III. 69.

Máza

(Tolna megye) [Máza, H]

1235-ben a Györe falu melletti Máza föld határjárása révet említett a Hidas folyón.²²⁶⁶ A folyó neve ugyanakkor arra utal, hogy rajta híd állt.

Medviz

(Baranya megye) [Szigetvár mellett, H]

Medviz határjárása Apátközhidát (*Apatkuzhyda*) említette.²²⁶⁷ Apátközhida név arra utal, hogy Medviz határában híd állt.

Megyehíd

(Vas megye) [Megyehíd, H]

Megyehíd II. András 1217-ben kelt oklevele szerint a vasvári Szent Mihály-egyház prédiума volt,²²⁶⁸ melynek birtokában a káptalant 1237-ben meg is erősítik.²²⁶⁹ A határjárások két vízfolyást említenek a település határában, a Gyöngyös folyót és a Sárd vizét. A birtok nevében (*Megehid*) felbukkanó híd vélhetően a Gyöngyösön biztosította az átkelést.

Megyer

(Pest/Pilis megye) [Budapest része (Békásmegyer, Káposztásmegyer), H]

A Dunán átvezető megyeri révet megörökítette Anonymus *Gesta Hungarorum*-ban, mint ahol Árpád vezér a honfoglaláskor átkelt a Dunán. Anonymus szerint azért nevezték így, mert „a hétmagyarként ismert hét fejedelmi személy itt jutott át a Dunán”.²²⁷⁰

1148-ban II. Géza király a budai káptalannak adományozta a megyeri révtől a Nagyszigetig terjedő halászat jogát – miként azt már I. László is ezen egyháznak rendelte – úgy, hogy ott a prépost és a káptalan akarata ellenére senki sem halászhat,²²⁷¹ amit a 13. század második felében a budai polgárok többször megsértet-

2266 CD III/2. 437–438., Az oklevél hamis. (RA 544. sz.).

2267 DHA I. 79., Az oklevél hamis, DHA I. 66–72.

2268 ÁÚO VI. 384. (RA 322. sz.).

2269 ÁÚO VII. 49–51.

2270 SRH I. 93–94.; Az idézett magyar fordítás Veszprémy László munkája, vö. Anonymus 40.

2271 EFHU III/2. 11. (RA 77. sz.); Átírta a budai káptalan 1253. június 1-jén, CD IV/2. 204–205.; III. András 1291. június 3-án, RA II/4. 42. (RA 3720. sz.); János kalocsai érsek 1295. január 12-én, CD VI/1. 378–379.; I. Károly 1328. március 9-én, CD VIII/3. 285–288. (Anjou-oklt. XII. 114. sz.).

ték.²²⁷² Almegyeri révként (*portum Olmeger*) említették 1326-ban.²²⁷³ A Pilis megyei Meggyeren híd is állt,²²⁷⁴ de nem tudjuk, hogy hol segítette az átkelést.

Meggyes

(Szatmár megye) [Medieșu Aurit (Aranyosmeggyes), RO]

1329. június 12-én I. Károly azokat a vámokat, amelyeket Pok nembeli Miklós vajda fia Móric²²⁷⁵ Meggyes és Szamostelek birtokain régóta szokásosan szednek (*ab antiquo exigi consueta*), örökre Móricnak adományozta.²²⁷⁶ A vám még a 15. században is fennállt.²²⁷⁷

Meggyes az 1280-as évek elején került Pok nembeli Miklós vajda kezébe, ugyanis Majos fia Majos,²²⁷⁸ a királyné tárnokmestere Meggyes birtokát 1280-ban végrendeletében lányára, Erzsébetre, Pok nembeli Móric fia Miklós vajda feleségére hagyta.²²⁷⁹ Majos halála után felesége, aki IV. László testvére, szintén lányára, Erzsébetre hagyta Meggyes birtokot, amit IV. László 1281. január 2-án meg is erősített.²²⁸⁰ Bár az Árpád-kori oklevelek a birtokon a vámszedést nem említették, vélhetően már ebben az időben is fennállt.

Melléte

(Gömör megye) [Meliata, SVK]

1226-ban II. András Tivaldnak adományozta Melléte falu vámjának a felét.²²⁸¹ A mellétei vámmra vonatkozó oklevelek – II. András, majd III. András ezt átíró oklevelei – újkori hamisítványok, így a vám Árpád-kori létét nem tartjuk elképzelhetőnek.

Menyhárt

(Sopron megye) [Mannersdorf an der Rabnitz (Répcekehely) területén]

A menyhárti vásárt és vásárvámot 1200 előtt kapta meg a borsmonostori apátság²²⁸² Imre király adományából.²²⁸³ A kolostor vámszedési joga azonban nem lehetett

2272 BTOE I. 280.

2273 1326. május 1.: DL 29 999 (Anjou-oklt. X. 169. sz.).

2274 Uo.

2275 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla; Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

2276 CD VIII/5. 192. (Anjou-oklt. XIII. 294. sz.).

2277 Vö. Tringli I.: Perényi 632., 656., 663. sz.

2278 Vö. Engel P.: Genealógia: Majos rokonsága 1. tábla.

2279 DL 30 293.

2280 DL 31 053 (RA 3091. sz.)

2281 CDES I. 236. (RA 432. sz.); Átírta III. András 1291. augusztus 25-én, ÁÚO V. 28–29. (RA 3799. sz.)
Az oklevél hamis. Uo.

2282 UB I. 37. (RA 191. sz.).

2283 Vö. 1224: UB I. 93–94. (RA 408. sz.).

mindig zavartalan, mert több hamis oklevélben is utalás történik arra, hogy nem Miskolc nembeli Bors a vásárvám birtokosa,²²⁸⁴ vagy pedig hogy a vámszedést a kolostor békében gyakorolja.²²⁸⁵ Mindezekből úgy tűnik, hogy a vámot Miskolc nembeli Bors *comes* szeretne volna sajátjaként kezelni, illetve a kolostor a pénzváltók zaklatásaitól szeretne volna megvédeni magát, illetőleg vásárát.²²⁸⁶ Ez utóbbit igyekszik biztosítani II. András is 1225-ben.²²⁸⁷

Merenye

(Zala megye) [Zalamerenye, H]

1203-ban Merenye föld határjárása egy hidat említett, mely az Újudvarba tartó út közelében állt,²²⁸⁸ vélhetően ezen útnak egyik átkelőhelye volt.

Meszesi kapu

1165-ben III. István király a meszesi kolostornak adományozott a meszesi kapun áthaladó minden egyes sószállító szekértől egy sókockát a királynak szedett részből. Ha pedig valaki dénárban fizette meg a királyi részt, a királyi részből az egy sókockának megfelelő értéket biztosította a monostornak.²²⁸⁹

Az erdélyi sóbányákból Szalacsra, az Árpád-korban már sóraktárként működő településre²²⁹⁰ vezető sóút Egregyen keresztül vezetett, ezt követően érte el az út a Meszesi-kaput, majd Karikán és Mojgrádon át jutott Zilahra.²²⁹¹ Egregyről azonban a Meszesen Ördökgút felé is átkelhetek a sószállítók, és így is megközelíthették Zilahot.²²⁹² Az Árpád-kori sótermelés jelentős része e területen keresztül áramlott az ország belseje felé.

2284 +1224: UB I. 96–97. (RA 415. sz.).

2285 +1224 körül: UB I. 100. (RA 418. sz.); +1230 körül: UB I. 125–127. (RA 469. sz.); +1235 körül: CD III/2. 87–90. (RA 607. sz.).

2286 +1230–1235: [...] forum nostrum Menyharth, et aliud nostrum forum in Michsa, eisdem fratribus cum tributo et omni libertate contulimus. Universis auctoritate firmiter regia praecipimus, omnibus numulariis, ut nullus eorum in fora ipsorum, vel in villas descendere audeat – CD III/2. 89. (RA 607. sz.).

2287 UB I. 102–109. (RA 420. sz.); Erdélyi László és Hóman Bálint hamisnak tekintették az oklevelet, vö. *Erdélyi L.*: Az első állami egyenes adó 28; *Erdélyi L.*: Tizenkét kérdés 139.; *Hóman B.*: Adó vagy földbér 190.; Az oklevél hitelességét meggyőzően bizonyítja Szentpétery Imre, vö. *Szentpétery I.*: A borsmonostori apátság 67–95., 115.; *Belitzky J.*: Sopron vármegye I. 448–453.; *Püspöki N. P.*: Piacok és vásárok 148.; Átírta III. András 1291. augusztus 17-én, UB II. 249. (RA 3793. sz.).

2288 CD VI/2. 361. (RA 205. sz.).

2289 Zichy I. 2. (RA 107. sz.).

2290 Vö. 1233. október 1.: PRT X. 519. (RA 508. sz.); 1233. október 1.: Theiner Mon. Hung. 143–144. (RA 509. sz.); 1264 körül: *Zolnay L.*: István ifjabb király számadása 80–82.

2291 Vö. 1492: DF 254 885; 1493: DF 254 890.

2292 Vö. 1359: CDT III. 1112. sz.

Meze

(Valkó megye) [Komletinci (Komjáti) vidékén, HR]

A Báza folyó réve melletti Meze föld Báncsa nembeli Tamás *magisteré* volt, akinek fia, Pál²²⁹³ 1299-ben lemondott róla Gutkeled nembeli Lothard fia, Dénes *comes* és Gutkeled nembeli Endre bán fia, Martonos²²⁹⁴ javára.²²⁹⁵

Mezősomlyó

(Krassó megye) [Șemlacu Mare (Nagyszemplak) határában, RO]

Mezősomlyónak egy hamis 1270. évi határjárása a Berzava folyó hídját adta meg határpontként, mely egy nagy útnak volt az átkelőhelye.²²⁹⁶ Az itt tartott vásár 1330-ban vásári kihirdetés színhelye volt.²²⁹⁷

Micske

(Bihar megye) [Micskepuszta Oradea (Nagyvárad) mellett, RO]

Micske határában a Sebes-Körösön lehetett réven átkelni.²²⁹⁸

Micske

(Sopron megye) [Strebersdorf (Répcemicske), A]

Micskében vásárvámot szedtek, melyet Imre király adományozott a borsmonostori kolostornak.²²⁹⁹ A vámadományra 1200 előtt került sor, mivel egy 1200 körüli diplomában már egy létező vámadománynak az írásba foglalását figyelhetjük meg.²³⁰⁰ Az apátság vámszedési gyakorlata nem lehetett biztos, mivel több hamis oklevélben is szerepeltették a rá vonatkozó adományt. Mindezekből úgy tűnik, hogy a vámot Miskolc nembeli Bors comes szerette volna sajátjaként kezelni,²³⁰¹

2293 Vö. Engel P.: Genealógia: Báncsa nem.

2294 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 2. Maróti.

2295 ÁÜO X. 343.

2296 MES I. 583. (RA 2076. sz.).

2297 DL 91 246 (Anjou-oklt. XIV. 390. sz.).

2298 +1214: CDES I. 147. (RA 295. sz.).

2299 1224: [...] et tributum fori de villa Meinhart et de Miske auctoritate regia, quos frater noster rex Hemericus predice ecclesie in helemosinam contulerat – UB I. 94. (RA 408. sz.).

2300 UB I. 37. (RA 191. sz.). Püspöki Nagy Péter 1225 után készült hamisítványnak tekintette, mert az oklevél szerint Imre király nem adta, csak megerősítette a már korábban létező vásárjogot, és ez ellentétben áll a hiteles oklevelekkel – melyekből az derül ki, hogy Imre adományozta a vámokat az apátságnak. Püspöki úgy gondolja azonban, hogy mindezek ellenére Imre valóban kibocsáthatott ezekre a vásárvámokra vonatkozó adománylevelet, amelynek feltételeit nem ismerjük. *Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 121–122.; Többen az oklevelet hitelesnek tekintették. Szentpétery I.: A borsmonostori apátság 18–22.; Belitzky J.: Sopron vármegye I. 442.*

2301 +1224: UB I. 97. (RA 415. sz.); +1224 körül: UB I. 100. (RA 418. sz.); +1230 körül: UB I. 126. (RA 469. sz.).

illetve a kolostor a pénzváltók zaklatásaitól szerette volna megvédeni magát, illetőleg vásárát.²³⁰²

Egy 1225-ben kelt oklevélből kiderül, hogy Micskét minden jövedelmével – kivéve a csöböradót – Miskolc nembeli Bors *comes* magának tartotta fenn élete végéig. Ugyanezen forrás Micske vásárát és a vámot a borsmonostori kolostor tulajdonaként jegyezte le.²³⁰³

Mihályföldre

(Vas megye) [Ivanovci (Alsószentbenedek) vidékén, SLO]

Mihályföldre határában híd állt,²³⁰⁴ mely a mai Šukičev-patakon ívelt át.

Mikola

(Szatmár megye) [Micula, RO]

Mikola és Kisnémeti falvak határán híd állt az Éger-patakon, melyet 1216-ban Mikola határjárásában már régi hídnak neveznek.²³⁰⁵

Milaj

(Szepes megye) [Spišský Hrušov (Szepeskörtvélyes) mellett, SVK]

1255-ben Milaj föld határjárása a Logyna vizén egy hidat említett, mely Milaj és Körtvélyes határai között állt.²³⁰⁶

Milej

(Zala megye) [Milejszeg területén, H]

Milejnél a Milej-patakon híd állt annak környékén, ahol a Lokapataka belefolyt a *Mileypatakába*.²³⁰⁷

2302 +1230–1235: CD III/2. 89. (RA 607. sz.).

2303 UB I. 104–105. (RA 420. sz.).

2304 UB IV. 301. (Anjou-oklt. XXIV. 243. sz.).

2305 DL 52 728; CD VII/3. 20. (magyarul) (RA 309. sz.).

2306 CDES II. 343. (RA 1061. sz.).

2307 ZO I. 338–339.

Moharréve

(Bács megye) [Mol (Mohol) területén, SRB]

Moharrévénél (*Moharevy, Moharewy*)²³⁰⁸ neve alapján rév segítette az átkelést a Tiszán. Györffy György szerint Mohor birtoka lehetett, akinek fia, Jakab 1230-ban Szondon birtokolt.²³⁰⁹ Vélhetően az 1200 körül élt Mohor vagy azonos nevű utódja – akiről a települést elnevezték – birtokolta az átkelőhelyet e területen.

Monajkeddi

(Abaúj megye) [Monaj határában, H]

Monajkeddin, neve (*Moneykeddy, Monaykeddi, Manaykeddi, Monoykeddi; Monayked*) alapján,²³¹⁰ keddenként tartottak vásárt.²³¹¹ Monajkeddit Kálmán herceg adományozta a jászói prépostságnak.²³¹² Az adományozáskor két lehetőséggel kell számolnunk: vagy Kálmán egy már kialakult vásártartó helyet adományozott a prépostságnak, vagy Kálmán nemcsak egy birtokot (Monaj) engedett át, hanem azon keddi vásártartást is engedélyezett. Az első esetben a vásár kialakulására legkésőbb a 12. század második felében, a második esetben a 13. század első felében került sor.

Monoszló

(Körös megye) [Moslavina Podravska, HR]

1192-ben III. Béla oklevelében megemlékezett arról, hogy Makariás ispánnak Monoszlón *forum liberuma* van, és ott sem a bánnak, sem a bán helyettesének, sem a vámszedőknek vagy a sótiszteknak nincs semmilyen joguk, ráadásul a vásáron az ítékezés joga is Makariás kezében van.²³¹³

Monyorósd

(Vas megye) [Órimagyarósd, H]

1270-ben V. István a monyorósdai öröknek kiváltságokat biztosított, amely szerint vámot és harmincadot nem fizetnek, kivéve, ha valakik közöttük kereskedők lesznek.²³¹⁴ Ez a típusú országos vámmentesség is jól mutatja, hogy még a 13. század

2308 1323: Zichy I. 245.; 1332. június 18.: Zichy I. 391.; 1332. július 15.: Zichy I. 393.

2309 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 227.

2310 1255: CDES II. 345.; 1256. november 8.: CDES II. 386.; 1275: Heves 42.; 1297. június 5.: HOKl. 156–158.

2311 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 74–75.

2312 Vö. 1255: CDES II. 345. (RA 1062. sz.); Zsoldos Attila Kálmán oklevelének kiállítását – fenntartva más dátum lehetőségét is – 1214 és 1219 közé helyezi, RD 24. sz.

2313 DF 262 045.

2314 UB I. 380–382. (RA 2027. sz.)

végén sem csupán a kereskedőket és a kereskedelmi árukat vámolták, hanem minden közlekedőt, ugyanakkor azt sem felejtethjük el, hogy a vámszabályzatok egy része arra utal, hogy az eladó mellett a vevőt is terhelhették vámmal, így V. István adománya akár vásárvámra is vonatkozhatott. A harmincadmentesség pedig lehetőséget teremtett arra, hogy a monyorórsdiak a saját szükségletükre külföldön vásárolt árut e vám megfizetése nélkül hozhassák be az országba.

Móric

(Doboka megye) [Moruț (Aranyosmóric), RO]

Móricon a 14. század közepén már vásárt (*in foro publico*) tartottak.²³¹⁵

Mórichida

(Győr megye) [Mórichida területén, H]

Mórichidán a Rábán állt híd, melyet a település – latin és magyar – neve alapján feltehetően Móric apja, Móric építtetett.²³¹⁶ Ezt a feltételezést támasztja alá Pok nembeli Móric fia Móric²³¹⁷ 1251. évi oklevele is, melyben a mórichidai premontrei kolostornak adományozott mórichidai föld határjárása az egyik határpontként Nagy Móric *comes* régi hídját (*in fine pontis veteris, Magni Mauritii comitis*) adta meg.²³¹⁸ Ugyanekkor Pok nembeli Móric fia Móric az általa birtokolt híd- és vásárvámot is a mórichidai kolostornak adományozta.²³¹⁹ A két vám közül feltételezhetjük, hogy már Móric apja, Móric idejében is létezett a hídvám. A híd végénél adományozott udvarhely (*in fine pontis locum curiae unius*) pedig valószínűleg a hídvám beszedését kívánta elősegíteni a kolostor számára.²³²⁰

Mórichida közelében Árpásnál rév működött a Rábán, ami a híd miatt háttérbe szorult, ezért az árpási révvámot birtokló bakonybéli apátság megpróbálta az egymáshoz közel fekvő átkelőhelyek Árpáshoz kötését. 1322. január 7-én arról tett panaszt, hogy a Rába melletti Árpás birtokán lévő rév- vagy hídvámját (*tributum portus seu pontis*) Pok nembeli Móric elfoglalva tartja.²³²¹ Ezt követően 1335. augusztus 24-én élt a bakonybéli apátság hasonló panasszal, mely szerint Árpás birtoknál a Rábán a hídvámot egyháza számára szokták szedni, de azt elfoglalva tartják. Ezért elsősorban a szomszédját, Pok nembeli Miklós fia Móricot²³²² tiltotta Árpás birtok elfoglalásától, valamint tiltotta a vám birtoklásától és elidegenítésétől Mó-

2315 1342. február 21.: AO IV. 193. (Anjou-oklt. XXVI. 65. sz.).

2316 1242. október 3.: apud pontem Mauricii – CDCr IV. 161 (RA 722. sz.); 1263: Mouruchhida –PKH 24.; 1279: in ponte Mauricii UB III. 283.; 1287: Moruchyda – HO VI. 324. (RA 3458. sz.).

2317 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

2318 CD IV/2. 85.

2319 CD IV/2. 87.

2320 A garamszentbenedeki kolostor vámszedői is a barsi híd közelében szedték a vámot, ahol 1246-ban Verner barsi ispán adományozott egy telket a monostornak, CDES II. 163.

2321 PRT VIII. 305. (Anjou-oklt. VI. 402. sz.).

2322 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

ricot, és mindazokat, akiknek ő vagy elődei és utódai a vámot esetleg adták vagy adni akarnák.²³²³ A két tiltakozás között a fő különbséget abban látjuk, hogy az első esetben csak Móric ellen irányult a vád, a második esetben már az adományozott móríchidai kolostorra vonatkozó megjegyzést is kiolvashatunk. A pereskedés a későbbi időszakban is tovább folyt, és 1352-ben már Móric fia Simont vádolta a bakonybéli kolostor azzal, hogy a korábban Árpás birtokon álló hidat átvitte saját birtokára, és így a bakonybéli kolostor helyett a móríchidai premontrei kolostor szedi be a vámot. Mindezt azzal igazolták, hogy Árpásnál a régi híd cölöpei (*stipites seu palos*) még láthatóak.²³²⁴ 1436-ban pedig a bakonybéli apátság azt állította, hogy Simon fia János idején történt a híd átvitele Móríchidára.²³²⁵ Ez utóbbi kései adatokat azért szükséges felemlíteni, mert jól mutatják, hogy a bakonybéli apátság mindent megtett annak érdekében, hogy az árpási révét háttérbe szorító móríchidai hídra jogot formáljon, sőt saját birtokán a móríchidaikkal hidat építtessen,²³²⁶ és valószínűleg ezzel egy időben a móríchidai hidat megszüntesse.

Morotva

(Csanád megye) [Novi Padej (Magyarpadé) területén, SRB]

1211-ben Morotva határjárása egy Hajóhalom (*Hoyoholmu*) nevű helyet említett, és egy másik helyet, ahol a Morotva mocsárból a hajókat a Tiszába húzták (*ad locum, per quem predicta Mortua trahuntur naves in Ticiam*).²³²⁷ A Hajóhalom helynév és a hajóvontatásra használt hely is jól szemléltetik, hogy e vidéken csak hajón tudtak közlekedni.²³²⁸

Morva folyó

A Morva folyón való átkeléskor fizetett vám alól 1291-ben mentességet kaptak a kereskedés céljából áruikkal és szekereikkel közlekedő pozsonyi *hospesek*.²³²⁹ A forrásban szereplő átkelőhely – feltehetően rév – helye ismeretlen.

Moson

(Moson megye) [Mosonmagyaróvár része, H]

A mosoni vám egyharmadát – a királykettejének nevezett vámrész felét – 1282-ben IV. László Győr nembeli Óvári Konrád mesternek²³³⁰ és utódainak adományozta

2323 PRT VIII. 309–310. (Anjou-oklt. XIX. 521. sz.).

2324 PRT VIII. 329–330.

2325 PRT VIII. 491.

2326 Vö. PRT VIII. 491.

2327 PRT X. 509. (RA 262. sz.).

2328 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 841.

2329 VMMS I. 75. (RA 3837. sz.).

2330 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. Óvári ág 1. tábla.

a határvédő vár felépítéséért, megjegyezve, hogy ez a vám e rendelkezéstől fogva semmiben sem tartozik a mosoni ispánhoz. A vám másik részét, azaz a teljes vám egyharmadát a fehérvári káptalan birtokolta.²³³¹ 1280 után azonban Óvári Konrád kiszorult Moson megyéből.²³³²

1231-ben kelt oklevélből arról értesülünk, hogy a mosoni vásár mellett állt Győr nembeli Pat²³³³ kúriája.²³³⁴ A Mosonban tartott vásár kialakulását elősegítette a település ispánsági központ szerepe. Pusztai Rezső szerint a piactér a Kápolna tér, Királydomb, Iskola utca és a Szent István király út közötti részen lehetett.²³³⁵

Nagyazar

(Zemplén megye) [Veľké Ozorovce, SVK]

1324-ben Nagyazar nyugati határában a Kisz(t)e-patakon (*Cysepotaka*) rév biztosított átkelési lehetőséget.²³³⁶

Nagyécs

(Győr megye) [Écs, H]

Nagyécs 1323. évi határjárása egy rév környékén (*circa portum*) lévő határpontot adott meg,²³³⁷ a rév a Pándzsa-patakon biztosíthatott átkelési lehetőséget.

Nagyfalu

(Baranya megye) [Siklósnagyfalu, H]

1294. március 31-én kelt oklevélben Nagyfalu nyugati részének határjárása Budahida nevű hidat (*ad pontem Budahida*) említett, melyet már rég leromboltak, és csak az alappillérek láthatóak (*trabes sive pedes, in quibus erat positus pons*).²³³⁸ A híd egy, a 13. század végére kiszáradt patakon vezethetett át.

2331 ÁÚO XII. 355–356. (RA 3176. sz.).

2332 C. Tóth N.: A Győr-nemzetiség 62.

2333 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. 1. tábla.

2334 UB I. 137.

2335 Pusztai R.: Mosonmagyaróvár 15.

2336 [...] prima meta incipit ab occidente in fluvio Cysepotaka vocato, ubi in portu eiusdem aque est – DL 69 687 (Anjou-oklt. VIII. 595. sz.).

2337 HO I. 130. (Anjou-oklt. VII. 521. sz.).

2338 ÁÚO XII. 553–554.

Nagyfalu

(Kraszna megye) [Nușfalău (Szilágynagyfalu), RO]

A Nagyfalun tartott keddi hetivásár 1338-ban jelenik meg a forrásokban.²³³⁹

Nagyida

(Abaúj megye) [Veľká Ida (Nagyida), SVK]

Nagyida birtok alsó végén találjuk Órévet (*in quodam vado per ipsum Oreu nominato*),²³⁴⁰ mely az Ida folyón adott lehetőséget az átkelésre. Elképzelhető, hogy azonos azzal a Váralja-rév (*Varaliareu*) nevű hellyel, melyet 1330-ban Felida határában említettek.²³⁴¹

Nagymihály

(Bihar megye) [Valea lui Mihai (Érmihályfalva), RO]

1312. július 20-án I. Károly Nagymihályi Lőrinc fia Gergelynek²³⁴² Nagymihályi birtokán vámszedést engedélyezett a következő vámtételekkel: sóval megrakott szekér után 4 só, üres szekér után 4 bécsi dénár, 1 vég tiszta posztó (*de petia puri panni*) után 1/2 pondus, 1 vég szürke posztó után 2 bécsi dénár, a mázsaszekér után fél fertó, 1 hordó bor után 1 pondus, eladásra szánt ló vagy marha után 1-1 bécsi dénár.²³⁴³ 1313. június 24-én Lőrinc fia Gergely a vám tizedét a Szent György-egyháznak adta.²³⁴⁴

1270-ben Geregye nembeli Pál lánya, Anna, férje, Turul ispán halála után hitbérként hozzá kerülő Mihályt unokahúgára és annak férjére, Panyit fia Ábrahám-ra²³⁴⁵ hagyta.²³⁴⁶ Később mégis Turul unokái kezén találjuk, akik közül I. Károly Gergelynek juttatta a nagymihályi vámot testvérei és rokonai kizárásával (*exceptis aliis fratribus suis uterinis et proximis*), és 1326-ban külön megtiltotta, hogy részt követeljenek belőle.²³⁴⁷ Amikor 1327-ben Lőrinc fiai, Szerafin, Rubert és Gergely²³⁴⁸ megosztottak birtokaikon, Nagymihályt a – kizárólagosan Gergelyt illető – vámjövedelem nélkül osztották fel.²³⁴⁹

2339 Károlyi oklt. I. 126. (Anjou-oklt. XXII. 74. sz.).

2340 1374. október 28.: Csáky cs. tört. I/1. 141.

2341 AO II. 516. (Anjou-oklt. XIV. 182.).

2342 Vö. Engel P.: Genealógia: Turul nem 1. tábla: Széplaki (Ippi, Büdöskúti).

2343 Sztáray I. 41. (Anjou-oklt. III. 339. sz.).

2344 Sztáray I. 41. (Anjou-oklt. III. 553. sz.).

2345 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 7. tábla: Csaholyi.

2346 CD V/1. 85.

2347 CD VIII/3. 185. (Anjou-oklt. X. 271. sz.).

2348 Vö. Engel P.: Genealógia: Turul nem 1. tábla: Széplaki (Ippi, Büdöskúti).

2349 DL 28 896 (Anjou-oklt. XI. 332. sz.).

Nagymihály

(Zemplén megye) [Michalovce, SVK]

Nagymihálynál a Laborc folyón híd ívelt át,²³⁵⁰ mely a Nagymihályról Szalacsckára,²³⁵¹ illetőleg Tibára vezető út²³⁵² átkelőhelye lehetett.

Nagyolaszi

(Szerém megye) [Mandélos területén, SRB]

A nagyolasziak a 13. század második felében országos vámmentességi kiváltsághoz juthattak, amire abból következtethetünk, hogy 1294 körül III. András felszólította a kereskedőket, különösen az engi és a nagyolaszi (*Frankavilla*) hospeseket, hogy a Margit-szigeti apácák tisztviselőinek vagy vámszedőinek áruikból Budán a szokásos vámot fizessék meg.²³⁵³

Nána

(Esztergom megye) [Štúrovo (Párkány) része, SVK]

1157 márciusában II. Géza a nánai sóvám királyi részét – azaz a vám kétharmadát – az esztergomi egyháznak adta.²³⁵⁴ A későbbi források a nánai – illetőleg az ugyanezen oklevélben szereplő kakati – sóvámot nem említették. II. Géza oklevelének hátlapján az a megjegyzés szerepel, hogy a nánai és kakati sóvámot Szalkára helyezték át.²³⁵⁵

1228-ban kelt oklevél tanúsága szerint nagy út vezetett át a falun Barsba, mely keresztelte a Só utat. E Garamon átvezető úton helyezkedett el Bán-réve (*ad portum Bani*),²³⁵⁶ ahol vélhetően a sóvámot is szedték.²³⁵⁷

Nána

(Heves megye) [Tiszanána, H]

Abád és Vécseszeg között a Tiszán egy rév működött, mely Ménesítő, Olfa, Nána, Lovásztelek, Pók és Alpoklosi 1261. évi határjárása szerint Kőkényzugörvénye felett *Fozarfoka* nevű helyen, amit Mélyörvénynek is neveznek, kereshető.²³⁵⁸ Mélyör-

2350 1337. július 8.: Sztáray I. 136.

2351 1337. július 8.: Sztáray I. 130.

2352 1336. március 11.: Sztáray I. 107.

2353 BTOE I. 289.

2354 MES I. 111. (RA 86. sz.).

2355 DF 236 755; Vö. Kakat (Esztergom megye).

2356 CDES I. 245.

2357 Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 302.

2358 Heves 25–26. (RA 1267. sz.).

vény az oklevél szerint az egri egyházhhoz tartozott, elképzelhető, hogy az átkelőhelyet is ők tartották fenn.

Návoj

(Nyitra megye) [Návojovce, SVK]

Návoj keleti határában a *Hwoynicza* nevű „sáron” egy átkelő (*portus*) működött.²³⁵⁹

Németi

(Hont megye) [Hontianske Nemce (Hontnémeti), SVK]

Németinél révvámot szedhettek a Selmec folyón működő révén, melyre a település Zábrod, ’rév mögött’ jelentésű neve utal.²³⁶⁰ 1286 novemberében IV. László a Korpona és Szebelléb szomszédságában, a Selmechányára vezető nagy út felett (*supra viam magnam, qua itur in Zebnech Bana*) fekvő, királyi *hospesek* által lakott Németi és Tóti királyi szabad falvakat²³⁶¹ Pál veszprémi prépostnak adományozta a régóta szedett szokásos királyi vámmal együtt.²³⁶² Az esztergomi káptalan 1291. augusztus 16-án III. András adománya folytán jutott hozzá a Korpona és Bánya között, a Bányára vezető út szomszédságában fekvő (*inter Korpona et Bana satis vicine sitam per viam magnam, qua itur in Banam*) Németi vagy Tóti birtokhoz vámjával (*ac specialiter cum teulonio, seu tributo*) együtt.²³⁶³ Bár ez utóbbi oklevél szerint IV. László Pál esztergomi prépostnak adományozta e településeket, aki IV. László 1286. évi diplomájában még veszprémi prépostként szerepelt,²³⁶⁴ még sincs kétségünk afelől, hogy azonos személyekről van szó. Pál 1276 és 1286 között tűnik fel az oklevelekben veszprémi prépostként,²³⁶⁵ és 1284-ben esztergomi kanonok is.²³⁶⁶ 1287 és 1290 között esztergomi prépost.²³⁶⁷ 1287 és 1293 között pécsi adminisztrátor,²³⁶⁸ 1293 és 1306 között pedig pécsi püspök.²³⁶⁹ Mivel III. András 1291. évi oklevelének kiállítása idején Pál már esztergomi prépost volt, ezért szerepelt e címmel az uralkodó diplomájában. Jóllehet a zólyomi királyi prédiához tartozó (*villam nostram, Nempti vocatam, ad predium*

2359 1260 körül: DL 72 507.

2360 Elsőként 1246-ban jelenik meg ilyen alakban a forrásokban: iuxta villas Nympti et Zabrod – CD VI/1. 262.

2361 Németibe a királyi *hospesek* betelepülésére 1256-ot követően, IV. Béla uralkodása alatt került sor. Vélhetően a településnél a vámszedés is IV. Béla uralkodása alatt indult meg. Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 221.

2362 ÁÚO IX. 441. (RA 3419. sz.).

2363 MES II. 293–294. (RA 3790. sz.).

2364 [...] magister Paulus, Wesprimiensis prepositus, legum doctor – ÁÚO IX. 440.

2365 1276: CD VII/2. 47.; 1277: CD IX/7. 694.; 1284: MES II. 179.; 1286: ÁÚO IX. 440.

2366 1284: MES II. 179.

2367 1287: MES II. 225.; 1288: MES II. 231.; 1289: MES II. 249.; 1290: MES II. 269.; 1291: MES II. 294.; 1292: MES II. 313.; 1293. február 1.: MES II. 339.

2368 1287: MES II. 225.; 1288: MES II. 231.; 1289: MES II. 255.; 1290: MES II. 270.; 1291: MES II. 296.

2369 1293. július 11.: HO VII. 232.; 1294: MES II. 349.; 1295: MES II. 384–385.; 1297: MES II. 400.; 1298: MES II. 437.; 1302: MES II. 502.; 1306: Anjou-oklt. II. 18. sz.

nostrum de Zolum pertinentem) Németit IV. László 1281-ben Gyulazsombor nembeli Erdő comesnek adta zálogba 200 márkát érő ló ellenében,²³⁷⁰ a káptalan birtoklását igazolja, hogy 1292-ben a káptalan már az itt lakó és ide költöző – magyar és szláv, de nem német – *hospesek* szabadságait állapította meg.²³⁷¹ Elképzelhető, hogy ezt követően Erdő ispán jogot próbált formálni az általa zálogba vett falura, ezért került sor 1297-ben Erdő zálogának kifizetésére az esztergomi káptalan által.²³⁷²

A káptalan vámbirtoklása a későbbiekben is biztosított volt, ugyanis a 14. században már felmentést is adtak annak fizetése alól. 1329. május 14-én az esztergomi káptalan a szomszédos Szebelléb falujukban lakó népeket mentette fel a Németi falujában szedett vámja alól (*a solutione tributi, quod in villa nostra Neymthy vocata, pro nobis exigi consuevit [...] sint exempti*).²³⁷³

Németi

(Szatmár megye) [Satu Mare (Szatmárnémeti) része, RO]²³⁷⁴

II. András 1230-ban a szatmári német *hospesek*nek a Szamoson a révvám alól mentességet biztosított.²³⁷⁵ Németiben legkésőbb az Anjou-korban keddenként vásárt tartottak, mely 1322-ben vásári kihirdetés színhelye volt.²³⁷⁶

Neszmély

(Komárom megye) [Neszmély, H]

1339-ben I. Károly Lajos herceg nevelőjének, Miklósnak adományozta Neszmélyt, mely egy örökös nélkül elhunyt ember birtoka volt, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, többek között a Duna révének vámjával, és a felfelé és lefelé haladóktól a Dunán és a szárazföldön szedett vámmal együtt (*cum... tributo portus Danubii ac tributo ipsius Danubii, necnon tributo terre tam in ascendendo, quam in descendendo exigendis*).²³⁷⁷ Ezek szerint Neszmélynél a közlekedők akár átkeltek a Dunán, akár a Dunán hajóztak, akár a Duna menti útvonalat használták, vámfizetési kötelezettségük volt. A vám azonban az 1340-es években vita tárgyát képezte Vid nyitrai püspök és Lajos herceg nevelője, Miklós között, melybe a pannonthalmi apátság is bekapcsolódott. 1342. május 26-án ugyanis Vilmos pannonthalmi apát tiltakozott, hogy a füzitői vámot a békétlen időkben Neszmély faluhoz csatolták, és ott szedik (*quod tributum ... ad villam Nezmel est translatum, et nunc in eadem villa Nezmel exigitur*), ezért a nyitrai püspököt a vám megszerzésétől, Miklóst pedig annak elfogla-

2370 MES II. 145. (RA 3103. sz.).

2371 MES II. 313–314.

2372 MES II. 406–407.

2373 MES III. 146. (Anjou-oklt. XIII. 251. sz.).

2374 Vö. Szatmár (Szatmár megye).

2375 RHMA 427. (RA 462. sz.).

2376 CD VIII/2. 394. (Anjou-oklt. VI. 447. sz.).

2377 PRT II. 494. (Anjou-oklt. XXIII. 726. sz.).

lásától tiltotta.²³⁷⁸ Ha hihetünk a pannonthalmi apát állításának, akkor megállapíthatjuk, hogy az Árpád-korban nem szedtek e településen vámot, és a vámszedés csak a 14. században indult meg.

Nivegy

(Zaránd megye) [Ineu (Borosjenő) vidékén, RO]

A Fehér-Körös mindkét partján elterülő Nivegyet a hagyomány szerint Szent István adományozta az egri püspökségnek a Körösön való szabad átkeléssel (*ac libero transitu Crisii*),²³⁷⁹ ami az itt működő révre utal.

Nógrád

(Nógrád megye) [Nógrád, H]

Nógrád mint ispánsági központ egyike lehetett a legkorábbi vásáros helyeknek. Nógrádban Tamás váci püspök 1284. május 14-én *forum liberum* megtartását engedélyezte a nógrádi várba²³⁸⁰ felköltözött *hospesek*nek, melyre a kereskedők és mások is szabadon jöhettek, és áruikat szabadon eladhatták, vám fizetése nélkül (*absque exactione alicuius debiti seu tribut*).²³⁸¹ Az oklevél arra is utalt, hogy már korábban is rendeztek vásárt (*sicut fuit ab antiquo*) a *hospesek*, melyre még az előtt engedélyt kaptak, mielőtt a váci püspök feltelepítette őket a várba.

Novák

(Gömör megye) [Aggtelek területén, H]

1295-ben Novák határában említettek egy Révhely (*Reuhel*) helyet²³⁸² melynek neve rév, átkelőhely, esetleg gázló létezését feltételezi a Telekes-patakon.²³⁸³

Nyárhíd

(Nyitra megye) [Nové Zámky (Érsekújvár), SVK]

Nyárhídnál hídvámot szedtek az Árpád-korban. A híd, melyre a település neve is utal, a Nyitra folyón állt. Nyárhídnál több híd is állhatott. Nyitra városából a Nyitra folyó nyugati partján haladó út fő átkelőhelye Nyárhíd és Hídelő között

2378 HO IV. 168. (Anjou-oklt. XXVI. 254. sz.).

2379 1261. szeptember 9.: Heves 27. (RA 1267. sz.).

2380 A szakirodalom szerint Nógrád vára 1272-ben került a váci püspökség birtokába (*Györffy Gy.: Történeti földrajz* IV. 280.; *Vö. Zsoldos A.: Archontológia* 172.), vagy erre csak 1274 és 1284 között került sor (*Vác E.: Nógrád vára* 593.; *Dénes J.–Feld I.: Nichtresidentiale Bischofsburgen* 150.).

2381 DF 250 220.

2382 CD VII/5. 529.; *Vö.* DF 251 677.

2383 *Vö. Dénes Gy.: Torna megye* 287.

helyezkedett el,²³⁸⁴ ugyanakkor Lovásztól északra, a királynéi népek faluja előtt is állt egy híd.²³⁸⁵ A királynéi népek faluját Megyereddel azonosíthatjuk, mely a Nyitra nyugati partján Lovász és Keszi között feküdt.²³⁸⁶

A nyárhídi hídvám harmadát III. Béla a nyitrai püspökségnek adományozta. Az uralkodó elrendelte, hogy „bárhon bármilyen vámot gyűjtenének is össze az említett helyeken az ispán, az ispánnő, az udvarispán vagy bárki más számára, az előbb mondott harmadrészt a püspök embere sértetlenül kapja meg, és ez az egyház azt örökre szólóan birtokolja”.²³⁸⁷ A későbbi időkben a vámharmad birtoklását mutatja, hogy az esztergomi káptalan 1226-ban és 1270. október 24-én átírta az oklevelet,²³⁸⁸ majd pedig ugyanezen káptalan 1326. évi vizsgálata arra az eredményre jutott, hogy a nyárhídi vám harmadrésze a nyitrai káptalan birtokában volt.²³⁸⁹

IV. Béla 1245-ben Nyárhídon két falut, Nyárhídat és Bosmánt Berencs nembeli Malsa fia Miklóstól elkobozva Gutkeled nembeli István országbírónak²³⁹⁰ adta. Végül azonban jobbnak látta az uralkodó ezt a két falut Istvántól egy csere útján visszavenni, és a saját Nyárhíd prédiához kapcsolni.²³⁹¹ A diplomából nem derül ki, hogy Malsa fia Miklós birtokolta-e a nyárhídi vámot, feltételezhető, hogy nem, és a vám ekkor még királyi kézben volt, valamint az is, hogy a király Nyárhíd prédióján szedték. Nyárhídra IV. Béla kunokat telepített, akik a Nyárhídhhoz tartozó hídvámot is birtokolták. IV. Béla azonban kihágásaik miatt elvette tőlük e területet és 1264-ben a csőti premontrei monostornak adományozta.²³⁹² Az adományozást 1272. március 21-én V. István megismételte.²³⁹³ A csőti monostortól 1290 novemberében III. András Nyárhídat az itt szedett vámmal együtt elcserélte Bartány faluért (Bodrog m.),²³⁹⁴ azonban 1291. június 3-án III. András megerősítette IV. Béla 1264. évi adományát, így Nyárhíd ismét a monostor kezében volt.²³⁹⁵ A monostor a birtokot és a vámot az 1290-es években az esztergomi érsekségnek juttatta.

1295-ben kelt oklevelek tanúsága szerint Nyárhídat az esztergomi érsek a veszprémi püspökkel és a csőti monostorral folytatott cserék sorozatával szerezte

2384 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz IV. Nyitra vm. térkép.

2385 1264: [...] prima meta in terra Luaz [...] et ante villam populorum Dominae reginae ante pontem in campo est meta – MES I. 514.

2386 Vö. Keszi határjárása 1274: [...] prima meta capitalis incipit iuxta fluvium Nittra non immediate versus orientem apud quendam insulam circa quendam terram domine regine Megered nomine – ÁÜO IX. 52.; Megyered határjárása 1274: Capitalis meta incipit a fluvio Nitria vocato, [...] deinde vadit ad magnam viam, que ducit de Nitria ad Narhyd, versus partem meridionalem, et ibi vicinatur terre Boznan vocate, deinde vadit ad occidentem et ibi cum eisdem duabus metis continuatur terre ville Megered, deinde redyt ad eundem fluvium, Nittra vocatum – MES II. 42.

2387 III. Béla emlékezete 83.; [...] ut ubicunque comiti vel comitisse vel curiali comiti vel cuicumque qualecumque tributum quandocumque in memoratis locis colligitur, predicta pars tertia ab homine episcopi integre accipiat, et hec ecclesia perpetuo possideat. – CDES I. 90. (RA 136. sz.).

2388 DL 25.

2389 Nyitrai kpt. 388. (Anjou-oklt. X. 539. sz.).

2390 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárvármonostori ág 1. tábla.

2391 HO VIII. 46. (RA 807. sz.).

2392 MES I. 514. (RA 1416. sz.).

2393 Fejér vm. III. 426–429. (RA 2177. sz.).

2394 MES II. 302. (RA 3674. sz.).

2395 MES II. 287–288. (RA 3721. sz.).

meg.²³⁹⁶ Az oklevelek szerint a Nyitra és Komárom megyében fekvő Nyárhíd birtok nagy kiterjedésű, de csaknem lakatlan volt.²³⁹⁷ A csöti kolostor a birtokot minden tartozékával együtt – ahogy IV. Béla a kolostornak adományozta – adta át az érseknek.²³⁹⁸ A vám még ekkor is a birtokhoz tartozott (*theloneis seu tributis ad ipsam possessionem Narhyd pertinentibus*).²³⁹⁹ Az érsekség e területen újabb földterülethez jutott, amikor 1297-ben csere útján megszerezte a Nyárhíd és Keszi közötti Nyárhíd birtokot Hontpázmány nembeli Mocsa fia Erney *comestől*,²⁴⁰⁰ aki azt csere útján Domonkos zobori apáttól kapta.²⁴⁰¹ Az érsekség vámbirtoklását az Anjou-korban is fenntartotta, mivel a csöti monostor és az esztergomi érsek közötti cserét, mely a vám kérdésére is kiterjedt, 1332-ben átírták.²⁴⁰² Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, az esztergomi érsekség Nyárhíd falujában szedett vámja mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsni után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni.²⁴⁰³ Az itt megadott vámtarifa már egy csökkentett vámot jelentett, amit leginkább Telegdi Csanád esztergomi érsek 1337. december 24-én kelt oklevele bizonyít. Az érsek a Csehországon keresztül érkező cseh, sváb, rajnai és flandriai kereskedők számára, az új úton az esztergomi egyház birtokában lévő vámhelyeken új vámtarifát állapított meg. Ennek értelmében Nyárhídon, amikor jönnek, a könnyű és nehéz szekerek után 3 pensa széles bécsi [dénárt] kellett vámként fizetniük, visszafelé pedig szekerenként 60 széles bécsi [dénárt]. A többi kereskedő azonban a szokásos vámokat köteles megfizetni.²⁴⁰⁴ Mivel az oklevél hangsúlyozza, hogy az uralkodó akaratából született meg az egyezés, feltételezhető, hogy az esztergomi káptalan és az érsekség az 1336 januárjában megállapított vámtarifát nem volt hajlandó elfogadni, arra azonban rávehető volt, hogy az új utat használó külföldi kereskedőktől kevesebb vámot szedjenek be, mint a többi kereskedőtől. Ugyanakkor az a kikötés, mely szerint ez az érsek halála után három hónapig marad csak érvényben,²⁴⁰⁵ ez idő alatt tehát utódjával meg kell erősíteniük, arra mutat, hogy az érsek a király szándékát csak ideig-óráig élőnek tartotta, így nem vállalt olyan kötelezettséget, mely hosszú távon egyházának anyagi kárt jelentett volna.

A kunok, a csöti monostor, majd az esztergomi érsekség vámbirtoklása és az arra vonatkozó források felvetik azt a kérdést, hogy az új és újabb vámbirtokosok hogyan viszonyultak a nyitrai egyház vámharmadjogához. Valószínűnek tartjuk,

2396 1295. március 27.: Fejér vm. III. 431–432.; 1295. május 12.: Fejér vm. III. 433–435.; 1295. május 15.: Fejér vm. III. 435.

2397 Fejér vm. III. 432.

2398 Fejér vm. III. 432.

2399 Fejér vm. III. 434.

2400 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 7. Szegi ága 1. tábla.

2401 ÁÚO XII. 614–615.; Egy hamis oklevél szerint erre a cserére már 1221-ben sor került. ÁÚO XI. 160. (RA 374. sz.).

2402 MES III. 218–219.

2403 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

2404 CDM VII. 131.

2405 CDM VII. 132.

hogy mindegyik birtokos tiszteletben tartotta a nyitrai egyház ezen jogát, elismerjük azonban, hogy erre csak az utal, hogy a 13. század második feléből nem tudunk olyan forrásról, melyben a nyitrai egyház vámharmadának megsértése miatt fellépett volna.

Egy másik tisztázatlan kérdés: ha két hidat is feltételezünk e területen, akkor a vámot melyik hídnál szedték? Valószínű, hogy a hídvámra vonatkozó adatok a Nyitrából Nyárhídra vezető nagy út átkelőhelyéhez, a Nyárhíd és Hídelő között álló hídhoz köthetők. A Nyárhídtól északra, Megyered határában álló híd esetleg csak az itt említett szigetet kötötte össze a szárazfölddel.²⁴⁰⁶

Nyársardó

(Sáros megye) [Ražňany, SVK]

Nyársardó határában a Tárca folyón egy híd állt, mely a Szebenbe vezető útnak volt az átkelőhelye.²⁴⁰⁷

Nyék

(Pozsony megye) [Nekyje na Ostrove (Csallóköznyék), SVK]

Nyék birtok egy részét – mely Karcsa birtok felé terült el, és két kőhíd között (*inter duos pontes lapideos*) feküdt – Kövesdnek nevezték,²⁴⁰⁸ mely hidak közül az egyiket Kőhíd (*Kuhid*) néven is említik.²⁴⁰⁹

Nyék

(Pozsony megye) [Čierna Voda (Feketenyék), SVK]

1324. augusztus 11-én I. Károly a Nyék királynéi föld határában a Gercse folyón lévő gercsei vámot Szécsényi Tamás²⁴¹⁰ erdélyi vajdának adományozta.²⁴¹¹ A vám a folyón történő átkeléshez kapcsolódhatott.

2406 1274: [...] prima meta capitalis incipit iuxta fluvium Nittra non immediate versus orientem apud quendam insulam circa quendam terram domine regine Megered nomine – ÁÚO IX. 52.

2407 1330. november 12.: 258 979 (Anjou-oklt. XIV. 584. sz.); 1333. november 15.: DL 84 785 (Anjou-oklt. XVII. 496. sz.).

2408 1337. július 18.: HO II. 69.

2409 1337. augusztus 14.: DL 48 545.

2410 Vö. Engel P.: Genealógia: Kacsics nem 4. tábla: Szécsényi.

2411 AO II. 153. (Anjou-oklt. VIII. 377. sz.); Megerősítette I. Károly 1335. november 2-án, DL 40 707 (Anjou-oklt. XIX. 649. sz.).

Nyirád

(Zala megye) [Nyirád, H]

I. Károly 1330. június 12-én a veszprémi püspök nyirádi népeinek engedélyezte,²⁴¹² hogy keddenként vásárt (*forum commune et provinciale*) tartsanak a szomszédos vásár jogának sérelme nélkül. A vásárra a kereskedők áruikkal szabadon jöhettek, és őket a király különös oltalma és védelme alá vette (*sub nostra regia protectione et tutela speciali*).²⁴¹³ A rendelkezést a király megerősítette 1340. március 22-én.²⁴¹⁴

Nyirakol

(Somogy megye) [Szentlászló területén, H]

1310. április 12-én László pannonthalmi apát Nyirakolt egy csere során győri nemes jobbágynak, azaz Miklós fiainak, Albertnek, Egyednek és Miklósnak juttatta. Nyirakol határjárása Báshida nevű hídnál (*super pontem Baashyda*) kezdődött, melytől keletre Dobromir fia Jakab, nyugatra Nyirakol föld terült el.²⁴¹⁵ Dobromir fia Jakab birtokában volt a szomszédos Luka,²⁴¹⁶ így a híd Luka és Nyirakol között állt – vélhetően – a Fűzvölgy patakon. Építtetője Baas volt, akit azonban nem tudunk azonosítani.

Nyitra

(Nyitra megye) [Nitra, SVK]

Nyitra egyike lehetett a legkorábbi vásártartó helyeknek, a vásár kialakulását elősegítette, hogy világi és egyházi központ volt. Egy 18. századi hamisítvány szerint már I. István a kis Nyitra folyó mentén a nyitrai káptalannak adományozott egy városrészt nyilvános vásárával együtt (*cum foro publico*).²⁴¹⁷ A nyitrai vásárvámból (*de tributo fori Nitriensis*) II. Géza király évente kétszáz pensát adományozott a nyitrai ispótályos rendháznak.²⁴¹⁸ 1248. szeptember 2-án IV. Béla a nyitrai *hospes*eknek biztosította azt a jogot, hogy a nyitrai várban keddi napokon szabad vásárt (*forum liberum*) tartsanak, ahova érkezők, illetve ahonnan elmenők áruikból vámot nem tartoztak fizetni.²⁴¹⁹ A győri *hospes*ek 1271. évi kiváltságlevelében felbukkanó eljárás, mely a *forum liberum* tartását a korábban már megtartott vásár jogának megsértése nélkül engedélyezte,²⁴²⁰ megengedi, hogy arra következtessünk, hogy Nyitrán is a létező vásár mellett, az arra vonatkozó jog tiszteletben tartásával

2412 Nyirád 1266-ban került a veszprémi püspökség birtokába, CD IV/3. 322. (RA 1502. sz.).

2413 DF 200 402 (Anjou-oklt. XIV 336. sz.).

2414 DF 200 402 (Anjou-oklt. XXIV. 158. sz.).

2415 PRT II. 357. (Anjou-oklt. II. 864. sz.).

2416 Dobromir fia Jakab 1306-ban kapta meg Lukát Henrik szlavón bántól, Anjou-oklt. II. 1. sz..

2417 CDES I. 49. (RA 4. sz.).

2418 Említi III. Béla 1183. évi oklevele, CDES I. 90. (RA 136. sz.).

2419 CDES II. 209. (RA 885. sz.).

2420 EFHU III/2. 62.

kaphatták meg a nyitrai *hospesek* a vásárendedélyt, ahol ráadásul a nyitrai egyház vámszedési joga érvényét veszítette.

Kálmán király 1111. évi oklevele szerint Szent István a zoborhegyi apátságnak adományozta Nyitra város vámjának (*teloneum*) harmadát.²⁴²¹ A nyitrai vám másik harmadát (*terciam partem [...] tributi*) III. Béla a nyitrai püspökségnek adományozta. Az uralkodó elrendelte, hogy „bárhon bármilyen vámot gyűjtenének is össze az említett helyeken az ispán, az ispánnő, az udvarispán vagy bárki más számára, az előbb mondott harmadrészt a püspök embere sértetlenül kapja meg, és ez az egyház azt örökre szólóan birtokolja”.²⁴²² Bár az oklevél nem nevezi vásárvámnak a vámot, ebben még sincs okunk kételkedni. A későbbi időkben a vámharmad birtoklását mutatja, hogy az esztergomi káptalan 1226-ban és 1270. október 24-én ártírtta az oklevelet.²⁴²³ Ráadásul 1271. augusztus 31-én V. István a nyitrai egyház szent erekyei előtt égetendő öröklámpás céljára a nyitrai vámot adja a nyitrai egyháznak a püspököt régóta illető tized és harmad kivételével.²⁴²⁴ Azaz a püspökséget – feltehetően alapítása óta – a vám tizede is megillette.

A nyitrai püspökségnek III. Béla 1183-ban három sószállító hajót engedett át azzal a szabadsággal, amit a bizerei monostor hajói élveznek a só vételében és szállításában. Ugyanakkor engedélyezte azt is, hogy ha lehetőségük engedi, akkor egy út alkalmával szállítsák el azt, amit egyébként három út során szállítának el.²⁴²⁵ Bár az oklevél nem említette a sószállítás vámmentességét, a bizerei kolostorra való utalás mégis ezt sejteti. A bizerei kolostor vámmentes sószállítására is azonban csak másoknak – egyháziaknak és világiaknak – adott kiváltságlevelekből értesülünk.²⁴²⁶

Nyitra megye

Kálmán király 1111. oklevele szerint Szent István Nyitra vámjának (*teloneum*) harmadát – a nagyoknak és kicsiknek, a városban és rajta kívül, meg abban a Doardiban, amelyet Baba²⁴²⁷ résznek hívnak, meg végig a Vágnak nevezett folyó mentén, valamint minden vásáron – bárhogy szaporodjanak az idő folytán, a zoborhegyi apátságnak adományozta.²⁴²⁸ A Vág folyó mentén a későbbi vámbirtoklásukat mutatja, hogy 1283. április 8-án a turóci prépost visszaadta a zobori apátnak a Vág révében és hajóiban lévő vám harmadrészét.²⁴²⁹

2421 DHA I. 382–383. (RA 43. sz.); Az oklevél kritikájára vö. DHA I. 382.

2422 III. Béla emlékezete 83.; CDES I. 90. (RA 136. sz.).

2423 DL 25.

2424 CD VII/2. 154. (RA 2106. sz.); Ártírtta az esztergomi káptalan 1291-ben, CD VII/2. 149–155.

2425 CDES I. 89–90. (RA 136. sz.); Ártírtta az esztergomi káptalan 1226-ban, ÁÚO XI. 198.

2426 Vö. 1183: CDES I. 89–90. (RA 136. sz.); 1211: ÁÚO VI. 348–349. (RA 259. sz.); 1230: ÁÚO XI. 220. (RA 467. sz.).

2427 Marsina a Vág melletti Negyed faluval azonosította, *Marsina, R.: Študie k Slovenskému diplomatáru 201–220.; Püspöki Nagy Péter a legvalószínűbbnek azt tartja, hogy Királyrévével azonos, Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 103.; Györffy György szerint Doard Dovard volt, mely Zobortól keletre feküdt, Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 376.*

2428 DHA I. 382–383. (RA 43. sz.); Az oklevél kritikájára vö. DHA I. 382.

2429 MES II. 163.; Vö. Sellye, Sempte (Nyitra megye).

Nyomja

(Baranya megye) [Szederkény része, H]

1272-ben a Nyomja hídjá melletti (*iuxta pontem Namya*) Szederkényt Szolnok nembeli Szolnok fia Péter fia Péter a Margit-szigeti apácákra hagyta.²⁴³⁰ Nyomjánál a Krassó folyón állt a híd, az ott szedett vámot csak az Anjou-korból tudjuk adatokkal igazolni. 1316. május 26-án I. Károly király a Héder nembeli Henrik bán fia János²⁴³¹ által elfoglalt Nyomját visszaadta Óvári Konrád fia Jakab fiainak, Konrádnak és Miklósnak²⁴³² az ott szedett vámmal együtt (*cum tributo, quod in ibidem exigi consuevit*).²⁴³³ 1322-ben Jakab fiainak, Konrádnak és Miklósnak nyomjai vámját a Margit-szigeti apácák birtokainak *inquisitora* foglalta el.²⁴³⁴ 1330. április 25-én a pécsi káptalan előtt Konrád fia Jakab fiai, Miklós és Konrád megosztottak birtokaikon. Nyomját Konrád kapta meg, azonban a nyomjai hídvámot közös tulajdonban hagyták.²⁴³⁵

Óbuda

(Pilis megye) [Budapest része, H]²⁴³⁶

1212-ben II. András király az óbudai káptalannak visszaadta az előző királyoktól megkapott, de általa elvett javaikat és birtokaikat.²⁴³⁷ Az 1212. évi oklevél két szövegváltozatban – egy eredeti és egy 1328. április 18-án kelt oklevélben található, 1273. augusztus 24-én kelt átiratban – maradt fenn, melyek között lényeges eltérések is láthatók.²⁴³⁸ Az egyik, illetve a másik vagy mindkét oklevelet a szakirodalom hamisnak tekinti.²⁴³⁹ Ha mindkét oklevelet hamisnak is tekintjük,²⁴⁴⁰ az mindenesetre feltételezhető, hogy az azonos szövegrészek egy hiteles oklevél emlékét őrizték meg. Ennek megfelelően az óbudai vásárvám káptalani birtoklását a 13. század elején valósnak tekinthetjük.²⁴⁴¹ Míg Imre király négy tömény sóra vonatkozó adományát, amely szerint sót az országon kívülre Pozsonyon keresztül zaklatás és vám nélkül szállíthatja a káptalan,²⁴⁴² amely csak az eredetiben fennmaradt oklevélben szerepel, már hamisításnak kell tekintenünk. Sőt a hamisítás egyik oka a sónak az országon kívülre történő vámmentes szállításában mutatkozik meg.

2430 BTOE I. 128.; Átírta IV. László 1281-ben, ÁÚO XII. 331. (RA 3125. sz.).

2431 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

2432 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. Óvári ág 1. tábla.

2433 AO I. 395. (Anjou-oklt. IV. 287. sz.).

2434 Koszta L.: A pécsi kpt. oklevelei 1301–1324. 12. (Anjou-oklt. VI. 847. sz.).

2435 DL 97 383 (Anjou-oklt. XIV. 220. sz.).

2436 Vö. Kerepesi rév (Pilis megye).

2437 Györffy György szerint 1205-ben vette el II. András, Györffy Gy.: Pest-Buda 103.

2438 Vö. BTOE I. 6–11.

2439 Vö. RA 280. sz.; Gárdonyi A.: Óbudai kpt. okl. 17–19.

2440 Györffy Gy.: Pest-Buda 129. 113. jegyzet.

2441 BTOE I. 8.

2442 Uo.

A vásár már a korai időszakban kialakulhatott, hiszen Óbuda világi központ volt, földrajzi fekvése pedig szintén kedvezett a vásártartásnak.²⁴⁴³

Ócsalános

(Bihar megye) [Pocsaj vidékén, H]

1342-ben Szécsényi Tamás erdélyi vajda²⁴⁴⁴ és Debreceni Dózsa fiai, Jakab és Pál²⁴⁴⁵ Csalános és Ócsalános birtok ügyében perbe keveredtek. Tamás vajda mintegy 120 tanúja azt állította, hogy Ócsalános Edelényi László,²⁴⁴⁶ Csalános pedig Tamás fia Beke birtoka²⁴⁴⁷ volt, s Ócsalánoson egykor híd és vám volt (*possessione Ladislai Edelyn Ochalanus vocata olim pons fuisset et tributum*).²⁴⁴⁸ Dózsa fiainak több mint 300 tanúja ezzel szemben azt vallotta, hogy nem két, hanem egy Csalános nevű birtok volt és van, mely Tamás fia Bekée volt, akihez a birtok Ákos nembeli Erne fia István²⁴⁴⁹ adományából került.²⁴⁵⁰

Erne fia István 1300-ban adta a Bihar megyei Albát lányának, Beke feleségének, Anychnak, hozzátéve, hogy lánya, vagy örököseinek halála esetén a birtok kerüljön vissza fiainak vagy azok örököseinek a kezébe.²⁴⁵¹ Ez idő tájt kerülhetett sor arra, hogy István Csalánost Bekének adományozta. Feltételezhető az is, hogy ebben az időszakban még csak egy Csalános létezett, ahol a híd is állhatott, melyhez vámszedés is kötődött. Tamás vajda és a Dózsa fiak közötti pereskedés végül egy birtokcserével zárult, mivel 1342. augusztus 27-én I. Lajos Tamás erdélyi vajdának I. Károly Ócsalános birtokra vonatkozó adományát érvénytelenítette, mert Tamás Ócsalánost Dózsa fiaival elcserélte a Pilis megyei Pátyért.²⁴⁵²

Odorin

(Szepes megye) [Odorín (Szepesedelény), SVK]

Odorin föld határjárása egy hidat említett az Odorin folyón, és egy másik hidat a Lőcse folyón.²⁴⁵³

2443 Györffy György szerint Óbuda kereskedelmi szerepét a korai időszakból származó régészeti leletekkel lehet bizonyítani, *Györffy Gy.: Bp. története* 274.

2444 Vö. Engel P.: Genealógia: Kacsics nem 4. tábla: Szécsényi.

2445 Vö. Engel P.: Genealógia: Debreceni.

2446 Vö. Engel P.: Genealógia: Edelényi (Karászi).

2447 Vö. Engel P.: Genealógia: Borsa nem 1. Kopasz ága 1. tábla.

2448 AO IV. 227.

2449 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 3. tábla: Erne ága.

2450 AO IV. 226–232. (Anjou-oklt. XXVI. 265. sz.).

2451 ÁÚO X. 378.

2452 AO IV. 257–258. (Anjou-oklt. XXVI. 457. sz.).

2453 1263. augusztus 29.: RA I. 415.; Átírta IV. László 1278. november 12-én, RA II/2–3. 223.

Olaszi

(Bihar megye) [Váradolaszi, Oradea (Nagyvárad) része, RO]

Olaszi a váradi püspökség faluja volt, ahol 1273-ban Lodomér váradi püspök az olaszi kocsmákban árusított bor, illetve más ital vámját (*de tabernis tam in vino vel in quolibet potu quod venditur tributum*) a káptalannak engedte át.²⁴⁵⁴ 1285-ben Bertalan váradi püspök a váradi káptalan és Olaszi, Újfalú és Szentlőrinc falunagyai és lakói közötti vitában intézkedett. A váradi káptalan azt állította, hogy azon emberek, akik ezen falvakba jönnek, árujukból régi szokás szerint vámot tartoznak adni a *hospitiumukban*, ahol megszállnak mind vásár-, mind egyéb napokon (*in die fori sic et in aliis diebus*). A káptalan vámszedőit azonban e falvak népei akadályozták munkájukban és azt állították, hogy ez a vámszedés sohasem volt szokásos. A püspök végül a káptalan javára döntött az ügyben, és a vámszedést biztosította a számukra.²⁴⁵⁵

A mindkét oklevélben felbukkanó vámot a vásárvámok csoportjába soroljuk, hiszen az első esetben az áruba bocsátott ital, a másik esetben pedig a vásáron értékesítendő áru után szedett vámról intézkedett a váradi püspök. A vásárt vélhetően a váradi püspökség tartotta, bár elképzelhető, hogy azt átengedte olaszi lakóinak. Az előbbi elgondolást támasztja alá, hogy 1273-ban a püspökség vámot engedett át a falujában a káptalannak, az utóbbi elgondolást erősíti, hogy a vám kérdésében 1285-ben az olaszi falunagy lépett fel.

Olaszi

(Bihar megye) [Olosig (Érolaszi), RO]

1325-ben I. Károly vizsgálatot rendelt el, hogy Szalárd és Szatmár között az Olaszin vagy a Székelyhídon átvezető út-e az egyenesebb. (Vö. 7. térkép.) A váradi káptalan által lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy a Székelyhídon keresztül vezető út egyenesebb és használatosabb, mint az Olaszin átvezető, ezért 1325. október 12-én I. Károly visszavonta az olaszi vámot illető adományát, melyet Cine Péternek, fiainak, Dubónak és Marótnak, valamint testvérének, Bekének biztosított. Gutkeled nembeli Dorog fia Péter fiainak, Joachimnak és Péternek²⁴⁵⁶ pedig visszaadta a székelyhídi vámot.²⁴⁵⁷

2454 UGDS I. 123.

2455 UGDS I. 148–149.

2456 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

2457 AO II. 219.

7. térkép
A Szatmárból Szalárdba
vezető út

Olaszi

(Liptó megye) [Vlachy (Nagyolaszi), SVK]

1262-ben IV. Béla Olaszi mellett egy földterületet adományozott Gallicus Jánosnak, és a határjárás a Vágnál egy hidat említett.²⁴⁵⁸

Olaszi

(Szepes megye) [SpišskéVlachy (Szepesolaszi), SVK]

1262-ben a Szepesvár melletti Aranyos föld határjárása Tryk hidat (*pons Tryk*) említett Drevenyik és Olaszi határa között.²⁴⁵⁹ A híd vélhetően a mai Margecian-ka-patakon állt.

²⁴⁵⁸ HO VI. 233. (RA 1313. sz.).

²⁴⁵⁹ Bárdosy Suppl. 95. (RA 1297. sz.).

Oltárc

(Zala megye) [Oltárc, H]

1239-ben az Oltárc földdel határos föld határjárása Dunaj hídját (*de ponte Dunai*) adta meg határpontként,²⁴⁶⁰ mely a Páka vizén²⁴⁶¹ segíthette az átkelést.

Ónod

(Borsod megye) [Ónod, H]

Ónodtól északra a Sajó és a Hernád összefolyásánál rév működött a Sajón. Anonymus *Gesta Hungarorum*-ában Árpád fejedelem és vezérei Szerencsről elvonulva „átkeltek a Sajó folyón a Hernád torkolatánál”.²⁴⁶² 1270-ben István ifjabb király Miskolc nembeli Imre *comes* fia Jakabnak²⁴⁶³ és örököseinek visszaadta a Sajó és Hernád folyók összefolyásánál lévő sajói rév vámjának a felét, mely Jakabot örökség jogán illette, olyan módon, ahogy azt elődei is élvezték. Ugyanakkor elrendelte, hogy e fél vámból a királyi, a királynői *stabularius*nak ne tartozzanak semmit sem adni.²⁴⁶⁴ Az oklevélből arra következtethetünk, hogy már Jakab elődei is birtokolták – legalább a fél – vámot. Györffy György, tekintettel arra, hogy Jakab Ónod birtokosa volt, Ónod területére helyezte ezt a révet.²⁴⁶⁵

Orbán földje

(Zala megye) [Egeraracsa vidékén, H]

A Zala folyó jobb oldali mellékvize, a Tornava-patak²⁴⁶⁶ mellett fekvő, egykor Orbán földjének határjárása egy hidat említett,²⁴⁶⁷ mely Palkonya közelében állt.

Orbász

[Bosanska Gradiškától DNY.-ra, BIH]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²⁴⁶⁸ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között az orbászi vám János kezébe került.²⁴⁶⁹ Orbászt 1293-ban adományozta III. András

2460 ZO I. 15–16.

2461 Vö. Holub J.: Zala megye vízrajza 22.

2462 SRH I. 71., az idézett magyar fordítás Veszprémy László munkája I. Anonymus 30.

2463 Vö. Engel P.: Genealógia: Miskolc nem 8. tábla: Ónodi.

2464 [...] medietatem tributi in portu de Soyoyu provenientem, ubi fluvius quoddam Hernad vocatus adiungitur predicto fluvio Soyoyu – ÁÜO VIII. 293. (RA 1910. sz.).

2465 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 796.

2466 Vö. Holub J.: Zala megye vízrajza 12.

2467 1237: ZO I. 14.

2468 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

2469 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

Radoszló szlavón bánnak,²⁴⁷⁰ 1299-ben azonban, miután a Babonicsok visszatértek a király hívei közé, az elfoglalva tartott Orbász királyi várat visszaadták az uralkodónak.²⁴⁷¹ Az uralkodó ugyanekkor mindazon várakat, melyeket Radoszló néhai bán birtokolt, visszaadta a Babonicsoknak, így kerülhetett az 1293 óta Radoszló kezén lévő vár újra a Babonicsok birtokába és szerepelhetett 1314-ben.

Orbocsán

(Vas megye) [Krog (Korong) vidékén, SLO]

1331-ben Jakab fia Simon és Panth fiai, Balasey és Pető megosztóznak Korong birtokon és a birtok határai között fekvő Orbocsán birtokon, mindkettőt megfélemezik úgy, hogy a vám, amit a Mura folyó révében szednek (*tributum in portum seu transitum super fluvio Mura*) egyedül Simon birtokába jut.²⁴⁷²

Oroszi

(Szatmár megye) [Vámosoroszi, H]

Szentemágocs nembeli Dénes fia János²⁴⁷³ 1324-ben azt kérte I. Károlytól, hogy – mivel a Tapolnak folyón birtokán az átkelés híd hiányában nehéz – hidat építhesse, és a hídon átkelőktől vámot szedhessen.²⁴⁷⁴ Ugyanezen évben az egri káptalan jelentéséből kiderül, hogy a négy szolgabíró, a nemesek, Oroszi szomszédosai, a szatmári és németi *hospesek* arról tettek tanúbizonyságot, hogy a Tapolnak folyón szükségessé lenne hidat építeni.²⁴⁷⁵

Végül 1324. július 22-én I. Károly engedélyezte a híd építését és a vám szedését, ráadásul az azon szedett vám mértékét is meghatározta: sót szállító szekértől 2 só, hordó bor után 3 dénár, egyéb árut szállító szekértől 2 dénár, 1 vég yperni (*de ipry*) vagy genti (*de ghancy*) posztó után 2 dénár, 1 vég tournai (*de dorni*) posztó után 1 dénár; nagyobb állatok, mint ló, ökör, tehén, bika, tinó után 1 dénár; 10 kisebb állat után 1 dénár; hátán terhet vagy árut szállító gyalogostól 1 dénár.²⁴⁷⁶ A vámszabályzat szerkesztésekor arra törekedtek, hogy az áruk olyan sorrendben helyezkedjenek el, hogy a vám egyre csökkenő legyen, azaz a sószállító szekér után kellett a legnagyobb vámot fizetni, míg a gyalogos fizette a legkevesebbet. Ezen elven belül az egyes árufajták is egymás mellett helyezkednek el, ami arra is utal, hogy egy egy szekéren egy hordó bort szállítottak.

2470 CDCr VII 151. (RA 3948. sz.).

2471 CDCr VII. 351. (RA 4259. sz.).

2472 DL 86 613 (Anjou-oklt. XV. 251. sz.).

2473 Vö. Engel P.: Genealógia: Szentemágocs nem 2. tábla: Kölcsei.

2474 AO II. 137. (Anjou-oklt. VIII. 260. sz.).

2475 AO II. 137. (Anjou-oklt. VIII. 323. sz.).

2476 AO II. 149–150. (Anjou-oklt. VIII. 352. sz.).

Oroszvár

(Moson megye) [Rusovce, SVK]

IV. Béla Oroszvárt 1266 előtt a vámmal és más tartozékaival együtt (*cum tributo et aliis suis pertinentiis*) Cseke fiainak, Balázsnak és Bálintnak adományozta.²⁴⁷⁷ Mivel Balázs örökös nélkül halt meg, Oroszvár birtok Balázshoz tartozó része visszakerült a király kezére. A király a Bálinthoz tartozó részt is megszerezte, átengedve neki a Balázst máshol megillető – IV. Bélától adományba kapott – birtokokat. Végül IV. Béla Oroszvárt a vámmal, minden hasznával és tartozékaival együtt (*cum tributo ac omnibus utilitatibus et pertinentiis*) 1266-ban Héder nembeli Herrandnak²⁴⁷⁸ adományozta, hogy a dombon *castellum*ot építsen.²⁴⁷⁹ A vár felépült, azonban 1271-ben II. Ottokár cseh király Oroszvár várát (*castrum dictum Cherfullenbwurch*) elfoglalta.²⁴⁸⁰ Herrand fia Jakab is bírta Oroszvárt, ami 1297-ben egy csere útján III. András tulajdonába jutott,²⁴⁸¹ feltehetően a vámmal együtt.

Orrotlanhida(Külső-Szolnok megye) [Tășnad-tól (Tasnád) délre, RO]²⁴⁸²

Orrotlanhidán – a település neve alapján – híd állt, melynek vámját V. István Káta nembeli Panyit fia Ábrahámnak²⁴⁸³ adományozta.²⁴⁸⁴ 1277-ben Panyit fia Ábrahám úgy rendelkezett, hogy ha feleségét megelőzve halna meg, akkor többek között Orrotlanhida a vámmal (*cum tributo*) együtt feleségéé legyen.²⁴⁸⁵ A vám a későbbiekben Ábrahám fiának a kezében volt, mivel 1279. július 25-én IV. László király felszólította Hench kamaraispánt és társait, hogy ne akadályozzák Ábrahám fia Pétert az Orrotlanhidán (*Orrothlonheda*) régóta felállított vám szedésében.²⁴⁸⁶ Fejér György az oklevélről regesztát közölt Jankovich Miklós regesztája alapján,²⁴⁸⁷ melyben Orrotlanhidánál révet adott meg.²⁴⁸⁸

2477 UB I. 324.

2478 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

2479 UB I. 325. (RA 1485. sz.); Átírta IV. Béla 1269-ben, Szabó D.: Két Árpád-kori oklevél 627–634. (RA 1644. sz.).

2480 Cat. font. I. 509.

2481 UB II. 312.

2482 A település pontos helyzetét nem ismerjük, azonban az Ábrahám feleségének szánt többi birtok, azaz Csaholy, Zölce és Kene Tasnádtól délre helyezkedik el, így feltételezhető, hogy Orrotlanhidát is itt kell keresnünk. Ezt erősíti, hogy 1347-ben is Csaholy és Kene mellett említik (DL 41 066; CDT III. 438. sz.); 1430-ban pedig Középsőcsaholyt *Orrotlanaholnak* nevezték (DL 80 282). A településnevek előtagjának azonossága azonban nem elégséges ahhoz, hogy a két falut is azonosnak tekintsük.

2483 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 1. és 7. tábla: Csaholyi.

2484 Vö. 1270–1272: CDA 82.

2485 CD V/2. 419. (CDT I. 354. sz.).

2486 ÁÚO IX. 555. (RA 2995. sz.) (DL 47 746).

2487 Jankovich M.: Eredeti Oklevelek Kivonásai 97.

2488 CD V/3. 514.

Oszlány

(Bars megye) [Oslani, SVK]

Oszlány határában, Felfalutól északra rév működött a Nyitra folyó egyik mellék-vizén.²⁴⁸⁹

Otmár

(Turóc megye) [Jazernica (Márkfalva), SVK]

Otmár határában a Turóc vizén, mégpedig lejjebb, mint ahol a Jezernica a Turóc-ba ömlik,²⁴⁹⁰ egy Hídhajórévnek (*Hidholyareu*) nevezett híd állt, mely alatt kikötő működött.²⁴⁹¹

Óvár

(Moson megye) [Mosonmagyaróvár része, H]

Az óvári vár alatt a Sár [Lajta] folyón híd állt, ahol vámot szedtek. Az átkelő jelentőségét az adta, hogy az Ausztriából és Pozsonyból Moson felé vezető úton helyezkedett el.²⁴⁹² 1270. október 1-jén V. István megerősítette IV. Béla oklevelét Győr nembeli Óvári István fia Konrád²⁴⁹³ számára, amely szerint az Ausztriába menőktől és jövőktől – akik áruikkal a Sár folyó kikötőjén mennek keresztül (*a descendentibus de Austria cum suis mercimoniis per ipsum portum pontis fluvii Saar transeuntibus vel in Austriam asscendentibus*) – szedett vám Konrádé és örököseié.²⁴⁹⁴ IV. Béla király 1260 előtt adományozta Óvárt Konrádnak, aki 1260 táján kegyvesztétként elveszítette azt, és csak 1263. december 17-én kapta vissza István ifjabb király közbenjárásának segítségével. 1260–1263 között Aba nembeli Lőrinc kapta meg Óvárt IV. Bélától, feltehetően a vámmal együtt.²⁴⁹⁵ Bár 1263-ban IV. Béla lát-szólag megbocsátott Konrádnak, azonban országos hivatalt nem bízott rá.²⁴⁹⁶

Ugyanakkor Óvár környékén lehetőség nyílt réven is átkelni a Sáron, ugyanis V. Istvánnal szemben II. Ottokár cseh király Moson felett a Sár révén akart átkelni (*in portu Saar supra Mosonium [...] transitum facere voluisset*),²⁴⁹⁷ mely valószínűleg szintén Óvár környékén működött.

2489 1329. január 24.: DL 90 593. (Anjou-oklt. XIII. 43. sz.).

2490 A Jezernica a Turóc jobb oldali mellékfolyója volt, vö. CDES II. 57.; 319.; 391.

2491 1258. július 28.: CDES II. 419. (RA 1189. sz.).

2492 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. Mosonvármegye térkép.

2493 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. Óvári ág 1. tábla.

2494 UB I. 372–373. (1977. sz.).

2495 ÁÚO VIII. 50–51. (RA 1372. sz.).

2496 Vö. Karácsonyi J.: A magyar nemzetségek 550.

2497 1274: HO III. 21. (RA 2521. sz.); 1274: ÁÚO IX. 67. (RA 2522. sz.).

Őr

(Szepes megye) [Strážky (Nagyőr), SVK]

I. Károly az őri vámot Druget Fülöp nádor²⁴⁹⁸ özvegyének és a nádor árváinak adományozta egy pátensével életük tartamára, 1350. február 15-én pedig az özvegy, Margit, lányának, Klárának, és általa férjének, Ákos nembeli Mikcs szlavón bán fia Ákosnak²⁴⁹⁹ adta a Károly király oklevelében rögzített feltételek mellett.²⁵⁰⁰ I. Károlynak az őri vámmra vonatkozó oklevelét nem ismerjük, azt azonban tudjuk, hogy Druget Fülöp 1327. július 11-e előtt halt meg,²⁵⁰¹ azaz az adományozásra 1327 és 1342 között került sor.

Örs

(Heves megye) [Tarnaörs, H]

1325-ben Aba nembeli Kompolt fia Péter fiai, Gergely, István és Kompolt²⁵⁰² megosztottak Heves megyei birtokaikon, és Örs falu fele és a vámjának a fele István birtokába jutott.²⁵⁰³ Kompolt 1264-ben kapta meg az Újvár várától mentesített Örs elnéptelenedett földet,²⁵⁰⁴ és míg 1291-ben III. András Kompolt fiai, Pált és Pétert,²⁵⁰⁵ 1294-ben Pétert erősítette meg e birtokban.²⁵⁰⁶ Örs másik fele a vám felével együtt Kompolt fia Pál és örökösei²⁵⁰⁷ kezében maradhatott, ugyanis 1358-ban Pál fia Imre fiai megosztottak birtokaikon, és Örs felét János kapta meg.²⁵⁰⁸

A település a Tarna folyó mellett helyezkedett el, ami arra enged következtetni, hogy a birtoknál átkelőhely működött, és a vámszedés ehhez volt köthető.

Örvény

(Heves megye) [Tiszaörvény, H]

Örvénynél a Tiszán a folyó áradásakor az egri püspökség hajón szállította át az embereket és a szekereket. A hagyomány szerint Örvényt a régtől fogva szedett vámmal együtt I. István adományozta az egri püspökségnek. A püspökség egy nagy hajót is tartott itt, hogy a Tisza áradásakor embereket és szekereket szállít-

2498 Vö. Engel P.: Genealógia: Druget 1. tábla: gerényi ág.

2499 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 4. Mikcs ága 1. tábla: Micskfi.

2500 *Tringli I.*: Perényi 77. sz.; Vö. 1351. március 7.: *Tringli I.*: Perényi 79. sz.; 1351. június 25.: DL 42 781.

2501 1327. július 11-én már üresedésben lévőnek mondják a nádori hivatal, DL 40 506.; Vö. Engel P.: Archontológia I. 2.

2502 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 1. tábla: elágazás.

2503 AO II. 231–232. (Anjou-oklt. IX. 578. sz.).

2504 ÁÚO XII. 692. (RA 1830. sz.).

2505 RA 3726. sz.

2506 RA 3998. sz.

2507 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 2. tábla: Visontai.

2508 AO VII. 61.

hassanak át.²⁵⁰⁹ A forrás alapján a rév csak a Tisza áradásakor működött. Feltehetően e korlátozásra a közeli poroszlói rév miatt volt szükség, amely az elsődleges átkelőhely volt, és áradáskor vélhetően nem volt alkalmas átkelésre. Hasonló jelenséggel találkozunk a kakati révnél, amikor szükség esetén, illetve sáros időben II. András engedélyezte a szomszédos Szép és Szentkirály között működő átkelőhely használatát.²⁵¹⁰ Az Árpád-kori Örvény a Tisza holtágának déli partján, két dombon feküdt, és e két dombor között 9 méter széles kocsút vezetett a révhez.²⁵¹¹

Örvistye

(Nyitra megye) [Horný Orvište (Nagyörvistye), SVK]

Örvistye határában a Dudvág mellékfolyóján, a Dombó patakon²⁵¹² híd állt.²⁵¹³

Ösztövérd

(Arad megye) [Arad területén, RO]

Ösztövérdnél a Maroson működött rév, vámjának harmada (*tertiam partem tributi*) III. Béla 1177. évi oklevele szerint az aradi prépostság tulajdonában volt.²⁵¹⁴ A rév Ség, Milona, Cemperlaka és Abád közös határjárásában szerepelt, Segtől keletre működött a Maroson.

Pabar

(Valkó megye) [Sremska Mitrovica (Szávaszentdemeter) vidékén, SRB]

A valkói vár fennhatósága alól kivett Pabar földet 1274. január 26-án IV. László király Iván fiának, Andrásnak adományozta.²⁵¹⁵ III. András 1298. július 13-án Pabar falut tartozékaival és vámjával együtt (*cum utilitatibus suis universis et tributis*) Orbán comes fiainak, Máténak, Pálnak és Mihálynak, Csák nembeli Ugrin²⁵¹⁶ *servienseinek* adományozta,²⁵¹⁷ akik az Anjou-kor elején is birtokolták e települést, mivel I. Károly 1307. október 13-án megerősítette III. András oklevelét, és javaikat

2509 Heves 25. (RA 1267. sz.); Balázs Ferencz szerint erre utal az oklevélben található Hajóuta (*Hawutha*) helynév, mely nem helységet jelölt, hanem a birtoknak azt a részét, mely felé a Tisza áradásakor a hajó járt. Balázs F.: Heves vm. 305. Azonban az oklevél a Hajóuta birtokot Lovásztelek mellett említette, amely Örvénytől jóval délebbre feküdt, azaz e birtoknak nincs semmi köze az oklevél Örvényre vonatkozó részéhez.

2510 1215: EFHU III/2. 24.

2511 Gulyás K.–Soós I.: Tiszaörvény 524.

2512 Györffy György szerint valószínűleg a Dubova patak folytatása, l. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 328.

2513 1335. szeptember 17.: Apponyi I. 92. (Anjou-oklt. XIX. 566. sz.).

2514 Borsa I.: III. Béla 1177. évi privilégiuma 213.

2515 CDCr VI. 65. (RA 2447. sz.).

2516 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 1. Darai.

2517 CDCr VII. 310. (RA 4182. sz.).

újra nekik adta.²⁵¹⁸ A későbbiekben Füle fiainak adta az uralkodó Pabart,²⁵¹⁹ akik-től csak 1316-ban vette vissza, és a birtokot újra Orbán fiainak adományozta, és engedélyezte a vámszedést is, mivel a kőí káptalan Pál által bemutatott oklevele szerint a király korábbi privilégiuma Pabar birtok adományozásáról Pál és testvé-rei számára tartalmazta a vám (*tributum*) birtoklását is.²⁵²⁰ A Száva közelsége arra utal, hogy a település határában át lehetett kelni rajta, és vélhetően a vámszedés is ehhez kapcsolódott.

Palást

(Hont megye) [Plášťovce, SVK]

Palástonál a Litva folyón rév működött.²⁵²¹ Palást birtokot – valószínűleg a vámmal együtt – IV. Béla adományozta Csák nembeli Máté fia Istvánnak.²⁵²² IV. László Ist-ván halála után Csák nembeli Máté fia Márk fiai, Istvánnak és Péternek²⁵²³ juttatta. Ők pedig 1288-ban egy részét Vezekényi Bors fia Péternek és fiainak, Borsnak, Péternek és Ravasznak; másik részét Bors fia Zadur fia Leustáknak;²⁵²⁴ harmadik részét Ivánka fiainak, Bagonyának és Jób mesternek és Palásti Györk fia Liptó-nak²⁵²⁵ adták el az egykor Hont és Bolondóc várak Palást földjét. Palást azon része, melyhez a vám is tartozott, Bors fia Péter és utódai kezére került.²⁵²⁶ 1288-ban pe-dig az alpalástiak – Ivánka fiai Bagonya és Jób mester, valamint Györk fiai, Liptó és Miklós – ígéretet tettek arra, hogy a felpalástiak – Mihály fia Miklós, Moys fia Mosa, Iván fia Leusták és Tamás fia Cysk – kárára gázlót vagy hidat (*vadum eciam et pontem*) nem készítenek a Litván.²⁵²⁷

Páli

(Heves megye) [Tiszaszentimre határában, H]

Páliiban Szent György napja (április 24.) tájékán sokadalmat tartottak, legalábbis erre utal IV. Béla 1251. május 24-én kelt oklevele, amikor arról tudósít, hogy Páli-ban a szokásosan Szent György ünnepe körül tartott sokadalmon (*in nundinis in predio ipsorum Paly vocata (!) circa festum beati Georgii martyris celebrari consuetis*)

2518 Anjou-oklt. II. 247. sz.

2519 Vö. Anjou-oklt. IV. 236. sz.

2520 DF 285 254 (Anjou-oklt. IV. 353. sz.).

2521 1299. október 6.: de vetere portu fluvii Lytua – Hont I. 47.

2522 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencsényi ág 1. tábla.

2523 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencsényi ág 1. tábla.

2524 Vö. Engel P.: Genealógia: Vezekényi (Bars m.).

2525 Vö. Engel P.: Genealógia: Palásti (Alsópalásti; Hont m.).

2526 Az adásvételtől két forrás maradt fenn, amelyek a dátum és az eladási ár tekintetében eltérnek egymástól. Vö. 1288. január 19.: ÁÚO IV. 326–327.; 1288. március 17.: Hont I. 33–35. (Tóth K.: Palásty család 14. sz.), Ez utóbbi oklevél csak Szentgyörgyi Péter országbíró 1504. évi átiratából ismert.

2527 Hont I. 36. (Tóth K.: Palásty család 14. sz. 12. sz.).

Tomaj nembeli Pelbárt fiai, János, Pelbárt és Hektor²⁵²⁸ Bóí Chede atyjafiát, Bodát elfogták, s Abádon hajójukon megölték.²⁵²⁹

A vásár kialakulását és időpontját a településen fennálló Szent György tiszteletére szentelt templomnak köszönhetjük.²⁵³⁰ Az oklevél *nundinae* kifejezéssel jelölte meg a Szent György ünnepe körül megtartott vásárt. Az adattal szembeni gyanút, miszerint Páliban az Árpád-korban még nem tarthattak sokadalmat, erősíti, hogy az oklevél Zsigmond király 1425. március 29-i átírásában maradt fenn, amikor is a király ezen oklevél alapján engedélyezte a korábban általa betiltott Szent György napi-sokadalmat (*nundine seu forum annuale*).²⁵³¹ Az 1251-re keltezett oklevelet tartalmi okokból hamisnak tekintjük.

Páliport

(Bodrog megye) [Bátmonostor közelében, H]

1226-ban Kálmán herceg a hajszenzlőrinci egyháznak adta a Pálnak nevezett révet (*portum, qui dicitur Paul*).²⁵³² 1346. április 9-én a hajszenzlőrinci prépostság Páli és Páliport (*Pauliporth*) birtokai Becsei Töttös, illetőleg fiai, Miklós és László²⁵³³ birtokába jutottak, egy csere eredményeként.²⁵³⁴ Páliport a 15. század elején is a Töttös család kezében volt, amikor per támadt Töttös fia László fia László és a fehérvári káptalan között, mely során László Kálmán herceg és a hajszenzlőrinci prépostság fentebbi két oklevelére hivatkozva igyekezett bizonyítani, hogy a századok folyamán Páliport csak a hajszenzlőrinci egyház, majd pedig a Töttösök birtokában, nem pedig mások kezében volt.²⁵³⁵ 1360. augusztus 30-án pedig Kont Miklós nádor állította ki oklevelet Töttös fia Miklós számára, melyben megállapította, hogy Miklós Páliport birtokán a Vajas folyón mindig és régtől fogva révvámot (*tributum portus seu transitus*) szedtek, illetve szednek most is,²⁵³⁶ ami arra utal, hogy a révvám szedése már korábban is elfogadott volt.

Palocsa

(Sáros megye) [Plaveč, SVK]

Az 1355. évi Sáros megyei vámvizsgálat szerint Palocsa vámszedő hely volt, ahol híd állt a Poprádon. A vizsgálat során arról panaszkodtak, hogy a Bártfán keresztül Oroszországba közlekedők egy mérföldes távolságból kénytelenek az útukon

2528 Vö. Engel P.: Genealógia: Tomaj nem 1. tábla: elágazás.

2529 RA I/2. 293. (RA 947. sz.).

2530 1335: Bánffy I. 307.

2531 DL 43 626.

2532 CD VI/2. 363. (RD 2. sz.).

2533 Vö. Engel P.: Genealógia: Töttös (bátmonostori).

2534 Zichy I. 197.

2535 Zichy VI. 208.

2536 Zichy V. 116.

kívül eső Palocsa vámszedő helyhez menni. A vám a király birtokában volt.²⁵³⁷ A vámszedő hely Draskóczy István szerint a 13. században vagy a 14. század elején alakult ki.²⁵³⁸

Palojta

(Hont megye) [Dolné Plachtince (Alsópalojta), SVK]

1272 előtt V. István a sági monostor Palojta földjén vámszedést engedélyezett, melyet Izabella királyné visszaadott a számukra, miként azt korábban is bírták (*sicuti antea habuisset, tenuisset et possedisset*).²⁵³⁹ A sági monostor a Kürtös folyónál²⁵⁴⁰ fekvő Palojtát 1241 előtt Hontpázmány nembeli Márton comestól²⁵⁴¹ kapta adományként, melyet 1245. szeptember 9-én IV. Béla király megerősített, és a falu határát is megállapította.²⁵⁴² Újabb földterülethez 1264-ben jutott a prépostság, amikor Turdos nembeli Pósa fiai, Turdos és Sándor Kürtös folyótól keletre elterülő Palojta földjét vették meg.²⁵⁴³ A birtokok Kürtös melletti elhelyezkedése, illetőleg a Hídvégről Palojtán keresztül az Ipoly felső völgyébe tartó út²⁵⁴⁴ arra enged következtetni, hogy a vámszedés a Kürtös folyón történő átkeléshez kapcsolódott.

Palota

(Csanád megye) [Cenud (Csanád) határában, RO]

Palota mellett, mely Csanád nembeli Kelemen bán fia Pongrácz birtokában volt,²⁵⁴⁵ a Maroson rév működött.²⁵⁴⁶

Pannonhalma

(Győr megye) [Pannonhalma, H]

A pannonhalmi monostor a 13. század végén több esetben is panasszal élt az általa bírt vámok, révek és vásárok megkárosítása miatt. 1297. június 27-én VIII. Bonifác pápa meg is bízta az esztergomi érseket, hogy Héder nembeli Henrik bán fiai, János, Miklós és Henrik²⁵⁴⁷ és társaik ellen hozzon ítéletet, mivel ezek a pannon-

2537 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 58.

2538 Vö. Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 48.

2539 [...] tributum[...] in villa Palotha fuisse et exigi consuetum reddidisset et restituisset eidem Ecclesiae de Saagh – CD IX/4. 105. (RA 2297. sz.).

2540 Ma Rieka.

2541 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 15. tábla: Pásztói ág.

2542 CD IV/3. 280–281. (RA 818. sz.).

2543 CD IV/3. 243–245.

2544 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 170.

2545 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 1. tábla: elágazás.

2546 Vö. +1247. április 14.: ÁÚO XI. 243.; Megerősítette IV. Béla, +1247: ÁÚO VII. 221–222. (RA 872. sz.); Megerősítette IV. László +1284. november 26-án, ÁÚO IX. 384–387. (RA 3343. sz.).

2547 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

halmi apátság tizedét, várait, falvait, földjeit és birtokait elfoglalták, vámjait és javait pusztították.²⁵⁴⁸ A forrás nem részletezi, hogy milyen vámokban érte kár a pannonhalmi kolostort, feltételezzük, hogy a Héder nembeli Henrik fia Miklós által elfoglalva tartott Somogyvár²⁵⁴⁹ vámjára is vonatkozott a diploma.²⁵⁵⁰ 1300. szeptember 29-én Miklós pannonhalmi apát a bencés rend nevében is tiltakozott a győri káptalan előtt az őket és a rendet ért megkárosítások ellen, mely a vámokra, révekre és vásárookra is vonatkozott.²⁵⁵¹

A pannonhalmi apátság III. Béla 1192. évi adományából korlátozott vámmmentességgel rendelkezett,²⁵⁵² mivel az uralkodó az apátságnak adományozott három sószállító hajót, és az ezen vitt só a sóaknától az apátságig vízen és szárazföldön egyaránt vámmmentesen volt szállítható.²⁵⁵³

Pápa

(Somogy megye) [Porrogszentkirálytól nyugatra, H]

1193-ban Csurgó határjárása említette egyik határpontként a pápai hidat (*ad pontem Papa*),²⁵⁵⁴ mely a Csalános-patakon ívelhetett át.

Pásztó

(Heves megye) [Pásztó, H]

Pásztón legkésőbb a 13. században már vásárt tartottak, ugyanis III. András oklevele szerint Csór nembeli Nagy Péter²⁵⁵⁵ Kerekgedei Paznanust a pásztói vásáron (*in foro Paztuk*) sebesítette meg halálosan.²⁵⁵⁶ A vásár kialakulását elősegítette a település kedvező fekvése: a síkság és a hegyvidék találkozásánál terült el.²⁵⁵⁷

2548 [...] ab ipsius decimis, grangiis, castris, villis, terris, possessionibus, quibusdam tributis et rebus aliis ipsius monasterii spoliare nequiter, ipsaque bona occupare et occupata detinere nequius presumpserunt – PRT II. 345.

2549 Karácsonyi J.: A magyar nemzetségek 605.

2550 A somogyvári vám harmadát és tizedét birtokolta a pannonhalmi apátság, vö. +1137: PRT I. 794.; 1257. június 9.: ÁÚO II. 280.

2551 PRT II. 347.

2552 Egy hamis oklevél szerint már 1137-ben II. Béla a pannonhalmi apátságnak adományozott 7 sószállító hajót, és e héthajónyi só vámmmentes szállítását rendelte el, PRT I. 793–794. (RA 62. sz.); Átírta IV. Béla 1262-ben. CD IV/3. 58. (RA 1314. sz.); Vö. PRT I. 91–95.

2553 PRT I. 614–615. (RA 152. sz.); Az adományt megerősítette II. András 1211-ben (ÁÚO VI. 348–349.) és 1233. október 1-jén (ÁÚO XI. 258–260.).

2554 ÓMO 55. (RA 155. sz.).

2555 Vö. Engel P.: Genealógia: Csór nem.

2556 ÁÚO XII. 666. (RA 4365. sz.).

2557 A falu középkori történetére I. Valter I.: Pásztó.

Pata

(Somogy megye) [Patapoklosi része, H]

Két hamis forrás szerint Patában vásár- és hídvámot szedtek az Árpád-korban. Az egyik forrás szerint 1283-ban IV. László király Rátót nembeli István fiainak, Domokosnak és Lászlónak; Rátót nembeli Lesták fiainak, Rolandnak és Dezsőnek, valamint Rátót nembeli Olivér fiainak, Renoldnak és Miklósnak²⁵⁵⁸ biztosította, hogy Pata birtokukon megtartott szombati hetivásár rovására a szomszédos vagy megyebeli nemesek egy adott körzetben – amennyit egy lovas ügetve megtesz reggeltől ebédig – nem tarthatnak vásárt.²⁵⁵⁹ A másik, szintén ez évre keltezett oklevél szerint is a vásárt szombatontként tartották, de a megye nemesei már egy közelebbről meghatározott, azaz egy mérföldes (körülbelül 8 km) körzetben nem rendezhettek vásárt birtokaikon.²⁵⁶⁰ A kiváltságlevelek vásártartásra vonatkozó azon kitétele, mely szerint egy meghatározott körzetben nem lehet másik vásárt tartani, az Árpád-korban ismeretlen kikötés volt.²⁵⁶¹ Nyomokban már megtalálhatóak azonban olyan intézkedések, melyek egy-egy vásárt, kiemelve a többi közül, kizárólagossá tettek egy kijelölt területen belül. Így 1287-ben IV. László elrendelte, hogy Gölnichánya határában lévő falvakban nem lehet vásárt tartani, hanem mindenki a Gölnichánya vásárára köteles áruját vinni.²⁵⁶² A barsi vásár előtérbe állítását szolgálta az, amikor 1240-ben IV. Béla a barsváraljai magyar és német *hospesek* számára engedélyezte, hogy a barsi vásárra vitt kisebb áruik után vámot ne fizessenek.²⁵⁶³

A vásárvám tételeit is magában foglaló diploma ugyanakkor engedélyezte azt is, hogy a Rátótiak a falu előtti hídjukon a szekerektől nem vásári napokon vámot szedhessenek.²⁵⁶⁴ Ami azt jelentette volna, hogy Patán mindennap, egyszer átkelés, máskor a vásár jogcímén szedhettek volna vámot, a vám nagysága pedig mindkét esetben megegyezett volna a felsorolt vámtételekkel, melyek a következők: sószállító szekér után 1 só és 2 dénár; 1 pondust szállító szekér 3 dénár; 1 pondust vivő gyalogos 1 obulus; 1 üres szekér 1 dénár; 1 cadriga, amit mázsának neveznek, 4 pondus vagy 24 dénár; *tournai* (*Dorneti*) és *yperni* (*de Ipri*) ruha és posztó 2 dénár; ökör vagy tehén eladójától 1 dénár, vevőjétől szintén 1 dénár; ló eladójától 2 dénár, a vevő pedig egész dénár; más kisebb dolgok minősége és mennyisége alapján a régtől fogva szokásos vám.²⁵⁶⁵

2558 Vö. Engel P.: Genealógia: Rátót nem 1. tábla: elágazás.

2559 CD V/3. 167. (RA 3238. sz.)

2560 RA II/2–3. 317.

2561 Vö. Weisz B.: Vásárok és lerakatok 37–39.

2562 VMMS I. 68.

2563 CDES II. 56–57. (RA 692. sz.)

2564 [...] de predictis curribus etiam in simplicibus diebus tributa exigantur annotata – RA II/2–3. 317.

2565 RA II/2–3. 317.

Patak

(Zemplén megye) [Sárospatak, H]

A Patak és Olaszi között fekvő négy mansio föld határjárása egy kőhidat (*ad pontem lapideum*) adott meg egyik határpontjaként.²⁵⁶⁶ A híd a Ketel-patakon vezetett át, melyet Szűcs Jenő a Hotyka-patakkal azonosított.²⁵⁶⁷ A település, mint a pataki erdőispánság központja, bizonyára már az Árpád-korban vásártartó hely volt. A 14. század első felében szombati vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²⁵⁶⁸ A hetivásár szombati napja is a vásár koraiságára utal.

Patas

(Győr megye) [Pataš (Csilizpatas), SVK]

Patas keleti határában, Füred falu (Komárom m.) közelében, a Csiliz (*Chylch*) vize mellett Lúdrévét (*Ludrev*) olyan helyként említették, ahol átkelnek ezen a vízen. Radvány és Balony határai között Patas falu egyik határpontja Eszehida (*Esehyda*) volt.²⁵⁶⁹ Mind a rév, mind a híd a Csiliz folyón segítette az átkelést.

Pátka

(Fejér megye) [Pátka, H]

1247 januárjában a Monoszló nembeliek birtokosztálya során Pátka Tamás fia Gergely és Péter fia Péter birtoka lett, akik a vásárvámon is osztóztak.²⁵⁷⁰ Pátka 1192-ben került Fulbert fia Gergely halála után a Monoszló nemzetség tulajdonába,²⁵⁷¹ a vásárt azonban csak az 1247. évi oklevél említette.

Patvására

(Veszprém megye) [Litér mellett, H]

Patvására neve (*Puthwasara, Potwasara, Potuasara*) mutatja,²⁵⁷² hogy vásárt tartottak itt.²⁵⁷³ A falu eredeti neve Pat volt, melyre Karácsonyi János szerint Győr nembeli Pat szerzett vásártartási jogot, ezért nevezték el Patvásárának.²⁵⁷⁴ A 13. század

2566 1252: CDES II. 279. (RA 979.) Az oklevelet többen hamisítványnak tekintik. Wertner M.: A turóczi monostor 598.; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 458.; 1257: CDES II. 403. (RA 1172. sz.).

2567 Szűcs J.: Sárospatak 2.

2568 1335. február 5: Zichy I. 446. (Anjou-oklt. XIX. 65. sz.).

2569 1272. február 24.: BTOE I. 123–124. (RA 2162. sz.).

2570 HO VII. 34.

2571 Vö. DF 262 045.

2572 1292. október 11.: HO VI. 391.; 1296. március 13.: RA II/4. 157.; 1296. április 4.: RA II/4. 161.; 1296. június 11.: RA II/4. 163.

2573 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 102–103.

2574 Karácsonyi J.: A magyar nemzetségek 553.

végén Győr nembeli Óvári Konrád és fia, Jakab a veszprémi püspökséggel keveredett vitába Patvására birtoklása ügyében, és Patvására egy része a veszprémi püspökség birtokába került.²⁵⁷⁵

Pécs

(Baranya megye) [Pécs, H]

Pécsen már a korai időkben feltételezhetünk vásárt, hiszen egyházi központ volt. Az Árpád-korból azonban a pécsi vásárra csak egy 1340 táján készült hamis oklevéllel rendelkezünk, mely szerint az egyház földjén lévő vásárokon királyi pénzváltók nem működhetek, így az egyház népei mások vásárain, dolgaik árusítása révén szerezték meg a királyság pénzét.²⁵⁷⁶ A 14. század második feléből származó forrásokból tudjuk, hogy kedden és pénteken tartottak vásárt a városban,²⁵⁷⁷ azt azonban, hogy melyik lehetett ezek közül a korábbi, ma már nem állapítható meg.

A 14. században hamisított oklevél szerint III. Béla király a pécsi püspökség népeit az egész ország területén felmentette a vámfizetés terhe alól, ha áruikkal vagy más módon közlekednek, aki mégis erre kényszeríti őket, az 20 marka büntetést fizetett, ugyanakkor egyházmegyéje területén a királyi és mások tulajdonában lévő vásárokon a vám tizede a püspököt illette meg.²⁵⁷⁸

Pécsvárad

(Baranya megye) [Pécsvárad, H]

Pécsváradon a források szerint három vásárt tartottak: 1. Szent Péter-egyház mellett vasárnaponként,²⁵⁷⁹ 2. Alszezen,²⁵⁸⁰ illetőleg Olaszfalván szerdánként,²⁵⁸¹ 3. Újpecsen hétfőnként.²⁵⁸² A hamis 1015. évi oklevélben megjelenő vasárnapi vásár adatában őrződhetett meg a legkorábbi pécsváradai vásár. A 11. század elején a vásárt vasárnap a templom előtt tartották, az egyház számára kedvező helyzet állt elő, hiszen a vásár vonzereje a templomba járásra is kedvezően hatott.²⁵⁸³ Néhány

2575 Vö. 1292. október 11.: HO VI. 391.; 1296. március 13.: RA II/4. 157–158.; 1296. június 11.: RA II/4. 163–164.

2576 +1190: EFHU III/2. 17. (RA 151. sz.).

2577 1374: Zichy III. 525.; 1384: Zichy IV. 278.; A korábbi szakirodalomban feltűnő szerdai és vasárnapi pécsi vásárok (*Diószegi A.*: Magyarországon keresztülvezető utak 42–43., *Kosztai L.*: Püspöki székhely 262.; *Kosztai L.*: Pécs városszerkezete 326.) a pécsi és pécsváradai adatok összekeveredéséből adódott.

2578 EFHU III/2. 14–19. (RA 151. sz.); Megerősítette 1235-ben II. András, CD III/2. 421–439. (RA 544. sz.). Az oklevél hamis, uo.

2579 +1015: DHA I. 76. (RA 6. sz.) Az oklevél hamis, vö. DHA I. 66–72.

2580 +1015: DHA I. 76. (RA 6. sz.) Az oklevél hamis, vö. DHA I. 66–72.

2581 1259: EFHU III/2. 50.

2582 1259: EFHU III/2. 50.

2583 A vasárnap megtartásáról már Szent István rendelkezett. I/9. § *Závodszy L.*: Törvények 144.; Szent László István intézkedését enyhíti, amikor lehetővé teszi, hogy bizonyos területekről csak egy ember menjen el a többiek nevében. Új azonban az a kitétel, hogy a többiek áldozatát tegye az asztalra. I/11. §, I/25. § *Závodszy L.*: Törvények 160, 162.; Az istváni intézkedést azonban

évtized múlva azonban már az volt a cél, hogy a vásárt ne vasárnap, illetve ne ünnepnapokon tartsák, azaz a templomba járást elkülönítsék a vásározástól.²⁵⁸⁴ Ugyanis az utóbbinak nagyobb volt a vonzereje, és eltérítette az embereket a templomba járástól. A vásárok és a vasárnap elválasztása után alakulhatott ki az Olaszfalván megtartott szerdai vásár, és az Újpécse²⁵⁸⁵ megtartott hétfői vásár. Az előbbi megfelel a hamis, 1015-re keltezett oklevélben szereplő Alszegnek.²⁵⁸⁶ Az alsó vásár, a Szent István által adományozott szerdai vásár tere egykor a Gyulakútja települése és a hegytövi országút közé esett, a kettőt kötötte össze. Ez a vásár a hegytövi útvonalak találkozási helyével állt kapcsolatban – a kelet-baranyai úthálózat az alsó vásárnál alkot gócpontot –, és régebbi lehet az alapításnál.²⁵⁸⁷

A Szent Péter-egyház mellett tartott vasárnapi és az alszegen tartott szerdánkénti vásárból befolyó vámokat egy hamis oklevél szerint I. István adományozta a pécsváradi monostornak.²⁵⁸⁸ Az Újpécse és Olaszfalván megtartott vásárok vámját, úgy tűnik, a terület birtokosai, az újpécsi *hospesek* maguknak akarták, azonban 1259-ben IV. Béla a vásárokat vámjukkal és jövedelmükkel együtt az apátsághoz tartozónak ítélte.²⁵⁸⁹

Péder

(Abaúj megye) [Peder, SVK]

Péder és Bodoló között rév biztosított átkelési lehetőséget a közlekedőknek. Amikor 1317. június 15-én Egyházaspédert, mely Szepsi és Bodoló között fekszik, két egyenlő részre osztják, a határ kitűzésekor Bodoló falu alsó végén egy régi révet (*ab antiquo portu*) találunk a Boldva folyón.²⁵⁹⁰ Ugyanezt a révet említette a 15. század elején Szepsi mezőváros határjárása is.²⁵⁹¹ A 15. század elején azonban Péder másik oldalán, Zsarnó és Péder között is működött rév (*in portu ipsius fluvii Boldwa*), amely vélhetően már későbbi keletkezésű lehetett.²⁵⁹²

kiterjeszti a zsidókra is, azonos büntetést írva elő a törvény ellen vétőknek. I/26. *Závodszy L.:* Törvények 162.

2584 István törvényei nem foglalkoznak azzal, hogy a vásárnapokon kívül milyen ünnepnapokat kellett még hasonlóképpen megülni. A szabolcsi zsinat azonban már tételesen felsorolta az ünnepeket, és azt is előírta, hogy minden plébániaegyház ülj meg a védőszentje és a felszentelése napját is. I/38. § *Závodszy L.:* Törvények 164.

2585 Újpécs neve talán arra utal, hogy Pécsről jött hospesek telepítették be, *Kőfalvi T.:* A pécsváradi konvent 209.

2586 Vö. *Györffy Gy.:* Történeti földrajz I. 366.

2587 Gállos F.: Pécsvárad 166.

2588 +1015: DHA I. 76. (RA 6. sz.) Az oklevél hamis, vö. DHA I. 66–72. Átírta II. Géza 1158-ban, CD II. 147–151. (RA 93. sz.) Az oklevél hamis. Uo.

2589 EFHU III/2. 50. (RA 1205. sz.).

2590 AO I. 434. (Anjou-oklt. IV. 494. sz.).

2591 ZsO II. 790. sz.

2592 1410. augusztus 15.: ZsO II. 7856. sz.

Peker

(Körös megye) [Gornji Sredani (Pekerszerdahely), HR]

Peker 1237. évi határjárása a Soplonica vizének révjét adta meg egyik határpontként.²⁵⁹³ Peker szerdai hetivására a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye.²⁵⁹⁴

Pekertő(Körös megye) [Lipovljanitól nyugatra, HR]²⁵⁹⁵

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²⁵⁹⁶ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a pekertői (*Pukurtui*) vám János kezébe került.²⁵⁹⁷

Pél

(Külső-Szolnok megye) [Tiszatenyő vidékén, H]

1075-ben I. Géza a garamszentbenedeki apátságnak adományozta Pél földet a Tiszán túl a Kengyel-víz révje felett (*supra portum aque Kengelu*).²⁵⁹⁸ Kengyel vize nem közvetlenül kapcsolódott a Tiszához, hanem egy másik lefűződött Tisza ágon keresztül.²⁵⁹⁹ A rév a két lefűződött mederszakasz találkozásánál lehetett.²⁶⁰⁰

Pelbárthida

(Bihar megye) [Parhida, RO]

Pelbárthida közelében híd állt a Berettyón.²⁶⁰¹ A falut eredetileg Vadasztnak hívták,²⁶⁰² de Gutkeled nembeli Pelbárt²⁶⁰³ itt hidat épített, így kapta a falu a Pelbárt-

2593 CDCr IV. 41. (RD 15. sz.).

2594 1338. december 12.: CDCr X. 436.

2595 Pukurtu a Száva mellett, Gerzence megyében feküdt (vö. RA 1161. sz.), minden valószínűség szerint annak közelében, ahol a Peker beletorkollott a Szávába.

2596 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2597 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

2598 DHA I. 217. (RA 20. sz.) 1124-ben megerősítette II. István. CDES I. 68–69. (RA 54. sz.) Az oklevél hamis, vö. CDES I. 68.; 1217-ben megerősítette II. András. CDES I. 177–178. (RA 345. sz.) Az oklevél hamis, vö. CDES I. 177.

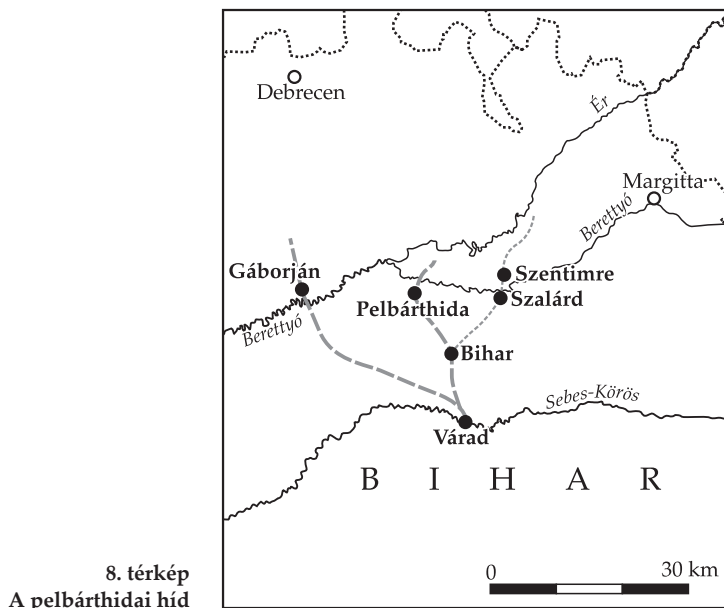
2599 Laszlovszky J.: „Dedi eciam terram” 19.

2600 Laszlovszky J.: „Dedi eciam terram” 20.

2601 Vö. Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 87.

2602 1216: iobagiones Privarti, qui sunt in villam Vodozt – Vár. Reg. 234§; 1277: Priuarthyda vel Vodosa – DL 990.; 1280: possessionem Wodozt vocatam alio nomine Preuarthyda – Zichy I. 45.; 1283: Vodozth – DL 40 170.; 1297: possessiones Prebarthyda que alio nomine Wodozth nominatur – HO VII. 258.

2603 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárvármonostori ág 1. tábla: elágazás.

8. térkép
A pelbárthidai híd

hida nevet.²⁶⁰⁴ A híd építője vélhetően Pelbárt fia Pelbárt lehetett, mert a Pelbárthida elnevezés csak 1277-ben jelenik meg.

Pelbárt örökös nélküli halála után V. István Gutkeled nembeli Joachim bárnak²⁶⁰⁵ adományozta, aki azt 1277 előtt rokonának, Kozma fia Kozmának²⁶⁰⁶ engedte át.²⁶⁰⁷ 1280-ban Gutkeled nembeli Mihály fia Aladár és János fia András²⁶⁰⁸ kötelezték magukat, hogy a Kozma fia Kis Kozma által birtokolt Pelbárthidát Szent György-nap oktavájáig törvényes vizsgálattal követelik, ha pedig ez nem sikerülne, úgy felhatalmazzák Gutkeled nembeli Tiba fiait, Tibát, Miklóst és Mihályt,²⁶⁰⁹ hogy ezt megtegyék.²⁶¹⁰ Pelbárthida azonban az 1290-es években is Kozma kezében maradt,²⁶¹¹ bár az egyenetlenségeket mutathatja III. András 1291. január 10-én kelt oklevele, melyben az uralkodó az elődei által Pelbárthidánál elrendelt vámot (*tributum, quod in Privarthyda per progenitores nostros extitit ordinatum, cuius memoria non existit*) visszaállította Kozma fia Kozma javára. A király megparancsolta Benedek váradi püspöknek és bihari ispánnak, hogy hirdesse ki vásárokon és nyilvános

2604 Karácsonyi J.: A magyar nemzetségek 500.; Kniezsa I.: Keletmagyarország 192.

2605 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárovarmonostori ág 2. tábla: Majád.

2606 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidi.

2607 Vö. 1277: DL 990; 1297: Kis P.: Kiadatlan oklevelek 79.

2608 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárovarmonostori ág 1. tábla: elágazás.

2609 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárovarmonostori ág 9. tábla: Rozsályi (Kun, Gacsáji, Atyai).

2610 Zichy I. 45.

2611 Vö. 1291–1294: ÓMO 113.; 1291. január 10.: Kis P.: Kiadatlan oklevelek 78.; 1297. március 12.: HO VII. 258.; 1297. március 12.: Kis P.: Kiadatlan oklevelek 79.; 1297. április 21.: Kis P.: Kiadatlan oklevelek 80.

helyeken, hogy régi szokás szerint minden kereskedő *Gabriel* és a pelbárthidai hídon tartozik átkelni (*omnes mercatores per pontem Gabrielis et de Privarthyda transire debeant iuxta morem antiquitus observatum*). Aki más hidakat használ, az fizesse meg a teljes vámot Kozmának, ahogy az ország szokása megköveteli. Egyúttal a pelbárthidai vámot sértő hidat, melyet a váradi püspökség Szentimre falujában építettek, rombolja le.²⁶¹² Az oklevél több szempontból is védelmébe vette a pelbárthidai vámot: egyrészt útkényszert írt elő a kereskedőknek, akik valószínűleg a Váradra menő úton közlekedtek,²⁶¹³ másrészt a közelben lévő Szentimre falu Berettyón átívelő hídjának lerombolását rendelte el. Az oklevélben szereplő *Gabrielt* Gáborjával azonosíthatjuk.²⁶¹⁴ (Vö. 8. térkép.)

Az 1290-es évek végén Gutkeled nembeli Aladár fiai, László és Pelbárt²⁶¹⁵ maguknak akarták e birtokot, és egy pereskedésre került sor köztük és Kozma között. 1297-ben Márton alországbíró előtt Aladár fiai azt állították, hogy Kozma fia Kis Kozma öröklött pelbárthidai birtokukat és a mellette fekvő, János fia András birtokát illetéktelenül foglalta el. Kozma azonban oklevelekkel tudta bizonyítani, hogy a birtokot Joachim Aladár és András beleegyezésével engedte át Kozmának 70 márka ezüst fejében. Ennek megfelelően az alországbíró Kozma és örökösei birtoklását ismerte el.²⁶¹⁶ Márton alországbíró elrendelte azt is, hogy a következő húsvét oktaváján Aladár fiai a váradi káptalan oklevelével kötelezzék magukat ítélete megtartására,²⁶¹⁷ ugyanakkor ezen húsvét oktavájától egy éven keresztül a vám minden bevételével egyetemben Aladár fiaié, Lászlóé és Pelbárté legyen, és csak ezen egy év letelte után lesz Kozma birtoklása örök érvényű. Kozma, mint a birtok ura, a pelbárthidai birtok hídját vagy építményét javítani tartozik.²⁶¹⁸ 1308-ban Kis Kozma Pelbárthidát leányainak, Erzsébetnek, Ágnesnek és Klárának adta, amennyiben fia, Ivánka örökös nélkül halna meg.²⁶¹⁹ Kis Kozma és fia, Ivánka között vita támadt Pelbárthida miatt, mert Ivánka el szeretne volna zálogosítani e birtokot. Kozma hangsúlyozta, hogy Pelbárthida fiától elkülönítetten az övé.²⁶²⁰ Ez azért volt fontos, mert az egyedi monostor körüli vitában Ivánka és Kozma a megállapodás felrúgása esetén Pelbárthida falut veszítette volna el.²⁶²¹ Ivánka 1312-ben meghalt,²⁶²² és Pelbárthida még 1316-ban is Kozma kezében volt,²⁶²³ akinek halála után a falu Ivánka fia János tulajdonába ment át.²⁶²⁴

2612 *Kis P.*: Kiadatlan oklevelek 78.

2613 1322.: circa viam publicam que ducit Varadinum – DF 275 796 (Anjou-oklt. VI. 584. sz.).

2614 Vö. Gáborján (Bihar megye).

2615 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárovarmonostori ág 10. tábla: Várdai.

2616 1297. március 12.: *Kis P.*: Kiadatlan oklevelek 79.

2617 1297. április 21-én erre sor is került, *Kis P.*: Kiadatlan oklevelek 80.

2618 HO VII. 258–259.

2619 DL 54 465 (Anjou-oklt. II. 340. sz.).

2620 1310. december 13.: AO I. 215. (Anjou-oklt. II. 1009. sz.).

2621 1310. november 19.: Anjou-oklt. II. 995. sz.; Vö. 1309. december 14.: Anjou-oklt. II. 785. sz.; 1310. május 12. előtt: Anjou-oklt. II. 883. sz.

2622 Vö. AO I. 313. (Anjou-oklt. III. 542. sz.).

2623 1316. május 12.: Anjou-oklt. IV. 282. sz.

2624 Vö. 1323. október 30.: AO II. 94.; 1327. március 16.: Sopron vm. I. 117.

Pelejte

(Zemplén megye) [Plechotice, SVK]

1307. szeptember 29-én I. Károly Martonosnak és fiának, Vencelnek²⁶²⁵ engedélyezte, hogy egy bizonyos folyón az Upor (*Opour*) és Pelejte (*Plehta*)²⁶²⁶ falvakon vagy földeken átmenőktől vámot szedjenek: a terhelt szekér után 4 dénárt, terheletlen szekerek után 2 dénárt, egy ökör vagy marha után 1 dénárt, 2 disznó után 1 dénárt hajtsanak be.²⁶²⁷ A vám közlekedési vám volt.

Pelsőc

(Gömör megye) [Plešivec, SVK]

Pelsőcön legkésőbb a 14. század elején vásárt tartottak, és vámot szedtek.²⁶²⁸ A pelsőci uradalmat 1243-ban IV. Béla Ákos nembeli Máté fiainak, Fülöpnek és Detrénnek²⁶²⁹ adományozta.²⁶³⁰ 1318. február 2-án Detre fia Benedek fiai, Domokos, Miklós, László és Péter – János távollétében –²⁶³¹ megosztottak Erdőháton lévő birtokaikon, Pelsőc fele-fele arányban Domokoshoz és Miklósához került.²⁶³² 1320. február 2-án újabb osztozkodásra került sor, már János részvételével, ekkor Pelsőc birtok Domokos kezébe került a vásárral és a vámmal együtt.²⁶³³ Ennek ellenére Domokos 1328-ban azt kérte a királytól, hogy a faluban csütörtökönként hetivásárt tarthassanak, amit az uralkodó engedélyezett is, sőt azon szabad jövést-menést és adást-vevést biztosított a kereskedőknek és mindenki másnak.²⁶³⁴ Két lehetőséggel számolhatunk: Domokos vagy egy második vásárra kért engedélyt, vagy a korábbi vásárt akarta biztosítani egy, vélhetően új engedéllyel. Valószínűleg ez utóbbi történt, mivelhogy a későbbi időszakból sem rendelkezünk a csütörtökin túl másik vásárral.

Péntekfalva

(Zala megye) [Kerkafalva része, H]

1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak²⁶³⁵ visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János²⁶³⁶ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tar-

2625 Vö. Engel P.: Genealógia: Pelejtei (Azari, Zemplén m.).

2626 Az oklevélben nehezen olvasható (DF 266 189) falu nevét Nagy Imre Olchia-nak olvasta (AO I. 135.), Györffy György a Plehta olvasatot tartotta helyesnek (*Györffy Gy.: Történeti földrajz* IV. 534.).

2627 AO I. 135. (Anjou-oklt. II. 239. sz.).

2628 Pelsőchöz I. Kollmann Ö. L.: Észak-Gömör 63–65.

2629 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 1. Bebek-ág 1. tábla: Marjai.

2630 CD IV/1. 290. (RA 744. sz.).

2631 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 1. Bebek-ág 2. tábla: Csetneki.

2632 AO I. 455. (Anjou-oklt. V. 26. sz.).

2633 AO I. 544. (Anjou-oklt. V. 690. sz.).

2634 VMMS I. 113. (Anjou-oklt. XII. 222. sz.).

2635 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

2636 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

tozékaival együtt, melyek között Péntekfalva (*Pintekfalva*) is szerepelt.²⁶³⁷ Bár ez az oklevél hamis, de amikor 1389-ben Hahót nembeli János bán és István bán fiai²⁶³⁸ megosztottak Lendván, Péntekfalva (*Penthukfalua*) is az osztzkodás részét képezte.²⁶³⁹ A település neve arra utal, hogy péntekenként hetivásárt tartottak.

Péntekhely

(Somogy megye) [Látrány mellett, H]

Péntekhelyen (*Pentekhel*) nevéből ítélve²⁶⁴⁰ péntekenként hetivásárt tartottak. Nagy út mellett települt a falu, ami a vásártartást elősegíthette. Szabó G. Ferenc, mivel ez az egyetlen Péntekhely településnév, vásártartó szerepét különösnek tekinti, de mindenképpen vásártartó településnek tartja.²⁶⁴¹ A pénteki hetivásár nem volt ismeretlen az Árpád-korban,²⁶⁴² így nincs okunk kételkedni abban, hogy Péntekhely a hetivásáráról kapta nevét.

Pér

(Hont megye) [Hontianska Tesáre (Teszér) területén, SVK]

Pér területén a Klaszita (*Clascitaua*) folyón egy híd állt Sipéki Imre földjének (Alsósipék) határán, mely Péri Lőrinc gondozásában állt.²⁶⁴³ Péri Lőrinc Weyteh fia volt, aki 1248-ban (Alsó)Péren 5 ekényi földhöz jutott IV. Béla adományaként.²⁶⁴⁴ Ettől kezdve Weyteh, majd fiai, Lőrinc és Nyarad kezében volt e területrésze.²⁶⁴⁵ A híd építésének időpontjára vonatkozóan adattal nem rendelkezünk, csak annyi bizonyos, hogy 1319-ben már állt az átkelő.

Pércs

(Bihar m.) [Vámospércs, H]

1338-ban a Gutkeled nembeli Dorog unokái, azaz Miklós fiai, Konrád és Keled, Péter fiai, Joachim és Péter, valamint Lőrinc fia, István²⁶⁴⁶ osztzkodásakor Pércs falu

2637 DL 2103; Az oklevél hamis, I. Anjou-oklt. VI. 559. sz.

2638 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

2639 DL 7467. (ZsO I. 940. sz.).

2640 +1275. július 29.: PRT X. 536.

2641 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 64.

2642 Vö. +1024: DHA I. 101. (Zalavár); 1239: EFHU III/2. 33. (Esztergom); 1264: RHMA 506. (Szatmár); 1291: UGDS I. 182. (Tordaakna).

2643 1319. március 15.: DL 38 805 (Anjou-oklt. V. 404. sz.).

2644 ÁÚO VII. 257. (RA 894. sz.).

2645 Vö. 1249: CDÉS II. 226–227.; +1272: CD X/3. 260–262. (RA 2338. sz.); 1292: CD X/3. 276.; 1321. augusztus 14.: DL 333 (Anjou-oklt. VI. 219. sz.)

2646 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

fele a király adományából elnyert vámmal²⁶⁴⁷ együtt Péter fiai kezébe került.²⁶⁴⁸ Amikor 1312-ben Dorog unokái felosztották a birtokokat, Pércs még Dorog fia Miklós fiai (János, Miklós, Konrád, Keled és Lőrinc) és Dorog fia Péter fiai (Dorog, Joachim és Péter) kezébe került,²⁶⁴⁹ a vámot azonban nem említették.

Peremarton

(Veszprém megye) [Berhida része, H]

Peremartonnál a Sár folyón (Séd) állhatott híd. 1082. április 29-re keltezett hamis oklevél szerint Peremarton prédiomon a híd felét a veszprémi püspökség birtokolta.²⁶⁵⁰ Mivel az oklevél 13. századi hamisítvány,²⁶⁵¹ a híd Árpád-kori létezését elfogadhatjuk.

Pernesz

(Somogy megye) [Törökkoppány és Miklósi között feküdt, H]

Perneszen legkésőbb a 14. század elején már hétfőnként hetivásárt tartottak, melynek jelentőségét mutatja, hogy 1321-ben háromvásáros kikiáltás színhelye.²⁶⁵²

Pest

(Pest megye) [Budapest része, H]

Pestnél rév működött a Dunán, a mai Gellért-hegy vidékén. Kézai Simon a 9. században szerepelteti a pesti átkelőhelyet,²⁶⁵³ és bár a forrás nem nevezi meg az átkelőhely típusát, feltételezhető, hogy Kézai itt a maga korában oly fontos pesti rév-re gondolhatott. A 14. századi krónikakompozícióban pedig 1046-ra vonatkozóan szerepel a pesti rév a Kelenföld hegyénél, ahol Gellért püspök mártírhalált halt.²⁶⁵⁴

1148-ban II. Géza az óbudai káptalannak adományozta Pest rév vámját, valamint a borral vagy sóval felfelé, illetőleg más áruval lefelé tartó hajók vámját.²⁶⁵⁵ A hajóvámot a 13. század közepén már sóvámként (*tributum de salibus*) is említették,

2647 1520-ban a Bihar megyében tartott vámvizsgálat során arról értesülünk, hogy Vámospércsen száraz vámot szedtek, *Iványi B.*: Bihar- és Bars-vármegyék 90., 125.

2648 Zichy I. 531.

2649 DF 265 323 (Anjou-oklt. III. 213. sz.).

2650 DHA I. 237. (RA 21. sz.).

2651 Vö. DHA I. 235–236.

2652 Zichy I. 196. (Anjou-oklt. VI. 171. sz.).

2653 SRH I. 165.

2654 SRH I. 339–341.

2655 EFHU III/2. 11.; (RA 77. sz.); Átírta a budai káptalan 1253. június 1-jén, CD IV/2. 204–205.; III. András 1291. június 3-án, RA II/4. 42. (RA 3720. sz.); János kalocsai érsek 1295. január 12-én, CD VI/1. 378–379.; I. Károly 1328. március 9-én, CD VIII/3. 285–288. (Anjou-oklt. XII. 114. sz.).

melynek fizetése alól sem az országos vámmentességet szerző pesti *hospesek*,²⁶⁵⁶ sem a királyi kamarások nem mentesültek.²⁶⁵⁷ Ugyanakkor ennek örve alatt viteldíjvámot (*tributum nauli*) is szedett a káptalan, melyet a hajósok viteldíjuktól fizettek, mégpedig annak harmadrészét kellett átadniuk a káptalannak.²⁶⁵⁸

A pesti révészek és az óbudai káptalan között a 13. század közepe után többször vita alakult ki a sóvám és a viteldíjvám miatt. 1268-ban a pesti hajósok kötelezték magukat arra, hogy a káptalan tisztviselőinek vagy vámosainak a viteldíj (*naulum*) harmadát átadják, valamint a káptalan tisztviselői által szedett sóvám kifizetése előtt sószállítóknak hajóikat vagy réveiket nem bocsátják rendelkezésre.²⁶⁵⁹ Az egyezséget a pestiek a második tatárjárás után felrúgták, és a vámfizetéseket a jenői hajósokkal együtt megtagadták. 1285-ben Lodomér érsek előtt zajló perben a hajósok társulata (*societas nautarum*)²⁶⁶⁰ azt állította, hogy minderre IV. Lászlótól kaptak kiváltságlevelet. Az érsek június 14-én hozott ítéletet a pesti és jenői hajósokkal szemben, elfogadva az óbudai káptalan jogigényét a dénárookban, sóban és más értékekben fizetendő viteldíjvámot (*tributum nauli*) illetően. A révészeknek sem a viteldíj harmadréséhez, sem a sóvámhoz nincs semmi közük, mert azok az óbudai káptalant illették.²⁶⁶¹ 1287. július 6-án IV. László el is ismerte, hogy a pesti révvámot (*tributum carinarum*) egy korábbi oklevelében a pesti révészeknek adományozta, ám miután tudomására jutott, hogy a vám az óbudai káptalant illeti elődei óta, a révvámot (*tributum de carinis*), a sóvámot (*tributum salium*) és a dénárokat ([*tributum*] *denariorum*), vagyis a hajósoktól származó egyharmad részt visszaadta az óbudai káptalannak.²⁶⁶² Ez idő tájt kelhetett IV. László azon, eredetiben ma már nem ismert oklevele, melyben a sóvám mértékét is megállapította: 100 só után 3 só vámot kellett fizetni.²⁶⁶³ Az Árpád-korban a só vámolása során azonban más eljárás figyelhető meg, mégpedig 100 só után 1 sót szoktak szedni. A rendelkezés szokatlan volta önmagában nem elegendő arra, hogy kételkedjünk IV. László vámszedést szabályozó oklevelének egykori létében. Sőt szinte bizonyosra vehető, hogy az oklevél, ha valóban létezett, kitért a viteldíjvám mértékének kérdésére is.²⁶⁶⁴

A budai polgárok IV. Lászlótól 1287-ben vámmentes éves vásár tartására kaptak engedélyt, és ezt úgy értelmezték, hogy a vásár ideje alatt a sóvámot sem kell megfizetni. Miután az óbudai káptalan mégis jogosnak találta a vámszedést ezen időpontban is, és igyekezett ahhoz hozzájutni, a polgárok a káptalan officiálisait, sőt egyházi személyeket is bántalmaztak, megverték és a Dunába dobtak.²⁶⁶⁵ A polgároknak mégsem sikerült e módon mentesülniük a vámfizetés alól, így perre vit-

2656 1244. november 24.: EFHU III/2. 40. (RA 781. sz.); 1246. december 15.: BTOE I. 45–46. (RA 841. sz.).

2657 1246. december 15.: BTOE I. 46. (RA 841. sz.).

2658 1268. október 18.: BTOE I. 100.

2659 BTOE I. I. 100–101.; Átírta és megerősítette 1273. augusztus 24-én IV. László király, CD V/2. 114–117. (RA 2403. sz.).

2660 A révészek és hajósok közösségéhez lásd bővebben *Kubinyi A.*: Budafelhévíz topográfiája 104–106.

2661 BTOE I. 217–220.; Megerősítette III. András 1297. június 4-én, CD VI/2. 66. (RA 4112. sz.).

2662 BTOE I. 231. (RA 3452. sz.).

2663 A privilégiumot említette I. Károly 1326. június 1-jén kelt oklevele, *Knauz N.*: A budai káptalan registái 114–115. (Anjou-oklt. X. 229. sz.).

2664 Vö. 1326. július 20.: CD VIII/3. 57. (Anjou-oklt. X. 298. sz.).

2665 Vö. 1292. május 6.: BTOE I. 279–281.

ték a dolgot, amelynek során a budaiak bemutatták IV. Béla király oklevelét (1244), mely szerint ők minden vám alól mentesek – kivéve a harmincadot és a sónak az óbudai káptalannak a sóval kapcsolatos némely jogát –, azaz az óbudai káptalannak vámot csak a sóból tartoznak fizetni, más dolgokból nem. Ezzel szemben a káptalan II. Géza oklevelét (1148) hozta fel, mely szerint vámot a hajón átszállított bor, só és más eladásra szánt áruból szedhetett a káptalan. Ezek szerint a budaiak és mások nemcsak a sóból, hanem a borból és más eladandó árujuktól is vámot kötelesek fizetni az óbudai káptalannak. Lodomér esztergomi érsek 1295. október 20-án kelt ítéletében, arra hivatkozva, hogy IV. Béla király oklevele száz évvel később nem vonja vissza II. Géza oklevelét, ráadásul az egyháznak adott adományok elidegeníthetetlenek, ezért a vámot az óbudai káptalan továbbra is beszedheti a budaiaktól.²⁶⁶⁶ A későbbiekben a budai polgárok újra és újra megakadályozták a káptalan vámszedését, és 1302-ben már azt a panaszt halljuk, hogy már két éve nem tudja a káptalan a vámot beszedni.²⁶⁶⁷

Az óbudai káptalan a pesti polgárokkal a pesti révénél szedett sóvám miatt 1326-ban pereskedett. A sóvámot, amit ekkor nagyobb vámnak (*tributum maior*) neveztek,²⁶⁶⁸ IV. László és III. András privilégiuma alapján határozták meg, mégpedig 100 eladásra vagy nem eladásra szánt só után 3 sót szedtek a pesti révben, szállítsa a sót akár pesti, akár budai, vagy bárki idegen a pesti vagy budai hajósokkal, akár szekéren, akár hajón.²⁶⁶⁹ Ugyanezen évben a pesti és budai hajósokkal is megegyezett a káptalan a viteldíjból vagy a hajók jövedelméből járó harmad ügyében. Igaz, ez az oklevél kifejezetten nem így említette, de vélhetően ez lehetett a pesti révben, vagyis a kikötőben a káptalant illető kisebb vám. A hajósok a viteldíjből a következő összegeket fizették a káptalannak: a hajójukon szállított rudasnak vagy mázsának nevezett nagyszekér után 4 királyi dénárt, vasat, rezet, ólmot vagy más árut szállító kisebb szekerek után 1 dénárt, 2 üres vagy halakkal megrakott szekér után 1 dénárt, állatokkal teljesen megrakott hajó után 2 dénárt, ha csak félig van tele állatokkal 1 dénárt, 10-nél kevesebb állatért semmit, bor hordója után bármely évszakban 1 dénárt, kivéve a pestieket, akik saját boraik után a szürettől november 11-ig semmit, utána másokhoz hasonlóan 1 dénárt.²⁶⁷⁰

Egy hamis oklevél szerint a pesti révvám a tihanyi apátság tulajdonában volt,²⁶⁷¹ IV. Kelemen pápa 1266. január 11-én kelt oklevele szerint a tihanyi apátság évenkénti dénárokat kapott a pesti révben (*annuus redditus denariorum in portibus [...] de Pest*).²⁶⁷² Azaz a vámból csak részesedtek vagy részesedni szerettek volna, de vámjuk bizonyosan nem volt.

Pesten legkésőbb a 12. században már vásárt tartottak, kialakulását elősegítette a település Duna melletti elhelyezkedése. Koszta László szerint Pest tatárjárás

2666 BTOE I. 296–298.

2667 CD VI/2. 319–320. (Anjou-oklt. I. 220. sz.).

2668 II. Géza 1148. évi privilégiumát 1253. június 1-jén a budai káptalan átírta, és az oklevél hátlapján későbbi kéztől származó feljegyzés II. Géza oklevelét a nagyobb vámról (*super maiori tributo*) szólónak tekintette, DL 105 992.

2669 Knausz N.: A budai káptalan regestái 115. (Anjou-oklt. X. 229. sz.).

2670 CD VIII/3. 57–58. (Anjou-oklt. X. 298. sz.).

2671 1092. augusztus 25.: DHA I. 282–285. (RA 26. sz.).

2672 ÁÚO III. 140–144.; Megerősítette Lodomér esztergomi érsek 1297-ben, CD VI/2. 87–93.

előtti kereskedelmi szerepét mutatja, hogy itt jött létre az egyik első magyarországi domonkos rendház, a Páduai Szent Antal tiszteletére szentelt kolostor.²⁶⁷³

A pesti vásárvám felét Imre király Tiborc comes szigetmonostorának²⁶⁷⁴ adományozta,²⁶⁷⁵ míg a másik felét az esztergomi Szent Tamás-prépostságnak juttatta.²⁶⁷⁶ A Szigetmonostornak juttatott vámrészt II. András 1217-ben elvette és a Nagysziget számára rendelte. Cserébe a monostor a Pozsonyban árusított só jövedelméből hatvan márka évenkénti jövedelmet kapott.²⁶⁷⁷

IV. Béla 1244-ben a pesti *hospesek*nek nyújtott privilégiumában elrendelte, hogy a le- és felfelé közlekedő hajók és révhajók áruikkal és szekereikkel térjenek be, és mint annak előtte mindennap vásárt tartsanak.²⁶⁷⁸ Itt azonban nem a kiskereskedelmi áruforgalomra vonatkozó piacokról, hanem vásározás lehetőségéről esik szó, ami a későbbiekben a budai lerakatjog alapját fogja képezni.²⁶⁷⁹ Ugyanakkor *forum liberum* tartására nem kaptak engedélyt a pesti *hospesek*. A szombati hetivásár a 14. század elején háromvásáros kikiáltás helyszínévé jelent meg,²⁶⁸⁰ és ez lehetett a korai vásár napja is.

IV. Béla, majd fia, V. István a pesti vásárvámot állítólag a Margit-szigeti apácáknak adományozta.²⁶⁸¹ Vámbirtoklásuk azonban nem volt zavartalan, amit jelez, hogy 1289. május 26-án IV. László király a pesti vámot visszaadta a Margit-szigeti apácáknak, ahogy IV. Béla és V. István király adományozták azt.²⁶⁸² A korábbi vámbirtokosok közül a Szent Tamás-prépostság 1290-től emelte fel a hangját az apácák vámjoga ellen, nem ismerve el azt az ő vámrészükre vonatkozóan. IV. László az apácáknak adott igazat,²⁶⁸³ mégis 1291. május 30-án megállapodás jött létre az esztergomi Szent Tamás-egyház prépostja és a Margit-szigeti apácák között az ópesti vásárvám (*tributum fori*) felének az ügyében. A fél vámot a prépost átadta az apácáknak, akik cserébe a Komárom megyei Izsa falut adták.²⁶⁸⁴ Mind az apácák vámbirtoklásának első említésének időpontja (1289), mind az egyezés felkelti a gyanút az apácák vámjogának eredetét illetően. Sem IV. Bélától, sem V. Istvántól nem ismerünk olyan oklevelet, amelyben az apácák a pesti vásárvámot megkapták volna. Ráadásul, miután 1287-ben IV. László a budai polgároknak éves vásárendedélyt adott, a Margit-szigeti apácák igyekeztek mindent megtenni annak érdekében, hogy budai vásárvámra vonatkozó jo-

2673 A kolostort 1233 előtt alapították, és 1541-ig állt fenn. Koszta L.: Az egyház Pest és Pilis megyében 220.

2674 Szigetmonostor a Szentendrei-szigeten, régi nevén Rozsd-szigeten állott. A monostort a Szent Üdvözítőről nevezték el. Györffy György szerint az alapítás ideje és a patrocínium arra utalnak, hogy bencés apátságról volt szó. Lásd Györffy Gy.: Adatok a Pilis megyei monostorok 282.; Györffy Gy.: Budapest története I. 275.

2675 Vö. 1217: BTOE I. 14–15. (RA 316. sz.).

2676 Vö. 1291. május 30.: BTOE I. 265–266.

2677 BTOE I. 14–15. (RA 316. sz.).

2678 Item naves et carine descendentes et ascendentes cum mercibus et curribus apud eos descendant et forum sicut prius habeant cottidianum – EFHU III/2. 40.

2679 Vö. Weisz B.: Vásárok és lerakatok 75–78., 81–82.

2680 1320. július 24.: DL 40 389.

2681 Vö. 1289. május 26.: BTOE I. 246.; 1290. július 7.: BTOE I. 256.

2682 BTOE I. 246. (RA 3518. sz.).

2683 BTOE I. 256–258. (RA 3565. sz.).

2684 BTOE I. 265–266.; Vö. 1291. június 3.: BTOE I. 267–268.; 1291. június 3.: BTOE I. 267–268.

gukat biztosítsák.²⁶⁸⁵ Elképzelhető, hogy ennek folyamánya a pesti vásárvámra való jogigény megjelenése. Ha a budai polgárok ugyanis a pesti oldalon rendezik meg a vásárt, akkor az apácák kizárólag akkor tudják érvényesíteni vámjogukat, ha az a pesti vásárvámra is érvényes.²⁶⁸⁶ IV. László pedig hajlandó volt ezt nekik megadni, igaz, az adományt IV. Bélához kötötte. Ezért fordulhatott az elő, hogy a vásárvám felét birtokló esztergomi Szent Tamás-egyház csak 1290-ben – és korábban sosem – lép fel az apácákkal szemben, akik tisztában lévén vásárjoguk igencsak kétes voltában, jobbnak látták egyezséget kötni az esztergomi prépostsággal. A IV. Bélára történő hivatkozás alapját az 1255. évi, budai vásárvámot adományozó oklevél adta, mely lehetőséget nyújtott számukra, hogy *extra districtum* is beszedjék a vámot. Az oklevélben szereplő ezen kifejezést még a 14. század elején is arra használták fel, hogy a váralján és Pesten is vámszedésük jogosságát bizonyítsák.²⁶⁸⁷ Ezzel párhuzamosan az apácáknak a budai és a pesti polgárokkal is meggyűlt a bajuk, mert azok a kisasszony napi vásár alkalmával a vámfizetést megtagadták, a vámszedést megakadályozták. III. András több ízben is védelmébe vette az apácákat a polgárokkal szemben.²⁶⁸⁸

A pesti vásárvámból az apácák évi egy márkát a királyi *stabularius*oknak tartoztak átadni,²⁶⁸⁹ és elképzelhető, hogy a tihanyi apátságnak is tartoztak valamenynyivel. Ugyanis a pesti vásárvám I. László 1092. augusztus 25-ére keltezett hamis oklevele szerint a tihanyi apátság birtokában volt.²⁶⁹⁰ Ez azonban csak vámrészesedést jelenthetett, mivel amikor 1266. január 11-én IV. Kelemen pápa a tihanyi apátság jogait megerősítette, csak a pesti vásár jövedelméből kapott dénárokról tett említést,²⁶⁹¹ nem pedig vásárvámbirtoklásukról.

A pesti *hospesek* vámmmentességgel rendelkeztek a 13. század elejétől. 1244. november 24-én IV. Béla király a tatárjárás alatt elpusztult kiváltságlevél pótlására Pest város összes kiváltságait írásba foglalta, melynek értelmében az ország határain belül minden vám (*tributum*) alól mentesek, kivéve a harmincadot és az óbudai káptalan által szedett sóvámot (*tributum de salibus*).²⁶⁹² A vámmmentességre vonatkozó rész már a pestiek tatárjárás előtti, azaz 1231. évi oklevelében is szerepelhetett.²⁶⁹³

Péterhida

(Somogy megye) [Péterhida, H]

Péterhida (*Peterhyda*) neve arra utal, hogy a településnél egykor Péter által épített híd állt, mely a Rinyán segítette az átkelést. 1231-ben Tibold nembeli Bodor

2685 Vö. Buda (Pilis megye).

2686 Vö. Györffy Gy.: Budapest története I. 328.

2687 1313. december 2.: MES II. 689–691. (Anjou-oklt. III. 635. sz.); Vö. Buda (Pilis megye).

2688 Vö. 1290. szeptember 6.: BTOE I. 260. (RA 3660. sz.); 1290. szeptember 6.: BTOE I. 261. (RA 3661. sz.).

2689 Vö. 1294. január 12.: BTOE I. 284–285. (RA 3959. sz.).

2690 DHA I. 282–285. (RA 26. sz.).

2691 ÁÚO III. 140–144.; Megerősítette Lodomér esztergomi érsek 1297-ben, CD VI/2. 87–93.

2692 EFHU III/2. 40. (RA 781. sz.).

2693 Györffy Gy.: Budapest története I. 282., 296.

fiai megosztottak a birtokokon, és a Babócsához tartozó Péterhida Tibold nembeli Jakab, Kozma és Petke²⁶⁹⁴ közös birtoka maradt.²⁶⁹⁵

Péterréve

(Bács megye) [Bačko Petrovo Selo, SRB]

Péterrévénél a Tiszán működött rév, melyre a település neve is utal. 1274-ben a Csanád nembeliek osztozkodása során a Tisza melletti Bács megyei Péterréve (*Peturrewy*) Barnabás fiainak, Domokosnak, Mihálynak és Barnabásnak, valamint Fülöp fiának, Benedeknek²⁶⁹⁶ a kezére jutott.²⁶⁹⁷ Egy hamis oklevél szerint a Csanád megyei Halász falu, mely ott helyezkedik el, ahol a Harangod²⁶⁹⁸ beleömlik a Morotvába, Csanád nembeli Kelemen bán fiának, Pongrác ispánnak²⁶⁹⁹ a birtoka. Ugyanezen oklevélből kiderül, hogy a Morotva Péterréve irányából folyik,²⁷⁰⁰ amiből Györffy György arra következtetett, hogy a csanádi oldalon is Péterréve nevet viselt a terület.²⁷⁰¹ Az 1330-as évek végén egyrészt Csanád nembeli Domokos fia Mihály és Benedek fia Fülöp,²⁷⁰² másrészt Csanád nembeli Dénes fia Pál fiai, Dénes, Pál és Péter²⁷⁰³ között vita alakult ki az öröklött birtokok ügyében.²⁷⁰⁴ A per 1340-ben került nyugvópontra, amikor a felek megegyeztek abban, hogy az 1274. évi birtokosztályt érvényben hagyják, ennek megfelelően Péterréve Domokos fia Mihály és Benedek fia Fülöp kezében marad.²⁷⁰⁵ Péterrévére a tihanyi apátság is jogot formált a 14. században, ugyanis egy hamis oklevélben I. László adományaként sorolták fel, melyet a révvel (*cum portu*) együtt birtokoltak volna.²⁷⁰⁶

Pétervására

(Heves megye) [Pétervására, H]

Pétervásárán (*Peturwasara*, *Peturvasara*), neve alapján,²⁷⁰⁷ vásárt tartottak,²⁷⁰⁸ mely legkésőbb a 12. század végén, a 13. század elején már működött. A vásár kialaku-

2694 Vö. *Andrić S.*: Benediktinska opatija svete Margarete u Grabovu 94.

2695 HO VIII. 27.

2696 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

2697 *A. A. Rusu*: Wesselényi 342.

2698 A mai Aranka folyónak felel meg.

2699 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Csanád nem 1. főág 1. tábla: elágazás.

2700 ÁÚO VII. 244.; Karácsonyi János 15. századi nyelvezetűnek véli. *Karácsonyi J.*: Hamis, hibás keletű 20. 100. sz.; Györffy György szerint 14. századi hamisítvány. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 839.

2701 *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 230.

2702 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

2703 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

2704 Vö. 1339: *A. A. Rusu*: Wesselényi 341. (Anjou-oklt. XXIII. 697., 701. sz.).

2705 *A. A. Rusu*: Wesselényi 341–344. (Anjou-oklt. XXIV. 164. sz.).

2706 +1092. augusztus 25.: DHA I. 285. (RA 26. sz.).

2707 1247. november 26.: ÁÚO II. 194. (RA 866. sz.); 1279: Zichy III. 4. (RA 3030. sz.).

2708 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 98–99.

lását földrajzi tényezők segíthették elő, mivel Egerből nyugat felé Pétervásárára nagy út vezetett.²⁷⁰⁹

A település nevének előtagja a falu, illetve a vásár birtokosára, Péterre utal, akit közelebbről nem tudunk meghatározni. Pétervására 1255 előtt Ákos nembeli Erne ispán²⁷¹⁰ birtoka lett.²⁷¹¹ Erne fia István fiaitól I. Károly hűtlenségük miatt elvette Pétervásárát, és 1321. december 23-án Kacsics nembeli Szécsényi Tamás vajdának²⁷¹² adományozta.²⁷¹³

Petróc

(Zemplén megye) [Petrovce nad Laborcom, SVK]

1335-ban Petróc és Nagymihály birtokokat elkülönítő határvonal a Dusa (*Dwsawyze*) folyó révét említette.²⁷¹⁴

Pilis

(Pilis megye) [romjai Pilisszentkereszt mellett, H]

A pilisi kolostor országos vámmentességgel rendelkezett, melyre II. András 1211-ben a toplicai szerzeteseknek adott kiváltsága utalt. Ezek szerint a szerzetesek a határkapukon való be- és kimenet alkalmával, valamint az ország többi helységében az egri és a pilisi egyház kiváltságához hasonlóan vámot (*tributum*) nem tartoztak fizetni.²⁷¹⁵ Amikor 1254. június 28-án IV. Béla király a pilisi apátságot megerősítette birtokaiban és kiváltságaiban, csak a kolostorba szállított áru utáni vám fizetése alóli mentességüket említette.²⁷¹⁶

Pócs

(Szabolcs megye) [Máriapócs, H]

A Pócson tartott vásár a 14. században háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²⁷¹⁷ A vásár kialakulására vonatkozó adatot azonban nem ismerünk.

2709 1341. június 3.: Anjou-oklt. XXV. 366. sz.; Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 56.

2710 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 3. Erne ága.

2711 CD IV/2. 338.; Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 124.

2712 Vö. Engel P.: Genealógia: Kacsics nem 4. tábla Szécsényi.

2713 Anjou-oklt. VI. 358. sz.

2714 Sztáray I. 96.

2715 CDCR III. 106. (RA 258. sz.).

2716 CDES II. 310–312. (RA 1011. sz.).

2717 1327: Anjou-oklt. XI. 144. sz.; 1330: AO II. 503. (Anjou-oklt. XIV. 184. sz.).

Podár

(Veszprém megye) [Dabrony közelében, H]

Podár keleti határában egy rév vagy gázló (*portus sive vadum*) működött a Bitva patakon.²⁷¹⁸

Polány

(Vas megye) [Sorokpolány része, H]

Polány területén a Sorok-patakon rév, valamint Bese hídja (*ad pontem Bese*) biztosította az átkelés lehetőségét.²⁷¹⁹ A híd a Polány egy részét birtokló Polányi Bese comesről kapta a nevét,²⁷²⁰ aki a híd építtetője lehetett.

Pongrácfája

(Arad megye) [Aradtól nyugatra, RO]

Pongrácfája Csanád nembeli Kelemen fia Pongrác²⁷²¹ birtoka volt, határában egy 1247. évi hamis oklevél szerint a Maros folyón rév működött.²⁷²²

Pordány

(Valkó megye) [Sremska Mitrovica (Szávaszentdemeter) határában, HR]

1339-ben Pordány birtok határában rév működött a Száván.²⁷²³

Pornó

(Vas megye) [Pornóapáti, H]

1233. október 1-jén II. András a beregi egyezménynek megfelelően 1000 kőst adományozott a pornói apátságnak, és engedélyezte, hogy vám kifizetése nélkül megtarthassák és saját használatukra fordítsák.²⁷²⁴ Ez árucikk szempontjából korlátozott vámmentességet jelentett az apátságnak, mely feltehetően só szállítására is vonatkozott.

2718 1240. július 28.: HO VIII. 422. (RA 689. sz.).

2719 1267. július 12.: UB III. 269.

2720 Vö. 1249: UB III. 262.; 1267. július 12.: UB III. 268.

2721 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 1. tábla: elágazás.

2722 Vö. +1247. április 14.: ÁÚO VII. 242.; Megerősítette IV. Béla +1247-ben. ÁÚO VII. 221–222. (RA 872. sz.); Megerősítette IV. László +1284. november 26-án, ÁÚO IX. 384–387. (RA 3343. sz.).

2723 DL 90 911 (Anjou-oklt. XXIII. 608. sz.).

2724 ÁÚO VI. 517–518. (RA 504. sz.)

Poroszló

(Heves megye) [Poroszló, H]

Poroszlónál rév segítette az átkelést a Tiszán,²⁷²⁵ és a településnél közlekedési vámot szedtek a szárazföldön és a vízen közlekedőktől egyaránt. IV. Béla 1248. február 24-én az egri püspökségnek adományozta a poroszlói vám egyharmadát mind földön, mind vízen (*tertiam partem tributi de Poruzlou in terris et in aquis*) egy kúriával együtt Poroszló falu felső részén, valamint egy nagy hajót. Megemlékezik az oklevél arról is, hogy az egyház alapításától fogva birtokolja a poroszlói vám tizedét.²⁷²⁶ Poroszló Heves megyében helyezkedett el, mely megye vámjainak tizedét V. István 1271. évi oklevele szerint is az egri püspökség birtokolta.²⁷²⁷ Az egri püspökségnek adományozott hajó vagy a rév működtetését segítette elő, ahogy az egri püspökség Örvény falunál is nagy hajón szállított át embereket a Tiszán;²⁷²⁸ esetleg a püspökség sószállítását könnyítette meg, hiszen ugyanezen diplomában a püspökség Désaknán sóaknához jutott, illetőleg az onnan Egerbe szállított só vámmentességét is biztosította az uralkodó számukra. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy az egri püspökség valamikor elveszítette a poroszlói vámharmadot, mivel az egri püspökség birtokait és javait összeíró, 1261. szeptember 9-én kelt oklevelében erre vonatkozó utalást nem találunk.²⁷²⁹

Poroszló sószállító útvonalon feküdt, és út vezetett innen Egerbe.²⁷³⁰ A sószállító útvonalon való elhelyezkedését jól mutatja IV. László 1289. évi oklevele, melyben a poroszlói vámot a béli ciszterci apátságnak adta és meghatározta, hogy minden sószállító szekér 4 sót, kevéssé megrakott szekér 2 báni dénár vámot adjon.²⁷³¹ Kovács Béla szerint IV. László csak a vám jövedelméből adott át meghatározott részt a béli apátságnak – a nagyobb és a kisebb szekerek után – az uralkodó a károk rendezésére,²⁷³² azaz Poroszlónál nemcsak a sószállítókat vámosták meg, hanem a többi közlekedőt is, csak az erre vonatkozó vámtételek nem maradtak fenn.

Poroszlót 1219-től a Sártványvecse nemzetség birtokolta, és 1299. február 19-én e nembeli Gyula fia István²⁷³³ elcserélte a tiszai révnél található örökölt birtokát, Poroszlót monostorával együtt Rátót nembeli Domokos²⁷³⁴ tárnokmesterrel.²⁷³⁵ I. Lajos 1347. évi oklevele szerint Poroszló a révnél és a földön szedett vámmal (*cum tributo tam in portu dicti fluvii Tycie, quam in terra ibidem exigere consuevit*) együtt Poroszlói Gyula birtokában volt, majd fiainak és rokonaiknak magtalan halála

2725 1299. február 19.: quamdam possessionem suam Puruzlou vocatam cum suo Monasterio in eadem possessione constructo in portu Tyza adjacentem – ÁÚO V. 202.

2726 Heves 15. (RA 874. sz.); Átírta és megerősítette I. Károly 1326. február 18-án, CD VIII/3. 76–79. (Anjou-oklt. X. 62. sz.).

2727 [...] decimam partem omnium tributorum per quemcunque exhigi consuetorum in comitatibus [...] Heueswyuar – Heves 37.

2728 Heves 25.

2729 Vö. Heves 23–29. (RA 1267. sz.).

2730 1333: publicam stratam que de civitate Agriensi ducit in villam Porozlou – DF 210 560.

2731 Ipolyi A.: Bél-háromkút III. (RA 3525. sz.).

2732 Kovács B.: Bélapátfalva 21.

2733 Vö. Engel P.: Genealógia: Sártványvecse nem.

2734 Vö. Engel P.: Genealógia: Rátót nem 1. tábla: elágazás.

2735 ÁÚO V. 202–203. (RA 4217. sz.).

miatt a birtok I. Károly királyra szállt.²⁷³⁶ Az oklevélben szereplő Poroszlói Gyulát Sártványvecse nembeli Gyulával azonosíthatjuk.²⁷³⁷ Hogy mikor kerülhetett vissza Poroszló a Sártványvecse nemzetség kezébe, nem tudjuk, az bizonyos, hogy Gyula fia István a Domokossal megejtett 1299. évi cserét többször is elismerte,²⁷³⁸ és még 1342-ben is az élők sorában volt,²⁷³⁹ ezt követően azonban örökös nélkül halt meg. Mindezek alapján valószínű, hogy az 1347. évi oklevélben található adat téves, sőt nem ok nélkül félrevezető. Rátót nembeli Hasznosi Domokos, Domokos tárnokmester leszármazottja²⁷⁴⁰ az 1347. évi adományozást követően Poroszló birtok jogtalan elvétele miatt több alkalommal is fellépett.²⁷⁴¹

Pozsony

(Pozsony megye) [Bratislava, SVK]

A Pozsonynál szedett vám két része (*due partes totius tributi Posoniensis*) IV. Béla 1254. június 28-án kelt oklevele szerint a királyhoz tartozott, és e királyi vám felét (*medietas tributi regalis*) a pannonthalmi, a másik felét a pilisi monostor birtokolta. A vám harmadik részét a mindenkori pozsonyi ispán felügyelte.²⁷⁴² A pannonthalmi monostor a vámharmadot a hagyomány szerint Szent István király adományából bírta.²⁷⁴³ Az egyházak még a Zsigmond korban is birtokolták e vámharmadokat, ugyanis 1416-ban Zsigmond tilalmazta a pannonthalmi apát és a pilisi monostor officialisainak és vámszedőinek (*theloneatores*), hogy Pozsonyban a vámjukon (*in theloneo eorum in eadem civitate Posoniensis*) azoktól, akik a pozsonyi vásárra élelmiszereket hoznak, vámot szedjenek, mivel azt sosem volt szokás szedni.²⁷⁴⁴ A révvám tizede az esztergomi érsek kezében volt Imre király 1198. évi adományából,²⁷⁴⁵ melyet az érsekség 1306. november 29-én eladományozott a következőképpen felosztva azt: a tized egyharmadát a pozsonyi prépostnak, kétharmadát a pozsonyi káptalannak, e kétharmad tizedét az örkanonoknak juttatta.²⁷⁴⁶ III. András 1291-ben a pozsonyi vám fizetése alól felmentette a falvakból vagy városokból érkező embereket, akik költözködésük miatt Pozsonyba mentek vagy azon

2736 Vö. 1347: AO VI. 304–305.

2737 1244: Julia de Pruslo – ÁÚO VII. 178.; 1245: Julia de Puruzlov de genere Sartyvanveche – MES I. 361.; 1278: Julia de Puruzlov – CD V/2. 481–482.

2738 Vö. 1300: HO VIII. 414.; 1301: Anjou-oklt. I. 144.; 1310. április 20.: Anjou-oklt. II. 868. sz.

2739 1342. június 15.: AO IV. 232.

2740 Vö. Engel P.: Genealógia: Rátót nem 3. tábla: Pásztói.

2741 Vö. 1347. után: Anjou-oklt. XXIV. 387–388. számok között (1350. június 17-re javítva az oklevélben található 1340-es dátumot); 1352. május 12.: *Piti F.*: Vay család lvt. 132. sz.; 1353. május 14.: *Piti F.*: Vay család lvt. 144. sz.

2742 CDES II. 311. (RA 1011. sz.).

2743 Vö. 1001: DHA I. I. 41. (RA 2. sz.); 1213 körül: PRT I. 625. (RA 282. sz.).

2744 DF 240 822 (ZsO V. 1664. sz.).

2745 MES I. 156. (RA 177. sz.).

2746 [...] decimam tributi in portu Posoniensi et in portu Chollou, ad nos de iure pertinentis, ita quod tota illa decima, que de illis tributis provenit, primo et principaliter dividetur in partes tres, quarum unam ipsius ecclesie prepositus recipiet, duas partes capitulum, decimam vero illarum duarum parcium, quas capitulum recipit, percipiet eiusdem ecclesie custos pro se ipso. – MES II. 566. (Anjou-oklt. II. 88. sz.).

átutaztak.²⁷⁴⁷ A pozsonyi révben fizetett vám alól 1291-ben mentességet kaptak a kereskedelem céljából áruikkal és szekereikkel közlekedő pozsonyi *hospesek*.²⁷⁴⁸ Az oklevél szerint a révén keresztül lehetett Hainburgba eljutni,²⁷⁴⁹ így egy, a Dunán működő átkelőhelyre gondolhatunk. A dunai rév Király János szerint a pilisi apát vízitornya közelében működött.²⁷⁵⁰

1297. november 1-jén III. András elrendelte, hogy mindazok, akik Bécs vagy a magyar területek felé kereskedelmi áruikat hajón szállítják, a német hajósokkal csak Pozsonyig vihetik azokat, onnan tovább csak a pozsonyi polgárok vagy a Pozsonyban lakók hajósai (*per nautas civium nostrorum predictorum vel commorantium in eadem*) szállíthatják az árukat.²⁷⁵¹ Nem dönthető el egyértelműen, hogy ez az intézkedés a külföldi kereskedők számára hátrányos, vagy ellenkezőleg, előnyösnek tekinthető-e. Ez utóbbi lehetőséggel abban az esetben kell számolnunk, ha a pozsonyiak a III. András által nekik biztosított országos vámmentességet érvényesíteni tudták a külföldi kereskedők áruinak szállításakor is.²⁷⁵² Ez a vámmentesség elvileg csak a pozsonyiak áruira vonatkozott, kérdés azonban, hogy a vámszedők képesek voltak-e ebből a szempontból ellenőrizni azon árukat, amelyeket a pozsonyiak szállítottak. Csak a 14. század elejéről rendelkezünk olyan forrással, mely a vámmentességgel bíró személyeket mások javainak vámmentességük érvényesítésével történő szállításától tiltotta,²⁷⁵³ mégis ez arra utal, hogy a gyakorlatban éltek ezzel a lehetőséggel. Természetesen III. András intézkedése azt is jelentette, amennyiben a kereskedő nem akarja igénybe venni a pozsonyi hajósok szolgáltatását, akkor bocsássa áruba kereskedelmi cikkeit a városban. Ez a kereskedelem élénkülését segítette elő, mint III. András azon 1291. évi rendelkezése is, mely szerint a vászon-, ökor- és halkereskedők (*omnes mercatores pannorum, boum, pisscium*), akik bármely országból vagy helyről Pozsonyba mentek, árujukat szabadon áruba bocsáthatták.²⁷⁵⁴

Bár a Pozsonyban megtartott Árpád-kori vásárookra csak közvetett forrásokkal rendelkezünk,²⁷⁵⁵ annak működésében nem kételkedhetünk. A vásár Pozsony világi központ szerepéből következtetve, viszonylag korán kialakulhatott. Ehhez még hozzájárultak földrajzi tényezők is, mint a folyók (Duna, Morva, Csalló) közelsége, a település határ közeli elhelyezkedése. Elképzelhetőnek tartjuk azt is, hogy a korai, eredetileg ispáni felügyelet alatt álló vásár mellett a város polgárai már az Árpád-korban tarthattak *forum liberumot*. A 14. század első feléből a pozsonyi keddi hetivásárra rendelkezünk adattal.²⁷⁵⁶ 1344. január 20-án I. Lajos a pozsonyiak-

2747 VMMS I. 75. (RA 3837. sz.).

2748 VMMS I. 75. (RA 3837. sz.).

2749 Erre utal I. Károly 1324. május 17-én kiadott oklevele is, mely a pozsonyi rév és Hainburg (inter portum Posoniensem et castrum Potenburch) között fekvő birtokról intézkedett, MES III. 88.

2750 Király J.: Pozsonyi vám- és révjoga 8.

2751 VMMS I. 81. (RA 4142. sz.); A pozsonyi átrakodási joghoz vö. Skorka R.: Pozsony Bécs árnyékában 302.

2752 1291. december 2.: VMMS I. 74–76. (RA 3837. sz.).

2753 Vö. 1329. május 14.: MES III. 146.

2754 VMMS I. 76. (RA 3837. sz.).

2755 Vö. 1291. december 2.: VMMS I. 74–76. (RA 3837. sz.); 1297. november 1.: VMMS I. 80–81. (RA 4142. sz.).

2756 1335. február 4.: DL 2877. (Anjou-oklt. XIX. 64. sz.).

nak már évi vásár, sokadalom (*liberum forum annuale*) tartását engedélyezte, melyet Szent Lőrinc napja előtt hét, illetőleg e napot követő hét napon (augusztus 3–17.) keresztül tarthattak meg, mint azt Budán, Fehérvárott és Sopronban teszik az ezen városok számára engedélyezett időpontokban. Minden kereskedő és minden ember, aki ezen sokadalomra akar jönni, szabadon jöhessen, ott szabadon folytathasson adásvételt, és eltávozhasson a király oltalma és védelme alatt (*sub nostra protectione et tutela*).²⁷⁵⁷

Pozsonyban jelentős halpiac működött, melyre az osztrák, elsősorban bécsi halkereskedők jelenléte utal. 1323. július 4-én I. Károly az osztrák halkereskedők részére meg is erősítette Perenger pozsonyi ispán engedményét, mely szerint völgyemenetben a Csalló kikötőhelyein sem az élő, sem a sózott halért nem kellett vámot fizetniük, csak más kereskedelmi árukért kellett a szokásos vámot megadniuk. Pozsonyban pedig minden egyes hajó és a hozzá tartozó tutajok után 19 dénárt, a 3 hal vámja helyett 40 dénárt kell fizetniük. 30 darab, a halak sózására szánt sórúd után és 5 darab saját használatra szánt sórúd után nem kell vámot fizetniük. Ha jég vagy más akadály megállítaná őket, hogy a halakat a vízhez levigyék, akkor a Csallón hordónként 12 dénárt, vékánként 6 dénárt, kocsinként pedig 12 dénárt kell fizetniük, Pozsonyban pedig hordónként 19 dénárt és 1 halat, kocsinként 19 dénárt és vékánként 12 dénárt kell fizetniük.²⁷⁵⁸

A pozsonyi *hospeseket*, akik áruikkal vagy szekereikkel kereskedés céljából közlekednek az országban, 1291. december 2-án III. András felmentette a vámfizetés alól, mely az árukra, az árukkal vagy áru nélkül közlekedő lovaikra és emberekre is egyaránt vonatkozott. A vámmentesség megadása során külön kiemelte az uralkodó a pozsonyi vámszedő helyeket, ahol leginkább közlekedtek a pozsonyiak – így a pozsonyi révet Hainburg felé, a Csalló révét, Szőlőst, a Morva folyón való átkelést –, de hangsúlyozta azt is, hogy e mentesség bárhol érvényes, ahol vámot szednek.²⁷⁵⁹ [1291.] december 6-án pedig III. András minden vámszedőnek elrendelte, hogy a pozsonyi *hospeseket* az elődeitől és tőle kapott kiváltságokban őrizték meg, így a vámhelyeken vámot ne követeljenek tőlük, ha az országon kívülre vagy máshova mennek.²⁷⁶⁰ A pozsonyi *hospesek* tehát országos vámmentességgel rendelkeztek III. András adományából,²⁷⁶¹ amit alátámaszt I. Károly 1328. július 4-én kelt oklevele, melyben az uralkodó megerősítette a pozsonyiak azon kiváltságát, mely szerint az ország egyetlen vámszedő helyén sem kötelesek vámot fizetni.²⁷⁶² A Pozsony megyére vonatkozó kiemelés a vámmentesség adományozásakor a *hospesek* kereskedelmi tevékenységére vet fényt, azaz elsősorban a külkereskedelemben való részvételüket és ahhoz kapcsolódó vámmentességüket emelte ki. A kivitelben való részvétel hangsúlyozása az 1291. december 6-án kelt diplomában is megfigyelhető.

2757 VMMS I. 138.

2758 Anjou-oklt. VII. 341.

2759 VMMS I. 74–76. (RA 3837. sz.).

2760 CD VI/2. 299. (RA 3840. sz.).

2761 A szakirodalom egy része III. Andrásról csak a Pozsony megyére vonatkozó vámmentességet köti, míg az országos vámmentességgel csak I. Károly 1328. évi oklevelétől számol. Vö. Kovács F.: Dunai hajózás 437.

2762 DF 240 491. (Anjou-oklt. XII. 351. sz.); Vö. 1412. szeptember 16.: ZsO III. 2690. sz.

Pozsony megye

Pozsony megye vámjainak harmadát a pannonhalmi kolostor birtokolta,²⁷⁶³ egy hamis oklevél szerint II. Béla 1137. évi adománya folytán, amely érvényes volt a nagyobb és kisebb vámokra, sőt a jövőben felállítottakra is.²⁷⁶⁴ A vámok tizedét 1198-ban Imre király adományozta az esztergomi érseknek.²⁷⁶⁵

1297-ben III. András Pozsony megyét Pozsony várral, más várakkal, falvakkal, vámokkal (*tributum*) együtt feleségének, Ágnes királynénak adta élete tartamára.²⁷⁶⁶ Zsoldos Attila a kérdéses adomány kapcsán úgy vélekedik, hogy valójában III. András nem engedte át Ágnesnek Pozsony megyét, hanem mintegy bújtatottan így juttatta volna apósának, Albert osztrák és stájer hercegnek, jóllehet ezt nem állt szándékában teljesíteni. Albert csak III. András halálát követően foglalta el Pozsony megyét, és tartotta a kezén egészen 1323-ig.²⁷⁶⁷

Pössze

(Somogy megye) [Pösze pusztá Somtól északra, H]

Pössze föld szomszédságában állt Henchida híd (*versus pontem Henchyda*),²⁷⁶⁸ mely nevét építtetőjéről, Hencről kaphatta, és a Koppány-patakon biztosíthatott átkelési lehetőséget.

Predmér

(Trencsén megye) [Predmier, SVK]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között a predméri vámrészt,²⁷⁶⁹ mely a vám tizedének felelhetett meg. Predmér a 12. században a trencsényi vár tartozéka volt, amit mint üres földet 1193-ban III. Béla Vrazlónak és Stoyzának adott. Az adományt 1274. augusztus 17-én IV. László Chebk fia Jakab kérésére megerősítette.²⁷⁷⁰ A vám, mely a település Vág menti elhelyezkedése alapján közlekedési vám lehetett, a 13. század végén alakulhatott ki.

2763 1232. június 23.: PRT I. 711.; 1338. augusztus 29: AO III. 482–483. (Anjou-oklt. XXII. 419. sz.); 1338. szeptember 2: Anjou-oklt. XXII. 430. sz.

2764 PRT I. 793–794. (RA 62. sz.); Vö. PRT I. 91–95.; Átírta IV. Béla 1262-ben, PRT II. 562. (RA 1314. sz.).

2765 MES I. 156. (RA 177. sz.).

2766 CD VI/2. 71–72. (RA 4145. sz.).

2767 Zsoldos A.: Árpádok és asszonyaik 153–156.

2768 1312. március 16.: DL 99 885. (Anjou-oklt. III. 250. sz.).

2769 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

2770 RA II/2–3. 103.

Presznig

(Sopron megye) [Peresznye, H]

1224-ben II. András – egy hamis oklevél szerint – elrendelte, hogy a Presznigben tartott vásár vámját ne Bors, hanem a borsmonostori apátság birtokolja.²⁷⁷¹

Preuchul

[helye ismeretlen]

1268. június 3-án István ifjabb király Preuchul révénél (*in portu Preuchul*) adott ki oklevelet.²⁷⁷² István ifjabb király hiányos itineráriuma nem nyújt segítséget Preuchul révének lokalizálásában. Preuchul személy azonosítására azonban tehetünk kísérletet, aki esetleg azonos lehet Preuchul/Preussel Henrik osztrák lovaggal, aki 1264-ben barsi ispán,²⁷⁷³ majd 1264. szeptember 11. után megkapta a budavári rektori tisztséget,²⁷⁷⁴ és akit István ifjabb király serege az 1265. évi isaszegi csatában foglyul ejtett,²⁷⁷⁵ és állítólag maga István ölt meg.²⁷⁷⁶

Privigye

(Nyitra megye) [Prievidza, SVK]

1341-ben Szécsényi Tamás vajda embere, az esztergomi érsek embere a körmöci kamaraispán ügyvédjével a nyitrai káptalan előtt tiltakozott, hogy Gilét fiai, Miklós és János, turóci *comesek*, privigyei és bajmóci várnagyok vámszedői a vámjainkon átmenő kereskedőktől nem akarnak vámot szedni a királyi kamara kárára.²⁷⁷⁷ Bajmóc és Privigye a Nyitra folyó két partján, egymással szemben helyezkedett el. Mind Bajmóc, mind Privigye a Nyitra folyóval párhuzamosan futó útnak volt egy-egy állomása, ráadásul Privigye és Bajmóc között a Nyitra folyón is át lehetett kelni.²⁷⁷⁸ Így feltételezhető, hogy a vámszedőknek e településeken keresztül futó úton haladókat kellett volna megvámolniuk, ami elsősorban a Krakkó felől érkező kereskedőket érintette.²⁷⁷⁹

2771 UB I. 96–97. (RA 415. sz.).

2772 ÁÚO VIII. 203. (RA 1876. sz.).

2773 (1264): Zichy I. 18., Keltére I. *Kubinyi A.*: Buda pecséthasználat 139. 218. jegyzet.; Egykori barsi ispánként szerepel 1275-ben, ÁÚO IX. 131.; Vö. *Zsoldos A.*: Archontológia 134.

2774 *Zsoldos A.*: Családi ügy 42.

2775 1279. július 8.: Preuchul Theutonico tunc rectore castri Budensi – HO VI. 242. (RA 2990. sz.).

2776 Vö. Cat. font. I. 765.; II. 1328.

2777 DL 91 318 (Anjou-oklt. XXV. 442. sz.); Vö. Bajmóc (Nyitra megye).

2778 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz IV. térkép.

2779 A Krakkó felől jövő útra I. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz IV. 339.

Prukk

(Pozsony megye) [Most pri Bratislave (Dunahidas), SVK]

Prukk német eredetű neve (Prukk ~ Bruck) mutatja, hogy híd állt itt,²⁷⁸⁰ mely a Csallón vezetett át.²⁷⁸¹ A település a 13. század végén jelenik meg a forrásokban, amikor Áros föld határjárása a Prukkba vezető nagy utat említette.²⁷⁸²

Putnok

(Gömör megye) [Putnok, H]

Putnokon IV. László 1283-ban *forum liberum* tartását és vámszedést (*in eadem possessione ipsorum tributa exigendi*) engedélyezett Rátót nembeli Olivér fiainak, Renoldnak és Miklósnak.²⁷⁸³ Az uralkodó az egyes vámtételeket is meghatározta: megterhelt szekér után 1 pondust, 1 hordó bor után 1 pondust, sószállító szekér után 1 sót, üres szekér után 2 dénárt kellett fizetni.²⁷⁸⁴ A vámszabályzat üres szekerekre vonatkozó tétele arra utal, hogy nem vásár-, hanem közlekedési vám szedését biztosította az uralkodó a Rátót nembelieknek. Utóbb Olivér fia Vecse Miklós fia László kezére jutott a vám, mert 1322-ben Miklós alispán és a Gömör megyei négy szolgabíró tájékoztatást kérnek Druget Fülöp királynéi tárnokmestertől, szépesi és újvári ispántól,²⁷⁸⁵ hogy a László által Putnok faluból beszedett vám jogszerű-e vagy hatalmon alapul (*de jure vel ex potentia exigatur*).²⁷⁸⁶ Putnokon a vásárt 14. és 15. századi adatok szerint csütörtökönként tartották meg.²⁷⁸⁷

Rába

(Győr megye) [Rábaszentmihály része, H]

1234-ben Rába határjárása a Rába folyónál határpontként említette Ganajosrévnek nevezett révet (*a portu vulgo Gonoyrsreuy*), Mosoni falu határától északra, Simon fiainak földjének szomszédságában.²⁷⁸⁸

2780 Szabó G. F.: Átkelőhelyek a helységnevekben 47.

2781 Vö. 1338: AO III. 497.

2782 1283: ÁÚO XII. 408.

2783 Vö. Engel P.: Genealógia: Rátót nem 1. tábla: elágazás.

2784 RA II/2–3. 316.

2785 Vö. Engel P.: Genealógia: Druget 1. tábla: Gerényi ág.

2786 CD VIII/6. 60. (Anjou-oklt. VI. 912. sz.).

2787 1388. szeptember 13.: DL 96 621; 1420. március 23.: ZsO VII. 1529. sz.; 1466. április 2.: DL 17 112.

2788 DL 199, ÁÚO VI. 553. (RA 530. sz.).

Rád

(Baranya megye) [Rádfalva, H]

Rádnál híd állt, valószínűleg az Alma folyón. 1077–1095 között a Dráva-síkságon fekvő birtok határjárása említette a Radó hídját (*per pontem Radonis*).²⁷⁸⁹ A híd birtokosa, feltehetően építtetője, Radó, azonos lehet a megyében birtokos Radó náddorral.²⁷⁹⁰

Radna

(Besztercevidék) [Rodna, RO]

Radna vásárát (*an dem marchte*) Radna bánya- és városjoga említi,²⁷⁹¹ melyet Hans radnai gróf, Radna 12 esküdtje és Radna közössége V. István király felhatalmazásával szerkesztett meg.²⁷⁹² Radnán valószínűleg a városi kiváltságlevél biztosított vásártartási jogot a település polgárainak, bár Radna az ezüsbányászat központjának tekinthető a korábbi időszakban is, így a vásártartással már a korai időszaktól számolhatunk. Nem ismerjük Radna privilégiumát, feltételezhetjük azonban, hogy ennek kibocsátására 1268 előtt került sor, mivel 1268-ban már a radnai bíró és az esküdtek a város pecsétjével ellátott oklevelet bocsátottak ki.²⁷⁹³ A város kereskedelmi életére utal a 13. század végén és 14. század elején létrejött osztozkodás, melyben kocsmáról, pék-, molnár-, hentes-, varga-, mészáros-, fürdős-, kémlelő- és böllérházakról (*aliarum domorum tabernarum, pistorum, molendinorum, macellorum calcificium, carnificum, balneatorum, examinatum vel kuthelhofforum*) tesznek említést.²⁷⁹⁴

Radonja

(Zágráb megye) [Radonja, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló²⁷⁹⁵ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a radonjai vámot a testvérek Radoszló feleségének adják.²⁷⁹⁶

2789 DHA I. 78–79., Az oklevél hamis, vö. DHA I. 66–72.

2790 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 371.

2791 Stadtr. Sillein 160.

2792 Stadtr. Sillein 155.; A ma ismert szövegváltozat azonban egy hosszabb szerkesztés eredményeként alakulhatott ki.

2793 UGDS I. 99–100.

2794 UGDS I. 204.

2795 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

2796 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

Radvány

(Zólyom megye) [Banská Bystrica (Besztercebánya) része, SVK]

1329-ben egy Zólyom megyei Garam menti föld és egy Liget nevű erdőrész határjárása a Garam folyón egy hidat említett, mely az Odrone folyó²⁷⁹⁷ Garamba történő betorkollása közelében állt.²⁷⁹⁸

Rajka

(Moson megye) [Rajka, H]

1339-ben I. Károly Dypertus fia Jakabnak, pozsonyi városi bírónak adományozta újra a Csallóközben a gutorszegi királyi vámot a Duna mellett, és megemlítette, hogy az a Rajka falubeli királyi vámmal szemben (*ex opposito alterius tributi nostri in villa Rayka*) feküdt.²⁷⁹⁹ Rajka 1297-ben került királyi tulajdonba, amikor III. András Héder nembeli Herrand fia Jakabtól²⁸⁰⁰ egy csere útján megszerezte.²⁸⁰¹ A vámot ezen oklevél nem említette, sőt amikor 1267-ben Héder nembeli Herrand megkapta tartozékaival együtt IV. Bélától Rajkát,²⁸⁰² szintén nem szerepelt vámszedésre utaló nyom. Rajkánál egy 14. század végi adat alapján a Dunán szedtek vámot,²⁸⁰³ mely ennek megfelelően vízi vám volt.

Rakamaz

(Szabolcs megye) [Rakamaz, H]

1311-ben Gutkeled nembeli András fiai és unokái megosztottak Gutkeled nembeli Hodos fiaival²⁸⁰⁴ az örökölt Rakamaz és a vásárolt Alsórakamaz birtokokon: a határ a révnél (*portus, qui vulgariter rew dicitur*) terült el.²⁸⁰⁵ 1329-ben egy, a Tisza rakamazi oldalán elterülő földterület körüli vitát döntöttek el Gutkeled nembeli Bereck fia János,²⁸⁰⁶ Gutkeled nembeli Hodos fia Lőrinc²⁸⁰⁷ és az esztergomi Szent István király keresztes konvent között. Míg ezen földdarabról megállapították, hogy Rakamazhoz tartozik, megegyeztek abban is, hogy a Tisza áradásaikor – ha a víz kiterjed ezen vitatott földrészre – a konvent csónakjai és hajói megrakodva vagy terheletlenül szabadon közlekedhetnek a folyón, és ez érvényes János és Lőrinc, valamint Rakamaz faluban élő jobbágyaikra is, ha azok Tokaj irányába közleked-

2797 Ma Malachovský potok.

2798 DL 84 686 (Anjou-oklt. XIII. 391. sz.).

2799 AO III. 533. (Anjou-oklt. XXIII. 57. sz.).

2800 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

2801 UB II. 311–312.

2802 UB I. 274–276. (RA 1290. sz.).

2803 Vö. 1374. július 3.: tributa super fluvio Danubii, videlicet in Rayk – CD IX/4. 569.

2804 Vö. Engel P.: Genealógia: Gutkeled nem 1. Rakamazi ág 1. tábla elágazás.

2805 AO I. 230. (Anjou-oklt. III. 91. sz.).

2806 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 4. tábla: Batori (somlyói).

2807 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 2. tábla: Szakolyi.

nek. Kikötötték azonban, hogy ez nem sértheti a konventnek az átkelőktől, azok javai és árui után a Kőrévnél szedett szokásos vámját.²⁸⁰⁸ Ez utóbbi kitétellet a konvent azt erősítette, hogy a rakamaziak mások áruit nem szállíthatják át a Tiszán Tokaj felé, még áradás idején sem. Ez pedig arra utal, hogy az 1311-ben említett rév vagy csak a Tisza áradásakor működött, vagy nem a Tiszán, hanem a folyó holtágán biztosított átkelési lehetőséget.

Rákos

(Sopron megye) [Fertőrákos, H]

A Fertő tavon rév működött Rákos falunál. 1254. június 4-én IV. Béla lezárt egy vitát, mely Sopron városa és Amadé győri püspök között alakult ki, a Fertő tavon lévő rév vagy révvám (*super portu seu tributo portus*) miatt. A rév a Szűz Mária-egyház, azaz a győri püspökség Rákos nevű birtokán, Sopron város közelében volt. A király szerint a rév nem a soproni polgárokhoz – akik királyi adomány útján mondták magukénak –, hanem a győri püspökhöz tartozott.²⁸⁰⁹ A soproniak valószínűleg azért követelték maguknak a vámot, mert IV. Béla a fertői vám felét (*medietatem tributi Ferteu*) a vártornyok helyreállítására és karbantartására nekik adományozta.²⁸¹⁰ Az oklevélben szereplő fertői vám alatt pedig a soproni polgárok az összes Fertő tavon szedett vámot értették.²⁸¹¹ Rákos föld határjárása szerint Rákos és Peresznye határa között Saság kőhídja (*per lapideum pontem Sasaag*) állt.²⁸¹²

Rakzony

(Abaúj megye) [Janík (Jánok) határában, SVK]

1323. július 1-jén Rakzony határában az Ida folyón egy révet adtak meg határpontként.²⁸¹³

Rásztoka

(Liptó megye) [Liptovský Mikuláš (Liptószenmiklós) területén, SVK]

Rásztoka határjárása a Vág hídjánál kezdődik,²⁸¹⁴ mely Nagypalugya felé biztosíthatott átkelési lehetőséget.

2808 DL 71 857 (Anjou-oklt. XIII. 172. sz.).

2809 UB I. 234. (RA 768., 1010. sz.); Belitzky János szerint az 1254-es adat Meggyeshez köthető. *Belitzky J.:* Sopron vármegye I. 640–641.

2810 EFHÜ III/2. 69. (RA 2809. sz.).

2811 Vö. Fertő tó (Sopron megye).

2812 UB I. 234.

2813 RDES II. 436. (Anjou-oklt. VII. 329. sz.).

2814 1336. december 21.: DL 73 556 (Anjou-oklt. XX. 504. sz.).

Remete

(Temes megye) [Berzovia (Zsidovin) vidékén, RO]

Heim fiainak, Pálnak és Heimnek²⁸¹⁵ Remete birtokukon hídjuk volt, melyet egy 1331. október 26-án kelt oklevél szerint Szécsi Dénes mihaldi várnagy felégetett.²⁸¹⁶ A híd valószínűleg a Borza folyó felett ívelt. Mivel az oklevél a híd mellett a Heim fiai malmának a felégetését is említette, elképzelhető, hogy a híd csak a malom megközelítését segítette elő. Heim fiai 1323-ban kapták meg Remetét I. Károlytól mint örökös nélkül elhalt királyi nyilasok földjét,²⁸¹⁷ és akár az is feltehető, hogy a híd építésére is csak ezt követően került sor.

Reszege

(Bihar megye) [Létavértes mellett, H]

1317. augusztus 1-jén Gutkeled nembeli Kis Kozma²⁸¹⁸ a Szalacson tartott közgyűlésen bemutatta I. Károly oklevelét, melyben az uralkodó Reszegén²⁸¹⁹ Kozma fiának halála után az áruk minősége és mennyisége alapján kivetett (*secundum qualitates rerum et quantitates*) vámszedést engedélyezett.²⁸²⁰ Kis Kozmának egyetlen fiát ismerjük, Ivánkát, aki 1312. június 15-én a rozgonyi csatában vesztette életét,²⁸²¹ ez alapján a vámengedélyre ezt követően kerülhetett csak sor.

Reussmarkt

(Szászföld) [Miercurea Sibiului (Szerdahely), RO]

Reussmarktban, a település német (*Ruzmark, Ruhcmark*)²⁸²² és latin neve (*Forum Ruthenorum*) alapján²⁸²³ legkésőbb a 13. század elején vásárt tartottak az itt élő oroszok.²⁸²⁴ A település magyar neve, Szerdahely pedig arra utal,²⁸²⁵ hogy a hetivásárt szerdánként tartották. A vásár kialakulását elősegítette, hogy Reussmarkt a Szebenbe vezető főúton helyezkedett el.²⁸²⁶

2815 Vö. Engel P.: Him rokonsága 1. tábla.

2816 Anjou-oklt. XV. 422. sz.

2817 Anjou-oklt. VII. 588. sz.

2818 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidi.

2819 Reszege 1297-ben egy csere folyamán került Reszegei Morhardus fia János tulajdonából Gutkeled nembeli Adony fia Ivánka, Kis Kozma és Dorog fiai, Lőrinc, Miklós és Péter kezébe, HO VII. 259.

2820 AO I. 436. (Anjou-oklt. IV. 525. sz.).

2821 Vö. 1313. június 20.: Anjou-oklt. III. 542. sz.

2822 1251: Ruzmark – HO VIII. 56.; (1291): Ruhcmark – UGDS I. 168.

2823 1334. május 5.: Vat. I/1. 123.

2824 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 43., 56.

2825 1336. május 20.: Zeredahel, alio nomine Ruzmark – DL 30 630 (Anjou-oklt. XX. 256. sz.).

2826 Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 106.

Rév

(Bihar megye) [Vadu Crişului (Nagyrév), RO]

Rév település a Sebes-Körös mellett feküdt, és e település területe és Bertény között működött az a bertényi rév, melynek vámját 1256-ban Geregye nembeli Pál és Csanád nembeli Pongrác fiai fele-fele arányban megosztottak egymás között,²⁸²⁷ és amelyről a település is nyerhette nevét. A falu elsőként 1332-ben jelenik meg az oklevelekben.²⁸²⁸

Révfalu

(Somogy megye) [Felsőszentmárton területén, H]

Révfalu (*Reufolu*) a Dráva átkelőhelyénél, révénél feküdt (*in transitu seu portu Drawe*) Szentmárton birtokon, melyet 1292-ben a zágrábi püspök minden jövedelmével együtt fenntartott magának, miközben Szentmárton egyéb részéről lemondott.²⁸²⁹

Révfalu

(Valkó megye) [Bosut, HR]

1275-ben Ajnárd fiai, Smaragd, Miklós és János²⁸³⁰ birtokmegosztása során a Görögmező birtokhoz tartozó Révfalu (*Revfolu*) János kezébe került.²⁸³¹ Révfalu neve arra utal, hogy a településnél rév működött.

Rimaszombat

(Szombathely) (Hont megye) [Rimavská Sobota, SVK]

A település Szombathely, valamint Rimaszombat nevét²⁸³² szombati vásáráról kaphatta.²⁸³³ A vásár legkésőbb a 13. század elején már működhetett. Rimaszombat a kalocsai érsek birtoka volt,²⁸³⁴ így feltételezhető, hogy a vásárt az érsekség birtokolta.

2827 ÁÚO VII. 476.; Vö. Bertény (Bihar megye).

2828 Vat. I/1. 49.

2829 *Tkalčič, J.*: Mon. I. 230.

2830 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Smaragdus nem 1. tábla: Ajnárdfi (Kükei, Atyai, Görögmezei).

2831 *C. Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 34–36.; Az oklevél hamis. Vö. *C. Tóth N.*: Egy hatalmaskodás 34., 36.

2832 1268. február 28.: Zumbothel – VMMS I. 51.; 1271: Rymoa Zumbota – VMMS I. 57.; 1278. november 15: Zumbothel – ÁÚO XII. 237.

2833 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 78.

2834 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz III. 271.

Roff

(Heves megye) [Tiszaroff, H]

Roffnál rév működött a Tiszán, mely egy 1349. évi oklevél szerint már régi idők óta fennállt (*ab antiquo tempore portus exstitisset*).²⁸³⁵ Roff 1325-ben Aba nembeli Kompolt fia Péter fiai, Gergely, István és Kompolt²⁸³⁶ birtokosztálya során István birtoka lett.²⁸³⁷ A rév a birtok felső részén működhetett, mivel 1399. május 2-án Zsigmond István fia István²⁸³⁸ kérésére megengedte, hogy a roffi révet (*portum, navigium seu vadum suos*), mivel a hozzá vezető utakat az árvizek elpusztították, birtokának alsó részéhez, a sülyi nemesek birtokával szembe áthelyezhesse, s itt a sülyi nemesek birtokán vámot szedhessen a Tiszán átkelőktől.²⁸³⁹

Romád

(Szatmár megye) [Pomi (Remetemező) környékén, RO]

Gutkeled nembeli Lukács fia Péter²⁸⁴⁰ Szamos menti öröklött birtoka volt, amelynek felét 18 márkáért Gutkeled nembeli Dorog fiainak, Péternek, Lőrincnek és Miklósnak,²⁸⁴¹ míg másik felét 30 ezüst márkáért a Pok nembeli Móric fia Miklós vajdának²⁸⁴² zálogosította el. 1296-ban Dorog fiai megkapták az egész falut tartozékaival együtt, köztük a vámmal (*cum suis utilitatibus, scilicet tributo*), cserébe a 18 márkáért és Bihar megyei Tulogd földjükért, valamint a 30 márkának Miklós vajda részére történő visszafizetéséért.²⁸⁴³ Romádnál, Szamos menti elhelyezkedéséből következtetve, vízi vámot szedtek.

Rosenberg

(Liptó megye) [Ružomberok (Rózsahegy), SVK]

1318. november 26-án Doncs zólyomi ispán megengedte a rosenbergi *hospesek*nek, hogy ugyanazokkal szabadságokkal és jogokkal éljenek, mint a lipcsei polgárok és *hospesek* élnek királyi adományból. Ezek sorában találjuk azt a rendelkezést, mely szerint a város *hospesei* vásárukon nem tartoznak vámot fizetni.²⁸⁴⁴ Ez a jog azonban nemcsak azt árulja el számunkra, hogy területileg korlátozott vámmenteséget kaptak a rosenbergiek, hanem azt is, hogy a településen vásárt is tartottak.

2835 AO V. 306.

2836 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 1. tábla: elágazás.

2837 AO II. 232. (Anjou-oklt. IX. 578. sz.).

2838 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 3. tábla: Kompolti (nánai, körüi).

2839 DL 8436 (ZsOI. 5843. sz.).

2840 Valószínűleg Sem fia Lukács fiáról tesz említést az oklevél. Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonnostoni ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidi.

2841 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonnostoni ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

2842 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

2843 ÁÚO X. 247. (Tringli I.: Perényi 19. sz.).

2844 VMMS I. 92. (Anjou-oklt. V. 315. sz.).

Rozgony

(Abaúj megye) [Rozhanovce, SVK]

Rozgony és Rás között a Tárca folyón híd biztosította az átjutást, mely híd Rozgony birtokhoz tartozott (*ubi est pons dicta possessionii Rosgon*).²⁸⁴⁵

Rozsnyóbánya

(Gömör megye) [Rožňava (Rozsnyó), SVK]

Rozsnyóbánya 1291. évi hamis oklevélben fennmaradt határjárása a Csermosnya-patakon²⁸⁴⁶ egy Csermosnya-rév (*Chormasnareui*) nevű helyet említett.²⁸⁴⁷ A helynév a patakon működő révre utalt, mely Rozsnyóbánya déli határán működött. A határjárás hamisítására a 14. század elején került sor, ami alapján feltételezhetjük, hogy a rév már az Árpád-kor végén is létezett.

Röjtökör

(Sopron megye) [Neudörfl an der Leitha (Lajtaszentmiklós), A]

Röjtökörnél a német területek felé közlekedőket vámolták meg. Röjtökört 1223-ban II. András aragóniai Simon vitéznek²⁸⁴⁸ adományozta.²⁸⁴⁹ Az adományozással szemben fellépett Teka zsidó egy oklevélre hivatkozva, amelyet azonban többszöri felszólítás után sem mutatott be.²⁸⁵⁰ Végül 1228-ban II. András Teka zsidó ellenében megerősítette aragóniai Simon vitézt Röjtökör föld birtokában, melyet minden tartozékával, köztük a vámmal együtt (*cum omnibus suis pertinenciis videlicet tributo*) adományozott Simonnak, és Teka oklevelét az uralkodó érvénytelennek és hamisnak nyilvánította.²⁸⁵¹ 1294. július 20-án III. András pedig Simon fiait, Simon és Mihály *comest* erősítette meg Röjtökör birtoklásában, többek között a hozzá tartozó vámmal (*cum telonio seu tributo*) együtt.²⁸⁵² 1299. július 17-én János kalocsai érsek erősítette meg Simon fiait, Simon és Mihály *comest* Röjtökör föld birtoklásában minden tartozékával, többek között a hozzá tartozó vámmal (*cum omnibus pertinenciis suis, teloneo scilicet seu tributo*) együtt.²⁸⁵³ A vám útvám volt, amit jól mutat Nagymartoni Pál és testvére, Lőrinc fia Miklós, valamint Nagymartoni Miklós fia Miklós 1346. július 8-án kelt birtokosztálya, melyben Röjtökör az úton régtől fogva

2845 1337. június 15.: DL 3113.

2846 A Sajó bal oldali mellékveze.

2847 CD VI/1. 103. (RA 3714. sz.).

2848 Vö. Engel P.: Genealógia: Fraknói (Nagymartoni, Gróf).

2849 UB I. 91–92. (RA 393. sz.).

2850 Vö. UB I. 114. (RA 443. sz.).

2851 UB I. 114. (RA 443. sz.); Átírta IV. Béla 1243. június 8-án, CD IV/1. 277–278. (RA 746. sz.); IV. László 1284. május 21-én, CD V/3. 238–240. (RA 3308. sz.).

2852 UB II. 293. (RA 3950. sz.).

2853 UB II. 327.

szedett vámmal (*cum tributo in via exigi tempore antiquo consveto*) fele-fele arányban került megosztásra Pál és Lőrinc fia Miklós, illetőleg Miklós fia Miklós között.²⁸⁵⁴

Rudna

(Szepes megye) [Harakovce, SVK]

1284. november 18-án Rudna határjárása a Zsegra folyón²⁸⁵⁵ Ján révét (*ad portum Jaan*) adta meg egyik határpontként. Rudna déli szomszédja Jaan *comes* földje volt,²⁸⁵⁶ akinek a birtokában volt az átkelőhely.

Ruttká

(Turóc megye) [Vrútky, SVK]

Ruttká és Szucsány földjeinek határán a Vág folyón rév működött (*a portu fluminis Vag*).²⁸⁵⁷

Ság

(Csongrád megye) [Sági pusztá, H]

1075-ben I. Géza király a garamszentbenedeki apátságnak adta Ság falut vásárával (*mercatumque in eadem*) és a szabad révvel (*cum vado libero*) együtt, „és ebből senki se részesedjék, egyedül csak az apát”.²⁸⁵⁸ Az oklevél interpolált,²⁸⁵⁹ a szakirodalom azonban az oklevél hiteles részének tekinti a Ságira vonatkozó adatokat. Marsina csak az apátnak a vásárból és révől való egyedüli részesedését tekinti interpolált résznek.²⁸⁶⁰ Laszlovszky József szerint a vásárhely koraiságát a *mercatus* kifejezés használata is alátámasztja. A korai vásáros helyek vizsgálata szerint ugyanis e kifejezés már a 11. században kezd visszaszorulni, és a 11. század második felétől szerepét teljesen átveszi a *forum* elnevezés.²⁸⁶¹ Véleményünk szerint a sági vásár és a szabad rév, valamint az ezekből befolyó jövedelem kizárólagos apátsági birtoklása az oklevélbe 1237 körüli beszúrási eredményeként került be. Egyrészt ezt támasztja alá, hogy III. Ince pápa 1209. május 15-én kelt megerősítő diplomájában Ság birtok ugyan szerepel, de vásárját és a révet, illetőleg az abból

2854 Sopron vm. I. 187.

2855 A mai Žehrica pataknak felel meg.

2856 CD VII/5. 462. (Petróczy 7. sz.); Átírta a szépesi káptalan 1285-ben. CD VII/5. 465. (Petróczy 8. sz.).

2857 1285. augusztus 1.: HO VIII. 242. (RA 3374. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1287. augusztus 3-án, HO VIII. 252.

2858 DHA I. 216. (RA 20. sz.), az idézett magyar fordítás Kis Péter–Körmendi Tamás munkája I. ÍFMT 62.; 1124-ben megerősítette II. István. CDES I. 68–69. (RA 54. sz.) Az oklevél hamis, vö. CDES I. 68.; 1217-ben megerősítette II. András. CDES I. 177–178. (RA 345. sz.) Az oklevél hamis, vö. CDES I. 177.

2859 Vö. DHA I. 211–212

2860 Vö. CDES I. 56.

2861 Laszlovszky J.: „Dedi eciam terram” 17.

származó haszon kizárólagos birtoklását nem említették,²⁸⁶² míg az apátság által birtokolt egyéb vámokat külön felsorolta az oklevél. Másrészt a *mercatus* kifejezés nem lehet döntő érv a szövegrész 11. századi keltezése szempontjából, hiszen az a 13. század második felében is használatban volt a *forum* szinonimájaként.²⁸⁶³ Végül az a megjegyzés, hogy a vásárból és a révből csak az apát részesedik, azt jelentené, hogy az uralkodó kivette ezeket az ispán joghatósága alól, ami inkább jellemző a 13. századi viszonyokra, mint a 11. századiakra.

Ság

(Hont megye) [Šahy (Ipolyság), SVK]

1266-ban IV. Béla a sági apátságnak adományozta a monostorhoz közel eső Ipoly folyón lévő híd vámját (*tributum pontis, quem prope Monasterium de Saagh, in fluvio Ipol*).²⁸⁶⁴ Elképzelhető, hogy amikor V. István a sági monostor Palojta földjén vámszedést engedélyezett,²⁸⁶⁵ ugyanakkor az apátság sági vámszedéséről is megemlékezett,²⁸⁶⁶ ugyanis Marócsuk honti ispán 1346-ban említette, hogy a sági apát bemutatva neki István király oklevelét, mely szerint Ságón a vámszedés régtől fogva a kolostorhoz tartozott.²⁸⁶⁷ Annak a lehetőségét sem zárhatjuk ki azonban, hogy itt V. Istvánnak a IV. Béla oklevelét megerősítő oklevelére vonatkozó utalással találkozunk.²⁸⁶⁸ A híd mellett kikötő is működött, amit Várrévének neveztek (*a quodam portu fluvii Ipol vulgariter Warrewy vocata*).²⁸⁶⁹

Ságón ugyanakkor vásárt is tartottak, melynek jelentőségét mutatja, hogy 1293-ban vásári kihirdetés színhelye volt (*in foro [...] de Saagh [...] publice proclamari*).²⁸⁷⁰ A vásár kialakulását elősegítette a monostor közelsége, és hogy Ságón keresztül is el lehetett jutni Korpona városába.²⁸⁷¹ A vásár vélhetően a sági monostor felügyelete alatt állt. A 15. századi adatok azt mutatják, hogy a hetivásárt vásárnaponként tartották.²⁸⁷²

2862 Vö. CDES I. 118–119.

2863 Vö. 1255. július 25.: *tributum de foro seu mercato* – BTOE I. 54.; 1290. július 7.: *tributum fori sive mercati* – BTOE I. 256.

2864 CD IV/3. 313. (RA 1508. sz.).

2865 Vö. CD IX/4. 105. (RA 2297. sz.).

2866 A palojtai vámról vonatkozó oklevelet csak említésből ismerjük, így az oklevél teljes tartalmát ma már nem tudjuk rekonstruálni.

2867 1346. március 25.: *Praeterea idem Stephanus Praepositus de Saag exhibuit nobis litteras priuilegiales Domini Stephani quondam regis Hungariae illustris, in cuius tenore tributum in Saag exigi est consuetum, etiam ad ipsum monasterium Beatae Virginis de Saagh pertinere et pertinuisse ab antiquo* – DL 3831.

2868 Vö. 1270: CD V/1. 60. (RA 2006. sz.).

2869 1314. július 29.: AO I. 358. (Anjou-oklt. III. 805. sz.).

2870 MES II. 341.

2871 Vö. 1331: *circa quandam viam que de Saag itur versus civitatem Corpona vocatam* – Hont I. 96. (Anjou-oklt. XV. 78. sz.).

2872 1405. április 5.: ZsO II/1. 3773. sz.; 1421. szeptember 28.: ZsO VIII. 1015. sz.

Ságizsidód

(Hont megye) [Ipolytölgyes területén, H]

Ságizsidódtól nyugatra az Ipoly folyón hajóval lehetett átkelni (*in loco ubi navibus solent transire*), azaz rév működött a folyón. Ugyanakkor a Ságizsidód határában Patak nevű patakon híd állt.²⁸⁷³

Salamon

(Ung megye) [Szolomonovo (Tizzasalamon), UKR]

Druget Fülöp²⁸⁷⁴ újbáti és szepesi ispán 1320 előtt Salamon birtokára helyezte át a korábban Leleszen tartott vásárt, amit I. Károly 1320-ban helyezett vissza Leleszre.²⁸⁷⁵ Az áthelyezésre 1317 és 1320 között kerülhetett sor, mivel Fülöp 1317-től töltötte be egyidejűleg a két ispáni hivatalt.²⁸⁷⁶

Sálhida

(Bihar megye) [Hencida része, H]

Sálhida neve arra utal,²⁸⁷⁷ hogy a településen híd állt, mely valószínűleg a Berettyón tette lehetővé az átkelést.

Sarkad

(Somogy megye) [Csurgó területén, H]

1193-ban Csurgó határjárása említette egyik határpontként a sarkadi révet (*ad portum Sorcod*).²⁸⁷⁸ Sarkad nevét sarkos patakkanyarulatról kaphatta,²⁸⁷⁹ és az itt folyó Potyogói-patakon működött a határjárásban említett átkelőhely.

Sarló

(Bars megye) [Tekovské Lužany (Nagysalló), SVK]

Sarló szerdai hetivására 1336-ben háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²⁸⁸⁰ A vásár kialakulására és történetére vonatkozó adattal nem rendelkezünk.

2873 +1258: CD IV/2. 471–472.; 1318. május 1.: AO I. 468. (Anjou-oklt. V. 116. sz.); Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 241.

2874 Vö. Engel P.: Genealógia: Druget 1. tábla: Gerényi ág.

2875 DF 233 687. (Anjou-oklt. V. 747. sz.).

2876 Vö. Engel P.: Archontológia I. 94.

2877 1291–1294: Saulhyda – ÓMO 114.

2878 ÓMO 55. (RA 155. sz.).

2879 Vö. FNESZ II. 451.

2880 DL 90 647. (Anjou-oklt. XX. 395. sz.).

Sáros

(Arad megye) [Arad környékén kereshető, RO]

Sárosnál két híd állt a Hodos vizén, az egyik egy malom mellett, a másik ettől keletre.²⁸⁸¹ Sáros falut a Sáros (*Saris*) nevű mocsár, a Hölgyes (*Heulgies*) nevű mocsár, a Fok (*Fuk*), a Hodos folyó, és a *Holmohugh/Holmohugh* nevű mocsár határolta. Fok a Maros Ség mellett kiágazó holtága volt.²⁸⁸²

Sáros

(Sáros megye) [Veľký Šariš (Nagysáros), SVK]

Sárosban legkésőbb a 14. század elején csütörtökönként vásárt tartottak,²⁸⁸³ mely háromvásáros kikiáltás színhelye volt.²⁸⁸⁴ Sáros, mint a királyi erdőuradalom központja, már az Árpád-korban is rendelkezhetett hetivásárral.

Sarusnicha

(Valkó megye) [Levanjska Varoš határában, HR]

1339-ben Nevna, Zelyche és *Sarusnicha* határjárása a *Sarusnicha* víz révét adta meg egyik határpontként, ahol vas van elsüllyesztve.²⁸⁸⁵ Az elsüllyesztett vasnak valószínűleg a kikötésben volt szerepe.

Sárvár

(Vas megye) [Sárvár, H]

1328. május 10-én I. Károly a Sár szigeti *hospesek* kiváltságait megerősítette, és felmentette őket a szigeten és a városban az árujuk utáni vámfizetés kötelezettsége alól.²⁸⁸⁶ Mindez természetesen arra utal, hogy e területeken vámszedéssel kell számolni.²⁸⁸⁷ Ugyanakkor I. Károly a sárvári *hospeseket* és áruikat felmentette a Tapolca, Karakó, Kér és Cenk vámhelyeken szedett vámok megfizetése alól is.²⁸⁸⁸

2881 1177: et per Hodos iuxta pontem et molendinum versus orientem protenditur, inde per Hodus iuxta alium pontem intrat in Apakere – *Borsa I.*: III. Béla 1177. évi 214–215.; 1197. körül: HO VIII. 12.

2882 1177: supra rippam Morisii, que vocatur Fuc – *Borsa I.*: III. Béla 1177. évi 213.; vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 163.

2883 1323. december 24.: RDES II. 482. (Anjou-oklt. VII. 683. sz.); Vö. 1417. május 17.: ZsO VI. 445. sz.

2884 1330. június 25.: Sztáray I. 64.

2885 AO III. 586. (Anjou-oklt. XXIII. 448. sz.).

2886 UB IV. 27. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

2887 1424-ben a Sáron szedett vásárvámot és a Szigeten szedett vámot Sárvár tartozékai között sorolják fel, DL 90 958.

2888 Ceterum eosdem hospites eximimus a solucione tributorum, que videlicet in Tapolcha, Korokow, in Keer et Zenk exiguntur, precipientes, vt nullus in locis predictorum tributorum ab ipsis hospitibus de Insula Saar, vel eorum quolibet seu rebus eorum mercimonialibus, aliquod tributum exigere aut exigi facere presummant – UB IV. 28. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

Sárváron ugyanakkor harmincadot is szedtek, melynek fizetése alól 1341-ben Erzsébet királynő felmentette a sárszigeti *hospeseket*, amikor a szigetre mennek vagy onnan jönnek. Ez azonban csak saját áruikra volt érvényes, mert ha mások áruit titkon akarták vinni, akkor a harmincadosok áruikat elvehetik tőlük. Az ország más harmincadhelyeire azonban ez a mentesség nem volt érvényben.²⁸⁸⁹

Saskő

(Bars megye) [Žiar nad Hronom (Garamszentkereszt) része, SVK]

A Saskőn szedett vámra egy 1341-ben kelt oklevél utal, mely szerint Szécsényi Tamás vajda embere, az esztergomi érsek embere, a körmöci kamaraispán ügyvédjével a nyitrai káptalan előtt tiltakoztak, hogy Olivér zólyomi *comes*, Töttös barsi *comes* és Vesszős saskői várnagy vámszedői a vámjaikon átmenő kereskedőktől nem akarnak vámot szedni a királyi kamara kárára.²⁸⁹⁰

Sasvár

(Nyitra megye) [Šaštín, SVK]

A Sasváron szedett vám tételeit 1336. január 6-án állapította meg I. Károly, amikor a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői által használt utat jelölte ki. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak mondott szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni. Az oklevélben felsorolt vámhelyek a csehországi brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele Regis instituta, legitima, et omnino fore iusta*),²⁸⁹¹ így feltételezhető, hogy a sasvári vám is Árpád-kori eredetű.

Sátorelő

(Zemplén megye) [Sátorajjáújhely, H]

1261-ben István ifjabb király engedélyezte a sátorelői *hospeseknek*, hogy falujukban hétfőnként szabad vásárt (*liberum forum*) tartsanak, vám szedése nélkül (*absque tributo*). Emellett felmentette őket a vám fizetése alól hét megyében: Zemplén, Újvár, Sáros, Ung, Borsova (Bereg) és Szabolcs.²⁸⁹² A felsorolásban hét megye helyett csak hat szerepel, a hetedik Zsoldos Attila szerint valószínűleg a pataki ispánság lehetett.²⁸⁹³ A területileg korlátozott vámmentesség a sátorelőiek kereskedelmi tevékenységét igyekezett elősegíteni, és egyben vásározásuk körzetét is jól szemlél-

2889 CD VIII/4. 666–667. (Anjou-oklt. XXV. 120. sz.).

2890 DL 91 318 (Anjou-oklt. XXV. 442. sz.); Vö. Bajmóc (Nyitra m.).

2891 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

2892 EFHU III/2. 53. (RA 1780. sz.); Megerősítette IV. László király 1284. szeptember 24-én, ÁÚO IX. 391–392. (RA 3337. sz.); III. András 1291. január 5-én, ÁÚO X. 25. (RA 3696. sz.).

2893 Zsoldos A.: Az ifjabb király országa 242.; Zsoldos A.: Családi ügy 23.

teti. Mivel Borsova területén ebben az időszakban csekély lakossággal számolhatunk, a kiváltság okát a külkereskedelemben való részvételben is keresnünk kell, merthogy ezen a területen, az „Orosz kapun” keresztül lehetett Kijevbe eljutni.²⁸⁹⁴

Savnik

(Szepes megye) [Spišský Štiavnik, SVK]

1260. augusztus 14-én a savniki ciszterciek földjének – mely a kolostor szomszédságában volt – határjárása az Almás-patakon egy hidat említett, mely a százszok Káposztafalva (*Capost*) falujának földje felől állt.²⁸⁹⁵

Selmecbánya

(Hont megye) [Banská Štiavnica, SVK]

A selmecbányai városi és bányajogkönyv egyes rendelkezései a városban megtartott vásárra engednek következtetni. Elképzelhető, hogy a selmeci *hospesek* még IV. Bélától kaptak vásártartási engedélyt, akinek nevéhez kötötték első privilégiumuk kiadását, azonban oklevele nem maradt fenn. Ismerünk ugyan egy IV. Béla nevével (*In Namen Gotts Amen Vier Bela Von Gotts genodn tzu Hungern Dalmatzen Croatzen etc. Kunig Chundign allen vnd yetzlichem dy diesen khegenwortigen prieff anzeihen horen ader lezen*)²⁸⁹⁶ ellátott német nyelvű privilégiumtöredéket a selmeci város- és bányajog elejéről, ez azonban szinte szó szerint megegyezik az iglaur város- és bányajogban fennmaradt, I. Vencel cseh király és fia, Přemysl morva őrgróf oklevelével.²⁸⁹⁷ Bár IV. Béla Selmecbánya számára biztosított privilégiuma nem maradt fenn, annak létezésében nem kételkedhetünk, mert más városok privilégiumaiban utalások történnek rá. A selmeci privilégium kiadására 1243 és 1255 között kerülhetett sor.²⁸⁹⁸

Bár a jogkönyv írásba foglalására legkorábban a 14. század második felében kerülhetett sor, az abban található intézkedésekből a vásárookra vonatkozó következtetések feltehetően a 13. században is megállják a helyüket. Így a vásárokon az áruk mérésére a kereskedők saját mérőeszközeiket használták, melyet a vásáron hitelesíteniük kellett. A selmecbányai városi jog szigorú büntetést írt elő a nem hitelesített száraz és híg űrmértékek, hosszmértékek (rőfök), mérlegek vagy súlyok (súlysorozatok) használata esetén. Ha valaki nem hitelesített mérőeszközt használt, akkor első esetben 1 márkát kellett fizetnie az esküdteknek, második alkalommal 2 márkát, harmadik alkalommal kezével felelt érte, amely büntetést 10 márkával válthatta meg, mely összeg kétharmad-egyharmad arányban oszlott

2894 Németh P.: SzSzB mon. 146.

2895 CDES II. 453. (RA 1239. sz.).

2896 Stadtr. Schemnitz 31.

2897 CDM III. 117–118.; Vö. Tomascsek, J. A.: Deutsches Recht 194–195.

2898 Bővebben l. Weisz B.: Bányászati privilégiumok 143–145.

meg a bíró és az esküdtek között.²⁸⁹⁹ Elképzelhető, hogy a kereskedő a hitelesítést is kisebb pénzüsszeggel tartozott a hitelesítést végző személynek.

A selmeciek vámmentességéről a beszerceiek 1255-ben kelt oklevele emlékezett meg, amikor elrendelte, hogy vám tekintetében olyan szabadsággal bírjanak, mint a selmecbányai *hospesek*, azaz az ország területén vámmentességet élvezzenek.²⁹⁰⁰

Selyenhida

(Temes megye) [Helye ismeretlen]

Selyenhida neve az itt álló hídra utal. 1274-ben a Csanád nembeliek osztozkodása során Selyenhida (*Selyenheda*) Barnabás fiainak, Domokosnak, Mihálynak és Barnabásnak, valamint Fülöp fiának, Benedeknek²⁹⁰¹ a kezére jutott.²⁹⁰² Az 1330-as évek végén egyrészt Csanád nembeli Domokos fia Mihály és Benedek fia Fülöp,²⁹⁰³ másrészt Csanád nembeli Dénes fia Pál fiai, Dénes, Pál és Péter²⁹⁰⁴ között vita alakult ki az öröklött birtokok ügyében.²⁹⁰⁵ A per 1340-ben került nyugvópont-ra, amikor a felek megegyeztek abban, hogy az 1274. évi birtokosztályt érvényben hagyják, ennek megfelelően Selyenhida Domokos fia Mihály és Benedek fia Fülöp kezén marad.²⁹⁰⁶

Sellye

(Nyitra megye) [Šaľa (Vágsellye), SVK]

1251. július 15-én IV. Béla király a sellyei rév- és hídvám (*duabus partibus tributis portus et pontis*) kétharmad részét a turóci kolostornak adományozta, a harmadik részt annak hagyta, akit az régi szokás szerint megilletett (*tercia parte illi remanente, cui ex antiquo consuevit provenire*).²⁹⁰⁷ Ez utóbbi megjegyzés talán arra utal, hogy a vám harmada a zobori apátság kezében volt. Kálmán király 1111. évi oklevele szerint ugyanis I. István a Vág mentén a vámok harmadrészét (*de totius Nitrie theloneis [...] et per totum flumen, quod Vvaga nominatur [...] terciam partem*) a zobori kolostor-

2899 ÁÚO III. 209.

2900 Insuper concedimus prenominate hospitibus nostris de Bystrice, quod ea gaudeant libertate super tributo, qua hospites nostri de Schebnyzbana gratulantur, nec ultra id per totum regnum nostrum ipsis aliqua molestia inferatur – CDES II. 341. (RA 1059. sz.). – Ugyanezt megismételte az uralkodó 1256. szeptember 3-án: Insuper concedimus prenominate hospitibus nostris de Byzherzebana, quod ea gaudeant libertate super tributo, qua hospites nostri de Schebnizbana gratulantur, nec ultra id per totum regnum nostrum ipsis aliqua molestia inferatur – CDES II. 372.

2901 Vö. Engel: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla.

2902 A. A. Rusu: Wesselényi 342.

2903 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

2904 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

2905 Vö. 1339: A. A. Rusu: Wesselényi 341. (Anjou-oklt. XXIII. 697., 701. sz.).

2906 A. A. Rusu: Wesselényi 341–344. (Anjou-oklt. XXIV. 164. sz.).

2907 CDES II. 257. (RA 948. sz.); Az oklevelet átírta Fülöp fermói püspök 1281. június 26-án, HOKl. 89–90.; +1252: CDES II. 277. (RA 979.) Az oklevelet többen hamisítványnak tekintik, Wertner M.: A turóczi monostor; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 458.

nak adományozta.²⁹⁰⁸ A diploma a Sellyénél szedett vámra is vonatkozott. 1283. április 8-án pedig Ivánka turóci prépost és Jakab zobori apát úgy egyeztek meg, hogy a Vág révében, mind a révből, mind a hajózásból származó vám harmadrésztét (*partem videlicet tertiam tributi in portu hinc et inde fluvio Wag, tam in portu, quam in navigio*) a zobori egyház birtokolja.²⁹⁰⁹ 1297. március 23-án VIII. Bonifác pápa is megerősítette a turóci monostort a Sellyén birtokolt a rév- és hídvámban (*tributum portus et pontis de Sala*).²⁹¹⁰

1271. augusztus 31-én V. István király megerősítette a nyitrai egyház birtokait, és megemlékezett az oklevél arról, hogy a sellyei vám (*parte media tributi*) felét II. András és IV. Béla királyok adományából bírják.²⁹¹¹ Az oklevelet már Szentpéter Imre is gyanúsak minősítette,²⁹¹² azonban 1318. március 3-án a nyitrai püspökség a Sallia-i (*in tributis [...] de Sallia*) vámrésztét Csák Máté ellenében magáénak mondta.²⁹¹³ Az oklevélben szereplő Sallia Sellyével történő azonosítása azonban nem egyértelmű, ráadásul a sellyei vám teljes egészében megoszlott a turóci konvent és a zobori apátság között, csak a vám tizede tartozhatott a nyitrai püspökséghez.²⁹¹⁴ Sellyénél a híd eredetileg Sellye és Vecse között ívelhetett át a Vágon, mivel 1267-ben IV. Béla király a turóci kolostornak biztosított egy másik helyet híd készítésére a Vág folyón (*pro parando et habendo ponte super fluvio Wag*) a monostor földje és a tarmacsi pálosok földje közt, mivel a kolostor korábbi hídjának helyét Bertalan és Orán vecsei nemesek elfoglalták.²⁹¹⁵ Az új hidat ennek megfelelően délebbre, Udvarc és Tarmacs között állították fel. A Vág révét (*in portu Woska*)²⁹¹⁶ Sellyétől keletre, Tarmacs közelében vehették igénybe a közlekedők.²⁹¹⁷

Semjén

(Szabolcs megye) [Kállósemjén, H]

1271. október 2-án V. István király Balogsemjén nembeli Ubul fia Mihálynak²⁹¹⁸ engedélyezte, hogy Semjén falujában csütörtökönként szabad vásárt (*forum liberum*) tartson, és elrendelte, hogy a vásárra jövőket senki ne merje akadályozni.²⁹¹⁹ A vásár ugyanakkor a szabolcsi ispán joghatósága alatt maradhatott, mivel IV. László király csak 1281. január 16-án vette ki Semjént a szabolcsi ispán joghatósága alól. A két földesúrnak, Ubul fiainak, Mihálynak és Egyednek az uralkodó megengedte, hogy a Semjénben tartott vásárok napján és azon kívül is a falu lakói által előttük

2908 DHA I. 382–383. (RA 43. sz.).

2909 MES II. 163.

2910 HOkI. 155.

2911 CD VII/2. 152. (RA 2106. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1291-ben, CD VII/2. 149–150.

2912 RA 2106. sz.

2913 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

2914 Az Árpád-korban a püspökök egyházmegyéjük vámjának tizedét – néhány vámhelytől eltekintve – birtokolták.

2915 HOkI. 52. (RA 1553. sz.).

2916 Vö. Ortúy T.: Magyarország régi vízrajza 410.

2917 1251: CDES II. 257. (RA 948. sz.); +1252: CDES II. 277. (RA 979.).

2918 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ág.

2919 HO VII. 128. (RA 2112. sz.).

kezdték perekben ítékezzenek.²⁹²⁰ Semjént a 14. század elején Aba Amadé foglalta el, és Ubul fia Mihály fia István 1317. október 25-én kapta csak vissza I. Károlytól a vásárral és a vámmal együtt.²⁹²¹ 1323. március 20-án pedig Demeter tárnokmester, bácsi és trencsényi ispán Fülöp nádort, szepesi és újvári ispánt kérte, hogy Lászlónak és Mihálynak a Semjén falujukban szedett vámját oklevélben engedélyezze.²⁹²² A vám valószínűleg hasonlóan e nemzetség Kállóban gyakorolt vámszedéséhez – ahol vásárt tartottak, de hídvámot szedtek –,²⁹²³ nem a vásárhoz kötődött, hanem közlekedési vámnak felelt meg.

Sempte

(Nyitra megye) [Šintava, SVK]

Sempténél a Nyitrából Semptébe vezető,²⁹²⁴ majd onnan Pozsony megyébe tartó út Vág folyón átvezető átkelőhelye állt. 1251. július 15-én IV. Béla király a turóci kolostornak adományozta azon vám két részét, melyet Semptétől lefele a vízen (*per aquam*) egészen a sárig, réven vagy hídon (*in portu vel in ponte*) szednek, a harmadik részről pedig az oklevél megjegyzi, hogy annak marad, akihez jog szerint tartozni fog (*tertiam ille, cui de iure debebit provenire*).²⁹²⁵ Egy hamis 1252. évi oklevél bővebben értekezett e vámról. Ezek szerint a vámot Semptétől lefele a Vágon (*in descensu fluvii Wag*) egészen a sárig, melybe a folyó beleömlik (*in quas idem fluvius descendit*), a le- és felmenő hajóktól, vagy ölbe rakott fákból, vagy a kikötőknél vagy a hidaknál (*sive a navibus descendantibus et ascendentibus, vel a struibus lignorum, seu in portubus vel pontibus*) szedték. Ebből két rész a monostoré lett, a harmadik rész pedig annak maradt, akit jog szerint illet, vagy akihez tartozni fog (*tertia parte illi remanente, cui de iure consuevit vel debuerit provenire*).²⁹²⁶ Ha az 1252. évi oklevél azon részleteit, mely a rév- és hídvámon túlmutató vámszedést biztosította, hitelesnek nem is fogadjuk el, az 1251. évi oklevélben szereplő vizet ezen oklevél segítségével bizonyosan a Vággal azonosíthatjuk. Az oklevélben említett „sár” Sempte és Sellye között feküldhetett, és elképzelhető, hogy a Vágot kötötte össze a Dudvággal. 1283. április 8-án Ivánka turóci prépost és Jakab zobori apát úgy egyeztek meg Lodomér esztergomi érsek előtt, hogy a Vág révében, mind a révből, mind a hajózásból származó vám harmadrészét (*partem videlicet tertiam tributi in portu hinc et inde fluvio Wag, tam in portu, quam in navigio*) a zobori egyház birtokolja.²⁹²⁷ A diploma a Sempténél szedett vámról is vonatkozhatott, mert Kálmán király 1111. évi oklevele szerint I. István a Vág mentén a vámok harmadrészét (*de totius Nitrie theloneis [...]*

2920 ÁÚO IX. 298. (RA 3092. sz.).

2921 DL 50 657 (Anjou-oklt. IV. 608. sz.).

2922 AO II. 68. (Anjou-oklt. VII. 74. sz.).

2923 Vö. Kálló (Szabolcs megye).

2924 1268: in magna via, quae Nitra uadit ad Semptey – ÁÚO VIII. 191.

2925 CDES II. 257. (RA 948. sz.); Az oklevelet átírta Fülöp fermói püspök 1281. június 26-án, HOKl. 89–90.

2926 CDES II. 277. (RA 979.); Az oklevelet többen hamisítványnak tekintik, Wertner M.: A turóczi monostor; Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 458.

2927 MES II. 163.

et per totum flumen, quod Vaga nominatur [...] terciam partem) a zobori kolostornak adományozta.²⁹²⁸ 1318. március 3-án már a nyitrai püspökség mondta magáénak a semptei vámot Csák Máté ellenében.²⁹²⁹ A nyitrai püspökség Árpád-kori vámbirtoklására Semptén adattal nem rendelkezünk, valószínűleg csak a vám tizedét birtokolták.²⁹³⁰

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, Semptén a vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz fél latot kellett fizetni.²⁹³¹

Siklós

(Baranya megye) [Siklós, H]

Siklós Idriszi 1154. évi híradása szerint nagy város és vásárokkal rendelkezik.²⁹³² A vásár kialakulását elősegítette, hogy Harsányból Siklóson keresztül nagy út vezetett Sellye felé.²⁹³³ A pécsi káptalan 1294. november 30-án kelt okleveléből kiderül, hogy Kán nembeli Gyula baranyai és tolnai ispán²⁹³⁴ siklósi várnagya a siklósi vásáron feltartóztatta Lőrinc fia Kemény²⁹³⁵ emberének, Koppánynak a lovát.²⁹³⁶ Siklóson mint örökölt birtokukon 1251-ben Kán nembeli Simon fiai, Buchk és Gyula osztozkodtak, melynek eredményeként északi fele Buchké, déli része Gyuláé lett.²⁹³⁷ Ha az osztozkodás még a 13. században is fennállt, akkor a vásárt Siklós déli részén, azaz Gyula, illetve örökösei birtokában lévő területen kereshetjük.

Solcsütörtök

(Zala megye) [helye ismeretlen]

(1275) január 18-án IV. László király megparancsolta Dénes országbírónak és zalai ispánnak, hogy a korábban Oslí nembeli Osl fiának, Herbord *comesnek*²⁹³⁸ Solcsütörtök nevű falujában csütörtökönként tartott vásárt, amennyiben bebizonyosodik, hogy azt Csabi nembeli Olivér²⁹³⁹ erőszakosan helyezte át saját falujába, helyezze

2928 DHA I. 382–383. (RA 43. sz.).

2929 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

2930 Az Árpád-korban a püspökök egyházmegyéjük vámjának tizedét – néhány vámhelytől eltekintve – birtokolták.

2931 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

2932 Elter I.: Idrisi 57.

2933 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 261.

2934 Vö. Engel P.: Genealógia: Kán nem 2. tábla: Siklósi.

2935 Vö. Engel P.: Genealógia: Matucsina (Cseményi).

2936 ÁÚO X. 163.

2937 HO VI. 5.

2938 Vö. Engel P.: Genealógia: Oslí nem 1. tábla: elágazás.

2939 Vö. Engel P.: Genealógia: Csabi nem.

vissza megszokott helyére (*ipsum forum in locum consuetum reduci facias et transferri*).²⁹⁴⁰ Csabi nembeli Olivér Csütörtökhelyen tarthatta meg a csütörtöki vásárt, ahol az Anjou-kori adatok a vásártartás folyamatosságát is bizonyítják,²⁹⁴¹ így feltételezhető, hogy az Oslí nembelieknek nem sikerült Solcsütörtöki falujukban tartott vásárukat megvédeniük. Solcsütörtök azonosítása nehézségbe ütközik, mivel későbbi adatok nem vonatkoznak e településre. A település nevének Sol előtagját Szabó G. Ferenc Saul személynévből magyarázza.²⁹⁴² Elképzelhető azonban, hogy az Oslí nemzetségnév rejlik ezen előtagban, mivel Oslí nembeli Péter fia Pétert²⁹⁴³ 1257 körül kiadott oklevél de genere Sol-ként nevezi meg.²⁹⁴⁴ Ez azonban nem visz közelebb a település azonosításához, amelynek mindenképpen Csütörtökhely közelében kellett feküdnie, mert csak ezért lehetett zavaró a csütörtöki vásártartás.

Somogy

(Somogy megye) [Somogyvár, H]

Somogy egyike lehetett a legkorábbi vásártartó helyeknek, amit világi központ szerepének köszönhetett. A vásárt 14–15. századi adatok szerint szombatonként tartották.²⁹⁴⁵ A vásárvám harmadát (*terciam partem forensis tributum* [!]) 1055-ben I. András a tihanyi apátságnak adományozta.²⁹⁴⁶ Az apátság a későbbiekben is birtokolhatta e vámharmadot, mivel 1267-ben IV. Kelemen pápának a tihanyi apátság birtokait felsoroló oklevelében szerepelt a somogyi jövedelem.²⁹⁴⁷ 1257. június 9-én IV. Béla megerősítette a pannonthalmi apátságot javaiban, mely szerint a somogyvári vám harmada és tizede (*decimam et terciam partem tributí castri Simigiensis*) az apátság tulajdonát képezte, miként eddig is szokásos volt (*sicut hactenus extitit consuetum*).²⁹⁴⁸ Györffy György szerint a pannonthalmi kolostor a szávaszentdemeteri kolostor somogyi vámharmadát szerezte meg. Györffy György meggyőzően bizonyítja, hogy az 1218. évi pápai oklevélben, mely III. Béla szávaszentdemeteri kolostornak tett adományát örökítette meg, szereplő somogyi föld Somogyvárral azonosítható,²⁹⁴⁹ a jövedelem pedig a somogyi vámról vonatkozik.²⁹⁵⁰

2940 Iványi B.: Teleki cs. Gyömrői lt. 74. (RA 2589. sz.).

2941 Vö. 1327. november 8.: ZO I. 209. (Anjou-oklt. XI. 519. sz.).

2942 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 63.

2943 Vö. Engel P.: Genealógia: Oslí nem 7. tábla: Szőre (agyagosi); ALB III. 67.

2944 ÁÚO II. 293.

2945 1385: DL 42 333.; 1396. július 24.: DF 261 846.; 1408. november 20.: ZsO II. 6431. sz.

2946 DHA I. 151. (RA 12. sz.); Az 1055-ös interpolált oklevél is tartalmazza ezen adományt, DHA I. 155. (RA 13. sz.); +(1092.) augusztus 25.: DHA I. 284. (RA 26. sz.); Átírtá Dénes nádor 1274. augusztus 19-én, PRT X. 534–535.; Az oklevél hamis, DHA I. 278. 2. jegyzet.

2947 Annuum redditum denariorum, quem habetis in loco, qui Simigium vulgariter nominatur – PRT X. 526.

2948 ÁÚO II. 279–280. (RA 1149. sz.).

2949 1218. január 29.: apud Sumigum terras et nemora cum redditibus et pertinentiis suis – Theiner Mon. Hung. 10.

2950 Györffy Gy.: A szávaszentdemeteri monostor 357–358.; Nézetét átveszi Magyar Kálmán is, Magyar K.: Somogyvár 32.

Somogy megye

Somogy megye vámjainak harmadát és tizedét a pannonhalmi kolostor birtokolta,²⁹⁵¹ egy hamis oklevél szerint II. Béla 1137. évi adománya folytán, amely érvényes volt a nagyobb és kisebb vámokra, sőt a jövőben felállítottakra is.²⁹⁵² A somogyi tizedek miatt a pannonhalmi apátság a zágrábi és a veszprémi püspökséggel hosszas pereskedést folytatott,²⁹⁵³ ezért is hamisították az 1137. évi oklevelet.

Somos

(Sáros megye) [Drienov, SVK]

1285. december 11-én IV. László megengedte Aba nembeli György fia Péter comesnek,²⁹⁵⁴ hogy Somos falujában vámot (*tributum*) szedjen,²⁹⁵⁵ méghozzá a nagy, mázaszekér és a hordó bor után 1 pondust, a könnyebb, *chelle* nevű szekér után 2 dénárt.²⁹⁵⁶ Az oklevél eredetijét, amit 1324. október 30-án²⁹⁵⁷ és 1333. február 26-án²⁹⁵⁸ I. Károly megerősített, nem ismerjük. Azonban I. Károly megerősítő okleveleinek eredetije sem maradt fenn, hanem mindhárom oklevél tartalmát egy 1358. évi oklevél őrizte meg. Ráadásul egy olyan oklevélben, melyben a Somosi Egyed fia Miklóst a sárosi, eperjesi és szebeni *hospesek* szokásosnál nagyobb vám szedésével (*superfluum et ultra consuetum modum tributum [...] exigeret et exigi faceret*) gyanúsították. Az is kiderül ezen oklevélből, hogy Somosi Miklós nem IV. László eredeti oklevelét, hanem csak I. Károly átiratát mutatta csak be a per során,²⁹⁵⁹ ráadásul Miklóst arra kötelezték, hogy mutassa be IV. László eredeti oklevelét a végső ítélet meghozatala érdekében.²⁹⁶⁰ IV. László oklevele azonban I. Lajos 1373. október 4-én kelt diplomája szerint Miklós esztergomi érsek halálakor (1366)²⁹⁶¹ elveszett. Mindez felkelti a gyanút a IV. László kori oklevél hitelét illetően.²⁹⁶²

2951 Vö. 1221. január 2.: PRT I. 648–649.; 1232. június 23.: PRT I. 711.; 1338. augusztus 29.: AO III. 482–483. (Anjou-oklt. XXII. 419. sz.); 1338. szeptember 2.: Anjou-oklt. XXII. 430. sz.

2952 PRT I. 793–794. (RA 62. sz.); Vö. PRT I. 91–95.; Átírta IV. Béla 1262-ben, PRT II. 562. (RA 1314. sz.).

2953 PRT II. 147–190.

2954 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 12. Somosi 1. tábla.

2955 A vám részletes 13–14. századi történetére l. Draskóczy I.: A somosi vám.

2956 CD IX/2. 730–731. (RA 3393. sz.).

2957 CD IX/2. 730. (Anjou-oklt. VIII. 474. sz.).

2958 CD IX/2. 730. (Anjou-oklt. XVII. 89. sz.).

2959 1357. szeptember 8-án I. Lajos már arra kötelezte Egyed fia Miklóst, hogy minden, a somosi vámszedésre vonatkozó oklevelét mutassa be, Iványi B.: Eperjes levéltára 27–28.

2960 CD IX/2. 731.

2961 Vö. Engel P.: Archontológia I. 64.

2962 Iványi B.: Eperjes levéltára 34–35.; A IV. László kori oklevéllel szemben a gyanút erősíti, hogy az Aba nembeli Péter fiai György, Mihály, Miklós, János és Tamás birtokaikon elsőként 1280 előtt osztottak meg, mégpedig egyenlő részben. Tamás halálát követően az ő részeit a testvérek szintén felosztották egymás között (vö. 1280. szeptember 8.: ÁÜO X. 71.). Csak 1304-ben osztozkodnak meg a birtokon az ő leszármazottaik, azaz György fiai, János és Péter (aki 1285-ben kapott állítólag Somosra vámszedési engedélyt), illetve Miklós fiai, Kajol, Tamás, Demeter és István (CD VIII/1. 167.).

1304-ben Somos birtok megosztására került sor György fiai, János és Péter, illetve Miklós fiai, Kajol, Tamás, Demeter és István között, akik a somosi vásárt közös használatban hagyták.²⁹⁶³ Az oklevélben található határjárás szerint a vásárt a Szent Márton hitvalló egyház közelében tartották, ahonnan egy utcán a Lápos-patakhoz lehetett eljutni.²⁹⁶⁴ A vásár napja egy 14. század végéről származó forrás alapján szombat volt.²⁹⁶⁵ A vásár azonban vámszedéssel is együtt járhatott, amit alátámaszt, hogy 1344. július 13-án Somosi Miklós fia Kajol fiai és Miklós fia Tamás, valamint gyermekei birtokosztályt tettek, melynek során a somosi vásárvámot (*tributum fori*) közös használatban hagyták.²⁹⁶⁶

A György fia Péternek IV. László által engedélyezett vámszedés azonban nem erre a vásárvámra vonatkozhatott, mivel a vámtételek inkább közlekedési vámrá utalnak. Amikor azonban 1335-ben a másik ág tagjai, azaz György fia Péter fiai, Egyed és Ivánka, illetőleg György fia János között került sor osztozkodásra, már előkerült a vám: akkor úgy említik, mint amit az átkelőktől vagy a kereskedőktől szednek be (*Item tributum in dicta villa Sumus a transeuntibus aut a forensibus recipiendum*). A birtokmegosztás a vámot Péter fiai, Egyed és Ivánka kezébe juttatta, cserébe György fia János és utódai, valamint jobbágysai a somosi vámon vagy a Tárca folyón átívelő hídon (*in dicto tributo de Sumus aut in ponte transeunte predictum fluvium Tarchza*) szabadon járhattak.²⁹⁶⁷ Az 1337. szeptember 15-én kelt megegyezésben hasonlóan rendelkeztek, azaz Somoson az átkelőktől és a kereskedőktől szedett vám (*tributum ipsorum quod in eadem villa Somus tam a transeuntibus eadem villa quam a forensibus ab antiquo exigi*) Péter fiai, Egyed és Ivánka kezében maradt. Cserébe György fia János és utódai, valamint jobbágysai a somosi vámon vagy a Tárca folyón átívelő hídon (*in dicto tributo de Somus aut in ponte transeunte predictum fluuium Tarcha*) szabadon járhattak.²⁹⁶⁸ Az oklevélben említett hidat, mely Somos és Lemes között biztosíthatott átkelési lehetőséget, az 1304. évi birtokosztály még nem említette, így feltételezhetjük, hogy annak felépítésére 1304 és 1335 között került sor. A vámot ezen oklevél alapján mindenkinek, aki betért Somosba, meg kellett fizetnie, azaz közlekedési vám volt. Ezt látszik erősíteni a Sáros megyében tartott 1355. évi vámvizsgálat is, melyben Somosnál szükségesnek tekintenek ugyan a hidat (*ubi pons maxime necessarius esset*), de az nem állt rendelkezésre,²⁹⁶⁹ ugyanakkor vámszedés volt Somosban, melyet Egyed fia Miklós és Ivánka fia János élvezett.²⁹⁷⁰ Mivel a vám György fia Péter utódai birtokában volt az Anjou-korban, elképzelhető, hogy ennek szedésére adott engedélyt IV. László, ha oklevelét mégis hitelesnek fogadjuk el.

2963 CD VIII/1. 167.

2964 CD VIII/1. 167.

2965 1370: DL 5896.

2966 MES III. 543–544. (Anjou-oklt. XVIII. 499. sz.).

2967 CD VIII/4. 124. (Anjou-oklt. XIX. 614. sz.).

2968 DF 265 435.

2969 A hidat a későbbiekben újra felépítették, mert 1373-ban Ivánka fia János fia Péter I. Lajostól a Tárca átvezető jó híd biztosítása érdekében kapott újólág vámszedési engedélyt (1373. október 4.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 34–35.), valamint a 14. század második felében több esetben is panaszt nyújtottak be a híd rossz állapotára vonatkozóan. Vö. 1381. május 20.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 39.; 1392. június 20.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 44.

2970 *Draskóczy I.*: Sáros megye vámhelyei 59.

Sopron

[Sopron megye] [Sopron, H]

Sopron, mint ispáni székhely, már a korai időszaktól rendelkezett vásárral. Legkésőbb a 12. században már bizonyosan tartottak vásárt, mivel 1154-ben Idrisi munkájában mint forgalmas vásárokkal rendelkező nagy várost említi a települést.²⁹⁷¹ A vásár és az ott szedett vám királyi kézben volt, mert még a 13. század végén is az ispán jelenik meg egyedüli vámbirtokosként rajta.²⁹⁷² 1277-ben IV. László keddenként vámmentes (*sine aliquo tributo*) *forum liberum* tartását engedélyezte a soproni polgároknak, ahol a soproni ispán sem a városiaktól, sem az ország többi lakójától vámot nem követelhetett, kivéve a külföldről érkező kereskedőket (*a mercatoribus [...] de extra regno venientibus*), akiktől a szokásos vámot beszedhette (*tributum consuetum exigatur*).²⁹⁷³ Kérdéses, hogy az ispán felügyelete alatt álló vásárt melyik napon tartották meg. Két lehetőséggel kell számolnunk: egyrészt a keddi vásár egy másik heti vásár mellett működött, mely továbbra is az ispán felügyelete alatt állott; másrészt eredetileg is keddi napokon tartották a vásárokat, amit 1277-ben IV. László mentesített az ispáni vámszedés alól. Mindkét esetre találunk példákat a *forum liberum*ok engedélyezése során.²⁹⁷⁴ Mivel a 14. század végéig csak a keddi vásárra rendelkezünk adattal, így feltételezhető, hogy a korábban megtartott heti vásárt kapták meg a város polgárai.

Surányi Bálint szerint az ispáni vár központjában, a Boldogasszony-templom körül volt az egyik vásárhely, mely a korai időszakban működő vásár helye volt.²⁹⁷⁵ Fügedi Erik szerint a vásártér az ispáni székhellyel ellentétes, déli oldalon alakult ki.²⁹⁷⁶ Valószínűleg Sopronban több vásárteret használtak a középkorban, melyek közül a Boldogasszony-templom melletti vásár lehetett a legkorábbi.

Sopronban a vásárvám mellett kapuvámot is szedtek, ugyanis 1217-ben II. András király johannitáknak adományozta a soproni Babót kapu²⁹⁷⁷ vámját (*tributum portae de Supran, quod nominatur Bobech*).²⁹⁷⁸

A Székesfehérváron át Ausztriába tartó út egyik állomása volt Sopron. Ezt az útvonalat elsősorban azok a kereskedők részesítették előnyben, akik Buda el-

2971 Elter I.: Idrisi 56.

2972 Vö. 1277: EFHU III/2. 70.

2973 EFHU III/2. 70. (RA 2809. sz.).

2974 Győrben a szombati vásár az ispán felügyelete alatt állott, míg más napokon a város *forum liberum*ot tarthatott, 1271: EFHU III/2. 61–63.; Szatmárban a már korábban is megtartott pénteki hetivásár lett *forum liberum*, 1264. szeptember 9.: RHMA 505–506.

2975 Surányi B.: Sopron topográfiája 223.; A vásárt Belitzky János szerint a mai Városháza téren tartották, Belitzky J.: Sopron vármegye I. 367.

2976 A vásár neve sóvásár volt, amiből Fügedi Erik arra következtetett, hogy ott királyi sólerakat működött. Fügedi E.: Városok kialakulása 329.

2977 Stessel rámutatott arra, hogy Csánki Dezső tévesen vonatkoztatja a kapuvám adatait Babót falura, hiszen azok Sopronhoz tartoztak. Vö. Csánki D.: Történeti földrajz III. Sopron vm./Babót; Stessel J.: Sopron és Mosony 13–14.; Házi Jenő szerint a kapu arról kapta a nevét, hogy a kaput a babóti katonák védték, Házi J.: Schlippergasse 107.; Ugyanezen a véleményen van Mollay Károly, Mollay K.: Szélmalom utcai vám 97.

2978 CD III/1. 240. (RA 328. sz.); Átírta III. Honorius pápa 1218-ban, ÁÚO I. 158.; I. Károly 1322. december 18-án (CD VIII/2. 362–363, Anjou-oklt. VI. 869. sz.) és 1324. február 21-én (CD VIII/2. 543–545., Anjou-oklt. VIII. 75. sz.).

kerülésével igyekeztek nyugatra.²⁹⁷⁹ I. Károly 1324. december 10-én – mivel kérésére Ausztria és Stájerország hercegei a magyar kereskedőket nem engedik Csehországba és Lengyelországba²⁹⁸⁰ – megtiltotta a magyar kereskedőknek, hogy Ausztriába menjenek, ehelyett portékáikat Sopronban kellett lerakniuk és áruba bocsátaniuk.²⁹⁸¹ Sőt a soproni ispán, a helyettese, valamint a soproni bíró, az esküdtek és a polgárok jogot kaptak arra, hogy a Sopron környékén át a rendelet ellenére Ausztriába menő kereskedőket megbüntethessék.²⁹⁸² Pleidell Ambrus szerint ez „kereskedelmi bojkottot jelentett Ausztria ellenében, mivel megtiltotta a magyar kereskedőknek Bécs felkeresését”.²⁹⁸³ Ha azonban a szöveget egészében értelmezzük, akkor kiderül: az uralkodó elsődleges célja nem az volt, hogy a magyar kereskedők ne menjenek Bécsbe, hanem az, hogy Ausztrián keresztül ne menjenek elsősorban Csehországba, illetve azon keresztül Lengyelországba – ami természetesen meggátolta őket abban is, hogy Bécsbe vigyék áruikat²⁹⁸⁴ –, ráadásul nem tiltotta, inkább szorgalmazta a külföldi, elsősorban bécsi, bécsújhelyi kereskedők Magyar Királyságba jövetelét azzal, hogy egy, a határhoz közeli településen lerakatot hozott létre. 1324-ben Sopron olyan teljes lerakati joghoz jutott tehát, mely csak egy irányból, azaz Magyarországból Ausztria felé közlekedő kereskedőkre volt érvényes, a másik irányból jövőket nem korlátozta abban, hogy Sopron városán túl menjenek. Ennek ellenére természetesen érdekeltté váltak a külföldi árusok abban, hogy Sopronba jöjjenek és ott kössenek üzletet. Ezt mutathatja I. Lajos 1352-ben kelt oklevele, melyben meghatározta, hogy a Bécsből vagy II. Albert hercegségéből jövő kereskedők Sopronig mennyi vámot fizessenek.²⁹⁸⁵

A soproniak a 13. század második felében már országos vámmentességgel rendelkeztek. 1281. december 31-én IV. László király megparancsolta a vámszedőknek, hogy a soproni polgároktól áruik után előző királyoktól nyert vámmentességet biztosító kiváltságaik ellenére ne merészeljenek vámot követelni.²⁹⁸⁶ Mivel 1277-ben IV. László a soproniakat a IV. Bélától és V. Istvántól kapott privilégiumokban erősítette meg,²⁹⁸⁷ feltételezhetjük, hogy ezen királyok valamelyike kiváltságlevele alapján voltak vámmentesek a soproniak. Ekkor IV. László a soproniak vámmentességét azonban nem említette, és 1291. szeptember 21-én, amikor III. András megerősítette az 1277. évi oklevelet, külön szólt arról, hogy a sopronia-

2979 Vö. 1372: UGDS II. 394.; 1373: UGDS II. 401.

2980 1324 februárjában I. Károly, mint Habsburg szövetséges, közvetítőként vett részt az I. Lipót osztrák herceg és Luxemburgi János cseh király közötti béke megkötésében, és ekkortájt kérhette a közbenjárásért cserébe I. Károly a magyar kereskedők Ausztrián történő átvonulásának korlátozását, vö. CDM VII. 823.; Vö. *Skorka R.*: Bécsi lerakat 11.

2981 [...] quod mercatores regni nostri ulterius transire non debeant, nec per castrum Kabold, nec per aliam aliquam viam cum suis mercimoniis, nisi suis mercimoniis in civitate Soproniensi depositis forum et commutationem in eadem civitate et non alias fecere teneantur – Sopr. Tört. I/1. 42. (Anjou-oklt. VIII. 541. sz.).

2982 Sopr. Tört. I/1. 42. (Anjou-oklt. VIII. 541. sz.).

2983 *Pleidell A.*: A nyugatra irányuló külkereskedelem 35., 53.

2984 Vö. *Skorka R.*: Bécsi lerakat 11.

2985 CD IX/1. 141–142.

2986 UB II. 149. (RA 3124. sz.)

2987 EFHU III/2. 68. (RA 2809. sz.).

kat a vámszedő helyeken dolgaik és áruik után fizetendő vám alól felmenti.²⁹⁸⁸ Sőt a későbbiekben III. András még arra is utalt, hogy a soproniak vámmentessége a feherváriak,²⁹⁸⁹ illetőleg a feherváriak és a budaiak vámmentességi kiváltságának mintáját követi.²⁹⁹⁰ Hozzátehetjük azt is, hogy e két városhoz hasonlóan a Margit-szigeti apácák budai vásárvámján nem volt érvényes e privilégiumuk.²⁹⁹¹ Érdekesebb azonban a soproniak vámmentességének kérdése I. Károly korában. Előbb 1317. október 20-án megerősítették III. András 1297. október 18-án kelt privilégiumát, mely országos vámmentességüket is tartalmazta,²⁹⁹² majd azzal a kéréssel fordultak I. Károlyhoz, hogy mentse fel őket a Sárvíz (Lajta) és Rába folyókig az utakon, tereken, vásárokon és városokban fizetendő vámok (*tributum, telonium, vectigal*) alól, amit 1323. április 10-én az uralkodó meg is tett.²⁹⁹³ Ez valójában Sopron és Vas megye egyes területein érvényes vámmentesség volt. Erre utal, hogy e kiváltságra hivatkozva szólítja fel az uralkodó 1323. április 12-én Simon fia Pál és Mihály fia Miklós nagymartoni *comes*eket,²⁹⁹⁴ valamint Gergely fia Andrást és minden vámszedőt, hogy a soproniaktól vámot ne szedjenek.²⁹⁹⁵ Gergely fia András alatt bizonyosan Kőszegi Andrást kell értenünk,²⁹⁹⁶ aki 1321 és 1324 között bírta a vasi ispánságot.²⁹⁹⁷ E gondolatmenetet bizonyítja, hogy a későbbi vasi és soproni ispánokkal is elismertették a soproniak területileg korlátozott vámmentességüket. Így 1331. március 1-jén Losonci István vasi és soproni ispán,²⁹⁹⁸ majd 1342. április 25-én Lackfi István soproni és vasi ispán szólítja fel e terület vámbirtokosait a soproniaktól történő vámszedés jogtalanságára.²⁹⁹⁹ Országos vámmentességükre való utalás csak Zsigmond korában kerül újra elő, amikor 1397. május 2-án III. András, illetve I. Károly oklevelére hivatkozva rendeli el, hogy az országban sem földön, sem vízen áruik után vámot követelni ne merészeljenek.³⁰⁰⁰ A soproniak eljárása azonban teljesen érthetővé válik, ha megnézzük, melyik vámmentesség mire vonatkozik. Míg az országos vámmentesség áruik és dolgaik után fizetett vámok alól menti fel őket, a területileg korlátozott vámmentesség áruik mellett a gyalogosokra és az egyéb módon átkelőkre is vonatkozott. Azaz nemcsak a kereskedés céljából jövő-menő soproniakat, hanem az egyéb ügyeiket intéző városlakókat is érintette,³⁰⁰¹ így bár területileg korlátozott volt, mégis azon belül szélesebb jogokat jelentett számukra.

2988 UB II. 254–255. (RA 3814. sz.)

2989 1291. szeptember 24.: HO II. 25. (RA 3816. sz.).

2990 1297. október 18.: EFHU III/2. 99–100. (RA 4132. sz.).

2991 1298 körül: UB II. 333. (RA 4349. sz.).

2992 Sopr. Tört. I/1. 27–28. (Anjou-oklt. IV. 597. sz.).

2993 Sopr. Tört. I/1. 39. (Anjou-oklt. VII. 112. sz.); Átírta a győri káptalan 1342. február 27-én, UB IV. 333. (Anjou-oklt. XXVI. 75. sz.).

2994 UB III. 153. (Anjou-oklt. VII. 119. sz.).

2995 Sopr. Tört. I/1. 39–40 (Anjou-oklt. VII. 120. sz.).

2996 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

2997 Engel P.: Archontológia I. 225.

2998 UB IV. 88. (Anjou-oklt. XV. 70. sz.).

2999 Sopr. Tört. I/1. 81–82. (Anjou-oklt. XXVI.) 155. sz.

3000 Sopr. Tört. I/1. 252–253.

3001 Ezért fordulhatott elő, hogy 1363. január 7-én I. Lajos külön oklevelben mentette fel a királyi udvarba ajándékot vagy adót vivő soproniakat a vámfizetés alól, Sopr. Tört. I/1. 130.

Sopron megye

A johanniták IV. Béla 1238. január 29-én kelt oklevele szerint Sopron megye vásárjaiból és útjaiból befolyó vámjövedelmek (*tributum de foris et viis*) két részét, amelyeket *karalkettey*-nek neveznek, birtokolták.³⁰⁰² Szentpétery Imre gyanúsna tekintette az 1238. január 29-én kelt oklevelet,³⁰⁰³ úgy vélekedett azonban, hogy gyanúját az oklevél tartalmi elemei nem támasztják alá. A Sopron megyei vámbirtoklásnak több vámhely története ellentmond.³⁰⁰⁴ Ennek alapján a gyanút továbbra is fenn tarthatónak és az oklevelet kétes hitelűnek tekinthetjük, a hamisítás Szentpétery által hiányolt tárgyi okainak egyike éppen a vámharmadok birtoklása lehetett, amire más adatok nem utalnak.

Lőrinc soproni ispán (1257–1269)³⁰⁰⁵ a Sopron megyei íjászok és Beza fia István vámszedő közötti perben úgy ítélte, az íjászok saját boruk után nem tartoznak *korocheber*nek nevezett borvámot (*tributum de vineis*) fizetni. 1270. május 24-én V. István király ezen ítéletre hivatkozva fel is szólította a Sopron megyei vámszedőket, különösen a babótit, a fertőfőit és az örök közöttieket (*inter speculatores*), valamint a kereszteseket és a soproni polgárokat, hogy az íjászoktól vámot ne merészellenek követelni.³⁰⁰⁶ A korocheber Sasinek Ferenc szerint „karócsöbör, a szőlőkarók száma után meghatározott csöböradó”.³⁰⁰⁷ A *korocheber* kifejezés egyedülálló az Árpád-kori forrásanyagban, de annak a csöböradóval való azonosítását nem tartjuk lehetségesnek, mivel az oklevél különböző helyeken működő vámszedőkhöz szólt, ami arra utal, hogy talán a bor szállítását, esetleg árusítását akarta mentesíteni a vámfizetéstől az uralkodó. A felsorolt vámszedők közül a keresztesek alatt feltehetően a johannitákat kell értenünk, akik II. András adományából a babóti kapu vámját birtokolták,³⁰⁰⁸ míg a soproni polgárok a fertői vám felét bírták IV. Béla adományából.³⁰⁰⁹

Sövény

(Somogy megye) [Balatonkiliti és Ádánd között, H]

Sövénynél rév működött a Sár folyón, melyet 1265. június 18-án Sövény Nagyrévénak neveztek (*ad ipsam aquam Saar ad magnum portum vulgariter Sven Nograevy appellatum*).³⁰¹⁰ 1267. június 18-án pedig a Sár vizének egy részét említették Nagyrév néven (*ad ipsam aquam Saar, que vulgariter Nograeu appellatur*).³⁰¹¹

3002 DL 106 180, CD IV/1. 106. (RA 637. sz.).

3003 RA 637. sz.

3004 Például a locsmándi vásárvámot Gottfried és Albrecht (1156 körül: UB I. 21–22.), a menyhárti és micskei vásárvámot a borsmonostori kolostor (1200 körül: UB I. 37.), a röjtököri közlekedési vámot aragóniai Simon (1228: UB I. 114–115.), a csornai vásárvámot a csornai monostor (1230: UB I. 123–124.) szedte be.

3005 Zsoldos A.: Archontológia 198.

3006 UB I. 368. (RA 1922. sz.); Átírta IV. László 1282-ben, CD V/3. 120. (RA 3178. sz.).

3007 Sasinek F.: Glossarium 31.

3008 1217: CD III/1. 239–243.

3009 1277: EFHU III/2. 68–71.

3010 HOkI. 43–44.; Átírta IV. László 1277-ben, HOkI. 77–78. (RA 2795. sz.).

3011 HOkI. 50.

Sudak

(Somogy megye) [Sudakpuszta Kisberény határában, H]

Sudak falu területén ment keresztül egy Szerdaútnak nevezett, vásárra vezető út (*iuxta viam per quam itur ad forum Zeredauth vulgariter dictum*).³⁰¹² A vásárt bizonyosan nem Sudakon tartották, azt azonban, hogy pontosan mely település szerdai hetivásására vezető útról van szó a diplomában, nem tudjuk.³⁰¹³

Susok réve

(Körös megye) [helye ismeretlen]

1324-ben Ladina fia Iván és László fia Márton birtokait elhatárolták és bejárták, az egyik föld határjárása *Susok* folyó révénél kezdődött.³⁰¹⁴ A *Susok* folyó Kengyelovc és Hegen vidékén kereshető.³⁰¹⁵

Süld

(Fejér megye) [Dunaújváros területén, H]

1109-ben Kálmán király megerősítette a veszprémvölgyi apácák István királytól kapott adományát, mely szerint István Süld szigetét³⁰¹⁶ adta az apácáknak, valamint a süldi révénél egy prédiomot (*in ipso portu Sild*), és a révben tokhalászatot biztosított nekik (*Et in ipso portu Sild habent piscationem sturionum*).³⁰¹⁷ Elképzelhető, hogy a rév a szigetre történő átkelést segítette elő, hiszen a Dunán az átkelést a közeli Szántónál működő rév biztosította.

Szabolcs megye

Szabolcs megyében a vámok tizede az egri püspökséget illette, feltehetően alapítása óta.³⁰¹⁸

3012 1312. július 1.: DF 261 441 (Anjou-oklt. III. 328. sz.)

3013 A falu közelében lévő nagyobb települések közül kizárhatjuk Somogyvárt, ahol szombatonként, és Vásárosmernyét, ahol hétfőnként (1385.: DL 42 333.), valamint Györököt, ahol péntekenként és Túrót, ahol csütörtökönként (1396. július 24.: DF 261 846) tartottak vásárokat.

3014 DL 38 712. (Anjou-oklt. VIII. 425. sz.); Az oklevelet kiadta Smičiklas 1326. évi kelettel, CDCr IX. 311–313. (Anjou-oklt. X. 404. sz.).

3015 Az azonosításhoz vö. 1430. március 31.: DL 38 718.

3016 A veszprémvölgyi apácák görög nyelvű oklevelében Szentháromság-szigetként szerepelt. ÁMTBF 80.

3017 DHA I. 366. (RA 42. sz.); Az oklevél kritikájára l. DHA I. 366.

3018 1271: Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

Szád

(Arad megye) [Birchiș (Marosberkes) területén, RO]

1342. május 1-jén Hermán nembeli László fiai, András, Mihály, Miklós és Pál megosztották birtokaikat, Szád birtokot vámaival együtt (*possessiones Zaad cum suis tributis*) közös használatban hagyták.³⁰¹⁹ A település 1342 előtt került a Hermán nemzetség kezébe, és az ott szedett vámok felállítása és típusa is ismeretlen.

Szakcs

(Tolna m.) [Szakcs, H]

Szakcson legkésőbb a 14. század elején már hetivásárt tartottak szerdánként, melynek jelentőségét mutatja, hogy 1321-ben háromvásáros kikiáltás színhelye.³⁰²⁰

Szokolca

(Nyitra megye) [Skalica, SVK]

A Szokolca határában említett Toszój rév (*ad portum Tozy*) a Velika folyón a cseh területek felől jövő örök útjának – amit *Symarut/Simaruth*-nak³⁰²¹ neveznek (*per viam exploratorum de Bohemia, que vulgo Symarut/Simaruth dicitur*) – volt az átkelőhelye.³⁰²²

Szakony

(Sopron megye) [Szakony, H]

1339. április 25-én Jolsvai Leusták vasvári és soproni ispán a borsmonostori apátság által bemutatott oklevelek alapján – melyek szerint a kolostor szállított javai vámmentességet élveznek az országban, különösen az ő megyéiben – elrendelte megyei vámszedőinek, különösenképpen a fülesinek és szakonyinak, hogy az apátság javai után vámot ne szedjenek, és népeiket, amikor azok a régi utakon Csepreg és Sárvár irányába közlekednek, ne zaklassák, és jogtalan útra vámszedés miatt ne kényszerítsék, ezt főként pedig a szakonyiak ne tegyék.³⁰²³ Az oklevél nemcsak arra utal, hogy Szakonyban a soproni ispán felügyelete alatt szedtek közlekedési vámot, hanem arra is, hogy Csepreg irányából Borsmonostorba nem Szakony felé vezetett – teljesen logikusan – az a régi út, amit az apátság használt,

3019 DL 87 130 (Anjou-oklt. XXVI. 169. sz.).

3020 Zichy I. 196. (Anjou-oklt. VI. 171. sz.).

3021 Az út nevét Simaútnak (*Sasinek*, F. V.: Arpád a Uhorsko 29. 5. lábjegyzet) vagy Szamárútnak magyarázzák (*Pauler Gy.: Anonymus külföldi vonatkozásai* 103. 5. lábjegyzet.; *Chaloupecký, V.: Staré Slovensko* 83. 331. lábjegyzet).

3022 1217.: CDES I. 174., (RA 335. sz.); 1256. június 21.: CDES II. 368. (RA 1092. sz.); Vö. DL 92; DF 277 159.

3023 Sopron vm. I. 144–145. (Anjou-oklt. XXIII. 205. sz.).

9. térkép
Borsmonostorból Csepregre vezető út

vámszedés ürügye alatt az apátság népeit mégis a Szakony felé tartó útra kényszerítették. Az apátság a Peresznyén keresztül vezető úton közlekedett.³⁰²⁴ (Vö. 9. térkép.)

Szalacs

(Bihar megye) [Sălacea, RO]

Szalacson sóvámot szedtek, hiszen e település volt az észak-erdélyi sószállítás fő lerakodóhelye.³⁰²⁵ A szalacsi vámot Szent László adományozta a szentjobbi monostornak. Kálmán király azonban a monostor vámjogát visszavette, és Szent László kiváltságlevelét elégette, és majd csak II. Géza adta vissza a vámokat a monostornak.³⁰²⁶

Szalánkemén

(Szerém megye) [Stari Slankamen, SRB]

A szalánkeméni és zimonyi kereskedőktől a budaiak nem szedték be Budán a vámot, ezzel kárt okoztak a Margit-szigeti apácáknak. Ezért 1287. július 6-án IV. László király elrendelte, hogy a budaiak fizessenek kárpótlást az elmulasztott vámokért, mivel Budán azt mindenkinek meg kell fizetnie, még akkor is, ha a

3024 Vö. 1371. január 28.: Sopron vm. I. 391.

3025 Vö. 1233. október 1.: PRT X. 519. (RA 508. sz.); 1233. október 1.: Theiner Mon. Hung. 143–144. (RA 509. sz.)

3026 Simon, M.: Supplementum 93–95.

király oklevelét mutatják be.³⁰²⁷ Mindez arra utal, hogy a szalánkeméni *hospesek* vámmentességi kiváltsággal rendelkeztek, amit IV. László adott meg nekik.

Szalatnya

(Nógrád megye) [Pôtor (Nógrádszentpéter) határában, SVK]

Szalatnya határában a Szalatnya folyón rév segítette az átkelést.³⁰²⁸

Szalók

(Sáros megye) [Nižný Slavkov (Alsószalók), SVK]

1322. június 24-én Károly király Ferenc fia Tamás³⁰²⁹ szepesi várnagynak Szalók falujában hetente szerdai napon megtartott szabad vásárt (*forum liberum*) engedélyezett, a kereskedők és mások, akik áruikkal erre a vásárra mentek, a király oltalma és védelme alatt (*sub nostra protectione et tutamine*) álltak.³⁰³⁰ Szalók 1321-ben került Ferenc fia Tamás birtokába felesége, Anna, Rikalf fia Henrik lánya³⁰³¹ rokonságától.³⁰³²

Szalók

(Veszprém megye) [Nemesszalók, H]

1271-ben Szalók nembeli Him fiai, Him, Péter és Pál³⁰³³ megosztottak Szalók birtokon és úgy egyeztek meg, hogy a Pál földjén tartott vásár hasznát (*Lucrum autem seu utilitatem fori eorum, quod stat et stare debet in Zlouk super terra Pauli memorati*) a testvérek közösen és egyenlő részben fogják birtokolni.³⁰³⁴ A három testvér egyezsége a későbbi időszakban is fennállt. 1336-ban Szalók vásárjövendelmének harmada Péter fiai kezében volt.³⁰³⁵ 1337. február 10-én Him fia Him fia Domokos a maga és fia, András, valamint Him fia László fia Márton maga és testvére Miklós nevében eljárva, a Szalókon megtartott vásár harmadrészét (*tercia parte fori predicti in Zolowk celebrandi*) Pál fiainak, Miklósnak és Pálnak adták.³⁰³⁶ Az egyezés értelmében Him fia Pál fiainak már a vásár kétharmada volt a kezében.

3027 BTOE I. 230–231. (RA 3451. sz.).

3028 DL 69 219 (Anjou-oklt. XXV. 102. sz.).

3029 Vö. Engel P.: Genealógia: Semsei.

3030 AO II. 22. (Anjou-oklt. VI. 646. sz.); Vö. 1322. július 3.: DL 2112 (Anjou-oklt. VI. 669. sz.).

3031 Vö. Engel P.: Genealógia: Rikalf rokonsága 1. tábla: Dunajeci.

3032 Anjou-oklt. VI. 277–279. sz.

3033 Vö. Engel P.: Genealógia: Szalók nem 3. tábla: Hosszútóti.

3034 HO I. 53.; Átírta a veszprémi káptalan 1276-ban, HO I. 69.

3035 DL 69 958 (Anjou-oklt. XX. 65. sz.).

3036 HO I. 171.

Szalóka

(Ung megye) [Szolovka, UKR]

Szalókánál közlekedési vámot, majd a későbbiekben hídvámot szedtek. 1336-ban, amikor Lónyai Jakab fia Jakab és Jakab fia Bencenc fiai, György és János³⁰³⁷ a leleszi prépostsággal egy megegyezés keretében megosztották Szalóka birtokot, a szalócai vám fele-fele arányú birtoklásáról is döntöttek. Megegyeztek abban is, hogy Lónyánál a Csaronda folyón álló hidat lerombolják, és ugyanezen a folyón, de Szalókánál építik fel a hidat, és a szalóki vámot ott szedik majd.³⁰³⁸ Az oklevél arra utal, hogy bár Szalókán szedtek vámot 1336 előtt, az azonban nem egy még létező hídhhoz volt köthető. Szalókát, mely Lónyához tartozott, 1285-ben adományozta IV. László Rosd nembeli Endre fia Mihály özvegyének és második férjének, Lónyai Jakabnak és annak fiainak,³⁰³⁹ mely korábban, 1270-től V. István adománya voltán a fent említett Mihály kezében volt.³⁰⁴⁰ A leleszi prépostság és Jakab örökösei között Szalóka birtok ügyében az 1320-as évek végétől alakult pereskedés.³⁰⁴¹ Az adatok arra utalnak, hogy vámszedés az Árpád-korban még nem volt a birtokon, és annak felállítására 1336-ot megelőzően került sor.

Szalonta

(Borsod megye) [Hejőszalonta, H]

1214-re datált hamis oklevél szerint Boleszló váci püspök a leleszi konventnek adományozta Szalontát az ott tartott *forum liberum*mal együtt. A forrás szerint a helységet Boleszló püspök kereskedőktől vette meg Imre király idejében 82 márkáért, akik egy per nyomán szerezték meg a falut. A per abból fakadt, hogy a szalontai lakosság elvette az Oroszországból jövő kereskedők áruját.³⁰⁴² Mivel az oklevél 14. századi hamisítvány, csak azt feltételezhetjük, hogy a hamisítás idejében már tartottak a faluban vásárt.

Szamobor

(Zágráb megye) [Samobor, HR]

Az Árpád-korban Szamobor mellett az ország határán kapuvámot szedtek, amit Szamoborral együtt 1274-ben IV. László Irizlaus fiának, Oklicsi Ivánnak adományozott.³⁰⁴³ 1281-ben Oklicsi Iván a szamobori kapu- és vásárvám felét (*medietatem tributi nostri in Zamobor, tam de porta, quam de foro*) a Szent Jakab-szigeten lévő cisz-

3037 Vö. Engel P.: Genealógia: Lónyai.

3038 DF 233 618 (Anjou-oklt. XX. 30. sz.).

3039 RA II/2–3. 365.

3040 ÁÚO VIII. 261. (RA 1907. sz.).

3041 1327: Anjou-oklt. XI. 626. sz.

3042 CDES I. 146. (RA 295. sz.).

3043 CDCr VI. 99. (RA 2565. sz.).

terci monostornak adományozta.³⁰⁴⁴ A kapunál határvámot szedtek, ugyanakkor a településen már a 13. század végén vásárt tartottak.

Szamobort 1293-ban III. András Radoszló szlavón bánnak³⁰⁴⁵ adományozta.³⁰⁴⁶ A 14. század elején már a Babonicsok másik ágának a kezén találjuk Szamobort, ugyanis 1314. május 12-én kelt oklevél szerint Ágoston zágrábi püspök Babonics János és testvérei, István szlavón bán és Radoszló³⁰⁴⁷ közötti ügyekben döntött: a püspök a jogtalan vámok között, melyeket elvett tőlük, sorolta fel a hamis szamobori harmincadot (*falsam tricesimam de Zamobor*), ugyanakkor a szamobori vám Istvánnak jutott.³⁰⁴⁸ A Babonicsok a 14. század elején kezdhettek harmincadot szedni – jogtalanul – a településen. 1322. január 28-án I. Károly István bán fiának, Jánosnak adta Szamobort a vásárral, valamint a szárazföldi és vízi vámokkal.³⁰⁴⁹ Ez utóbbi megjegyzés alapján arra következtethetünk, hogy közlekedési vámot is szedtek Szamobornál.

Szamosszeg

(Szatmár megye) [Szamosszeg, H]

Szamosszegnél vízi vámot szedtek a Szamoson átkelőktől. (1290.) május 27-én IV. László elrendelte a Szamoson működő vámszedőknek, valamint a szatmári és németi *hospesek*nek, továbbá a Szatmártól és Németitől egészen Szamosszegig működő vámszedőknek, hogy Balogsemjén nembeli Mihály *comes* és fiai, István és Pál³⁰⁵⁰ azon hajói után, amelyekben váruk³⁰⁵¹ felépítésére (*pro costruzione castrorum*) a Szamos folyón építőanyagot (*lapides aut cementum*) szállítanak, vámot (*ab omni tributo, que in Zomus exigi consueverunt*) ne követeljenek.³⁰⁵² A vám a királyhoz, illetőleg a szatmári ispánhoz tartozhatott, mivelhogy Zsidó nembeli Pető szatmári ispán³⁰⁵³ 1317. május 28-án Balogsemjén nembeli Mihály fia Mihálynak³⁰⁵⁴ ígérte a szatmári ispánságot a szamosszegi és kocsordi vámjával együtt (*cum duobus tributis nostris in Zomusscyg et in Ruchwrd*).³⁰⁵⁵ 1338-ban Druget Miklós szamosszegi officialisa jár el a vámszedést követően jogtalanul Várdai János jobbággyával szemben,³⁰⁵⁶ ami arra utal, hogy a szamosszegi vám ekkor Druget Miklós joghatósága alatt állt. 1332. augusztus 29-én I. Károly Druget Miklóshoz mint ugocsai és szamos-

3044 ÁÚO XII. 341

3045 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

3046 CDCr VII 151. (RA 3948. sz.).

3047 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

3048 DL 86 930 (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

3049 Blagay oklt. 91–92. (Anjou-oklt. VI. 430. sz.).

3050 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ág.

3051 Vö. Csenger (Szatmár megye).

3052 [...] tributariis per Zomus constitutis, ac hospitibus de Zothmar et de Nempty, nec non tributariis in eisdem existentibus, ac etiam aliis tributariis de Zothmar et de Nempti usque in Zomuszygh residentibus – ÁÚO IX. 561. (RA 3559. sz.).

3053 Vö. Engel P.: Genealógia: Zsidó nem 3. tábla: Petőfi és Becski (Becs-kfi).

3054 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ág.

3055 AO I. 428. (Anjou-oklt. IV. 476. sz.).

3056 Zichy I. 548–549. (Anjou-oklt. XXII. 460. sz.).

szegi ispánhoz és nyalábi várnagyhoz intézett oklevelet,³⁰⁵⁷ ami mutatja, hogy az 1330-as évek elejétől felügyelte Miklós a szamoszszegi vámot. 1351-ben pedig a szatmári ispán embere követelt vámot Szamoszszegnél az átkelésért.³⁰⁵⁸

Szamostelek

(Szatmár megye) [Someșeni, RO]

1329. június 12-én I. Károly azokat a vámokat, amelyeket Pok nembeli Miklós vajda fia Móric³⁰⁵⁹ Meggyes és Szamostelek birtokain régóta szokásosan szednek (*ab antiquo exigi consueta*), örökre Móricnak adományozta.³⁰⁶⁰ Nem ismerünk olyan forrást, melyből megtudhatnánk, hogy Szamostelek mikor került a Pok nem birtokába,³⁰⁶¹ vagy hogy e vám mióta állt fenn, illetőleg hogy mely típusba lenne sorolható. Mivel ugyanezen oklevélben Krassó vásárvámját is megkapja Móric, feltehető, hogy Szamostelken közlekedési vámot szedtek, és akár a Szamoson történő átkeléshez is kötődhetett.

Szana

(Alsószlavónia)

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló³⁰⁶² a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a szanai vám Radoszló kezébe került.³⁰⁶³

Szanádrév

(Csanád megye) [Sanad, SRB]

Szanádrév neve (*Zanathreu*)³⁰⁶⁴ a településnél a Tiszán működő révre utal. Szanád azon része, mely Szanádrév nevet viselte, és amelynek közelében átkelőhely lehetett a Tiszán, Csanád nembeli Barnabás fiainak, Domokosnak, Mihálynak és Barnabásnak, valamint Fülöp fiának, Benedeknek,³⁰⁶⁵ illetőleg azok örököseinek a kezében volt.³⁰⁶⁶

3057 DF 274 377.

3058 CD IX/2. 118–119.

3059 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

3060 CD VIII/5. 192. (Anjou-oklt. XIII. 294. sz.).

3061 Vö. Németh P.: A középkori Szatmár megye 274.

3062 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonic (Blagaji).

3063 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

3064 1274: A. A. Rusu: Wesselényi 342.

3065 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

3066 Vö. 1274: A. A. Rusu: Wesselényi 342.; 1340. március 23.: A. A. Rusu: Wesselényi 341–344. (Anjou-oklt. XXIV. 164. sz.).

Szántó

(Fejér megye) [Tass határában, H]

Szántó egyike volt a legkorábbi vásárhelyeknek, amit a településnél a Dunán működő révnek köszönhetett. A veszprémvölgyi apácák görög nyelvű oklevele szerint István Szántón „a szombatui révet hét révésszel, hasonlóan a vásárvámot is” az apácáknak adományozta.³⁰⁶⁷ A veszprémvölgyi apácák 1109. évi megerősítő oklevele szerint a teljes szántói vásárvám (*teloneum fori*) és a kikötő átkelési díja 7 révésszel a kolostor tulajdonát képezte.³⁰⁶⁸ Mivel a görög nyelvű oklevél az átkelőhelyet szombati révnek nevezte, feltételezhető, hogy a vásárt szombati napon tartották meg.

Szántó

(Pilis megye) [Pilisszántó, H]

I. Károly és felesége a csabai és a szántói vámot (*theloneum de [...] et Zantho*) a visegrádi monostornak adományozta a visegrádi vámért cserébe.³⁰⁶⁹ Véltetően a faluban közlekedési vámot szedtek a Szántón keresztül Budára igyekvőktől.³⁰⁷⁰

Szarvashalom

(Békés megye) [Szarvas, H]

Anonymus Gesta Hungarorumában a magyar fejedelmek Szarvashalomnál kelnek át a Körösön,³⁰⁷¹ azaz az Árpád-korban Szarvashalom közelében átkelőhely működhetett a Körös folyón.

Szatmár

(Szatmár megye) [Satu Mare (Szatmárnémeti) része, RO]

A szatmári vámot Szent László a szentjobbi monostornak adományozta, Kálmán király azonban a monostor vámjogát visszavette, és Szent László kiváltságlevelét elégette. II. Géza azonban visszaadta a vámot a monostornak.³⁰⁷² A szentjobbiak későbbi vámbirtoklására adattal nem rendelkezünk.

3067 ÁMTBF 80.

3068 DHA I. 366. (RA 42. sz.) Az oklevél kritikájára I. DHA I. 366.; Vö. 1109: DHA I. 380. (RA 42. sz.) Az oklevél kritikájára I. DHA I. 378.; Átírta Lodomér esztergomi érsek 1296. április 26-án, CD VI/2. 38–42. Az oklevél hamis. *Hóman B.*: Veszprémvölgyi oklevél 172–173.; Lodomér esztergomi érsek 1296. május 12-én, DL 1444.

3069 Doc. Art. Paulin. III. 223.

3070 Nagy út vezetett Szántóról Budára, vö. 1299: iuxta magnam viam, per quam venit de Zantho versus Budam – *Békefi R.*: A pilis apátság I. 419.

3071 SRH I. 102–103.

3072 *Simon, M.*: Supplementum 93–95.

II. András 1230-ban a szatmári német *hospesek*nek a Szamoson a rév vámkive-téstől mentes használatát biztosította úgy, hogy sem a szatmári várispán, sem a király kamaraispánja, sem mások a már mondott hidakon (!) vámmal ne zaklassák őket.³⁰⁷³ A II. András kori adat azt mutatja, hogy a Szamoson működő rév a király, illetőleg a szatmári ispán felügyelete alatt állott. Amikor azonban 1290. május 27-én IV. László elrendelte a Szamoson működő vámszedőknek, hogy Balogsemjén nem-beli Mihály *comes* és fiai, István és Pál³⁰⁷⁴ azon hajói után, amelyekben várak³⁰⁷⁵ fel-építésére (*pro costruzione castrorum*) a Szamos folyón építőanyagot (*lapides aut cementum*) szállítanak, vámot (*ab omni tributo, que in Zomus exigi consueverunt*) ne követeljenek,³⁰⁷⁶ ennek betartására a szatmári és németi *hospeseket*, valamint a Szatmártól és Németitől egészen Szamosszegig működő vámszedőket szólította fel. I. Károly 1331-ben szintén hozzájuk intézte oklevelét, melyben felszólítja őket, hogy a désvári *hospeseket* haladásukban ne akadályozzák.³⁰⁷⁷ Mivel a szatmáriak 1264. évi kiváltságlevele nem tartalmaz a vámszedési jog átruházására vonatkozó adatot, gondolhatnánk, hogy 1230 után a szatmáriak magukhoz vonták a vámszedést a szamosi révben. Ennek azonban ellene mond egy 1351-ben kelt oklevél, mely a Szatmár és Németi közötti (*inter ipsas duas civitates Zathmar et Nemphy*) vámszedést a szatmári ispán jogaként tünteti fel.³⁰⁷⁸ Az adatokban rejlő ellentmondást csak úgy tudjuk feloldani, ha feltételezzük, hogy a rév vám a szatmári ispán, a folyón közlekedőktől szedett vízi vám a szatmári és németi *hospesek* kezelése alatt állt.

Szatmár mint világi központ már a 13. század előtt vásáros hely lehetett. A vásár kialakulását elősegítette, hogy Szatmárnál rév működött a Szamos folyón, valamint fontos utak találkozási pontjaként szolgált.³⁰⁷⁹ A hetivásárt feltehetően pénteken tartották, mivel 1264-ben István ifjabb király *forum liberum* tartását biztosította a szatmári *hospesek*nek péntekenként, mint azelőtt.³⁰⁸⁰ Az oklevélben megtalálható a szatmáriak kereskedelmének védelme a bor és a posztó vonatkozásában: István ifjabb király elrendelte, hogy sem az *officialisok*, sem más idegenek a csapszékben bort, sem az idegen kereskedők posztóikat kicsiben ne árulhassák.³⁰⁸¹ A szatmáriak bortermelése, illetőleg a borral való kereskedelmüknek védelme jelentkezik a borra vonatkozó vámmentesség megadásában is.³⁰⁸² A posztó idegen kereskedő általi árusításának korlátozása már kevésbé érthető. Egyedüli magyarázatként az jöhet szóba, hogy a szatmári kereskedők szerették volna a posztó árusításából származó

3073 RHMA 427. (RA 462. sz.).

3074 Vö. Engel P.: Genealógia: Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ága.

3075 Vö. Csenger (Szatmár megye).

3076 [...] tributariis per Zomus constitutis, ac hospitibus de Zothmar et de Nemphy, nec non tributariis in eisdem existentibus, ac etiam aliis tributariis de Zothmar et de Nemphy usque in Zomuszygh residentibus – ÁÚO IX. 561. (RA 3559. sz.).

3077 UGDS I. 446–447. (Anjou-oklt. XV. 345. sz.).

3078 CD IX/2. 118–119.

3079 Ismerjük a Szatmárból Semjénbe vezető utat, vö. 1319. június 27.: AO I. 527. (Anjou-oklt. V. 508. sz.); Szalárdról Székelyhidán át tartott az út Szatmárba, vö. 1325. október 12.: AO II. 217. (Anjou-oklt. IX. 458. sz.).

3080 RHMA 506. (RA 2133. sz.).

3081 RHMA 505.

3082 RHMA 506.

hasznát lefölni. A posztó iránti kereslet ebben az időszakban már nagy volt, amit a vásárvámszabályzatok posztókra vonatkozó részletes tételei mutatnak (Buda, Esztergom). Az Anjou-korban már hétfőnként is tartottak vásárt, mely 1322-ben vásári kihirdetés színhelye volt.³⁰⁸³

Szávaszentdemeter

(Szerém megye) [Sremska Mitrovica, SRB]

III. Béla a Száva folyó melletti Szent Demeter görög kolostort az átkelési joggal (*cum... iure passagii*) a jeruzsálemi Szent Theodosius-monostornak adományozta.³⁰⁸⁴ Ebből a rendelkezésből az is kiderül, hogy a rév a szávaszentdemeteri görög kolostorhoz tartozott, majd III. Béla adományaként került a jeruzsálemi Szent Theodosius-monostorhoz, amely III. Honorius pápa oklevele szerint még a 13. század elején is birtokolta ezen átkelőt.³⁰⁸⁵

Szebelléb

(Hont megye) [Sebechleby, SVK]

Az esztergomi káptalan Szebelléb falujában lakó emberei területileg korlátozott vámmentességet kaptak II. András királytól 1222-ben, mely Hont megye vámszedő helyeire vonatkozott.³⁰⁸⁶ Ennek ellenére 1329. május 14-én az esztergomi káptalan a Szebelléb falujukban lakó népeket felmentette a Hont megyei Németi falujában szedett vámja alól (*a solucione tributi, quod in villa nostra Neymthy vocata, pro nobis exigi consuevit [...] sint exempti*). A kiváltság azonban kikötést is tartalmazott, amennyiben arról rendelkezett, hogy ha valaki közülük mások javainak saját neve alatt, vám fizetése nélkül történő átvitelével próbálkozna, és erről a káptalan vámszedője vagy a káptalan tudomást szerezne, akkor a jogtalanul átvitt javak vagy a visszaélést elkövető javaiból annyi, mint azok értéke, elkobozható.³⁰⁸⁷

Szeben

(Szászföld) [Sibiu (Nagyszeben), RO]

Szebenben keddenként tartottak vásárt, melynek kialakulása még az Árpád-korra tehető.³⁰⁸⁸

3083 CD VIII/2. 394. (Anjou-oklt. VI. 447. sz.).

3084 Theiner Mon. Hung. 10.

3085 1218. január 29.: Theiner Mon. Hung. 9–11.

3086 1222: CDES I. 202–203. (RA 381. sz.); 1222 körül: CDES I. 205–206. (RA 388. sz.).

3087 MES III. 146. (Anjou-oklt. XIII. 251. sz.).

3088 Vö. 1309: UGDS I. 259.; 1328. május 8.: UGDS I. 419. (Anjou-oklt. XII. 249. sz.).

Szebenye

(Abaúj megye) [Szalaszend területén, H]

Szebenye föld 1245. évi határjárása egy révet említett az egyik határpontként,³⁰⁸⁹ mely a települést átszelő Ronkva folyón biztosíthatta az átkelési lehetőséget.

Szécs

(Zemplén megye) [Sečovce (Gálszécs), SVK]

1336-ban Simon fia Tamás Kereplye birtokát, melyhez Szécs falu – melynek határain belül feküdt Kereplye birtok – vásárának haszna (*ac utilitate fori, quod in villa Zeech intra cuius metas ipsa possessio Kereplye existit*) is tartozott, Jánosnak és Máténak³⁰⁹⁰ engedte át³⁰⁹¹ Szendrő birtok harmadáért.³⁰⁹² Kereplye és Szécs mint Borostyán várának³⁰⁹³ tartozékai 1321. február 10-én I. Károly király adományából kerültek egy csere során Tamás fiainak, Baksa fiainak, Detre fiainak, György fiainak, Dénes fia Gergelynek, Simon fia Tamásnak³⁰⁹⁴ birtokába, mely várat az uralkodó Petenye fia Pétertől vett el.³⁰⁹⁵ Szécs a 14. század második felétől vámszedő helyként jelenik meg.³⁰⁹⁶

Szécsény

(Nógrád megye) [Szécsény, H]

1330-ban vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt,³⁰⁹⁷ a hetivásárt szerdai napon tartották.³⁰⁹⁸ A vásár kialakulásának pontos idejét nem ismerjük. Szécsényt a 13. század közepe óta a Kacsics nembeli Falkos és utódai³⁰⁹⁹ birtokolták.³¹⁰⁰ Szécsény több esetben is a családi osztozkodás részét képezte, azonban az itt tartott vásárra egyetlen esetben sem történt említés.³¹⁰¹ Ez talán arra utalhat, hogy a vásárt nem a Kacsics nembeliek birtokolták, hanem az azon lakók rendelkeztek vásártartási joggal. Mivel Szécsényt 1321 előtt felégették,³¹⁰² újratelepítéséhez bizonyosan kiváltságok biztosítására volt szükség, így a vásár felállítását ezen időpont utánra helyezzük. A település jelentős fejlődésen ment keresztül az 1330-as évek-

3089 CDES II. 138. (RA 819. sz.); Szentpétery Imre gyanúsna véli az oklevelet. Uo.

3090 Vö. Engel P.: Genealógia: Pányoki rokonság 1. tábla: Pálóci.

3091 Zichy I. 494.

3092 Vö. 1339. május 8.: AO III. 551. (Anjou-oklt. XXIII. 258. sz.).

3093 A várat 1312–1316 között építették, Fügedi E.: Vár és társadalom 112.

3094 Vö. Engel P.: Genealógia: Baksa rokonsága 1. tábla.

3095 CD VIII/2. 294. (Anjou-oklt. VI. 39. sz.).

3096 1355: Zichy II. 617.; 1355: Zichy II. 643.

3097 CD VIII/6 116. (Anjou-oklt. XIV. 374. sz.).

3098 1375. április 20.: DL 65 787.; 1415. szeptember 8.: ZsO V. 1038. sz.

3099 Vö. Engel P.: Genealógia: Kacsics nem 3. tábla: Libercsei ág.

3100 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 297.

3101 1293: ÁÚO X. 121–123.; 1299: ÁÚO X. 345–347.; 1333: AO III. 44–52. (Anjou-oklt. XVII. 488. sz.).

3102 Vö. AO I. 641. (Anjou-oklt. VI. 380. sz.).

ben, hiszen 1332-ben Tamás erdélyi vajda engedélyt kap a birtokon kolostor és templom építésére – melynek építését az oklevél kiállítása előtt már meg is kezdte –,³¹⁰³ 1334-ben pedig kijárta az uralkodónál, hogy lakói ugyanazokkal a szabadságokkal bírijanak, mint Buda város polgárai és fallal övezze a várost.³¹⁰⁴

Szederkény

(Baranya megye) [Szederkény, H]

1272-ben Nyomja hídja melletti (*iuxta pontem Namya*) Szederkényt Szolnok nembeli Szolnok fia Péter fia Péter a Margit-szigeti apácákra hagyta.³¹⁰⁵ Az Anjou-kor elején már Óvári Konrád fia Jakab fiai, Konrád és Miklós³¹⁰⁶ tiltakoztak amiatt, hogy Szederkény birtokukat Szentmágozs nembeli Logretus fia János³¹⁰⁷ vásárlás címén magának akarja,³¹⁰⁸ aki azonban még ugyanezen évben lemondott a birtok megvásárlásáról.³¹⁰⁹ 1322-ben Jakab fiainak, Konrádnak és Miklósnak Szederkény faluját a Margit-szigeti apácák birtokainak *inquisitora* foglalta el,³¹¹⁰ aki beszedte a birtokon a vámot (*tributum ipsorum filiorum Jacobi in ipso possessionem Zederken exigi*).³¹¹¹ Amikor 1330. április 25-én a pécsi káptalan előtt Konrád fia Jakab fiai, Miklós és Konrád megosztottak birtokaikon, és Szederkényt Konrád kapta meg, az oklevél csak a nyomjai vámot említette, a Szederkényben szedettet nem.³¹¹²

Szeged

(Csongrád megye) [Szeged, H]

Szegednél a Tiszán rév működött, mely a Tisza–Maros torkolatánál valamivel délebbre helyezkedett el. Györffy György szerint a szávaszentdemeteri kolostor által bírt Boldogasszony-egyházát Szeged környékére helyezhetjük, itt bírhatott III. Béla adományából hajókkal a görög monostor.³¹¹³ Ez azonban még nem azt jelentette, hogy a révet ők működtették, hiszen Szigetfőnél, ahol a veszprémvölgyi kolostornak voltak révészei, a pannonthalmi kolostor is rendelkezett hajókkal.³¹¹⁴ A révet Eufrozina királyné 1193 előtt Szeged egy részével együtt³¹¹⁵ a székesfehérvári

3103 Theiner Mon. Hung. I. 547–548.

3104 AO III. 71–72.

3105 BTOE I. 128.; Átírta IV. László 1281-ben, ÁÚO XII. 331. (RA 3125. sz.).

3106 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 1. Óvári ág 1. tábla.

3107 Vö. Engel P.: Genealógia: Szentmágozs nem 3. tábla: Alsáni.

3108 Anjou-oklt. V. 485. sz.

3109 Anjou-oklt. V. 712. sz.

3110 Koszta L.: A pécsi kpt. oklevelei 1301–1324. 12. (Anjou-oklt. VI. 847. sz.).

3111 DF 259 817 (Anjou-oklt. VI. 872. sz.).

3112 DL 97 383 (Anjou-oklt. XIV. 220. sz.).

3113 1218. január 29.: Theiner Mon. Hung. 10.

3114 Györffy Gy.: A szávaszentdemeteri monostor 360–361. Vö. Szigetfő.

3115 A kutatás Alszegeddel azonosítja, vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 901.; Kubinyi A.: Városfejlődés az Alföldön 116.

kereszteseknek adományozta.³¹¹⁶ Feltehetően az adomány a révnél szedett vámra is vonatkozott, későbbi birtoklásukra azonban adattal nem rendelkezünk. 1273-ban Lodomér váradi püspök oklevele szerint már a szegedi vám (*de tributo Zegned*) teljesen a váradi káptalan kezében volt.³¹¹⁷ A 14. századi váradi statútumban a vám (*tributum, quod in Sceged exiguntur*) egyharmada a váradi káptalan, a fennmaradó kétharmada a püspökség birtokában mutatkozik.³¹¹⁸

A Szegeden tartott vásár már igen korán kialakulhatott, ami a település gazdasági szerepéből – elsősorban a sószállító útvonal menti elhelyezkedéséből – fakadt. A 14. század elején a szegedi várnagy széplaki jobbágyokat fogatott el a szegedi felső vásáron (*in superiori foro de Zeged*).³¹¹⁹ Mindez pedig arra utal, hogy Felsővárosban már ekkor megtartották azt a csütörtöki vásárt, amire csak 1431. október 14-i vásárendéellyel rendelkezünk,³¹²⁰ és ez nem a szegedi *hospesek* felügyelete alatt állt. Mégis nem ezt tekinthetjük Szeged legkorábbi vásárának, hanem a rév mellett kialakultat, amit hétfőnként tartottak a Palánkban.³¹²¹

II. Ulászló király 1498. június 4-én kelt oklevele szerint IV. Béla és III. András Buda és Fehérvár város kiváltságait adományozták Szeged városának, melynek megfelelően a vámot sem kellett fizetniük.³¹²² Kristó Gyula szerint legkorábban 1242-ben, de még valószínűbb, hogy 1244-ben, legkésőbb 1247-ben nyerték el a szegedi *hospesek* kiváltságukat.³¹²³ A szakirodalom egy része úgy gondolja, hogy Szeged fokozatosan szerezte meg egyre bővülő vámmentességi kiváltságát a középkor folyamán,³¹²⁴ másik része a IV. Bélától kapott országos vámmentesség megszerzésével számol.³¹²⁵

Szeghalom

(Békés megye) [Szeghalom, H]

Anonymus *Gesta Hungarorum*ában Tas és Szabolcs Szeghalomnál akart átkelni a (Sebes-)Körösön.³¹²⁶ A névtelen szerző adata arra utal, hogy a településnél átkelőhely működött.

3116 ÓMO 59. (RA 155. sz.).

3117 UGDS I. 123.

3118 *Bunyitay V.*: A váradi kpt. statútumai 57.

3119 *Petrovics I.*: Oklevelek Szeged történetéhez 62.; Az oklevél datálatlan, a benne szereplő Dorozsma nembeli Szentmihályi Mihály és Farki Tamás a 14. század elején éltek. Vö. *Engel P.*: Genealógia: Dorozsma nem 6. tábla: Szentmihály; Dorozsma nem 1. tábla: elágazás.

3120 Szeged tört. IV. 31–32.; Nem ismeretlen a középkori Magyar Királyságban az az eljárás, hogy egy már meglévő vásár később is kap vásárendélyt a korábbi privilégiumra való utalás nélkül.

3121 1407. július 29.: ZsO II. 5649. sz.; 1407: DL 92 290; Vö. *Mályusz E.*: Városi élet 42.

3122 EFHU III/2. 102–103.

3123 *Kristó Gy.*: A szegedi hospeskiváltság 32–33.

3124 Vö. *Blazovich L.*: Szeged középkori jogi helyzete 84–87.

3125 *Varga F.*: Szeged története 34.; *Kubinyi A.*: Városfejlődés az Alföldön 189.

3126 SRH I. 70.

Szék(akna)

(Doboka megye) [Sic, RO]

1291-ben III. András Tordaakna *hospeseinek* azon szabadságokat adta, amelyekkel Désakna, Szék és Kolozs *hospesei* rendelkeznek. Péntek reggeltől szombat estig tartó vásáraikra érkezők vámot nem fizetnek, ahogy a Tordán lakó *hospesek* áruai után sem követelhetnek vámot. Valamint Szent Márton ünnepe (november 11.) előtt nyolc napon át maguknak vághatnak sót, amit utána maguk árusíthatnak el.³¹²⁷ Székakna területén fontos sóbánya működött, az ott lakó *hospesek* egyik fő kereskedelmi árucikke is ez lehetett. Székaknán a vásárt a Tordaakna *hospeseinek* adott kiváltságlevél alapján feltételezhetjük.

Székelyhíd

(Bihar megye) [Sacueni, RO]

Székelyhídon neve alapján a székelyek hídja állt,³¹²⁸ mely a Szalárdról Szatmárba vezető út átkelőhelye volt az Ér folyón. Az itt szedett vámra csak az Anjou-korból maradt fenn adatunk, amikor régóta szedett vámnak (*exigi consuetum est et fuit ab antiquo*) nevezik,³¹²⁹ ami feltételezi, hogy már az Árpád-korban vámszedő helyként számolhatunk vele. 1325-ben I. Károly vizsgálatot rendelt el, hogy Szalárd és Szatmár között az Olaszin vagy a Székelyhídon átvezető út-e az egyenesebb. A váradi káptalan által lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy a Székelyhídon keresztül vezető út egyenesebb és használatosabb (*magis directam et publicam*), mint az Olaszin átvezető. Ezért 1325. október 12-én I. Károly visszavonta az olaszai vámot illető adományát, melyet Cine Péternek, valamint fiainak, Dubónak és Marótnak, továbbá testvérének, Bekének biztosított, Gutkeled nembeli Dorog fia Péter fiainak, Joachimnak és Péternek³¹³⁰ pedig visszaadta a székelyhídi vámot. A király ugyanakkor megparancsolta a kereskedőknek és másoknak, akik Szalárd és Szatmár között közlekednek, hogy csak a Székelyhídon keresztül vezető utat használják, ahol kötelesek megfizetni a törvényes és szokásos vámot.³¹³¹ Székelyhidat a tatárjárás előtt már a Gutkeled nembeliek birtokolták. A tatárjárás óta Geregye nembeli Pál *comes* és fiai, Miklós, Écs, István és Geregye³¹³² foglalták el, de 1278. szeptember 1-jén IV. László Gutkeled nembeli Dorog fiainak, Péternek, Lőrincnek és Miklósnak³¹³³ visszaadta Székelyhíd birtokot.³¹³⁴ Az 1290-es években Borsa nembeli Roland erdélyi vajda³¹³⁵ kezében volt.³¹³⁶ 1317-ben, majd 1323-ban I. Károly

3127 UGDS I. 182. (RA 3755. sz.).

3128 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 666.

3129 1325: AO II. 219. (Anjou-oklt. IX. 458. sz.).

3130 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

3131 AO II. 219.

3132 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. tábla: Écs ága.

3133 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

3134 ÁÚO IX. 196–197. (RA 2895. sz.).

3135 Vö. Engel P.: Genealógia: Borsa nem 1. Kopasz ága 1. tábla.

3136 Vö. ÓMO 113.

megegerősítve IV. László 1278. évi oklevelét, újra Gutkeled nembeli Dorog fia Péter fiainak, Ivánnak és Péternek adományozta Székelyhidat.³¹³⁷ 1333-ban Péter fiai, Joachim és Péter Székelyhidat a vámmal együtt (*cum tributo et telonio*) lánytestvérüknek és fiának, Mihály fia Péternek adták, amennyiben örökösök nélkül halnának meg. Ha viszont Péter halna meg gyermektelenül, a birtok Dorog fiainak nemzetsége kezébe kerül.³¹³⁸ 1338-ban Dorog unokáinak birtokosztálya során Székelyhid a vámmal együtt Dorog fia Péter fiainak, Péternek és Joachimnak jutott.³¹³⁹

Székelyvásárhely

(Torda megye) [Târgu Mureș (Marosvásárhely), RO]

Székelyvásárhely az Árpád-kori forrásanyagban csak latin névváltozatban jelenik meg (*in foro Siculorum*),³¹⁴⁰ ami jól mutatja, hogy legkésőbb a 13. század második felében már a székelyek vásáros helye volt. A vásár kialakulását elősegítette, hogy fontos vízi útvonal, a Maros folyó mentén helyezkedett el.

Szeli

(Pozsony megye) [Dolné/Horné Saliby (Alsó- és Felsőszeli), SVK]³¹⁴¹

1158-ban egy hamis oklevél szerint II. Géza király a nyitrai püspökségnek adta Szeli harmadrészét a vásári censusszal együtt (*cum [...] ac censu fori*).³¹⁴² 1271. augusztus 31-én V. István király megerősítette, hogy a Dudvág melletti teljes Szeli birtok a révvel és a vámokkal (*cum tributis*) együtt I. László és II. Géza király adományából a püspökségé.³¹⁴³ A településnél említett rév a Dudvágon segíthette az átkelni szándékozókát. Vélhetően a vásáron és a réven is vámszedéssel kell számolnunk.

Szelmenc

(Ung megye) [Veľké Slemence (Nagyszelmenc), SVK]

Szelmenc 1335. évi határjárása *Remethehyda* nevű hidat adta meg egyik határpontként az Izen folyón.³¹⁴⁴

3137 1317. december 11.: CD X/2. 787. (Anjou-oklt. IV. 656. sz.); 1323. december 8.: DL 1007 (Anjou-oklt. VII. 630. sz.).

3138 DL 98 358 (Anjou-oklt. XIX. 321. sz.).

3139 Zichy I. 532. (Anjou-oklt. XII. 152. sz.).

3140 1300 körül: HO VII. 318.; 1323-ban Székelyújvásárhelyként (Novum Forum Siculorum) jelenik meg, DF 277 256.

3141 Györffy György Alsó- és Felsőzélával [Dolné/Horné Zelenice] azonosította. *Györffy Gy.: Történeti földrajz* IV. 489.; Richard Marsina Alsó- és Felsőszelivel [Dolné/Horné Saliby] azonosítja az 1271. évi oklevél alapján, melyben a Dudvág melletti helyként szerepelt. *Marsina, R.: Študie k Slovenskému diplomatúru* 203.

3142 CDES I. 83. (RA 94. sz.).

3143 CD VII/2. 152. (RA 2106. sz.).

3144 AO III. 160. (Anjou-oklt. XI. 159. sz.).

Szemenye

(Zala megye) [Muraszemenye, H]

1322. május 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklósnak³¹⁴⁵ visszaadta az apjától, Istvántól Henrik fia János³¹⁴⁶ által elfoglalt, majd a királyhoz került Lendva várát tartozékaival együtt, melyek között megtaláljuk Szemenye birtokot, és – az oklevél egyik átirata szerint – az ott szedett vámot (*cum tributo in eodem exigi solito*).³¹⁴⁷ Amikor 1323-ban I. Károly megerősítette Hahót fia István fia Miklóst Zala megyei birtokaiban, Szemenye nem szerepelt a birtokolt javak között.³¹⁴⁸ Az itt szedett vámok csak 1469-ben említik újra,³¹⁴⁹ és sem 1381-ben, amikor Hahót nembeli Miklós fiai, István, János, Miklós és László³¹⁵⁰ között került sor birtokosztályra,³¹⁵¹ sem 1389-ben, amikor János bán és István bán fiai osztoztak meg Lendván, nem említették a Szemenyén szedett vámot.³¹⁵² Szemenyén a Murán – Szemenye és Letenye között – rév működött,³¹⁵³ ahol vámot is szedtek a késő középkorban,³¹⁵⁴ talán a rév és a hozzá kapcsolódó vámszedés már a korábbiakban is fennállt.

A településen hetivásárt is tartottak. 1325. április 8-án I. Károly Hahót nembeli Miklós számára visszaállította a Mura melletti örökölt Szemenye birtokán a régóta megtartott – majd a békétlen időkben feledésbe merült – hétfőnkénti vásárt, olyan módon, ahogy azt régen is megtartották, azaz az oda érkező kereskedők és mások áruikkal és dolgaikkal szabadon jöhetnek, vámot nem kell fizetniük.³¹⁵⁵

Szenc

(Pozsony megye) [Senec (Szenc), SVK]

1335-ben hétfői hetivására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³¹⁵⁶ A vásár legkésőbb a 14. század elején alakulhatott ki, melyet elősegíthetett, hogy Cseklészről nagy út vezetett ide.³¹⁵⁷

3145 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

3146 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

3147 DL 37 364. Az oklevél hamis, I. Anjou-oklt. VI. 559. sz.

3148 Vö. CD VIII/2. 461.

3149 DL 16 853.

3150 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai).

3151 DL 6801.

3152 DL 7467. (ZsO I. 940. sz.).

3153 1381: DL 6801.; 1394: ZO II. 264.

3154 Vö. 1469: DL 16 853.

3155 DL 2293 (Anjou-oklt. IX. 126. sz.).

3156 1335. február 4.: DL 2877. (Anjou-oklt. XIX. 64. sz.).

3157 Vö. 1324: CD VIII/2. 527.

Szencse

(Bars megye) [Podhájska (Bellegszenecse) része, SVK]

Szencse csütörtöki hetivására 1336-ban háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³¹⁵⁸ A vásár kialakulására és egyéb történetére vonatkozó adattal nem rendelkezünk.

Szenic

(Nyitra megye) [Senica, SVK]

Szenicnél közlekedési vámot szedtek, mely legkésőbb IV. Béla uralkodása alatt létezett már, ugyanis amikor 1273. május 23-án IV. László király Csák nembeli Máté mester fia Péter mesternek³¹⁵⁹ adományozta Szenic birtokot a vámmal (*cum tributo eius*) együtt, megjegyezte, hogy azt IV. Béla idején Pok nembeli Móric mester³¹⁶⁰ birtokolta.³¹⁶¹ Az 1273. évi oklevél 1274. december 31-én történő megerősítéséből kiderül, hogy Péternek az udvarból történő száműzetése alatt Héder nembeli Henriknek³¹⁶² adományozta Szenicet az uralkodó, ám ekkor ezen oklevelet érvénytelennek nyilvánította.³¹⁶³ Midőn 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, a Szenicen szedett vám mértékét is meghatározta. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncsának mondott szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni.³¹⁶⁴

Szentbenedek

(Kolozs megye) [Cluj-Mănăştur (Kolozsmonostor) mellett, RO]

Szentbenedek és Szászfenes között a Kis-Szamoson rév működött.³¹⁶⁵

Szentendre

(Pilis megye) [Szentendre, H]

1318. június 29-én I. Károly többek között a Szentendre falut a fát szállító hajók és szekerek után fizetendő vámmal együtt (*cum tributo quod debetur de navibus et curribus qui ibidem ex lignis honerantur*) elvette István veszprémi püspöktől, és a visegrádi királyi várhoz csatolta.³¹⁶⁶ Még ugyanezen a napon az elvételt, és a király

3158 DL 90 647 (Anjou-oklt. XX. 395. sz.).

3159 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencsényi ág 1. tábla.

3160 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

3161 ÁÚO IX. 15. (RA 2364. sz.); Átírta IV. László 1274. december 31-én, ÁÚO IX. 73–75. (RA 2569. sz.).

3162 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

3163 ÁÚO IX. 74. (RA 2569. sz.).

3164 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

3165 Vö. 1297. június 12.: CD VI/2. 105.

3166 DF 200 098 (Anjou-oklt. V. 175. sz.).

által elvett javakért felajánlott cserét a püspök elfogadta.³¹⁶⁷ Szentendre területét a veszprémi püspökség alapításától kezdve birtokolta,³¹⁶⁸ azonban hogy itt mikortól bírt vámszedési joggal – mely úgy tűnik, csak a fára vonatkozott –, nem tudjuk megmondani.

1320. július 19-én I. Károly a szentendrei királyi népek áruit és javait felmentette Buda és Esztergom között a vámfizetés alól, ami azonban nem vonatkozott a Margit-szigeti apácák által bírt vámrá,³¹⁶⁹ vagyis a budai vásárvámrá. Mindez azt is jelenti, hogy nemcsak a két város közötti területen, hanem ezekben a városokban is vámmentességet élveztek a szentendreiiek.

Szenterzsébet

(Pest megye) [ma Budapest része, H]

1335-ben I. Károly engedélyével Wulfin budai polgár³¹⁷⁰ Szenterzsébetet az ott régtől fogva szedett vámmal együtt lányának, Margitnak, Polyan fia András fia Péter³¹⁷¹ feleségének és gyermekeiknek, Jánosnak és Péternek adta.³¹⁷² A vámról több adattal nem rendelkezünk.

A szenterzsébeti *hospesektől* V. István (1270.) augusztus 28-án kelt privilégiuma értelmében az ország vámszedői, különösen a budai és a pesti vámszedők árui után sem vásárra menet, sem visszajövet vámot nem követelhettek.³¹⁷³ E mentesség miatt a 14. század végén a szenterzsébetiek vitába keveredtek a Margit-szigeti apácákkal, és ez utóbbiaknak adott igazat Jolsvai Leusták nádor, a szenterzsébetieket pedig kötelezte, hogy az apácák pesti és budai vámszedőinek árui után vámot fizessenek.³¹⁷⁴

Szentes

(Csongrád megye) [Szentes, H]

Szentesnél a Kurca folyón valószínűleg rév működött. 1075-ben I. Géza a Kurca folyó vámja (*tributum super aliam aquam, que dicitur Curicea*)³¹⁷⁵ királyi részének a felét (*medietatem regie partis*), azaz a vám egyharmadát a garamszentbenedeki monostornak adományozta.³¹⁷⁶ 1209. május 15-én III. Ince pápa megerősítette a

3167 CD VIII/7. 121–122. (Anjou-oklt. V. 177. sz.); vö. 1318: DF 200 100 (Anjou-oklt. V. 178. sz.).

3168 Vö. 1318. június 29.: DF 200 098. és 1009: DHA I. 52., ez utóbbi értelmezéséhez lásd Györffy Gy.: Pest-Buda 81.

3169 AO I. 571. (Anjou-oklt. V. 857. sz.).

3170 Személyére l. Kubinyi A.: Budai német patriciátus 475.

3171 Vö. Engel P.: Genealógia: Rikalf rokonsága 1. tábla: Dunajeci.

3172 [...] cum tributo in praenarrata villa Zenthelsebeth exigi ab antiquo consueto – DL 2932. (Anjou-oklt. XIX. 409. sz.).

3173 EFHU III/2. 60. (RA 1960.).

3174 DL 7918 (ZsO I. 3564. sz.).

3175 A vámot a szakirodalom Szenteshez köti, vö. Sima L.: Szentes 60.; Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 904.

3176 DHA I. I. 218. (RA 20. sz.), Az oklevél interpolált, vö. DHA I. I. 211–212.

garamszentbenedeki kolostort javaikban – köztük a vámokban –, azonban nem említette a Szentesnél szedett vámot.³¹⁷⁷ Későbbi oklevelekben sincs nyoma a kolostor vámbirtoklásának. Elképzelhető, hogy a Kurca folyó vámjára vonatkozó rész interpoláció eredménye.

Szentgrót

(Zala megye) [Zalaszentgrót, H]

Két 1247. évi hamis oklevél szerint Türje nembeli Szentgróti Dénes bán³¹⁷⁸ a Zala folyó melletti szentgróti vám felét (*cum medietate tributi*) a türjei kolostorra hagyta.³¹⁷⁹ A település Zala folyó melletti elhelyezkedése arra utal, hogy vízi vámot szedhettek,³¹⁸⁰ Holub József szerint vámja talán hídvám volt.³¹⁸¹

Szentgyörgy

(Keve megye) [Žitište (Bégaszentgyörgy), SRB]

Kartal nembeli Tamás illyédi várnagy és testvére, Etele³¹⁸² I. Károly 1319. évi adományaként birtokolta Szentgyörgyöt,³¹⁸³ ahol vámszedést is gyakoroltak. 1342-ben Domokos becskereki falunagy többedmagával Etele Szentgyörgy nevű birtokára ment, a vám jelét, a keresztet (*signum tributi videlicet crucem*) feltörték, a vámházból (*domus ipsius tribut*) 3 márka dénárt és 500 sót elvittek, valamint terményekkel rakott hajókat vittek el és egyéb gonoszítottakat követtek el.³¹⁸⁴ A település a Béga folyó mellett helyezkedett el, így a megrakott hajók is e vízen közlekedhettek, és feltehető – főképpen a só említése miatt –, hogy a vámszedés is a vízi közlekedéshez kötődött, esetleg rév is működött a településnél, mely Kanizsa felől, Csesztreg érintésével Fövény felé vezető út³¹⁸⁵ átkelőhelye lehetett a Bégán.

Szentgyörgy

(Pozsony megye) [Svatý Jur, SVK]

1209-ben II. András király a Hontpázmány nembeli Sebus ispánnak³¹⁸⁶ adományozta Szentgyörgy prédiomot, vámszedéstől mentes vásártartást engedélyezett

3177 CDES I. 118–119.

3178 Vö. Engel P.: Genealógia: Türje nem Szentgróti.

3179 1247. szeptember 5.: ZO I. 18. (RA 860. sz.); 1247. szeptember 22.: ZO I. 20.

3180 Vásárát csak a 14. század végén említik, amikor háromvásáros kikiáltás színhelye. Vö. 1398. február 15.: PRT X. 605. (ZsO I. 5185. sz.); Vö. Kubinyi A.: Vásárok Zala megyében 59.

3181 Holub J.: Zala vármegye vámhelyei 55.

3182 Vö. Engel P.: Genealógia: Kartal nem 2. tábla: Etele (íttebei, kartali).

3183 Anjou-oklt. V. 507. sz.

3184 ÓMO 158–159. (Anjou-oklt. XXVI. 602. sz.).

3185 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 312.

3186 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 1. tábla.

neki (*forum ab omni exactione tributi liberum possideat*) a területen olyan kiváltsággal, hogy a vámszedők a vásárra menőket sem zaklathatták vámmal.³¹⁸⁷ 1216-ban II. András új pecsétje alatt megerősítette saját 1209. évi oklevelét Szentgyörgy prédiúmról, mivel a korábbi oklevélen szereplő pecsét Gertrúd királyné meggyilkolásakor elveszett.³¹⁸⁸

1325. április 24-én Szentgyörgyi Ábrahám fiai, Sebes és Péter³¹⁸⁹ egyezsége léptek a nagyszombatiakkal, valamint a hozzá tartozó Gerencsér és Magyarád lakóival a Szentgyörgy birtokon folytatott szőlőművelés tárgyában, melynek során a Szentgyörgyiek kötelezték magukat, hogy az üres kocsik, az üres hordók, csöbrök és korsók, kapák és *suberek*, valamint az élelem és más dolgok után, amelyeket a polgárok az ő birtokaikra visznek, valamint szolgálók és vincelléreik után nem szednek vámot (*tributum*) polgároktól, kivéve, ha kereskedni akarnak a vitt dolgaikkal. Ugyanakkor a nagyszombatiak vállalták, hogy a birtokot elhagyó borszállító szekér után 6 bécsi dénár vámot fizetnek.³¹⁹⁰

Szentgyörgy

(Zala megye) [Juraj u Trnju (Tüskeszentszentgyörgy), HR]

Szentgyörgynél rév működött a Dráván, mely Pok nembeli Móric³¹⁹¹ kezében volt, aki 1267-ben a rév vámjának tizedét (*decimam partem tributi portus nostri*) a mórichi-dai Szent Jakab-monostornak adta.³¹⁹²

Szentimre

(Bihar megye) [Săntimreu (Hegyközszentimre), RO]

1291. január 10-én III. András megparancsolta Bertalan váradi püspöknek és bihari ispánnak, hogy a pelbárthidai vámot sértő, a váradi püspökség Szentimre falujában épített hidat rombolja le gyűlése (*in congregatione nostra*) határozata értelmében.³¹⁹³ A Szentimrénél a Berettyón épített híd a Szalárdból Szatmárba vezető útnak lehetett az átkelőhelye.

Szentjakab

(Heves megye) [Zagyvaszentjakab, Szurdokpüspöki része, H]

Szentjakabnál réven lehetett átkelni a Zagyván.³¹⁹⁴

3187 CDES I. 121. (RA 242. sz.).

3188 CDES I. 163. (RA 306. sz.).

3189 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 9. Szentgyörgyi-ág 2. tábla: Szentgyörgyi és Bazini.

3190 DF 279 566 (Anjou-oklt. IX. 152. sz.).

3191 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla.

3192 HOkI. 53.; Vö. 1412. március 27.: DL 635.

3193 Kis P.: Kiadatlan oklevelek 78.

3194 1340: MES III. 381–382. (Anjou-oklt. XXIV. 698. sz.).

Szentjakab

(Somogy megye) [Zalaszentjakab, H]

Szentjakab és Galambok között a Kosnya folyón rév segítette az átkelést.³¹⁹⁵

Szentjakabfalva

(Pilis megye) [Budapest része, H]

Egy 1269. évi hamis oklevél szerint a Hévíz melletti Szent Jakab-egyházat illetve meg minden Budáról vagy Budára vitt hordó bor után 1 pondus vám (*tributum unius ponderis, quod a singulis tunellis vini de Buda vel in Buda deferendis dari consuevit [...] et persolvi*).³¹⁹⁶ Szentjakabfalván a közlekedési vámot az óbudai vár részére szedték a Buda irányába közlekedőktől. Midőn 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, a Szentjakabfalván az óbudai vár részére szedett vám mértékét is meghatározta, mely megegyezett a Sasváron és Szenicen a kereskedő szekerek után szedett vám nagyságával. Ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncsának nevezett szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni.³¹⁹⁷

Szentjobb

(Bihar megye) [Sâniob, RO]

1162–1172 között Boleszló budai prépost összeírta a szentjobbi monostor javait, megemlékezett arról, hogy I. László Szentjobbbon vásárt adott a szerzeteseknek, ahol minden az apáthoz tartozott.³¹⁹⁸ A vásár nem lehetett jelentős, mert csak a szentjobbi szerzetesek élelmiszer-szükségletének biztosítását szolgálta.

Szentkirály

(Gömör megye) [Kráľ (Sajószentkirály), SVK]

1300. január 13-án Szentkirály megosztása során a határvonalon Szentkirály-patakon egy Balázsréve (*Balasreue*) nevű révet (*vadum*) adnak meg határpontként.³¹⁹⁹ A rév az itt birtokos Balázsról – aki az átkelőhely birtokosa is volt – kaphatta nevét,³²⁰⁰ akinek már nagyapja is tulajdonos volt e területen.³²⁰¹

3195 1337. január 4.: DF. 262 638.

3196 BTOE I. 105. (RA 1617. sz.); Az oklevél hamis, vö. *Salamon F.*: Budapest története III. 32.; *Györffy Gy.*: Történeti földrajz IV. 619.

3197 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

3198 *Simon, M.*: Supplementum 96.

3199 DL 7180.

3200 1297. június 5.: HOkI. 156–158.; 1300. január 13.: DL 7180.

3201 1300. január 13.: DL 7180.

Szentlászló

(Sáros megye) [Prešov (Eperjes) területén, SVK]

Szentlászlónál 1261-ben a Tárcán két hidat említettek: egyik a Szilas-patak (*Scylos-potok*) torkolata közelében állt, a másik Mihály malma alatt (*pons subtus molendinum Michaelis*) helyezkedett el.³²⁰² A malom szomszédságában lévő híd valószínűleg csak a malom megközelíthetőségét segítette elő, de más okból közlekedők nem használhatták.³²⁰³

Szentlőrinc

(Bihar megye) [Oradea (Nagyvárad) területén, RO]

Szentlőrinc a váradi püspökség és a káptalan közös birtoka volt.³²⁰⁴ 1285-ben Bertalan váradi püspök a váradi káptalan és Olaszi, Újfalú és Szentlőrinc falunagyai és lakói közötti vitában intézkedett. A váradi káptalan azt állította, hogy azon emberek, akik ezen falvakba jönnek, árujukból régi szokás szerint vámot tartoznak adni a *hospitiumukban*, ahol megszállnak (*tributa eis de quibuslibet rebus mercimonialibus ab antiquo consueta in hospitiiis eorum ubicumque descenderent*), mind vásár-, mind egyéb napokon (*in die fori sic et in aliis diebus*). A káptalan vámszedőit azonban e falvak népei akadályozták munkájukban, és azt állították, hogy ez a vámszedés sohasem volt szokásos. A püspök végül a káptalan javára döntött az ügyben, és a vámszedést biztosította a számukra.³²⁰⁵ Az oklevélben felbukkanó vámot a vásárvámok csoportjába soroljuk, hiszen a vásáron értékesítendő áru után szedett vámról intézkedett a váradi püspök. A vásárt vélhetően a váradi püspökség tartotta, bár elképzelhető, hogy azt átengedte Szentlőrinc lakóinak, mivel a vám kérdésében 1285-ben a szentlőrinci falunagy lépett fel.

Szentmária

(Zemplén megye) [Svätá Mária (Bodrogszentmária), SVK]

1261. szeptember 9-én IV. Béla oklevele szerint Szent István király az egri püspökségnek adományozta Szentmária falut a vám felével, amit a Zemplén faluból Mária falu felé az egyház földjén átkelőktől szednek be (*cum dimidietate tributi, quod ibidem exigitur a transeuntibus de villa Zemlen versus eandem villam Maria in terram ecclesie*).³²⁰⁶ A vámbirtoklás vélhetően csak a királyi részre, vagy annak felére, azaz a vám két- vagy egyharmadára terjedt ki, mivel a korai adományok esetén megfigyelhető, hogy az uralkodó csak a királyi vámrészből tesz adományt. Zemplén

3202 ÁÚO VIII. 12. (RA 1779. sz.).

3203 A Battyánnál álló hidat, mely elvonta a közlekedőket a főenyi rév használatától, le kellett rombolni, és malomgáttá alakítani, hogy csak gyalogosok tudják használni, 1279: *Bolla I.*: Középkori hidak 42. 6. jegyzet.

3204 Vö. 1273: UGDS I. 123.

3205 UGDS I. 148–149.

3206 Heves 27–28. (RA 1267. sz.).

faluból Szentmária felé tartó utazóknak át kellett kelniük a Bodrogon, de arra, hogy e vámot egy átkelőhelynél szedték volna be, nincs adatunk.

Szentmárton

(Zágráb megye) [Prozorje, HR]

1336-ban vizsgálatot folytattak a Szentmártonban alkalmazott vámtételekkel kapcsolatban,³²⁰⁷ ezek szerint a vám nagysága: minden bála után, amit szekéren hoznak 10 dénár; 1 szekér után, amely Modrus felé megy 8 báni dénár; minden borszállító szekér után 7 báni dénár; azok után pedig, amelyek sót, gyümölcsöt vagy más javakat hoznak, kivéve a posztót, 6 dénár; minden ökör és tehén után 1 báni dénár; minden juh és kecske után 1 obulus; ruha után 1 obulus; köpeny után 1 obulus; 1 vagy fél rőf barhent után 1 báni dénár; ha valaki a hátán viszi, magára öltve, akkor semmit; minden gyalogostól 1 obulus; a disznók után november 11-e előtt 1 obulus, utána 1 báni dénár; azoktól, akik a hátukon szürke posztót hoznak, 4 báni dénár; a bevágott posztó után aszerint, hogy mekkora; 1 rőf stamet posztó után 6 báni dénár; festett szövet (*vaceta*) után 4 báni dénár; egy mázsaszekér után, ami halat, ökörbőrt vagy viaszt hoz, 50 báni dénár; 1 viza után 1 *corrigia*; a hátan hozott halas kosár után 3 dénár.³²⁰⁸ A szentmártoni vám közlekedési vám volt.

Szentmihály

(Sáros megye) [Šarišské Michaľany, SVK]

Egy Szentmihály és Orkuta között fekvő földrész határjárása a Márton pataka és a Tárca folyó egy-egy révét említette a határjárás során.³²⁰⁹ A Tárca folyón működő révét Nyársardó határjárása is említette.³²¹⁰

Szentpál

(Esztergom megye) [Esztergom területén, H]

1312-ben az esztergomi érsek egy pincés kőházat vásárolt Szentpálon, mely a hídtól a faluba vezető út mellett helyezkedett el.³²¹¹ A híd Esztergom városárákán biztosította a közlekedést. A szentpáliak az esztergomi vásárt látogatták, és 1290-ben III. Andrástól vámmentességet is szereztek e vásárra vonatkozóan.³²¹²

3207 A vizsgálat előzményéhez lásd Ivánc (Zágráb megye).

3208 CDCr X. 256. (Anjou-oklt. XX. 145. sz.); Vö. 1336. március 24.: DF 251 996. (Anjou-oklt. XX. 144. sz.); 1336. április 24.: DF 251 996. (Anjou-oklt. XX. 202. sz.); 1336. április 24.: DF 252 015 (Anjou-oklt. XX. 203. sz.).

3209 1314: CD VIII/1. 544. (Anjou-oklt. III. 768. sz.).

3210 1330. november 12.: 258 979 (Anjou-oklt. XIV. 584. sz.); 1333. november 15.: DL 84 785 (Anjou-oklt. XVII. 496. sz.).

3211 MES II. 665. (Anjou-oklt. III. 290. sz.).

3212 MES II. 271–272. (RA 3668. sz.).

Szentpéter

(Borsod megye) [Sajószentpéter, H]

A Szentpéteren megtartott vásár a 13. század végén háromvásáros kikiáltás színhelye volt,³²¹³ amely a vásár jelentőségét mutatja. A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település a Sajó mentén épült ki.

Szentpéter

(Körös megye) [Peteranec, HR]

A település Drávarévszentpéter (*Sanctus Petrus de Portu Draue*) névváltozata arra utal,³²¹⁴ hogy a településnél rév működött a Dráván.

Szép

(Esztergom megye) [Štúrovo (Párkány) környékén, SVK]

Szép és Szentkirály között ideiglenes átkelőhely működött a Dunán. (Vö. VI. Függelék. 2. Térképmelléklet.) 1215-ben II. András engedélyezte, hogy sáros időben, illetve szükség esetén (*tempore lutoso vel necessitatis*) a környék lakói és az egyszerű átkelők az esztergomi érsek Szép faluja,³²¹⁵ és az ispotályosok Szent Istvánról elnevezett háza³²¹⁶ közt fekvő átkelőhelyet³²¹⁷ használják. Az esztergomi érsek és az ispotályosok házának vezetője közösen hajósokat tarthatott ott, és az átkelési díjat (*precium transeuncium*) egymás között, saját belátásuk szerint megoszthatták. Az itt átkelő kereskedőket azonban kötelezte arra, hogy menjenek be Esztergomba, és ott fizessék ki a káptalannak járó vámot, illetve a királynénak járó harmincadot. A többi kereskedőre nézve pedig úgy rendelkezett, hogy azok kötelesek a kakati révén átkelni. Végül a király engedélyt adott bármelyik ispánjának, különösképpen az esztergominak, hogy ha valaki a kereskedők közül más úton kelne át, akkor azokat büntessék meg.³²¹⁸

3213 1293. március 31.: DL 90 763.

3214 1328. március 28.: DL 103 249 (Anjou-oklt. XII. 153. sz.).

3215 A Párkány falu határában délnyugatra terülő Istenhegye táján kereshető. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 311.

3216 Egyes történészek a kanonokrendi házat tévesen a johannitákhoz sorolják. Csáka K.: Adalék Esztergom helyrajzához 336.; Sinka I.: Esztergom 25.; Zolnay L.: Esztergom 13.; Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 138.; A valóságban a stefaniták rendháza volt. Boroviczény K. Gy.: Tanulmány a stefaniták; Koszta L.: Stefaniták. KMTL 610.

3217 Esztergomtól délnyugatra a Duna révénél Abony falu feküdt, melynek neve a benne alapított ispotályos egyházzal Szentkirály volt. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 280.

3218 EFHU III/2. 24–25. (RA 300. sz.); A szakirodalom egy része hitelesnek tartja az oklevelet. RA 300. sz., Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 138–139., Pach Zs. P.: „A harmincadvám eredete” 35.; Vannak azonban olyanok, akik ezzel nem értenek egyet, és a diploma hamis volta mellett érvelnek. Marsina, R.: Študie k Slovenskému I. 84–87., CDES I. 156., Kristó Gy.: A vármegyék kialakulása 335.

Szepes megye

1198-ban Imre király a szepesi földön lévő vámok (*tributum*) tizedét az esztergomi érseknek adományozta,³²¹⁹ majd 1289. június 23-án IV. László – bár az esztergomi egyháztól eddig megtagadta – az esztergomi érsekségnek adományozta újra egész Szepes vámjainak (*tributum*) tizedét.³²²⁰

1243. június 7-én IV. Béla megerősítette a szepesi nemeseket régtől fogva bírt kiváltságaikban, mely többek között a szepesi nemeseket és jobbágyokat mentesítette a szepesi vásárokon és kapuknál fizetendő vámok (*per fora et portas [...]* *tributum*) alól.³²²¹

Szepesváralja

(Szepes megye) [Spišské Podhradie, SVK]

1339-ben csütörtöki hetivására vásári kikiáltás színhelye volt.³²²² A szepesi szászok kiváltságait 1271-ben V. István foglalta írásba. Bár az oklevél vásártartási jogot nem biztosított, de a pénzváltásra, valamint a veretlen arannyal és ezüsttel történő adásvételre vonatkozó rendelkezések feltételezik,³²²³ hogy vásárokat is tartottak közöttük. Erre utal IV. Béla 1243. június 7-én kelt oklevele is, melyben az uralkodó megerősítette a szepesi nemeseket régtől fogva bírt kiváltságaikban, mely szerint e nemesek és jobbágyaik vámmentességet élveztek a szepesi vásárokon és kapuknál.³²²⁴ Talán ezen vásárok egyike lehetett a Szepesváralján működő. A vásár kialakulását elősegíthette Szepesvár közelsége, valamint hogy Szepesváraljából nagy út vezetett Lőcsére.³²²⁵

Szepetnek

(Zala megye) [Szepetnek, H]

1325. május 23-án I. Károly a veszprémi püspökség Szepetnek falujában szombatonként megtartott szabad vásárt (*forum liberum*) engedélyezett, a kereskedők oda szabadon mehettek a király oltalma és védelme alatt (*sub nostra protectione et tutela speciali*), áruik és személyük után vámot (*nullo tributo*) nem fizettek.³²²⁶ A vásár a többi hetivásárhoz hasonlóan a későbbiekben már kétnapos lehetett, hiszen így fordulhatott elő, hogy 1371-ben már vasárnap volt kihirdetés színhelye.³²²⁷

3219 MES I. 156. (RA 177. sz.).

3220 MES II. 251. (RA 3522. sz.); Megerősítette III. András 1290. szeptember 1-jén, CD VI/1. 74. (RA 3656. sz.).

3221 CDES II. 88–89. (RA 745. sz.); az oklevelet Erdélyi László hamisnak tekintette. Erdélyi, 1916. 605. 1. jegyzet.

3222 1339: DF 264 171. (Anjou-oklt. XXIII. 331. sz.); 1401: ZsO II. 1046. sz.

3223 VMMS I. 56. (RA 2116. sz.).

3224 CDES II. 89.

3225 1273. május 23.: in ipsa magna via, per quam de suburbio itur in Leucha – RA II/2–3. 95.

3226 DF 200 127. (Anjou-oklt. IX. 202. sz.).

3227 DL 41 864.

Széplak

(Abaúj megye) [Krásna nad Hornadom (Abaszéplak), SVK]

1335-ben Széplak határjárása a Tárca folyón a híd környékén lévő kikötőt (*in portu eiusdem fluvii circa pontem est una meta*) adta meg egyik határpontként.³²²⁸

Széplak

(Bihar megye) [Suplacu de Barcău (Berettyószéplak), RO]

1327-ben Lőrinc fiai, Szerafin, Ruber és Gergely³²²⁹ megosztóznak birtokaikon, és Széplakot a hídvámmal együtt (*cum tributo... pontis*) három részre osztják.³²³⁰ A híd a *Balukpathakán* vezetett át.

Széplak

(Pozsony megye) [Bratislava (Pozsony) területén, SVK]

1293. október 26-án Csák nembeli Máté lovászmester, pozsonyi ispán³²³¹ és Csák nembeli Csák királyi kardhordó³²³² ígéretet tettek, hogy a pozsonyi polgárokat megőrzik a III. András által biztosított törvényekben és jogokban. Minden jogukat biztosítják Pernalt révének hajózásában (*in navigio portus Pernaldi*) a hajósokkal és hajókkal vagy csónakokkal (*cum navibus sive cariniis*) és Széplak birtokon szedett vámmal (*cum ...tributo et thelonio*) együtt.³²³³ 1293. október 28-án Máté lovászmester és Csák nembeli Csák királyi kardhordó oklevelükben megerősítették a pozsonyi polgárokat mindazon szabadságukban és jogukban, melyet III. András biztosított nekik. Ennek értelmében biztosították nekik, hogy III. András minden adományát Széplak faluban szabadon birtokolják és a Pernalt révnek nevezett révet (*portum Pernolt Reui vocatum*), miként III. András juttatta a polgároknak, úgy Máté és Csák beleegyeznek, hogy ott saját hajósaik és hajóik legyenek.³²³⁴ Máté és Csák oklevelei nem hagynak kétséget egyrészt afelől, hogy Pernalt rév használatát, a saját hajósok és hajók birtoklását III. András biztosította a pozsonyiaknak; másrészt afelől, hogy a rév Széplakon vagy annak szomszédságában működött. A Pozsony mellett fekvő Széplakot, ahol a pozsonyi vár *hospesei* éltek, minden tartozékával együtt IV. László 1288. március 28-án adományozta a pozsonyi polgároknak, egyúttal kivette azt az ispán joghatósága alól.³²³⁵ Ekkor még szó sincs az itt működő révről. III. András 1291-ben biztosított

3228 DF 269 794 (Anjou-oklt. XIX. 350. sz.).

3229 Vö. Engel P.: Genealógia: Turul nem 1. tábla: Széplaki (Ippi, Büdöskúti).

3230 DL 28 896. (Anjou-oklt. XI. 332. sz.).

3231 Vö. Zsoldos A.: Archontológia 58.

3232 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencsényi ág 1. tábla.

3233 VMMS I. 79.

3234 VMMS I. 78–79.

3235 ÁÚO IV. 309. (RA 3481. sz.); 1297. március 26-án pedig III. András engedélyezte, hogy Széplak falu népei Pozsony városába költözhessenek, és ott a polgárokkal azonos kiváltságokat élvezzenek, ÁÚO V. 170. (RA 4107. sz.).

privilegiumai között találkozunk a Csallóköz révével (*in portum Challowkwz*) – mely Pozsony város alatt, ahol a Csalló folyó a Dunába torkollik (*in capite fluvii Chollowo*) helyezkedett el –, ahol a folyó mindkét partján a föld Pozsony városához tartozott. III. András rendelkezése nyomán a révet a pozsonyiak minden hasznával együtt (*cum utilitate ipsius portus*) élvezték, úgy, hogy a Csalló folyón szabadon tarthattak hajókat és hajósokat.³²³⁶ Véleményünk szerint itt nem másról, mint a Széplaknál működő Pernalt révéről emlékezett meg az uralkodó, mely ezek szerint a Csallón működött. Széplakon ugyanakkor 1341-ben a város vásárát is említették.³²³⁷

Széplak

(Sopron megye) [Fertőszéplak, H]

Széplakon hétfői vásártartásra feltételezhetően Oslí nembeli Oslí kapott engedélyt a 13. század első felében, mivel 1262-ben Oslí nembeli Beled fiai, János és Beled,³²³⁸ Oslí nembeli Oslí fiai, Jakab és Oslí,³²³⁹ valamint Oslí nembeli Tamás fiai, Tamás és Imre³²⁴⁰ azt állították, hogy a Széplakon hétfőnként megtartott hetivásárt elődeik emberemlékezet óta bírták. Lőrinc ispán és a soproni várjobbágyok a szomszédos Hegykő faluba helyezték át e vásárt, IV. Béla azonban utasította őket, hogy a széplakiakat illető vásárt a jövőben megtartani ne merészeljék.³²⁴¹ 1284. április 16-án kelt oklevél szerint Oslí nembeli Herbord fia Herbord³²⁴² Oslí nembeli Beled fia János széplaki birtokrészét minden tartozékával és a vásárvámmal együtt, amelyet 32 bécsi márkáért zálogban bírt, kénytelen volt 32 bécsi márkáért Oslí nembeli Oslí bán fiainak, Jakabnak és Oslinak zálogba adni. Mindezt úgy teszi, hogy Beled fia Jánosnak megmarad a lehetősége, hogy Oslí bán fiaitól 32 márkáért kiváltsa.³²⁴³ Herbord 1261-ben vagy előtte vette zálogba János részét, s 1261. október 5-én Széplak vásár felőli része Oslí bán feleségéé, akit birtokrészének birtoklásában Oslí nembeli Herbord – aki Beled fia János részét zálogban bírta – nem akadályozhatta.³²⁴⁴ A fenti adatok alapján úgy gondoljuk, hogy amint Széplak is több Oslí nembeli részbirtokos kezében volt, a vásárvámot is e nemzetség egyes tagjai birtokolták, de annak arányait nem ismerjük.

A vásárvámra vonatkozhatott az a zálogszerződés is, melyben Oslí nembeli Imre fia Mihály a Széplakon lévő vámját és testvérei vámját, amit a Fertőnek nevezett réten szedtek (*videlicet in pratis Fertheu vulgariter apellatum*), 1335-ben Oslí fia Jánosnak adta zálogba.³²⁴⁵

3236 VMMS I. 75. (RA 3837. sz.).

3237 Item alodium meum situm foris ciuitatem, in contrada, quae vocatur Houchstraz – CD VIII/4. 536.; Vö. *Ortoay, T.*: Stadt Preßburg II/1. 92–93.

3238 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Oslí nem 2. tábla Vicai (Lózsai).

3239 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Oslí nem 1. tábla: elágazás.

3240 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Oslí nem 4. tábla: Csornai.

3241 Sopron vm. I. 25. (RA 1294. sz.).

3242 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Oslí nem 1. tábla: elágazás.

3243 UB IV. 363.

3244 UB I. 272.

3245 Sopron vm. I. 132. (Anjou-oklt. XIX. 195. sz.).

Szerdahely

(Baranya megye) [Drávaszerdahely, H]

1177-ben az aradi prépostság kémesi uradalmának egyik faluja Szerdahely (*Zeredahel*).³²⁴⁶ Neve arra utal, hogy szerdai napon vásárt tartottak a településen.³²⁴⁷ A falu földrajzi helyzete – a Harsányból Sellye felé vezető nagy út Siklóson keresztül Szerdahelyen át vezetett³²⁴⁸ – elősegítette a vásár kialakulását.

Szerdahely

(Győr megye) [Lovászipatona határában, H]

A település Kenézrekesze mellett élő Szerdahely névváltozata szerdai hetivásárára utal,³²⁴⁹ s a vásár feltehetően a falu birtokosának tulajdonában volt. 1258-ban IV. Béla okleveléből megtudjuk, hogy Szerdahelyet (*Zerdahel*), más néven Kenézrekeszt Smaragd nembeli Egyed *comes* a zsámbéki kolostornak adományozta.³²⁵⁰

Szerdahely

(Krassó megye) [Veliko Središte (Nagyszered) területén, SRB]

Vásárja 1330-ban megyei vásári kihirdetés színhelye volt.³²⁵¹ Neve is mutatja, hogy szerdai napokon hetivásárt tartottak a településen.³²⁵² Krassó megye területén két Szerdahely település volt,³²⁵³ és az 1330. évi oklevélben szereplő Szerdahely ezek közül bármelyik lehetett. Éppen ezért mindkét Szerdahelynél feltüntetjük az 1330. évi adatot.

Szerdahely

(Krassó megye) [Banatska Palanka (Bánát Palánk) vidékén, SRB]

Vásárja (*et foro Zeredahel*) 1330-ban vásári kihirdetés színhelye volt.³²⁵⁴ Neve is mutatja, hogy szerdai napokon hetivásárt tartottak.³²⁵⁵ Krassó megye területén két Szerdahely település volt, és az 1330-as oklevélben szereplő Szerdahely ezek közül bármelyik lehet.³²⁵⁶ Éppen ezért mindkét Szerdahelynél feltüntetjük az 1330. évi adatot.

3246 *Borsa I.*: III. Béla 1177. évi 217.

3247 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 52.

3248 *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 261.

3249 *Szabó G. F.*: A vásározás emlékei 52.

3250 CD IV/2. 482.; *Györffy Gy.*: Adatok a Pilis megyei monostorok 280. (RA 1206. sz.).

3251 DL 91 246 (Anjou-oklt. XIV. 390. sz.).

3252 1330: Zeredahel – DL 91 246.; 1411. június 6.: Zeredahel – Krassó vm. III. 268.

3253 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz III. 495.

3254 DL 91 246. (Anjou-oklt. XIV. 390. sz.).

3255 1355. november 8.: Zerdahel – Krassó vm. III. 31.; 1362. április 21.: Zeredahel – Krassó vm. III. 46.

3256 Vö. *Györffy Gy.*: Történeti földrajz III. 495.

Szerdahely

(Moson megye) [Pamhagen (Pomogy) határában, A]

Szerdahelyen a 13. század második felében szerdánként hetivásárt tartottak. 1268-ban IV. Béla adományozta a Moson vár tatárjáráskor elnéptelenedett birtokát Héder nembeli Herrand fia Domokosnak,³²⁵⁷ amit ekkor még *Insének* neveztek,³²⁵⁸ így a vásár kialakulására ezt követően kerülhetett csak sor. 1297-ben már Héder nembeli Herrand fia Jakab Szerdahelyet (*Zeredahel*) másik három birtokkal együtt a királynak adta Monyorókerékért cserébe.³²⁵⁹ A birtokos személyének változása egyben a vásár tulajdonosának cseréjét is jelenthette.

Szerdahely

(Nógrád megye) [Szécsénke, H]

Szerdahelyen nevéből³²⁶⁰ ítélve szerdánként hetivásárt tartottak.³²⁶¹ Szerdahely 1254 előtt került András tulajdonába,³²⁶² aki vélhetőleg az itt tartott szerdai hetivásár birtokosa is volt.

Szerdahely

(Nyitra megye) [Horná Streda (Felsőszerdahely), SVK]

Szerdahely nevét szerdai hetivásáráról kapta,³²⁶³ mely legkésőbb a 13. század első felében már működött. A vásár kialakulását elősegíthette, hogy a település a Vág folyó mentén helyezkedett el, valamint Újhely, melyhez Szerdahely tartozott, kisebb királyi uradalom központja volt.³²⁶⁴ 1263-ban Mária királyné Újhelyet Szerdahellyel együtt a pannonthalmi apátságnak adományozta.³²⁶⁵ 1271. március 23-án V. Istvántól Szerdahelyet mint Újhely tartozékát Lőrinc szörényi bán, és dobokai ispán kapta meg.³²⁶⁶ A 14. század elején Csák Máté foglalta el, és a pannonthalmi kolostor már 1317-ben jelezte az uralkodó felé, hogy többek között Szerdahelyre is igényt tart.³²⁶⁷ Csák Máté halálát követően pedig az apátság Újhellyel együtt Szerdahelyet is magának követelte okleveleire (*quod super premissis possessionibus*

3257 Engel P.: Genealógia.: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

3258 UB I. 346.

3259 UB II. 312.

3260 1254. augusztus 31.: Zerdahely – Széchényi család tört. 489.; 1274. március 10.: Zerdahel – Széchényi család tört. 492.; 1279: Sceredahely – ÁÚO XII. 273.; 1293. április 24.: Zerdahel – Széchényi család tört. 496.; 1298. december 2.: Zeredahel – DL 75 452.

3261 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 53.

3262 Széchényi család tört. 489. (RA 1014. sz.).

3263 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 53–54.

3264 Zsoldos A.: Árpádok és asszonyaik 37–38.

3265 ÁÚO III. 43. (RD 60. sz.).

3266 ÁÚO XII. 42. (RA 2083. sz.).

3267 PRT II. 605. (Anjou-oklt. IV. 498. sz.).

et possessionariis portionibus haberent efficacia litteralia instrumenta) történő hivatkozással.³²⁶⁸

Szerdahely

(Nyitra megye) [Nitrianská Streda (Nyitraszerdahely), SVK]

Szerdahely nevét (*Zeredahel*)³²⁶⁹ szerdai hetivásáráról kapta,³²⁷⁰ mely legkésőbb a 13. század második felében már működött. A vásár kialakulását elősegíthette, hogy a település a Nyitra folyó mentén helyezkedett el.

Szerdahely

(Pozsony megye) [Dolná Streda (Alsószerdahely), SVK]

Szerdahely nevét³²⁷¹ szerdai hetivásáráról kapta,³²⁷² mely legkésőbb a 13. század második felében már működött. A vásár kialakulását elősegíthette, hogy a település a Vág folyó mellett létesült. Szerdahely az esztergomi érsekség birtoka volt,³²⁷³ elképzelhető, hogy a vásár is az egyházé volt.

Szerdahely

(Pozsony megye) [Dunajská Streda (Dunaszerdahely), SVK]

Szerdahely nevét³²⁷⁴ szerdai hetivásáráról kapta.³²⁷⁵ A 14. század elején a pozsonyi prépostság népei lakják,³²⁷⁶ és mint vásártartó helyről emlékeznek meg róla.³²⁷⁷ 1334-ben szerdai vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³²⁷⁸ Szerdahely utak csomópontjában alakult ki: Szerdahelyről a Csukárabony irányába vezető úton, Kelemen földjén, Kelemen kőhídja állt (*ad pontem lapideum Clementis filii Pouka*), míg a Kürt felé vezető úton egy Fahíd nevű híd (*ad pontem Fahyd*) biztosított átkelési lehetőséget, Tőnyéről Szerdahelyen keresztül vezetett út Pozsonyba.³²⁷⁹

3268 1321. május 3.: PRT II. 605. (Anjou-oklt. VI. 114. sz.); 1321. május 8.: PRT II. 363–364. (Anjou-oklt. VI. 123. sz.).

3269 1278: HO VI. 229. (RA 2885. sz.).

3270 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 54.

3271 1260–1270: Syridahel – HO III. 20.; 1283. augusztus 28.: Zeredahel – MES II. 167.

3272 Szabó G. Ferenc az 1283. évi adatot mind Dunaszerdahely, mind Alsószerdahely szócikk alatt közli. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 54.

3273 Vö. 1283. augusztus 28.: MES II. 167. (RA 3256. sz.); 1312. március 8.: MES II. 657–659. (Anjou-oklt. III. 242. sz.).

3274 1310. február 23.: Zeredahel – RDES I. 324.; 1320. augusztus 10.: Zyridahel – DL 95 187.; 1321. június 29.: Zyridahel – MES III. 2.; 1324. január 8.: Zyridahel – MES III. 43.

3275 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 54.

3276 Vö. 1310: RDES I. 323–324. (Anjou-oklt. II. 841–842. sz.).

3277 1324. január 8.: MES III. 43. (Anjou-oklt. VIII. 8. sz.).

3278 1335. február 4.: DL 2877 (Anjou-oklt. XIX. 64. sz.).

3279 Vö. 1336. augusztus 1.: DF 251 806 (Anjou-oklt. XX. 318. sz.).

Szerdahely

(Somogy megye) [Gálosfa mellett, H]

Makariás *comes* a zselici erdőben lévő földjén rendelkezett vásárral, méghozzá olyan szabadsággal, hogy ott csak neki volt jog(hatóság)a.³²⁸⁰ E megjegyzés arra utalhat, hogy a vásár mentes volt a megyéispán joghatósága alól. A vásárt királyi adományból bírta Makariás, akinek fia, Monoszló nembeli Tamás *comes* is megtartotta e vásárt.³²⁸¹ Györffy György szerint a vásárt Ropoly vára alatt tartották, ahol később kialakult Szerdahely.³²⁸² A 13. század végén már Szerdahely néven szerepelt a település, mely vétel útján került Győr nembeli Ders fia Ders³²⁸³ birtokába, aki azt 1298. december 6-án a zselicszentjakabi kolostornak adományozta el.³²⁸⁴ 1335-ben Ders fia Miklós Szerdahely és Thornoch nevű falvai között, az erdő déli végénél Szent László király tiszteletére a Szent Ágoston-rendi Szent Pál első remete-testvérek részére monostort alapított.³²⁸⁵ 1346. november 30-án Ders fiai, Péter és Miklós megosztottnak birtokaikon, köztük Szerdahelyen, melyben mindkettejüknek jut egy-egy rész.³²⁸⁶ Ezen oklevélből pontosan meghatározható a Győr nembeliek által birtokolt Szerdahely fekvése, mely Péterfalva, Szentluka és Ivánkafalva szomszédságában fekszik.³²⁸⁷

Szerdahely

(Somogy megye) [Kaposzserdahely, H]

Szerdahely (*Zeredahel*) neve arra utal,³²⁸⁸ hogy a településen szerdai hetivásárokat tartottak.

Szerdahely

(Somogy megye) [Taranytól északra, H]

Szerdahelyen, nevéből ítélve szerdánként vásárokat tartottak. 1269-ben a Bélavár-ból Szerdahelyre vezető utat (*magnum viam, que veniret de Belauar ad Zeredahel*) említették.³²⁸⁹

3280 1192: nullus aliud ius ibi habet nisi ipse solus – DF 262 045.

3281 (1230): ÁÚO XI. 227. (RA 467. sz.); Az oklevél csak IV. Béla 1231. évi átiratában maradt fenn, ÁÚO XI. 234–235. (RA 596. sz.).

3282 Györffy Gy.: Kaposvár 69–70.

3283 Vö. Engel P.: Genealógia: Győr nem 2. Szerdahelyi-ág 1. tábla.

3284 Solymosi L.: Földesúri járadékok 254.

3285 CD VIII/4. 136. (Anjou-oklt. XIX. 827. sz.).

3286 AO IV. 640.

3287 Vö. Tímár P.: Szerdahelyiek I. 72.

3288 1333–1335: Vat. I/1. 382.

3289 RD 38.

Szerdahely

(Sopron megye) [Fertőszentmiklós része, H]

Szerdahely szerdai hetivásáráról kapta nevét.³²⁹⁰ 1261. október 5-én a Széplak egyes részeinek leírásánál szerepel Széplak Szerdahely (*Sceredahel*) falu felé eső része.³²⁹¹ Széplakon hétfőnként tartottak vásárt,³²⁹² mely település körülbelül 3 km-re helyezkedett el Szerdahelytől. Ha a kereskedők Széplakot csak kedden hagyták el, akkor Szerdahelyre a vásár napja előtt egy nappal már meg is érkezhettek. A hetivásárokat nem egy napon, hanem már az előző nap is megkezdhették.³²⁹³ Ezzel magyarázható, hogy a széplaki és a szerdahelyi vásár közelsége nem jelentett gondot a vásártartók számára, de miért is jelentett volna, hiszen mindkét vásár az Osli nembeliek birtokán,³²⁹⁴ és vélhetően felügyelete alatt megtartott adásvétel helyszíne volt.³²⁹⁵

Szerdahely

(Sopron megye) [Stöttera (Selegd), A]

Szerdahely nevét szerdai hetivásáráról kapta.³²⁹⁶ Szerdahely Osli nembeli Domokos fia Miklós és Dénes fia Dezső és István³²⁹⁷ örökölt birtokaként jelenik meg,³²⁹⁸ akik 1321. május 15-én Nagymartoni Simon fia Pálnak adják el.³²⁹⁹ 1324. március 28-án azonban Osli nembeli Imre fiai,³³⁰⁰ Péter fia Péter, Domokos fia Miklóst és Dénes fiait eltiltotta Szerdahely eladásától vagy zálogba vetésétől.³³⁰¹ A falu az Osli nemzetség különböző tagjainak kezében volt, a vásártartó személye nem állapítható meg.

Szerdahely

(Vas megye) [Kőszegszerdahely, H]

Szerdahely nevét szerdai hetivásáráról kapta.³³⁰² A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település két út, a Pinka-völgyi és a Szerdahelyi-patak völgyében menő

3290 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 55.

3291 UB I. 272.

3292 1262.: Sopron vm. I. 25.

3293 1291.: KvOkl. I. 28–29.

3294 Szerdahely 1309-ben az Osli nem egyes tagjainak birtokaként jelenik meg a forrásokban, a vásárbirtokos személyét azonban nem lehet megállapítani. 1309. január 25.: HO V. 93–94. (Anjou-oklt. II. 565. sz.); 1309. február 2.: Sopron vm. I. 70–71. (Anjou-oklt. II. 572. sz.).

3295 1262: Sopron vm. I. 25.

3296 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 55–56.

3297 Vö. Engel P.: Genealógia: Osli nem 8. tábla: Váti (Németi).

3298 1318. július 10.: UB III. 111. (Anjou-oklt. V. 205. sz.); 1321. május 15.: CD VIII/2. 313. (Anjou-oklt. VI. 134. sz.).

3299 CD VIII/2. 313. (Anjou-oklt. VI. 134. sz.).

3300 Vö. Engel P.: Genealógia: Osli nem 4. tábla: Csornai.

3301 UB III. 173. (Anjou-oklt. VIII. 144. sz.).

3302 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 57.

keresztelkedésében feküdt.³³⁰³ 1279-ben, amikor Héder nembeli Henrik fiai, Miklós és János³³⁰⁴ megosztottak birtokaikon, Szerdahely (*Zerudahel*) falu Miklós báné lett.³³⁰⁵

Szerdahely

(Zala megye) [Magyarszerdahely, H]

A település neve (*Zerdahel*) arra utal,³³⁰⁶ hogy szerdánként hetivásárt tartottak, melynek kialakulását elősegíthette, hogy nagy út vezetett a településre.³³⁰⁷

Szerdahely

(Zemplén megye) [Streda nad Bodrogom (Bodrogszerdahely) SVK]

Szerdahely nevét³³⁰⁸ szerdai hetivásáráról kapta,³³⁰⁹ a vásár kialakulását elősegítette, hogy a Bodrog folyó mellett alakult ki a település és út vezetett ide Leleszből.³³¹⁰ 1329-ben Tamás fia Simon fiai megosztottak örökölt birtokaikon, és Szerdahely Baksa fia Miklósnak és Baksa fia Francsik fiainak³³¹¹ jutott,³³¹² 1331-ben Szerdahely ügyében már ők jártak el.³³¹³

Szeremlyén

(Bodrog megye) [Szeremle, H]

Szeremlyén határában a Sár folyón András hídja (*ad pontem Andree*) állt.³³¹⁴ Az adat egy 14. századi hamisítványban maradt fenn, András személyét nem tudjuk azonosítani.

Szerhet

(Zaránd megye) [Gyula környékén, H]

Szerhet Zaránd várához tartozott és II. András adományából került Csák nembeli Miklós ispán³³¹⁵ kezére, akitől azt Béla az örök adományok vizsgálatakor elvet-

3303 Kiss G.: Vas megye piachelyei 403.

3304 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

3305 UB II. 140.

3306 1320: DL 1990, AO I. 552. (Anjou-oklt. V. 725. sz.).

3307 Vö. 1320: AO I. 552. (Anjou-oklt. V. 725. sz.).

3308 1270–1272: Zeredahel – RA 2292. sz.; 1319. május 22.: Zyradahel – DL 3970.

3309 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 59.

3310 1319. május 22.: DL 3970 (Anjou-oklt. V. 463. sz.).

3311 Vö. Engel P.: Genealógia: Baksa rokonsága 5. tábla: Szerdahelyi.

3312 CD VIII/2. 262. (Anjou-oklt. XIII. 679. sz.).

3313 CD VIII/5. 200–205. (Anjou-oklt. XV. 216. sz.).

3314 +1093: Zichy IV. 508.

3315 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 4. tábla: Kisfaludi és Mihályi.

te,³³¹⁶ majd 1232-ben II. András újra neki adományozta. A föld határjárása Lassú-kőrét (Lusukevreu) említette az egyik határpontként, amely a Fehér-Körös bal oldali mellékvízen, a Salfokán (*Solfuca*) biztosította az átkelést.³³¹⁷

Szesztre

(Liptó megye) [Liptovská Sielnica (Szielnica) vidékén, SVK]

Szesztre határában a Vág-éren egy rév segítette az átkelést (*ad portum Wageri*), mely a Szelnice folyónak a Vág-érbe való torkolata fölött helyezkedett el.³³¹⁸

Szigetfő

(Fejér megye) [Rácalmás része, H]

Szigetfőnél rév és kikötő működött a Dunán. A rév emlékét őrizte meg a krónikákban található azon adat, mely szerint a mogyoródi csata után, 1074-ben Salamon Szigetfőnél átkelve a Dunán menekült Mosonba.³³¹⁹

Szigetfőn révvámot szedtek, melyet legkésőbb a 13. század második felében már a veszprémvölgyi apácák birtokoltak. Egy interpolált oklevél szerint a szigetfői révet és a viteldíjat (*portum et naulum*) hét hajóssal I. István adományozta az apácáknak.³³²⁰ Ezen oklevélbe a szigetfői révdíj birtoklására és a Tyukoson lévő telekre és útra vonatkozó rész beszúrására egy 1295-ben kialakult per miatt volt szüksége az apácáknak, melyben szembekerültek Szigetfői Jakab *comes* fiával, Miklóssal Tyukos föld birtoklása miatt. A per az apácák számára hozott kedvező ítéletet: III. András elismerte Tyukos birtoklását, valamint azt, hogy a szigetfői révet és révvámot (*portum seu tributum portus de Zigezfeu*) a veszprémvölgyi apácák Kálmán királytól kapták meg.³³²¹ Az apácák a 14. században is hamis oklevéllel igazolták, hogy 1277-ben IV. László Tyukoson, más néven Szigetfőn, mind a vízen, mind a szárazföldön a le- és felfelé közlekedők által fizetendő királyi vámot (*tributum nostrorum in villa ipsarum Tykus, alio nomine Zygetfeu vocata... tam in aqua, quam in terra descendantium et ascendentium hominum*) a veszprémvölgyi apácáknak adományozta az itteni dunai révben lévő hajóik újjáépítésére.³³²² Valójában a veszprémvölgyi apácák a Duna túlsópartján lévő Szántón bírtak görög nyelvű oklevelük szerint révet és hét révészt,³³²³ 1109. évi latin nyelvű megerősítő oklevelük szerint pedig a szántói rév átkelési díja hét révésszel (*naulum portus cum septem naucleris*)

3316 HO I. 11.

3317 HO I. 13. (RA 494. sz.).

3318 ÁÚO V. 141.

3319 Vö. SRH I. 181.; 391.

3320 1109: DHA 379. (RA 42. sz.); Átírta Lodomér esztergomi érsek 1296. április 26-án, CD VI/2. 38–42. Az oklevél hamis. Hóman B.: Veszprémvölgyi oklevél 172–173.; Lodomér esztergomi érsek 1296. május 12-én, DL 1444.

3321 1295. december 10.: CD VI/1. 383. (RA 4040. sz.).

3322 CD V/2. 395–396. (RA 2815. sz.).

3323 ÁMTBF 80.

képezte a kolostor tulajdonát.³³²⁴ Az interpolált 1109. évi oklevélben nem szerepelt a szántói rév, illetőleg a révészek, csak az itteni vásárvám birtoklása,³³²⁵ helyette Szigetfő található meg a hét hajóssal. Ráadásul azzal, hogy az apácák Tyukossal hozták kapcsolatba Szigetfőt, egyértelművé vált, hogy a Szántóval szembeni, a Duna jobb partján elterülő Szigetfőre gondoltak. Miért lehetett szükség e cserére? Szigetfő egy része a pannonthalmi apátság kezében volt.³³²⁶ I. László adományából az apátságnak 10 háznép hajósa lakott a településen.³³²⁷ A monostor véneki halászhajói egy bírói döntés értelmében csak Szigetfőig voltak kötelesek élelmiszerekkel megrakott hajókkal szállítást végezni, és ott az apát nem kényszeríthette őket hajós szolgálatra (*non compellat eos exercere officium nautarum*).³³²⁸ A későbbiekben e szolgáltatás módosult, amennyiben e halászok Szigetfőig csak az apát hajóján (*in carina abbatis*) és költségén (*in expensis abbatis*) voltak kötelesek szállítani, ugyanakkor hajós szolgálatot is kellett teljesíteniük (*officia nautarum exercent*).³³²⁹ Az apácák vélhetően a pannonthalmi kolostorral szemben szerették volna jogigényüket kifejezni, ezért a jobb parti szigetfői révet és nem a bal parti szántói révet szerepeltették interpolált oklevelükben. Az apácák törekvése sikeres volt, merthogy a dinasztiaaváltást követően 1330. május 3-án I. Károlyal is elismertették a szigetfői rév és kikötő birtoklását.³³³⁰

Szihalombuda

(Borsod/Heves megye) [Szihalom vidékén, H]

Szihalom (Borsod m.) és Buda az Eger-völgyben IV. Béla 1261. szeptember 9-i oklevelé szerint az egri püspökség birtoka volt.³³³¹ A birtokot IV. László elvette az egri püspökségtől, mivel András egri püspököt hűtlennek gondolta. Miután azonban az uralkodó meggyőződött ennek ellenkezőjéről, 1281-ben visszaadta – a püspökséget vétel útján megillető – Szihalombuda földjét az egyháznak a megterhelt szekerektől szedett 2 báni dénár vámmal együtt (*cum tributo duorum banalium de curribus honeratis*).³³³² Szihalombudán közlekedési vámot szedtek, melyet a megrakott szekerektől szedett 2 báni dénár mutat. Szihalombuda az egri káptalan Csépes birtoka (dél felől) és a püspök elhagyatott Keresztes birtoka (észak, Eger-völgy felől) között feküdt. Csépes birtok egy része Szihalom délkeleti részén feküdt.³³³³ Hajlunk arra, hogy Szihalombudát az Eger folyó mellékén, annak két oldalán feltételezzük, s a Heves megyei Buda és a Borsod megyei Szihalom közötti területre

3324 DHA I. 366. (RA 42. sz.) Az oklevél kritikájára I. DHA I. 366.

3325 DHA I. 379–380.

3326 1216. június 13.: PRT I. 640.

3327 DHA I. 301.

3328 1233. június 6.: PRT I. 720.

3329 1237–1240: PRT I. 779.

3330 CD VIII/3. 454. (Anjou-oklt. XIV. 249. sz.).

3331 Heves 25. (RA 1267. sz.); Szihalom több birtokos között oszlott meg, vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 807.; Buda részben nemesi birtok volt, vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 75.

3332 RA II/2–3. 278–279.

3333 Vö. 1323. szeptember 1.: Blazovich L.–Géczi L.: Kiadatlan oklevelek 31. (Anjou-oklt. VII. 440. sz.); Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 767.

helyezzük. A vámtételt pedig, mely mindenképpen a területen szedett közlekedési vámra utal, az Eger folyón feltehetően működő átkelőhelyhez kötjük.

Szikszo

(Heves megye) [Füzesabony határában, H]

IV. László megerősítette a Szikszo, régtől fogva csütörtökönként tartott hetivásár tartásának jogát András egri püspök részére. Elrendelte az uralkodó azt is, hogy szabadon jöhessen minden ember erre a vásárra és itt szabadon kereskedhessen, és az ide jövőket vagy az innen távozókat senki se zaklassa. A király oklevele az 1275 és 1289 közötti évek valamelyikében, szeptember 30-án kelt.³³³⁴ A vásáron történő szabad kereskedés, a vásár látogatóinak védelme a *forum liberum*mal teszi rokonná e vásárt. Szikszo, Dézsmásszikszo alakban, megtaláljuk az egri püspökség birtokai között 1261-ben,³³³⁵ amikor IV. Béla az egri püspökség birtokait összeírta. Ekkor még vásárát nem említették, bár elképzelhető, hogy már ekkor is létezett, mert IV. László oklevelében a vásártartás régtől fogva (*ab antiquo*) szokásos gyakorlatként jelenik meg. A vásár az Anjou-korban is működött, mivel 1327-ben I. Károly nemcsak megerősítette IV. László fentebbi rendelkezését, hanem maga is engedélyezte a vásárt, és védelmébe vette az oda tartókat, illetve az onnan távozókat.³³³⁶

Szil

(Sopron megye) [Szil, H]

A Szilben tartott vásár vámját (*de mercato Zilu... dantur tributa*) a bakonybéli apátság birtokolta legkésőbb a 12. századtól, de a hagyomány I. István nevéhez kötötte a vámadományt.³³³⁷ Szil a Győrből Szombathelyre vivő út egyik állomása volt,³³³⁸ ami a vásár korai kialakulását elősegíthette. A bakonybéli apátság szili vásárvámját (*tributum fori*) a 14. század elején elfoglalták, ezért az apátság 1322. január 7-én a pannonthalmi monostor előtt tiltakozott ez ellen.³³³⁹

Szina

(Abaúj megye) [Seňa (Abaújszina), SVK]

1249-ben IV. Béla a szinai *hospesek*nek ugyanazon szabadságokat adományozta, amelyekkel a kassaiak élnek, úgy, ahogy az a kassaiak privilégiumában szere-

3334 Heves 44. (RA 3594. sz.).

3335 Heves 25. (RA 1267. sz.).

3336 DF 210 759 (Anjou-oklt. XI. 564. sz.).

3337 +1037: DHA I. 118. (RA 9. sz.); 12. sz.: DHA I. 254. (RA 22. sz.) Az oklevél kritikájára I. DHA I. 248–250.

3338 Glaser L.: Dunántúl úthálózata 156.

3339 PRT VIII. 305. (Anjou-oklt. VI. 402. sz.).

pel.³³⁴⁰ Bár a kassaiak IV. Bélától kapott kiváltságait nem ismerjük, feltételezzük, hogy Kassa vásártartási jogot is kapott 1249 előtt.³³⁴¹ Az bizonyos, hogy Szina szerdai hetivására a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelyeként bukkant fel.³³⁴²

A településen ugyanakkor közlekedési vámot szedhettek, melyet a kassai *hospesek* és polgárok a 14. század közepén túlzónak találtak,³³⁴³ amit erősít az is, hogy 1344-ben I. Lajos megtiltotta, hogy a gyalogosoktól a régi szokás ellenére vámot szedjenek.³³⁴⁴ A település a Kassáról Szikszóra vezető úton helyezkedett el.

Szob

(Hont megye) [Szob, H]

Kézai Simon Gestájában a honfoglaló magyarok szobi révén (*in portu Zub*) keltek át a Dunán.³³⁴⁵ 14. századi adatok szerint Szob településen sajkásnak (*sajcias*) nevezett királyi hajósok éltek, akiknek régi szabadsága egy 1355. március 12-én kelt oklevél szerint, hogy Pozsony várostól Szalánkemén városig személyük és javaik után nem fizetnek vámot (*tributum seu thelonium de personis et rebus ipsorum solvere non debeant*).³³⁴⁶ Ugyanakkor Szobon a 14. században koloncosnak nevezett királyi hajósokat is találunk (*condicionarios servitores seu nautas nostros wlgariter kolonchas dictos*), akik felett csak a király vagy официálisai ítékezhettek.³³⁴⁷ Az említett forrásokban szereplő hajósok eltérő megnevezését minden valószínűség szerint az indokolta, hogy különböző hajótípusokhoz voltak köthetők. A kolonc a húzóvánkoscából kiálló vas, melybe az evezőt az ezen levő vasfülnél fogva beakasztják,³³⁴⁸ míg a sajka folyami hajót jelentett.³³⁴⁹ A Dunán Szobnál szedett vámot csak a 14. század második felében említették,³³⁵⁰ ennek ellenére feltételezhetjük, hogy a Szob és Nagymarót között már az Árpád-korban is működő révről vámot szedtek.

3340 Statuimus pretereā, ut omni libertate gaudeant, qua ex concessione nostra hospites nostri de Kassa perfruuntur, tam in decimis exsolvendis, quam in iudiciis seu etiam in omnibus aliis in eorandem privilegio nominatim per singula et articulatim expressis – ÁÚO VII. 281. (RA 906. sz.)

3341 Vö. Kassa (Abaúj megye).

3342 1327. február 23.: Anjou-oklt. XI. 93. sz.; 1335. február 5.: Zichy I. 446. (Anjou-oklt. XIX. 65. sz.); 1344. június 15.: DF 282 896 (Anjou-oklt. XXVIII. 450. sz.).

3343 1345. április 8.: VMMS I. 140.; A vámszedés a 14. század végén is fennállt, vö.: *Tringli I.*: Perényi 163. sz.

3344 DF 287 451 (Anjou-oklt. XXVIII. 814. sz.).

3345 SRH I. 165.

3346 Ezen oklevélben I. Lajos király a vámbirtokosoknak és azok vámosainak elrendelte, hogy a szobi sajkásoktól, mind a földön, mind a vízen, vámszedő helyeiken vámot ne követeljenek, ahogy azt már korábban, 1350-ben kelt oklevelében az uralkodó már elrendelte, MES IV. 127.

3347 1346. március 19.: DL 8805.

3348 Vö. TESz II. 530.

3349 Vö. TESz III. 472.

3350 1374. július 3.: CD IX/4. 569.

Szoboszlóvásár

(Szabolcs megye) [Hajdúszoboszló, H]

Szoboszlóvásáron tartott vásár emlékét már a település *Zobuzlou wasar* névváltozata is megőrizte.³³⁵¹ 1075-ben I. Géza Szoboszlóvásár vásárvámjának egyharmadát a garamszentbenedeki monostornak adományozta.³³⁵² Bár az oklevelet 1237 körül interpolálták,³³⁵³ a szoboszlói vásárra vonatkozó rész az eredeti diploma részét képezte, ugyanis 1209. május 15-én III. Ince pápa is megerősítette a garamszentbenedeki apátságot a szoboszlói vásárvám (*tributum fori de Sobozlou*) birtoklásában.³³⁵⁴ Szoboszló a Szalacstól Szolnokig vezető sószállító útnak volt az egyik állomása,³³⁵⁵ ami a vásár korai kialakulását elősegítette.

Szodó

(Bars megye) [Želiezovce (Zseliz) része, SVK]

Szodó keddi hetivására 1336-ban háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³³⁵⁶ A vásár kialakulására és történetére vonatkozó további adattal nem rendelkezünk.

Szolnok

(Zemplén megye) [Solňická, SVK]

III. Béla a szolnoki révből, mely Mélyér (*Myler*) mellett volt, részeket (*porciones portus de Zounuk*) adományozott, midőn 1188-ban Halicsba ment,³³⁵⁷ a vele tartó Boleszló váci püspöknek, aki azt a leleszi monostornak adta.³³⁵⁸ A rév a Latorcán segíthette az átkelőket.

3351 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 101–102.

3352 [...] tributum autem unius mercati, quod vocatur hungarice Zobuzlou wasar, eodem modo [scilicet medietatem regie partis – DHA I. 218. (RA 20. sz.), 1124-ben megerősítette II. István, CDES I. 68–69. (RA 54. sz.) Az oklevél hamis, vö. CDES I. 68.; 1217-ben megerősítette II. András, CDES I. 177–178. (RA 345. sz.) Az oklevél hamis, vö. CDES I. 177.

3353 Vö. DHA I. 211–212.

3354 CDES I. 119.

3355 Vö. Módy Gy.: Szoboszló 79.

3356 DL 90 647 (Anjou-oklt. XX. 395. sz.).

3357 Vö. Kristó Gy.: Mo. története 177.

3358 +1214: CDES I. 148. (RA 295. sz.).

Szombat

(Pozsony megye) [Trnava (Nagyszombat), SVK]

Nagyszombat Árpád-kori névalakjai (Szombat, Szombathely, Tirnava Szombat)³³⁵⁹ szombati vásártartására utalnak.³³⁶⁰ A vásár kialakulását a település földrajzi elhelyezkedésének köszönhetjük, hiszen az Esztergom felől Prágába vezető kereskedelmi úton feküdt.

A településen vámot szedtek, mely közlekedési vám lehetett. Erre utal a pozsonyi polgárok azon panasza, mely szerint a trnavaiak őket országos vámmentességük ellenére megvámolták, ezért 1328. november 8-án,³³⁶¹ majd 1328. november 13-án I. Károly megparancsolja nekik, hogy semmilyen hivatkozással se merjék vámmal sújtani a pozsonyiakat.³³⁶² Az uralkodó oklevelében megjegyzi azt is, hogy a trnavai *hospesek* a vámot a fehérvári káptalantól vették bérbe (*in tributo, quod a capitulo Albensi apreciaſtis*).³³⁶³ A fehérvári káptalan alatt a székesfehérvári káptalant kell értenünk, azt azonban, hogy ők mióta rendelkeztek vámszedő helylyel Nagyszombatban, nem tudjuk.

Amikor 1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, az út Trnaván, azaz Nagyszombaton vezetett át.³³⁶⁴ A diploma a fizetendő vám mértékét is megállapította, Nagyszombat esetében azonban ez elmaradt, ami azt feltételezi, hogy a település harmincadszedő hely volt 1336-ban. Mivel pedig az oklevélben felsorolt vámhelyek a csehországi brnói és a nagyszombati polgárok elmondása szerint IV. Béla király ideje óta törvényesek és jogosak voltak (*omnia loca tributorum [...] a tempore Bele regis instituta legitima et omnino fore iusta*), feltételezhető lenne, hogy Nagyszombatban már az Árpád-korban harmincadszedéssel számolhatunk. Nem lehetünk azonban bizonyosak abban, hogy a vámszedő helyek felsorolása a harmincadállomásokat is magában foglalja-e – hiszen a vámmentesség sem jelentett a harmincad alól mentességet, arra minden esetben külön utaltak az oklevélben –, így a nagyszombati harmincad Árpád-kori fennállása is kétségbe vonható. Talán nem elképzelhetetlen, hogy a nagyszombati harmincad felállítására valójában csak az Anjou-korban, közelebbről az 1330-as években került sor. Amikor 1318-ban I. Károly a Galgóc királyi birtokon régtől fogva szedett királyi vámot – olyan módon, ahogy a régi királyok idején szedték, a királynéi harmincad

3359 1211: Sumbot – ÁÚO I. 126.; 1211. február 13.: Scembot – ÁÚO VI. 350.; 1238: Zumbothel – CDES II. 30. (RA 647. sz.); 1240. május 11.: Zumbothel – HOKI. 8.; 1244. november 16.: Sumbothel – CD V/1. 307. (RA 791. sz.); 1271. augusztus 31.: Tyrnavia Zomboth – CD VII/2. 152. (RA 2106. sz.); 1274: Zumboth – ÁÚO IV. 40. (RA 2558. sz.); 1274. augusztus 4.: Zumbothel – HO III. 22. (RA 2521. sz.); 1274. augusztus 4.: Zumbothel – ÁÚO IX. 67. (RA 2522. sz.); 1274. augusztus 21.: Zumbothel – RA II/2–3. 105.; 1281. április 24.: Zumbothel – RA II/2–3. 276.; 1281. április 24.: Zumbothel – ÁÚO XII. 330. (RA 3105. sz.); 1281: Zumbothel – ÁÚO IX. 294. (RA 3107. sz.); 1292. február 6.: Zumbothel – HOKI. 132.

3360 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 68.

3361 VMMS I. 114. (Anjou-oklt. XII. 462. sz.).

3362 VMMS I. 114. (Anjou-oklt. XII. 466. sz.).

3363 VMMS I. 114.

3364 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

kivételével (*preter tricesimam reginalem*) – Vörös Ábrahámnak adományozta,³³⁶⁵ egy olyan harmincadhelyről tett említést, amelyet a későbbi forrásokban hiába keresünk, Árpád-kori fennállása azonban jogosan feltételezhető. Nem lehetetlen tehát, hogy a galgóci harmincadot Nagyszombatba helyezték át.³³⁶⁶ A kereskedők kocsi-ját a harmincadszedő városokban felbontották (*in locis tributorum supradictis nulla fieri debeat religatio curruum, praeterquam in civitatibus, in quibus tricesimam constituerimus exigendam*), és így állapították meg a fizetendő vámot.³³⁶⁷ Érdekes, hogy nem említették az 1336. évi oklevélben a nagyszombati vámot, ráadásul éppen a nagyszombati polgárok, akik az itt szedett közlekedési vámot birtokolták. Mindezzel azzal magyarázható, hogy ez egy csökkentett vámtarifát tartalmazó útvonalat megállapító oklevél, melynek birtokában a külkereskedőket Nagyszombatban meg sem lehetett vámolni.

A nagyszombati *hospeseket* IV. Béla mentette fel az országban a vámfizetés alól, azonban míg 1238-ban csak annyit mondott, hogy a vámfizetés tekintetében ugyanazokat a jogokat élvezik, mint a fehérváriak,³³⁶⁸ 1267-ben a királyi vámok alóli mentességüket hangsúlyozta az uralkodó.³³⁶⁹ A két oklevél a vámmentesség tekintetében ellentétben áll egymással, hiszen az 1238. évi oklevél megjegyzése arra utal, hogy a vámmentesség az országon belül teljes körű, az 1267. évi azonban azt csak a királyi vámokra tartja érvényesnek. A nagyszombatiak 1267. évi oklevelét a szakirodalom gyanúsnak tekinti. Szentpétery megkérdőjelezhetőnek találta az oklevél hitelességét, még ha az eredeti ismeretének hiányában nem is mondta ki, hogy az oklevél hamis.³³⁷⁰ Megtette ezt azonban helyette Alexander Húščava, aki az oklevél belső és külső jegyei alapján legkorábban a 16. század közepén készült hamisítványnak minősítette. Szerinte a hamisító felhasználta IV. Béla 1238. évi privilégiumát, és abból a kötelezettségeket kihagyva és a jogokat növelve készítette el az 1267. évi hamis oklevelet.³³⁷¹ Azt, hogy egy IV. Béla nevére hamisított oklevéllel van dolgunk, az is mutatja, hogy az oklevél dátumában a *Datum per manus* formula keletellyel együtt fordul elő, ami egyértelmű jele a hamisításnak.³³⁷² A hamisítás alapjául azonban nem az ismert 1238. évi oklevél szolgált, hanem a korponaiak 1244. december 15-én kelt kiváltságlevele,³³⁷³ a vámmentesség során azonban a hamisító kihagyta az országhatárra vonatkozó korlátozást.

3365 Apponyi I. 53–54. (Anjou-oklt. V. 246.).

3366 Az, hogy egy harmincadállomást másik helyre helyeznek át, nem ismeretlen a harmincad történetében, mivelhogy az 1360-as években a sárvári harmincadot Sopronba, a győrit Pozsonyba tették át. Vö. Pach Zs. P.: A harmincadvám az Anjou-korban 234–236.

3367 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

3368 [...] *super solutione vero tributi eodem iure censeatur, quo cives Albenses* – CDES II. 30–31. (RA 647. sz.).

3369 *Item quod ab omni tributo regali sint liberi penitus et immunes* – DF 279 563. (RA 1639. sz.).

3370 RA 1639. sz.

3371 Húščava, A.: Najstaršie výsady mesta Trnavy 18–31. – Az oklevelet Vladimír Rábik 17. századi hamisítványnak tekinti, I. Rábik, V.: Trnava 525.

3372 Királyi oklevelekben a *datum per manus* formulával a keltezési hely nem fér össze a magyar okleveles gyakorlatban, vö. RA 3171., 3238., 3529., 4259. sz.-ok.

3373 CD IV/1. 329–331. (RA 793. sz.); Vö. Weisz B.: A nagyszombatiak kiváltságlevele.

Szombat

(Szepess megye) [Spišská Sobota (Szepesszombat), SVK]

Szepesszombat Árpád-korban felbukkanó latin névalakja (*Forum Sabbathi*)³³⁷⁴ a település szombatnapra vásárára utal.³³⁷⁵

Szombatfalva

(Vas megye) [Sumetendorf (Magyarszombatfa), A]

Szombatfalva neve (*Sumbotfolua*) a település szombati vásárára utal.³³⁷⁶ 1255. február 26-án IV. Béla a falut Héder nembeli Herrandnak³³⁷⁷ adományozta.³³⁷⁸

Szombat(hely)

(Arad megye) [Sâmbăteni (Szabadhely), RO]

Szombathelyen a vásárt a település neve alapján szombatonként tartották meg.³³⁷⁹ A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település a Maros mellett helyezkedett el, mely a legfontosabb vízi sószállító útvonal volt. 1138. szeptember 3-án kelt oklevél szerint a dömösi prépostság által kapott sajti sószállítók évenként hat-szor voltak kötelesek két hajóval sót szállítani Erdélyből a szombati vásárig (*ad forum Sumbuth*).³³⁸⁰

Szombathely

(Bars megye) [Starý Tekov (Óbars), SVK]

1331. április 24-én I. Károly elrendelte, hogy Szombathely falu lakói a Bars óvárosába költözzenek át.³³⁸¹ Szombathely nevét az itt megtartott szombati vásárokról kapta.

3374 1256. március 16.: ÁÚO VII. 432–433. (RA 1078. sz.).

3375 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 68–69.

3376 Szabó G. F.: A hét napjai 54.

3377 Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 1. tábla: hédervári ág.

3378 HOKI 27. (RA 1033. sz.).

3379 Szabó D.: Dömösi adománylevél 39.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 64–65.

3380 MES I. 94.

3381 AO II. 527. (Anjou-oklt. XV. 150. sz.).

Szombathely

(Fogarasvidék) [Sâmbăta de Jos (Alsószombatfalva), RO]

Szombathely nevét szombati vásáráról kapta,³³⁸² mely vélhetőleg a birtokos Csák nembeli Pós, illetve fia, Ugrin³³⁸³ tulajdonában volt.³³⁸⁴

Szombathely

(Krassó megye) [Banatska Subotica (Krassószombat), SRB]

Szombathely neve (*Zombathel*) arra utal, hogy szombatonként hetivásárnak adott helyet.³³⁸⁵ A település csak a 14. század közepétől jelenik meg az oklevelekben.³³⁸⁶

Szombathely

(Moson megye) [Neusiedl am See (Nezsider), A]

Szombathely nevét szombati hetivásáráról kapta.³³⁸⁷ A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település a határhoz közel helyezkedett el, nagy utak mentén. A mosoni várhoz tartozó Szombathelyet 1209-ben II. András adományozta Győr nembeli Csépánnak, a falu vámjával együtt.³³⁸⁸ IV. Béla István fia Konrádtól visszavette Szombathelyet, és a mosoni várhoz csatolta, végül 1267-ben visszaadta neki.³³⁸⁹ Konrádtól az ausztriai Albert Staderke vette el, ám Habsburg Albert 1282-ben visszaadta Konrádnak a birtokot.³³⁹⁰ 1285 körül kiadott oklevélben Győr nembeli Konrád Szombathelyet ősei, Csépán és Poth nádor által szerzett birtokként sorolta fel.³³⁹¹ A falu ezt követően IV. László kezébe került, aki azt egy ismeretlen személynek juttatta.³³⁹² Szombathely részint hozomány, részint vásárlás folytán III. András felesége, Ágnes birtokába jutott,³³⁹³ aki a 14. század elején azt az esztergomi érsek-ségnek adományozta.³³⁹⁴

3382 1231: Zumbathel – UGDS I. 55. (CDT 165. sz.); 1291. március 11.: Zumbathel – UGDS I. 177. (RA 3711. sz.); Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 66.

3383 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 8. Újlaki ág.

3384 1291. március 11.: UGDS I. 177. (RA 3711. sz.).

3385 1353. november 26.: DL 91 464.

3386 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz III. 496.

3387 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 67.

3388 UB I. 57. (RA 240. sz.).

3389 UB I. 334. (RA 1528. sz.).

3390 HO VI. 464–465.

3391 ÁÜO X. 453.

3392 Vö. UB III. 140.

3393 UB III. 64–65. (Anjou-oklt. III. 538. sz.).

3394 (1313.) május 3.: UB III. 62. (Anjou-oklt. III. 503. sz.); 1322. január 18.: UB III. 140–141. (Anjou-oklt. VI. 414. sz.).

Szombathely

(Valkó megye) [Jamenától keletre, SRB]

Szombathelyen, a birtok neve alapján,³³⁹⁵ szombatonként tartottak vásárt.³³⁹⁶

Szombathely

(Vas megye) [Szombathely, H]

Szombathelyen, nevéből ítélve,³³⁹⁷ szombatonként hetivásárt tartottak.³³⁹⁸ A településen a vásár kialakulását elősegítette, hogy Szombathelyről kilenc irányba vezetett út.³³⁹⁹ A Herényen átvezető vásárút (*iuxta viam forensium*) is minden bizonnyal a Szombathelyre vezető utat jelölte.³⁴⁰⁰ Kiss Gábor a vásárteret a jelenlegi Fő térre és a mai Berzsényi Dániel térre, és ezek környékére helyezi.³⁴⁰¹ Az oklevélben *iuxta Zumboth* kifejezésben található Szombat feltehetően nem Szombathelyre utal, hanem Szombathelytől keletre lévő patak neve található meg benne.³⁴⁰²

Szombathely

(Veszprém megye) [Bakonyszombathely része, H]

Szombathelyen neve alapján szombatonként vásárt tartottak.³⁴⁰³ 1326-ban Csák nembeli István fiai, Péter és István³⁴⁰⁴ Szombathelyet mint vásárolt birtokukat adják I. Károlynak egy csere során.³⁴⁰⁵

Szombathely

(Zala megye) [Mala Subotica (Kisszabadka) része, HR]

Szombathely nevét³⁴⁰⁶ szombati vásáráról kaphatta.³⁴⁰⁷ A 13. században felbukkanó Szombathely a Hahót nem birtokában volt.³⁴⁰⁸

3395 1299. július: Zichy I. 93.

3396 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 69.

3397 1288-ban Szombatmelléki (*iuxta Zumboth*) Crisius fia Bana Szombathely (*Zumbothel*) melletti földet ad el, DL 40 189.

3398 Szabó G. F.: A hét napjai 79–80.; Kiss G.–Tóth E.–Zágorhidi B.: Savaria 125.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 70.

3399 Kiss G.–Tóth E.–Zágorhidi B.: Savaria 107.; Kiss G.: Vas megye piachelyei 400–402.

3400 1323. március 7.: DL 2151 (Anjou-oklt. VII. 64. sz.)

3401 Kiss G.: Vas megye piachelyei 400.

3402 Kiss G.–Tóth E.–Zágorhidi B.: Savaria 127.

3403 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 70–71.

3404 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencsényi ág 1. tábla.

3405 Anjou-oklt. X. 566. sz.

3406 1240: de loco sabbati – HO VIII. 38.; 1254. április 5.: Scombathel – HO VI. 83. (RA 1006. sz.).

3407 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 71.

3408 1256. december 6.: ÁÚO XI. 427–429. (RA 1119. sz.).

Szomszédvár

(Zágráb megye) [Susedgrad Zagreb (Zágráb) területén, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló³⁴⁰⁹ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a Szomszéd királyi révben szedett vám István kezébe került.³⁴¹⁰ 1299-ben, miután a Babonicsok visszatértek a király hívei közé, az elfoglalva tartott Szomszéd királyi várat visszaadták az uralkodónak. Az uralkodó ugyanekkor mindazon várakat, melyeket Radoszló néhai bán birtokolt, visszaadta a Babonicsoknak.³⁴¹¹ Arra vonatkozóan, hogy Szomszéd azon várak közé tartozott, melyeket korábban Radoszló birtokolt, nem rendelkezünk adattal. Mivel ugyanekkor került sor Galas és Orbász visszaadására, melyek azonban korábban bizonyíthatóan Radoszló bán birtokában voltak, és 1314-ben is a Babonicsok kezén vannak, így feltételezhető, hogy ez Szomszéd várára is elmondható. Kérdéses, hogy az 1299-ben megjelenő Szomszéd (*Zumzed*) vár és az 1314-ben megjelenő Szomszéd (*Zomzed*) azonos-e. Engel Pál az 1299. évi Szomszédot a Bugojno közelében lévő Szomszéd (*Susjed*) várral azonosította,³⁴¹² az 1314. évi adatot azonban Szomszédvárhoz kötötte.³⁴¹³ A királyi rév említése az 1314. évi adatnál nem hagy kétséget afelől, hogy a Száva menti Szomszédvárra gondol az oklevél, feltételezzük azonban, hogy az 1299. évi oklevél Szomszéd vára is ugyanezen települést említette.

Szond

(Bács megye) [Sonta, SRB]

1192-ben Fulbert fia Gergely magtalan halála után III. Bélától Makariás ispán és testvérei kapták meg Szondot. Makariás Belszondon vásárral és a Dunán – ott, ahol a Lassúduna a Dunába torkollik – révvel rendelkezett, oly szabadsággal, hogy a vámszedők itt nem szedhettek vámot és a megyésispán sem korlátozhatta Makariás birtoklását.³⁴¹⁴ 1230-ban II. András Makariás *comes* fia Monoszló nem-beli Tamás *comest* megerősítette birtokaiban, Belszond fele Tamás ispáné volt, a másik fele Andrásé. Belszondon vásár és dunai rév volt, melyeken a megyésispán és a vámszedők nem szedhettek vámot, mert jövedelmét Tamás *comes*nek engedték át.³⁴¹⁵ A Belszondon Makariás által tartott 12. századi vásár vámmentes volt és mentesült a megyésispán joghatósága alól. A vámmentesség biztosítása a vásár korai szakaszában elősegítette, hogy a vásárt a kereskedők felkeressék. Miután a

3409 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonics (Blagaji).

3410 [...] tributum de Zomzed portu regis – CDCr VIII. 359. (Anjou-okt. III. 750. sz.).

3411 CDCr VII. 351. (RA 4259. sz.).

3412 Engel P.: Archontológia I. 418.

3413 Engel P.: Archontológia I. 434.

3414 [...] in villa Belzud habet forum et portum super Danubium ubi Losoyuduna intrat Danubium cum tali libertate concessa, ut nec tributarius aliquid ibi tributa exigere presumat, et comes parochialis nullum impedimentum faciendi habeat potestatem – DF 262 045.

3415 [...] comes parrochialis et nullus tributarius in eodem foro vel portu exactionem tributi exigere presumat, sed cedant in usum dicti Thome Bani – ÁÚO XI. 224. (RA 467. sz.); Átírta IV. Béla 1231-ben, ÁÚO XI. 234–235. (RA 596. sz.)

vásár már látogatott lett, Makariás fia, Tamás már vámszedést gyakorolt, amelyet II. András el is ismert.

Szond határában több átkelőhellyel is számolnunk kell. Úrrév (*Vrrewy*) a Duna mellett, az erdői egyház szomszédságában volt.³⁴¹⁶ A helynév egy átkelőhelyet feltételez a Dunán. Tölrév (*Tulreu*)³⁴¹⁷ azon hely közelében feküdt, ahol a Lassúduna a Dunába torkollott.³⁴¹⁸ Tölrév a Dunán működő átkelőhelyhez köthető, mely elképzelést alátámasztja, hogy 1206-ban Savonca határjárásában említik Töl révet (*ad portum Thul*) a Dunánál, mely Apos falu határában működött.³⁴¹⁹ Ráadásul az 1192. évi oklevél szerint Makariás ott bírt révvél, ahol a Lassúduna beleömlött a Dunába.³⁴²⁰ Pokrév (*Pvc Rewy*) szintén Szond határában, Csősi és Széplak között feküdt,³⁴²¹ melynek neve vélhetően a Sár vízének átkelőhelyét őrizhette meg.

Szőce

(Vas megye) [Szőce, H]

Szőcén az Árpád-korban vásárt tartottak, a település 14. század eleji elnéptelenedése azonban a vásárra is hatással volt. A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település fontos utak – Borostyánkő út, a Zala folyó északi partján Fehérvárba vezető út – közelében helyezkedett el.³⁴²² A vásárra egy 14. század eleji forrásból következtethetünk. Amikor 1310-ben Buzád nembeli Atyusz fia János³⁴²³ Szőce birtok felét – melyet Atyusz vásárolt Buzád nembeli Terestyén fia Jánostól, és most lakatlan – eladta Zala melléki Demeter fiainak, az adásvétel tárgyát képezte a Szőce-Vásárhely nevű vásárhely is.³⁴²⁴ Szőce az Árpád-korban Csapó fia András birtoka volt,³⁴²⁵ melyet azonban 1286 előtt Gutkeled nembeli Amadé fia Amadé³⁴²⁶ lerombolt.³⁴²⁷ A település ezt követően kerülhetett a Buzád nemzetség birtokába.

Sződi

(Zaránd megye) [helye ismeretlen]

1324. augusztus 13-án I. Károly király Lóránt fia Miklósnak³⁴²⁸ a Sződi (*Zeudi*) falujában a Körös folyón régóta (*ab antiquo*) szedett vámját (*tributum... exigitur per*

3416 1192: DF 262 045, ÁÚO XI. 61.; (1230): ÁÚO XI. 222.

3417 Ortway szerint Tulsó révnek ejtendő. *Ortway T.*: Magyarország régi vízrajza 287.

3418 1192: DF 262 045, ÁÚO XI. 61.

3419 HO VII. 3. (RA 222. sz.).

3420 DF 262 045.

3421 (1230): ÁÚO XI. 223.

3422 Vö. Holub J.: Zala vármegye vámhelyei 57. (térkép).

3423 Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 2. tábla: Buzád ága.

3424 ZO I. 133. (Anjou-oklt. II. 1032. sz.).

3425 Vö. Engel P.: Genealógia: Nádasd nem 3. tábla: Pető (gersei).

3426 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 3. Amadé-ág.

3427 RA II/2–3. 369.

3428 Vö. Engel P.: Genealógia: Treutel-rokonság 2. tábla Lépes (váraskeszi).

fluvium Cres), melyet egykor Sándor fia Sándor³⁴²⁹ körösszegi várnagy Bátor (Bihar m.) faluba helyezett át (*in dicta villa Batur fuisse translatus*), visszahelyezi Sződibe, és visszaadja Miklósnak.³⁴³⁰ Nekcsei Sándor fia Sándor 1321-től volt körösszegi várnagy,³⁴³¹ így 1321 és 1324 között kerülhetett sor a vám áthelyezésére. A vám visszahelyezésére tett kísérlet valószínűleg nem volt sikeres, mert 1350-ben I. Lajos hasonlóképpen rendelkezett.³⁴³² A vám vízi vám volt, mely vagy egy átkelőhelyhez, vagy egy kikötőhöz kötődött.

Szöllősjakabföldre

(Bács megye) [Futog (Futak) környékén, SRB]

1320. október 1-jén I. Károly az örökös nélkül meghalt Szöllős Jakab Szöllősjakabföldre lakatlan földjét a hídvámmal együtt Futaki Dénes bihari ispánnak adományozta.³⁴³³ A híd a Nádág mocsaras éren biztosított átkelési lehetőséget a Futakra vezető úton.³⁴³⁴

Szölős

(Csanád megye) [Semplak (Szemplak) és Pecica (Pécska) között, RO]

Szölős révjével együtt (*cum portu*) II. András adományából Csák nembeli Miklós *comes*³⁴³⁵ tulajdona volt, aki 1231-ben végrendeletében fiára, Lőrincre hagyta.³⁴³⁶ A rév Szölős elhelyezkedése alapján a Maroson működhetett.

Szölős

(Pozsony megye) [Vajnory (Pozsonyszölős), SVK]

A Szölösön fizetett vám alól 1291-ben mentességet kaptak a kereskedés céljából áruikkal és szekereikkel közlekedő pozsonyi *hospesek*,³⁴³⁷ ami arra utal, hogy közlekedési vámot szedtek a településen.

3429 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla Nekcsei.

3430 DL 60 190 (Anjou-oklt. VIII. 382. sz.).

3431 Vö. Engel P.: Archontológia I. 349.

3432 Karácsonyi J.: Szentmiklósi család 508.

3433 AO I. 580. (Anjou-oklt. V. 899. sz.).

3434 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 239.

3435 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 4. Kisfaludi és Mihályi.

3436 A végrendeletet 1231-ben II. András megerősítette, CD III/2. 229. (RA 477. sz.)

3437 VMMS I. 75. (RA 3837. sz.).

Szőlős

(Ugocsa megye) [Vinohragyiv (Nagyszőlős), UKR]

1262-ben István ifjabb királyként a szőlősi *hospesek*nek hétfői napokon vám nélkül megtartott szabad vásár (*forum liberum*) tartását engedélyezte. Ugyanakkor biztosította nekik azt is, hogy falujuk mellett a Tiszán révük legyen, és közút (*via libera*) vezessen át a falujukon.³⁴³⁸ 1329. április 26-án I. Károly a Visk, Huszt, Técső és Hosszúmező máramarosi falvakban lakó szász és magyar *hospesek*nek azokat a szabadságokat adományozta, amellyel a szőlősi polgárok és *hospesek* is éltek, melynek értelmében meghatározott napokon szabad és vámmentes vásárt tarthattak.³⁴³⁹

1336-ban Szőlős határjárása szerint a Tisza vizén Szőlős és Ardó birtokokat elválasztó határon egy rév volt.³⁴⁴⁰ A rév azonos a későbbi forrásokban felbukkanó *Zeusrew*vel, ahol a vámszedés a 15. század elején Szász birtokhoz kötődött.³⁴⁴¹ Elképzelhető a rév nevéből kiindulva, hogy a rév a korábbi időszakban Szőlős birtokhoz kapcsolódott, akár az István ifjabb király által 1262-ben engedélyezett révvél lehetett azonos.

Sztáncs

(Zemplén megye) [Zemplínská Nová Ves (Zemplénújfalu) területén, SVK]

Sztáncs birtok 1326. évi határjárása szerint Sztáncstól északra a Helmec folyón híd,³⁴⁴² tőle délre a Helmec folyón rév segítette az átkelést.³⁴⁴³

Sztenicsnyák

(Zágráb megye) [Sjeničak, HR]

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló³⁴⁴⁴ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a Sztenicsnyák vár alatti út- és vásárvám (*tributum sub castro Stenichnak tam commantium, quam ipsius fori*) István szlavón bán birtokába jutott.³⁴⁴⁵ Sztenicsnyák már 1278-ban Babonics István kezében volt,³⁴⁴⁶ a vámszedés is már az Árpád-korban megkezdődhetett. 1327-ben azonban Ákos nembeli Mikcs szlavón bán megostro-

3438 ÁÚO VIII. 32. (RA 1793. sz.), Megerősítette II. András 1294. szeptember 16-án, RA II/4. 139–140; I. Károly 1319. március 22-én, CDCr VIII. 523–524. (Anjou-oklt. V. 409. sz.).

3439 CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

3440 *Tringli I.*: Perényi 54. sz.; Vö. 1348. március 21.: *Tringli I.*: Perényi 75. sz.

3441 1405. március 6.: C. Tóth N.: Leleszi Statutoriae 135. sz.; 1405. március 8.: *Tringli I.*: Perényi 266. sz.; 1405. március 12.: *Tringli I.*: Perényi 267. sz.

3442 Zichy I. 289. (Anjou-oklt. X. 355. sz.).

3443 Zichy I. 290.

3444 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

3445 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

3446 Blagay oklt. 30.

molta, majd István bán fiaí átadták neki,³⁴⁴⁷ és ekkortól a Szlavón bánsághoz tartozott, vélhetően a vám is.

Sztracsina

(Zemplén/Sáros megye) [Stročín (Szorocsány), SVK]

1317. január 2-án I. Károly Ákos nembeli Mihály fia Mikcsnek³⁴⁴⁸ adományozta a Zemplén megyei Sztracsina birtokot a vámmal együtt (*cum... tributo in dicta villa Strachynna olim ordinato*), melyet Petenye fia Pétertől, annak hűtlensége miatt vett el.³⁴⁴⁹ Az 1355. évi Sáros megyei vámvizsgálat szerint Sztracsinán a vámot a Bodrog (Ondava) folyón átívelő hídon szedték, és ekkor Ákos nembeli Mikcs fia Loránd birtokában volt.³⁴⁵⁰

Sztragár

(Szepes megye) [Ždiar (Zsgyár), SVK]

Sztragáron a Lengyelországból jövő úton szedtek vámot a kapuban (*in porta theloniaria*), melynek őrzése alól 1298 júliusában Bald szepesi ispán felmentette a szepesti várhoz tartozó Őr lakóit.³⁴⁵¹ A Sztragárnál szedett vám határvám volt.³⁴⁵²

Sztrecsény

(Trencsén megye) [Strečno, SVK]

1321. július 12-én I. Károly biztosította a zsolnai *hospeseknek* azt a kiváltságot, hogy Sztrecsényben ne fizessenek vámot (*nullum tributum nullumque thelonium*).³⁴⁵³ A település a Vág mentén helyezkedett el, és a vám vagy a Vág mentén vezető úthoz vagy az itt feltételezhető átkelőhelyhez köthető.

Szulok

(Somogy megye) [Szulok, H]

1193-ban Szulok határjárása egyik határpontként egy révet adott meg,³⁴⁵⁴ mely a Rigóc-patakon (*Rigauz*) működhetett.

3447 Blagay oklt. 100.

3448 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 4. Mikcs ága 1. tábla Mikcsfi.

3449 AO I. 412. (Anjou-oklt. IV. 385. sz.).

3450 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 59–60.

3451 RA II/4. 202. Az oklevél hitelessége ellen gyanú merült fel, vö. RA 4183. sz.

3452 Vö. Weisz B.: Harmincad 275–276.

3453 VMMS I. 98. (Anjou-oklt. VI. 198. sz.).

3454 ÓMO 55. (RA 155. sz.).

Tamáshida

(Zaránd megye) [Tămașda (Tamásda), RO]

Rogierius elbeszélése szerint Tamáshida németek lakta nagy település (*versus Pontem Thome magnam Theutonicorum villam*) volt, és az ott lakók a Váradról menekülőket nem engedték átkelni a hídon, mivel azt szerették volna, ha segítenek a város védelmében.³⁴⁵⁵ A Tamáshidánál álló híd a Fekete-Körösön ívelt át. A híd jelentőségét mutatja, hogy még az 1520-ban Bihar megyében tartott vámvizsgálat korában is állt.³⁴⁵⁶ A híd, illetőleg a település nevét a híd építtetőjéről, Tamásról kapta. Tamáshida birtokot 1341-ben Rátót nembeli Lőrinc fiai, János és László³⁴⁵⁷ öröklés jogán magukénak mondták,³⁴⁵⁸ azt azonban, hogy mikortól volt Tamáshida a Rátót nemzetség kezében, nem tudjuk. Mindenesetre Lőrinc felmenői között nem találunk Tamás nevű személyt.

Tamási

(Szepes megye) [Spišské Tomášovce (Szepestamásfalva), SVK]

Tamási 1282. augusztus 21-én lejegyzett határjárása hidat említett, melyen keresztül az út Somogy faluból Alsótamásiba (*ad inferiorem Tamasi*) vezetett.³⁴⁵⁹ A híd valószínűleg a Hernád folyó jobb oldali mellékvízén, valószínűleg a Borosznok-patakon segítette az átkelni szándékozókat.

Tapolca

(Zala megye) [Tapolca, H]

Tapolcán vásárvámot szedtek, a vásár már a 12. században kialakulhatott.³⁴⁶⁰ 1272. június 9-én V. István megerősítette Turul ispánnak Tapolca falura vonatkozólag a veszprémi egyház javára a zágrábi püspök előtt a Szentföldre menetelekort tett intézkedését, így a tapolcai vásárvám fele részének adományozására (*dimidietate tributi foris*) vonatkozót is.³⁴⁶¹ Tapolcát Turul ispán 1217 előtt kapta meg II. Andrástól, vagy az ott szedett vásárvám királyi részével, azaz kétharmadával, vagy a királyi vámrész felével, azaz a vám egyharmadával együtt. A veszprémi püspökség így a vám harmadához vagy hatodához juthatott hozzá Turul adománya révén. Ugyanakkor a vásárvám tizede is a veszprémi püspökség kezében volt, melynek birtoklásában a 13. század végén gondjai támadtak a püspökségnek, ugyanis 1290. július 3-án Lőrinc *comes*, a tapolcai egyház kegyura ígéretet tett a tapolcai vásár-

3455 SRH II. 578.

3456 Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék 90.

3457 Engel P.: Genealógia: Rátót nem 10. tábla: Gyulafi (rátóti).

3458 AO IV. 150.

3459 RA II/2–3. 295.

3460 1272. február 2-án Tóti határjárása a vásárra menő utat (*ad viam fori*) adja meg Csobánc közelében, CD VII/5. 377.

3461 ZO I. 69. (RA 2209. sz.).

vám tizedének visszaadására a veszprémi püspök számára.³⁴⁶² A vám fizetése alól 1328-ban I. Károly felmentette a sárvári *hospeseket*.³⁴⁶³

Tapolcaszentgyörgy

(Körös megye) [Zdenci (Izdenc) vidékén, HR]

Tapolcaszentgyörgy 1338. évi határjárása *Gurkou* folyó³⁴⁶⁴ hídját adta meg egyik határpontként.³⁴⁶⁵

Tapolcsány

(Nyitra megye) [Topolčany (Nagytapolcsány), SVK]

A Tapolcsányban szedett vámot Csák nembeli Máté³⁴⁶⁶ birtokolta, aki 1283-ban végrendeletében feleségére, annak halála esetén testvérére – aki csakis Péter³⁴⁶⁷ lehetett – hagyta.³⁴⁶⁸ A topolcsányi vámot Kristó Gyula szerint Máté testvérétől, Istvántól örökölte.³⁴⁶⁹ Pontos adataink Tapolcsány és a vám Máté kezére jutásáról nincsenek. 1235-ben Tapolcsányt IV. Béla még Dénes fia Dénesnek adományozta – a vám említése nélkül –,³⁴⁷⁰ 1270 körül pedig már Máté adott ki itt oklevelet,³⁴⁷¹ s Tapolcsány környékén alakította ki uradalmának központját.³⁴⁷²

Tardoskedd

(Nyitra megye) [Tvrdošovce, SVK]

Tardoskedden neve alapján³⁴⁷³ keddenként vásárt tartottak.³⁴⁷⁴ Tardoskedd a szentkeresztí monostor birtoka volt, melyet 1297-ben egy csere útján Lodomér esztergomi érsek az esztergomi érsekség birtokába juttatott.³⁴⁷⁵

3462 ZO I. 100.

3463 UB IV. 28. (Anjou-oklt. XII. 253. sz.).

3464 A Toplica-patak mellékveze.

3465 1338. december 12.: CDCr X. 437.

3466 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencsényi ág 1. tábla.

3467 Kristó Gy.: Csák Máté tartományúri 23.; Kristó Gy.: Csák Máté 41.

3468 ÁÚO IX. 360.

3469 Kristó Gy.: Csák Máté 41.

3470 CDES II. 4–5. (RA 608. sz.).

3471 HOkI. 62.

3472 Kristó Gy.: Csák Máté 41.; Kristó Gy.: Rezidenciák 36–37.

3473 +1221: Tardoskedy – CDES I. 197. (RA 374. sz.); 1236: Tardas keddi – MES I. 319.; 1294: Tardoskeddi – CD VI/1. 280–281.

3474 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 75–76.

3475 1297: HO VII. 261–262.; 1297. június 11.: RA II/4. 179–180.; 1297. június 11.: ÁÚO X. 266–267. (RA 4114. sz.).

Tárkány

(Zemplén megye) [Veľké Trakany (Nagytárkány), SVK]

1324. október 14-én Tárkány határjárása a Tiszán Sórévnek (*Soureu*) nevezett révét adott meg határpontként.³⁴⁷⁶ Elképzelhető, hogy a rév azonos a Tuzsér birtokon álló révvvel.

Tarna

(Ung megye) [Trnava pri Laborci, SVK]

1336-ban Tarna birtokot Simonházától elkülönítő határon feküdt a Tarna vizén (*Tornaulyzi*) egy rév nevű gázló (*in quodam vado vulgo rew vocato*).³⁴⁷⁷

Tarnóc

(Liptó megye) [Liptovský Trnovec (Liptótarnóc), SVK]

Tarnóc határában a Vág réve helyezkedett el,³⁴⁷⁸ mely Boldogasszony és Tarnóc határán működött a Vágon. Ugyanakkor híd is állt a település határában,³⁴⁷⁹ mely a település és Szelnice közt folyó Teplicén ívelt át.

Tárnok

(Csanád megye) [Makó határában, H]

1343. április 27-én I. Lajos Tárnok királyi falut vagy birtokot azon teljes joggal, ahogy korábban apja, Károly, s most ő birtokolta, a földön és a Maroson le- és felfelé haladóktól régtől fogva szedett vámmal (*tam in terris quam in dicto fluvio Morosii a descendantibus scilicet et ascendentibus ab antiquo exigi consuetis*) Csanád nembeli Csanád esztergomi érseknek és rokonainak, Lőrinc fiainak, Jánosnak és Tamásnak, Miklós fiainak, Istvánnak, Györgynek és Miklósnak, valamint Pongrác fiainak, Kelemennek és Tamásnak³⁴⁸⁰ adományozza.³⁴⁸¹ Tárnok neve arra utal, hogy királyi tárnokok laktak területén, és a birtok királyi tulajdonban maradt I. Károly alatt is. A szárazföldön és vízen közlekedőktől szedett vámot legkésőbb I. Károly korában már beszedték, amit az tett lehetővé, hogy a Csanádból Makófalvára vezető úton helyezkedett el.

3476 AO II. 164. (Anjou-oklt. VIII. 442. sz.).

3477 Sztáray I. 109. (Anjou-oklt. XX. 108. sz.).

3478 DF 258 755 (Anjou-oklt. III. 881. sz.).

3479 DF 258 755 (Anjou-oklt. III. 881. sz.).

3480 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 2. tábla: Telegdi.

3481 Telegdiék pere 121–122. (Anjou-oklt. XXVII. 210. sz.).

Tasvására

(Szabolcs megye) [Nyírtass, H]

Tasvásárának a neve vásártartásra utal,³⁴⁸² amit Anonymus szerint onnan kapott, hogy a honfoglaló magyarok egyik vezére, Tas vásárt rendelt a Nyírség és a Tisza között, s róla Tasvásárának (*forum Thosu*) nevezték el a helyet.³⁴⁸³

Tata

(Komárom megye) [Tata, H]

Tatán legkésőbb a 13. században már vásárt tartottak, mely 1300-ban háromvásáros kikiáltás egyik színhelye volt.³⁴⁸⁴ Schmidtmayer Richárd szerint a legvalószínűbb az, hogy hétfőnként tartották a vásárt Tatán.³⁴⁸⁵ Egy hamis oklevél szerint a tatai vámot I. István Deodatus *comes*nek adományozta, mely Deodatus adományaként a tatai monostor kezébe került volna.³⁴⁸⁶ Az oklevelet 1400 körül hamisították, és az apátságnak az ekkori vámra vonatkozó igényét támasztotta alá.

Técső

(Máramaros megye) [Tyacsiv, UKR]

1329. április 26-án I. Károly a técsői szász és magyar *hospes*eknek azokat a szabadságokat adományozta, amellyel a szőlősi polgárok és *hospes*ek is éltek, melynek értelmében meghatározott napokon szabad és vámmentes vásárt tarthattak.³⁴⁸⁷ A szőlősi *hospes*eknek István ifjabb király engedélyezett hétfői napokon megtartott vám nélküli szabad vásárt (*forum liberum*).³⁴⁸⁸ A técsői hetivásár napját nem ismerjük.

Telegd

(Bihar megye) [Tileagd (Mezőtelegd), RO]

1308. október 6-án Csanád nembeli Tamás fiai, Csanád váradi olvasókanonok, Lőrinc, Miklós és Pongrác³⁴⁸⁹ megosztottak Telegd falun: a telegdi vámot, amely minden kocsi után 1 dénárt és 1 söt jelentett, három részre osztották.³⁴⁹⁰ A vámtétel

3482 Vö. Kristó Gy.: Korai helyneveink 33.; Mező A.–Németh P.: Szabolcs-Szatmár 94.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 102.

3483 SRH I. 63.

3484 ÁÚO X. 392.

3485 Schmidtmayer R.: Tata 202.; A kikiáltásra az esztergomi és a komáromi vásárt követően került sor Tatán, így a csütörtöki napot sem záránk ki újabb források előkerüléséig a tatai hetivásár napjának meghatározásakor.

3486 +1263. március 18.: Vat I/4. 265. (RA 1341. sz.).

3487 CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

3488 ÁÚO VIII. 32. (RA 1793. sz.).

3489 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 2. tábla: Telegdi.

3490 DL 71 539 (Anjou-oklt. II. 466. sz.).

arra utal, hogy a sószállító szekereket vámolták meg Telegdnél. 1312. július 29-én I. Károly király Csanád nembeli Tamás fia Miklósnak Telegd falujában olyan vámot engedélyezett, mely a következő vámtételekkel bírt: az Erdélybe sóért menő üres szekér után 2 báni, az onnan visszatérő teli szekér után 2 báni és 4 só, mázsaszekér után 1 fertó, 1 vég yperni (*de Ippri*) posztó után 2 pondus, 1 vég tournai (*Dorni*) posztó után 1 pondus, 1 vég Huy-i (*de Hay*) posztó után 1/2 pondus, 1 hordó bor után 1 pondus, 1 eladó ló után 1 pondus, 1 ökör után 1 báni, 2 kisebb állat után 1 dénár.³⁴⁹¹ A vámtételek egyértelműen arra utalnak, hogy közlekedési vámot szedtek a településen, azonban a sószállításon túl már mindenfajta áruval közlekedőt vámolás alá vontak.

Telegd a tatárjárás előtt a Csanád nem tulajdonában volt, és a tatárjást követően Geregye nembeli Pál³⁴⁹² kezére került, aki 1256-ban visszaadta azt Csanád nembeli Pongrác fiainak.³⁴⁹³ Azonban a későbbiekben is vitára került sor Pál fia Miklós és Pongrác fia Tamás között Telegd miatt, végül 1271-ben Miklós vajda a Telegden bírt részeit átengedte Pongrác fia Tamásnak.³⁴⁹⁴ Az Árpád-kori oklevelek nem említették a vámszedést, az 1308. évi vámtételek azonban arra engednek következtetni, hogy legkésőbb a 13. század második felében már fennállt.

Tema

(Nógrád megye) [Lučenec (Losonc) mellett feküdt, SVK]

1299-ben Tema föld határjárása a Losonc vizén egy révet adott meg határpontként.³⁴⁹⁵

Temesvár

(Temes megye) [Timișoara, RO]

Temesváron hidak segítették az átkelést a Temes folyó³⁴⁹⁶ ágain, melyek kijavítása és újjáépítése I. Károly oklevele szerint a temesvári polgárok feladata volt (*quod visi literis domini regis, cives de Temesuar pontes in eadem existentes reparare et de novo edificare debuissent*), és 1342. február 9-én Benedek temesvári vámszedő *famulusa* azért emelte fel a hangját, mert a polgárok ezen kötelességüket nem teljesítették, így Benedeknek 30 márka kárt okoztak.³⁴⁹⁷ Mindez arra utal, hogy bár a vámszedés a hidakhoz kötődött, a befolyt jövedelmet azonban nem kellett a hidak karbantartására fordítani, hanem azt a helyi lakosoknak kellett elvégezniük.

3491 AO I. 264. (Anjou-oklt. III. 346. sz.).

3492 Vö. Engel P.: Genealógia: Geregye nem 1. Écs ága.

3493 ÁÚO VII. 458.

3494 ÁÚO VIII. 366.

3495 ÁÚO V. 226–229.

3496 Ma Bega.

3497 Temes I. 71. (Anjou-oklt. XVI. 49. sz.).

Terebes

(Szatmár megye) [Turulung (Túrterebes), RO]

1315. július 1-jén I. Károly Dénes fia Tamásnak³⁴⁹⁸ adományozta Terebest és más birtokokat, melyeket Ákos nembeli István nádor fiaitól³⁴⁹⁹ hűtlenségük miatt vett el.³⁵⁰⁰
 1321. augusztus 29-én I. Károly engedélyezte Dénes fia Tamásnak, hogy beszedje a Turiterebes faluban régóta szedett vámot, a kereskedőket pedig a vám (*tributum seu thelonium*) megfizetésére szólította fel.³⁵⁰¹ 1341-ben I. Károly Terebest Jánki Tamás fia Miklóstól egy csere során magához vette,³⁵⁰² a Terebesen szedett vámmal együtt. Terebes birtok határjárása egy hidat is említett, amelyen át lehetett kelni egy sáron.³⁵⁰³
 A cserét követően az uralkodó a szatmári ispán felügyeletére bízta a birtokot.³⁵⁰⁴

Terebes

(Zemplén megye) [Trebšov (Tőketerebes), SVK]

A 14. század elején szombati hetivására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³⁵⁰⁵

Teremecs

(Nyitra megye) [Nitra (Nyitra) része, SVK]

1247. szeptember 22-re keltezett hamis oklevélben a Nyitra folyón egy hidat említettek *Kis Teremus* prédiium mellett.³⁵⁰⁶ Mivel az oklevél 16–17. századi hamisítvány,³⁵⁰⁷ a híd Árpád-kori létezését nem bizonyíthatjuk.

Teresztenye

(Torna megye) [Teresztenye, H]

Teresztenye 1272. február 17-én lejegyzett határjárása a Lázó-patakon (*Lason*) egy révet adott meg határpontként.³⁵⁰⁸

3498 Vö. Engel P.: Genealógia: Jánki.

3499 1250. július 7-én IV. Béla Ákos nembeli Ernének adományozta a lakatlan Terebes földet és a Túr vizét (*Tur*), amit egykor Pov birtokolt, DL 70 587, CD IV/2. 94. (RA 928. sz.); Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 3. tábla: Erne ága.

3500 Komáromy A.: Levéltári kutatások I. 120. (Anjou-oklt. IV. 115. sz.).

3501 DL 70 609 (Anjou-oklt. VI. 232. sz.); Átírja I. Károly 1324. január 11-én, DL 70 609. (Anjou-oklt. VIII. 18. sz.).

3502 1341. augusztus 9.: *Tringli I.*: Perényi 62. sz.

3503 1341. szeptember 3.: DL 70 998 (Anjou-oklt. XXV. 612. sz.).

3504 1342. február 17.: Anjou-oklt. XXVI. 54. sz.

3505 1330. június 17.: Zichy I. 411. (Anjou-oklt. XIV. 347. sz.); 1335. február 5.: Zichy I. 444., 445. (Anjou-oklt. XIX. 65. sz.).

3506 CDES II. 189.

3507 Vö. CDES II. 189.

3508 DL 76 193 (Hanvay 8. sz.).

Teszér

(Hont megye) [Hontianske Tesáre, SVK]

1295. január 20-án Teszér határjárása a Selmec (*Semenche*) folyón egy révet említett.³⁵⁰⁹

Tihany

(Zala megye) [Tihany, H]

1055-ben I. András a tihanyi apátság alapítólevelében megemlékezett arról, hogy a Balatonon van egy rév (*portus super lacum*), mely a kolostorhoz tartozik. Feltehetően erre a révre utal az oklevél akkor is, amikor a Seku vejszéje (*Seku veieze*) és a révhez vezető út (*viam, que ducit ad portum*) között elterülő halászhelyek és nádasok birtoklását említette.³⁵¹⁰ A rév birtoklása az egész Árpád-koron át biztosított volt az apátság számára.³⁵¹¹ Kérdés azonban, hogy e rév hol helyezkedett el. Kelemen pápa 1267. évi oklevelében a rév Tihany sziget után szerepelt, majd ezt követően több, a Balaton északi partján elhelyezkedő falu felsorolása következett. Ez alapján az átkelőhelyet leginkább Tihanyhoz tudjuk kötni, mely Tihany és Zamárdi között biztosította a közlekedést a tavon. Ezt az elgondolást támasztja alá II. András 1211. évi birtokösszeíró oklevele, melyben egyértelműen Tihanyhoz kapcsolja az apátság által birtokolt balatoni révet, valamint egy hamis 1358. évi oklevél, melyben a tihanyi apátság Balaton melletti birtokainak határjárása Zamárdi közelében említi a révet.³⁵¹²

Tolmány

(Valkó megye) [Laslovótól (Szentlászló) délnyugatra, HR]

Tolmány 1300. április 30-án írásba foglalt határjárása a Valkó folyón egy régi révet (*ab antiquo portu*) adott meg határpontként.³⁵¹³

Tolna(Szabolcs megye) [Tolna homoka helynév Nagyhalász határában, H]³⁵¹⁴

Tolna település vámszedő helyként működött a neve alapján,³⁵¹⁵ mivel azt a latin *telonum* 'vám' főnév többes számú *telona* módosult alakjáról nyerte.³⁵¹⁶

3509 CD VI/1. 370.

3510 DHA I. 150. (RA 12. sz.); Vö. Hoffmann I.: A tihanyi alapítólevél 88–91.

3511 Vö. 1211: PRT X. 502.; 1267. január 11.: PRT X. 526.

3512 PRT X. 557.

3513 CDCr VII. 382.; Átírta III. András 1300-ban, ÁÚO X. 372–373. (RA 4318. sz.).

3514 Mező A.–Németh P.: Szabolcs-Szatmár 77.; K. Fábíán I.: Várad regestrum 140–141.; Németh P.: A középkori Szabolcs megye 194.

3515 1221.: Vár. Reg. 215. §

3516 Szabó G. F.: A vám a helységnevekben 60.

Tolnavár

(Tolna megye) [Tolna, H]

Tolnánál a Dunán réven lehetett átkelni, ugyanakkor a településen már a 11. században szedtek vámot, vélhetően az itt megtartott vásáron. Tolna neve is utal arra, hogy vámszedő helyként funkcionált, mivel a latin *telonum* 'vám' főnév többes számú *telona* módosult alakjából származik.³⁵¹⁷ Az itt tartott vásár korai kialakulását elősegítette, hogy a település világi központ volt.

1055-ben I. András a tihanyi apátságnak adományozta a tolnai harmadot a révvel és a vámmal együtt (*cum portu et tributu*).³⁵¹⁸ Tolnavár harmadának, az ott működő révnek, valamint az ott szedett vámnak a tihanyi apátság általi birtoklását egy interpolált és egy hamis oklevél is említette.³⁵¹⁹ 1267-ben IV. Kelemen pápának a tihanyi apátság birtokait felsoroló oklevelében is szerepelt a tolnai vásárból és révből származó jövedelem (*annuos redditus denariorum in portibus et mercatis de Tolna*).³⁵²⁰

Egy hamis oklevél szerint II. Béla a pécsváradi kolostornak adományozta a királyi kincstárhoz tartozó tolnai vásárvámot csizmák és saruk beszerzésére (*tributum forense, quod in Tolna ad regium pertinet phiscum, supramemoratis fratribus dedit pro caligis et calciamentis*).³⁵²¹ Tímár György szerint a pécsváradi apátság a tolnai vásárvám egyharmadával rendelkezett az Árpád-korban.³⁵²² A pécsváradi kolostor vámbirtoklását azonban hiteles Árpád-kori oklevéllel nem tudjuk igazolni.

Toplica

(Zágráb megye) [Topusko (Topuszko), HR]

Toplicában vásárt tartottak, és az ott lakó emberek a toplicai apátságnak tartoztak adóval.³⁵²³ A településen vámot is szedtek, mely valószínűleg közlekedési vám volt, és 1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló³⁵²⁴ egyezsége során János kezébe került.³⁵²⁵

II. András 1211. évi kiváltsága alapján a toplicai szerzetesek a határkapukon való be- és kimenet alkalmával, valamint az ország többi helységében – hasonlóan az egri és a pilisi egyház kiváltságához – vámmentességet élveztek.³⁵²⁶

3517 Szabó G.: A vám a helységnevekben 60.

3518 DHA I. 151. (RA 12. sz.).

3519 1055: DHA I. 155. (RA 13. sz.); +1092. augusztus 25.: DHA I. 284. (RA 26. sz.).

3520 PRT X. 526.

3521 DHA I. 79.

3522 Tímár Gy.: Tolnavár 42.

3523 Vö. 1211: CDCr III. 105.; +1213: CDCr III. 117. (RA 284. sz.).

3524 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

3525 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

3526 CDCr III. 106. (RA 258. sz.).

Topolyán

(Zemplén megye) [Michalovce (Nagymihály) része, SVK]

1337-ben Topolyán birtok északi határán a Topolyán faluból a Dusa folyóhoz vezető út a folyón egy hídba torkollott.³⁵²⁷

Torda(akna)

(Torda megye) [Turda, RO]

1291-ben III. András Tordaakna *hospeseinek* azon szabadságokat adta, amelyekkel Désakna, Szék és Kolozs *hospesei* rendelkeznek: péntek reggeltől szombat estig tartó vásáraikra érkezők vámot nem fizetnek, ahogy a Tordán lakó *hospesek* áruai után sem követelhetnek vámot, valamint Szent Márton ünnepe (november 11.) előtt nyolc napon át maguknak vághatnak sót, amit utána maguk árusíthatnak el.³⁵²⁸ Tordaakna területén fontos sóbánya működött, az ott lakó *hospesek* egyik fő kereskedelmi árucikke is ez lehetett.

Tordalaka

(Torda megye) [Luna (Lóna) mellett, RO]

1312-ben Tordalaka föld határjárása az Aranyos folyó révét adta meg egyik határpontként, mely az Örkéből Lónába vezető út átkelőhelye volt.³⁵²⁹

Torockó

(Torda megye) [Rimetea, RO]

Egy 18. századi hamisítvány szerint 1291-ben III. András a torockói *hospeseknek* szombatontkénti szabad vásártartási jogot biztosított.³⁵³⁰

Tótselymes

(Sáros megye) [Šarišské Sokolovce, SVK]

Tótselymes 1313. évi határjárása egy révet adott meg határpontként, mely a Kónya vizén biztosította az átkelést.³⁵³¹

3527 Sztáray I. 149.

3528 UGDS I. 182. (RA 3755. sz.).

3529 DL 30 102 (Anjou-oklt. III. 269. sz.).

3530 RHMA 629. (RA 3760. sz.); Vö. *Jakó Zs.*: Írás, könyv 70–79.

3531 CD VIII/1. 538. (Anjou-oklt. III. 523. sz.).

Töltszék

(Sáros megye) [Tulčík, SVK]

A töltszéki vám felállítására 1347 előtt kerülhetett sor, mivel még ebben az évből az eperjesiek arról panaszkodtak, hogy a szokott útvonalukról eltérítették őket és Töltszéken vámot szednek tőlük (*ubi prius tributum non solvissent, quia viam aliquam ad ipsam villam Teuchy non haberent*). I. Lajos biztosította az eperjesi *hospeseket*, hogy a korábban is használt utakon járhatnak és vámot nem kötelesek fizetni.³⁵³² Ugyanez a probléma még fennállt a következő években, évtizedekben is.³⁵³³ A töltszéki vám az Anjou-korban a sárosi várhoz tartozott,³⁵³⁴ a sárosi ispán felügyelete alatt állt. Draskóczy István szerint Töltszékre a vámszedés Kapiroól került át, még Kapi 1347. évi eladományozását megelőzően.³⁵³⁵ Elképzelhető, hogy Kapi eladományozásával, melynek következtében a sárosi ispán jövedelemtől esett el, Töltszéken állított fel új vámhelyet. A kérdés az, hogy melyik az az útvonal, melyet az eperjesiek korábban is használtak, és amely miatt Töltszékre nem kellett bemenniük. Két lehetőséggel kell számolnunk, az egyik a Szekcső bal partján vezető út, a másik a Kapin át a Tapoly folyó völgyébe tartó út, mely bár hosszabb volt, de a földrajzi viszonyok kedvezőbbek voltak.

Tömpös

(Csanád megye) [Tömpös pusztája Makótól nyugatra, H]

Egy hamis 1256. évi oklevél szerint Csanád nembeli Waffa fiaié, Csanádé, Barnabásé és Fülöpé, valamint fiaiké³⁵³⁶ lett a Tömpös szigeten lévő Szűz Mária-monostor a vásároktól a mező felé lévő halászhellyel együtt.³⁵³⁷ A Tömpösön megtartott vásárra azonban más adattal nem rendelkezünk.

Tövis

(Fehér megye) [Teiuș, RO]

1269-ben István ifjabb király Rátkát, a későbbi Tövist mint az örökös nélkül meghalt Illés és Pósa birtokát Diódi Andrásnak³⁵³⁸ adományozta.³⁵³⁹ Az 1290-es években per alakult ki Diódi Sámson és András fiai, Miklós és András között Tövis

3532 VMMS I. 145.

3533 1348. november 5.: VMMS I. 162.; 1349. január 3.: VMMS I. 162.; 1349. január 3.: VMMS I. 163.; 1364. október 7.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 29.; 1394. november 2.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 47.; 1395. április 17.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 49.; 1395. október 11.: *Iványi B.*: Eperjes levéltára 50.

3534 Vö. 1364. október 7.: ad dictum locum tributum, in ipsa villa Tulchig existentis ac etiam ad alia loca tributum in tenetis dicti comitatus et castri nostri Sarus – *Iványi B.*: Eperjes levéltára 29.

3535 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 48.

3536 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

3537 ÁÚO VII. 430. (RA 1126. sz.); Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 839.; II. 186.; Átírta IV. László 1284. november 26-án, RA II/2–3. 346. (RA 3341. sz.).

3538 Vö. Engel P.: Genealógia: Diódi.

3539 ÁÚO VIII. 238.

falu miatt. Roland erdélyi vajda végül úgy ítélkezett, hogy Tövis falu jövedelmeinek harmada Diódi Sámsonot illeti.³⁵⁴⁰ A pereskedés a 14. század elején folytatódott, és 1303. október 16-án László vajda Sámson fia Istvánnak ítélte Tövis falu harmadrészét, valamint a vásárbírság harmadát (*cum tertia parte iudicatorum fori*).³⁵⁴¹

Tövissed

(Krassó megye) [helye ismeretlen]

Vásárja 1330-ban megyei vásári kihirdetés színhelye volt.³⁵⁴² Egy határjárás szerint Haramból nagy út vezetett erre, amiből arra következtethetünk, hogy a megye déli területén kell keresnünk. Talán azonos vele az a Bácskövösi (*Bachtyuesse*), ahol 1370. február 22-én I. Lajos szerdánként tartandó hetivásárt engedélyezett.³⁵⁴³

Trencsén

(Trencsén megye) [Trenčín, SVK]

1271. augusztus 31-én V. István király megerősítette a nyitrai egyház birtokait, és megemlékezett arról, hogy a trencsényi vásár és rév harmada, valamint tizede a nyitrai püspökség kezén van alapítása óta.³⁵⁴⁴ A vásár korai kialakulását feltételezi Trencsén világi központ szerepe. Feltehetően már a vásár vámjára is vonatkozott I. István adománya, melyben Trencsén városán belül és kívül a vám harmadrészét a zaborhegyi apátságnak juttatta.³⁵⁴⁵ A rév a Vágon működhetett. Trencsén a 14. század elején Csák Máté rezidenciájának adott helyet,³⁵⁴⁶ ez idő tájt a vám is az ő kezébe kerülhetett. A trencsényi vám fizetése alól 1321. július 12-én I. Károly mentesítette a zsolnai *hospeseket*.³⁵⁴⁷ A Trencsénben szedett vásár- és révvám harmadát és tizedét a nyitrai püspökség, második harmadát a zaborhegyi apátság, a fennmaradó egyharmadot pedig az ispán élvezte.

A trencsényi polgárokat és *hospeseket* 1324. augusztus 11-én I. Károly felmentette a királyi, valamint a főpapok és bárók által szedett vámok alól.³⁵⁴⁸

3540 Vö. Doc. Trans. Veac. XIV. C. I. 385.

3541 Doc. Trans. Veac. XIV. C. I. 386. (Anjou-oklt. I. 463. sz.).

3542 DL 91 246 (Anjou-oklt. XIV. 390. sz.).

3543 *Tringli I.*: Perényi 120. sz.

3544 CD VII/2. 151. (RA 2106. sz.).

3545 Vö. 1111: DHA I. 382–383. (RA 43. sz.); 1111: DHA I. 384.

3546 *Kristó Gy.*: Rezidenciák 35–37.

3547 VMMS I. 98. (Anjou-oklt. VI. 198. sz.).

3548 VMMS I. 102–103. (Anjou-oklt. VIII. 378.).

Trencsén megye

Kálmán király 1111. évi oklevele szerint Szent István adományozta a zoborhegyi apátságnak Trencsén városában és kívül a vámok harmadát, mely adomány a később felállítandó vámhelyekre is érvényesíthető volt.³⁵⁴⁹

Tumban

(Bihar megye) [Sântion (Biharszentjános) mellett, RO]

1235-ben a Váradi regeszttrum feljegyzése szerint a Tunnal falubeliek lemondtak a Körös melletti Tumban földről a malommal és a híddal együtt (*cum molendino et ponte*) a körűi apát javára.³⁵⁵⁰ Tumbannál a Sebes-Körösön, esetleg annak mellékvizén állhatott a híd.

Turdossin

(Árva megye) [Tvrdošin, SVK]

1265. augusztus 11-én a liptói népek IV. Béla királytól Turdossinban azt a kiváltságot kapták, hogy áruik közül csak a teljes vég posztó, só és ólom után kötelesek vámot fizetni Turdossinban, mégpedig egy megterhelt ló után három új vagy hat régi dénárt, más dolgok után azonban nem kell vámot fizetniük.³⁵⁵¹ Turdossinban közlekedési vámot szedtek a Lengyelországba vezető úton.

Túrkeddi

(Külső-Szolnok megye) [Túrkedd pusztá Túrkevétől délre, H]

Túrkeddi nevéből ítélve keddenként tartott vásár színhelye volt.³⁵⁵² 1261. szeptember 9-én IV. Béla oklevele szerint I. László király a Szolnok megyei Túrkeddit az egri püspökségnek adományozta.³⁵⁵³ IV. László azonban elvette a püspökségtől, majd 1281-ben visszaadta.³⁵⁵⁴ Az oklevelet 1324. szeptember 11-én átírta I. Károly, mely szerint a birtok már a Turlaka nevet viselte.³⁵⁵⁵

3549 DHA I. 382–383. (RA 43. sz.); Az oklevél kritikájára vö. DHA I. 382.

3550 Vár. Reg. 140. §.

3551 Iványi B.: Liptó vm. okl. 880. (RA 1452. sz.).

3552 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 76–77.

3553 Heves, 27. (RA 1267. sz.).

3554 RA II/2–3. 278.

3555 Vö. CD VIII/2. 508. (Anjou-oklt. VIII. 398. sz.).

Turóc

(Turóc megye) [Kláštör pod Znievom (Znióváralja) területén, SVK]

1183-ban a turóci vám harmadát (*cum tercia parte [...] teloney de Turz*) III. Béla a nyitrai püspökségnek adományozta. Az uralkodó elrendelte, hogy „bárhon bármilyen vámot gyűjtenének is össze az említett helyeken az ispán, az ispánnő, az udvarispán vagy bárki más számára, az előbb mondott harmadrészt a püspök embere sértetlenül kapja meg, és ez az egyház azt örökre szólóan birtokolja”.³⁵⁵⁶ A későbbi időkben a vámharmad birtoklását mutatja, hogy az esztergomi káptalan 1226-ban és 1270. október 24-én átírta az oklevelet.³⁵⁵⁷

1258. szeptember 26-án Szlován föld egy részének határjárása egy vásárhelyet (*ad locum fori*) említett a turóci monostor közelében.³⁵⁵⁸ Mindezek alapján elképzelhetőnek tekintjük, hogy már az 1183. évi adomány is vásárvámra vonatkozott.

Túzok

(Veszprém megye) [Berhida vidékén, H]

1082. április 29-re keltezett hamis oklevélben Túzok prédiüm határjárása Peyt révét (*in portu Peyt*) említette egyik határpontként, mely a Túzoktelekre vezető csordaúton (*in via gregum*) szolgált átkelőhelyül.³⁵⁵⁹ A rév a Sár folyón (Séd) működött. Mivel az oklevél 13. századi hamisítvány,³⁵⁶⁰ a rév Árpád-kori létezését elfogadjuk.

Tuzsér

(Szabolcs megye) [Tuzsér, H]

Básztélyi Rénold fia László fia Péter³⁵⁶¹ a Tisza folyó melletti Tuzsér birtokát tartozékaival, többek között a révvel és a vámmal együtt (*cum... portu... tributo*) 1316-ban 100 márkáért adta el Peres Miklósnak.³⁵⁶² Tuzsér földet Péter nagyapja, Rénold,³⁵⁶³ László herceg asztalnokmestere, királyi lovászmester és szabolcsi ispán 1270-ben kapta meg V. Istvántól.³⁵⁶⁴ Ez utóbbi oklevél még nem említette a révet, mely legkésőbb az Anjou-kor elején már működött a településnél. A vámszedés a révhez kötődhetett.

3556 III. Béla emlékezete 83.; [...] ut ubicunque comiti vel comitisse vel curiali comiti vel cuicumque qualecumque tributum quandocumque in memoratis locis colligitur, predicta pars tercia ab homine episcopi integre accipiat, et hec ecclesia perpetuo possideat. – CDES I. 90. (RA 136. sz.).

3557 DL 25.

3558 RA I. 367.

3559 DHA I. 237. (RA 21. sz.).

3560 Vö. DHA I. 235–236.

3561 Vö. Engel P.: Genealógia: Básztély nem 2. tábla: Rozgonyi (Miklós ága).

3562 AO I. 406. (Anjou-oklt. IV. 357. sz.).

3563 Vö. Engel P.: Genealógia: Básztély nem 1. tábla: Básztélyi.

3564 ÁÚO XII. 13. (RA 2041. sz.).

Tüdő

(Bács megye) [Titeltől délre, SRB]

III. Béla 1193-ban megerősítette – további adományokat fűzve hozzá – Eufrozina királyné 1187 előtt a fehérvári kereszteseknek tett adományát, melyben Tüdő határjárásánál egy révet említett.³⁵⁶⁵ A Duna tüdői révén keresztül lehetett Szalánkeménre eljutni.³⁵⁶⁶

Udvard

(Komárom megye) [Dvory nad Žitavou, SVK]

1075-ben I. Géza a garamszentbenedeki apátságnak adott Udvardon 20 háznépnyi szolgát a vásár felett (*super mercatum*).³⁵⁶⁷ Az oklevélben említett vásárt későbbi oklevelek nem említették. A település jelentőségét az adta, hogy Komáromból ezen keresztül vezetett az út Bars megyébe.

1256. november 18-án IV. Béla az udvardi vámot, mely közvetlenül a királyhoz tartozott, a német Sebret *comes*nek adományozta.³⁵⁶⁸ Az adományozásra a tatárjárást követően került sor, amikor IV. Béla az átmenőktől szedett udvardi vámot (*tributum... a transeuntibus exigitur*) Sebretnek, míg Udvardot Resul német vitéznek adományozta.³⁵⁶⁹ Ezt követően Udvard falu különböző birtokosokhoz került, míg végül az esztergomi érsekség birtokába jutott.³⁵⁷⁰ Az érseknek azonban terhére volt, hogy falujában más szedi a vámot, ezért IV. Béla engedélyt adott neki arra, hogy a vámot megvegye Sebrettől, és Udvardot a hozzá kapcsolt vámmal együtt birtokolja. Sebret pedig 100 márka finom ezüstért eladta a vámot az esztergomi érseknek.³⁵⁷¹ Az adásvétel megtörténte legkorábban egy 1264-ben kelt oklevél utal, mely szerint Mödlingi Sebret 70 márka jó és finom ezüstért adta el a vámot.³⁵⁷² Egy 1265-ben írásba foglalt irat szerint Sebret a IV. Béla adományából bírt udvardi vámot 100 márka jó és finom ezüstért adta el Fülöp esztergomi érseknek a szintén királyi adományból bírt Örs és a korábban Bánya várhoz tartozó Vért földdel³⁵⁷³ együtt.³⁵⁷⁴ A király mind a falu, mind a vám vételét jóváhagyta, és azok birtoklásában 1268-ban megerősítette az esztergomi érsekséget.³⁵⁷⁵ A vám tizede az esztergomi káptalan 1326. évi vizsgálata szerint a nyitrai káptalan birtokában volt.³⁵⁷⁶

3565 ÓMO 53–61.

3566 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 206.

3567 DHA I. 214. (RA 20. sz.), Az oklevél interpolált, vö. DHA I. 211–212.

3568 CDES II. 388. (RA 1118. sz.).

3569 1268: MES I. 548. (RA 1584. sz.).

3570 1268: MES I. 549. (RA 1584. sz.).

3571 1268: MES I. 550. (RA 1584. sz.).

3572 MES I. 518.

3573 Örst és Vért földet Sebret 1256. november 18-án kapta IV. Bélától adományba, CDES II. 388. (RA 1118. sz.)

3574 MES I. 531.

3575 MES I. 550. (RA 1584. sz.).

3576 Nyitrai kpt. 388. (Anjou-oklt. X. 539. sz.).

Udvardon közlekedési vámot szedtek a 13. században, míg a 11. században említett vásár, és az ahhoz vélhetően kapcsolódó vásárvám már nem szerepelt a forrásokban. Mivel az Udvard jelentős részét birtokló esztergomi érsek mindent megtett annak érdekében, hogy az útvám a kezébe kerüljön, nem kételkedhetünk abban, hogy a településen a 13. század második felében vásárvámot már nem szedtek. Elképzelhető, hogy a 13. század elején még élt a vásár, illetőleg szedtek vásárvámot is, mivel 1229-ben II. András király a garamszentbenedeki apátság Udvard faluban lakó népeit minden vám (*ab omni tributo*) fizetése alól felmentette, amit e faluban szednek, valamint más vámszedő helyeken csak fél vámot kellett fizetniük.³⁵⁷⁷ Ha létezett is a vásár, a tatárjárás után elnéptelenedett Udvardon³⁵⁷⁸ már nem született újjá, ezért nem is találunk sem a vásárra, sem annak vámjára vonatkozó adatokat. A közlekedési vám azonban jelentős lehetett, amit nemcsak az mutat, hogy az esztergomi érsek kész volt megvásárolni azt, hanem az is, hogy I. Károly, mikor megállapította 1336. január 6-án azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek, Udvardot is az útvonalba eső települések közé sorolta. A vám mértékét is meghatározta az uralkodó: ezek szerint minden kereskedő kocsi után, melyet rudasnak neveznek, 1 latot vagy 3 pondust, ajoncásnak nevezett szekér után fél vámot, azaz 1/2 latot kellett fizetni.³⁵⁷⁹ Az itt megadott vámtarifa már egy csökkentett vámot jelentett, amit leginkább Telegdi Csanád esztergomi érsek 1337. december 24-én kelt oklevele bizonyít. Az érsek a Csehországon keresztül érkező cseh, sváb, rajnai és flandriai kereskedők számára az új úton az esztergomi egyház birtokában lévő vámhelyeken új vámtarifát állapított meg: ennek értelmében Udvardon, amikor jönnek, a könnyű és nehéz szekerek 3 pensa széles bécsi dénárt kellett fizetniük, visszafelé pedig szekerenként 60 széles bécsi dénárt.³⁵⁸⁰

Ugocsa megye

Ugocsa megye területe a 12. század végéig az erdélyi püspökséghez tartozott, ekkor azonban III. Béla, majd II. András Ugocsa tizedét az egri egyháznak adományozta.³⁵⁸¹ Amikor 1271-ben V. István király oklevélbe foglalta az egri püspökség jogait és kiváltságait, úgy fogalmazott, hogy Ugocsa megyében a vám (*tributum*) tizede a püspökségé volt.³⁵⁸² A 13. század végén azonban, 1288. október 27-én IV. László a már Borsa nembeli Kopasz ugocsai ispán által beszedett tizedet az erdélyi püspökségnek adta vissza,³⁵⁸³ és ez valószínűleg a vámból származó tizedre is érvényes volt.

3577 CDÉS I. 250. (RA 453. sz.).

3578 Vö. 1268: MES I. 548.

3579 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

3580 CDM VII. 131.; Vö. Nyárhíd (Nyitra megye).

3581 Heves 23–29. (RA 1267. sz.).

3582 Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

3583 UGDS I. 158–159. (RA 3509. sz.).

Újfalú

(Abaúj megye) [Szlívník (Szilvásújfalú), SVK]

Újfalú 1321. szeptember 11-én lejegyzett határjárása a Bakolcs-pataknak nevezett folyón Dávidhida nevű hidat (*ad pontem Davidhyda*) adott meg határpontként.³⁵⁸⁴

Újfalú

(Bihar megye) [Oradea (Nagyvárad) területén, RO]

1285-ben Bertalan váradi püspök a váradi káptalan és Olaszi, Újfalú és Szentlőrinc falunagyai és lakói közötti vitában intézkedett. A váradi káptalan azt állította, hogy azon emberek, akik ezen falvakba jönnek, árujukból régtől fogva vámot tartoznak adni a *hospitiumukban*, ahol megszállnak (*tributa eis de quibuslibet rebus mercimonialibus ab antiquo consueta in hospitiiis eorum ubicumque descenderent*) mind vásár-, mind egyéb napokon (*in die fori sic et in aliis diebus*). A káptalan vámszedőit azonban e falvak népei akadályozták munkájukban, és azt állították, hogy ez a vámszedés sohasem volt szokásos. A püspök végül a káptalan javára döntött az ügyben, és a vámszedést biztosította a káptalannak.³⁵⁸⁵ Az oklevélben felbukkanó vámot a vásárvámok csoportjába soroljuk, hiszen a vásáron értékesítendő áru után szedett vámról intézkedett a váradi püspök.

Újfalú

(Nyitra megye) [helye ismeretlen]

1318. március 3-án a nyitrai püspök amiatt tiltakozott, hogy Csák Máté elvette többek között az újfalui vámrészt,³⁵⁸⁶ mely a vám tizedének felelhetett meg.

Újfalú

(Abaúj/Sáros megye) [Chminianska Nová Ves (Szinyeújfalú) része, SVK]

Újfalú a Lőcse és Eperjes közötti országút vámszedő helye volt.³⁵⁸⁷ 1262-ben IV. Béla király az Újvár megyében, Sáros vára melletti Szinyefalva birtokot Újfalú és Jernye falvakkal, melyek a hűtlen Bánk bántól kerültek a királyhoz,³⁵⁸⁸ Szinyei Benedek fia Mersének³⁵⁸⁹ adományozta, melyhez Újfaluban szedett vám is járult.³⁵⁹⁰ 1320. február 21-én Merse fia Benedek fiai, Tóth Miklós, Tóth Péter, Domokos és Merse megosztottak öröklött birtokaikon, melynek értelmében az Újfaluban a

3584 DF 278 620 (Anjou-oklt. VI. 241. sz.).

3585 UGDS I. 148–149.

3586 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

3587 Vö. *Draskóczy I.*: Sáros megye vámhelyei 53.

3588 1249-ben IV. Béla Szinye földet Écsnek adományozta, HO VIII. 54. (RA 917. sz.).

3589 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Szinyei (Merse).

3590 CD IV/3. 61. (RA 1312. sz.).

Szepesbe menőktől szedett vámon (*ubi teloneum accipiunt a transeuntibus in Scepus*) a négy testvér egyenlően osztozott.³⁵⁹¹ Az 1355. évi Sáros megyei vámvizsgálat szerint Újfalunál lévő vám még Merse fia Benedek fiainak a birtokában volt, és a vámszedést a hidak tették szükségessé.³⁵⁹² Ahhoz, hogy Eperjesre el lehessen jutni, Újfalunál a Szinye folyón mindenképpen át kellett kelni.³⁵⁹³

1331. február 8-án Szinyei Benedek fia Merse³⁵⁹⁴ Stessa falu és a Cipszer-hegyek között szász szokás és jog szerint falut kívánt telepíteni (a későbbi Singlér), amivel Schindler Miklóst bízta meg. Merse elrendelte azt is, hogy az általa bírt vámnál átmenve a falu lakói vámot ne fizessenek.³⁵⁹⁵ Elképzelhető, hogy az oklevél Merse által Újfaluban szedett vámmal vonatkozott.

Újfalu

(Pest megye) [Monor határában, H]

1324. március 23-án I. Károly a Csák nembeli Csák fia Jánostól³⁵⁹⁶ elvett Újfalu birtokot a vámmal együtt (*cum tributo*) Haschendorfer Wulfinagnak adományozta.³⁵⁹⁷ Sem a vám típusát, sem felállításának időpontját nem ismerjük.

Újfalu

(Sáros megye) [Pečovská Nová Ves (Pécsújfalu), SVK]

1209-ben II. András király – egy hamis oklevél szerint – Ráskai Demeter királynéi pohárnokmesternek³⁵⁹⁸ adományozta többek között az Újkorcsmánál – amit ma Újfalunak neveznek és a lengyel határnál fekszik – szedendő vámot (*teloneum*), melyet elődei Újvár várának fenntartására rendeltek, meghatározva annak összegét is. Ezek szerint élőlény után 1 solidust, 1 szekér után 1 prágai garast, kereskedőtől valamely köteg, edény, láda vagy bog után 1 prágai garast kellett e vámhelyen fizetni. Az uralkodó elrendelte azt is, hogy senki sem kerülheti ki e vámhelyet.³⁵⁹⁹ Egy újabb hamis oklevélben, 1275. június 21-én IV. László király megerősítette Szepesi Rikalf számára a Sáros megyei Újvárhoz tartozó Újfalusi vámmal (*theloneum*) vonatkozó 1209. évi oklevelet. Az uralkodó elrendelte, hogy ne fizessenek itt vámot az ország azon nemesei és a katonái, akik nem visznek árukat.³⁶⁰⁰

3591 CD VIII/2. 271–273. (Anjou-oklt. V. 705. sz.); Merse fiainak birtoklása a későbbiekben is fennállt, vö. 1339. november 25.: DL 70 159 (Anjou-oklt. XXIII. 713. sz.).

3592 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 59.

3593 Szinye folyóra I. 1249: HO VIII. 54.; 1285: HO VIII. 247.; Lipszky J.: Térkép.

3594 Vö. Engel P.: Genealógia: Szinyei (Merse).

3595 DL 38 958 (Anjou-oklt. XV. 49. sz.).

3596 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 8. Újlaki ág.

3597 AO II. 116. (Anjou-oklt. VIII. 123. sz.).

3598 Vö. Zsoldos A.: Archontológia 67.

3599 CDES I. 124. (RA 246. sz.).

3600 RA II/2–3. 129. (RA 2613. sz.).

Mindkét oklevelet a 17. században hamisították, ennek ellenére a településen szedett közlekedési vám Árpád-kori létében nem kételkedhetünk, mivel 1322. július 28-án I. Károly Ákos nembeli Mihály fia Mikcsnek³⁶⁰¹ adományozta Újfalut a vámmal együtt.³⁶⁰² 1355-ben is még a család tulajdonában volt, Mikcs fia Loránd birtokolta.³⁶⁰³

Újhely

(Nyitra megye) [Nové Mesto nad Váhom (Vágújhely), SVK]

Újhelyen, ahol a Vág folyón rév működött, legkésőbb a 13. században vásárt tartottak, melynek kialakulását elősegítette, hogy Újhely kisebb királyi uradalom központja volt.³⁶⁰⁴ 1263. március 18-án IV. Béla Újhelyet, amit másképp a király falujának is neveznek, a Vág folyón lévő révvel és a falu vásárvámjával (*cum portu super fluvio Wag existente et tributo fori eiusdem ville*) a pannonthalmi apátságnak adományozta.³⁶⁰⁵ Újhelyet a révvel és a vásárvámmal együtt a 14. század elején Csák Máté foglalta el. A pannonthalmi kolostor már 1317-ben jelezte az uralkodó felé, hogy Újhely birtokukra igényt tartanak.³⁶⁰⁶ Csák Máté halálát követően az apátság Újhelyet a révvel és a vásárvámmal együtt magának is követelte okleveleire történő hivatkozással.³⁶⁰⁷

Újlak

(Valkó megye) [Ilok, HR]

1300. július 21-én III. András Bárkalán nembeli Izsép *comes* fiának, Jánosnak³⁶⁰⁸ Újlak birtokán keddenkénti *forum liberum* tartását engedélyezte, ahol nem szedhetett vámot, és ahova ökrökkel vagy állatokkal reggeltől estig akadályoztatás nélkül lehetett menni. A vásár napján keletkezett ügyekben a földesúr ítélezhetett, a megyésispán vagy az udvarispán a vásár napján nem bírt joghatósággal a birtokon.³⁶⁰⁹ A vásár elsősorban állatvásár lehetett.

3601 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 4. 1. tábla.

3602 AO II. 36–39. (Anjou-oklt. VI. 711. sz.).

3603 Draskóczy I.: Sáros megye vámhelyei 59.

3604 Zsoldos A.: Árpádok és asszonyaik 37–38.

3605 PRT II. 322. (RA 1340. sz.).

3606 PRT II. 605. (Anjou-oklt. IV. 498. sz.).

3607 1321. május 3.: PRT II. 605. (Anjou-oklt. VI. 114. sz.); 1321. május 8.: PRT II. 363–364. (Anjou-oklt. VI. 123. sz.).

3608 Vö. Engel P.: Genealógia: Bárkalán nem 2. Baranyai-alkói ág 2. tábla Szentszalvatori.

3609 RA II/4. 246.

Újudvar

(Zala megye) [Újudvar, H]

Újudvar vására a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³⁶¹⁰

Újvár

(Fehéregyház) (Nyitra megye) [Holič (Holics), SVK]

Újvár birtokot II. András Keménynek adományozta, aki az Újvárnál szedett vámot is birtokolta, utóbb azonban – esetleg IV. Béla adomány-felülvizsgálata során –³⁶¹¹ a birtokot elvették tőlük, és a pozsonyi várhoz csatolták. 1273. március 30-án IV. László Kemény fia Lőrincnek³⁶¹² adományozta a Pozsony vártól kivett Újvárt a vámjával (*cum tributo*) együtt.³⁶¹³ Ezt követően ismételtén királyi kézre került, mert 1291. június 24-én III. András Újvár *comitatust* már Vörös Ábrahámnak³⁶¹⁴ adományozta élete végéig (*ad vitam suam*),³⁶¹⁵ majd 1296. október 19-én az adományt örököseire is kiterjesztette.³⁶¹⁶ A vár végül Csák Máté kezébe került, akitől a király igyekezett azt ostrommal visszaszerezni.³⁶¹⁷ A vár csak 1332-re jutott újra a magyar király birtokába.³⁶¹⁸

1336. január 6-án I. Károly megállapította azt az útvonalat, melyen a magyar, cseh és más szomszédos országok kereskedői közlekedjenek. Ezek szerint Magyarország határai közé való belépéskor Fehéregyházán, amit Újvárnak mondanak, a kereskedelmi árukból nyolcvanadot (*octuagesima de rebus mercimonialibus*) kellett fizetni.³⁶¹⁹

Újvásár

(Nyitra megye) [Leopoldov (Újvároska), SVK]

Újvásár, neve alapján, vásártartó hely volt.³⁶²⁰ A helynév új előtagja arra utalhat, hogy az itt megtartott vásár a galgóci vásárhoz képest újabb keletű volt. A föld birtokosa Vida volt,³⁶²¹ elképzelhető, hogy ő tartotta a vásárt is.

3610 1329: CD VIII/3. 384. (Anjou-oklt. XIII. 218. sz.).

3611 Vö. Zsoldos A.: Archontológia 273.

3612 Vö. Engel P.: Genealógia: Matucsina (Cseményi).

3613 HOkI. 64. (RA 2357. sz.).

3614 Vö. Engel P.: Genealógia: Cseklészi.

3615 Apponyi I. 17. (RA 3730. sz.).

3616 Apponyi I. 32. (RA 4088. sz.).

3617 Vö. 1299. október 29.: RA 4274. sz.

3618 Vö. CD VIII/3. 627.

3619 MDE I. 343–345. (Anjou-oklt. XX. 6. sz.).

3620 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 100.

3621 1276. január 9.: RA II/2–3. 155–156.

Újvásár

(Pozsony megye) [Zlaté Klasy (Nagymagyar), SVK]

Újvásár neve alapján vásártartó hely volt,³⁶²² a vásár kialakulását elősegítette, hogy a Kis-Duna mentén helyezkedett el a település. 1279-ben Újvásár az esztergomi keresztesektől Kompord *comes* tulajdonába került.³⁶²³ Feltételezhető, hogy a vásár-birtokosok is ők voltak.

Ung megye

Ung megye vámjainak tizede V. István 1271. évi oklevele szerint az egri püspökség tulajdonában volt.³⁶²⁴

Upor

(Zemplén megye) [Úpor, SVK]

1307. szeptember 29-én I. Károly Martonosnak és fiának, Vencelnek³⁶²⁵ engedélyezte, hogy az Upor (*Opour*) folyón és Pelejtén, ugyanezen falvakon vagy földeseken átmenőktől (*ab omnibus transeuntibus*) vámot szedjenek: a terhelt szekér után 4 dénárt, terheletlen szekerek után 2 dénárt, 1 ökör vagy marha után 1 dénárt, és 2 disznó után 1 dénárt hajtsanak be.³⁶²⁶ A vám közlekedési vám volt, melynek kivetése vélhetően révvel vagy híddal állt kapcsolatban. Uporon keresztül vezetett az út északi irányban Terebesre, déli irányban Zemplénbe.³⁶²⁷ 1321 körül Pelejte Martonos fia János és Vencel fia Miklós Uport Martonos lánya férjének, Mihálynak, valamint testvéreinek, Abajdóc Péternek és Gálnak³⁶²⁸ adták el, miután Mihály felesége meghalt.³⁶²⁹

Úrhida

(Fejér megye) [Úrhida, H]

1009-ben I. István a veszprémi püspökség alapítólevelében említette Úrhidavár kerületébe (*in conpage Hurhyda civitatis*) tartozó Füle falut.³⁶³⁰ Úrhida neve arra utal,

3622 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 101.

3623 MES II. 117. (RA 3029. sz.).

3624 Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

3625 Vö. Engel P.: Genealógia: Pelejte (Azari, Zemplén m.).

3626 AO I. 135. (Anjou-oklt. II. 239. sz.).

3627 Vö. 1321 körül: Zichy I. 209.

3628 Vö. Engel P.: Genealógia: Upori.

3629 Zichy I. 209.

3630 DHA I. 52. (RA 3. sz.); Átírta a tihanyi konvent 1295 körül, KOKl. 40–42.

hogy környékén híd vezetett át a Sár vizén, melyet az Úrhidán álló erősség őrizhetett.³⁶³¹

Usuzhida

[helye ismeretlen]

Usuzhida (?) neve arra utal, hogy híd állt a településnél. 1284. október 3-án IV. László Usuzhida mellett adott ki okleveleket.³⁶³² Nagy Imre elképzelhetőnek tartja, hogy Usuzhida alatt Jánoshida (Heves m.) értendő,³⁶³³ ahol IV. László 1283. július 5-én is tartózkodott.³⁶³⁴ IV. László 1284. szeptember 24-én Gymannál,³⁶³⁵ 1284. október 16-án Szarvashalmon (Békés m.) adott ki oklevelet.³⁶³⁶ Gymán valószínűleg a Szabolcs megyei Gyománnak felel meg,³⁶³⁷ ami nem mondana ellent Nagy Imre azon feltevésének, hogy Usuzhida települést Jánoshidával azonosítsuk, ennek ellenére csak azt látjuk bizonyíthatónak, hogy Usuzhidát Kelet-Magyarországon kell keresnünk.

Uzsa

(Zala megye) [Lesenceistvándtól északra, H]

Az Uzsa birtok körüli föld 1304. évi határjárása a Lesence víz átkelőhelyét (*in transitum aque Lesence*) adja meg egyik határpontként, mely a Dörögdről jövő nagy út átkelője volt.³⁶³⁸

Ürgeteg

(Bihar megye) [Ortiteag, RO]

1335. február 2-án Hontpázmány nembeli Albert fiai, Mihály és Miklós,³⁶³⁹ valamint Hontpázmány nembeli Cibak fiai, Mihály és János³⁶⁴⁰ megosztottak birtokaikon, és megegyeztek abban, ha Cécke, Keszteg és Ürgeteg birtokukon az úton,

3631 Károly János Szent István alapításának véli Úrhidát, mely neve szerint a király úr által épített híd. Károly J.: Fejér vm. I. 167.; Juhász Viktor szerint Úrhida nevét Szent István vagy Géza fejedelem által a Sárvízre épített hídról kapta. Juhász V.: Székesfehérvár 331.; Györffy György Úrhida vár kialakulását Géza fejedelem idejére helyezi. Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 412.

3632 [...] prope Wsuzhida – HO II. 17. (RA 3338. sz.); in Huzushyda – HO II. 18. (RA 3339. sz.).

3633 HO II. 17.

3634 Vö. ÁÚO IV. 254. (RA 3249.); ÁÚO IV. 381. (RA 3250.); ÁÚO IV. 380. (RA 3251.).

3635 RA 3337. sz.

3636 RA 3340. sz.

3637 Vö. ZsO I. 3892. sz.

3638 AO I. 83. (Anjou-oklt. I. 614. sz.).

3639 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 1. tábla: Esztári és Battyáni.

3640 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 2. tábla: Cibak.

vagyis a Körösön (*in via scilicet Crysi*) sikerül vámszedést kérniük a királytól, a vámot három egyenlő részre fogják osztani.³⁶⁴¹

Vácréve

(Pilis megye) [Tahitótfalutól északra, H]

1318. június 29-én I. Károly többek között a Rozsd-szigeten (Szentendrei-szigeten), Vácréve falu környékén (*circa villam Waachrewy vocatam*) lévő földet egy csere során elvette István veszprémi püspöktől és a visegrádi királyi várhoz csatolta.³⁶⁴² Még ugyanezen a napon az elvételt és a király által elvett javakért felajánlott cserét a veszprémi püspök elfogadta.³⁶⁴³ Vácréve nevét a Vác és Vácréve között működő révről kaphatta, mely a Dunán segítette a Szentendrei-szigetre az átkelést.

Vadkert

(Nógrád megye) [Érsekvadkert része, H]

1255. augusztus 16-án Vadkert határjárása egy régi hidat (*ad anticum pontem*) említett Vadkert és Szentlőrinc között a Lókos (*Lulkus*) patakon.³⁶⁴⁴ Mivel a település az esztergomi érsek birtoka volt,³⁶⁴⁵ valószínűleg a híd is az érsek fennhatósága alatt állt.

Vadna

(Borsod megye) [Vadna, H]

1237-ben, Miskolc nembeli Bors ispán halála után készült hamis végrendelet szerint Bors a borsmonostori apátságra hagyta a Sajón Kaza és Vadna között álló híd vámjában lévő részét (*partem tributí de ponte*).³⁶⁴⁶ Mivel a hamisításra a 13. században került sor, a híd és a vám Árpád-kori létében nincs okunk kételkedni. A település birtoklástörténetére vonatkozóan az Árpád-korból csak hamis oklevéllel rendelkezünk.³⁶⁴⁷

3641 DF 278 624 (Anjou-oklt. XIX. 55. sz.).

3642 DF 200 098 (Anjou-oklt. V. 175. sz.).

3643 CD VIII/7. 121–122. (Anjou-oklt. V. 177. sz.); Vö. 1318: DF 200 100 (Anjou-oklt. V. 178. sz.).

3644 CDES II. 331. (RA 1048. sz.).

3645 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz IV. 315–316.

3646 UB I. 180. (*Szentpétery I.*: A borsmonostori apátság 34. sz.).

3647 Vö. Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 813.

Vág

(Sopron megye) [Vág, H]

Vágnál a Rábán rév segítette az átkelést. Az átkelőhely használatát befolyásolhatta, hogy a közelében volt egy Vásárút (*Wasaruth*),³⁶⁴⁸ mely a szili vásárra igyekvők egyik útvonala lehetett.³⁶⁴⁹ 1263. január 20-án Vág földet a birtokosok három részre osztották, a nyugati rész Myke fia Sándor és az ő ágához tartozók, a középső rész Lochárd fia János és az ő ágához tartozók, végül a keleti terület Péter fia Farkas és az ő ágához tartozók tulajdonába került. Myke fia Sándor és társainak, valamint Lochárd fia János és társainak részét elválasztó határvonal első határpontja a Rába réve volt.³⁶⁵⁰

Vajasd

(Fehér megye) [Oiejdea, RO]

1307-ben Vajasdnál a Vajasd folyón álló kőhidat (*subtus pontem lapideum Woiasd*) említették.³⁶⁵¹ A híd a Vajasd-patak és a Gáld-patak torkolatának közelében helyezkedett el.

Vállus

(Zala megye) [Vállus, H]

1256-ban Vállus föld határjárása az egyik határpontként Póka hidát (*ad pontem Pouka*) adta meg.³⁶⁵² A híd a Tomajba vezető úton állt, melyet feltehetően építtetőjéről neveztek Póka hídjának. A híd a mai Csóka-kői patakon állhatott.

Váma

(Fejér megye) [Pusztavám, H]

1146-ban Fulco *hospes* oklevelében Váma (*Wamma*) prédiomot, melyet részben vásárolt, részben II. István és II. Béla adományából bírt, lányára, annak örökös hiányában történő elhalálózása esetén a pannonthalmi kolostorra hagyta.³⁶⁵³ II. András Csák nembeli Miklós *comesnek*³⁶⁵⁴ juttatta Vámát, aki 1231-ben végrendeletében

3648 Vásárút és Szanyút (Zaanuth) a révtől északra keresztezte egymást. Szanyút feltehetően a Szanyba vezető utat jelölte, UB I. 283.

3649 Vö. +1037: DHA I. 118–119. (RA 9. sz.); 1086: DHA I. 250–255. (RA 22. sz.).

3650 UB I. 283.

3651 UGDS I. 236. (Anjou-oklt. II. 255. sz.).

3652 HO VII. 59.

3653 PRT I. 599.

3654 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 4. tábla: Kisfaludi és Mihályi.

fiára, Lőrincre hagyta.³⁶⁵⁵ Csák nembeli István fiai, Péter és István³⁶⁵⁶ pedig 1326-ban vámai (*Vama*) részüket, melyet örökség jogán bírtak, egy csere keretében átadták I. Károlynak.³⁶⁵⁷ A településen legkésőbb a 12. században megjelenő vámszedést a helység neve mutatja.³⁶⁵⁸

Vámfalu

(Szatmár megye) [Vama, RO]

A településen a vámszedést a település neve mutatja.³⁶⁵⁹ 1270. november 17-én V. István Pok nembeli Móric fia Miklósnak³⁶⁶⁰ adja Vámfalut, mely néhai Benedeknek a birtoka volt.³⁶⁶¹ A településen a vámszedést csak a 15. században tudjuk oklevéllel alátámasztani: 1490-ben kelt oklevél szerint Pok nembeli Meggyesaljai Móric fia István³⁶⁶² örökös nélküli halála esetén Vámfalu az ott szedett vámmal Bátori Istvánra, Andrásra, Pálra és Györgyre, valamint Perényi Jánosra és fiaira szállnak.³⁶⁶³

Vámhalom

(Temes megye) [Bašaidtól (Basahíd) északra, SRB]

1322 decemberében egy hosszabb pereskedés végén Pál fia Dezső³⁶⁶⁴ Vámhalom falu felét az ottani vám felével átengedte Benedek fiainak, Pálnak, Pósnak és Péternek, valamint Simon fia Gergelynek.³⁶⁶⁵ A birtok korábban Dezső apósa, Pósa fia László birtokában volt, akitől Dezső házasságkötése alkalmával kapta meg a birtokot. A birtokot a későbbiekben a Hagymás család birtokában találjuk, ahol még a 15. században is vámszedés folyt.³⁶⁶⁶

Vámos

(Borsod megye) [Sajóvámos, H]

A településen a vámszedést a település neve (*Vamus*, *Wamus*) mutatja.³⁶⁶⁷ Az Árpád-kori adatok arra utalnak, hogy a birtokon több birtokos osztozott. 1219-ben nyíri

3655 A végrendeletet 1231-ben II. András megerősítette, CD III/2. 229. (RA 477. sz.).

3656 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 6. Trencséni ág 1. tábla.

3657 DF 201 040 (Anjou-oklt. X. 566. sz.).

3658 Szabó G. F.: A vám a helységnevekben 61–62.

3659 Szabó G. F.: A vám a helységnevekben 62.

3660 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

3661 DL 31 053 (RA 1988. sz.).

3662 Vö. Engel P.: Genealógia: Pok nem 2. tábla: Móroc (meggyesaljai).

3663 Tringli I.: Perényi 632. sz.; A Bátoriak és a Perényiek beiktatására 1493-ban került sor, vö. Tringli I.: Perényi 656. sz. Tringli I.: Perényi 663. sz.

3664 Vö. Engel P.: Genealógia: Hagymás(i) (Berekszői).

3665 Anjou-oklt. VI. 853. sz.

3666 Vö. 1442. február 20.: tributarii de Wamhalom – DL 55 247.

3667 Szabó G. F.: Vámos jelző a helységnevekben. 135.

izmaeliták Márton ispán és a tapolcai apátság Vámos falubeli jobbágyságot latorsággal vádolták.³⁶⁶⁸ Kálmán herceg Miskolc nembeli Füle zágrábi prépostnak³⁶⁶⁹ és Tamás Chay-i *comes*nek Vámosban húsz ekealjnyi földet adományozott, majd ők azt 1237-ben visszaadták Kálmánnak egy csere során.³⁶⁷⁰ Mind az adományt, mind az azt követő cserét 1244. október 31-én IV. Béla is elismerte.³⁶⁷¹

Az Anjou-korban már az Ákos nemzetség birtokai között találjuk Vámost. 1320. február 2-án Ákos nembeli Detre fia Benedek fiai, Domokos, Miklós, László, János és Péter³⁶⁷² megosztottak birtokaikon: Belső-Vámos (*Vamus interior*) Domokos, Külső-Vámos (*Vamus exterior*) Miklós és László birtokába került.³⁶⁷³ 1326-ban Miklós a Vámosban lévő birtokrészét elcserélte Domokossal.³⁶⁷⁴

Vámos

(Veszprém megye) [Nemesvámos, H]

A település neve³⁶⁷⁵ arra utal, hogy vámszedő helyként működött.³⁶⁷⁶ Vámoson több birtokos osztozott. A veszprémvölgyi apácák Kálmán király 1109. évi – interpolált – oklevele szerint Vámosban 10 *mansió*val rendelkeztek.³⁶⁷⁷ 1207-ben Lukács fiai, Fajsi Miske, Teodor, Lukács és Kristóf jutnak hozzá Vámoson két és fél ekealjnyi földterülethez, amit a tihanyi apátságtól vásároltak meg, amely azt Márk feleségétől kapta.³⁶⁷⁸ 1222 körül II. András Vámos falu földjéből egy ekealjnyit adományozott Rátót nembeli Miske *comes*nek.³⁶⁷⁹ Miske, illetőleg örökösei birtoklására vet fényt a székesfehérvári káptalan 1276. június 22-én kelt oklevele, melyben Baracs nembeli Farkas fia, Barleus írásba foglaltatta, hogy felesége, Rátót nembeli Miske lánya, Gyöngy³⁶⁸⁰ Vámos faluban egy fél prédiumot – melyet neki testvérei, Pál és Ábrahám utaltak ki, anyja, Rózsa hitbére és hozománya, valamint az ő leánynegyede fejében – a veszprémi egyháznak adományozott.³⁶⁸¹ Vámosban birtokosként jelenik meg a királyné is. 1275-ben IV. László Vámos faluban királynéi jobbágyságot és királynéi *conditionariust* adományozott földjeikkel együtt Pál veszprémi prépostnak.³⁶⁸² 1290. május 14-e előtt Izabella királyné Mikó fia Mikónak adományozta a vámosi királynéi szakácsok királynéi faluját (*duas uillas Regi-*

3668 Vár. Reg. 209. sz.

3669 Vö. Engel P.: Genealógia: Miskolc nem 1. tábla: Mikolai.

3670 ÁÚO VII. 40. (RD 14. sz.).

3671 ÁÚO VII. 167. (RA 787. sz.).

3672 Vö. Engel P.: Genealógia: Ákos nem 1. Bebek-ág 2. tábla: Csetneki.

3673 AO I. 544. (Anjou-oklt. V. 690. sz.).

3674 AO II. 243. (Anjou-oklt. X. 158. sz.).

3675 1233: Vamus – HO IV. 17.; 1277. május 12.: Vamus – ZO I. 85.; 1283. április 27.: Vamus – HO V. 68.; 1285. május 1.: Vamus – HO V. 70.; 1295. szeptember 3.: Vamus/Wamus – ÁÚO V. 138.

3676 Szabó G. F.: Vámos jelző a helységnevekben 134–135.

3677 DHA I. 379. (RA 42. sz.).

3678 ÁÚO VI. 320.

3679 ÁÚO VI. 315. (RA 390. sz.).

3680 Vö. Engel P.: Genealógia: Rátót nem 11. tábla: Kővágóörsi.

3681 HO V. 54–55.

3682 HO V. 53. (RA 2639. sz.).

nales videlicet ... et cocorum Reginalium de Vamus de comitatu Vesprimiensi).³⁶⁸³ Bár az oklevél falu adományozásáról beszél, itt csak olyan vámosi földről lehetett szó, amely a szakácsokhoz tartozott.

A Vámos melletti völgyet Vámosaszónak nevezték (*supra vallem Wamus Ozou vulgariter nuncupatam*),³⁶⁸⁴ mely terület szintén több birtokos között oszlott meg. Amikor 1266-ban István ifjabb király Vámosaszó faluból származó (*de villa Vamus-ozo*) királynéi és királyi népeket vámosaszói földjükkel együtt felmentett eddigi kötelezettségeik alól, és ígéretet tett arra, hogy a királyi szerviensek közé emeli őket,³⁶⁸⁵ több esetben ugyanazon személyekkel kapcsolatban rendelkezett, mint akiket 1275-ben IV. László Vámos falubelieknek mond, midőn őket a veszprémi prépostnak adományozza.³⁶⁸⁶ 1295-ben pedig Vámosi Lőrinc fia Pós Vámosaszóban három és fél hold földet, mely Vámosi Pandúr fia Andronik földjével, illetve Pós testvére, Ugrin földjével határos, ezen Androniknak adott el.³⁶⁸⁷

A több birtokos nem nyújt arra lehetőséget, hogy megállapítsuk a vámbirtokost, bár az, hogy királynéi faluként említették a 13. század végén, arra enged következtetni, hogy a vámbirtokost is a királyné személyében keressük. A vám vélhetően közlekedési vám volt, melyet a Veszprémbe tartó nagy úton³⁶⁸⁸ közlekedőktől szedtek.

Vámosteleg

(Komárom megye) [Vel'ky Meder (Nagymegyer) határában, SVK]

A településen a vámszedést a település neve mutatja.³⁶⁸⁹ Vámosteleg több birtokos között oszlott meg. 1247-ben Koppány nembeli Ekeli Oltomán fia András rokonai-val³⁶⁹⁰ Vámosteleg nevű 40 holdnyi földrészt eladott Örsi Márk fiainak, Máténak és Vidnek.³⁶⁹¹ Vámosban a Csiliz-tóban a megyeri várnépek öt vejszehelynek (*veyz-hel*) nevezett halászhellyel rendelkeztek.³⁶⁹² 1321. április 16-án Vasi Zsidó Mihály özvegye és fia adják zálogba Vámos birtokukat Banai Dénesnek.³⁶⁹³ Vámos a Milér és a Csiliz folyók mellett helyezkedett el,³⁶⁹⁴ ami arra utal, hogy a településnél szedett közlekedési vám rév- vagy hídvám lehetett, melynek birtokosát nem tudjuk meghatározni.

3683 HOkI. 122–123. (RD 336. sz.).

3684 1271: ÁÚO III. 269.

3685 CD IV/3. 346–347. (RA 1857. sz.).

3686 Mindkét oklevélben szerepeltek Mikó és Mihály királynéi tárnokok jobbágysai, Dama, Damján, Damsa és Kázmér a királynéi szakácsok szolgái, akik az 1275-ös oklevélben mint királynéi szakácsok jelennek meg. Vö. CD IV/3. 346., HO V. 53.

3687 ÁÚO V. 138.

3688 Vö. 1233: HO IV. 17.; 1304. május 30.: ZO I. 122. (Anjou-oklt. I. 617. sz.).

3689 Szabó G. F.: Vámos jelző a helységnevekben 134.

3690 Vö. Engel P.: Genealógia: Koppány nem 2. tábla: Ekeli ág.

3691 MES I. 370.

3692 1268: CD IV/3. 451. (RA 1577. sz.).

3693 DL 91 192 (Anjou-oklt. VI. 94. sz.).

3694 Vö. 1268: CD IV/3. 452.; 1321. április 16.: Anjou-oklt. VI. 94. sz.

Várad

(Bács megye) [Novi Sad (Újvidék) része, SRB]

A Duna révének két oldalán alakult ki a Bács megyei Pétervárad, illetve a Szerém megyei Aranylábúbács. Mindkét terület Töre (*Gurwey*) fia Péter birtokában volt Gertrúd királyné meggyilkolásáig, azaz 1213-ig.³⁶⁹⁵ Ezt követően Pétervárad a király kezébe került, míg Aranylábúbácsot István ifjabb király a kun Bachkoldának adományozta. Péterváradot 1237-ben IV. Béla a bélakúti apátságnak,³⁶⁹⁶ Aranylábúbácsot pedig István ifjabb király 1267-ben Iván fia Andrásnak juttatta.³⁶⁹⁷ IV. Béla 1237. évi adományában úgy rendelkezett, hogy a bélakúti apátság vásárán a pénzváltók vagy az adószedők – amint a többi vásáron – megjelenhessenek és hivatalukat a szükséges módon végezhessek.³⁶⁹⁸ Aranylábúbács falut István ifjabb király a péterváradi révvel (*cum portu in Petervaradgya*) és a vásárral (*cum foro*) együtt adta Andrásnak.³⁶⁹⁹ István egy régi hívének tett adományt, amellyel apjára akart csapást mérni, amikor az általa alapított bélakúti kolostor birtoktestéből egy igen fontos részt kiszakított. V. István halála után vita alakult ki a bélakúti apátsággal. Ennek végeredménye az 1291. évi egyezés lett, melynek alapján Csaba, nemzetsége tagjai és szolgálai díjtalanul kelhetnek át a váradi révén, további ha Csaba jobbágysai vagy nemzetségének tagjai Váradra mennek vásár céljából, akkor mentesülnek a vámfizetés alól.³⁷⁰⁰ Mindezek alapján úgy véljük, hogy vásárt mindkét településen tartottak, azonban a Bács megyei Péterváradon megtartott vásár volt a jelentősebb, mely a bélakúti apátság felügyelete alatt állt, és ahol az apátság vámszedést is gyakorolt. A péterváradi rév legkésőbb a 13. század végén visszakerült a bélakúti monostor birtokába, amely az átkelőktől viteldíjat szedett.

Várad

(Bihar megye) [Oradea (Nagyvárad), RO]

A Váradon megtartott vásár a váradi káptalan felügyelete alá tartozhatott, mivel a káptalan IV. László királynak azt panaszolta, hogy a Váradon lévő vásárukat Borsa nembeli Tamás fia Kalandus (Roland)³⁷⁰¹ elpusztította.³⁷⁰² A vásárt szombati napon tartották, és a 14. század elején háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³⁷⁰³ A szom-

3695 UGS I. 88.

3696 ÁÚO VII. 29.

3697 Vö. 1237. június 24.: ÁÚO VII. 29.; 1267: UGS I. 88.

3698 ÁÚO VII. 30. (RA 621. sz.).

3699 UGS I. 88. (RA 1869. sz.).

3700 *Solymosi L.*: Földesúri járadékok 245.

3701 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Borsa nem 1. Kopasz ága 1. tábla.

3702 UGDS I. 121. (RA 3599. sz.); Bunyitay Vince szerint az oklevél 1284-ben kelhetett, *Bunyitay V.*: Váradi püspökség tört. II. 290.

3703 1322. június 29.: AO II. 24. (Anjou-oklt. VI. 655. sz.); 1322. augusztus 12.: AO II. 42. (Anjou-oklt. VI. 733. sz.).

bati vásár őrződött meg Várad Szombathely részének nevében is.³⁷⁰⁴ A vásártér a Szent Jakab utca szomszédságában volt.³⁷⁰⁵

1273-ban Lodomér váradi püspök az olasz kocsmaiban árusított bor, illetve más ital vámját (*de tabernis tam in vino vel in quolibet potu quod venditur tributum*) – ahogy Váradon – a káptalannak engedte át.³⁷⁰⁶ Imre király 1203. évi adománya szerint a Bihar megye falvaiban és vásárain szedett vámok kétharmada a váradi egyháznak jutott, melyből két rész a püspökséget, a harmadik rész a káptalant illette meg.³⁷⁰⁷ A két adat alapján feltételezhetjük, hogy mind a püspökség, mind a káptalan részesedett a Váradon szedett vásárvámból, melybe az eladott italok vámját is sorolhatjuk.³⁷⁰⁸ Mivel a váradi vásáron okozott károkat IV. Lászlónak a váradi káptalan panasolta fel, feltehetjük, hogy a vásár felügyelete és a vám szedése a káptalan hatáskörébe tartozott, azonban az abból fakadó jövedelemben osztozott a püspökkel. Ennek ellene mond a váradi statútumokban fennmaradt azon adat, mely szerint a váradi vásárvám Szent László adományából egyedül a káptalanhoz tartozott.³⁷⁰⁹ Ez azonban nem a valós állapotot, hanem a káptalan igényét fejezte ki, amit a Szent Lászlóra történő hivatkozás is mutat. Ezáltal ugyanis az Imre király által történő rendelkezés – mely mind a püspökséget, mind a káptalant vámrészekhez juttatta Bihar megyében – Várad esetében értelmezhetetlenné válna, hiszen az ottani vám akkor már a káptalan birtokában lett volna.

A városban a 14. század közepén már bizonyosan híd is volt, mely a veleneciek utcájában (*circa pontem in vico de Venetiis*) állt, és a Sebes-Körös egyik ágán biztosított átkelési lehetőséget.³⁷¹⁰

Váradja

(Fehér megye) [Oarda de jos (Alsóváradja), RO]

Váradjánál a Maros folyón működött rév, mely a Gyulafehérvárra vezető út átkelőhelye volt,³⁷¹¹ ahol a Maroson közlekedő hajók számára kikötő is rendelkezésre állt. 1300. július 13-án Péter erdélyi püspök oklevele bizonyítja, hogy Herbord *comes* özvegye, Erzsébet³⁷¹² halála és gyermekeinek magtalan halála esetén Váradját, amit férjével közösen vásárolt a hozzá tartozó hajókikötővel és a viteldíjjal együtt (*cum [...] portu navium cum naulo ad ipsam villam Warda pertinenti*), az erdélyi káptalanra hagyja. Az oklevél kimondta azt is, hogy ha e birtokokat még életében

3704 1326. május 3.: de loco fori sabbati – DL 1594 (Anjou-oklt. X. 176. sz.); vicum Zombathely – *Bunyitay V.*: A váradi kpt. statútumai 32.

3705 Vö. 1339.: DL 3280 (Anjou-oklt. XXIII. 778. sz.).

3706 UGDS I. 123.

3707 SRH 211. (RA 207. sz.).

3708 Vö. *Kubinyi A.*: Nagyvárad vámpere 308.

3709 *Bunyitay V.*: A váradi kpt. statútumai 56.

3710 1341. augusztus 1.: CD VIII/4. 517. (Anjou-oklt. XXV. 533. sz.); 1342. május 1.: CD VIII/4. 584. (Anjou-oklt. XXVI. 175. sz.).

3711 *Györffy Gy.*: Történeti földrajz II. 124.

3712 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Kelneki.

átadná, a káptalan 50 márka finom ezüstöt tartozik fizetni neki.³⁷¹³ A rév a káptalan tulajdonába került, mivel 1331-ben János, a káptalan varádjai révésze 3 márkát – 1 fertó és 96 dénár híján – szolgáltatott be tizedként.³⁷¹⁴

Varasd

(Varasd megye) [Varaždin, HR]

1209-ben egy hamis oklevél szerint II. András a Varasd faluban lakó *hospeseket*, akik őt kenei³⁷¹⁵ fogsága idején hűségesen szolgálták, felmentette a vám- és harmincadfizetés alól, kivéve ha a német területekre mennek áruikkal. Ebben az esetben megrakott szekér után három dénárt, egy ló után két dénárt, két ökör után egy dénárt, három disznó után egy dénárt, egy szekér után a Dráva révénél egy dénárt kellett fizetniük.³⁷¹⁶ A varasdiak kiváltságait IV. Béla 1220-ban újíttotta meg, ugyanis a II. András király által kiadott oklevél elégett. Ebben szerepel ugyan a varasdiak vámmentessége, a harmincadmentesség azonban nem, ráadásul a német területekre induló varasdiaktól csak a megrakott szekerek után fizetendő 3 dénárt említette.³⁷¹⁷ 1242-ben IV. Béla a varasdiak számára megerősítette öccse, Kálmán által adott kiváltságokat. A privilégium értelmében áruik után a várbeliek vámot és harmincadot nem tartoznak fizetni, kivéve ha a német területekre mennek áruikkal. Ebben az esetben megrakott szekér után 3 dénárt, 1 eladó ló után 2 dénárt, 2 ökör után 1 dénárt, valamint 1 megrakott szekér után a Dráva révénél 1 dénárt kell fizetniük.³⁷¹⁸ A vám és a Dráva révénél szedett révvám elhatárolása arra utal, hogy a *hospeseknek* Varasdban és a varasdi révnél is vámot kellett fizetniük, ugyanakkor a kiszabott tételek csak a csökkentett vám nagyságát mutatják. A Kálmán által adott kiváltságokhoz valószínűleg 1220-at követően, Kálmán szlavón hercegsége idejében (1226–1241) jutottak a varasdiak, ez magyarázza, hogy szabadságaik megújításakor IV. Béla miért nem saját (1220. évi) oklevelére hivatkozik.

A Dráván működő varasdi nagy rév (*magnum portum*) *Wezmech* (*Wizmich*) birtok nyugati határán működött Hahót nembeli Mihály földjén,³⁷¹⁹ és a Nedelicre vezető út átkelőhelye volt. Azonos lehet a Zala megyei *Lusa* birtok³⁷²⁰ határjárásában említett *Podusi* révvél.³⁷²¹

3713 UGDS I. 215. (CDT I. 597. sz.); Ugyanerről ad ki oklevelet az erdélyi káptalan 1300. július 13-án, UGDS I. 216–217. (CDT I. 598. sz.).

3714 Barabás S.: Tizedlajstromok 411.

3715 Georg Heller KneGINECCel azonosította, amely ma Varaždin része, vö. Heller, G.: Varasd megye 79–80.

3716 CDCr. III. 89. (RA 247. sz.) vö. Pach Zs. P.: „A harmincadvám eredete” 36–37.

3717 CDCr III. 187. (RA 567. sz.).

3718 CD IV. 166–167. (RA 728. sz.); Átírta V. István 1272. június 1-jén, CDCr V. 630. (RA 2194. sz.).

3719 Vö. 1232: ÁÚO XI. 250.; 1239. június 1.: ÁÚO VII. 71.; Vö. Engel P.: Genealógia: Hahót nem 1. tábla.

3720 Lusa az örökös nélkül meghalt Lőrinc fia Illés birtoka volt (CDCr IV. 250), akinek birtoka Vyzmich határában terült el (ÁÚO VII. 71.). Lusa határjárása is a Vyzmich szomszédságában lévő Mihály földjének határára helyezi Lusa birtokot (CDCr IV. 250–251.).

3721 1244. október 26.: CDCr IV. 251.

Várasnyúl

(Győr megye) [Nyúl, H]

1283-ban Lodomér esztergomi érsek felszólította 1283 előtt Héder nembeli Henrik fia Jánost, hogy az általa elfoglalva tartott Várasnyulat és vámját (*tributum*) adja vissza a bakonybéli apátságnak.³⁷²² Nyúl egy részét, ahol a tatárjárást követően építhetett várat a bakonybéli apátság,³⁷²³ már István király adományozta a bakonybéli apátságnak.³⁷²⁴ Arra vonatkozóan, hogy mióta szedhetett itt vámot az apátság, és hogy az milyen típusú lehetett, adattal nem rendelkezünk. Ugyanakkor mivel a településen szőlőbirtokosok éltek, így nagyon is valószínű, hogy János a hegyvámot bitorolta el az apátságtól.

Várda

(Szabolcs megye) [Kisvárda, H]

A Várdán tartott vásár a 14. században háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³⁷²⁵ 1337-ben Várdai László fia János³⁷²⁶ azt állította, hogy birtokán emberemlékezet óta szerdánként *forum liberum*ot szoktak tartani, mely nem okoz kárt a környező vásároknak.³⁷²⁷ Az uralkodó az egri káptalant, a zempléni ispánt és a szabolcsi ispánt utasította az ügy kivizsgálására, melynek eredménye igazolta János állítását.³⁷²⁸

Várkony

(Külső-Szolnok megye) [Tiszavárkony, H]

1301. augusztus 12-én Vencel cseh és lengyel király a titeli egyház Tisza menti Várkony faluját a vámmal együtt (*cum tributo*) Rátót nembeli István fia Kakasnak³⁷²⁹ adja, míg a titeli egyház fiától, Venceltől egyenértékű birtokot fog kapni, ha pedig ez nem lehetséges, Kakas jut új birtokhoz.³⁷³⁰

Várkonyban a vámot a Tiszán működő révnél szedhették, az átkelőhely létezésére utal ugyanis I. Lajos 1347. évi oklevele, melyben az uralkodó elrendelte, hogy mivel Poroszló és Várkony birtok között rév vagy átkelő (*portus seu transitus viatorum*) nem volt, ezután se lehessen e két birtok között a poroszlói rév sérelmére révet vagy átkelőt létesíteni.³⁷³¹ Bár a diploma nem mondja ki közvetlenül, hogy

3722 MES II. 427.

3723 Györffy Gy.: Történeti földrajz II. 613.

3724 +1037.: PRT VIII. 225.

3725 1327: Anjou-oklt. XI. 144. sz.; 1330: AO II. 503. (Anjou-oklt. XIV. 184. sz.).

3726 Vö. Engel P.: Genealógia: Gútkeled nem 5. Sárvármonostori ág 10. tábla: Várdai.

3727 Zichy I. 521.

3728 1337. augusztus 8.: DL 87 070, 1337. augusztus 18.: Zichy I. 521., 1337. augusztus 30.: DL 87 071. (Piti F.: Szabolcs megye 231. sz.).

3729 Vö. Engel P.: Genealógia: Rátót nem 1. tábla: elágazás.

3730 CD VI/2. 302. (Anjou-oklt. I. 67. sz.).

3731 AO VI. 304–305.

Várkonyban Poroszlóhoz hasonlóan rév működött, mégis e két birtok közötti területre vonatkozó átkelőhely-tilalom arra utal, hogy Poroszló után, déli irányban Várkonynál volt lehetséges az átkelés a Tiszán. A várkonyi révet a 14. század végén említették.³⁷³²

Vas(i)

(Komárom megye) [Vaspuszta, H]

Vasinál a Dunán működött rév, mely a 13. század második feléig a király felügyelete alatt állt. 1273-ban azonban IV. László Banai Imre fia Mihálynak³⁷³³ és unokatestvérének, Lőrinc fia Miklósnak adományozta Vasit, a királyi fuvarosok (*colnucharius*) földjét, a révvel (*cum remo seu portu*) együtt.³⁷³⁴ 1284. január 12-én IV. László király Péter fiának, Fatra Miklósnak és Imre fiának, Mihálynak, s Mihály testvéreinek, Benedeknek és Imrének³⁷³⁵ adományozta a Komárom megyei Vast.³⁷³⁶ 1289-ben pedig Imre fia Mihály szolgálataiért és Fatra Miklósnak a királyi szolgálatában ért halála miatt az uralkodó a királyi adományozáshoz tartozó Vast Mihálynak adta.³⁷³⁷ Ez utóbbi két oklevelet III. András 1291. december 12-én Imre fiai, Mihály, Benedek és Imre számára erősítette meg.³⁷³⁸ A révet csak az 1273. évi oklevél említette. Feltűnő, hogy míg 1273-ban Lőrinc fia Miklós szerepelt, 1284-ben Péter fia Miklóst találjuk az adományozottak sorában, ráadásul az 1273. évi oklevél Vasi mellett a királyné Zelebeg földjének adományozását is tartalmazta, ami a fentebbi 1289. évi oklevéllel került Imre fia Mihály birtokába.³⁷³⁹ Wertner Mór szerint az 1273. évi oklevélben tévesen szerepelt Lőrinc fiaként Miklós, aki valójában Péter fia volt.³⁷⁴⁰ Az 1273. évi oklevélnek eredetijét azonban nem ismerjük, csak I. Károly 1323. március 25-én kelt átiratát. Ez utóbbi szintén két különböző változatban maradt fenn, egy eredetiben, amelyet 1333. március 25-re kelteztek,³⁷⁴¹ és egy tartalmi átiratban, ahol 1323. március 25-e a dátum.³⁷⁴² I. Károly Lampert országbíró és Banai Mihály fiai, János és Sándor kérésére írta át IV. László oklevelét, így az 1333. év bizonyosan téves dátum, mert Lampert 1314 és 1324 között töltötte be az országbírói tisztséget. Az 1284. évi oklevelet az Árpád-kort követően nem íratják át, az 1273. évi pedig a 14. század második felében egy per során került újra előtérbe.³⁷⁴³

Banai Lőrinc fia Miklós a 14. század elejének ismert személyisége, aki Komárom megyében, ráadásul Vas szomszédságában birtokokkal rendelkezett. 1339-

3732 1381. május 30.: portus fluvii Tycie de Warken – DL 6788.

3733 Vö. Engel P.: Genealógia: Pinneyi.

3734 HO VI. 191. (RA 2410. sz.).

3735 Vö. Engel P.: Genealógia: Pinneyi.

3736 ÁÚO IX. 380. (RA 3284. sz.).

3737 ÁÚO IX. 494. (RA 3537. sz.).

3738 ÁÚO X. 21–22. (RA 3843. sz.).

3739 ÁÚO IX. 494. (RA 3537. sz.).

3740 Wertner M.: Bána 29.

3741 DL 40 640 (Anjou-oklt. XVII. 144–145. sz. között).

3742 DL 42 129. (Anjou-oklt. VII. 81. sz.).

3743 1379. augusztus 16.: DL 42 129.

ben Banai Lőrinc fia Miklós fia Miklós a Vas birtokkal szomszédos Ács öröklött, és Lovad vásárolt birtokait zálogosította el.³⁷⁴⁴ Ugyanezen évben a szintén Komárom megyei Hetény és Örs öröklött birtokait adta el.³⁷⁴⁵ Ez utóbbi két birtok 1306-ban került Banai Lőrinc fia Miklós kezébe, aki az oklevél szerint Komáromi Pál veje volt, és e birtokokat a házasságkötéskor kapta meg.³⁷⁴⁶ Kérdés persze, hogy ezen oklevelekben megjelenő Lőrinc fia Miklós azonos lehet-e az 1273-ban megjelenő Lőrinc fia Miklóssal.

Vásárhely

(Bács megye) [Sonta (Szond) vidékén, SRB]

1192-ben Szond helység határjárásakor Mihály földjén és birtokán lévő vásárhely (*ad locum fori Mychaelis*) az egyik határpontot,³⁷⁴⁷ 1206-ban Savonca határjárása Szombatvásárhelyet (*ad locum fori Zumboth*) említette.³⁷⁴⁸ Györffy György szerint Szombatvásárhely és Mihályvásárhely azonos.³⁷⁴⁹ A két helynév azonosítását a határjárás alapján igazolni lehet. Míg 1192-ben a vásárhely megadásakor a terület birtokosát emelik ki, addig 1206-ban már a vásár napjának, szombatnak a jelentősége figyelhető meg.

Vásárhely

(Csanád megye) [Hódmezővásárhely része, H]

Vásárhely neve mutatja, hogy vásáros hely volt.³⁷⁵⁰ Blazovich László szerint a vásárhely létrejöttét közlekedési és gazdasági tényezők egyaránt elősegíthették. Főbb utak csomópontjában helyezkedett el, a nagyobb települések pedig 25–30 km távolságra estek.³⁷⁵¹ Vásárhely (*Wisarahel*) egy részét Bárkalán nembeli Pósa fia, Nána *comes*³⁷⁵² birtokolta, aki végrendeletében azt a Margit-szigeti apácáknak adta.³⁷⁵³ Az apácák a későbbiekben is birtokolták e részt Vásárhelyen (*Vysarahel*), mivelhogy 1276. május 20-án V. Ince pápa az apácák birtokait összeírva említette ezt.³⁷⁵⁴ 1272–1290 között húsvétkor IV. László Vásárhelyen (*Wasarahel*) adott ki oklevelet.³⁷⁵⁵

3744 Anjou-oklt. XXIII. 290. sz.

3745 Anjou-oklt. XXIII. 333. sz.

3746 Anjou-oklt. II. 77. sz.

3747 DF 262 045.

3748 HO VII. 3. (RA 222. sz.).

3749 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 236.; Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 110–111.; Püspöki N. P.: Piacok és vásárok 129.

3750 Szeremlei S.: Hód-Mező-Vásárhely 452.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 111.

3751 Blazovich L.: A mezővárosi fejlődés 396.; Blazovich L.: Hódmezővásárhely 290–291.

3752 Vö. Engel P.: Genealógia: Bárkalán nem 3. tábla: Sápi ága.

3753 1266. május 5: BTOE I. 90. (RA 1486. sz.).

3754 BTOE I. 153.

3755 RA II/2–3. 417.

Vásárhely

(Kolozs megye) [Dumbrava (Gyerővásárhely), RO]

Vásárhely Mikola fiainak, Keménynek és Jánosnak a birtokában volt, akiket Roland erdélyi vajda ítéletlevele Péter erdélyi püspökkel szemben fennálló tartozásuk miatt elmarasztalt, majd 1288-ban adósságuk miatt Vásárhely (*Vassarhel*) birtokba – ideiglenesen – be is iktatták a püspököt.³⁷⁵⁶ Vélhetően ezen pereskedéshez kapcsolódik III. András azon oklevele is, melyben Mikola fia Jánosnak visszaadta a Vásárhely (*Wasarhel*) falujában Borsa nembeli Roland vajda³⁷⁵⁷ által erőszakkal elfoglalt, régtől fogva szedett vámját (*tributum, quod in villa sua Vasarhel vocata ab antiquo exigi consuevit*).³⁷⁵⁸ Vásárhelyen, nevéből következőtve, vásárt tartottak,³⁷⁵⁹ így az itt szedett vámot vásárvámnak véljük.

Vásárhely

(Veszprém megye) [Somlővásárhely, H]

A 11. századból csak hamis, illetőleg interpolált oklevélben fennmaradt adatok utalnak Vásárhelyre,³⁷⁶⁰ melynek neve vásártartásra utal.³⁷⁶¹ 1270-ben az Apácavásársomlyói (*Apachauasarsomplya*) apácák kolostorát említette V. István oklevele.³⁷⁶² Az apácák Szent Lambert kolostorát tornai kolostornak is nevezték, amely nevet az apátság mellett folyó Torna-patakról kapta,³⁷⁶³ illetőleg apácasomlyói kolostorként is megjelenik a forrásokban.³⁷⁶⁴ A 14. század második felétől végül az Apácavásárhely névalak állandósult,³⁷⁶⁵ mely név az apácák megnevezésekor is megjelent.³⁷⁶⁶ A településen megtartott vásárt először 1325-ben említették, amikor I. Károly elrendelte, hogy a kolostor csütörtökönként tartott hetivásárára érkezők az apácáknak vagy azok képviselőinek a régtől fogva szedett vámot (*tributum ipsius monasterii ab antiquo consuetum*) fizessék meg.³⁷⁶⁷

3756 UGS I. 145.

3757 Vö. Engel P.: Genealógia: Borsa nem 1. Kopasz ága 1. tábla.

3758 1296. április 18.: UGS I. 195. (RA 4054. sz.).

3759 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 112–113.

3760 1055: DHA I. 155. (RA 13. sz.); +1092. augusztus 25: DHA I. 283. (RA 26. sz.).

3761 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 114–115.

3762 RA II/1. 83.

3763 Vö. 1075: abbatissa de Tornowa – DHA I. 215.; 1212: monasterium beati Lamperti de Thornia – HO VIII. 16.; 1279. március 12.: Sorores ecclesie beati Lamperti, de Tornua – HO IV. 59.; A Torna-patak szláv neve ('tövises, bozótos') a somra (melyből a település Somló neve ered), a tüskés növényre utal. Illa B.–Kovácsics J.: Veszprém m. 351.

3764 Vö. 1270: in Apacha Somlyo – HOKl. 59. (RA 1997. sz.); 1272. január 21.: Monasterium de Apacha Somlyo – ÁÜO VIII. 393. (RA 2173. sz.); 1332. október 21.: Religiosarum Dominarum ordinis Sancti Benedicti de Apathasumlya – CD VIII/3. 575.

3765 1349. november 12.: in Appachauassarhel – HO III. 160.; 1358. július 7.: prope villam Apachauassarhel – Veszpr. Reg. 494. sz.; 1368: prope villam Apachavassarhel – PRT VIII. 381.

3766 1412. március 21.: ZsO III. 1879. sz.

3767 AO II. 205. (Anjou-oklt. IX. 327. sz.); 1409-ben Apácavásárhely csütörtöki vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt, PRT VIII. 428.

Vásárhely

(Zemplén megye) [Trhovište, SVK]

Vásárhely neve utal a vásártartásra.³⁷⁶⁸ Először 1220-ban, a Váradi regesztrumban említettek egy idevalósi embert (*de villa Vasarhel*).³⁷⁶⁹

Vásári

(Bihar megye) [Salonta (Nagyszalonta) határában, RO]

A településen működő vásárra csak a falu – a 13. század második felében már két település – neve (*Vasary, Wasari*) utal.³⁷⁷⁰ A keleti rész, amelyet elhagyatott és régóta nem művelt (*desolatam et a multis temporibus cultoribus destitutam*) területként említettek, 1290-ben Mihály fia Péter kezébe került.³⁷⁷¹ 1295-ben a két Vásári települést, melyek közül az egyik Mihály fia Ajkai Péter,³⁷⁷² a másik Loránd fiai, Gergely, Lőrinc és Miklós³⁷⁷³ tulajdonában volt, elhatárolták egymástól.³⁷⁷⁴ Valószínűleg ebben az időszakban a vásár már nem létezett, arra csak a falvak nevei emlékeztettek.

Vásárosférged

(Csanád megye) [Hódmezővásárhelytől délkeletre, H]

Vásárosférgednek a neve (*Wasarusfergeed*) utal a vásártartásra.³⁷⁷⁵ A település a Csanád nem kezében volt, és 1274-ben a Csanád nembeliek osztozkodása során Csanád fiainak, Dénesnek és Gergelynek³⁷⁷⁶ jutott.³⁷⁷⁷ Mivel az oklevélben Vásárosférged és Kisférged is szerepel, megerősíti annak valószínűségét, hogy a településen a vásártartás emlékét őrizte meg e névalak.

Vasvár

(Vas megye) [Vasvár, H]

Vasvárnál a Mákfa és a Rába folyón híd állt, melyen a vámszedés a vasvári ispán felügyelete alatt folyt, mivelhogy 1283. szeptember 15-én IV. László király a vasvári ispánt, alispánt, várnagyot és a várjobbágyokat utasította, hogy tartsák tiszteletben a vasvári káptalan vasvári *hospeseinek* és más helyen lakó jobbágyainak, lovasainak,

3768 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 109.

3769 Vár. Reg. 276. sz.

3770 Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 690.; Szabó G. F.: A vásározás emlékei 88.

3771 HO VIII. 291.

3772 Vö. Engel P.: Genealógia: Vásári (2) (Ajkai).

3773 Vö. Engel P.: Genealógia: Vásári (1) (Rupolújvári).

3774 HO VIII. 347–348.

3775 Szabó G. F.: A vásározás emlékei 120–121.

3776 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

3777 A. A. Rusu: Wesselényi 342.

szabad és *conditionarius* népeinek azt a kiváltságát, hogy a Rába és Mákfa folyó hídjain áruikkal szabadon és vám fizetése nélkül közlekedhessenek.³⁷⁷⁸ 1291. szeptember 25-én III. András oklevelében megerősítette a IV. László által adott kiváltságokat, és szintén a vasvári ispánt, illetőleg a megye nemeseit és *hospeseit* emlékeztette arra, hogy vegyék figyelembe, hogy a vasvári káptalan vasvári és vasvár váraljai *hospesei* és jobbágjai a Rába folyón történő átkeléskor – akár hídon, akár híd nélkül kelnek át (*in transitu eorundem in ponte vel sine ponte*) –, és ugyanezen falu vásárján, mind a vásár napján, mind hétköznap vámot nem tartoznak fizetni.³⁷⁷⁹ Érdekes a két oklevél vámmentességre vonatkozó rendelkezésében tapasztalható eltérés. Míg IV. László mind a Mákfára, mind a Rábára vonatkoztatta a vasvári káptalan kiváltságát, III. András már csak a Rába folyóról szólt. Több lehetőséggel is számolnunk kell: vagy a Mákfán álló híd a 13. század végére kikerült a vasvári ispán felügyelete alól, vagy a vasvári káptalan népei nem használták ezen átkelőt, esetleg maga a híd enyészett el. Leginkább ezen két utóbbi lehetőséggel számolhatunk, hiszen III. András nemcsak az ispánhoz, hanem a megye nemeseihez és *hospesei*hez is intézte oklevelét. Ugyanakkor III. András vámmentessége bővebb volt, mivel kiterjesztette azt a vasvári vásárvámra, valamint az ott szedett közlekedési vámmra is.

A Vasváron megtartott vásárra csak a 13. század második feléből maradtak fenn adataink, mivel azonban Vas megye központja volt, a vásár sokkal korábban létezhetett. A vásár kialakulását az is elősegítette, hogy a település fontos utak csomópontjában helyezkedett el, bár az úgynevezett Katonák útja elkerülte.³⁷⁸⁰ 1279-ben IV. László a vasvári *hospeseknek* olyan kiváltságot adott, melynek értelmében a külföldi kereskedők, akik az ő vásárukra jönnek, bevágott posztót (*pannum incisium*) ne merészeljenek eladni, csak ép véget. Ugyanakkor vásárukon azok, akik árusítani jönnek, saját áruikból vámot nem tartoztak fizetni (*nullum tributum solvere teneantur*).³⁷⁸¹ A külföldi kereskedők számára előírt megszorításokkal az uralkodó vélhetően a vasvári *hospesek* belkereskedelemben való szerepvállalását segítette, ugyanis a külföldiek által eladott végeket ők szállították tovább az ország belseje felé,³⁷⁸² és árusították kicsiben. 1327. július 1-jén kelt oklevél szerint a vasvári vásáron június 8-án kikiáltásra került sor.³⁷⁸³ Ez alapján a hetivásárt hétfői napon tartották a településen. A vásár a mai Köztársaság téren helyezkedhetett el.³⁷⁸⁴

1279-ben IV. László a vasvári *hospeseknek* kiváltságokat biztosított, mely során felmentette őket Zala és Vas megyékben a vámfizetés alól, ugyanakkor arról is rendelkezett, hogy a dolgaikkal megrakott szekerek után sehol az országban nem tartoztak harmincadot fizetni, kivéve ha külső országból jöttek, mert akkor, ahogy más kereskedők is, kötelesek voltak harmincadot fizetni.³⁷⁸⁵ A vasvári *hospe-*

3778 EFHU III/2. 79. (RA 3264. sz.).

3779 EFHU III/2. 91. (RA 3817. sz.).

3780 Kiss G.–Zágorhidi B.: Sopron, Szabolcs, Vasvár 357.; Kiss G.: Topográfia Vas vm. központjaiban 256.

3781 EFHU III/2. 72. (RA 2973. sz.).

3782 Iványi Béla szerint a teljes vég posztó eladásának kényszerítésével az uralkodó a vasvári és környéki takácsokat és kereskedőket akarta védelmezni. Iványi B.: Vasvár 25.

3783 HO I. 145. (Anjou-oklt. XI. 347. sz.)

3784 Kiss G.–Zágorhidi B.: Sopron, Szabolcs, Vasvár 359.; Kiss G.: Topográfia Vas vm. központjaiban 259.

3785 EFHU III/2. 72. (RA 2973. sz.).

sek vásártartási engedélyét nem ismerjük, 1279. évi oklevelük azonban nem hagy kétséget afelől, hogy *forum liberum*ot rendeztek. Erre nemcsak a vásár vámmmentessége utal, hanem az is kiváltság is, mely biztosította, hogy a *hospesek* vásárán a pénzváltók csak a falunaggyal együtt tevékenykedhettek.³⁷⁸⁶

Vécse

(Zemplén megye) [Vojčice, SVK]

1312. augusztus 1-jén Vécse egyik névváltozataként Hídvége (*Hydvegy*) jelenik meg,³⁷⁸⁷ ami arra utal, hogy a településnél a mai Trnavka-patakon híd ívelhetett át.

Végbala

(Baranya megye) [Kásád vidékén, H]

Végbala határában a Drávicza vizén Zemdi hídja (*ad pontem Zempdyhyda vocatum*) állt.³⁷⁸⁸

Véged

(Zala megye) [Zalavég, H]

Végeden I. Károly Sitkei Istvánnak és Lökösnek³⁷⁸⁹ csütörtökönkénti hetivásárt engedélyezett I. Lajos 1346. január 12-én oklevele szerint.³⁷⁹⁰ Végedet 1325. január 30-án adományozta I. Károly Ják nembeli Sitkei Lőrinc fiainak, Kopasznak, Istvánnak, Lökösnek és Imrének, mely egyrészt nemzetségük okán illeti őket, másrészt mint örökös nélkül elhalt ember birtokát.³⁷⁹¹ 1341-ben már Véged fele-fele részben Sitkei Lőrinc és Sitkei Csépán fia István birtokában volt.³⁷⁹² Ez idő tájt kaphatták vásártartási engedélyüket a Sitkeiek.

Velemér

(Vas megye) [Velemér, H]

1273-ban Velemér határjárása a Velemér folyón Torsey hídját (*ad pontem Torsey*) adta meg egyik határpontként.³⁷⁹³

³⁷⁸⁶ Uo.

³⁷⁸⁷ DL 86 955 (Anjou-oklt. III. 351. sz.).

³⁷⁸⁸ 1281. október: HO VII. 177.; 1293: ÁÚO XII. 544.

³⁷⁸⁹ Vö. *Engel P.*: Genealógia: Ják nem 3. Rába-jobbparti főág 2. tábla: Sitkei.

³⁷⁹⁰ ZO I. 428.

³⁷⁹¹ ZO I. 180. (Anjou-oklt. IX. 33. sz.).

³⁷⁹² Vö. 1341. május 8.: HO III. 142. (Anjou-oklt. XXIV. 298. sz.).

³⁷⁹³ UB II. 48. (RA 2432. sz.).

Velnök

(Csanád megye) [Makó vidékén, H]

A Velnök név szláv eredetű szó, alapjelentése 'révész', ami arra utal, hogy rév működött a településnél a Maroson.³⁷⁹⁴ A települést a Csanád nembeliek birtokolták. A Csanád nem birtokmegosztásának következtében Alvelnök és Felvelnök névalakok jelennek meg a forrásokban.³⁷⁹⁵ A két település Maros folyóhoz viszonyított elhelyezkedésének megítélésében nincs egy véleményen a szakirodalom. A települést vagy a Maros két partjára,³⁷⁹⁶ vagy a Maros jobb partjára helyezték.³⁷⁹⁷ Felvelneket 1299-ben már Makófalvának is nevezték.³⁷⁹⁸ 1337-ben már a település két részből állt: Makófalvából és Vásárhelymakóból. Ekkor, a Csanád érsek és testvérei (Telegdiék),³⁷⁹⁹ illetve Pál fiai (Makófalviak)³⁸⁰⁰ közötti birtokmegosztás során úgy egyeztek meg, hogy Makófalva birtokon a vámot (*tributo... seu telonio*) közösen (*communiter*) fogják birtokolni, a faluban levő vásárt pedig annak régi helyére vagy visszaviszik, vagy közös megegyezéssel oda helyezik, ahová akarják.³⁸⁰¹ Ez utóbbi megjegyzés arra utal, hogy a településen vásárt tartottak, míg Vásárhelymakón, melyet ugyanekkor szintén két részre osztottak, a megegyezés nem említett vásárt, pedig a település neve erre engedne következtetni. A Makófalván szedett vám valószínűleg nem a vásárhoz kötődött, hanem közlekedési vám volt.

Verbice

(Liptó megye) [Liptovský Mikuláš (Liptószentmiklós) része, SVK]

1248-ban Verbice és Okolicsna között fekvő föld hamis oklevélben fennmaradt határjárása említette Verbice folyónál Széles révet (*Zeles Riv*), a Vágon Bosyn hidat (*pons Bosyn*), mely a Verbice folyó torkolata közelében állt.³⁸⁰² A híd építtetőjéről kapta nevét, aki talán azonos a Kispalugya szomszédai között felbukkanó Bene apjával, Bozummal.³⁸⁰³

3794 Blazovich László elképzelhetőnek tartja, hogy a rév már a honfoglalás előtt is létezett, *Blazovich L.*: Makó 164.

3795 +1247. április 14.: ÁÚO VII. 242–245.; +1256. december 17.: ÁÚO VII. 429–431. (RA 1126. sz.); 1274.: *A. A. Rusu*: Wesselényi 342.; 1299.: MES II. 469.

3796 *Györffy Gy.*: Történeti földrajz I. 876.

3797 *Blazovich L.*: Makó 164.

3798 Feluelnuk, que moderno vocabulo Makofolua vocaretur – MES II. 469.

3799 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Csanád nem 1. főág 2. tábla: Telegdiék.

3800 Vö. *Engel P.*: Genealógia: Csanád nem 1. főág 3. tábla: Waffa ága.

3801 [...] forum autem in eadem villa existens, ad pristinum statum seu locum eiusdem, aut communi consensu, ubi vellent collocare, illic adduci et collocari, comisissent – Temes I. 48–49.

3802 CDÉS II. 214–216. (RA 897. sz.); Átírta IV. László 1276. július 26-án, ÁÚO IX. 142–143. (RA 2718. sz.).

3803 RA II/4. 236.

Verbolcz

(Zemplén megye) [Tušická Nová Ves (Tusaujfalu) környékén, SVK]

1325. január 13-án Kolcs fiai és unokái³⁸⁰⁴ megosztottak Zemplén megyei birtokai-
kon. Ennek során a Bodrog folyón lévő rév vámjának (*tributum portus*) egy-egy
ötöde került Kolcs fia Jakó fia János, Kolcs fia Mok, Kolcs fia Bod, Kolcs fia Balázs
fiai, Dancs és Miklós, és Kolcs fia Ábrahám fia Péter birtokába. Abban is meg-
egyeztek, hogy a malomhoz vezető hidat és a malmok rekeszét közösen fogják
javítani.³⁸⁰⁵ A rév Verbolc és Újfalu vidékén vezethetett át a Bodrogon.

Verbovc

(Körös megye) [Vrbovec, HR]

Verbovc és Zlonyn 1244. április 21-én írásba foglalt határjárása a Luka (*Loky*) patak
hídját említette, mely a Gosztovicsba vezető nagy út átkelőhelye volt.³⁸⁰⁶

Verebély

(Bars megye) [Vráble, SVK]

Verebélyben vásárt tartottak, melynek jelentőségét mutatja, hogy a 13. század vé-
gén kihirdetés színhelye volt.³⁸⁰⁷ Verebély az esztergomi érsek faluja, így feltételez-
hető, hogy a vásár az esztergomi érsek birtokában volt.³⁸⁰⁸

Vereknye

(Pozsony megye) [Bratislava (Pozsony) területén, SVK]

Hercel fiai, Mátyás, Márton és Zorárd, csallóközi nemesek III. Andrástól a pozso-
nyi vár Myr nevű földjét, valamint az örökös nélkül meghalt Foth és Lőrinc pozso-
nyi várnépek földjét kérték, a házuk közelében, a Csalló folyón Vereknye mellett
fekvő révvel (*cum quodam portu, prope domum eorumdem existenti, in fluuio Chollow,
prope Verekene habita*), mivel ezeket a földeket a hajózás vagy a rév hasznával
(*cum lucro nauigii, seu portu*) már IV. László nekik adományozta. Mivel Mátyásék
IV. László oklevelét bemutatták III. Andrásnak, és az általuk elmondottak megfe-
leltek a diplomában leírtaknak, III. András újólag nekik adományozta e földeket a
révvel és a hajózással együtt (*cum portu seu navigio*).³⁸⁰⁹ Az oklevél azonban közel-
korú hamisítvány,³⁸¹⁰ melyet a pozsonyi káptalan már 1304. augusztus 9-én átírt

3804 Vö. Engel P.: Genealógia: Kolcs rokonsága (Zemplén m.).

3805 Dongó Gy. G.: Kench nemzetség 11–12. (Anjou-oklt. IX. 12. sz.).

3806 CDCr IV.225.

3807 1294. március 23.: DL 40 222.

3808 Vö. 1319. március 12.: MES II. 754–756., Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 485.

3809 CD VI/1. 51–52.

3810 RA 3681. sz.

Péter, Bálint és Petus vereknyei nemesek kérésére.³⁸¹¹ A hamisítás ellenére annyit bizonyosnak kell vennünk, hogy a 13–14. század fordulóján Vereknye mellett a Csallón rév és kikötő működött, az oklevél-hamisításra pedig elsősorban az itt történő vámszedés jogának biztosítása miatt lehetett szükség.

Veszprém

(Veszprém megye) [Veszprém, H]

Veszprém az egyik legkorábbi vásárhelyeink egyike. A vásár kialakulását elősegítette, hogy a település világi és egyházi központ volt. A tihanyi apátság 1055-ben kelt alapítólevelének közel egykorú hátirata arról tájékoztat, hogy a király, azaz I. András a kolostornak adományozta Veszprém vásárvámját (*mercati tributum*), „tudniillik a maga részét (*suam partem*) az edények, ekevasak, csöbrök és minden vasszerszám után”.³⁸¹² A forrásban szereplő árucikkek igazolják, hogy már a korai időszakban megjelennek a mindennapi élethez szükséges áruk a vásáron, egyúttal a belkereskedelem korai kialakulását is bizonyítják.³⁸¹³ Hungler József szerint a 11. századi kereskedelmi forgalmat többek között a Veszprém-ben talált éremleletek is alátámasztják.³⁸¹⁴ Az 1327. július 1-jén kelt oklevél szerint a település vására kikiáltás színhelye volt június 13-án és 17-én.³⁸¹⁵ Veszprém-ben tehát a szombat és a szerda volt a vásár napja. A kettő közül a szombat lehetett a régebbi. A vásártér – tudniillik a szombati – a Komakúttól északra helyezkedett el,³⁸¹⁶ a vár és Szentmiklósszeg közötti területen (Szenttamásfalva), a mai Óváros téren.³⁸¹⁷ Egy másik vásárterről – a szerdairól – 1318-ból rendelkezünk adattal, amikor a Beszédkő vásártérteret (*versus locum fori Bezedkeu dicitur*) említették,³⁸¹⁸ mely a Várhegy északnyugati végében, a mai Patak téren, kereshető.³⁸¹⁹

A veszprémi vásárvám királyi részéből, azaz kétharmadából az edények, ekevasak, csöbrök és minden vasszerszám után szedett vámrészt I. András a tihanyi apátságnak adományozta. Az Árpád-kori források a vásárvámról hallgatnak, így nem tudjuk nyomon követni a tihanyi apátság birtoklását. A történészek elfogadják, hogy a vásárvám 1060-tól 1110-ig a tihanyi apátság kezén volt.³⁸²⁰ 1313. október 26-án I. Károly a veszprémi *comitatust* e hely vámjával együtt (*ac specialiter*

3811 RDES I. 157. (Anjou-oklt. I. 640. sz.).

3812 DHA I. 152. (RA 12. sz.); A magyar szöveg Piti Ferenc fordítása, I. ÍFMT 25.

3813 Kubinyi A.: Korai gazd. fejlődés 61.

3814 Hungler J.: Veszprém 55.

3815 HO I. 145–146. (Anjou-oklt. XI. 347. sz.).

3816 1295. május 25.: ÁÚO V. 139.

3817 Solymosi L.: Veszprém korai tört. 141.

3818 ZO I. 149. (Anjou-oklt. V. 141. sz.); 1339. szeptember 9.: DF 200 867 (Anjou-oklt. XXIII. 538. sz.).

3819 Solymosi L.: Veszprém korai tört. 145.; Más kutatók a Beszédkő vásártérteret a mai Óváros téren keresték. Korompay Gy.: Veszprém 27–28.; Korompay Gy.: Veszprém kialakulása 260.; Gutheil J.: Veszprém 197–200.; Hungler J.: Veszprém 74–75.; Kralovánszky Alán a szombati piacot a Patak térre helyezte, és Szent Miklós templomához – Szentmiklósszeg városrészhez – kötötte. Kralovánszky A.: Veszprém és Székesfehérvár 195.

3820 PRT X. 14.; Korompay Gy.: Veszprém 26–27.; Gutheil J.: Veszprém 200.

cum tributo loci) a veszprémi püspökségnek adományozta.³⁸²¹ Ugyanezen napon kelt oklevelében István veszprémi püspök vásárvámnak (*ac specialiter cum tributo fori*) nevezi a veszprémi püspökségnek átadott vámot.³⁸²² Ekkor már szó sem esik a tihanyi apátság egykori jogáról.

A veszprémi prépostsághoz tartozó népeket 1224-ben Jolánta királyné felmentette a joghatósága alá tartozó helyeken a vámfizetés (*tributum*) alól.³⁸²³

Vetahida

(Somogy megye) [Lengyeltótitól délre, H]

1318-ban a Vetahida folyó melletti pálos kolostornak a Vetahida (*iuxta aquam Wethahyda*) vize mellett földet adományoztak.³⁸²⁴ A víz neve arra utal, hogy rajta híd ívelt át, mely a kolostor környékén állhatott.

Vinár

(Veszprém megye) [Vinár, H]

Szergény és Vinár falvak között, a Marcal folyón rév biztosította az átkelést, ahol vámot szedtek az átkelőktől. 1323 áprilisában Vinári Péter fia Domokos Ják nem-beli Sitkei Lőrinc fia Kopasz³⁸²⁵ fiává fogadta, és a Marcal folyó két partján fekvő Vinárt neki adományozta.³⁸²⁶ 1323. december 20-án Domonkos özvegye, Erzsébet³⁸²⁷ lemondott a Vinár birtokból járó hitberről és leánynegyedről, mely birtokhoz a Marcal folyón lévő rév vámja is tartozott.³⁸²⁸ A következő évben I. Károly már a terület benépesítését segítő oklevelet bocsátott ki.³⁸²⁹ 1327-ben Kopasz arról panaszkodott, hogy Csenik *magister*³⁸³⁰ a révnél álló hajóját eltulajdonította, lebontatta a kikötőt, és azt saját falujához vitette át (*ipsum portum destruxisset et ad villam suam abduci fuisset*). A vasvári káptalan által lefolytatott vizsgálat során Kopasz állítása valósnak bizonyult.³⁸³¹ Csenik falujának nevét nem adta meg az oklevél, és nem is sejtjük, hogy mely birtokáról lehet szó.

3821 CD VIII/5. 87. (Anjou-oklt. III. 619. sz.).

3822 CD VIII/5. 87. (Anjou-oklt. III. 619. sz.).

3823 CD III/1. 469. (RD 47. sz.).

3824 Molnár I.: „Zöld Kódex” 225. (Anjou-oklt. V. 349. sz.).

3825 Vö. Engel P.: Genealógia: Ják nem 3. Rába-jobbparti főág 2. tábla: Sitkei.

3826 HO I. 118–119 (Anjou-oklt. VII. 103–104.).

3827 Vö. Engel P.: Genealógia: Ják nem 3. Rába-jobbparti főág 1. tábla.

3828 DL 40 437. (Anjou-oklt. VII. 677. sz.).

3829 HO II. 35. (Anjou-oklt. VIII. 383. sz.).

3830 Vö. Engel P.: Genealógia: Ugodi (Csenikfi).

3831 DL 68 203. (Anjou-oklt. XI. 320. sz.).

Visegrád

(Pilis megye) [Visegrád, H]

A visegrádi dunai vámot (*tributum Wissegradiense super Danubium*) I. László a visegrádi Szent András bazilita monostornak adományozta.³⁸³² A szerzetesektől IV. Béla uralkodása előtt mások elvették, és csak 1257-ben kapták vissza IV. Bélától,³⁸³³ akinek oklevelét 1293-ban III. András meg is erősítette.³⁸³⁴ I. Károly és felesége, Erzsébet azonban elvette a visegrádi kolostortól a vámot, és cserébe a csabai és a szántói vámot adományozták.³⁸³⁵

Visk

(Hont megye) [Vyškovce nad Ipľom (Ipolyvisk), SVK]

1324. március 23-án I. Károly Csák fia Jánostól³⁸³⁶ elkobzott Visk birtokot a vámmal együtt (*cum tributo*) Haschendorfer Wulfingnak adományozta.³⁸³⁷ 1293-ban Bana nembeli Jakab mester fiait³⁸³⁸ birtokolták Visket,³⁸³⁹ akiktől III. András – hűtlenségük miatt – elkobozta a birtokot, és 1296 előtt Csák nembeli Csák fia Jánosnak adományozta. Bár az esztergomi érsek a Csesznekiek által okozott károk fejében követelte Visket, János az érsek követelését pénzben elégítette ki.³⁸⁴⁰ Ezt követően III. András, majd Vencel király megerősítették Jánost a birtokban.³⁸⁴¹ János Visken várat építtetett, melyet Csák Máténak engedett át 1315 előtt,³⁸⁴² ezért is vesztette el János a várat és birtokot 1324-ben. Bár a birtoktörténet egyértelműen igazolja, hogy Csák nembeli Csák fia János az 1290-es évek elejétől uralta Visket, arra nem ad választ, hogy a vámszedést mikortól alkalmazták, és minek fejében szedték a birtokon. Visk nagy utak csomópontjában helyezkedett el, mivel rajta keresztül vezetett a Korponáról Esztergomba vezető út,³⁸⁴³ valamint Visk és Ság közötti út is.³⁸⁴⁴ Azt azonban tudjuk, hogy a Visken szedett vám a későbbi korokban is fennállt.³⁸⁴⁵

3832 Vö. Györffy Gy.: Adatok a Pilis megyei monostorok 282.

3833 Ehhez Izabella királyné 1281-ben beleegyezését adta, RD 195. sz.

3834 Doc. Art. Paulin. III. 223. (RA 1175. sz.).

3835 Doc. Art. Paulin. III. 223.

3836 Vö. Engel P.: Genealógia: Csák nem 8. Újlaki ág.

3837 AO II. 116. (Anjou-oklt. VIII. 123. sz.).

3838 Vö. Engel P.: Genealógia: Bana nem 1. tábla.

3839 Vö. MES II. 339.

3840 Vö. CD VII/2. 192–195.

3841 1296. április 25.: CD VII/2. 192–195. (RA 4055. sz.); 1303: CD VIII/1. 115–117. (Anjou-oklt. I. 508. sz.).

3842 1315. január 12.: CD VIII/1. 561. (Anjou-oklt. IV. 10. sz.); 1323. november 20.: CD VIII/2. 470. (Anjou-oklt. VII. 587. sz.).

3843 1358: AO VII. 17.

3844 1414. november 26.: ad viam publicam vulgo Warbokvta vocatam, per quam de Saagh itur ad villam Wysk – ZsO IV. 2746. sz.

3845 Vö. 1347. október 16.: Anjou-oklt. XXXI. 967. sz.; 1412. július 28.: ZsO III. 2479. sz.

Visk

(Ugocsa megye) [Viskove, UKR]

Visken közlekedési vámot szedtek, mivel fontos kereskedelmi útvonalon helyezkedett el: Husztról Visk felé vezetett az út Máramarosba. Az Ugocsa megyei Visket a vámmal együtt (*cum tributo*) V. István adományozta Hontpázmány nembeli Mikónak és Csépánnak,³⁸⁴⁶ az adományt IV. László 1281-ben megújította, mivel az erről szóló oklevél eltűnt,³⁸⁴⁷ és ezt tette III. András is 1299. augusztus 3-án,³⁸⁴⁸ aki végül egy csere során 1300-ban Visket, az ott szedni szokott vámmal együtt megszerezte Mikótól és Csépántól.³⁸⁴⁹

1329. április 26-án I. Károly a viski szász és magyar *hospesek*nek azokat a szabadságokat adományozta, amellyel a szőlősi polgárok és *hospesek* is éltek, melynek értelmében meghatározott napokon (*sub constitutis diebus*) szabad és vámmentes (*libere et absque tributo*) vásárt tarthattak.³⁸⁵⁰ A szőlősi *hospesek*nek István ifjabb király engedélyezett hétfői napokon megtartott vám nélküli (*absque tributo*) szabad vásárt (*forum liberum*).³⁸⁵¹ A viski hetivásár napját nem ismerjük.

Visonta

(Heves megye) [Visonta, H]

1323. június 10-én I. Károly Visontát, ahol minden pénteken vásár van,³⁸⁵² Aba nembeli Pál fia Imrének³⁸⁵³ adományozta, mely birtokot az uralkodó a hűtlen Csobánka fia Péter fia Páltól³⁸⁵⁴ vett el.³⁸⁵⁵

Viss

(Szabolcs megye) [Viss, H]

Egy 1239. október 27-re datált hamis oklevél *Kythcze*-nek mondott révet (*ad portum Kythcze dictum*) említett az Oldere víz közelében.³⁸⁵⁶ A rév a Vissből Szabolcsba vezető úton helyezkedett el.

3846 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 11. Ugocsai ág 1. tábla.

3847 CD V/3. 88. (RA 3117. sz.).

3848 HO VIII. 445. (RA 4261. sz.).

3849 MD 4. (RA 4319. sz.).

3850 CD VIII/3. 355. (Anjou-oklt. XIII. 202. sz.).

3851 ÁÚO VIII. 32. (RA 1793. sz.).

3852 A vásár 1322-ben háromvásáros kikiáltás színhelye volt, AO II. 33. (Anjou-oklt. VI. 688. sz.).

3853 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 7. Kompolt ága 2. tábla: Visontai.

3854 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 4. Csobánka ága.

3855 CD VIII/2. 399. (Anjou-oklt. VII. 264. sz.).

3856 ÁÚO VII. 73. (RA 664. sz.).

Viszoka

(Ung megye) [Vysoká nad Uhom (Magasrév), SVK]

Viszokánál a Szecsena folyón – mely az Ung folyó mellékveze lehetett – egy *Myrtol* nevű rév (*a portu ville, que Myrtol vocatur*) működött.³⁸⁵⁷

Vizsoly

(Abaúj megye) [Vizsoly, H]

Vizsolyban, mint királynéi várispánsági székhelyen³⁸⁵⁸ már az Árpád-korban bizonyosan tartottak vásárokat. A 14. század első felében szombati vására háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³⁸⁵⁹

Vuntu

(helye ismeretlen)

1314. május 12-én a Babonics testvérek, János, István szlavón bán és Radoszló³⁸⁶⁰ a zágrábi püspök előtt egyezsége lépnek, melynek értelmében többek között a vuntui vám Radoszló kezébe került.³⁸⁶¹

Wort

(Sopron megye) [Bad Sauerbrunn (Savanyúkút) és Neudörfl an der Leitha (Lajtaszentmiklós) között, A]³⁸⁶²

1317. november 26-án Pottendorfi Rudolf soproni ispán Henrik fia Jánost kérte meg,³⁸⁶³ járjon közbe a királynál, hogy Simon fia Pál és Mihály fia Bertalan a Sopron megyéhez tartozó, de általuk jogellenesen birtokolt, Wort vámot a király írásbeli parancsára adják neki vissza (*tributum Wort vocatum ad meum comitatum Supruniensem de mero iure pertinentem*).³⁸⁶⁴ A vámról több adattal nem rendelkezünk, de bizonyosan közlekedési vám volt.

3857 +1214: CDES I. 146. (RA 295. sz.).

3858 Vö. Zsoldos A.: Árpádok és asszonyaik 38–40.

3859 1335. február 5.: Zichy I. 445. (Anjou-oklt. XIX. 65. sz.); 1344. június 15.: DF 282 896 (Anjou-oklt. XXVIII. 450. sz.).

3860 Vö. Engel P.: Genealógia: Babonić (Blagaji).

3861 CDCr VIII. 359. (Anjou-oklt. III. 750. sz.).

3862 Vö. http://www.oeaw.ac.at/vid/download/histortslexikon/Ortslexikon_Burgenland.pdf (letöltve: 2013. augusztus 26.).

3863 Valószínűleg Héder nembeli Kőszegi Henrik fia Jánosról esik szó az oklevélben, akinek apja szlavón bán, ő maga pedig lovászmester volt I. Károly udvarában. Vö. Engel P.: Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci).

3864 Sopron vm. I. 80. (Anjou-oklt. IV. 645. sz.).

Zágráb(Zágráb megye) [Zagreb, HR]³⁸⁶⁵

A zágrábi *hospeseknek* (*in Zagrab in monte Grec*) 1242. november 16-án IV. Béla hétfőn és csütörtökön engedélyezett hetivásárt, ugyanakkor a mindennapi vásártartás jogát is biztosította számukra. A városba, utcába, házba vagy vásárra jövő idegenek felett a városbíró ítélkezhetett.³⁸⁶⁶ A mindennapi vásározás nem napi piacot, hanem a lerakathoz kötődő kereskedelmi gyakorlatot jelentett.³⁸⁶⁷ 1256. március 21-én IV. Béla a zágrábiaknak engedélyezte, hogy a Szent Márk evangélista ünnepe (ápr. 25.) előtti nyolcadik naptól ugyanezen ünnep octavájáig vámoktól mentes sokadalmat (*nundinae*) rendezzenek.³⁸⁶⁸

A zágrábi vásárvám (*tributum fori de Monte Grecensi*) kétharmad részét a zágrábi káptalan III. András uralkodása előtt megkapta, a fennmaradó harmadot III. András 1292. június 26-án adományozta a káptalannak.³⁸⁶⁹ I. Károly 1318. június 28-án a zágrábi káptalant megerősítette a zágrábi vásárvám birtokában, melynek kétharmadát emberemlékezetet meghaladó idő óta, egyharmadát királyi adományból birtokolták.³⁸⁷⁰ A vám tizede a zágrábi püspökséghez tartozott, mint minden olyan vámé, mely a zágrábi egyházmegyén belül feküdt.³⁸⁷¹ 1321. február 2-án I. Károly a szlavón bántól egy vizsgálat lefolytatását kérte. A zágrábi káptalan szerint ugyanis – jóllehet az egész zágrábi vásárvámot (*totum tributum fori Zagrabensis in castro Grecensi*) ők birtokolják – a gréci polgárok a jogos királyi vám kárára a sóra és más javakra új, hol *filarchinum*nak, hol másnak nevezett vámokat állítanak. Ez a vám azonban a káptalan szerint nemcsak számukra igazságtalan, hanem a tengeri sót használó nemes és nem nemes lakosoknak is. A király utasította a bánt, ha a káptalan panasza jogos, akkor tiltsa el a polgárokat ezen vám behajtásától.³⁸⁷² Babonics János szlavón bán 1321 augusztusában hallgatta meg a káptalan és a polgárok képviselőit. Ekkor a káptalan már úgy fogalmazott, hogy ők a *filarchinum*nak vagy másnak nevezett vámokat és a sóvámot királyi engedéllyel szedik, így azokat a bán biztosítsa a számukra. Mivel a polgárok nem tudták bizonyítani, hogy királyi engedélyből új vámokat vagy sóvámot vethetnének ki, így azokat a bán a káptalannak ítélte.³⁸⁷³ Miután a polgárok nem tudták érvényesíteni vélt vagy valós jogaikat – ugyanis azok a privilégiumok, amelyekre hivatkoztak, nem ismertek –, úgy tűnik, a vám helyett adót kezdtek szedni, ami szintén kiváltotta a káptalan haragját. 1324-ben a város ígéretet tett arra, hogy a zágrábi káptalan a városban vagy a váralján lévő lerakott javai után, azaz a bor, a gabona és más után

3865 Vö. Királyréve (Zágráb megye).

3866 Item statuimus, quod in eadem civitate forum solempne duobus diebus in ebdomada videlicet die Lune et die Iouis celebretur, et preterea forum cottidianum cottidie habeatur – CDCr IV. 174. (RA 723. sz.).

3867 Vö. Weisz B.: Vásárok és lerakatok 17–18.

3868 Mon. Zag. I. 26. (RA 1079. sz.); Megerősítette V. István 1270-ben, Mon. Zag. I. 45. (RA 2015. sz.).

3869 CDCr VII. 97. (RA 3880. sz.); Vö. 1293. május 30.: CDCr VII. 140 (RA 3873. sz.).

3870 CDCr VIII. 503. (Anjou-oklt. V. 173. sz.).

3871 Vö. 1217: *Tkalčič, J.*: Mon. I. 44–46. (RA 323. sz.); 1318. március 12.: CDCr VIII. 491–493. (Anjou-oklt. V. 62. sz.).

3872 CDCr IX. 1. (Anjou-oklt. VI. 28. sz.).

3873 CDCr IX. 27–28. (Anjou-oklt. VI. 227. sz.).

adót nem fog szedni,³⁸⁷⁴ azonban 1333-ban az uralkodó megerősítette a zágrábi polgárok azon jogát, hogy a városukban az idegenek és bármely kondíciójú népek által lerakott javakból (bor, gabona, só) évente adót szedjenek.³⁸⁷⁵

A zágrábi püspökség és a káptalan népeit II. András 1217-ben felmentette a vásárvámok (*foro tributum*) fizetése alól.³⁸⁷⁶ Ezt megismételte 1318. március 23-án I. Károly is.³⁸⁷⁷ Ezenfelül ugyanezen évben a zágrábi káptalannak megengedte, hogy a sót, melyet minden évben Szent István ünnepe körül Szegeden kapnak 50 márka értékben, Zágrábig vám (*tributum*) kifizetése nélkül szállíthatják és szabadon eladhatják.³⁸⁷⁸ A zágrábi *hospeseket* IV. Béla mentette fel 1242. november 16-án az egész ország területén minden vám alól,³⁸⁷⁹ 1267. február 23-án pedig a zágrábi polgárokat az országban mind a vízen, mind a szárazföldön szedett vám (*tributum*) alól, valamint a harmincad fizetése alól is mentesítette.³⁸⁸⁰

Zalavár

(Zala megye) [Zalavár, H]

Egy hamis oklevél szerint 1024-ben I. István a zalavári apátságnak engedélyezte – nehogy ők vagy a hozzájuk tartozók az élelem és egyéb szükségletek megvásárlása miatt távolabb kényszerüljenek menni –, hogy Zalavár faluban péntekenként vásárt tartsanak, amelyre mindenki szabadon elmehessen, majd onnan visszatérjen, amiben vám sem akadályozhatta őket.³⁸⁸¹ A vámmentes vásár lehetősége és a vásár pénteki napra helyezése is mutatja, hogy nem Szent István korára vonatkozó adattal van dolgunk. Ugyanakkor az Árpád-korban a vásártartás korai kialakulását feltételezhetjük a településen, hiszen vármegye központja volt. Zalavár vására a 14. század elején már háromvásáros kikiáltás színhelye volt.³⁸⁸²

3874 [...] quin sua deposita in civitate vel suburbio, in quibuscumque rebus consistent, possint vendere vel vina tabernare semper, quando eorum placuerit voluntati – Mon. Zagr. I. 110. (Anjou-oklt. VIII. 446. sz.).

3875 [...] de illis rebus et bonis, que in eadem civitate deponuntur, scilicet vino, frugibus et salibus quorumcumque extraneorum hominum et cuiuscunque condicionis populorum eadem deposita existant, exactionem seu collectam prout conveniens et congruū fuerit, recipiendi singulis annis habeant facultatem, ut predictam civitatem nostram firmare valeant et in bono statu conservare – CDCr X. 102. (Anjou-oklt. XVII. 306. sz.).

3876 Tkaličič, J.: Mon. I. 44–46. (RA 323. sz.).

3877 CDCr VIII. 492. (Anjou-oklt. V. 62. sz.).

3878 Mon. Zagr. I. 6–7. (RA 324. sz.).

3879 CDCr IV. 174. (RA 723. sz.).

3880 CDCr V. 424. (RA 1519. sz.).

3881 DHA I. 101. (RA 8. sz.).

3882 1329.: CD VIII/3. 384. (Anjou-oklt. XIII. 218. sz.).

Zámmonostora

(Szabolcs megye) [Zám-pusztá (Hortobágy), H]

1343. május 12-én egyrészt Káta nembeli István fiai, János és Lőrinc³⁸⁸³ és Káta nembeli Gúg fia Gúg,³⁸⁸⁴ másrészt Debreceni Dózsa fiai, Jakab és Pál³⁸⁸⁵ megosztottak Zámmonostora birtokon. Az itt szedett vám, valamint a Hortobágy folyó fele-fele arányban került hozzájuk. Megegyeztek abban is, hogy ha a Hortobágy folyó áradása idején (*tempore inundacionis*) az átkelőknek a szükséges hajókat közösen biztosítják, a hajók bevételeit, miként a vámot, közösen szedik be, és osztják fel egymás között (*proventus earundem navium sicut et tributi equaliter percipere et interse dividere*). A hajókat közös költségen e hajók bevételeiből (*reditibus seu lucris earundem navium*) fogják javítani. Ugyanakkor a Hortobágy folyón levő hidat szintén közösen javítják és őrzik (*communititer reparare deberent et interse conservare*).³⁸⁸⁶ A vám hídvám volt, a folyó áradása idején azonban használhatatlanná válhatott, ezért tartották a vámon megosztó felek szükségesnek a hajók biztosítását, illetőleg az abból befolyó jövedelemről, illetve az arra fordított kiadásokról való megegyezést.

Zaránd megye

Zaránd megye falvaiban és vásárain szedett vámok kétharmadát a váradi egyház 1203-ban kapta meg Imre királytól.³⁸⁸⁷ Az Imre király általi adományozás teljes szövegében nem maradt ránk, csak említésekből ismerjük tartalmát.³⁸⁸⁸ Bár ezek tartalmi különbséget is hordoznak magukban, mind a Zágrábi krónika, mind az I. Lajos kori szöveg tartalmazza a zarándi vámok eladományozását.³⁸⁸⁹ A vámok tizede V. István 1271. évi oklevele szerint az egri püspökség jövedelmeit gyarapította.³⁸⁹⁰

Zelinavásár

(Zágráb megye) [Zelina, HR]

Zelina latin névváltozata (*Zelna Forum*) vásártartást feltételez,³⁸⁹¹ a Csütörtökhely (*Chetertekhel*) névváltozat pedig arra utal, hogy a hetivásárt csütörtökönként tartották.³⁸⁹²

3883 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 1. tábla: elágazás

3884 Vö. Engel P.: Genealógia: Káta nem 1. tábla: elágazás.

3885 Vö. Engel P.: Genealógia: Debreceni.

3886 Zichy II. 67–68. (Anjou-oklt. XXVII. 295. sz.).

3887 SRH 211. (RA 207. sz.).

3888 Az oklevél szöveghagyományára l. Szabados Gy.: Egy Imre-kori adomány.

3889 Vö. UGDS II. 4.

3890 Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

3891 1326. december 18.: CDCr IX. 316–317. (Anjou-oklt. X. 549. sz.).

3892 1328. augusztus 11.: DL 40 540 (Anjou-oklt. XII. 399. sz.).

Zemplén

(Zemplén megye) [Zemplín területén, SVK]

Midőn 1326. április 20-án I. Károly Tamás fiainak, Lászlónak és Doncsnak³⁸⁹³ Bosnya birtokon vámszedést engedélyezett, megtudjuk azt is, hogy Bosnyát az uralkodó Zemplén birtokért cserébe adta Lászlónak és Doncsnak, és a vámszedést e birtokon azért engedélyezte, mert Zemplénben is volt vámszedési joguk.³⁸⁹⁴ László és Tamás 1321-ben kapták meg Bosnyát, azért a Zemplén birtokért cserébe, melyet korábban szintén királyi adományból birtokoltak.³⁸⁹⁵ Ugyanezen évben kelt oklevélből azt is megtudjuk, hogy a Bodrog melletti Zemplén Patak várának tartozéka volt, mely utóbbit I. Károly 1321-ben szerezte meg egy csere során Tamás fiaitól, Lászlótól és Doncstól, Baksa fiaitól, Miklóstól és Ferencstől, Detre fiaitól, Miklóstól, Istvántól és Simontól, György fiaitól, Jánostól és Pétertől, Dénes fia Gergelytől, Simon fia Tamástól.³⁸⁹⁶

Mivel Zemplén a Bodrog mellett helyezkedett el, és I. Károly Lászlóéknak Bosnyán az átkelőktől engedélyezett vámszedést, feltételezhetjük, hogy korábban Zemplénben is azoktól szedtek vámot.

Zemplén megye

Zemplén megyében a vámok tizede az egri püspökség jövedelmét növelte.³⁸⁹⁷

Zentarév

(Csanád megye) [Sentával szemben feküdt, SRB]

A Bodrog megyei Zenta³⁸⁹⁸ és a Csanád megyei Zentarév között a Tiszán rév segítette az átkelést.³⁸⁹⁹ A Tiszán működő révre már a település Zentarév névváltozata is utal. 1247. évi hamis oklevelek szerint Zentarév (*Zyntarew*)³⁹⁰⁰ Csanád nembeli Kelemen bán fiának, Pongrác ispánnak³⁹⁰¹ volt az öröklött birtoka, amit az ott sze-

3893 Vö. Engel P.: Genealógia: Baksa rokonsága 7. tábla: Sztritei, Csapi (polyánakai).

3894 Zichy I. 277. (Anjou-oklt. X. 141. sz.).

3895 Zichy I. 231–232. (Anjou-oklt. VI. 36. sz.).

3896 CD VIII/2. 292–295. (Anjou-oklt. VI. 39. sz.).

3897 Vö. 1271: Heves 34–38. (RA 2124. sz.); Átírta az esztergomi káptalan 1284. október 28-án (Heves 63.), IV. László 1284. szeptember 15-én kelt oklevele alapján, melyben elismerte a tíz (meg nem nevezett) megyében szedett vámok tizedének birtoklását. RA II/2–3. 344–345.

3898 1264. május 28-án kelt oklevél szerint Csecstó nevű halastó (Bodrog m.) a Zenta révénél feküdt (Chechtow vocatam portui Zynta adiacentem), BTOE I. 77.; Átírta III. András 1291. június 4-én, MES II. 291. (RA 3725. sz.).

3899 Zentarév 1247. április 14-i hamis oklevélben fennmaradt határjárása egyik határpontként a Tiszán működő révet adta meg, ÁÚO VII. 244.

3900 Telegdiék pere 194., 197.

3901 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 1. tábla: elágazás.

dett vámmal (*cum tributo consueto*) együtt élvezett.³⁹⁰² A Csanád nem birtoklásával hiteles oklevélben először 1321. július 29-én találkozunk, amikor I. Károly Pongrác unokáinak, Csanádnak, Miklósnak, Pongrácnak és Lőrinc fiainak³⁹⁰³ kérésére visszaadta az örökség jogán őket illető, a Csanád megyei Tisza melletti Zentát.³⁹⁰⁴

Zeurug

(Bihar megye) [helye ismeretlen]

1335-ben Hontpázmány nembeli Albert fiai, Mihály és Miklós,³⁹⁰⁵ valamint Hontpázmány nembeli Cibak fiai, Mihály és János³⁹⁰⁶ megosztóznak *Zeurugen* a vámmal együtt, mely Albert fiai birtokába jutott. Megegyeztek abban is, hogy jobbágyaik azonban – áthaladva a birtokaikban lévő vámokon – nem kötelesek vámot fizetni.³⁹⁰⁷ Engel Pál *Zeuruget* a Csanád megyei Szőreggel azonosította,³⁹⁰⁸ és bár az azonosítást alátámasztaná, hogy a 15. század elején Cibak fia Mihály unokái Szőregen birtokosok,³⁹⁰⁹ az 1335. évi oklevél azonban arról ad számot, hogy Bihar megyei birtokon fognak osztozni, és az oklevélben előforduló többi beazonosítható birtok (Esztár, Palota, Mindszent, Marja, Vadász, Keszteg, Esküllő, Ürgeteg, Cécke, Várfancsika) is egytől egyig e megyében is feküdt.

Zilah

(Külső-Szolnok megye) [Zalău, RO]

A zilahi vám ötödét a meszesi apátság élvezte, amely birtoklás azonban nem volt mindig zavartalan. 1281-ben Izabella királyné visszaadta a meszesi monostornak a zilahi éves vámjövedelem ötödrészét (*quintam partem proventuum tributi de Zylloh annualem*), amelyet III. Béla felesége, Anna királyné adományozott a szerzeteseknek,³⁹¹⁰ mely adományt IV. Béla király felesége, Mária királyné is változtatással³⁹¹¹ erősített meg.³⁹¹²

A település elhelyezkedéséből – a Meszes hegység Zilah és Magyaregregy [Românași] közötti hágóján sószállító út (Királyuta) haladt át – arra következtethetünk, hogy sóvamádományról van szó.

3902 +1247. február 9.: ÁÚO VII. 220. (RA 847. sz.); +1247. április 14.: ÁÚO VII. 244.; +1247: ÁÚO VII. 221–222. (RA 872. sz.).

3903 Vö. Engel P.: Genealógia: Csanád nem 1. főág 2. tábla: Telegdi.

3904 Telegdiek pere 162–163. (Anjou-oklt. VI. 212. sz.).

3905 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 1. tábla: Esztári és Battyáni.

3906 Vö. Engel P.: Genealógia: Hontpázmány nem 10. Szentjánosi ág 2. tábla: Cibak.

3907 DF 278 624. (Anjou-oklt. XIX. 55. sz.)

3908 Vö. Engel P.: Térkép.

3909 1411.: Szeged története IV. 19.

3910 RD 312. sz.

3911 RD 79. sz.

3912 DL 28 573. (RD 191. sz.).

Zimony

(Szerém megye) [Zemun, Beograd területén, SRB]

1287. július 6-án IV. László király Buda város tanácsának meghagyta, hogy a Margit-szigeti apácáknak járó, régtől fogva elrendelt vámot minden kereskedőtől szedjék be, ne vegyék figyelembe ezeknek esetlegesen felmutatott, IV. Lászlótól kapott okleveleit. Mivel az uralkodó testvérétől, Erzsébettől megtudta, hogy a szalánkeméni és zimonyi kereskedők nem fizettek vámot, elrendelte, hogy az elmulasztott vámokért kárpótlást fizessenek.³⁹¹³ Mindez arra utal, hogy a zimonyi *hospesek* vámmentességi kiváltsággal rendelkeztek, amelyet feltehetően IV. László adott meg nekik.

Zobor

(Nyitra megye) [Nitra (Nyitra) területén, SVK]

Zobor szomszédságában a Nyitra folyón – esetleg valamely mellékvízén – híd állt. 1183-ban a Zobor felé vezető híd vámjának harmadát (*cum tercia parte tributi [...] pontis, qui est versus Zubur*) III. Béla a nyitrai püspökségnek adományozta. Az uralkodó elrendelte, hogy „bárhol bármilyen vámot gyűjtenének is össze az említett helyeken az ispán, az ispánnő, az udvarispán vagy bárki más számára, az előbb mondott harmadrészt a püspök embere sértetlenül kapja meg, és ez az egyház azt örökre szólóan birtokolja”.³⁹¹⁴ A későbbi időkben a vámharmad birtoklását mutatja, hogy az esztergomi káptalan 1226-ban és 1270. október 24-én átírta az oklevelét.³⁹¹⁵ Az Anjou-korban is birtokolni akarták a Zobor környéki (*circa Subor*) vámot, mivel 1318. március 3-án a nyitrai püspökség magáénak mondta Csák Máté ellenében.³⁹¹⁶

Zólyom

(Zólyom megye) [Zvolen, SVK]

1263-ban IV. Béla a zólyomi *hospeseknek* visszaadott egy földet a királyi vadaskert mellett, és a föld határjárása a Szalatna folyón a királyi vadaskert révét (*ante portum orti nostri*), az Ocsova (*Olchua*) vizén pedig egy száraz és köves révet (*per portus siccum et saxosum*) adott meg határpontként.³⁹¹⁷ Az átkelő „száraz” és „köves” jelzői azt mutatják, hogy egy gázló adott lehetőséget az átkelésre, ugyanakkor elképzelhető, hogy amikor a patak vize az időjárás következtében felduzzadt, rév működött e helyen.

3913 BTOE I. 230–231. (RA 3451. sz.).

3914 III. Béla emlékezete 83.; [...] ut ubicunque comiti vel comitisse vel curiali comiti vel cuicumque qualecumque tributum quandocumque in memoratis locis colligitur, predicta pars tercia ab homine episcopi integre accipiat, et hec ecclesia perpetuo possideat – CDES I. 90. (RA 136. sz.).

3915 DL 25.

3916 CD VIII/2. 173. (Anjou-oklt. V. 48. sz.).

3917 CD IV/3. 143. (RA 1367. sz.); Átírta IV. László 1274-ben, CD V/2. 187–190. (RA 2470. sz.).

A Zólyom faluban lakókat, miután kiváltságlevelüket a tatárjárás során elvesztették, 1243. december 28-án IV. Béla minden vám (*tributum*) fizetése alól felmentette,³⁹¹⁸ ezzel országos vámmentességben részesítette őket.

Zsegra

(Szepes megye) [Žehra, SVK]

Zsegra föld északnyugati határában egy híd,³⁹¹⁹ déli határában gázló vagy rév volt a Zsegra folyón (*in quodam vado seu portu super fluvium Sygriche vocatum*).³⁹²⁰

Zselicszentjakab

(Somogy megye) [Kaposvár része (Kaposzentjakab), H]

Egy interpolált oklevél szerint 1061-ben Ottó somogyi ispán a zselicszentjakabi kolostornak adományozta a kolostor körüli területet, mely föld határa a Lupa víz mellett a Pica hídtól (*de ponte Pica*) egészen a Kapos folyóig tart.³⁹²¹ Ennek alapján a Lupa vizén egy híd állt Zselicszentjakab határában.

Zseliz

(Bars megye) [Želiezovce, SVK]

1274-ben Zseliz felének kettéosztásakor a Sár folyón³⁹²² egy kőhidat (*iuxta pontem lapideum, que est in eadem Saar*) adtak meg határpontként.³⁹²³ Mivel a híd Zselizi Lampert fia Jakab, valamint Zselizi Been és fiai birtokában lévő részek határvonalaán helyezkedett el, illetve külön nem rendelkeztek a híd jövedelmének és karbantartásának kérdéséről, elképzelhető, hogy azt közösen birtokolták és javították.

Zsidópatak

(Sáros megye) [Drienov (Somos) körül, SVK]

1284. július 24-én Somrét (*Sumreth*) és Iglíce (*Yglyche*) földek határjárása a Tárca vizén hidat adott meg határpontként Zsidópatak környékén.³⁹²⁴

3918 CD IV/1. 333. (RA 752. sz.); Átírta IV. Béla 1254. április 23-án, CD IV/2. 213–214. (RA 1008. sz.); V. István 1271-ben, RA II/1. 128–129. (RA 2136. sz.).

3919 1293. április 16.: CD VI/1. 249. (RA 3916. sz.).

3920 1301. október 6.: HO V. 88. (Anjou-oklt. I. 85. sz.).

3921 DHA I. 172.

3922 Sár a mai Első Sár vízzel azonos, Györffy Gy.: Történeti földrajz I. 488.

3923 DL 86 841.

3924 ÁÚO IX. 389. (RA 3321. sz.).

1317. október 21-én I. Károly Aba nembeli Somosi György fia Jánosnak³⁹²⁵ adományozta a Zsidópatak falujában keddi napokon tartandó vásárt.³⁹²⁶ Ugyanezen a napon az uralkodó György fia János kérésére a Zsidópatak falujában élő jobbágyoknak azon szabadságokat ígérte, mint amit a kassaiak és a gölnicbányaiak élveznek, valamint ígéretet tett arra, hogy a zsidópataki *hospesek* számára ezen szabadságokról oklevelet állít ki.³⁹²⁷ Elképzelhető, hogy ezen szabadságjogok miatt tartotta János szükségesnek, hogy a vásártartásról külön oklevelet állíttasson ki a királlyal, hiszen csak így biztosíthatta magának a vásár bevételeit, illetőleg a vásár feletti joghatóságot.

Zsitvatő/Keltekő

(Komárom megye) [Radvaň nad Dunajom (Dunaradvány) területén, SVK]

Zsitvatőnél a Dunán réven lehetett átkelni.³⁹²⁸ Egy hamis oklevél szerint II. Géza a Duna és a Zsitva összefolyásánál fekvő Keltekő földet, a Dunán átkelőktől a királyi élestarba beszedett *censusszal* együtt (*census exigatur, sicut pro regia mensa exigebatur a transeuntibus super et infra in Danubio*) a nyitrai püspökségnek adományozta.³⁹²⁹ A nyitrai püspökség vámbirtoklását V. István kétes hitelű, 1271. augusztus 31-én kelt oklevele erősíti meg, mely szerint Zsitvatő a Duna mellett a dunai révvel és a vámmal (*cum portu danubii et tributo*) a nyitrai püspökségé.³⁹³⁰ A 14. század elején a püspökség elvesztette jogát a vám felett, majd 1326-ban I. Károly elrendelte a püspökség beiktatását a visszaadott Zsitvatő birtokba és hasznaiba, külön kiemelve az itteni rév vámját.³⁹³¹

Zsolna

(Trencsén megye) [Žilina, SVK]

1321. július 12-én I. Károly a zsolnai *hospesek*nek biztosította, hogy egy mérföldes körzeten belül kézművesek csak Zsolna királyi városban telepedhetnek meg, és ott gyakorolhatják foglalkozásukat.³⁹³² Mivel az 1321. évi oklevél nem említett vásártartási engedélyt, feltételezhetjük, hogy azt már korábban megkapták a zsolnai *hospesek*, akiknek kereskedelmi tevékenységét segítette elő ugyanezen oklevél vámmentességi kiváltsága is, mely Budetin, Kiszucaújhely, Sztrecsény és Trencsén területén érvényesült.³⁹³³

3925 Vö. Engel P.: Genealógia: Aba nem 12. Somosi 1. tábla.

3926 VMMS I. 87. (Anjou-oklt. IV. 601. sz.).

3927 VMMS I. 88. (Anjou-oklt. IV. 602. sz.).

3928 A 14. századi krónikakompozíció szerint Péter király itt kelt át a Dunán, amikor Fehérvárra ment, SRH I. 339.

3929 +1158: CDES I. 83. (RA 94. sz.).

3930 CD VII/2. 153. (RA 2106. sz.).

3931 DF 240 797. (Anjou-oklt. X. 384. sz.).

3932 VMMS I. 98. (Anjou-oklt. VI. 198. sz.).

3933 Uo.

Zsuk

(Kolozs megye) [Jucu de Suc (Alsózsuk), RO]

1332-ben Zsuk birtokmegosztása során a határvonal Sóshíd (*Soushyd*) nevű patakot említett, mely nevét a rajta álló hídról kaphatta.³⁹³⁴ A patak Alsózsuk és Visa között folyt, és az egykori vízfolyásra a harmadik katonai felmérés térképén látható Sós hely neve utalhat.

Zsurk

(Szabolcs megye) [Zsurk, H]

Zsurk határában a Bezdédbe vezető nagy úton rév működött (*ad magnam viam, que ducit ad portum Salamon Vasard*),³⁹³⁵ feltehetően a Tiszán, vagy annak valamely mellékvizén, vagy holtágán. A rév Salamon Vásárd neve személynévi eredetű,³⁹³⁶ így nem utal arra, hogy a vásárra vezető úton helyezkedett volna el.

3934 CDT II. 746. sz.; Vö. Győrffy E.: Folyóvíznevek 59., 123.

3935 1212: HO VIII. 14. (RA 269. sz.).

3936 Vö. Szabó G. F.: A vásározás emlékei 33–34.

VI. FÜGGELÉK

1. VÁMSZABÁLYZATOK

Varasd (Varasd megye) +1209. csökkentett közlekedési vám (CDCr. III. 89.)
 1220. csökkentett közlekedési vám (CDCr III. 187.)
 1242. csökkentett közlekedési vám (CD IV. 166–167.)

Vámalap	Vám (1209)	Vám (1220)	Vám (1242)
Megrakott szekér	3 dénár	3 dénár	3 dénár
Ló	2 dénár	–	2 dénár
2 ökör	1 dénár	–	1 dénár
3 disznó	1 dénár	–	1/2 dénár (?)
Megrakott szekér a Dráva révénél	1 dénár		1 dénár

Újfalu (Sáros megye) +1209. közlekedési vám (CDES I. 124.)

Vámalap	Vám
Élőlény	1 solidus
Szekér	1 prágai garas
Kereskedőtől valamely köteg, edény, láda vagy bog	1 prágai garas

Iklód (Kraszna megye) +1217. vízi vám (RA I. 115.)

Vámalap	Vám
Terhelt vagy társzekér	1 fertó
Sószállító szekér	3 dénár, 3 kenyér és 3 só
Egyéb szekér	3 dénár

Aranyosvinc (Torda megye) 1221. vámrész (Székely oklt. 2.)

Vámalap	Vám(rész)
Sószállító szekér	1 kősó = 2 <i>kulus</i>

Alvinc (Fehér megye) sóvám, 1248: vámkedvezmény (UGDS I. 77.)
1289. (UGDS I. 161.)

Vámalap	Vám 1248.	Vám 1289.
Nagy hajó	1 fertó (= 12 pondus)	1/2 márka [= 2 fertó = 24 pondus]
Közepes hajó	1/2 fertó (= 6 pondus)	1 fertó [= 12 pondus]
Kis hajó	3 pondus	1 fertó [= 12 pondus]

Bereszász (Bereg megye) vásárvám, 1247. (RHMA 472.)

Vámalap	Vám
1 szekér	2 dénár

Buda (Pilis megye) vásárvám 1255. (BTOE I. 56–58.)

Vámalap	Vám
Várba jövő, szekérrel szállított posztó a kereskedő szállásán a vámszedő által megbecsülve: 5 márka értékű posztó	1 pondus
1 szekér gabona	2 dénár
100 só	1 só
50 só	fél só
10 só	1 dénár, így felfelé egészen negyvenig
1 szekér komló	3 dénár
1 szekér vas	3 dénár
1 hordó bor, amit a vásárra vittek	2 pondus
1 hordó bor, amit az éléskamrába helyeztek	2 pondus
3 hordó bort szállító szekér a váron kívül a vámosnak	1/2 fertó (= 12 pondus)
3 hordó bort szállító szekér a váron belül	3 pondus
1 szekér ólom	3 pondus
Szekérrel szállított bort a kereskedő szállásán a vámszedő által megbecsülve: 5 márka értékű bőr	1 pondus
Ugyanezt rendeli viasz esetére: azaz 5 márka értékű viasz	1 pondus
Marhabórt szállító nagy szekér	1/2 fertó (= 12 pondus)
Hordó mézet szállító szekér	1/2 fertó (= 12 pondus)
1 vég szürke posztó	2 dénár
100 rőf lenvászon	2 dénár
Pénzüjításkor 4 <i>mensura garlarum</i>	1 dénár

1. VÁMSZABÁLYZATOK

Vámalap	Vám
Amikor megkezdődik a dénárok leszállítása, <i>3 mensura garlarum</i>	1 dénár
Ló eladójától	2 dénár
Ló vevőjétől	2 dénár
Marha eladójától	1 dénár
Marha vevőjétől	1 dénár
1 juh eladójától	1/3 dénár
1 juh vevőjétől	1/3 dénár
1 disznó eladójától	1/3 dénár
1 disznó vevőjétől	1/3 dénár
1 mázsa nem tiszta viasz eladójától	2 dénár
1 mázsa nem tiszta viasz vevőjétől	2 dénár
1 mázsa tiszta viasz eladójától	2 dénár
1 mázsa tiszta viasz vevőjétől	2 dénár
1 mázsa faggyú eladójától	1 dénár
1 mázsa faggyú vevőjétől	1 dénár
1 mázsa ólom, vas, háj	a vámot a fent mondott módon becsülik meg
1 nagyobb hajó gabona után a vámosnak	1/2 ferto (= 12 pondus)
1 hajó gabona	1 pondus
1 hajó hal	1 pondus
1 nagy mázsaszekér hal	1/2 ferto (= 12 pondus)
Kétevezős tutaj	2 pondus
Ugyanígy a vontatott tutaj is vámot fizet	(2 pondus)
1 szekér széna	2 dénár
1 szekér fű	1 dénár
1 szekér fával a várba belépő a kapunál	1 fa

Győr (Győr megye) vásár- és közlekedési vám 1255. (EFHU III/2. 51.)

Vámalap	Vám
Bejövő német szekér	4 dénár a vámosnak 2 dénár a győri ispánnak
Kimenő német szekér	8 dénár a vámosnak 2 dénár az ispánnak
Latinok szekere	1 ferto (= 12 pondus)
Magyar szekér	2 dénár a vámosnak 1/2 dénár az ispánnak

VI. FÜGGELÉK

Vámalap	Vám
Hajón jövő áru után szekerenként	4 dénár a vámosnak 2 dénár az ispánnak
Hajón kimenő áru után szekerenként	8 dénár a vámosnak 2 dénár az ispánnak
Németek által kihajtott ökör	1 dénár a vámosnak 1/2 dénár az ispánnak
Magyarok által hajtott ökör	1/2 dénár a vámosnak 1/4 dénár az ispánnak
Mézet szállító szekér	3 pondus a vámosnak 1 pondus az ispánnak
1 hordó bor	8 dénár a vámosnak 2 dénár az ispánnak
Magyarok sószállító szekere	2 1/2 só az ispán részével együtt
100 márka bors	1 márka (=48 pondus)
100 kesztyű	2 kesztyű
Rövidáru	Ugyanúgy [2%]

Abda (Győr megye) hídvám, 1255 (EFHU III/2. 52.)

Vámalap	Vám
Német szekér	2 dénár

Füzítő (Komárom megye) közlekedési vám, 1255. (EFHU III/2. 52.)

Vámalap	Vám
Német szekér	1 dénár
Ökör	–
Más áru	–
Gyalogos németek	–

Turdossin (Árva megye) csökkentett közlekedési vám, 1265. (Iványi B.: Liptó vm. okl. 880.)

Vámalap	Vám
Megterhelt ló	3 új vagy 6 régi dénár

Aranyos (Külső-Szolnok megye) sóvám, 1270–1272. (UB II. 269.)

Vámalap	Vám
Sószállító hajó	20 só

Karos (Zala megye) vízi vám, 1276. (CD VII/2. 48.)

Vámalap	Vám
Bor vagy más áruval teli szekér	1 pondus
Üres szekér	4 dénár
Ló	3 dénár
Ökör	2 dénár
Sertés, bárány vagy kecske	1 dénár

Gölnic(bánya) (Szepes megye) vásárvám, 1278. (ÁÚO IX. 204–205.)

Vámalap	Vám
5 márka ezüst (= 240 pondus)	1 pondus
5 márka értékű posztó	1 pondus
1 szekér gabona	2 dénár
1 megrakott ló	1 dénár
100 só	1 só
50 só	1/2 só
10 só	1 dénár
1 szekér komló	3 dénár
1 szekér vas	3 dénár
1 hordó bor, amit a vásárra vittek	2 pondus
1 hordó bor, amit a pincébe helyeztek	2 pondus
3 hordó [bort] a városon kívülre szállító szekér	1/2 fertó (= 6 pondus)
Kevesebb [hordó bort szállító szekér]	3 pondus
1 szekér ólom	3 pondus
5 márka értékű (vad)bőr	1 pondus
5 márka értékű viasz	1 pondus
Marhabőrt szállító nagyszekér	1/2 fertó (= 6 pondus)
Hordó mézet szállító szekér	1/2 fertó (= 6 pondus)
1 vég szürke posztó	2 dénár
100 rőf lenvászon	2 dénár
Pénzújtáskor, midőn a pénz teljes értékű, 4 <i>mensura garlarum</i>	1 dénár
Amikor megkezdődik a dénárok leszállítása, 3 <i>mensura garlarum</i>	1 dénár
Ló eladójától	2 dénár
Ló vevőjétől	2 dénár
Marha eladójától	1 dénár

VI. FÜGGELÉK

Vámalap	Vám
Marha vevőjétől	1 dénár
Juh eladójától	1/3 dénár
Juh vevőjétől	1/3 dénár
Disznó eladójától	1/3 dénár
Disznó vevőjétől	1/3 dénár
1 mázsa nyers viasz eladójától	2 dénár
1 mázsa nyers viasz vevőjétől	2 dénár
1 mázsa tiszta viasz eladójától	2 dénár
1 mázsa tiszta viasz vevőjétől	2 dénár
1 mázsa faggyú eladójától	1 dénár
1 mázsa faggyú vevőjétől	1 dénár
1 mázsa ólom	fent mondott módon
1 mázsa vas	fent mondott módon
1 mázsa szalonna	fent mondott módon
1 mázsaszekér hal	1/2 fertó (= 6 pondus)
1 szekér széna	2 dénár
1 szekér fű	1 dénár
1 szekér fával a városba belépő	1 fa

Kompolt (Heves megye) közlekedési vám, 1280. (CD V/3. 21.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	1 só
Mázsaszekér	1 pondus
Hordó bor	2 dénár

Szihalombuda (Borsod/Heves megye) közlekedési vám, 1281. (RA II/2–3. 278–279.)

Vámalap	Vám
Terhelt szekér	2 báni dénár

Putnok (Gömör megye) közlekedési vám, 1283. (RA II/2–3. 316.)

Vámalap	Vám
Terhelt szekér	1 pondus
Hordó bor	1 pondus
Sószállító szekér	1 só
Üres szekér	2 dénár

Pata (Somogy megye) hídvám, vásárvám, +1283. (RA II/2–3. 317.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	1 só és 2 dénár
1 pondust szállító szekér	3 dénár
1 pondust vivő gyalogos	1 obulus
Üres szekér	1 dénár
Cadriga, amit mázsának neveznek	4 pondus vagy 24 dénár
Tournai ruha és posztó	2 dénár
Yperni ruha és posztó	2 dénár
Ökör vagy tehén eladójától	1 dénár
Ökör vagy tehén vevőjétől	1 dénár
Ló eladójától	2 dénár
Ló vevőjétől	1 dénár
Más kisebb dolgok minősége és mennyisége alapján	szokott vám

Bertény (Bihar megye) révvám, 1284. (ÁÚO IX. 400–401.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	2 só és 2 kisdénár
Posztóval megrakott szekér	1/2 pondus
Borral megrakott szekér	1/2 pondus
Más áruval megrakott szekér	1/2 pondus
Gyalogos	–
Lovas	–
Üres szekér	–
Nem kereskedelmi célból megrakott szekér	–

Somos (Sáros megye) közlekedési vám 1285. (CD IX/2. 730–731.)

Vámalap	Vám
Mázsaszekér	1 pondus
Hordó bor	1 pondus
Könnyebb szekér	2 dénár

Esztergom (Esztergom megye) vásárvám, 1288. (MES II. 236–241.)

Vámalap	Vám
Oroszországból jövő egylovas kereskedő, akár Esztergomban, akár Pesten, akár másutt száll meg, és mások, akik értékes prémet szállítanak	1/2 márka (= 24 pondus)

VI. FÜGGELÉK

Vámalap	Vám
Az esztergomi polgárok által csónakon vagy szekéren hozott marchiai bor hordója	2 pondus
A marchiaiak által Esztergomba szállított 20 hordó bor után	1 márka (= 48 pondus)
Egyebünnen, Somogyból, Zalából, Sokoróról vagy Pestről hajón vagy szekéren eladásra hozott bor hordója után	1 pondus
1 hajórakomány marchiai bor után	A fent mondott vámon felül a vámosnak egy köből bor
Ha külföldiek Marchiából vagy más helyről Esztergomba, vagy az aranybányába, vagy Csehországba, vagy bárhova külföldre bort szállítanak, a Dunán való átkelés előtt a vevő hordónként	1 pondus
1 nem levágásra szánt ökör után a vevőtől	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
1 nem levágásra szánt sertés után a vevőtől	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
5 juh után a vevőtől	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
10 bárány húsvétől Keresztelő Szent János ünnepéig [június 24.] Azon túl, úgy mint juhok után	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
Nagy ökör, ha kihajtják a vásárról, akár szekérben a végekre a vevőtől	2 friesachi dénár (= 2/5 pondus)
1 Soiaragdo-ból élelmiszert szállító hajó	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
1 teher komló, melyet bytelnek mondanak, illetve szömörce után	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
1 mázsa vagy száz réz után	2 friesachi dénár (= 2/5 pondus)
1 mázsa vagy száz ólom után	1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
1 mázsa 220 márka súlyú viasz	20 friesachi dénár vagy 4 pondus
Ablakkal rendelkező kovács, varga és más kézműves	Szombatonként 1/2 friesachi dénár (= 1/10 pondus)
Piactéri vagy máshonnan való pék	Szombatonként egy kenyér
Bor- és sörkimérő bármely nemzetiségű és bárhol a városban árusít	Havonként 3 pondus
Mészárosoktól, amikor húst mérnek ki	1/2 friesachi dénár (= 1/10 pondus)
Marhát vágóktól	1/2 marhabőr
A piacon sátorban áruló kereskedő és varga, árusítóhelyeik után	Szombatonként 1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
Az ócska ruhát, kalapot és kesztyűt árusítók, valamint a tímárok	Szombatonként 1 friesachi dénár (= 1/5 pondus)
Szolgák és szolganók eladója	40 dénár
40 vég színes posztó után	1 márka (= 48 pondus)
1 vég skarlát után	4 pondus
40 vég gyolcs után	1 márka (= 48 pondus)
2 [vég] szürke posztó	1 pondus
[2 vég] német vászon	1 pondus

1. VÁMSZABÁLYZATOK

Vámalap	Vám
1 márkát érő barhent után	1/2 pondus, ha többet ér, akkor arányosan többet kell fizetni
2000 mókusprém után	6 pondus
1000 nyúl bőr után	5 pondus
Velencei kereskedőktől	Az áru egyszázada
Kisebb áruk után, úgymint sajtokból és gyümölcsökből	Az áru egyszázada
Kisebb áruk, mint len, kender, fazekak, tálak, poharak után	Szokás szerint
1 idegenből érkező rakott hajótól a behozott áru minősége szerint	Jogos és szokásos vám, ahogy fentebb mondatott
1 szekér búza, rozs, árpa, zab, maláta vagy apróhal után azoktól, akik naponta jönnek a vásárra	1 pondus, kivéve a király szolgálai, ezektől 1/2 vám
1 friss sózott viza után	1 pondus
2 tokhal után	1 pondus
1 haltartó „bárka” után, melyet a vásárra visznek	2 nagyobb hal
1 mázsaszekér kisebb-nagyobb sózott hal, illetve csuka és pozsár után	1 uncia (= 6 pondus)
100 vásárolt bőrt szekéren vagy hajón a városból elszállítótól, kecske-, illetve juhbőr után is	1 uncia (= 6 pondus)
Felfelé haladó, marhabőrrel rakott hajó 100 bőr után	1 uncia (= 6 pondus)
100 kósó után, akárhonnan és akárhogyan szállították Esztergomba	1 só
A végek felé igyekvő áruval megrakott szekér	Jogos vám
A Moson–Pest között közlekedő árus szekér, ha nem tér be a városba	Táton fizet vámot

Poroszló (Heves megye) sóvám, 1289. (Ipolyi A.: Bél-háromkút III.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	4 só
Kevéssé megrakott szekér	2 báni dénár

Hetes (Somogy megye) közlekedési vám, 1297. (Kis P.: Kiadatlan oklevelek 81.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	1 só
Egyéb szekér	1 báni dénár

Bicske (Fejér megye) közlekedési vám, 1306. (AO I. 111.)

Vámalap	Vám
Mázsaszekér	12 dénár
Sószállító szekér	1 só
Hordó bor	12 dénár
Kisebb áru	6 dénár
Eladó ló	2 dénár
Eladó marha	2 dénár
Disznó	1 dénár
Gyalogos, aki eladó dolgokat visz	4 dénár
Egyszerű gyalogos	1 dénár

Pelejte, Upor (Zemplén megye) közlekedési vám, 1307. (AO I. 135.)

Vámalap	Vám
Terhelt szekér	4 dénár
Üres szekér	2 dénár
Ökör vagy marha	1 dénár
2 disznó	1 dénár

**Telegd (Bihar megye) közlekedési vám, 1308. (DL 71 539)
1312. (AO I. 264.)**

Vámalap	Vám (1308)	Vám (1312)
Sószállító szekér	1 dénár + 1 só	
Erdélybe sóért menő üres szekér	–	2 báni dénár
Visszafelé, sóval megrakott szekér	–	2 báni + 4 só
Mázsaszekér	–	1 ferto (=12 pondus)
1 vég yperni posztó	–	2 pondus
1 vég tournai posztó	–	1 pondus
1 vég huy-i posztó ³⁹³⁷	–	1/2 pondus
1 hordó bor	–	1 pondus
Eladó ló	–	1 pondus
Eladó ökör	–	1 báni dénár
2 kisebb állat	–	1 báni dénár

³⁹³⁷ Liège tartományban lévő város, mely a 13. századi Londoni Hansa tagja volt, *Székely Gy.*: Posztó-fajták 20.

Egrecy (Doboka megye) közlekedési vám, 1310. (HO VII. 362.)

Vámalap	Vám (1310 előtt)	Vám (1310-től)
Sószállító szekér	1 dénár	2 dénár
Más áruval megrakott szekér	1 dénár	2 dénár
Más közlekedők	1 dénár	2 dénár

Kér (Veszprém megye) közlekedési vám 1312. (DL 40 340)

Vámalap	Vám
Árut szállító szekér	2 bécsi dénár
Sószállító szekér	1 só

Nagymihály (Bihar megye) közlekedési vám, 1312. (Sztáray I. 41.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	4 só
Üres szekér	4 bécsi dénár
Mázaszekér	1/2 fertó (= 6 pondus)
1 vég tiszta posztó	1/2 pondus
1 vég szürke posztó	2 bécsi dénár
1 hordó bor	1 pondus
Eladásra szánt ló	1 bécsi dénár
Eladásra szánt marha	1 bécsi dénár

Bácsi (Valkó megye) közlekedési vám, 1314. (HOkI. 187.)

Vámalap	Vám
Mázaszekér	2 pondus
Egyszerű szekér	2 báni
1 juh	1 báni
4 kisebb állat	1 báni

Fegyvernek (Heves megye) hídvám, 1320. (AO I. 570.)

Vámalap	Vám
Mázaszekér	1/2 fertó
Posztót szállító szekér	4 kis dénár
Sót szállító szekér	4 kis dénár
Más árut szállító szekér	4 kis dénár
Üres szekér	2 kis dénár
Hordó bor	8 dénár

Oroszi (Szatmár megye) hídvám, 1324. (AO II. 149–150.)

Vámalap	Vám
Sószállító szekér	2 só
Egyéb áruszállító szekér	2 dénár
Hordó bor	3 dénár
1 vég yperni posztó	2 dénár
1 vég genti posztó ³⁹³⁸	2 dénár
1 vég tournai posztó	1 dénár
Nagyobb állatok (ló, ökör, tehén, bika, tinó)	1 dénár
10 kisebb állat	1 dénár
Hátán terhet vagy árut szállító gyalogos	1 dénár

Bosnya (Zemplén megye) közlekedési vám, 1326. (Zichy I. 277.)

Vámalap	Vám
Mázaszekér	1/2 ferto [= 6 pondus]
Közönséges, kevésbé megrakott szekér	2 dénár
Hordó bor	1 pondus, azaz 1 garas
1 vég yperni posztó	1 garas [= 1 pondus]
Hasonló vagy jobb yperni posztó	1 garas [= 1 pondus]
1 vég nehéz tournai posztó	4 dénár
1 vég könnyű tournai posztó	4 dénár
1 vég huy-i posztó	4 dénár
Hasonló, vagy valamivel rosszabb posztó	4 dénár
Ló	2 dénár
Nagyobb állat	1 dénár
2 kisebb állat	1 dénár
Gyalogos	1 dénár

Pest (Pest megye) sóvám, 1326. (Knauz N.: A budai káptalan regestái 115.)

Vámalap	Vám
100 só	3 só

³⁹³⁸ Gent Flandria székhelye, a posztóipar korai központja, mely a 13. században a Londoni Hansa tagja volt. A genti posztó a 13. században jelent meg Magyarországon, *Székely Gy.*: Posztófajták 4.

Pest (Pest megye) viteldíjvám, 1326. (CD VIII/3. 57–58.)

Vámalap	Vám
Mázaszekér (rudas)	4 dénár
Kisebb szekér	1 dénár
2 üres szekér	1 dénár
Halas szekér	1 dénár
Állatokkal teljesen megrakott hajó	2 dénár
Állatokkal félig megrakott hajó	1 dénár
Bor hordója	1 dénár

Hídvég (Heves megye) hídvám, 1327. (CD VIII/3. 200–201.)

Vámalap	Vám
Mázaszekér	10 pensa márka
Minden más megterhelt szekér	4 dénár
Sószállító szekér	1 só vagy 2 dénár
Minden eladó ökör vagy tehén	1 dénár

Alzsolca (Borsod megye) közlekedési vám, 1329. (DL 40 559.)

Vámalap	Vám
1 vég yperni posztó	8 dénár
Más vég posztó	4 dénár
1 vég szürke posztó	2 dénár
1 vég vászon	2 dénár
Fedett szekér	1 fertó
Mázaszekér	1 fertó
Halat szállító nyitott szekér	8 dénár
Sót szállító nyitott szekér	8 dénár
Üres szekér	2 dénár
Kétkerekű kocsi	2 dénár
Ló, ökör, tehén vagy nagyobb eladó állat	1 dénár
2 kisebb eladó állat	1 dénár
Viza	2 dénár
Más tokhalak	1 dénár
1 hordó méz	3 garas
1 hordó bor	8 dénár
1 szekér réz	3 garas
1 szekér ólom	3 garas
1 szekér ón	3 garas

Bény, Bikszárd, Farkashida (Pozsony megye), Csaba, Szentjakabfalva (Pilis megye), Sasvár, Sempte, Szenic (Nyitra megye) csökkentett közlekedési vám, 1336. (MDE I. 343–345.)

Vámalap	Vám
Rudas szekér	1 lat vagy 3 pondus
Ajoncás szekér	1/2 lat vagy 1 1/2 pondus

Nyárhíd (Nyitra megye) csökkentett hídvám, **Udvard (Komárom megye)** csökkentett közlekedési vám, 1336. (MDE I. 343–345.); 1337. (CDM VII. 131.)

Vámalap	Vám (1336)	Vám (1337)
Rudas szekér (nehéz)	1 lat vagy 3 pondus	3 pensa széles bécsi dénár befelé az országba 60 széles bécsi dénár kifelé az országból
Ajoncás szekér (könnyű)	1/2 lat vagy 1 1/2 pondus	3 pensa széles bécsi dénár befelé az országba 60 széles bécsi dénár kifelé az országból

Jablonca (Nyitra megye) csökkentett hídvám, 1336. (MDE I. 343–345.)

Vámalap	Vám
Minden kocsit húzó ló vagy ökör	1 bécsi dénár
2 eladásra szánt nagyobb állat	1 bécsi dénár
4 kisebb állat (pl. Juh, kecske, disznó)	1 bécsi dénár

Szentmárton (Zágráb megye) közlekedési vám, 1336. (CDCr X. 256.)

Vámalap	Vám
Minden bála után, amit szekéren hoznak	10 dénár
1 szekér után, amely Modrus felé megy	8 báni (dénár)
Borszállító szekér	7 báni (dénár)
Sót, gyümölcsöt vagy más javakat szállító szekér	6 dénár
Ökör és tehén után	1 báni (dénár)
Juh és kecske	1 obulus
Ruha	1 obulus
Köpeny	1 obulus
1 vagy 1/2 rőf barhent	1 báni (dénár)
Gyalogos	1 obulus
Disznók után november 11-e előtt	1 obulus

1. VÁMSZABÁLYZATOK

Vámalap	Vám
Disznók után november 11-e után	1 báni (dénár)
Hátukon szürke posztót szállítók	4 báni (dénár)
1 róf stamet ³⁹³⁹ posztó	6 báni (dénár)
Festett szövet	4 báni (dénár)
Halat, ökörbőrt vagy viaszt szállító mázsaszekér	50 báni (dénár)
1 viza	1 <i>corrigia</i>
Háton hozott halas kosár	3 dénár

Kakat (Esztergom megye) csökkentett révvám, amit Esztergom Újvárosban kell kifizetni 1337. (CDM VII. 131.)

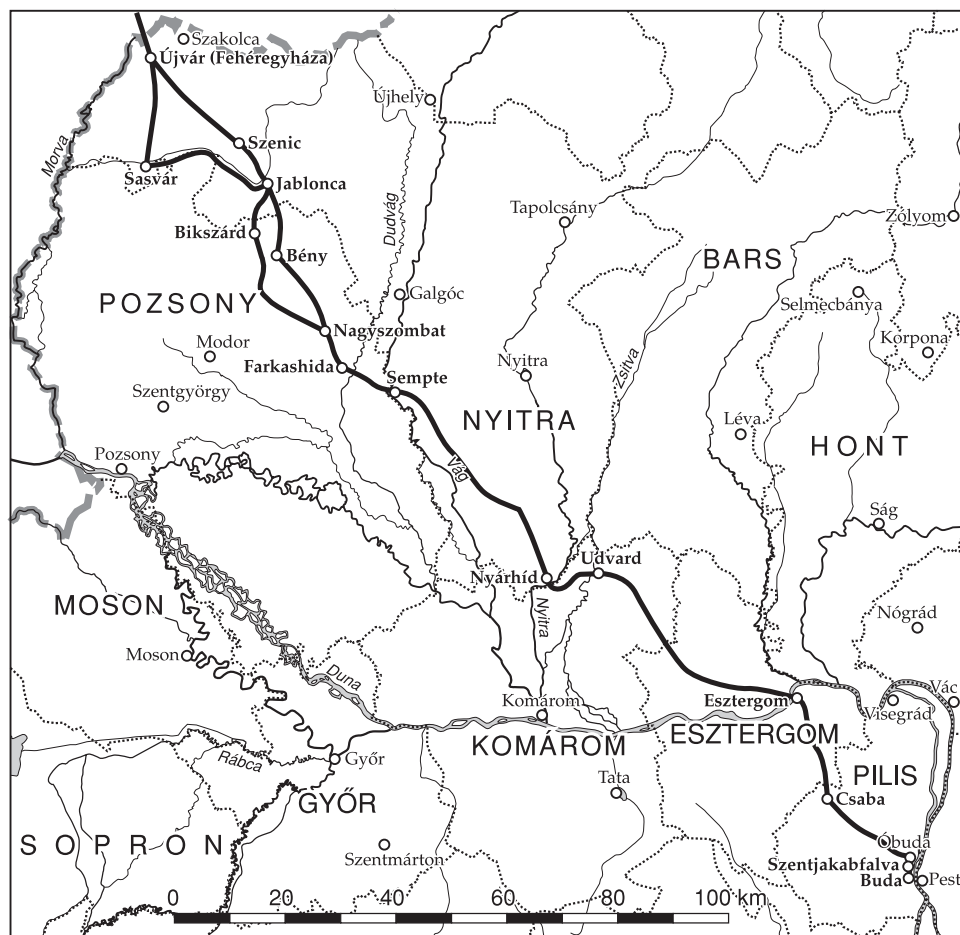
Vámalap	Vám
Szekerenként	4 garas
Megrakott lovak és ökrök	1 garas
Hátasló	1/2 garas

Bihar (Bihar megye) közlekedési és vásárvám, 1342. (DF 245 024)

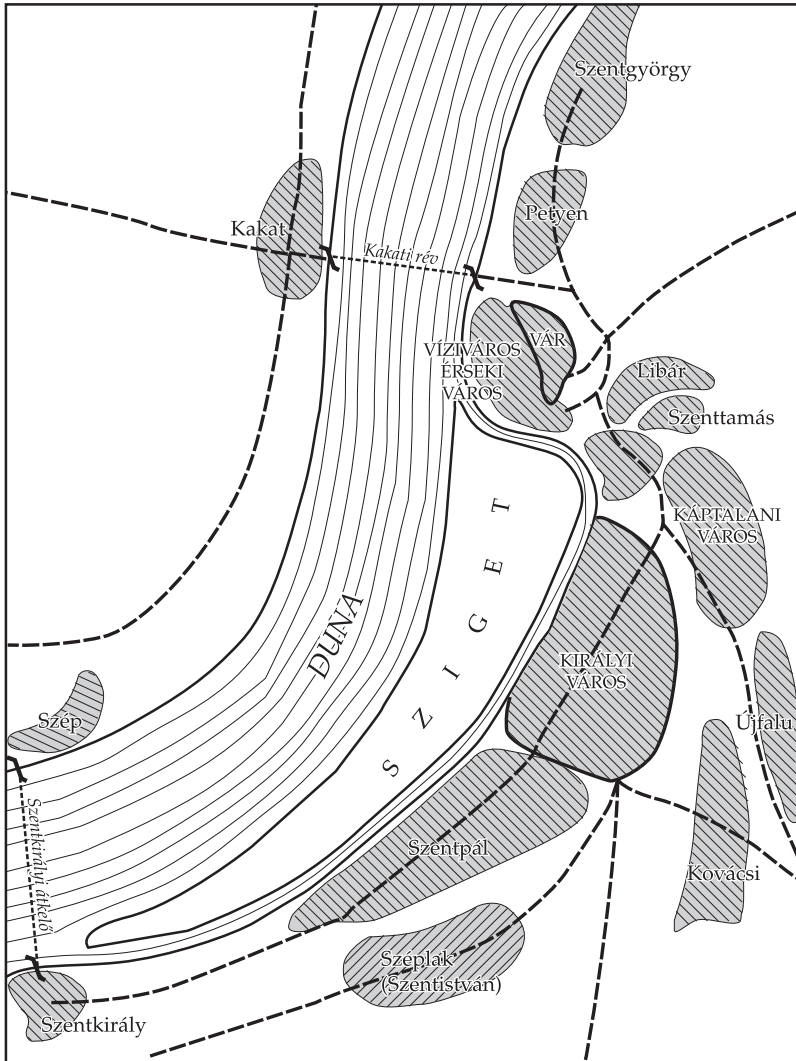
Vámalap	Vám
Terménnyel megrakott szekér után menetben	2 dénár
Ha terhelten fordul vissza	kellő vám
Ha üresen fordul vissza	–
Mázsa	1 forint
1/2 mázsa	1/2 forint
Sóért menő szekér	2 dénár és 2 kenyér
Sóval megrakott szekér	2 só
1 hordó bor	1 garas
1 vég skarlát	8 dénár
1 vég nehéz tournai posztó	4 dénár
1 vég poperingei posztó	2 dénár
Könnyű tournai posztó	2 dénár
1 vég szürke posztó	1 dénár
Ló után, ha el tudják adni	4 dénár
Minden ökör és marha	1 dénár
2 kisebb állat	1 dénár
Gyalogos	–

³⁹³⁹ Meghatározott technológiával készült jó minőségű textílfajta, vö. Endrei W.: Angol textil-importunk 298.

2. TÉRKÉPMELLÉKLET

Az 1336. évi csökkentett vámtarifájú út

Egy ideiglenes átkelő a kakati rét mellett

3. FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

- ÁKÍF = Az államalapítás korának írott forrásai. Szerk.: Kristó Gyula. Szeged 1999.
- ALB = Allgemeine Landestopographie des Burgenlandes. I–III. [Eisenstadt] 1954–1981.
- ÁMTBF = Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Fontes byzantini historiae hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Árpád descendentium. Összegejtötte, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Moravcsik Gyula. Budapest 1988.
- Andrić, S.: Benediktinska opatija svete Margarete u Grabovu = *Andrić, Stanko*: Benediktinska opatija svete Margarete u Grabovu i njezin odnos prema benediktinskom samostanu u Bijeli. *Scrinia Slavonica* 5. (2005) 62–98.
- Anjou-oklt. = Anjou-kori oklevéltár I–XXXII. Szerk. Almási Tibor, Blazovich László, Géczi Lajos, Kristó Gyula, Piti Ferenc, Sebők Ferenc, Tóth Ildikó. Budapest–Szeged 1990–2012.
- Anonymus = Anonymus A magyarok cselekedetei. Kézai Simon A magyarok cselekedetei. Ford. Anonymus művét Veszprémy László, Kézai Simonét Bollók János. Az utószót és a jegyzeteket Veszprémy László írta. Budapest 1999.
- AO = Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. I–VII. Szerk.: Nagy Imre, Nagy Gyula. Budapest 1878–1920.
- Apponyi I. = A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok családi levéltárában őrizett oklevelei. I. 1241–1526. Budapest 1906.
- AS = Archiv für die Kenntnis von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart. Ed.: Schuller, I. R. Hermannstadt 1841.
- ÁÚO = Árpád-kori új okmánytár I–XII. Közzé teszi Wenzel Gusztáv. Pest–Budapest 1860–1874.
- Balázsy F.: Heves vm. = *Balázsy Ferenc*: Heves vármegye története. I. Eger 1897.
- Balogh I.: A Báthori család okl. = *Balogh István*: A Báthori család négy oklevele (1330–1332). Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv 13. (1999) 107–131.
- Bánffy I. = Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczy Bánffy család történetéhez. I. 1214–1457. Szerk.: Varjú Elemér. Budapest 1908.
- Bánlaky J.: Hadtörténet III. = *Doberdoi Bánlaky József*: A magyar nemzet hadtörténelme. III. Budapest 1929.
- Barabás S.: Teleki cs. oklt. I. = A Római Szent birodalmi gróf Széki Teleki család oklevéltára. I. 1206–1437. Szerk.: Barabás Samu. Budapest 1895.
- Barabás S.: Tizedlajstromok = *Barabás Samu*: Erdélyi káptalani tizedlajstromok. Huszti András levele. Történelmi Tár XII. (1911) 401–442.
- Bárczi G.: Tihanyi alapítólevél = *Bárczi Géza*: A tihanyi apátság alapítólevele mint nyelvi emlék. Budapest 1951.
- Bárdosy Suppl. = Supplementum analectorum terrae Scepusiensis. Bárdosy, Joanne. Leutschoviae 1802.
- Barta J.–Barta G.: III. Béla jövedelmei = *Iff. Barta János–Barta Gábor*: III. Béla király jövedelmei. (Megjegyzések középkori uralkodóink bevételeiről). Századok 127. (1993) 413–449.
- Bátorfy L.: Adatok Zala megye történetéhez I. = *Bátorfy Lajos*: Adatok Zala megye történetéhez. I. Nagy-Kanizsa 1876.
- Békefi R.: A pilisi apátság I. = *Békefi Remig*: A pilisi apátság története I. 1184–1541. Pécs 1891. III. Béla emlékezete = *Kristó Gyula–Makk Ferenc*: III. Béla emlékezete. Budapest 1981.
- Belitzky J.: Sopron vármegye I. = *Belitzky János*: Sopron vármegye története. I. Budapest 1938.
- Benkő E.: Középkori Székelyföld = *Benkő Elek*: Középkori Székelyföld I–II. Budapest 2012.

- Benkő L.*: Név és történelem = *Benkő Loránd*: Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról. Budapest 1998.
- Benkő L.*: Adalékok Anonymus = *Benkő Loránd*: Adalékok Anonymus Bodrog-torkolat vidéki neveihez. Névtani Értesítő 21. (1999) 19–24.
- Bièvre, E.*: Sealed Architecture = *Bièvre, Elisabeth*: Sealed Architecture: City Seals, Architecture and Urban Identity in the Northern Netherlands, 1200–1700. In: Architecture and Interpretation: Essays for Eric Fernie. Eds.: Jill A. Franklin, T. A. Heslop, Christine Stevenson. Woodbridge 2012. 315–332.
- Bilogriović, N.*: Katolička crkva na području današnje Banjalučke biskupije = *Bilogriović, Nikola*: Katolička crkva na području današnje Banjalučke biskupije do invazije Turaka. Sarajevo 1998.
- Blagay oklt.* = A Blagay-család oklevéltára. Bevezető tanulmánnyal a család történetéhez. Szerk.: Thallóczy Lajos, Barabás Samu. Budapest 1897.
- Blagojević, M.*: Severna granica bosanske države = *Blagojević, Miloš*: Severna granica bosanske države u XIV veku. In: Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena. Ed.: Vasić, Milan. Beograd 1995. 59–76.
- Blazovich L.*: A mezővárosi fejlődés = *Blazovich László*: A mezővárosi fejlődés néhány sajátossága a középkori Hódmezővásárhelyen és környékén. Századok 117. (1983) 394–403.
- Blazovich L.*: Hódmezővásárhely = *Blazovich László*: A honfoglalástól a török hódoltság koráig. (895–1552) In: Hódmezővásárhely története a legrégibb időktől a polgári forradalomig. I. Főszerk.: Nagy István. Hódmezővásárhely 1984. 277–318.
- Blazovich L.*: Makó = *Blazovich László–Szakály Ferenc*: Középkor. In: Makó története a kezdetektől 1849-ig. Szerk.: Blazovich László. Makó 1993. 145–198.
- Blazovich L.*: Szeged középkori jogi helyzete = *Blazovich László*: Megjegyzések Szeged középkori jogi helyzetéhez. In: Kelet és nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szerk.: Koszta László. Szeged 1995. 77–94.
- Blazovich L.–Géczi L.*: Kiadatlan oklevelek = *Blazovich László–Géczi Lajos*: Kiadatlan oklevelek az egri egyházak levéltáraiból. Levéltári Közlemények 58. (1987) 27–37.
- Bogdán I.*: Magyarországi hossz- és földmértékek = *Bogdán István*: Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig. Budapest 1978.
- Bolla I.*: Középkori hidak = *Bolla Ilona*: A középkori magyarországi hidak történetéhez. In: Ünnepi tanulmányok Sinkovics István 70. születésnapjára. Szerk.: Bertényi Iván. Budapest 1980. 33–43.
- Boroviczény K. Gy.*: Tanulmány a stefaniták = *Boroviczény Károly György*: Cruciferi Sancti Regis Stephani. Tanulmány a stefaniták, egy középkori magyar ispotályos rend történetéről. Orvostörténeti Közlemények 1991–1992. 7–48.
- Borsa I.*: III. Béla 1177. évi privilégiuma = *Borsa Iván*: III. Béla 1177. évi könyvalakú privilégiuma az aradi káptalan számára. Levéltári Közlemények 33. (1962) 205–218.
- BTOE* = Budapest történetének okleveles emlékei I–III. Közreadja a Budapesti Történeti Múzeum. Budapest 1936–1987.
- Bunyitay V.*: Várad püspökség tört. = *Bunyitay Vincze*: A várad püspökség története alapításától a jelenkorig. I–II. Nagyvárad 1883.
- Bunyitay V.*: A várad kpt. statutumai = *Bunyitay Vince*: A várad káptalan legrégibb statutumai. Nagyvárad 1886.
- Cat. font.* = Catalogus fontium historie hungaricae. Coll.: Albinus Franciscus Gombos. I–III. Budapestini 1937–1938.
- CD* = Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI. Studio et opera Georgii Fejér. Budae 1829–1844.
- CDCr* = Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Ed.: T. Smičiklas–M. Kostrenčić. I–XVII. Zagrabiae 1904–1981.

- CDES = Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I–II. Ad edendum praeparavit Richard Marsina. Bratislavae 1971–1987.
- CDM = Codex Diplomaticus et epistolaris Moraviae I–XV. Hrsg. Antonín Boček, Josef Chytil, Peter von Chlumecký, Vincenc Brandl, Berthold Bretholz. Olmütz–Brünn, 1835–1903.
- CDT = Codex diplomaticus Transsylvaniae. Erdélyi okmánytár. I–III. Ad edendum in regestis praeparavit notisque illustravit Sigismundus Jakó. Adiuvantibus Geysa Hegyi, Andrea W. Kovács. Budapestini, 1997–2008.
- Chaloupecký, V.*: Staré Slovensko = *Chaloupecký, Václav*: Staré Slovensko. Bratislava 1923.
- CJH = Corpus Juris Hungarici. Magyar törvénytár. 1000–1526. évi törvényczikkek. Ford.: Nagy Gyula, Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, Márkus Dezső. Budapest 1899.
- Csáka K.*: Adalék Esztergom helyrajzához = *Csáka Károly*: Adalék Esztergom XIII. századi helyiratához. Magyar Sion 5. (1867) 332–352.
- Csáky cs. tört. I/1. = Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I/1. 1229–1499. Szerk.: Bártfai Szabó László. Budapest 1919.
- Csánki D.*: Történeti földrajz = *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–V. Budapest 1890–1913.
- Csizmadia A.*: Győr városjoga = *Csizmadia Andor*: Győr városjoga az Árpádok alatt. Győr 1940.
- Csomor L.*: A kolozsmonostori apátság = *Csomor Lajos*: A kolozsmonostori benczés apátság és birtokai (1556-ig). Kolozsvár 1912.
- Dénes Gy.*: Baksa-híd = *Dénes György*: A teresztényei Baksa-híd. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 12. (1973) 59–60.
- Dénes Gy.*: Torna megye = *Dénes György*: A Torna megyei Galyaság középkori történeti földrajza. In: A Felvidék történeti földrajza. A Nyíregyházán 1998. április 1–3-án megtartott tudományos konferencia előadásai. Szerk.: Frisnyák Sándor. Nyíregyháza 1998. 273–287.
- Dénes J.–Feld I.*: Nichtresidentiale Bischofsburgen = *Dénes József–Feld István*: Nichtresidentiale Bischofsburgen im heutigen Ungarn. Castrum Bene 1992. 179–157. (http://www.oroksegvedelem.hu/ma_files/Nichtres_Bischofsburgen.pdf)
- Dettné, I.*: Vámszedés = *Dettné Légrády Ilona*: A magyar vámszedés kialakulása és fejlődése a honfoglalástól 1300-ig. Kandidátusi értekezés. 1994.
- Dettné, I.*: Középkori vámtarifák = *Dettné Légrády Ilona*: Középkori magyar vámtarifák. Budapest 1995.
- DF = Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
- DHA I. = Diplomata Hungariae antiquissima accedunt epistolae et acta ad historiam Hungariae pertinentia I. (ab anno 1000 usque ad annum 1131). Edendo operi praefuit Georgius Györffy, adiuvantur Johannes Bapt. Borsa, Franciscus L. Hervay, Bernardus L. Kumorovitz et Julius Moravcsik. Budapestini 1992.
- Dijkman, J.*: Shaping Medieval Markets = *Dijkman, Jessica*: Shaping Medieval Markets. The Organisation of Commodity Markets in Holland, c. 1200–c.1450. Leiden–Boston 2011.
- Diószegi A.*: Magyarországon keresztülvezető utak = *Diószegi András*: Magyarországon keresztülvezető utak az Árpád-házi királyok idején. Kolozsvár 1909.
- DL = Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár.
- Doc. Art. Paulin. = Documenta Artis Paulinorum. A magyar rendtartomány monostorai. I–III. Az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjának Forráskiadványai. X., XIII–XIV. Budapest 1975–1978.
- Doc. Trans. Veac. XIV. C. I. = Documente privind istoria României. Documenta Romaniae historica. Veacul XIV. C. Transilvania I. București 1953.
- Domanovszky S.*: A harminczadvám = *Domanovszky Sándor*: A harminczadvám eredete. Budapest 1916.

- Domanovszky S.*: Árumegállító jog = *Domanovszky Sándor*: A szepesi városok árumegállító-joga. Lőcse és Késmárk küzdelme az árumegállításért 1358–1570. Budapest 1922.
- Dongó Gy. G.*: Kench nemzetség = *Dongó Gy. Géza*: A Kench nemzetség osztálylevele 1325-ből. II. Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez. XVII. (1912) 10–12.
- Draskóczy I.*: Sáros megye vámhelyei = *Draskóczy István*: Sáros megye vámhelyei a 14. században. In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest 1998. 45–61.
- Draskóczy I.*: A somosi vám = *Draskóczy István*: A somosi vám a 13–14. században. In: R. Várkonyi Ágnes emlékkönyv. Szerk.: Tusor Péter. Budapest 1998. 50–56.
- Draskóczy I.*: Nyírbátor és Sopron = *Draskóczy István*: Nyírbátor és Sopron. Az árumegállító jog és a só a 14–15. századi Magyarországon. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 41. (2006) 251–265.
- DRH 1301–1457. = *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*. Ed. Franciscus Döry, Georgius Bónis, Vera Bácskai. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici II.) Budapest 1976.
- Eckhart, F.*: Királyi adózás = *Eckhart Ferenc*: A királyi adózás története Magyarországon. Budapest 1908.
- EFHU III/2. = *Elenchus fontium historiae urbanae III/2*. Ed. András Kubinyi, Monika Jánosi, Péter E. Kovács, József Köblös, István Tringli. Budapest 1997.
- Elter I.*: Idrisi = *Elter István*: Magyarország Idrisi földrajzi művében (1154). Acta Historica 82. (1985) 53–63.
- Ember Gy.*: Mo. nyugati külkereskedelme = *Ember Győző*: Magyarország nyugati külkereskedelme a XVI. század közepén. Budapest 1988.
- EMSZT VIII. = Erdélyi magyar szótörténeti tár. VIII. Gyűjtötte: Szabó T. Attila. Főszerk.: Vámner Márta. Budapest 1996.
- Endrei W.*: Angol textil-importunk = *Endrei Walter*: Középkori angol textil-importunk gyapjúszővetei. Századok 104. (1970) 288–299.
- Engel P.*: Az ország újraegyesítése = *Engel Pál*: Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen. (1310–1323). Századok 122. (1988) 89–146.
- Engel P.*: Pénztörténeti problémák a 14. században = *Engel Pál*: A 14. századi magyar pénztörténet néhány kérdése. Századok 124. (1990) 25–93.
- Engel P.*: Archontológia = *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Budapest 1996.
- Engel, P.*: Neki Problemi Bosansko-Ugarskih Odnosa = *Pál Engel*: Neki Problemi Bosansko-Ugarskih Odnosa. Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti 16. (1998) 57–72.
- Engel P.*: Genealógia = *Engel Pál*: Középkori magyar genealógia. In: DVD Könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret.
- Erdélyi L.*: Az első állami egyenes adó = *Erdélyi László*: Az első állami egyenes adó elmélete. Kolozsvár, 1912.
- Erdélyi L.*: Tizenkét kérdés = *Erdélyi László*: A tizenkét legkritikusabb kérdés. Kolozsvár 1917.
- Ernst A.*: Die pons Guncil = *Ernst August*: Die pons Guncil des Anonymus Magister P. Burgenländische Heimatblätter XVII. (1955) 158–162.
- Érszegi G.*: A leleszi monostor alapítóleveléről = *Érszegi Géza*: A leleszi monostor alapítóleveléről (1214). In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XVI. Szerk. Henzsel Ágota. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai I. Évkönyvek 16.) Nyíregyháza 2003. 13–28.
- K. Fábíán I.*: Várad regestrum = *K. Fábíán Ilona*: A várad regestrum helynevei. Adattár. Szeged 1997. 140–141.
- Fejér vm. III. = *Károly János*: Fejér vármegye története. III. (Oklevéltár) Székesfejervár 1899.

- Fekete N. A.: Szepesség kialakulása = *Fekete Nagy Antal*: A Szepesség területi és társadalmi kialakulása. Budapest 1934.
- Fügedi E.: Topográfia = *Fügedi Erik*: Topográfia és városi fejlődés a középkori Óbudán. Tanulmányok Budapest Múltjából. XIII. 1959. 7–50.
- Fügedi E.: Városprivilegiumok = *Fügedi Erik*: Középkori magyar városprivilegiumok. Tanulmányok Budapest Múltjából XIV. Budapest 1961. 17–109.
- Fügedi E.: Győr kiváltságlevele = *Fügedi Erik*: Győr városának 1271. évi kiváltságlevele. In: Győr. Várostörténeti tanulmányok. Szerk.: Dávid Lajos, Lengyel Alfréd, Z. Szabó László. Győr 1971. 109–118.
- Fügedi E.: Vár és társadalom = *Fügedi Erik*: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. Budapest 1977.
- Fügedi E.: Városok kialakulása = *Fügedi Erik*: Városok kialakulása Magyarországon. In: Fügedi Erik: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Budapest 1981. 311–335.
- Gállos F.: Pécsvárad = *Gállos Ferenc–Gállos Orsolya*: Pécsvárad bencés apátsága és települése a középkorban. In: Pécsvárad. Szerk.: Füzes Miklós. Pécsvárad 2001. 103–198.
- Gárdonyi A.: I. Károly király nagypecsétei = *Gárdonyi Albert*: I. Károly király nagypecsétei. Turul 25. (1907) 30–57.
- Gárdonyi A.: Óbudai kpt. okl. = *Gárdonyi Albert*: Az óbudai káptalan kritikus oklevelei. Turul 57. (1943) 14–22.
- Glaser L.: Dunántúl úthálózata = *Glaser Lajos*: Dunántúl középkori úthálózata. Századok 63. (1929) 138–167., 257–285.
- Gulyás K.–Soós I.: Tiszaörvény = *Gulyás Katalin–Soós Imre*: Tiszaörvény. In: Adatok Szolnok megye történetéből II. Szolnok 1989. Főszerk.: Botka János. 523–536.
- Gutheil J.: Veszprém = *Gutheil Jenő*: Az Árpád-kori Veszprém. Veszprém 1977.
- Györffy E.: Folyóvíznevek = *Györffy Erzsébet*: Korai ómagyar kori folyóvíznevek. Debrecen 2011.
- Györffy Gy.: A szávaszentdemeteri monostor = *Györffy György*: A szávaszentdemeteri görög monostor XII. századi birtokösszeírása. A Magyar Tudományos Akadémia II. Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei. 1952. 325–362.
- Györffy Gy.: A tihanyi alapítólevél = *Györffy György*: A tihanyi alapítólevél földrajzinév-azonosításához. In: Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára. Szerk.: Bárczi Géza, Benkő Loránd. Budapest 1956. 407–415.
- Györffy Gy.: Adatok a Pilis megyei monostorok = *Györffy György*: Adatok a Pilis megyei monostorok középkori történelméhez. Művészettörténeti Értesítő 5. (1956) 280–285.
- Györffy Gy.: Nemzetségtől a vármegyéig = *Györffy György*: A magyar nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. I. Századok 92. (1958) 12–87.
- Györffy Gy.: Történeti földrajz = *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV. Budapest 1963–1998.
- Györffy Gy.: Adatok a románok = *Györffy György*: Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdeteihez, I. rész. Történelmi Szemle 7. (1964) 1.
- Györffy Gy.: Anonymus kora és hitelessége = *Györffy György*: Anonymus Gesta Hungarorumának kora és hitelessége. Irodalomtörténeti Közlemények 74. (1970) 1–13.
- Györffy Gy.: Szolgálónépek = *Györffy György*: Az Árpád-kori szolgálónépek kérdéséhez. Történelmi Szemle 15. (1972) 261–320.
- Györffy Gy.: Budapest története I. = *Györffy György*: Budapest története az Árpád-korban. In: Budapest története I. Főszerk.: Gerevich László. Budapest 1973. 219–349.
- Györffy Gy.: Kaposvár = *Györffy György*: Kaposvár az Árpád-korban. In: Kaposvár. Várostörténeti tanulmányok. Szerk.: Kanyar József. Kaposvár 1975. 63–74.

- Györffy Gy.: Esztergom kezdetei = Györffy György: Esztergom árpádkori kezdetei. Esztergom Évlapjai 1979. 7–12.
- Györffy Gy.: István király és műve = Györffy György: István király és műve. Budapest 1983.
- Györffy Gy.: Anonymus rejtély = Györffy György: Anonymus: rejtély avagy történeti forrás? Budapest 1988.
- Györffy Gy.: Pest-Buda = Györffy György: Pest-Buda kialakulása. Budapest története a honfoglalástól az Árpád-kor végi székvárossá alakulásig. Budapest 1997.
- Hanvay = A Hanvay család levéltára. 1216–1525. In: Az Abaffy család levéltára. 1247–1515. A Dancs család levéltára. 1232–1525. A Hanvay család levéltára. 1216–1525. Ila Bálint kézírata alapján sajtó alá rendezte és szerkesztette Borsa Iván. Budapest 1993.
- Harmadik katonai felmérés = Österreichisch–Ungarischen Monarchie. The Third Military Survey. Die Dritte Militärische Aufnahme. A Harmadik Katonai Felmérés. 1869–1887. 1:75.000. Digitized Maps of the Habsburg Empire. DVD-ROM. Arcanum 2007.
- Hassinger, H.: Die Bedeutung des Zollregals = Hassinger, Herbert: Die Bedeutung des Zollregals für die Ausbildung der Landeshoheit im Südosten des Reiches. In: Festschrift Hermann Aubin zum 80. Geburtstag. I. Hgg.: Otto Brunner, Hermann Kellebenz, Erich Maske, Wolfgang Zorn. Wiesbaden 1965. 151–184.
- Häußler, T.: Weinbau in Altbayern = Häußler, Theodor: Weinbau in Altbayern. Der Baierwein einst und heute. Norderstedt 2008.
- Házi J.: Schlippergasse = Házi Jenő: Schlippergasse. Soproni Szemle 1. (1937) 104–110.
- Házi J.: Pozsony vármegye = Házi Jenő: Pozsony vármegye középkori földrajza. Pozsony 2000.
- Héderváry I. = A Héderváry-család oklevéltára. I. Közlik: Radvánszky Béla, Závodszy Levente. Budapest 1909.
- Heller, G.: Varasd megye = Georg Heller: Comitatus Varasdiensis. München 1977.
- Heves = Árpád-kori oklevelek a Heves Megyei Levéltárban. Diplomata Aetatis Arpadiana in archivo comitatus Hevesiensis conservata. Kiadja: Kondorné Látkóczy Erzsébet. Eger 1997.
- Hildegard, A.: Zollwesen = Hildegard, Adam: Das Zollwesen im fränkischen Reich und das spätkarolingische Wirtschaftsleben. Ein Überblick über Zoll, Handel und Verkehr im 9. Jahrhundert. Stuttgart 1996. (Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Beihefte. 126.)
- HO = Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius. Kiadják: Ipolyi Arnold, Nagy Imre, Paur Iván, Ráth Károly, Véghely Dezső. I–VIII. Győr–Budapest 1865–1891.
- Hoffmann I.: Mortis = Hoffmann István: Mortis birtok leírása a Tihanyi alapítólevélben. Magyar Nyelvjárások 44. (2006) 29–67.
- Hoffmann I.: A tihanyi alapítólevél = Hoffmann István: A tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás. Debrecen 2010.
- HOKl. = Hazai oklevéltár. 1234–1536. Szerk.: Nagy Imre, Deák Farkas, Nagy Gyula. Budapest 1879.
- Holler L.: Két birtok lokalizálása = Holler László: Az 1055. évi tihanyi oklevélben említett két birtok lokalizálása. In: Helynévtörténeti Tanulmányok 5. (2010) 47–82.
- Holub J.: Zala vármegye vámhelyei = Holub József: Zala vármegye vámhelyei és úthálózata a középkorban. Századok 51. (1917) 45–60.
- Holub J.: Zala megye vízrajza = Holub József: Zala megye középkori vízrajza. Zalaegerszeg 1963.
- Hóman B.: Veszprémvölgyi oklevél = Hóman Bálint: A veszprémvölgyi 1109. évi oklevél hitelessége. Turul 29. (1911) 123–134., 167–174.
- Hóman B.: Adó vagy földbér = Hóman Bálint: Adó vagy földbér? Századok 47. (1913) 189–202.

- Hóman B.: Magyar pénztörténet = *Hóman Bálint: Magyar pénztörténet 1000–1325.* Budapest 1916.
- Hóman B.: A királyság pénzügyei = *Hóman Bálint: A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában.* Budapest 1921 [2003.]
- Hont I. = Oklevelek Hontvármegyei magán-levéltárákból. I. 1256–1399. Közzé teszi: Kubinyi Ferencz. Budapest 1888.
- Horváth L.: Kerepestarcsa = *Horváth Lajos: Kerepestarcsa története.* Kerepestarcsa 1988.
- Horváth M.: Regeszták levéltári gyűjteményekből = *Horváth Mihály: Magyar regeszták a szepesi káptalan, jászai s leleszi conventek, Kassa és Sopron városok s több magánosok levéltáraiból s gyűjteményeiből.* 1228–1643. Magyar Történelmi Tár 9. (1861) 97–176.
- Hungler J.: Veszprém = *Hungler József: Veszprém településtörténete.* Veszprém 1988.
- Húščava, A.: Ján literát = *Húščava, Alexander: Ján literát a liptovské falzá.* Bratislava 1936.
- Húščava, A.: Najstaršie výsady mesta Trnavy = *Húščava, Alexander: Najstaršie výsady mesta Trnavy.* Bratislava 1939.
- Huszár L.: Az esztergomi pénzverde = *Huszár Lajos: Az esztergomi középkori pénzverde.* Komárom Megyei Múzeum Közleményei 1968. 207–218.
- ÍFMT = Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről. Az előszót írta, a szövegeket válogatta, a kötetet szerkesztette: Makk Ferenc, Thoroczkay Gábor. Szeged 2006.
- Ila B.: A Szentgyörgyi és bazini = *Ila Bálint: A Szentgyörgyi és bazini grófok birtokainak kialakulása.* Turul 45. (1927) 36–71.
- Ila B.–Kovacsics J.: Veszprém m. = *Ila Bálint–Kovacsics József: Veszprém megye helytörténeti lexikona.* Budapest 1964.
- IPMT = *Bakács István: Iratok Pest megye történetéhez. Oklevélregeszták 1002–1437.* Budapest, 1982.
- Ipolyi A.: Bél-háromkút = *Ipolyi Arnold: Toldalék. A bél-háromkúti apátság okmánytárának kiadatlan okmányai a XIII. századtól a XV. századig.* Archeológiai Közlemények 1866. II–XXV.
- Ivančan, L.: Crkva Svih Svetih u Stenjevcu = *Ivančan, Ljudevit: Crkva Svih Svetih u Stenjevcu.* Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. VI/1. (1902) 187–191.
- Iványi B.: Bihar- és Bars-vármegyék = *Iványi Béla: Bihar- és Bars-vármegyék vámhelyei a középkorban.* Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 12. (1905) 81–132.
- Iványi B.: Tiszaluczi vám = *Iványi Béla: A tiszaluczi vám bevételei és azok felhasználása 1516–1520-ig.* (Bevezetésül a tiszaluczi rév- és vámjog története). Gazdaságtörténelmi Szemle 1906. 1–54.
- Iványi B.: Liptó vm. okl. = *Iványi Béla: Bizottsági jelentések I. A középkori oklevél-bizottság jelentése. Liptó vármegye középkori oklevelei. Századok 43. (1909) 842–909.*
- Iványi B.: Teleki cs. Gyömrői lt. = *A Római Szent birodalomi Széki gróf Teleki család Gyömrői levéltára. Összeáll.: Iványi Béla.* Szeged 1931.
- Iványi B.: Eperjes levéltára = *Eperjes szabad királyi város levéltára 1245–1526. Írta és összeállította Iványi Béla.* Szeged 1931–1932.
- Iványi B.: Vasvár = *Iványi Béla: A középkori Vasvár.* Vasvár 1992.
- Jakab I.: Bicske = *Jakab István László: Bicske története.* Bicske 1969.
- Jakó Zs.: Írás, könyv = *Jakó Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez.* Bukarest 1976.
- Jakó Zs.: Kolozsmonostori apátság = *Jakó Zsigmond: A kolozsmonostori apátság hamis oklevelei. Levéltári Közlemények 55. (1984) 111–139.*
- Jankovich M.: Eredeti Oklevelek Kivonásai = *Jankovich Miklós: Eredeti Oklevelek Kivonásai. Tudományos Gyűjtemény 1819/I. 96–98.*
- Jánosi M.: Törvényalkotás = *Jánosi Mónika: Törvényalkotás Magyarországon a korai Árpád-korban.* Szeged, 1996.

- Jász-kunok = *Gyárfás István*: A jász-kunok története I–IV. Kecskemét–Szolnok–Budapest 1870–1885.
- Juhász D.: Körű-féle helynevek = *Juhász Dezső*: A Körű-féle helynevek kérdése. Magyar Nyelv 75. (1979) 445–455.
- Juhász D.: Megjegyzések a Körű-féle = *Juhász Dezső*: Utólagos megjegyzések a Körű-féle helynevekhez. Magyar Nyelv 76. (1980) 469–471.
- Juhász D.: Rév szavunk = *Juhász Dezső*: XI. századi-e rév szavunk? (Gondolatok egy oklevélvizsgálat kapcsán.) In: Tanulmányok a magyar nyelv múltjáról és jelenéről. Emlékkönyv Benkő Loránd születésének 60. évfordulójára. Szerk.: Hajdú Mihály, Kiss Jenő. Budapest 1981. 129–135.
- Juhász, K.: Stifte = *Juhász, Koloman*: Die Stifte der Tschanader Diözese im Mittelalter. Ein Beitrag zur Frühgeschichte und Kulturgeschichte des Banats. Münster in Westfalen 1927.
- Kállay lvt. = A Nagykállói Kállay-család levéltára. (Oklevelek és egyéb iratok kivonatai) I. 1224–1350. Budapest 1943.
- Kálnási A.: Szatmári helynévtípusok = *Kálnási Árpád*: Szatmári helynévtípusok és történeti rétegződésük. Debrecen 1996.
- Karácsonyi J.: Békésvm. tört. II. = *Karácsonyi János*: Békésvármegye története II. Gyula 1896.
- Karácsonyi J.: Szentmiklósi család = *Karácsonyi János*: Oklevélkivonatok a Szentmiklósi és Óvári gróf Pongrácz család levéltárából. Első közlemény. Történelmi Tár 19. (1896) 505–528.
- Karácsonyi J.: Magyar nemzetségek = *Karácsonyi János*: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest 1900. [Második, változatlan utánnnyomás, Budapest 2004.]
- Karácsonyi J.: A mérges vípera = *Karácsonyi János*: A mérges vípera és az antimonalis. Korkép Kún László idejéből. Századok 44. (1910) 1–24.
- Karácsonyi J.: Hamis, hibáskeletű = *Karácsonyi János*: A hamis, hibáskeletű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig. [A Történelmi Tár 1908. évi számában megjelent „Pótlások...”-kal kiegészítve. Szerk.: Koszta László. Szeged 1988.]
- Károlyi oklt. = A Nagy-Károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. Kiadja: Gróf Károlyi Tibor. Sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. I–V. Budapest 1882–1897.
- Képes krónika = Képes krónika. Ford.: Bellus Ibolya. A kísérő tanulmányokat Dercsényi Dezső, Kristó Gyula és Csapodiné Gárdonyi Klára, a jegyzeteket Kristó Gyula írta. Budapest 1986.
- Király J.: Pozsonyi vám- és révjog = *Király János*: Pozsonyi nagydunai vám- és révjog története. Pozsony 1890.
- Kis P.: Kiadatlan oklevelek = *Kis Péter*: Kiadatlan oklevelek az Erdődy család Bécsben őrzött levéltárából (1251–1297). Levéltári Közlemények 75. (2004) 2004. 65–81.
- Kiss A.: Lappangó oklevelek = *Kiss András*: Lappangó középkori oklevelek. Erdélyi Múzeum 1992. 73–89.
- Kiss A.: Fertő folyó = *Kiss Andrea*: Vízfolyások a hazai nagy tavak medencéiben: Balaton és Fertő folyók? In: A táj változásai a Kárpát-medencében. Víz a tájban. Szerk.: Füleky György. Gödöllő 2004. 373–379.
- Kiss G.: Topográfia Vas vm. központjaiban = *Kiss Gábor*: Topográfiai megfigyelések Vas vármegye kora Árpád-kori központjaiban. In: Központok és falvak a honfoglalás és kora Árpád-kori Magyarországon. Tudományos konferencia Tatabánya, 2001. július 30–31. Szerk. Kisné Cseh Julianna. Tatabányai Múzeum Tudományos Füzetek 6. Tatabánya, 2002. 255–272.
- Kiss G.: Vas megye piachelyei = *Kiss Gábor*: Topográfiai megfigyelések Vas vármegye Árpád-kori piachelyein. In: Előadások Vas megye történetéről. IV. Szombathely 2004. 399–408.

- Kiss G.–Zágorhidi B.: Sopron, Szabolcs, Vasvár = Kiss Gábor–Zágorhidi Czigány Balázs: Sopron, Szabolcs, Vasvár. Topográfiai megfigyelések és történeti adatok az Árpád-kori Vasvár-ról. Soproni Szemle 55. (2001) 355–360.
- Kiss G.–Tóth E.–Zágorhidi B.: Savaria = Kiss Gábor–Tóth Endre–Zágorhidi Czigány Balázs: Savaria–Szombathely története a város alapításától 1526-ig. Szombathely 1998.
- Klaić, V.: Poviest Bosne = Klaić, Vjekoslav: Poviest Bosne do propasti kraljevstva. Zagreb 1882.
- KMTL = Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). Főszerk.: Kristó Gyula. Szerk.: Engel Pál, Makk Ferenc. Budapest 1994.
- Knauz N.: A Garam melletti szent-benedeki apátság = Knauz Nándor: A Garam melletti szent-benedeki apátság. I. Budapest 1890.
- Knauz N.: A budai káptalan regestái = Knauz Nándor: A budai káptalan regestái 1148–1649. Magyar Történelmi Tár XII. (1863) 3–156.
- Kniezsa I.: Keletmagyarország = Kniezsa István: Keletmagyarország helynevei. In.: Magyarok és románok. I. Szerk.: Deér József, Gáldi László. Budapest. 1943. 111–313.
- Kohn S.: A zsidók története = Kohn Sámuel: A zsidók története Magyarországon a legrégibb időktől a mohácsi vészig. Budapest 1884.
- KOKL. = Középkori oklevélszövegek. Összeállította: Szentpétery Imre. Budapest 1927.
- KOKISZSZB = Középkori oklevelek a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei levéltárban. 1300–1525. Összegyűjtötte és átirta Balog István. Szerk. Érszegi Géza. Nyíregyháza, 2000.
- Kollányi F.: Az esztergomi főszékesegyház = Kollányi Ferenc: Az esztergomi főszékesegyház káptalan történetéből. Magyar Sion 13. (1899) 801–829.
- Kollmann Ö. L.: Észak-Gömör = Kollmann Örs László: Az észak-gömöri központi helyek középkori és kora újkori fejlődése. In: Bártfától Pozsonyig. Városok a 13–17. században. Szerk.: Csukovits Enikő, Lengyel Tünde. Budapest 2005. 47–122.
- Komáromy A.: Levéltári kutatások I. = Komáromy András: Levéltári kutatások. Első közlemény. Történelmi Tár 1903. 118–137.
- Koncsol L.: A Csallóköz városai = Koncsol László: A Csallóköz városai és falvai. I. Pozsony, 2001.
- Korompay Gy.: Veszprém = Korompay György: Veszprém. Második, átdolgozott, bővített kiadás. Budapest 1957.
- Korompay Gy.: Veszprém kialakulása = Korompay György: Veszprém város településtörténeti kialakulása. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 8. (1969) 257–264.
- Koszta L.: A pécsi kpt. oklevelei 1301–1324. = Koszta László: A pécsi káptalan hiteleshelyi tevékenységének kiadatlan oklevelei 1301–1324 között. Baranyai Történetírás 1990/1991. 3–21.
- Koszta L.: Püspöki székhely = Koszta László: Püspöki székhely és városfejlődés. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szeged 1995. 233–272.
- Koszta L.: Az egyház Pest és Pilis megyékben = Koszta László: Az egyház és intézményei a középkori Pest és Pilis megyében. In: Pest megye monográfiája. I/2. A honfoglalástól 1696-ig. Szerk.: Zsoldos Attila. Budapest 2001. 195–221.
- Koszta L.: Pécs városszerkezete = Koszta László: Pécs városszerkezete a 11. századtól a 14. század közepéig. In: „Köztes-Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére. Pécs 2012. 297–328.
- Kovács B.: Heves megye vámhelyei = Kovács Béla: Középkori vámok és vásáros helyek Heves megyében. Archivum 1. (1973) 15–31.
- Kovachich Supplementum = Martinus Georgius Kovachich: Supplementum ad Vestigia Comitiorum apud Hungaros. I. Budae 1798.
- Kováts F.: Dunai hajózás = Kováts Ferencz: Adalékok a dunai hajózás és a dunai vámok történetéhez az Anjouk korában. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 8. (1901) 431–470.

- Kováts F.: Pozsonyi harmincad = *Kováts Ferencz*: Nyugatmagyarország áruforgalma a XV. században a pozsonyi harmincadkönyv alapján. Budapest 1902.
- Kőfalvi T.: A pécsváradi konvent = *Kőfalvi Tamás*: A pécsváradi konvent hiteleshelyi tevékenysége (1254–1526). In: Pécsvárad. Szerk.: Füzes Miklós. Pécsvárad 2001. 199–218.
- Kralovánszky A.: Veszprém és Székesfehérvár = *Kralovánszky Alán*: Újabb adatok Veszprém és Székesfehérvár településtörténetéhez. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 17. (1985) 189–207.
- Krassó vm. III. = *Pesty Frigyes*: Krassó vármegye története. III. (Oklevéltár) Budapest 1882.
- Kristó Gy.: Csák Máté tartományúri = *Kristó Gyula*: Csák Máté tartományúri hatalma. Budapest 1973.
- Kristó Gy.: Korai helyneveink = *Kristó Gyula*: Szempontok korai helyneveink történeti tipológiájához. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica 55. (1976).
- Kristó Gy.: Csák Máté = *Kristó Gyula*: Csák Máté. Budapest 1986.
- Kristó Gy.: A vármegyék kialakulása = *Kristó Gyula*: A vármegyék kialakulása Magyarországon. Budapest 1988.
- Kristó Gy.: Mo. története = *Kristó Gyula*: Magyarország története 895–1301. Budapest 1998.
- Kristó Gy.: A szegedi hospes kiváltság = *Kristó Gyula*: A szegedi hospes kiváltság keltéről. Acta Historica 57 (1998) 29–33.
- Kristó Gy.: Rezidenciák = *Kristó Gyula*: Tartományúri rezidenciák Magyarországon (1301–1320). Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. CXV. (2001) 33–40.
- Kristó Gy.: I. Károly király harcai = *Kristó Gyula*: I. Károly király harcai a tartományurak ellen (1310–1323). Századok 137. (2003) 297–347.
- Kristó Gy.: Tájszemlélet = *Kristó Gyula*: Tájszemlélet és térszervezés a középkori Magyarországon. Szeged 2003.
- Kristó Gy.–Makk F.–Szegegy L.: „Korai” helyneveink = *Kristó Gyula–Makk Ferenc–Szegegy László*: Adatok „korai” helyneveink ismeretéhez. I–II. Acta Historica 44. (1973) 48. (1974).
- Kubinyi A.: Buda pecséthasználat = *Kubinyi András*: Buda város pecséthasználatának kialakulása. Tanulmányok Budapest Múltjából XIV. (1961) 109–146.
- Kubinyi A.: Nagyvárad vámpere = *Kubinyi András*: A városi rend kialakulásának gazdasági feltételei és a főváros kereskedelme a XV. század végén. Tanulmányok Budapest Múltjából. Budapest 1963. 189–226.
- Kubinyi A.: Budafelhévíz topográfiája = *Kubinyi András*: Budafelhévíz topográfiája és gazdasági fejlődése. Tanulmányok Budapest Múltjából XVI. (1964) 85–180.
- Kubinyi A.: Budapest története = *Kubinyi András*: Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig (1541-ig). In: Budapest története II. Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején. Szerk. Gerevich László, Kosáry Domokos. Budapest 1973. 9–240.
- Kubinyi A.: Mo. középkori része = *Kubinyi András*: A középkori Magyarország középkeleti része városfejlődésének kérdéséhez. Borsodi Levéltári Évkönyv 5. (1985) 7–82.
- Kubinyi A.: A magyarországi zsidóság története = *Kubinyi András*: A magyarországi zsidóság története a középkorban. Soproni Szemle (1995) 2–17.
- Kubinyi A.: Korai gazd. fejlődés = *Kubinyi András*: A korai Árpád-kor gazdasági fejlődésének kérdőjelei. Valóság (1996) 3. 60–65.
- Kubinyi A.: Városfejlődés az Alföldön = *Kubinyi András*: Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén. (Dél-alföldi évszázadok 14.) Szeged 2000.
- Kubinyi A.: Vásárok Zala megyében = *Kubinyi András*: Vásárok a középkori Zala megyében. In: Zala megye ezer éve. Főszerk.: Vándor László. Zalaegerszeg 2000. 53–60.
- Kubinyi A.: Buda kezdetei = *Kubinyi András*: Buda kezdetei. In: *Kubinyi András*: Tanulmányok Budapest középkori történetéről I. Budapest 2009. 43–101.

- Kubinyi A.*: Budai német patriciátus = *Kubinyi András*: Budai német patriciátus társadalmi helyzete családi összeköttetéseinek tükrében a 13. századtól a 15. század második feléig. In: *Kubinyi András.*: Tanulmányok Budapest középkori történetéről II. Budapest 2009. 457–512.
- Kumorovitz B.*: A zselicszentjakabi alapítólevél = *Kumorovitz L. Bernát*: A zselicszentjakabi alapítólevél 1061-ből. („Pest” legkorábbi említése). In: Tanulmányok Budapest múltjából. XVI. Budapest 1964. 43–83.
- KvOkl. = Oklevéltár Kolozsvár története első kötetéhez. I. Szerk.: Jakab Elek. Buda 1870.
- Ladányi E.*: Győr kiváltságlevele = *Ladányi Erzsébet*: Gondolatok a győri kiváltságlevélről. In: Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére. Tanulmányok. Szerk.: Rozsonnai Marianne. Budapest 2002. 147–156.
- Laszlovszky J.*: „Dedi eciam terram” = *Laszlovszky József*: „Dedi eciam terram, que adiacet circa aquam, que vocatur Tiza” (Adatok az 1075-ös garamszentbenedeki oklevél helyneveinek lokalizálásához). Zounuk. A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 1. (1986) 9–24.
- Lehoczky T.*: Bereg vm. = *Lehoczky Tivadar*: Bereg vármegye. Budapest–Beregszász 1996. (hásonmás kiadás, 1. kiadása Ungvár 1881–1882.)
- Lengyel A.*: Középkori Győr = *Lengyel Alfréd*: A középkori Győr. In: Győr. Várostörténeti tanulmányok. Szerk.: Dávid Lajos, Lengyel Alfréd, Z. Szabó László. Győr 1971. 79–108.
- Lipszky J.*: Térkép = *Lipszky János*: A Magyar Királyság és társországai térképe és névtára (1804–1810) DVD. Budapest 2005.
- Liptói reg. = *Horváth Sándor*: A lipthói és turóczi registrum. I–II. Történelmi Tár 1902. 1–57., 193–230.
- Lupescu, R.*: Kolozsvár korai tört. = *Lupescu, Radu*: Kolozsvár korai történetének buktatói. Erdélyi Múzeum 67. (2005) 25–77.
- Magyar K.*: Somogyvár = *Magyar Kálmán*: Somogyvár Magyarország virágzó Árpád-kori központja. (Források a XI–XIV. századból). In: Szent László és Somogyvár. Tanulmányok a 900 éves somogyvári bencés apátság emlékezetére. Szerk.: Magyar Kálmán. Kaposvár 1992. 11–53.
- Major J.*: Városhálózat = *Major Jenő*: A magyar városok és városhálózat kialakulásának kezdetei. Településtudományi Közlemények 18. (1966).
- Maksay E.*: Szatmár megye = *Maksay Ferenc*: A középkori Szatmár megye. Budapest 1940.
- Mályusz E.*: Turóczmegye vámhelyei = *Mályusz Elemér*: Turóczmegye vámhelyei és forgalma a középkorban. Századok 53. (1919) 34–56.
- Mályusz E.*: Mezővárosi fejlődés = *Mályusz Elemér*: A mezővárosi fejlődés. In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a 14. században. Szerk.: Székely György. Budapest 1953. 128–191.
- Mályusz E.–Kristó Gy.*: Commentarii = *Johannes de Thurocz*: Chronica Hungarorum. II. Commentarii. 1. Ab initiis usque ad annum 1301. Compositus: Elemér Mályusz adiuvante Julio Kristo. Budapest 1988.
- Marsina, R.*: Študie k Slovenskému diplomatáru = *Marsina, Richard*: Študie k Slovenskému diplomatáru. K problematike najstarších zoborských listín I. O neznámej variante zoborskej listiny z. r. 1111. Historické študie 7. (1961) 201–220.
- Marsina, R.*: Študie k Slovenskému I. = *Marsina, Richard*: Študie k Slovenskému diplomatáru I. Historické študie 18. (1973) 5–113.
- Mazalić, Đ.*: Gdje je ležao grad Glaž = *Mazalić, Đoko*: Gdje je ležao grad Glaž? Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu. Nova serija 4–5. (1950) 224–231.
- MD = Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Kiadta: Apsai Mihályi János. Máramaros-sziget 1900.
- MDE = Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. Acta extra Andegavensia. Szerk.: Wenzel Gusztáv. I–III. Budapest 1874–1876.

- MES = Monumenta ecclesiae Strigoniensis I–III. Collegit et edidit Ferdinandus Knauz, Ludovicus Crescens Dedek. Strigonii 1874–1924., IV. Ad edendum praeparaverunt Gabriel Dreska, Geysa Érszegi, Andreas Hegedűs, Tiburcius Neumann, Cornelius Szovák, Stephanus Tringli. Strigonii–Budapestini 1999.
- Mező A.: Patrocíniumok = *Mező András*: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. Budapest 2003.
- Mező A.–Németh P.: Szabolcs-Szatmár = *Mező András–Németh Péter*: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza 1972.
- MGH SS = Monumenta Germaniae Historica. Scriptores.
- Miskolczy I.: A középkori kereskedelem története = *Miskolczy István*: A középkori kereskedelem története. Budapest 1926.
- MLG = Magyar legendák és geszták. Ford.: Biró Bertalan. Budapest 1997.
- MMO III. = Magyarország melléktartományainak oklevéltára. III. Alsó-szlavóniai okmánytár (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék) 1244–1710. Szerk. Thallóczy Lajos, Horváth Sándor. Budapest 1912.
- Módy Gy.: Szoboszló = *Módy György*: Szoboszló és környéke a XI–XVI. században. In: Hajdúszoboszló monográfiája. Szerk.: Dankó Imre. Hajdúszoboszló 1975. 71–141.
- Mollay, K.: Das Ofner Stadtrecht = *Karl Mollay*: Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn. Monumenta Historica Budapestiensia 1. Budapest 1959.
- Mollay K.: Szélmalom utcai vám = *Mollay Károly*: A Szélmalom utcai vám 1217–1564. Soproni Szemle 45. (1991) 97–121.
- Mollay K.: Soproni harmincad = *Mollay K.*: A soproniak harmincadvámja 1383–1542. In: Házi Jenő emlékkönyv. Sopron város főlevéltárosa születésének 100. évfordulója tiszteletére. Szerk.: Dominkovits Péter, Turbulý Éva. Sopron 1993. 129–153.
- Molnár I.: „Zöld Kódex” = *Molnár István*: A magyarországi pálosok „Zöld Kódex”-ének Somogy megyei regesztái. Somogyi Múzeumok Közleményei 1975. 217–233.
- Mon. Zagr. = Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae I–XIV. Collegit Joannes Bapt. Tkalčić. Zagrabiae 1889–1932.
- Mooyer F.: Oklevéli adalékok = *Mooyer E. F.*: Oklevéli adalékok Magyarország régibb történetéhez. Magyar Történelmi Társ VI. (1858) 171–204.
- MZSO I. = Magyar–zsidó oklevéltár. I. (1092–1539). Szerk.: Friss Ármin. Budapest 1903.
- Németh P.: Körű-féle helynevek = *Németh Péter*: A Körű-féle helynevekhez. Magyar Nyelv 76. (1980) 469.
- Németh P.: SzSzB mon. = *Németh Péter*: A honfoglalástól az Árpádok kihalásáig. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája. I. Szerk.: Cservényák László. Nyíregyháza 1993. 139–161.
- Németh P.: A középkori Szabolcs megye = *Németh Péter*: A középkori Szabolcs megye települései. Nyíregyháza, 1997.
- Németh P.: A középkori Szatmár megye = *Németh Péter*: A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig. Nyíregyháza 2008.
- Neumann T.: Bereg megye okl. = *Neumann Tibor*: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Nyíregyháza 2006.
- Neumann T.: Székesfehérvár = *Neumann Tibor*: Források Székesfehérvár középkori kiváltságainak történetéhez. In: Zsoldos Attila–Neumann Tibor: Székesfehérvár középkori kiváltságai. Székesfehérvár 2010. 43–122.
- Nyitrai kpt. = *Vagner József*: Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez. Nyitra 1896.
- ÓMO = Ó-magyar olvasókönyv. Összeállította: Jakubovich Emil, Pais Dezső. Pécs 1929.

- Ortway T.*: Magyarország régi vízrajza = *Ortway Tivadar*: Magyarország régi vízrajza a XIII-ik század végéig. I–II. Budapest 1882.
- Ortway, T.*: Stadt Preßburg II/1. = *Ortway, Theodor*: Geschichte der Stadt Preßburg. II/1. Preßburg 1895.
- Oszvald F.*: Adatok a premontreiek = *Oszvald Ferenc*: Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez. Művészettörténeti Értesítő 6. (1957) 231–254.
- ÖW VIII. = Österreichische Weisthümer VIII. Niederösterreichische Weisthümer. 2. Das Viertel ob und unter dem Mannhartsberge. Wien 1896.
- Pach Zs. P.*: „A harmincadvám eredete” = *Pach Zsigmond Pál*: „A harmincadvám eredete”. Budapest 1990.
- Pach Zs. P.*: Huszad = *Pach Zsigmond Pál*: Hogyan lett a harmincadból huszad? Történelmi Szemle 37. (1995) 257–276.
- Pach Zs. P.*: A harmincadvám az Anjou-korban = *Pach Zsigmond Pál*: A harmincadvám az Anjou-korban és a 14–15. század fordulóján. Történelmi Szemle 41. (1999) 231–276.
- Pach Zs. P.*: Szürkeposztó = *Pach Zsigmond Pál*: Szürkeposztó, szűrposztó, szűr. Fejezetek a magyarországi szövőipar korai történetéből. Budapest 2003.
- Pais D.*: Cotoyd = *Pais Dezső*: Cotoyd. (Egy XI. századi tiszai átkelő nevéhez). Magyar Nyelv 56. (1960) 11–112.
- Pauler Gy.*: Anonymus külföldi vonatkozásai = *Pauler Gyula*: Anonymus külföldi vonatkozásai. Századok 17. (1883) 97–116.
- Pauler Gy.*: Magyar nemzet tört. = *Pauler Gyula*: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. I–II. Budapest 1899. [Reprint kiadás Szeged 1984.]
- Periša, D.*: Susrest sa Zagubljenom Poviješću = *Periša, Darko*: Pejo Čošković: Susrest sa Zagubljenom Poviješću. Područje Bosanske Gradiške u razvijenom srednjem vijeku. Recenzija. Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 22. (2005) 199–206.
- Petrik I.*: A Nyulak-szigeti apácamonostor = *Petrik Iván*: A Nyulak-szigeti apácamonostor vámkonfliktusai Budával és Pesttel. URBS. Magyar Várostörténeti Évkönyv III. (2008) 227–248.
- Petróczy* = A Petróczy levéltár középkori oklevelei. Közli: Fekete Nagy Antal. Levéltári Közlemények 1930–1931. 1–13.
- Petrovics I.*: Oklevelek Szeged történetéhez = *Petrovics István*: Oklevelek Szeged történetéhez. Acta Historica 66. (1979) 61–65.
- Piti F.*: Szabolcs megye = *Piti Ferenc*: Szabolcs megye hatóságának oklevelei I. (1284–1386). Szeged–Nyíregyháza, 2004.
- Piti F.*: Vay család lvt. = *Piti Ferenc*: A Vay család berkeszi levéltárának 1342–1382 közötti oklevelei. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve. LII. Nyíregyháza, 2010. 387–606.
- Pleidell A.*: A nyugatra irányuló külkereskedelem = *Pleidell Ambrus*: A nyugatra irányuló magyar külkereskedelem a középkorban. Budapest 1925.
- Pleidell A.*: Magyar várostörténet = *Pleidell Ambrus*: A magyar várostörténet első fejezete. Századok (1934) 1–44., 158–200., 276–313.
- Pór A.*: Az esztergomi vám = *Pór Antal*: Háborúság Esztergom város és az esztergomi káptalan közt a vám miatt. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 11. (1904) 161–205.
- PRT = A pannonthalmi Szent-Benedek-rend története I–XII/B. Szerk. Erdélyi László, Sörös Pongrác. Budapest 1902–1916.
- PMTOE = *Bártfai Szabó László*: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Budapest 1938.
- Pusztai R.*: Mosonmagyaróvár = *Pusztai Rezső*: Mosonmagyaróvár településtörténetének vázlata a római kortól a XV. századig. In: Tanulmányok Mosonmagyaróvár és vidéke történetéhez. Győr 1979. 4–19.

- Püspöki N. P.: Piacok és vásárok = *Püspöki Nagy Péter*: Piacok és vásárok kezdetei Magyarországon 1000–1301. I. Az Árpád-kori vásártartás írott emlékei és azok kritikája az államszervezéstől a tatárjárásig. Budapest 1989.
- RA = Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. *Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*. I–II. Ed.: Szentpétery Imre–Borsa Iván. Budapest 1923–1987.
- Rábik, V.: Trnava = *Rábik, Vladimír*: Trnava. In: *Martin Štefánik–Ján Lukačka* ed.: *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava 2010. 525.
- Rački, F.: Hrvatska prije XII veka = *Rački, Franjo*: Hrvatska prije XII veka glede na zemljišni opseg i narod. *Zemljišni opseg*. Rad JAZU 56. (1881) 63–140.
- Ráczy Gy.: Egerszeg = *Ráczy György*: Egerszeg első említése 1247-ből. In: *Zalaegerszeg évszázadai*. Várostörténeti tanulmányok. Szerk. Kapiller Imre. Zalaegerszeg 1997. 67–97.
- Ráczy Gy.: Ják nemzetiség = *Ráczy György*: A Ják nemzetiség és monostoralapításai. *Vasi Szemle* 2000. 7–26., 159–181.
- RD = Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. *Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica*. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerkesztette Zsoldos Attila. Budapest 2008.
- RDES = *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. I–II. Ed.: Vincent Sedlák. Bratislavae 1980–1987.
- RHMA = *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana*. Ed.: Endlicher, Stephanus Ladislaus. Sangalli 1849.
- Rómer F.: Árpás = *Rómer Flóris*: Árpás, és a mórchidai Szent Jakabról címzett prépostság. In: *Győri történelmi és régészeti füzetek*. 1865. II. 225–239., 358–372.; III. 31–54.; IV. 383–438.
- Romhányi B.: Kolostorok és társaskáptalanok = *Romhányi Beatrix*: Kolostorok és társaskáptalanok a középkorban Magyarországon. Budapest 1997.
- Rusu, A. A.: Wesselényi = *Rusu, Adrian Andrei*: Documentele medievale ale familiei Wesselényi I. *Acta Mvsei Porolissensis* (Zalău). 5. (1981) 311–346.
- Ruzsa K.: Zalavég = *Ruzsa Károly*: Zalavég története. Zalaegerszeg 1994.
- Salamon F.: Budapest története = *Salamon Ferencz*: Budapest története. II–III. Budapest 1885.
- Sasinek, F. V.: Árpád a Uhorsko = *Sasinek, František Vítázoslav*: Árpád a Uhorsko. Hn. 1885.
- Sasinek F.: *Glossarium* = *Sasinek Ferenc*: *Glossarium*. *Történelmi Tár* 16. (1893) 1–32.
- Scheiber S.: Héber kódexmaradványok = *Scheiber Sándor*: Héber kódexmaradványok magyarországi kőtestáblákon. Budapest 1969.
- Schmidtmayer R.: Tata = *Schmidtmayer Richárd*: Tata, egy jelentős mezőváros és polgárai a késő középkorban. *Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei* 17. (2011) 191–222.
- Schwandtner, J.: SRH = *Scriptores Rerum Hungaricarum*. I. Ed.: J. G. Schwandtner. Vindobonae 1746.
- Sill F.: Csütörtök mezőváros = *Sill Ferenc*: Csütörtök mezőváros históriája. 1996.
- Sima L.: Szentcsaba = *Sima László*: Szentcsaba város története. I. Szentcsaba 1914.
- Simon, M.: Supplementum = *Simon, Mathaeo*: Supplementum ad dissertationem historici criticam clar. Georgii Pray de dextra S. Stephani primi hungariae regis cum historia monasterii Sz. Job, ubi olim sacra haec dextra asservabatur. Vacii 1797.
- Sinka I.: Esztergom = *Sinka István*: Esztergom Árpád-kori fő- és székváros. Esztergom Évlapjai 1936.
- Skorka R.: Pozsony Bécs árnyékában = *Skorka Renáta*: Pozsony a bécsi közvetítő kereskedelem árnyékában. In: *Tiszteletkőr*. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk.: Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. Budapest 2012. 301–310.

- Skorka R.*: Bécsi lerakat = *Skorka Renáta*: A bécsi lerakat Magyarországra vezető kiskapui. *Történelmi Szemle* 54. (2012) 1–16.
- Skorka R.*: With a Little Help from the Cousins = *Skorka Renáta*: With a Little Help from the Cousins – Charles I. and the Habsburg Dukes of Austria during the Interregnum. *The Hungarian Historical Review* 2. (2013) 243–260.
- Skorka R.*: Csökkentett vámtarifájú út = *Skorka Renáta*: A csökkentett vámtarifájú út kialakulása I. Károly uralkodása alatt. *Történelmi Szemle*. 55. (2013) 3. 451–470.
- Solymosi L.*: Földesúri járadékok = *Solymosi László*: A földesúri járadékok új rendszere a 13. századi Magyarországon. Budapest 1998.
- Solymosi L.*: Veszprém korai tört. = *Solymosi László*: Veszprém korai történetének néhány kérdése. In: Válaszúton. Pogányság–kereszténység. Kelet–nyugat. Konferencia a X–XI. század kérdéseiről. Veszprém, 2000. május 8–10. Szerk.: Kredics László. Veszprém 2000. 129–157.
- Sólyom J.*: A magyar vámügy = *Sólyom Jenő*: A magyar vámügy fejlődése 1519-ig. Budapest 1933.
- Sopron vm. = Sopron vármegye története. Oklevéltár. I–II. Szerk.: Nagy Imre. Sopron 1889–1891.
- Sopr. Tört. = Sopron szabad királyi város története I/1–II/6. Közli Házi Jenő. Sopron 1921–1943.
- Sörös P.*: A komáromi vámpör = *Sörös Pongrácz*: A komáromi vámpör a XIV. században. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 6. (1899) 478–483.
- Sörös P.*: A komáromi rév és vám = *Sörös Pongrácz*: A komáromi rév és vám 1373-tól 1490-ig. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 7. (1900) 138–141.
- SRH = *Scriptores rerum Hungaricarum*. I–II. Ed.: Szentpétery, Emericus. Budapestini 1937–1938.
- Stadtr. Sillein = *Ilpo Tapani Piirainen*: Das Stadtrechtsbuch von Sillein. Einleitung, Edition und Glossar. Berlin–New York 1972.
- Stadtr. Schemnitz = Das Stadt- und Bergrecht von Banská Štiavnica/Schemnitz. Untersuchungen zum Frühneuhochdeutschen in der Slowakei. Ed. Ilpo Tapani Piirainen. Oulu 1986.
- Steinhübel J.*: Vznik = *Steinhübel, Ján*: Vznik Uhorska a Nitrianske kniežatstvo. *Historický Časopis* 47. (1999) 569–614.
- Steinhübel J.*: Uhorskí Králi a Nitrianske kniežatá = *Steinhübel, Ján*: Uhorskí Králi a Nitrianske kniežatá v rokoch 1046–1077. *Historický Časopis* 49. (2001) 393–414.
- Stessel J.*: Sopron és Mosony = *Stessel József*: Sopron és Mosony vármegye történelmi földrajzához. *Századok* 34. (1900) 10–37.
- Suchý, M.*: Dejiny Levoče = *Suchý, Michal*: Dejiny Levoče I. Košice 1974.
- Surányi B.*: Sopron topográfiája = *Surányi Bálint*: Az Árpád-kori Sopron topográfiájának kérdéséhez. *Történelmi Szemle* 4. (1961) 220–223.
- Šišić, F.*: Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić = *Šišić, Ferdo*: Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350–1416). Zagreb 1902.
- Szabados Gy.*: Egy Imre-kori adomány = *Szabados György*: Egy Imre-kori adomány fennmaradásáról. *Acta Historica* 115. (2001) 3–11.
- Szabó D.*: Dömösi adománylevél = *Szabó Dénes*: A dömösi adománylevél hely- és vízrajza. *Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 85. Budapest 1954.
- Szabó D.*: Két Árpád-kori oklevél = *Szabó Dezső*: Két Árpád-kori oklevél. *Századok* 40. (1906) 620–634.
- Szabó G. F.*: A hét napjai = *Szabó G. Ferenc*: A hét napjai a helységnevekben. *Névtani Értesítő* 16. (1994) 51–55.

- Szabó G. F.: A vásározás emlékei = *Szabó G. Ferenc: A vásározás emlékei középkori helységneveinkben.* Nyíregyháza 1998.
- Szabó G. F.: Vámos jelző a helységnevekben = *Szabó G. Ferenc: A Vámos- jelző középkori helységneveinkben.* Magyar Nyelvjárások 35. (1998) 133–144.
- Szabó G. F.: Átkelőhelyek a helységnevekben = *Szabó G. Ferenc: Idegen nyelvi hatások a vízi átkelőhelyek motiválta helységnevekben.* Névtani Értesítő 21. (1999) 42–49.
- Szabó G. F.: A vám a helységnevekben = *Szabó G. Ferenc: A vám a középkori helységnevekben.* Magyar Nyelvjárások 36. (1999) 59–65.
- Szabó G. F.: Vásáros jelző = *Szabó G. Ferenc: A Vásáros jelző középkori helységneveinkben.* Magyar Nyelv 96. (2000) 345–351.
- Szakály F.: Mezőváros és reformáció = *Szakály Ferenc: Mezőváros és reformáció. Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez.* Budapest 1995.
- Szamota I.: Oklevél-szótár = Pótlék a magyar nyelvtörténeti szótárhoz. Magyar oklevél-szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye. Legnagyobb részüket gyűjtötte Szamota István. Szerk.: Zolnai Gyula. Budapest 1902–1906.
- Szávay Gy.: Győr = *Szávay Gyula: Győr. Monográfia a város jelenkoráról a történeti idők érintésével.* Győr 1896.
- Széchenyi család tört. = *Bártfai Szabó László: A Sárvár-Felsővidéki gróf Széchenyi család története I.* 1911.
- Szeged tört. IV. = *Reizner János: Szeged története IV.* 1900.
- Székely Gy.: Posztófajták = *Székely György: Posztófajták a német és nyugati szláv területekről a középkori Magyarországon.* Századok 109. (1975) 765–795.
- Székely Gy.: Településtörténet = *Székely György: Településtörténet és nyelvtörténet. A XII. századi magyar nyelvhatár kérdéséhez.* In: Mályusz Elemér emlékkönyv. Szerk.: H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc. Budapest 1984. 311–339.
- Székely oklt. = *Székely oklevéltár I–VII.* Szerk. Szabó Károly, Szádeczky Lajos. Kolozsvár 1872–1898.
- Szentgyörgyi R.: Ecli szórványról = *Szentgyörgyi Rudolf: A Tihanyi alapítólevél ecli szórványáról.* Magyar Nyelv 105. (2009) 216–219.
- Szentgyörgyi R.: Terminológiai széljegyzet = *Szentgyörgyi Rudolf: Terminológiai széljegyzet a Tihanyi alapítólevél kétnyelvű helymeghatározásaihoz.* Magyar Nyelv 105. (2009) 62–68.
- Szentpétery I.: A borsmonostori apátság = *Szentpétery Imre: A borsmonostori apátság árpád-kori oklevelei.* Budapest 1916.
- Szentpétery I.: Topuszkói apátság oklevelei = *Szentpétery Imre: II. Endre oklevelei a topuszkói apátság számára.* In: Emlékkönyv Fejérpataky László életének hatvanadik évfordulója ünnepére. Szerk.: Szentpétery Imre. Budapest 1917. 326–354.
- Szeremlei S.: Hód-Mező-Vásárhely = *Szeremlei Samu: Hód-Mező-Vásárhely története. II. Az ököljog kora. I. Istvántól–a mohácsi vészig. Hódmezővásárhely 1901.*
- SzIM = Szent Istvántól Mohácsig. Források a középkori Magyarországról. Összeállította: Blazovich László, Kristó Gyula, Makk Ferenc. A bevezetőt írta és a kötetet szerkesztette: Blazovich László. Szeged 1994.
- Sztáray = A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára I–II. Kiadja gróf Sztáray Antal. Szerk. Nagy Gyula. Budapest 1887–1889.
- Szűcs J.: A gabona árforradalma = *Szűcs Jenő: A gabona árforradalma a 13. században. Történelmi Szemle 27. (1984) 5–33.*
- Szűcs J.: Az utolsó Árpádok = *Szűcs Jenő: Az utolsó Árpádok.* Budapest 1993.
- Szűcs J.: Sárospatak = *Szűcs Jenő: Sárospatak kezdetei és a pataki erdőuralom. Történelmi Szemle 35. (1993) 1–57.*

- Takács K.*: Néhány észrevétel = *Takács Károly*: Néhány észrevétel Györffy György Árpád-kori történeti földrajzának legújabb kötetéhez. *Aetas* (1999) 3. 123–131.
- Takács, S.*: Vámrendszer = *Takács Sándor*: A magyar vámrendszer az Árpádok és Anjouk alatt. A székesfehérvári községi felsőbb leányiskola értesítője. Székesfehérvár 1907. 1–34.
- Teke Zs.*: Velencei–magyar kereskedelmi kapcsolatok = *Teke Zsuzsa*: Velencei–magyar kereskedelmi kapcsolatok a XIII–XV. században. Budapest 1979.
- Telegdiék pere = *Blazovich László–Géczi Lajos*: A Telegdiék pere 1568–1572. Szeged 1995.
- Temes I. = Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez I. 1183–1430. Szerk. Ortway Tivadar. Pozsony 1896.
- TESz = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I–III. Főszerk.: Benkő Loránd. Budapest 1967–1976.
- Thallóczy L.*: Árpádházi Jolán = *Thallóczy Lajos*: Árpádházi Jolán Aragón királynője (Egy oklevélmelléklettel). Századok 31. (1897) 221–224.
- Theiner Mon. Hung. = Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta, collecta ac serie chronologica disposita ab Augustino Theiner. I. Romae 1859.
- Tímár Gy.*: Tolnavár = *Tímár György*: Tolnavár Mohács előtt. In: Tolna mezőváros monográfiája. Szerk.: Glósz József, V. Kápolnás Mária. Tolna, 1992. 39–90.
- Tímár P.*: Szerdahelyiek I. = *Tímár Péter*: A Szerdahelyiek Somogy megyei birtokai. I. rész: Szerdahely. Somogy Megye Múltjából 1996. 69–91.
- Tkalčić, J.*: Mon. I. = Monumenta historica episcopatus Zagrabienensis. I. Edidit: Joannes Bapt. Tkalčić. Zagrabiae 1873.
- Tomaschek, J. A.*: Deutsches Recht = *Johann Adolf Tomaschek*: Deutsches Recht in Oesterreich im dreizehnten Jahrhundert: auf Grundlage des Stadtrechtes von Igla. Wien 1859.
- Tóth E.*: Via imperatoris = *Tóth Endre*: Via imperatoris (1217). In: „Quasi liber et pictura” Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára. Budapest 2004. 575–580.
- Tóth I. Gy.*: Körmend alapítása = *Tóth István György*: Körmend alapítása. A város alaprajza a 17. században. Századok 113. (1979) 643–658.
- Tóth K.*: Palásthy család = *Tóth Krisztina*: A Palásthy család levéltára. 1256–1847. Esztergom 2001.
- Tóth M.*: Buzád-nemzetségbeli Csák = *Tóth Melinda*: Buzád-nemzetségbeli Csák soproni ispán (1246–1254) Soproni Szemle 30. (1976) 194–210.
- C. *Tóth N.*: Egy hatalmaskodás = *C. Tóth Norbert*: Egy hatalmaskodás lezárása az Árpád-korban. Levéltári Szemle 50. (2000) 4. 31–38.
- C. *Tóth N.*: A Győr-nemzetség = *C. Tóth Norbert*: A Győr-nemzetség az Árpád-korban. In: *Analecta Mediaevalia I. Tanulmányok a középkorról*. Szerk.: Neumann Tibor. Budapest 2001. 53–72.
- C. *Tóth N.*: Szabolcs m. hat. okl. II. = *C. Tóth Norbert*: Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. (1387–1526). Budapest-Nyíregyháza, 2003.
- C. *Tóth N.*: Leleszi Statutoriae = *C. Tóth Norbert*: A leleszi konvent Statutoriae sorozatának 1387–1410 közötti oklevelei: pótlás a Zsigmondkori oklevéltár I–II. köteteihez. Nyíregyháza 2006.
- Tringli I.*: Pest megye = *Tringli István*: Pest megye a késő középkorban. In: Pest megye monográfiája. I/2. Szerk.: Zsoldos Attila. Budapest 2001. 75–194.
- Tringli I.*: Perényi = A Perényi család levéltára 1222–1526. Közéteszi: Tringli István. Budapest 2008.
- Tringli I.*: Vásártér és vásári jog = *Tringli István*: Vásártér és vásári jog a középkori Magyarországon. Századok 144. (2010) 1291–1344.
- Thuroczy, J.*: Chronica Hungarorum = *Johannes de Thurocz*: Chronica Hungarorum. Textus. Ed.: Elisabeth Galantai, Julius Kristó. Budapest 1985.

- UB = Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg I–IV. Bearbeitet von Hans Wagner, Irmtraut Linddeck-Pozza. Wien–Graz–Köln 1955–1985.
- UCSH = *Johann Nepomuk Weis*: Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz im Wiener Walde. I. Wien 1858.
- UGDS = Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I–VII. Bearb. Von Franz Zimmermann, Carl Werner, Gustav Gündisch. Hermannstadt–Köln–Wien–Bucureşti 1892–1991.
- UGS I. = Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens I. Bearb. G[eorg] D[aniel] Teutsch, F[riedrich] Firnhaber. (Österreichische Geschichtsquellen. Abt. 2. Bd. 15.) Wien 1857.
- Vác E.: Nógrád vára = *Vác Elemér*: Nógrád vára történetéhez. In: Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére. Szerk.: Bakács István János, Baráth Tibor. Budapest 1937. 590–606.
- Valter I.: Pásztó = *Valter Ilona*: Pásztó, a középkori mezőváros. Nógrád megyei múzeumok évkönyve 21. (1975) 53–63.
- Valter I.: Téglatemplomok = *Valter Ilona*: Árpád-kori téglatemplomok Nyugat-Dunántúlon. Budapest 2004.
- Vándor L.: Zalakaros = *Vándor László*: Zalakaros és környékének története az ősidőktől a török kor végéig. In: Zalakaros. Szerk.: Halász Imre. Zalakaros 2000. 77–99.
- Varga F.: Szeged története = *Varga Ferenc*: Szeged város története. I. A legrégebbi időktől a török foglalásig. Szeged 1877.
- Vár. Reg. = Regestrum Varadinense examinum ferri candentis ordine chronologico digestum, descripta effigie editionis anno 1550 illustratum. Ed.: Karácsonyi, Joannis, Borovszky, Samuelis. Budapestini 1903.
- Varsik, B.: Osídlenie Košickej = *Varsik, Branislav*: Osídlenie Košickej kotliny I–III. Bratislava 1964–1977.
- Vat. I/1. = Monumenta Vaticana historiam regni hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár. I/1. Budapestini 2000.
- Végh A.: Buda helyrajza = *Végh András*: Buda város középkori helyrajza I. (Monumenta Historica Budapestinensia XV.) Budapest 2006.
- Veszpr. Reg. = Veszprémi regeszták. (1301–1387) Összeállította: Kumorovitz L. Bernát. Budapest 1953.
- Veszprémy L.: Anonymus = Anonymus A magyarok cselekedetei. Kézai Simon A magyarok cselekedetei. Ford. Anonymus művét Veszprémy László, Kézai Simonét Bollók János. Az utószót és a jegyzeteket Veszprémy László írta. Budapest 1999.
- Veszprémy L.–Silagi G.: „Gesta Hungarorum” = Die „Gesta Hungarorum” des anonymen Notars. Die älteste Darstellung der ungarischen Geschichte. Unter Mitarbeit von László Veszprémy herausgeben von Gabriel Silagi. Sigmaringen 1991.
- Villányi Sz.: Győr megye = *Villányi Szaniszló*: Győr megye és város anyagi műveltségtörténete. Győr 1881.
- VMMS I. = Výsady miest a mestečiek na Slovensku I. 1238–1350. Ed. Lubomir Juck. Bratislava 1984.
- VVO = Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárból (1002–1523). Összeállította: Gutheil Jenő. Kiadásra előkészítette: Kredics László. Veszprém 2007.
- VVOP = Veszprém város okmánytára. Pótkötet. (1000–1526). Összeállította: Érszegi Géza, Solymosi László. Veszprém 2010.
- Wadle, E.: Mittelalterliches Zoll- und Münzrecht = *Wadle, Elmar*: Mittelalterliches Zoll- und Münzrecht im Spiegel der Confoederatio cum principibus ecclesiasticis. Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte 21. (1971) 187–224.

- Wass cs. It. = A Wass család cegei levéltára. Valentiny Antal oklevélkivonatait felhasználva bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel közlésezi W. Kovács András. Kolozsvár 2006.
- Weisz B.: A győri vám = *Weisz Boglárka: A győri vám Árpád-kori története*. In: Középkortörténeti tanulmányok. Szerk.: Weisz Boglárka. Szeged 2003. 227–236.
- Weisz B.: Árpád-kori vásártartás = *Weisz Boglárka: Vásártartás az Árpád-korban*. Századok 141. (2007) 879–942.
- Weisz B.: Bányászati privilégiumok = *Weisz Boglárka: A nemesérbányászathoz kötődő privilégiumok az Árpád- és az Anjou-korban*. Történelmi Szemle 50. (2008) 2. 141–161.
- Weisz B.: Harmincad = *Weisz Boglárka: Az Árpád-kori harmincadvám. Erősségénél fogva várépítésre való: Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Szerk.: Juan Cabello. C. Tóth Norbert, Nyíregyháza 2011. pp. 267–278.
- Weisz B.: Vásárok és lerakatok = *Weisz Boglárka: Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban*. Budapest 2012.
- Weisz B.: II. András jövedelmei = *Weisz Boglárka: II. András jövedelmei: régi és új elemek*. In: *II. András és Székesfehérvár*. Szerk.: Kerny Terézia, Smohay András. Székesfehérvár 2012. 49–80.
- Weisz B.: Szatmári kamara = *Weisz Boglárka: A szatmári kamara története a 14. század közepéig*. In: Az ecsedi Báthoriak a XV–XVI. században. Szerk. Szabó Sarolta–C. Tóth Norbert. (Báthori István Múzeum Kiadványai 34.) Nyírbátor, 2012. 73–92.
- Weisz B.: A nagyszombatiak kiváltságlevele = *Weisz Boglárka: Egy hamis oklevél nyomában. A nagyszombatiak 1267. évi kiváltságlevele*. In: Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk.: Mikó Gábor, Péterfi Benke, Vadas András. Budapest 2012. 271–276.
- Wenzel, G.: Nyitra vm. vámhelyei = *Wenzel Gusztáv: Nyitra vármegyének XV. századbeli vámhelyei*. Tanulmány hazánk közlekedési viszonyainak történetéhez. Értekezések a történeti tudományok köréből. II/II. 1872.
- Wertner M.: Negyedik Béla = *Wertner Mór: Negyedik Béla király története okirati kútfők nyomán*. Temesvár 1893.
- Wertner M.: Lőrinc erdélyi vajda = *Wertner Mór: Két Lőrincz nevű erdélyi vajda*. Erdélyi Múzeum 11. (1894) 498–502.
- Wertner M.: Bána = *Wertner Mór: Újabb nemzetségi kutatások. Első közlemény*. Turul 22. (1904) 26–35.
- Wertner M.: Eddeiek = *Wertner Mór: Az első Eddeiek*. Turul 22. (1904) 82–85.
- Wertner M.: Kiadatlan okl. I. = *Wertner Mór: Kiadatlan oklevelek. Első közlemény*. Történelmi Tár 1908. 378–400.
- Wertner M.: A turóczi monostor = *Wertner Mór: A turóczi monostor 1252. évi alapítólevele hamisítvány*. Századok 46. (1912) 598–604.
- Závodszy L.: Törvények = *Závodszy Levente: A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai*. Budapest 1904.
- Zichy = A zichi és vasonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I–XI. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső, Kammerer Ernő, Döry Ferenc. Pest–Budapest 1871–1915.
- ZO = Zala vármegye története. Oklevéltár. I–II. Szerk. Nagy Imre, Véghely Dezső, Nagy Gyula. Budapest 1886–1890.
- Zolnay L.: Esztergom = *Dercsényi Dezső–Zolnay László: Esztergom*. Budapest 1956.
- Zolnay L.: István ifjabb király számadása = *Zolnay László: István ifjabb király számadása 1264-ből*. Budapest Régiségei XXI. (1964) 79–114.
- ZsO = Zsigmondkori oklevéltár. I–XII. Szerk.: Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint. Budapest 1951–2013.

- Zsoldos A.: Péter és Gurka = Zsoldos Attila: Péter és Gurka (Gurcu) ispán nemzetsége. Történelmi Szemle 37. (1995) 345–351.*
- Zsoldos A.: Téténytől a Hód-tóig = Zsoldos Attila: Téténytől a Hód-tóig. (Az 1279 és 1282 közötti évek politikatörténetének vázlata) Történelmi Szemle 39. (1997) 69–98.*
- Zsoldos A.: Pest megye = Zsoldos Attila: Pest megye az Árpád-korban. In: Pest megye monográfiája. I/2. A honfoglalástól 1696-ig. Szerk.: Zsoldos Attila. Budapest 2001. 31–73.*
- Zsoldos A.: Az ifjabb király országa = Zsoldos Attila: Az ifjabb király országa. Századok 139. (2005) 231–260.*
- Zsoldos A.: Árpádok és asszonyaik = Zsoldos Attila: Árpádok és asszonyaik. Budapest 2005.*
- Zsoldos A.: Családi ügy = Zsoldos Attila: Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években. Budapest 2007.*
- Zsoldos A.: Fehérvári vásár = Zsoldos Attila: Fehérvár vásárai az Árpád-korban. In: Pénztörténet – Gazdaságtörténet. Tanulmányok Búza János 70. születésnapjára. Szerk.: Besenyei József, Draskóczy István. Budapest–Miskolc 2009. 373–380.*
- Zsoldos A.: IV. László és a Kállaiak ősei = Zsoldos Attila: IV. László és a Kállaiak ősei. In: A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve XLII. Főszerk. Németh Péter, szerk. Almássy Katalin, Istvánovics Eszter. Nyíregyháza 2000. 77–87.*
- Zsoldos A.: A fehérváriak szabadságai = Zsoldos Attila: A fehérváriak szabadságai. In: Zsoldos Attila–Neumann Tibor: Székesfehérvár középkori kiváltságai. Székesfehérvár 2010. 9–42.*
- Zsoldos A.: Archontológia = Zsoldos Attila: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Budapest 2011.*

4. FÖLDRAJZI- ÉS SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

Földrajzi nevek A főszövegben és a lábjegyzetekben előforduló összes földrajzi név, legyen az ország, tájegység, település, víz neve, megtalálható a mutatóban, a megyék nevei azonban csak akkor, ha önállóan, s nem egy település meghatározását segítve, egy település neve után, zárójelben szerepelnek. Zárójelben *dőlt betű*vel az idézett forrásokban előforduló névalakokat adjuk meg. Ha az egyes névváltozatok vagy latin névalakok között jelentős eltérés mutatkozik (mint például *Seg* ~ *Bánd*), akkor mindkét alak szerepel a mutatóban. A helynév (és variánsai) után az a megye vagy ország szerepel, amelybe az a vizsgált korszakban tartozott; ezt követően a település mai neve szerepel – amennyiben az eltér középkori nevéől –, majd az a mai magyarországi megye vagy az az ország, melyhez a helység jelenleg tartozik, amennyiben változás történt a középkorhoz képest. Azonos helynevek esetében a középkori megyék ábécérendje határozza meg a sorrendet. A folyók, patakok neve (és annak variánsai) után zárójelben a víznév mai neve olvasható. A vastaggal szedett oldalszámok a település adattári helyét jelzik.

Személynevek A főszövegben és a lábjegyzetekben előforduló összes személynevet tartalmazza, a modern történetírók neveit is. A név után zárójelben történik utalás a nemzetség és – ahol szerepel – az apa nevére. Azonos személynevek esetében a mutató először azokat sorolja fel, akik nemzetséghez köthetők, majd azokat, akiknek csak az apja neve ismert, azután akiknek csak a tisztségét tudjuk, végül azokat, akik nem azonosíthatók. Az egyes csoportokon belül az azonosítást segítő elemek ábécérendje érvényesül. Az önállóan (nem egy személy nevének részeként) említett nemzetségneveket is tartalmazza a mutató. Az uralkodók és a főpapok esetében a mutató tartalmazza az uralkodás, illetve a méltóságviselés dátumát.

A mutatóban alkalmazott rövidítések

cs. = család

fn. = földrajzi név

hn. = helynév

m. = megye

nb. = nembéli

r. = rokonság

szn. = személynév

A, Á

Aba (Aba nb., Aba fia) 25, 169
 Aba (Karachin fia) 187
 Aba Amadé lásd Amadé (Aba nb.)
 Aba nem 179
 Abád (Arad m., ma Arad területén, Románia) 293
 Abád (*Abad*; Heves m., ma Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 13, 24, 25, 26, **48–50**, 239, 275, 295
 Abajdóc (Upori) 413
 Abaúj megye **50**
 Abaújvár (Abaúj m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 220
 Abda (Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 9, **50–51**, 223, 450
 Abony (Csanád m., ma Pecica [Pécska] határában, Románia) **51**
 Abony (Esztergom m.) lásd Szentkirály (Esztergom m.)
 Abony (Pozsony m) lásd Felabony (Pozsony m.)
 Ábrahám (Hontpázmány nb., Ábrahám fia) 95, 110, 117
 Ábrahám (Káta nb., Panyit fia) 230, 231, 274, 290
 Ábrahám (Rátót nb., Miske fia) 418
 Ábrahám lásd Vörös Ábrahám
 Ács (Komárom m., ma Komárom-Esztergom m.) 425
 Adács (Heves m.) **51**
 Ádánd (Somogy m.) 210
 Adorjánfalva (Pozsega m., ma Šeovci, Horvátország) **51**
 Ágnes magyar királyné (III. András felesége) 319, 387
 Ágnes (Gutkeled nb. Kozma lánya) 304
 Ágoston zágrábi püspök (1303–1322) 96, 102, 123, 130, 351
 Agya comes 186
 Agyatelke (*Agya teluke*) fn. 186
Aign lásd Felhévíz (Pilis m.)
 Ajtony 23, 34, 263
 Akjel (Bihar m., helye ismeretlen) **52**, 85, 86
 Ákos (Ákos nb., Mikcs fia) 292
 Ákos nem 418
 Aladár (Gutkeled nb., Mihály fia) 303, 304
 Alba (Bihar m., helye ismeretlen) 285
 Albert magyar király (Habsburg-dinasztia; 1437–1439) 255

I. Albert osztrák herceg (Habsburg-ház; 1282–1308) 19, 46, 211, 319, 387
 II. Albert osztrák herceg (Habsburg-ház; 1330–1358) 343
 Albert (Hontpázmány nb., Szalóc fia) 137, 441
 Albert (Miklós fia) 282
 Albert esztergomi várnagy 139, 213
 Albert jászói prépost 205
 Albert Stadekke 387
 Albrecht 28, 257, 345
 Algerece lásd Gerece (Ung m.)
 Aljeszenő lásd Jeszenő (Ung m.)
 Allhau (Vas m., ma Markt Allhau, Ausztria) 227
 Allúc (*Olluch*; Zemplén m., ma Tiszaalúc, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 126, 260
 lásd még Lúc (Zemplén m.)
 Alma folyó 70, 322
 Almás (Hont m., ma Jablonožce [Hontalmás] része, Szlovákia) 13, **52**
 Almás (Szepes m., ma Jablonov [Szepesalmás], Szlovákia) **52–53**
 Almás-patak 334
 Almegyer (*Olmejer*) lásd Megyer (Pest/Pilis m.)
 Alpár (Csongrád m., ma Tiszaalpár, Bács-Kiskun m.) **53**
 Alpoklosi (Heves m., ma Tiszanána vidékén) 275
 Alsóberekcső (Közép-Szolnok m., ma Bärsäu de Jos, Románia) 160
 Alsógradiska (ma Bosanska Gradiška, Bosznia-Hercegovina) **53**
 Alsóhutka lásd Hutka (Abaúj m.)
 Alsómonoszló (Körös m., ma Moslavina vidékén, Horvátország) **54**
 Alsórakamaz lásd Rakamaz (Szabolcs m.)
 Alsóipék (Hont m., ma Šipice, Szlovákia) 306
 Alsószeli (Dolné Saliby, Szlovákia) 360
 Alsószerdahely (Dolná Streda, Szlovákia) 375
 lásd még Szerdahely (Pozsony m.)
 Alsózéla (Dolné Zelenice, Szlovákia) 360
 Alsótamási lásd Tamási (Szepes m.)
 Alsózsuk lásd Zsuk (Kolozs m.)
 Alszeg (Baranya m., ma Pécsvárad területén) 300, 301
 lásd még Pécsvárad (Baranya m.)
 Alszeged lásd Szeged (Csongrád m.)

- Amadé (Aba nb.) 19, 179, 204, 219, 337
 Amadé (Gutkeled nb., Amadé fia) 390
 Amadé (Pok nb.) győri püspök (1254–1267) 324
 Alvelnök lásd Velnök (Csanád m.)
 Alvinc (Fehér m., ma Vințu de Jos, Románia) 37, 54, 185, 224, 448
 Alzsolca (Borsod m., ma Alsózsolca, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 55, 459
 Amak (Somogy m., ma Kaposvár környékén) 55
 I. András magyar király (1046–1060) 21, 134, 264, 339, 400, 401, 432
 II. András magyar király (1205–1235) 11, 16, 18, 25, 28, 30, 46, 54, 57, 63, 67, 77, 87, 90, 112, 116, 118, 119, 130, 132, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 157, 166, 171, 172, 174, 177, 181, 200, 212, 221, 223, 244, 250, 251, 252, 262, 265, 266, 267, 277, 284, 293, 297, 300, 302, 310, 313, 314, 320, 328, 329, 336, 342, 345, 354, 355, 364, 365, 369, 378, 379, 383, 389, 390, 391, 392, 394, 400, 401, 408, 410, 412, 416, 417, 418, 422, 438
 III. András magyar király (1290–1301) 11, 19, 21, 33, 45, 46, 48, 50, 53, 56, 57, 64, 70, 78, 83, 97, 98, 99, 100, 101, 105, 120, 121, 123, 124, 134, 137, 139, 140, 142, 150, 160, 161, 167, 168, 169, 175, 184, 191, 208, 211, 221, 229, 232, 233, 254, 255, 258, 265, 266, 267, 275, 276, 279, 288, 290, 292, 293, 297, 303, 307, 308, 309, 311, 316, 317, 318, 319, 323, 328, 333, 343, 344, 351, 358, 359, 365, 368, 370, 371, 372, 379, 387, 400, 402, 411, 412, 424, 426, 428, 431, 434, 435, 437, 440
 András (Bőcsi, Dénes fia) 242
 András (Cseklészi, Vörös Ábrahám fia) 110
 András (Diódi) 403
 András (Diódi, András fia) 403
 András (Gutkeled nb.) 323
 András (Gutkeled nb., János fia) 303, 304
 András (Héder nb., Gergely fia) 31, 211, 344
 András (Hermán nb., Hídvégi, András fia) 196
 András (Hermán nb., Hídvégi, Endre fia) 196
 András (Hermán nb., László fia) 347
 András (Igmánd nb.) 65, 87
 András (Igmánd nb., Miklós fia) 65
 András (Kaplyon nb., István fia) 172, 173
 András (Kaplyon nb., Jakó fia) 172, 173
 András (Kaplyon nb., Mihály fia) 173
 András (Koppány nb., Oltomán fia) 134, 419
 András (Monoszló nb.) 389
 András (Nádasd nb., Csapó fia) 390
 András (Szalók nb., Domokos fia) 349
 András (Szügyi, Miklós fia) 204
 András (Tapolcsányi, Hazlow fia) 62
 András (Zoárd nb., István fia) 170
 András (Iván fia) 293, 420
 András (Miklós fia) 75
 András egri püspök (1275–1305) 131, 380, 381
 András 374 lásd még Batori András, Kőszegi András, Nyéki Chepe András
 András 378
 Andronicus veszprémi prépost 121
 Andronik (Vámosi, Pandúr fia) 419
 Anna királyné (III. Béla felesége) 28, 441
 Anna (Geregye nb. Pál lánya) 274
 Anna (Pok nb. Móric lánya) 200
 Anna (Semsei Tamás felesége) 349
 Anonymus 48, 53, 95, 129, 173, 179, 214, 248, 259, 265, 288, 353, 358, 397
 Ansbertus 228
 Anya (Tolna m., ma Janyapuszta) 264
 Anya(vár) (Tolna m., ma Sióagárdtól északra) 264
 Anych (Borsa nb. Beke felesége) 285
 Apácavásárhely (*Apachauassarhel*, *Appachauassarhel*) lásd Vásárhely (Veszprém m.)
 Apácavásársomlyó (*Apachauasarsomplya*) lásd Vásárhely (Veszprém m.)
Apakere fn. 332
 Apáthida (*Apathida*, *Apathyda*, *pons Abbatis*; Kolozs m., ma Apahida, Románia) 55–56
 Apáti (Tolna m., ma Szedrestől délre) 264
 Apáti (Zala m., ma Muraszemenye vidékén) 56
 Apátközhida (*Apatkuzhyda*) fn. 265
 Apátrévi (*Apathrevy*) fn. 187
 Aphida folyó (*Ophyda*) 64
 Aphida sziget (*Ophida*) 64 lásd még Balony (Győr m.)
 Apor (Gutkeled nb., Mikse fia) 120
 Apos (Bodrog m., ma Apatintól délre, Szerbia) 390
 Apostag (Fejér m., ma Kisapostag) 56
 Arács (Zemplén m., ma Rakovec nad Ondavou [Rákóc] határában, Szlovákia) 56

Arad (Arad m., ma Arad, Románia) 57, 64, 223, 293, 373
 Aranka folyó lásd Harangod folyó
 Aranyán lásd Bessenyő (Bodrog m.)
 Aranylábúbács lásd Várad (Bács m.)
 Aranyos folyó 57, 185, 193, 402
 Aranyos (Komárom m., ma Zlatná na Ostrove [Csallóközaranyos], Szlovákia) 166
 Aranyos (Külső-Szolnok m., ma Cheud [Kőd] területén, Románia) 57, 450
 Aranyos (Szepes m., ma Spišské Podhradie területén, Szlovákia) 287
 Aranyos (Torda m.) 14, 37, 57–58, 193 lásd még Aranyosvinc (Torda m.)
 Aranyosvinc (Torda m., ma Unirea, Románia) 57–58, 447 lásd még Aranyos (Torda m.)
 Ardó (Ugocsa m., ma Csornotisziv [Feketeardó], Ukrajna) 228
 Ardó (Ugocsa m., ma Pidvinohragyiv [Szőlősvégárdó], Ukrajna) 122, 158, 392
 Árkus (Szabolcs m., ma Tiszacsegétől délre, Hajdú-Bihar m.) 109
 Arnold (Hahót nb.) 202, 244
 Arnold kassai bíró 128
 Arnótfalva (Szepes m., ma Arnutovce, Szlovákia) 58
 Áros (Pozsony m., ma Štrvrtok na Ostrove [Csallóközcsütörtök] vidékén, Szlovákia) 117, 321
 Árpád fejedelem 173, 259, 288
 Árpás (*Arpas*; Győr m., ma Kis-Árpás puszta Mórchida mellett, Győr-Moson-Sopron m.) 58, 271, 272
 Árpás-patak 58
 Ascherik/Anasztáz esztergomi érsek (1007–1030 k.) 150, 180
 Aserik-Bruckja (*Ascherichesbrugge*) fn. 180
 Asszonyvására (*Forum Reginae*; Bihar m., ma Tîrgușor, Románia) 59, 85, 86
 Asszonyvására (*Asonuasara*; Fejér m., ma Sárkeresztúr területén) 59
 Aszuág (Baranya m., ma Donji Miholjac [Alsómiholjac] vidékén, Horvátország) 59
 Aszúpatak (*Osyupotok*; ma Szuha-patak) 247
 Atya (Bereg m., ma Vámosatya, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 59–60
 Atya (Valkó m., ma Šarengard [Szárvár], Horvátország) 60

Atyócs (Mikó fia) 195
 Atyusz (Atyusz nb.) 65
 Atyusz (Buzád nb.) 390
 Ausztia (*Austria*) 14, 19, 35, 182, 211, 291, 318, 342, 343, 387
 Ayza comes 121

B

Baach lásd Bát (Hont m.)
Baas szn. 282
 Baba fn. 129, 283
 Babaréve (*Babariui*; Valkó m., ma Brodjanci, Horvátország) 60
 Bábaszék (Zólyom m., ma Babiná, Szlovákia) 60
 Báb-ér patak 194
 Babonicsok 96, 102, 103, 123, 168, 199, 205, 206, 230, 237, 245, 246, 256, 288, 289, 302, 322, 351, 352, 389, 392, 401, 436
 Babonjeg (Babonić) 103, 246
 Bábony (Somogy m., ma Bábonymegyer része) 60–61
 Babót (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 342
 Babót kapu (*Bobeck*) 11, 342, 345 lásd még Sopron (Sopron m.)
 Bács (Bács m., ma Bač, Szerbia) 61
 Bács megye 165, 312, 420
 Bácsa lásd Bátya, Bácsa (Fejér m.)
 Bácsarév (*Basareveu*) fn. 74
 Bácsai (Valkó m., ma Bačinci [Hosszúbács], Szerbia) 61, 457
 Bácsstövisse (*Bachtyuesse*) fn. 404
 Bagonya (Palásti, Ivánka fia) 294
 Bajmóc (Nyitra m., ma Bojnice, Szlovákia) 61–62, 320, 333
 Baka (Pozsony m., ma Baka területén, Szlovákia) 118
 Bakabánya (*Baka, Bakabania, Bakabanya*; Hont m., ma Pukanec, Szlovákia) 62–63, 71
 Baklár (Somogy m., ma Balatonboglár) 63
 Bakolcs-patak 409
 Bakony hegység 121
 Bakonybél, Bél (*Bel*; Veszprém m., ma Bakonybél) 21, 24, 52, 58, 64, 70, 71, 234, 235, 237, 242, 261, 271, 272, 315, 381, 423
 Bakonyhida (*Bokonhyda*) hn. 224
 Baksa (Baksa r., Simon fia) 356
 Baksa (Ják nb., Ábrahám fia) 159
 Baksahida (*Boxahyda*) hn. 132

- Balai Henrik lásd Henrik (Szalók nb., Jakab fia)
- Balasey (Panth fia) 289
- Balaton 63, 94, 162, 166, 231, 400
- Balázs (Bőcsi, Dénes fia) 242
- Balázs (Cseke fia) 290
- Balázs (Orbászi Grubuch fia) 53
- Balázs 366
- Balázsréve (*Balasreue*) rév 366
- Balázsy Ferencz 293
- Bald szn. 393
- Bálint (Cseke fia) 290
- Bálint 432
- Balog (Gömör m., ma Veľký Blh [Vámosbalog], Szlovákia) 64
- Balogsemjén nem 127, 214
- Balogvására (*Baluguasara*) lásd Balog (Gömör m.)
- Balony (Győr m., ma Baloň, Szlovákia) 64, 299
- Balsa (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 223
- Balukpathaka* 371
- Bálványos (Belső-Szolnok m., ma Unguraș, Románia) 64–65, 123, 124
- Bana (Crisius fia) 388
- Bánd (*Band*, *Seg*; Veszprém m.) 65
- Bánhida (*Banhida*, *Pons Bani*, *Pruck Pain*; Komárom m., ma Tatabánya része, Komárom-Esztergom m.) 66, 140
- Banja Luka (Bosznia-Herzegovina) 168
- Bánk bán 26, 409
- Bánréve (*Baanrewy*; Külső-Szolnok m., ma Pusztabánréve, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 66
- Bánréve (*Banriueh*; Tolna m., ma Fadd környékén) 134, 153
- Bán-réve (*Portus Bani*) 275
- Bánya (*Bana*; Nyitra m., ma Banka [Bánka], Szlovákia) 9, 24, 66, 407
- Bánya lásd Selmezbánya (Hont m.)
- Bár (Baranya m., ma Bár) 66
- Baracska (Bars m., ma Bardoňovo [Barsbaracska], Szlovákia) 66
- Baracska (*Barascha*; Bodrog m., ma Nagybaracska, Bács-Kiskun m.) 67
- Báránd (Zala m., ma Esztergályhorvátitól délre) 67
- Baranka (Ugocsa m., ma Vinohragyiv (Nagy-szöllős) környékén, Ukrajna) 67
- Baranya megye 174, 222
- Barbara (Zákányi László özvegye) 261
- Barbarossa Frigyes lásd I. Frigyes
- Barcaság 67–68
- Bárczi Géza 264
- Bárd (Somogy m., ma Bárdudvarnok része) 68
- Barlabás szn. 68
- Barlabáshida (*Barlabashyda*; Zala m., ma Pakod területén) 13, 68
- Barleus (Baracs nb., Farkas fia) 418
- Barnabás (Csanád nb., Barnabás fia) 77, 312, 335, 352
- Barnabás (Csanád nb., Waffa fia) 77, 403
- Barnabás (Geregye nb., Geregye fia) 154
- Bars (*Bors*; Bars m., ma Starý Tekov, Szlovákia) 10, 23, 30, 32, 44, 45, 68–69, 70, 116, 171, 174, 178, 236, 271, 275, 298, 320, 333, 386
- Bars megye 8, 70, 232, 236, 407
- Barta Gábor 32
- Barta János 32
- Bartány (Bodrog m., ma Bački Monostor [Monostorszeg] területén, Szerbia) 279
- Bártfa (*Bardfa*; Sáros m., Bardejov, Szlovákia) 16, 70, 167, 295
- Bás (Mezőpilis nb.) 169
- Basal (Somogy m.) 70
- Báshida (*Baashyda*) híd 282
- Bát (*Baach*, *Baath*, *Forum Reginae*; Hont m., ma Bátovce, Szlovákia) 52, 70–71
- Batiz (Szepes m., ma Batizovce, Szlovákia) 260
- Bátmonostor (Bodrog m., ma Bács-Kiskun m.) 67, 72
- Bátor (*Batur*; Bihar m., ma Batăr [Feketebátor], Románia) 72, 391
- Bátor (Szatmár m., ma Nyírbátor, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 73–74, 230
- Bátori cs. 417
- Bátori András 417
- Bátori György 417
- Bátori István 417
- Bátori László 200
- Bátori Pál 417
- Bátya, Bácsa (Fejér m., ma Bátya, Bács-Kiskun m.) 74
- Battyán (Fejér m., ma Szabadbattyán) 41, 74–75, 163, 367
- Bátyú (Bereg m., ma Batyovo, Ukrajna) 127
- Báza folyó 75, 120, 268

- Bazaköz (Valkó m., ma Sremska Rača [Racsa], Szerbia) 75
- Bazin (Pozsony m., ma Pezinok, Szlovákia) 75–76
- Bázna (Trencsén m., ma Omšenie-től [Nagy-sziklás] északra, Szlovákia) 126
- Béb (*Beeb*; Csanád m., ma Beba Veche [Óboba], Románia) 77
- Bebek Imre (Ákos nb.) 255
- Bécs (ma Wien, Ausztria) 51, 118, 140, 141, 144, 183, 203, 224, 241, 274, 280, 317, 318, 343, 365, 372, 408, 457, 460
- Becse (Bács m., ma Novi Bečej [Törökbecse] területén, Szerbia) 13, 77–78, 104
- Becsei Imre 72
- Becsei Tóttös 72, 295, 333
- Becsei Vesszős 71, 333
- Becskerek (Torontál m., ma Zrenjanin [Nagybecskerek], Szerbia) 364
- Bécsújhely (ma Wiener Neustadt, Ausztria) 343
- Bedre szn. 92
- Been (Zselizi) 443
- Béga folyó 202, 364 lásd még Temes folyó
- Bekcsény (Zala m., ma Becsehely) 78
- Beke (Borsa nb., Tamás fia) 285
- Beke (Lőrinte nb., Lőrinte fia) 65
- Beke szn. 286, 359
- Béke (Pozsony m., ma Mierovo, Szlovákia) 110
- Békés megye 78
- Bekus szn. 136
- I. Béla magyar király (1060–1063) 175, 177
- II. Béla magyar király (1131–1141) 162, 297, 319, 340, 401, 416
- III. Béla magyar király (1172–1196) 17, 28, 32, 53, 77, 88, 117, 133, 136, 137, 138, 139, 182, 215, 270, 279, 282, 283, 293, 297, 300, 319, 339, 355, 357, 383, 389, 406, 407, 408, 441, 442
- IV. Béla herceg 31, 57, 64, 133, 378; magyar király (1235–1270) 11, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 31, 33, 41, 42, 45, 48, 50, 52, 55, 56, 60, 64, 65, 66, 69, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 90, 93, 97, 100, 101, 102, 104, 107, 109, 113, 117, 118, 123, 124, 125, 127, 131, 132, 138, 139, 142, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 159, 160, 164, 165, 166, 170, 172, 175, 178, 183, 189, 192, 195, 203, 205, 206, 209, 212, 216, 217, 218, 226, 229, 233, 234, 238, 241, 242, 243, 254, 255, 256, 258, 259, 276, 279, 280, 282, 287, 290, 291, 294, 296, 298, 301, 305, 306, 309, 310, 311, 313, 314, 315, 316, 319, 323, 324, 328, 330, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 340, 343, 345, 358, 362, 367, 370, 372, 373, 374, 376, 380, 381, 382, 384, 385, 386, 387, 389, 395, 399, 405, 407, 409, 411, 412, 418, 420, 422, 434, 437, 438, 441, 442, 443
- Béla herceg (IV. Béla fia) 242
- Béla (Szepes m., ma Špišská Belá [Szepesbela], Szlovákia) 249
- Béla folyó 249
- Béla (Zala m. ma Belica, Horvátország) 79
- Béla patak 79
- Béla(bánya) (Hont m., ma Banská Belá, Szlovákia) 79
- Bélakút (Szerém m., ma Petrovaradin, Szerbia) 79, 156, 420
- Bélavár (*Belauar*; Somogy m.) 79, 376
- Beled (Osli nb., Beled fia) 189, 372
- Belgrád (Szerbia) 228
- Bélháromkút (Borsod m., ma Bélapátfalva területén, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 21
- Belitzky János 324, 342
- Bellus Ilona 239
- Belmech erdő 82
- Belső-Vámos lásd Vámos (Borsod m.)
- Belszond (*Belzud*) lásd Szond (Bács m.)
- Bellye (Baranya m., Bilje, Horvátország) 136
- Bene szn. 430
- Benedek (Csanád nb., Fülöp fia) 77, 312, 335, 352
- Benedek (Gutkeled nb., András fia) 73
- Benedek (Haraszt nb., Miklós fia) 174
- Benedek (Pinnyei, Imre fia) 424
- Benedek (Szinyei, Merse fia) 410
- Benedek (Tekes r., Bot fia) 172
- Benedek temesvári vámszedő 22, 398
- Benedek váradi püspök (1287–1296) 303
- Benedek 417
- Benedek (Fehér m., ma Benic [Borosbenedek], Románia) 79
- Benke szn. 158
- Benke hídja 158
- Benkő Elek 57
- Bény (Esztergom m., ma Biňa, Szlovákia) 80, 155, 460
- Bény (Pozsony m., ma Biňovce [Binóc], Szlovákia) 12, 46, 80, 87, 105, 155, 203, 460

- Bercel (Szabolcs m., ma Tiszabercel, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **80**
- Bercseföldre (Torna m., ma Tornakápolna mellett, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 109
- Bercsény (Veszprém m., ma Berhida területén) **80–81**
- Bereck (Gutkeled nb., András fia) 73
- Bereg (Bereg m., ma Berehi [Nagybereg], Ukrajna) 31, 314
- Bereg megye **81**, 219, 333
- Beregszász (Bereg m., ma Berehove, Ukrajna) 11, 37, **81**, 448
- Berekszó patak (ma Berszó) 160
- Berettyó folyó 91, 137, 154, 163, 167, 168, 302, 304, 331, 365
- Berkeszt-patak 160 lásd még Hidas-patak
- Berszó patak lásd Berekszó patak
- Bertalan (Tekes r., Bot fia) egri prépost 172
- Bertalan (Vecsei) 336
- Bertalan (Illés fia) 122
- Bertalan (Mihály fia) 436
- Bertalan váradai püspök (1284–1285) 18, 82, 286, 365, 367, 409
- Bertalan veszprémi püspök (1226–1244) 156
- Bertény (*Berthem*; Bihar m., ma Birtin, Románia) 18, 35, 36, **81–82**, 326, 453
- Berzava folyó 268
- Berzék (Zemplén m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **82**
- Berzevici György nyitrai püspök (1429–1437) 152
- Bese hídja 314
- Bese (Polányi) 314
- Besenyő (Csanád m., ma Dudeștii Vechi [Óbesenyő], Románia) **82**
- Bessený (Bodrog m., ma Apatin, Szerbia) **83**
- Beszter (Abaúj m., ma Sady nad Torysou [Izodabeszter] része, Szlovákia) **83**
- Beszterce (*Bezterce*, *Bystrice*, *Byzherzebana*, *Byzturche*; Besztercevidék, ma Bistrița, Románia) 40, **83**
- Besztercebánya (Zólyom m., ma Banská Bystrica, Szlovákia) **83**, 335
- Besztercevidék **83**
- Beucha szn. 262
- Bezdéd (Szabolcs m., ma Tiszabezdéd, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 445
- Bial (Fejér m., ma Szentkirály pusztja) **84**
- Bial (Fejér m., ma Gusztus pusztja) **84**
- Bialsziget **84**
- Bicske (Fejér m.) 29, 35, **84**, 456
- Bicske (Pest m., ma Tápióbicske) **84**
- Bierbrunn (Szepes m., ma Vyborná [Sörkút], Szlovákia) 249
- Bihar (Bihar m., ma Biharia, Románia) 36, **85–86**, 461
- Bihar megye (*Byhor*) 8, 18, 52, 59, 82, 85, **86**, 91, 109, 137, 168, 180, 203, 204, 239, 240, 285, 307, 327, 394, 421, 441
- Bikács (Bikács nb.) 261
- Bikács (*Bikach*, *Bikah*, *Buchak*, *Bychach*; Tolna m.) 264
- Bikád (Tolna m., Kölesdtől délkeletre) 264
- Bikád-hegy 264
- Bikszárd (Pozsony m., ma Buková, Szlovákia) 12, 46, 80, **86–87**, 460
- Bille (Zala m., ma Mindszent pusztja) **87**
- Billege (Veszprém m., ma Tótvázsonytól északra) 65, **87–88**
- Biter (Mikó fia) 195, 209
- Bitva-patak 314
- Bizere (Arad m., ma Cicirtől [Csicsér] délre, Románia) 57, 64, **88**, 133, 283
- Blazovich László 425, 430
- Bobeč* lásd Babót kapu
- Boca, Bocabánya (Liptó m., ma Vyšná Boca [Királyboca], Szlovákia) **88**
- Boca folyó **88**
- Bód (Borsod m., ma Hejőkeresztúr vidékén, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **89**
- Bod (Kolcs r., Kolcs fia) 431
- Boda szn. 48, 295
- Bodak (*Bodok*; Pozsony m., ma Bodíky, Szlovákia) 14, **89**
- Bodo (Bogomér fia) **88**
- Bodok (Nyitra m., ma Dolné Obdokovce, Szlovákia) 213
- Bodol (Zaránd m., ma Șepreuș [Seprős] vidékén, Románia) **89**
- Bodol folyó **89**
- Bodoló (Abaúj m., ma Budulov, Szlovákia) 301
- Bodon (Zoárd nb.) fiai 109, 203
- Bodonya (Sopron m., ma Piringsdorf, Ausztria) 251
- Bodor (Tibold nb.) 311
- Bodrew* fn. 66
- Bodrog (Bodrog m., ma Bački Monoštor [Bácsmonostor], Szerbia) 10, 13, 29, **90**

- Bodrog folyó (*Budrug*; Ondava) 22, 56, 94, 128, 240, 256, 368, 378, 393, 431, 440
- Bodrog megye 214, 440
- Bogács (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 90
- Bogártelke (Kolozs m., ma Băgara [Bogára], Románia) 90
- Bogát (Vas m., ma Szombathely része) 90
- Bogátradvány nem 260
- Bogdány (Abaúj m., ma Bohdanovce, Szlovákia) 171
- Bogdány (Pilis m., ma Dunabogdány, Pest m.) 91, 98
- Bogdása (Baranya m.) 174
- Boglár (Somogy m., ma Balatonboglár) 166
- Bogomér 88
- Bogomér (Bogomér fia) 88
- Bogomér (Szoboszló fia) 209
- Bogonó (Baranya m., Voljevo vidékén, Horvátország) 59
- Bojt (*Bohth*; Bihar m., ma Hajdú-Bihar m.) 91, 167, 168
- Bolcs, Bolshida (*Bolchhyda*, *Bolchyda*; Bihar m., ma Berettyóújfalutól délnyugatra, Hajdú-Bihar m.) 21, 91
- Boldazorma* rév 250
- Boldogasszony (Liptó m., ma Liptovská Sielnicától [Szielnic] délre, Szlovákia) 396
- Boldogasszonyfalva (Krassó m., ma Berzovia [Zsidovin] mellett, Románia) 92
- Boldogasszonyfalva (Liptó m., ma Partizánska Lupčától [Németlipcse] északra, Szlovákia) 255
- Boldva (Borsod m., Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 92
- Boldva (*Boldwa*) folyó 301
- Boleszló budai prépost 366; váci püspök (1193–1212) 32, 69, 157, 190, 350, 383
- Boleszló esztergomi érsek (1321–1328) 254, 255
- Bolondóc (Trencsén m., ma Beckov, Szlovákia) 294
- Bonahidakrassó (*Bonahida Crasso*) lásd Krassó (Baranya m.)
- Bonc szn. 92
- Bonchida (*Bachhyda*, *Bonchhyda*, *Bonchyda*, *Bonzyda*; Doboka m., ma Bonțida [Bonchida], Románia) 92
- VIII. Bonifác pápa (1295–1303) 296, 336
- Borberek (Fehér m., ma Vurpăr, Románia) 54
- Borgyas (Bács m., ma Novi Bečejtől [Törökbecse] délre, Szerbia) 77
- Bori (Bars m., ma Topoľčiankytól [Kistapolcsány] északra, Szlovákia) 232
- Boró (*Borh*; Valkó m., ma Borovo, Horvátország) 93
- Borodnok (*Borodnik*, *Brodruk*, *Brodrinc*; Nyitra m., ma Šaľa [Vágsellye] fölött, Szlovákia) 93
- Borol (Zala m., ma Zalavár mellett) 94
- Borostyán (Zemplén m., Bačkov [Bacsók] területén, Szlovákia) 356
- Borosznok-patak 394
- Bors (Miskolc nb.) 250, 267, 268, 269, 320, 415
- Bors (Vezekényi, Péter fia) 294
- Borsa Kopasz (Borsa nb.) 201, 408
- Borskedd(i) (*Borskeed*, *Borskedy*) lásd Keddhely (Sopron m.)
- Borsmonostor (Sopron m., Mannersdorf an der Rabnitz [Répcekehely] része) 32, 44, 161, 165, 221, 250, 266, 268, 269, 320, 345, 347, 348, 415 lásd még Keddhely (Sopron m.)
- Borsod megye 94, 380
- Borsova megye 44, 333, 334
- Borsvavize folyó (ma Borzsa) 67
- Borza folyó 325
- Borzsa folyó 67, 122 lásd még Borsvavize
- Bosmán (*Boznan*; Nyitra m., ma Nové Zámky [Érsekújvár] területén, Szlovákia) 279
- Bosnya, Bozza (Zemplén m., ma Božčice [Kisbosnya], Szlovákia) 20, 22, 34, 56, 94, 440, 458
- Bosyn híd 430
- Bosznia 168
- Boszt lásd Csöppöny (Pozsony m.)
- Botoj (Somogy m., ma Lengyeltóti vidékén) 95
- Botond 173
- Boz (Sopron m., ma Fertőboz, Győr-Ménfőcsanak-Sopron m.) 160
- Boznan lásd Bosmán (Nyitra m.)
- Bozum szn. 430
- Bód (*Beld*, *Benildi*; Csongrád m., ma Csongrád mellett) 13, 95
- Bögöd (Fejér m., ma Abától északnyugatra) 59
- Bökény (Hontpázmány nb.) 95, 118
- Bölcske (Tolna m.) 95

- Bős (Pozsony m., ma Gabčíkovo, Szlovákia) **95**
- Böszörmény (Szabolcs m., ma Hajdúböszörmény, Hajdú-Bihar m.) **95–96**, 213
- Braján (Bars m., ma Malé Kozmálovce [Kiskoszmály] területén, Szlovákia) **96**
- Brezovica (Zágráb m., ma Blatótól délre, Horvátország) **96**
- Brno (Brünn; Csehország) 80, 86, 104, 141, 154, 203, 333, 384
- Brogján (Bars m., ma Brodzany, Szlovákia) **96**, 232
- Bruck (Bruck an der Leitha, Ausztria) 179
- Brumen (Zágráb m., ma Brubno területén, Horvátország) **96**
- Brünn lásd Brno (Csehország)
- Buchk (Kán nb., Simon fia) 338
- Buda, Budavár, Budaváralja (*Budensium*; Pilis m., ma Budapest része) 8, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 26, 28, 30, 33, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 46, 80, 91, **97–102**, 128, 134, 139, 140, 141, 143, 150, 151, 155, 156, 166, 170, 171, 175, 176, 178, 183, 206, 207, 208, 234, 263, 265, 275, 307, 308, 309, 310, 311, 318, 320, 342, 344, 348, 353, 355, 357, 358, 363, 366, 442, 448
- Buda lásd Szihalom-buda
- Budafelhévíz lásd Felhévíz (Pilis m.)
- Budahida híd 273
- Budetin (Trencsén m., ma Žilina [Zsolna] területén, Szlovákia) **102**, 444
- Bulcsú 173
- Bunyitay Vince 420
- Busád (Nógrád m., ma Bušince [Bussa], Szlovákia) 250
- Butina (Zágráb m., ma Sjeničak vidékén, Horvátország) **102**
- Buza (Doboka m., ma Buza, Románia) **102**
- Buzád nem 390
- Büked (Bodrog m., ma Bácsbokod, Bács-Kiskun m.) **103**
- Bükkönyréve (*Bukenreue*; Zágráb m., ma Bukkeve, Horvátország) **103**
- Büksavnica folyó 62
- Büzös-ér (*Byzus*) 155
- C
- Cebet (*Cebeth*) 83
- Cécke (Bihar m., ma Țețchea, Románia) **103**, 226, 414, 441
- Cégény (Szatmár m., ma Cégénydányád, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 240
- Cegléd (Pest m.) 152
- Celény (Fejér m., ma Székesfehérvártól északnyugatra) 84
- Cemperlaka (Arad m., ma Arad területén, Románia) 293
- Cene (Koppány nb., András fia) 134
- Cenk (*Zenk*; Sopron m., ma Nagycenk, Győr-Moson-Sopron m.) 44, **103**, 332
- Cermenica folyó 201
- Cetana lásd Lucsivna (Szepes m.)
- Cetihida (helye ismeretlen) **104**
- Chede (Bói) 48, 295
- Cherfullenbwurch* lásd Oroszvár (Moson m.)
- Choas réve 80
- Cibak (Hontpázmány nb., Albert fia) 137
- Cidkija ben Avraham ha-Rofe 141
- Cikádor (Tolna m., ma Bátaszék területén) 136
- Cine Péter 286, 359
- Cipszer-hegy 410
- Colynus veszprémi főesperes 156
- Congesberch* lásd Jotasin (Trencsén m.)
- Curlach (Bács m., ma Novi Bečej [Törökbecse] vidékén, Szerbia) **104**
- Cysk (Palásti, Tamás fia) 294
- CS
- Csaba (Borsod m., ma Miskolc része, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **104**
- Csaba (*Chabia*; Pilis m., ma Piliscsaba, Pest m.) 12, 46, 80, **104–105**, 353, 434, 460
- Csaba szn. 420
- Csabagáta (Baranya m., ma Podoljétól [Nagybodolya] keletre, Horvátország) 121
- Csaholy (Külső-Szolnok m., ma Cehăluț [Magyarcsaholy], Románia) 290
- Csák (Csák nb., Demeter fia) 188, 251
- Csák (Csák nb., Gúg fia) 32, 161
- Csák (Csák nb., Péter fia) 371
- Csák (Hahót nb.) 24, 138
- Csák (Tomaj nb., Dénes fia) 48
- Csák Máté (Csák nb.) 66, 69, 70–71, 79, 110, 130, 131, 169, 195, 197, 198, 213, 235, 236, 239, 247, 259, 319, 336, 338, 371, 374, 395, 404, 409, 411, 412, 434, 442
- Csák nem 92
- Csákány (Sopron m., ma Donnerskirchen [Fertőféhéregyháza], Ausztria) 160

- Csáklya patak 79
 Csalános lásd Ócsalános (Bihar m.) 285
 Csalános-patak 297
 Csalló (*Challow, Chollow, Chollowo*) folyó 105, 106, 317, 318, 321, 372, 431, 432 lásd még Kis-Duna
 Csallóköz (*Challokuz, Challowkwz*) 89, 110, 117, 118, 180, 323, 372, 431
 Csallóközcseréskút lásd Cseréskúthely (Pozsony m.)
 Csalló réve (*Portus Chollou*; Pozsony m., ma Bratislava-Prievoz [Főrév], Szlovákia) **105**, 115, 316, 318
 Csama szn. 105
 Csama (Temes m., ma Sânandrei [Temeszentandrás] határában, Románia) **105**
 Csamaszombata (*Chamazombata*; Esztergom m., ma Bajna határában, Komárom-Esztergom m.) **106**
 Csanád (Csanád m., ma Cenadu Vechi [Őscsanád], Románia) **106**, 198, 396
 Csanád megye 214, 312, 440, 441
 Csanád (Csanád nb., Tamás fia) 441
 Csanád (Csanád nb., Waffa fia) 77, 403
 Csanád esztergomi érsek lásd Telegdi Csanád
 Csanád nem 77, 79, 81, 107–108, 312, 398, 427, 430, 441
 Csanak, Nagycsanak (*Chonuk*; Komárom m., ma Nagyigmándtól nyugatra, Komárom-Esztergom m.) 114 lásd még Csoltkedde (Komárom m.)
 Csandal (*Chandal*; Pozsony m., ma Čataj [Csataj] határában, Szlovákia) **106**
 Csánki Dezső 342
 Csany (Abaúj m., ma Čaňa [Hernádcsány], Szlovákia) **106**
 Csány (*Chan*; Zala m., ma Zalacsány) 10, **106–107**
 Csaplyan (Sáros m., ma Proč [Prócs] vidékén, Szlovákia) **107**, 262
 Csaroda folyó 257
 Csaronda vize (*Chornawoda*) 257, 350
 Csatár (*Csatar*; Baranya m., ma Zmajevac [Vörösmart] vidékén, Horvátország) **107**
 Csatár (*Chatar*; Vas m., ma Vaspórtól délre, Zala m.) 188
 Csávás (Temes m., ma Grănicerii, Románia) **107–108**
 Csázma folyó 54
 Csázma (Körös m., ma Čazma, Horvátország) **108**
 Cseb (Zemplén m., ma Žbince [Nagycseb] területén, Szlovákia) **108**
 Cséb (*Cheeb*; Zala m., ma Zalacséb) 26, **108**
 Csecstó (*Chechtow*) tó 440
 Cséfán, Cséfánhida (*Pons Capan*; Bihar m., ma Biharia [Bihar] vidékén, Románia) **109**
 Cséffa (Bihar m., ma Cefa, Románia) **109**
 Csege (Szabolcs m., ma Tiszacsege, Hajdú-Bihar m.) 26, **109**
 Cseh Péter (Lévai) 136, 152
 Csehország (*Bohemia*) 12, 18, 46, 50, 80, 86, 100, 104, 145, 149, 154, 203, 213, 256, 280, 333, 338, 343, 347, 362, 366, 384, 408, 412, 454
 Cseke szn. 109
 Csekehida (*Chukeyhyda*; Bihar m., ma Zsáktól délnyugatra, Hajdú-Bihar m.) **109**
 Cseklész (*Cheklez, Licznicz*; Pozsony m., ma Bernolakovo, Szlovákia) 26, 29, **110**, 361
 Cseményvásár (*Forum Chemel*; Bodrog m., ma Sombortól [Zombor] keletre, Szerbia) **111**
 Csenger (Szatmár m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **111**, 351, 354
 Csenik szn. 433
 Csente (*Chente*; Bodrog m., ma Kupusina [Bácskertes] vidékén, Szerbia) **111**
 Csentei Herruch 90
 Csépán (Bökény nb.) 74, 163
 Csépán (Győr nb.) 250, 387
 Csépán (Hontpázmány nb.) 435
 Csépán (Ják nb.) 191
 Csepel-sziget 258 lásd még Nagysziget
 Csépes (Borsod m., ma Szihalom vidékén, Heves m.) 380
 Csepreg (Sopron m., ma Vas m.) 165, 347
 Cserép (Borsod m., ma Cserépváralja területén, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 90
 Csermely (Nyitra m., ma Čermany [Csermend], Szlovákia) **112**
 Csermosnya-patak 328
 Csermosnya rév (*Chormasnareui*) 328
 Csernec (Zágráb m., ma Sisaktól [Siszek] délkeletre, Horvátország) **112**
 Csertő (Fejér m., ma Homokmégy vidékén, Bács-Kiskun m.) 186
 Csesznekiek 434

- Csesztreg (Keve m., ma Čestereg [Csősztelek] vidékén, Szerbia) 364
- Csesztreg (*Cheztreg*; Zala m.) **112–113**, 127
- Csetnek (Gömör m., ma Štítnik, Szlovákia) **113**, 238
- Csicser (Ung m., ma Čičarovce, Szlovákia) **113–114**, 252
- Csicseriek 114
- Csicsva (Zemplén m., ma Sedliskától [Telekháza] északra, Szlovákia) 128
- Csiliz folyó (*Chylch*) 89, 299, 419
- Csiliz-tó 419
- Csobánc (Zala m., ma Gyulakeszi területén, Veszprém m.) 394
- Csóka-kői patak 416
- Csolnok (Esztergom m., ma Csolnok, Komárom-Esztergom m.) 20, **114**
- Csolt nem 114
- Csoltkedde (*Choldkuedde*; Komárom m., ma Nagyigmánd mellett, Komárom-Esztergom m.) **114**
- Csomor Lajos 56
- Csongrád (Csongrád m.) **114**
- Csór (*Chour*; Fejér m.) 9, **115**
- Csorba erdő (*Schirba*) 88
- Csorna (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 10, 21, 29, **115**, 345
- Csőpöny (Boszt; Pozsony m., ma Čepeň, Szlovákia) **115**
- Csősi (Bács m., ma Sonta vidékén, Szerbia) 390
- Csót (Pest m., ma Budapest területén) 279, 280
- Csukár szn. 115
- Csukárabony (Pozsony m., ma Veľké Dvorany [Nagyudvar] mellett, Szlovákia) 375
- Csukárfölde (Pozsony m., ma Bratislavától [Pozsony] északkeletre, Szlovákia) **115**
- Csurgó (Somogy m.) **115**, 249, 297, 331
- Csút (Pilis m., ma Budapest területén) 150
- Csütörtök (Pozsony m., ma Veľký Diosek [Magyardíószeg] környékén, Szlovákia) 10, **116**, 130
- Csütörtökhely (*Cheturtekhel*; Bars m., ma Starý Tekov [Óbars] területén, Szlovákia) **116**
- Csütörtökhely (Körös m., ma Daruvar [Daruvár] területén, Horvátország) **116**
- Csütörtökhely (*Cheturtukhel*; Moson m., ma Várbalog, Győr-Moson-Sopron m.) **117**
- Csütörtökhely, Csütörtökfalu (*Chetertukhel*, *Cheturtukheil*, *Chuturtuk*, *Chuturtukhel*; Pozsony m., ma Štvrtok na Ostrove [Csallóközcsütörtök], Szlovákia) 110, **117–118**
- Csütörtökhely (Pozsony m., ma Plavecký Štvrtok [Detrekőcsütörtök], Szlovákia) 10, 28, **119**
- Csütörtökhely (*Chetertekhel*; Somogy m., ma Bélavár mellett) **119**
- Csütörtökhely (*Quintum Forum*; Szepes m., ma Spišský Štvrtok [Szepescsütörtök], Szlovákia) 58, **119**
- Csütörtökhely (*Cheturtekhel*; Valkó m., ma Otok [Atak] és Komletinci [Komjáti] között, Horvátország) **120**
- Csütörtökhely (Zala m., ma Zalalövő-Nagyfernekág) **120–121**, 226, 339
- Csütörtökhely (*Chetertekhel*) lásd Zelinavásár (Zágráb m.)
- Csütörtökhelyvég, Csütörtökvége (*Chuturtukhelwieg*, *Chuturtukuuege*; Pozsony m., ma Štvrtok na Ostrove [Csallóközcsütörtök] területén, Szlovákia) 118
- D**
- Dabrony (Veszprém m.) 20, **121**
- Dalmácia 334
- Dama szn. 419
- Damasarewy* 128
- Damján szn. 419
- Damsa szn. 419
- Dancs (Kolcs r., Balázs fia) 431
- Danóc (Baranya m., ma Gajić [Hercegmárok] vidékén, Szerbia) **121**
- Daróc (Ugocsa m., ma Vinohrady [Nagyszőlős] környékén, Ukrajna) 67, **121–122**, 158
- Darvas Duna (*Danubium Doruas*) 262
- Dávidhida (*Davidhyda*) híd 409
- Dávod (Bodrog m., ma Bács-Kiskun m.) 72, **122**
- Deáki (Pozsony m., ma Diakovce területén, Szlovákia) **122**
- Debreceni kereskedők 73
- Debreceni Dózsa 25, 91, 95, 96, 167, 213, 285
- Delne (Sáros m., ma Kokošovce [Delnekakasfalva] területén, Szlovákia) **122**
- Delne folyó 122

- Delnefő (Sáros m., ma Kokošovce [Delneka-
kasfalva] területén, Szlovákia) **122**
- Demeter (Aba nb., Miklós fia) 340, 341
- Demeter (Hontpázmány nb., Hont fia) 198,
204
- Demeter (Jánosi, Kemény fia) 205
- Demeter (Kaplyon nb., Mihály fia) 172
- Demeter (Salamonvári, Demeter fia) 121, 188
- Demeter (Szalók nb., Jakab fia) 78
- Demeter (Szalók nb., Simon fia) 222
- Demeter (Tibold nb., Kozma fia) 215, 216
- Demeter (Zalamelléki) 390
- Demeter lásd még Nekksei Demeter, Ráskai
Demeter
- Dénes (Banai) 419
- Dénes (Bőcsi) 242
- Dénes (Csanád nb., Csanád fia) 108, 427
- Dénes (Csanád nb., Pál fia) 108, 312
- Dénes (Futaki, István fia) 165, 391
- Dénes (Gutkeled nb., Lothard fia) 120, 268
- Dénes (Osli nb.) 377
- Dénes (Péc nb.) 120, 338, 339
- Dénes (Szalók nb. János fia) 68
- Dénes (Tekes r., Tekus fia) 172
- Dénes (Tibold nb., Tibold fia) 216
- Dénes I (Tomaj nb.) 48
- Dénes III (Tomaj nb., Csák fia) 48
- Dénes (Tomaj nb., Losonci, István fia) 49
- Dénes (Türje nb., Dénes fia) 68, 364
- Dénes (Dénes fia) 395
- Dénes (Izsó fia) 103
- Dénes lásd még Futaki Dénes, Kölcsei Dé-
nes, Szécsi Dénes
- Deodatus szn. 397
- Dercen (Bereg m., ma Driszina, Ukrajna)
123
- Dernek (helye ismeretlen) **123**
- Ders (Győr nb., Ders fia) 376
- Ders (Hontpázmány nb., Hont fia) 204
- Désakna (Belső-Szolnok m., ma Dej (Dés)
része, Románia) 45, 64, **123**, 124, 132,
175, 232, 315, 359, 402
- Désfölde (Somogy m., ma Kéthelytől nyu-
gatra) 154
- Déshida (*Deushyda*; Somogy m., ma Somogy-
aszaló területén) **124**
- Désvár (Belső-Szolnok m., ma Dej, Romá-
nia) 9, 64, 123, **124–125**, 354
- Déta (Borsod m., ma Sajólád határában, Bor-
sod-Abaúj-Zemplén m.) **125**
- Detre (Ákos nb., Máté fia) 113, 305
- Detre (Baksa r., Simon fia) 356
- Detre szepesi ispán 209
- Detrekőcsütörtök lásd Csütörtökhely (Po-
zsony m.)
- Detrik (Irnusd fia) 216
- Dettné Légrády Ilona 8,
- Dézsmaásszikszó lásd Szikszó (Heves m.)
- Dezső (Hagymási, Pál fia) 417
- Dezső (Héder nb., Dénes fia) 89, 159
- Dezső (Osli nb., Dénes fia) 377
- Dezső (Peszei, András fia) 216
- Dezső (Rátót nb., Lesták fia) 298
- Dezső (Tomaj nb., Dénes III fia) 49
- Disse* lásd Tisza folyó
- Diószeg(hídvége) (Bihar m., ma Diosig [Bi-
hardiószege], Románia) **125**
- Divék nem 133
- Doardi fn. 129, 283
- Dob (Szabolcs m., ma Tiszadob, Sza-
bolcs-Szatmár-Bereg m.) **126**
- Dobraföld (Zágráb m., ma Zagreb [Zágráb]
területén, Horvátország) 229
- Dobrasó (Trencsén m., ma Petrova Lehotától
[Péterszabadja] északra, Szlovákia) **126**
- Dobronak (Zala m., ma Dobrovnik, Szlové-
nia) 112, **126–127**
- Dobrony (Bereg m., ma Velika Dobrony
[Nagydobrony], Ukrajna) **127**
- Dobronya (Zólyom m., ma Dobra Niva,
Szlovákia) **127**
- Dobsina (Gömör m., ma Dobšiná, Szlovákia)
238
- Doma lásd Dománhida (Szatmár m.)
- Domán, Damán szn. 127
- Dománhida (*Damahida*, *Damahyd* *Damanhy-
da*; Szatmár m., ma Domănești, Romá-
nia) 73, **127–128**
- Domanovszky Sándor 8, 15, 16, 142, 144,
145, 146, 147, 238
- Domása (Zemplén m., ma Malá Domaša
[Kisdomása], Szlovákia) **128**
- Dombó-patak 293
- Domokos (Ákos nb., Benedek fia) 113, 305,
418
- Domokos (Bőcsi, Dénes fia) 242
- Domokos (Csák nb., Péter fia) 185
- Domokos (Csanád nb., Barnabás fia) 77, 312,
352
- Domokos (Csicseri, Jób fia) 113, 114

- Domokos (Héder nb., Herrand fia) 374
 Domokos (Rátót nb.) 109, 298, 315, 316
 Domokos (Szalók nb., Him fia) 349
 Domokos (Szinyei, Benedek fia) 409
 Domokos (Torvaj, Petres fia) 210
 Domokos (Vinári, Péter fia) 433
 Domokos becskerek falunagy 364
 Domokos lásd Ládi Domokos
 Domonkos (Billei) 87
 Domonkos (Futaki, Máté fia) 164
 Domokos lásd Hasznosi Domokos
 Domonkos (Osli nb., Ostfi) 136
 Domonkos zobori apát 280
 Doncs (Baksa rokonsága, Tamás fia) 22, 94, 440
 Doncs 131, 254, 327
 Donkpataka patak (ma Ždiar-patak) 187
 Dordrecht (Hollandia) 38
 Dorog (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 140
 Dorog (*Drug*; Somogy m., ma Kistamási határában, Baranya m.) **128–129**
 Dorog (Gutkeled nb.) 125, 126, 307, 327, 360
 Dorog (Gutkeled nb., Péter fia) 125, 126, 307
 Dorogma (Borsod m., ma Tiszadorogma, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **129**, 238, 239
 Dovard (Nyitra m., ma Nitrától [Nyitra] keletre, Szlovákia) **129**, 283
 Dovorány (Nyitra m., ma Velké Dvorany [Nagyudvar], Szlovákia) 129
 Dömös (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 104, 386
 Dömsöd (*Gumchud*; Fejér m., ma Pest m.) **129**
 Dörögdi (Zala m., ma Zalaháp vidékén) 414
 Dörögdi Miklós egri püspök 49
 Draskóczy István 8, 167, 215, 295, 403
 Dráva folyó (*Draua*, *Drawa*) 26, 45, 59, 79, 129, 130, 136, 185, 326, 365, 369, 422, 447
 Dráva-síkság 322
 Drávarévszentpéter (*Sanctus Petrus de Portu Drawe*) lásd Szenpéter (Körös m.)
 Drávicza vize 429
 Drégely (Hont m., ma Drégelypalánk területén, Nógrád m.) 198
 Dregma (Trencsén m., ma Vágegyháza [Kosoltóná-Záriečie], Szlovákia) **130**
 Drevernyik (Szepes m., Spišské Vlachy [Szepesolaszi] vidékén, Szlovákia) 287
 Drösing (Ausztria) 35
 Druget Fülöp 52, 163, 180, 252, 292, 321, 331, 337
 Druget Miklós 49, 50, 351, 352
 Druget Vilmos 45, 69, 105, 128, 135, 259
 Dubica (Zágráb m., ma Dubica, Horvátország) 16, **130**
 Dubó (Cine Péter fia) 286, 359
 Dubova patak 293
 Dudula (Baranya m., ma Podolje [Nagyboldolya] vidékén, Horvátország) 121
 Dudvág folyó 13, 116, **130**, 155, 293, 337, 360
 lásd még Vág folyó
 Dumbul szn. 68
 Duna folyó (*Danobius*, *Danubius*) 21, 22, 26, 27, 53, 56, 60, 66, 72, 74, 77, 84, 89, 90, 93, 95, 127, 129, 134, 135, 140, 141, 142, 145, 148, 149, 150, 153, 164, 166, 173, 176, 180, 185, 187, 188, 190, 206, 212, 213, 215, 224, 228, 234, 235, 251, 253, 258, 261, 263, 265, 277, 307, 308, 309, 317, 323, 346, 353, 369, 379, 380, 382, 389, 390, 401, 407, 415, 420, 424, 434, 444, 454 lásd még Darvas Duna; Kis-Duna folyó
 Dunaj (Dunai) híd 288
 Duna-mellék 148
 Dunaszerdahely (Dunajská Streda, Szlovákia) 375 lásd még Szerdahely (Pozsony m.)
 Dusa (*Dwsawyze*) folyó 313, 402
Dycusch bakabányái bíró 63
 E, É
 Eberhard (Pozsony m., ma Malinovo [Éberhard], Szlovákia) 105
 Ebres (Baranya m., ma Nard közelében, Horvátország) **130–131**
 Ebseu folyó 54
 Eckhart Ferenc 8
 Écs (Geregye nb., Pál fia) 25, 82, 167, 359
 Écs (Papfalusi) 26, 409
 Ecsedi-láp 73
 Edenén hídja 153
 Egeg (Hont m., ma Hokovce, Szlovákia) **131**
 Eger (*Agria*; Heves m.) 24, 26, 50, 48, 55, 81, 94, 109, **131–132**, 192, 194, 247, 259, 276, 278, 289, 292, 313, 315, 346, 367, 380, 381, 408, 413, 423, 439, 440
 Eger folyó 380, 381

- Éger-patak 269
 Egerszeg (Zala m., ma Zalaegerszeg) **132**
 Égerszög (Torna m., ma Borsod-Aba-
 új-Zemplén m.) **132**
 Egervár (Vas m., ma Zala m.) 153
 Eger-völgy 380
 Egregy (Doboka m., ma Românași [Alsóeg-
 regy], Románia) **133**, 267, 441, 457
 Egregy folyó 135
 Egres (Csanád m., ma Igrış, Románia) 64,
133
 Egres (Fejér/Tolna m., ma Sárbogárd része
 [Pusztægres], Fejér m.) **133**
 Egres (Ugocsa m., ma Olesnik, Ukrajna) 158
 Egyed (Bihar m., ma Diosigtől [Bihardió-
 szeg]északnyugatra, Románia) 304
 Egyed (Aba nb., Péter fia) 243, 341
 Egyed (Balogsemjén nb., Ubul fia) 336
 Egyed (Smaragd nb.) 373
 Egyed (Miklós fia) 282
 Egyházasdivék (Nyitra m., ma Diviaky nad
 Nitricou [Nyitradivék], Szlovákia)
133
 Egyházaspéder (Abaúj m., ma Boldava nad
 Bodvoutól [Szepsi] délre, Szlovákia)
 301
 Egyházassztára (Zemplén m.) lásd Felsztára
 (Zemplén m.)
 Ehellős (Divék nb.) 133
 Ekel (Komárom m., ma Okoličná na Ostro-
 ve, Szlovákia) **134**
 Ekli rév (*portus Ecli*; Tolna m., ma Fadd kör-
 nyékén) **134**
Eleuha rév 252
 Ellős (Ákos nb., Moys fia) 102
 Emőke (Nyitra m., ma Nitra [Nyitra] terü-
 letén) 213
 Endlicher, Stephanus Ladislaus 183
 Endre (Barlabás fia) 68
 Endre comes 127
 Endre fehérvári prépost 231
 Endurl (Nagymartoni, Mihály fia) 244
 Eng (Valkó m., ma Divoš területén, Szerbia)
134, 275
 Engel Pál 389, 441
 Enyicke (Abaúj m., ma Haniska, Szlovákia)
 220
 Eperjes (Sáros m., ma Prešov, Szlovákia) 45,
135, 215, 340, 403, 409, 410
 Érd (Pest m.) **135**
 Erdély 29, 45, 54, 56, 57, 124, 141, 200, 233,
 234, 244, 247, 263, 267, 281, 285, 348,
 386, 398, 408, 421, 422, 456
 Erdélyi László 134, 137, 138, 264, 267, 370
 Erdő (Gyulazsombor nb., Sebred fia) 232, 277
 Erdőhát fn. 113, 305
 Erdőinota (Veszprém m., ma Bakonycser-
 nye határában, Fejér m.) **135**
 Érdosmlyó (Krassó m., ma Vršac [Versec] te-
 rületén, Szerbia) **136**
 Erne (Ákos nb.) 313, 399
 Erney (Hontpázmány nb., Mocsa fia) 280
 Ér-patak 125, 239, 359 lásd még Omsó-ér
 Érszegi Géza 252
 Erzsébet magyar királyné (V. István felesége)
 170, 185, 217, 441
 Erzsébet magyar királyné (I. Károly felesége)
 333, 434
 Erzsébet (*Eursebet*; V. István lánya) 206, 442
 Erzsébet (Gutkeled nb. Kozma lánya) 304
 Erzsébet (Hontpázmány nb. Bökény anyja)
 118
 Erzsébet (Kelneki Herbord felesége) 421
 Erzsébet (Pok nb. Miklós felesége) 266
 Erzsébet (Vinári Péter felesége) 433
 Erzsébet szolgálonő 127
 Esküllő (Bihar m., ma Așchileu, Románia)
 Essegvár (Veszprém m., ma Bánd területén)
 65
 Eszehida (*Esehyda*) fn. 299
 Eszék (*Ezyk*; Baranya m., ma Osijek, Horvát-
 ország) **136**
 Esztár (*Staar*; Bihar m., ma Hajdú-Bihar m.)
137, 441
 Esztergom (*Sobottin*, *Strigonium*; Esztergom
 m., ma Komárom-Esztergom m.) 8, 10,
 11, 12, 13, 15, 16, 18, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
 30, 31, 32, 33, 35, 39, 40, 46, 50, 57, 61, 66,
 70, 71, 77, 80, 81, 91, 94, 98, 99, 100, 105,
 107, **137–153**, 155, 158, 181, 182, 183, 192,
 206, 207, 212, 213, 234, 236, 241, 247, 254,
 275, 276, 277, 279, 280, 283, 296, 310, 311,
 316, 319, 320, 323, 329, 333, 346, 355, 363,
 368, 369, 370, 375, 384, 387, 395, 397, 406,
 407, 408, 413, 415, 431, 434, 439, 440, 442,
 453, 454, 461
 Esztergom megye 139, 151
 Esztergom-sziget (Esztergom m., ma Eszter-
 gom területén, Komárom-Esztergom
 m.) 138

Etele (Kartal nb.) 364
 Eufrozina magyar királyné (II. Géza felesége)
 357, 407
 Európa 39

F

Fadd (Tolna m.) 134, **153**
 Fahíd (*Fahyd*, *Fahid*; Fehér m., ma Galtiu
 [Gáldtő] határában, Románia) **153**
 Fahíd (*Fahyd*) híd 375
 Falkos (Kacsics nb.) 356
 Fancsika folyó 153
 Fancsika (Ugocsa m., ma Fancsikove, Ukraj-
 na) 121
 Fancsika (Vas m., ma Zalaszentlőrinc hatá-
 rában, Zala m.) **153–154**
 Farkas (Péter fia) 416
 Farkasfölde (Somogy m., ma Kéthelytől dél-
 nyugatra) **154**
 Farkashida (Pozsony m., ma Vlčkovce, Szlo-
 vákia) 12, 46, 80, **154–155**, 460
 Fegyvernek (Heves m., ma Jász-Nagykun-
 Szolnok m.) 22, **155**, 457
 Fehéregyháza lásd Újvár (Nyitra m.)
 Fehér-Körös folyó 278, 379 lásd még Körös
 folyó
 Fehérvár (Fejér m., ma Székesfehérvár) 13,
 42, 59, 74, 84, 98, 139, 151, **155–158**, 163,
 171, 196, 201, 216, 253, 273, 295, 318, 342,
 344, 358, 384, 385, 390, 407, 444 lásd még
 Székesfehérvár
 Fejér György 183, 230, 290
 Fejérkő (*Feyerku*) rév 256
 Fejér megye 251
 Fekete-Körös folyó 72, 394 lásd még Körös
 folyó
 Feketepatak (Ugocsa m., ma Csornij Potyik,
 Ukrajna) 122, **158**
 Fekete-víz 185
 Felabony (Pozsony m., ma Veľké Blahovo
 [Nagyabony], Szlovákia) **158**
 Feladorján (Bodrog m., ma Kanjižától [Ma-
 gyarkanizsa] délre, Szerbia) **159**
 Felfalu (Bars m., ma Horná Ves, Szlovákia)
 291
 Felgercesse lásd Gerecse (Ung m.)
 Felhévíz (*Aign*; Pilis m., ma Budapest része)
 175, 176, 206, 207, 366 lásd még Géza-
 vására (Pilis m.)
 Felida lásd Nagyida (Abaúj m.)

Feljeszenő lásd Jeszenő (Ung m.)
 Fellúc (Zemplén m., ma Tiszalúc területén,
 Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 260
 Felrév lásd Csalló réve (Pozsony m.)
 Felsőberekcső (Közép-Szolnok m., ma Băr-
 său de Sus, Románia) 160
 Felsőhutka lásd Hutka (Abaúj m.)
 Felsőlövő (Sopron m., ma Schützen am Ge-
 birge [Sérc] területén, Ausztria) **159**
 Felsőszeli (Horné Saliby, Szlovákia) 360
 Felsőzéla (Horné Zelenice, Szlovákia) 360
 Felszakállas (Komárom m., ma Opatovský
 Sokolec [Apácaszakállas], Szlovákia) **159**
 Felsztára (Zemplén m., ma Staré, Szlovákia)
159
 Feltiba lásd Tiba (Ung m.)
 Felvelnök (*Feluelnuk*) lásd Velnök (Csanád
 m.)
 Felvinc 57 lásd még Aranyosvinc (Torda m.)
 Fentős erdő (Szatmár m.) **160**
 Ferenc (Baksa r., Baksa fia) 440
 Fernekág (Zala m., ma Zalalövő-Nagyfer-
 nekág) 120
 Fertő (*Fertheu*) rét 372
 Fertő tó (*Ferteu*, *Fertev*, *Fertew*) 21, 32, 33,
160–162, 180, 201, 324
 Finta (Kaplyon nb., Demeter fia) 173
 Flandria 12, 39, 46, 142, 149, 213, 280, 408,
 458 lásd még Nyugat-Flandria
 Fok folyó (ma Sió) 162, 195, 215
 Fok (*Fuc*, *Fuk*) folyó 332
 Fok (*Fuk*; Somogy m., ma Siófok) 27, **162–163**
 Foksára folyó 216
 Folt (Heves m., besenyőtelektől délkeletre)
 194
 Forró (Abaúj m., ma Borsod-Abaúj-Zemp-
 lén m.) **163**
Forum Reginae lásd Bát (Hont m.)
 Foth szn. 431
Fozarfoka lásd Mélyörvény
 Földhíd-patak (*Feuldhypataka*) 257
 Földvár (Tolna m., ma Dunaföldvár) 263
 Fövény (Fejér m., ma Táctól északkeletre)
 59, 74, 75, 77, **163**, 367
 Fövény (Temes m., ma Foeni) 364
 Fövenyszaru (Bihar m., Parhida [Pelbárthi-
 da] mellett, Románia) 13, **163–164**
 Francsik (Baksa r., Baksa fia) 378
 Frankavilla lásd Nagyolaszi (Szerém m.)
 Frankovský patak lásd Frank-patak

- Frank-patak (ma Frankovský potok) 164
 Frankvágása (Szepes m., ma Malá Franková [Kisfrankvágása], Szlovákia) **164**
 Freisingi Ottó 17
 Friesach (Ausztria) 142, 143, 145, 146, 147
 I. Frigyes német-római császár (Stauf-ház; 1155–1190) 17, 228
 Folco szn. 416
 Fulkus (Kacsics nb., Simon fia) 165
 Futak (*Futagh*; Bács m., ma Futog, Szerbia) **164–165**, 391
 Futaki Dénes 85, 86
 Fügedi Erik 17, 101, 157, 175, 182, 342
 Füle (Miskolc nb.) 418
 Füle (Fejér m., ma Úrhida vidékén) 413
 Füle szn. 294
 Füle (Filek; Nógrád m., ma Filakovo, Szlovákia) **165**
 Füles (Somogy m., ma Kistamási mellett, Baranya m.) 129
 Füles (Sopron m., ma Nikitsch, Ausztria) **165**, 347
 Fülöp (Zala m., ma Révfülöp, ma Veszprém m.) **166**
 Fülöp (Ákos nb., Máté fia) 113, 305
 Fülöp (Csanád nb., Benedek fia) 77, 312
 Fülöp (Csanád nb., Waffa fia) 77, 403
 Fülöp (Körögyi, László fia) 60, 245
 Fülöp (Türje nb.) esztergomi érsek (1262–1272) 24, 407
 Fülöp fermói püspök (1272k.–1300) 31, 67, 335, 337
 Fülöp lásd Druget Fülöp
 Füred (Komárom m., Velký Meder [Nagy-megyer] vidékén, Szlovákia) 299
 Füzege-patak (*Fizeg*, *Fyzege*) 84 , 211
 Füzesd (Baranya m., ma Gerdétől nyugatra) 173
 Füzes folyó 173
 Füzes-patak 175, 249
 Füzítő (*Fyzedtu*; Komárom m., ma Almásfüzitő, Komárom-Esztergom m.) 13, 22, 28, **166**, 277, 450
 Fűzvölgy patak 282
- G**
 Gáboltó (Sáros m., ma Gaboltov, Szlovákia) **167**
 Gáborján(monostor) (*Gabriel*; Bihar m., ma Hajdú-Bihar m.) 25, 91, **167–168**, 304
Gabriel lásd Gáborján (Bihar m.)
 Gadóc (Komárom m., ma Nová Straž [Örs-újfalú] területén, Szlovákia) 134
 Gál (Kaplyon nb., Mihály fia) 172
 Gál (Miklós fia) 102
 Gál (Upori) 413
 Galambok (Somogy m.) 217, 366
 Galas (Glaž, Bosznia-Hercegovina) **168**, 389
 Gáld-patak 153, 416
 Galgóc (*Galgoch*; Nyitra m., ma Hlohovec, Szlovákia) 16, 25, **168–169**, 171, 384, 385, 412
 Gallicus János 287
 Ganajosrév (*Gonoysreuy*) rév 321
 Garábsáp(ja) (Külső-Szolnok m., ma Nagy-rév környékén, Jász-Nagykun-Szolnok m.) **170**
 Garadna (Abaúj m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 163, **170**
 Garai Katalin 209
 Garai Miklós 111, 230
 Garam folyó (*Geron*, *Gran*; ma Hron) 14, 68, 96, 141, **170–171**, 177, 180, 186, 223, 225, 260, 275, 323
 Garamszentbenedek (Bars m., ma Hronský Beňadik, Szlovákia) 23, 30, 53, 57, 62, 63, 69, 71, 95, 96, 170, **171**, 177, 225, 251, 252, 260, 271, 302, 329, 363–364, 383, 407, 408
 Garbóc (Abaúj m., ma Bohdanovce [Garbóc-bogdány] része, Szlovákia) **171**
 Gárdonyi Albert 175
 Garignica (Körös m., ma Berek területén, Horvátország) **171**
 Gebecs (Hetesi, Herbord fia) 191
 Gelednek (Bars m., ma Hliník nad Hronom [Geletnek], Szlovákia) 9, **171–172**
 Gelénes (*Gelyenus*; Szatmár m., ma Vetiș [Vetés] területén, Románia) **172–173**
 Gellért-hegy 307
 Szent Gellért 23, 156, 263, 307
 Gent (Belgium) 289, 458
 Gérce (Szatmár m., ma Gherța, Románia) 202
 Gercse folyó 281
 Gerde (Baranya m.) **173**
 Geréc (Bács m., ma Vajskától [Vajszka] északra, Szerbia) **173**
 Gerecse (Ung m., ma Zbudza [Izbugya] vidékén, Szlovákia) **173**

- Geredistye (Hídvég; Baranya m., ma Valpovo [Valpó] területén, Horvátország) **173–174**
- Geregye (Geregye nb., Barnabás fia) 154
- Geregye (Geregye nb., Pál fia) 359
- Geregye nem 81, 154
- Geregye (Vas m., ma Gyanógeregye területén) 153
- Gerence-patak 236, 237
- Gerencsér (Pozsony m., ma Trnava [Nagyszombat] területén, Szlovákia) 365
- Gerend (Torda m., ma Luncani [Aranyosgerend], Románia) 185
- IX. Gergely pápa (1227–1241) 30, 31, 67, 90
- Gergely (Aba nb., Péter fia) 155, 292, 327
- Gergely (Baksa r., Dénes fia) 356, 440
- Gergely (Bicske nb.) esztergomi érsek (1298–1303) 100
- Gergely (Csabi nb., Olivér fia) 120, 188
- Gergely (Csanád nb., Csanád fia) 108, 427
- Gergely (Gyovad nb., Gyula fia) 167, 168
- Gergely (Kompolt nb., Péter fia) 155
- Gergely (Koppány nb. András fia) 134
- Gergely (Monoszló nb., Tamás fia) 299
- Gergely (Turul nb., Lőrinc fia) 274, 371
- Gergely (Fulbert fia) 299, 389
- Gergely (Simon fia) 417
- Gergely (Vásári, Lorand fia) 427
- Gerjen folyó 153
- Gerla (Bars m., helye ismeretlen) **174**
- Gerlahida (Belső-Szolnok m., ma Gherla [Szamosújvár], Románia) 64, 123, 124, **175**
- Gertrúd magyar királyné (II. András felesége) 119, 365, 420
- Gerzence megye 302
- Geszt (Pozsony m., ma Hoste [Kisgeszt], Szlovákia) 130
- Géza fejedelem (Árpád-ház) 175, 414
- I. Géza magyar király (1074–1077) 57, 95, 170, 171, 175, 177, 225, 228, 251, 302, 329, 363, 383, 407
- II. Géza magyar király (1141–1161) 28, 32, 42, 136, 175, 176, 180, 208, 212, 239, 257, 261, 265, 275, 282, 301, 307, 309, 348, 353, 360, 444
- Gézavására (Pilis m., Budapest területén) 10, 32, **175–177**, 224
- Gézavásárhely (Komárom m., ma Komáromtól nyugatra, Komárom-Esztergom m.) **177**
- Gora határvárispánság **177**
- Gortva (Gömör m., ma Hajnáčkától [Ajnácskő] északra, Szlovákia) 165
- Gosztovics (Körös m., ma Gostovič, Horvátország) 431
- Gothard (Ludány nb.) 239
- Gottfried 28, 257, 345
- Goznica (Bars m., ma Voznica [Garamrét], Szlovákia) **177–178**
- Gölnicbánya (*Gelnic*, *Glympnuchbanya*; Szepes m., ma Gelnica, Szlovákia) 8, 10, 11, 34, 35, **178–179**, 217, 218, 298, 444, 451
- Gömör megye 321
- Gönc (*Gunch*; Abaúj m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 170, **179**
- Göncöllhida (*Pons Guncil*; Moson m., ma Bruckneudorf [Királyhidag, Ausztria) **179–180**
- Görögmező (Valkó m., ma Bosut vidékén, Horvátország) 326
- Görög-rév, Görögök révje (*portus Grecorum*) 53 lásd még Alpár (Csongrád m.)
- Görögök 53
- Graduc (Bars m., ma Malé Kozmálovce [Kiskoszmály] vidékén, Szlovákia) **180**
- Gréc (*Grec*) hegy 229, 437 lásd még Zágráb (Zágráb m.)
- Gúg (Káta nb., Gúg fia) 22, 439
- Gumchud* lásd Dömsöd (Fejér m.)
- Guncel* szn. 180
- Gurkou folyó 395
- Gutkeled nem 120, 164, 359
- Gutorszeg (*Guturzegh*; Pozsony m., ma Hamuliakovo [Gutor], Szlovákia) **180**, 323
- Gyman fn. 414 lásd még Gyomán (Szabolcs m.)
- GY**
- Gyapoly (Bihar m., ma Roșiori [Biharfélegyháza] szomszédságában, Románia) **180–181**
- Gyarmat (Nógrád m., ma Balassagyarmat) **181**
- Gyomán (Szabolcs m., ma Tiszaölkötől keletre, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 414
- Gyovad nem 167
- Gyöngy (Rátót nb., Miske lánya) 418
- Gyöngyös folyó 90, 265
- Győr (*Iaurinum*; Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 8, 10, 15, 16, 18, 20, 26, 27,

- 30, 35, 36, 37, 40, 46, 51, 140, 152, 157, 160, 166, **181–184**, 223, 250, 263, 282, 297, 324, 342, 381, 385, 449
- Győr nem 376
- Györe (Tolna m.) 265
- Györffy György 33, 52, 77, 88, 101, 129, 173, 180, 194, 215, 223, 231, 232, 270, 283, 284, 285, 288, 293, 305, 310, 312, 339, 357, 360, 376, 414, 425
- György (Aba nb., Péter fia) 340
- György (Baksa r., Simon fia) 356
- György (Csanád nb., Miklós fia) 396
- György (Gutkeled nb., András fia) 73
- György (Héder nb., István fia) 89
- György (Lónyai, Bencenc fia) 350
- György (Rátót nb., Leusták fia) 165
- György (Szalók nb., Simon fia) 78, 222
- György (Miklós fia) 195
- György garamszentbenedeki apát 57
- György lásd még Bátori György
- Györk (Somogy m., ma Somogyjád vidékén) 346
- Gyula (Baranya m., ma Belvárdgyula területén) 222
- Gyula (Kán nb., Miklós fia) 338
- Gyula (Kán nb., Simon fia) 338
- Gyula (Sártványvecse nb., Poroszlói) 315, 316
- Gyula (Tapolcsányi, Hazlow fia) 62
- Gyulafehérvár (Fehér m., ma Alba Iulia, Románia) 54, **185**, 421
- Gyulakútja (Pécsvárad területén) 301
- H**
- Hadrév (*Hodryv*; Torda m., ma Hădăreni [Aranyoshadrév], Románia) **185**
- Hagymás család 417
- Hagymás (Valkó m., ma Aljmaš [Almás], Horvátország) **185**
- Hahót (*Hoholdus*; Hahót nb.) 112, 202, 253
- Hahót nem 388
- Hainburg (*Potenburch*; Hainburg an der Donau, Ausztria) 181, 317, 318
- Hajóhalom (*Hoyoholmu*) fn. 272
- Hajóuta (*Hawutha*) fn. 293
- Hajszentlőrinc (Bodrog m., ma Koluttól [Küllőd] keletre, Szerbia) 295
- Haláp (Nógrád m., ma Cserháthaláp) **185**
- Halász (Csanád m., ma Padej [Padé], Szerbia) 312
- Halász (Zólyom m., ma Zvolen [Zólyom] vidékén, Szlovákia) **186**
- Halászfölde (Ugocsa m., ma Vinohrady (Nagyszöllős) környékén, Ukrajna) 67, 121, 158
- Halásztelek (Nagysziget, ma Tasstól északnyugatra, Pest m.) 129
- Halics 383
- Halom (Fejér m., ma Homokmégy területén, Bács-Kiskun m.) **186**
- Haltó (Baranya m., ma Szigetvár környékén) **186**
- Hannus falunagy 254
- Hanusfalva (Sáros m., ma Hanušovce nad Topľou [Tapolyhanusfalva], Szlovákia) **186**, 215
- Hans radnai gróf 322
- Hanva (Gömör m., ma Chanava, Szlovákia) **187**
- Harabor (Nyitra m., ma Chrabrany [Nyitragaráb], Szlovákia) **187**
- Harabusa (Szepes m., ma Betlanovce [Betlenfalva] vidékén, Szlovákia) **187**
- Harabusahida (*Harbussahyda*) fn.187
- Haram (*Chramon*; Krassó m., ma Banatska Palanka [Bánát Palánk], Szerbia) **187–188**, 404
- Harangod folyó (ma Aranka folyó) 198, 312
- Harastyán (Bars m., ma Beladice [Bélád] része, Szlovákia) 197 lásd még Hyrischan (Nyitra m.)
- Haraszt nem 159
- Harasztigyarmat (Hont m., ma Balassagyarmattól északkeletre, Szlovákia) 181
- Harkács (Gömör m., ma Gemerská Ves [Gömörfalva] része, Szlovákia) **188**
- Harkály (*Harkal*, *Harrakal*; Zala m., ma Salomvár mellett) 108, 121, **188**
- Harsány (Baranya m., ma Nagyarsány) 136, **189**, 338, 373
- Harsány (Bars m.) lásd Harastyán (Bars m.)
- Harta (Fejér m., ma Bács-Kiskun m.) 261
- Hartvik 20
- Hasznosi Domokos (Rátót nb.) 316
- Hasznosi Péter 51
- Hata tó 260
- Hatvan (*Hotwan*; Heves m.) 51, **189**
- Hauch szn. 262
- Házi Jenő 117, 342

- Hédervár (Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 89
- Hegen (Körös m., ma Haganj, Horvátország) 346
- Hegykő (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 160, **189**, 372
- Heiligenkreuz (Heiligenkreuz in Wienerwald, Ausztria) 44, 251
- Heim (Him r., Heim fia) 325
- Hejő folyó 89, 104, 125
- Hejődvására (Fehér m., Lándor- és Cseke-laki-patak egybeömlésénél feküdt, Románia) **190**
- Hektor (Tomaj nb., Pelbárt fia) 48, 295
- Helemba (*Helymba*; Hont m., ma Chľaba, Szlovákia) **190**, 253
- Heller, Georg 422
- Helmec folyó 392
- Helmec (Zemplén m., ma Kráľovský Chelmec [Királyhelmec], Szlovákia) **190**
- Henc szn. 319
- Hench kamaraispán 290
- Henchida (*Henchyda*) híd 319
- Hennegus alvinci vámos 54
- IV. Henrik német király (Száli-dinasztia; 1056–1106) 180
- II. (Jasomírgott) Henrik osztrák őrgróf (Babenberg-dinasztia; 1141–1156) 180
- Henrik (Káta nb., Csiszér fia) 230
- Henrik (Szalók nb., Jakab fia) 78
- Henrik hornichzi bíró 210
- Henrik (Rikalf fia) 349
- Henrik lásd Kőszegi Henrik
- Hér folyó 91
- Herbord (Csabi nb., Gergely fia) 120
- Herbord (Hetsi) 191
- Herbord (Osli nb., Herbor fia) 372
- Herbord (Osli nb., Osli fia) 120, 338
- Herbort (Szentiván; Zala m., ma Csonka-hegyháttól délnyugatra) 112
- Herény (Vas m., ma Szombathely területén) 388
- Hermán nem 347
- Hermánszeg (Szatmár m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 201
- Hernád folyó (*Harnad*) 28, 82, 191, 197, 242, 243, 250, 288, 394
- Hernádnémeti (Zemplén m., ma Bor-sod-Abaúj-Zemplén m.) **191**
- Herrand (Héder nb.) 290, 323, 386
- Hetény (Komárom m., ma Chotín, Szlovákia) 425
- Hetény (Szatmár m., ma Hodász területén, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **191**
- Hetes (Somogy m.) 35, **191**, 455
- Hetvehely (Vas m., ma Deutsch Schützen [Németlövő] területén, Ausztria) **191–192**
- Heves (Heves m.) 204
- Heves megye (*Heueswyuar*) **192**, 189, 236, 292, 315, 380
- Hévíz (Esztergom m., ma Esztergom területén, Komárom-Esztergom m.) 155
- Hibbe (Liptó m., ma Hybe, Szlovákia) **192**, 238
- Hídága (*Hydaga*; Baranya m., ma Kékesd vidékén) **192**
- Hidas (*Hidus*; Békés m., ma Kamuttól keletre) **193**
- Hidas (*Hydus*; Somogy m., ma Somogyvártól nyugatra) **193**
- Hidas-árok (*Hidus arch*) 197
- Hidas-ér 193
- Hidas-patak, Hidas folyó (*Hidus*) 68, 193, 265
- Hidas-patak (*Hidaspathak*, *Hyduspotok*) 123, 160
- Hidas-patak 186
- Hidasszeg (*Hyduscege*) fn. 186
- Hidastelek (*Hydusteluk*; Torda m., ma Podeni [Székelyhidas], Románia) **193**
- Hidegség (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 160
- Hidelő (*Hydhelen*; Nyitra m., ma Nové Zámky [Érsekújvár] környékén, Szlovákia) **193**, 278, 281
- Hídhajórév (*Hidholyareu*) híd 291
- Hídvég (*Hydwyge*; Baranya m., ma Magyarbóly vidékén) **194**
- Hídvég (Baranya m.) lásd Geredistye (Baranya m.)
- Hídvég (Heves m., ma Sarud mellett Pusztahídvég) 22, **194**, 459
- Hídvég (*Hydweg*; Hont m., ma Ipeľské Predmostie [Ipolyhídvég], Szlovákia) **194–195**, 296
- Hídvég (Kraszna m.) lásd Iklód (Kraszna m.)
- Hídvég (*Hydwegh*; Nyitra m., ma Krtovec [Kartolc] vidékén, Szlovákia) **195**
- Hídvég (*Hydvig*, *Hydwyg*; Somogy m., ma Szabadhídvég, Fejér m.) **195**, 216

Hídvég (*Hydwegh*; Vas m., ma Petőmihályfa vidékén) **195**
 Hídvég (*Hydweg*; Vas m., ma Rábahídvég) **195–196**
 Hídvég (*Hydweg*; Zala m., ma Zalavár közéletében) **196**
 Hídvég (Zala m., ma Mostje [Hídvég] környékén, Szlovénia) **196**
 Hídvég (*Hydueg*; Zemplén m., ma Sajóhídvég, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **197**
 Hídvége (*Hydvegy*) lásd Vécse (Zemplén m.)
 Hídvégi András lásd András (Hermán nb., Endre fia)
 Hídvize víz (*Hyduize*) 229
 Him (Szalók nb., Him fia) 349
 Hocsk (Trencsén m., ma Kočovce [Kocsóc], Szlovákia) **197**
 Hodos (Gutkeled nb.) 73, 323
 Hodos (*Hodus*) vize 332
 Hódos (Szabolcs m., ma Egyektől keletre, Hajdú-Bihar m.) 109
 Hof (Moson m., ma Hof, Ausztria) **197**
 Hoffmann István 134, 162, 264
 Hole (Somogy m., helye ismeretlen) 13, 29, **198**
 Holler László 134
Holmohugh, *Holmohugh* mocsár 332
 Holt-Vág folyó 115, 169 lásd még Vág folyó
 Holub József 8, 217, 364
 Hóman Bálint 8, 82, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 267
 Homok (Sopron m., ma Fertőhomok, Győr-Moson-Sopron m.) 160
 Homokrév (*Homukrew*, *Humukreu*; Csanád m., ma Mokrin, Szerbia) **198**
 Homokrév (*Humukrew*) fn. 154
 III. Honorius pápa (1216–1227) 30, 90, 215, 342, 355
 Hont (Hont m., ma Nógrád m.) **198**, 294
 Hont megye 198, 212, 355
 Hontpázmány nem 91, 198
 Hór patak 90
 Hortobágy folyó 22, 23, 439
 Horváth Mihály 183
 Horvátország 334
 Hosszúmező (Máramaros m., ma Câmpulung la Tisa, Románia) **198–199**, 392
 Hosszúmező (Zemplén m., ma Dlhé Klčovo [Kolcsmező], Szlovákia) 56
 Hotyka-patak 299

Houkhyda híd 253
 Hölgyes (*Heulgies*) mocsár 332
 Hrasztovica (Zágráb m., ma Hrastovica, Horvátország) **199**
 Hrussó (Bars m., ma Hostietől [Keresztúr] északnyugatra, Szlovákia) 232
 Hugyag (*Hugog*, *Hwgyag*; Nógrád m., ma Órhalom része) **199**
 Hungler József 432
 Húščava, Alexander 254, 255, 385
Husich lásd Vsuch folyó
 Huszt (Máramaros m., ma Huszt, Ukrajna) **199**, 228, 392, 435
 Hutka (*Hudka*; Abaúj m., ma Nižná Hutka [Alsóhutka], Szlovákia) **200**
Huzthimohna folyó 126
 Huy (*Hys*; Belgium) 94, 398, 456, 458
 Hyrischan (Nyitra m., helye ismeretlen) **197**
Hwoynicza fn. 276

I

Iachasyn lásd Jotasin (Trencsén m.)
 Iba hídja 236
 Ida folyó 204, 274, 324
 Idriszi 61, 157, 228, 338, 342
 Igen (Fehér m., ma Ighiu, Románia) 45, **200**
 Iglice (*Yglyche*; Sáros m., ma Drienov [Somos] vidékén, Szlovákia) 443
 Ignéc (Bereg m., ma Znyacovo, Ukrajna) 127
 Iklód, Hídvég (*Hidvégh*; Kraszna m., ma Măeriște [Krasznahídvég], Románia) **200**, 447
 Illés (Lőrinc fia) 422
 Illés 403
 Illmic (Sopron m., ma Illmitz, Ausztria) **201**
 Imre magyar király (1196–1204) 43, 50, 52, 57, 59, 78, 85, 86, 136, 137, 138, 139, 142, 157, 192, 204, 240, 252, 266, 268, 284, 310, 316, 319, 350, 370, 421, 439
 Imre (Aba nb., Pál fia) 51, 292, 435
 Imre (Eddei, János fia) 210
 Imre (Ják nb., Lőrinc fia) 429
 Imre (Osli nb., Tamás fia) 189, 372, 377
 Imre (Pinnyei, Imre fia) 424
 Imre lásd Paksi Imre, Sipéki Imre
 III. Ince pápa (1198–1216) 57, 69, 95, 138, 170, 172, 178, 226, 252, 329, 363, 383
 V. Ince pápa (1276) 98, 206, 243, 425
Inse lásd Szerdahely (Moson m.)

- II. Ioannes Komnenos bizánci császár (Komnenos-dinasztia; 1118–1143) 187
- Ipoly folyó (*Ipul*, *Ipuluyze*) 181, 190, 194, 199, 260, 296, 330, 331
- Ireg (Valkó m., ma Borovótól délre, Horvátország) 93
- Isaszeg (Pest m.) 29, **201**, 320
- Istenhegye 212, 369
- I. (Szent) István magyar király (1000–1038)
17, 20, 23, 24, 28, 43, 58, 61, 64, 67, 71, 94, 106, 115, 118, 129, 156, 157, 158, 163, 212, 224, 231, 234, 241, 259, 261, 263, 278, 282, 283, 292, 300, 301, 316, 335, 337, 346, 353, 367, 379, 381, 397, 404, 405, 413, 414, 423, 438
- II. István magyar király (1116–1131) 302, 329, 383, 416
- III. István magyar király (1162–1172) 21, 136, 188, 257, 267
- V. István ifjabb király (1262–1270) 28, 40, 54, 121, 164, 185, 198, 199, 233, 288, 291, 320, 333, 354, 392, 397, 403, 419, 420, 435; magyar király (1270–1272) 18, 19, 25, 45, 48, 50, 52, 57, 60, 64, 65, 77, 83, 87, 97, 98, 119, 123, 124, 125, 131, 132, 138, 154, 160, 164, 170, 175, 181, 184, 195, 206, 217, 233, 234, 237, 238, 241, 244, 247, 254, 255, 258, 270, 271, 279, 283, 290, 291, 296, 303, 310, 315, 322, 330, 336, 343, 345, 350, 360, 363, 370, 374, 394, 404, 406, 408, 413, 417, 426, 435, 437, 443, 444
- István (Aba nb., István fia) 327
- István (Aba nb., Miklós fia) 340, 341
- István (Aba nb., Péter fia) 292, 327
- István (Ákos nb., Erne fia) 55, 285, 313, 399
- István (Babonics) 96, 102, 123, 130, 168, 199, 205, 206, 230, 237, 245, 246, 256, 288, 302, 322, 351, 352, 389, 392, 393, 401, 436
- István (Bábonyi, Mátyás fia) 60–61
- István (Baksa r., Detre fia) 440
- István (Balogsemjén nb., István fia) 214
- István (Balogsemjén nb., Mihály fia) 42, 111, 337, 351, 354
- István (Bánca nb.) esztergomi érsek (1242–1252) 260
- István (Csák nb., István fia) 388, 417
- István (Csák nb., Márk fia) 211, 294
- István (Csák nb., Máté fia) 294, 395
- István (Csanád nb., Miklós fia) 396
- István (Diódi, Sámson) 404
- István (Geregye nb., Pál fia) 359
- István (Gutkeled nb., András fia) 120
- István (Gutkeled nb., Dragun fia) 279
- István (Gutkeled nb., Lőrinc fia) 126, 306
- István (Győr nb., Mór fia) 250
- István (Hahót nb., Hahót fia) 112, 202, 227, 253, 305, 361
- István (Hahót nb., Miklós fia) 113, 127, 361
- István (Hernádnémeti, Tamás fia) 191
- István (Hontpázmány nb., Márton fia) 52
- István (Ják nb., Csépán fia) 191, 429
- István (Ják nb., Lőrinc fia) 429
- István (Kaplyon nb., Jakó fia) 172, 173
- István (Osli nb., Dénes fia) 377
- István (Pok nb., Móric fia) 417
- István (Sártványvecse nb., Gyula fia) 109, 315, 316
- István (Szalók nb., Konrád fia) 68
- István (Tekes r., Tekus fia) 172
- István (Tomaj nb., Dénes III fia) 49
- István (Domokos fia) 59
- István (Türje nb., János fia) 68
- István (Zoard nb.) 170
- István (András fia) 108
- István (Beza fia) vámszedő 345
- István sági prépost 330
- István stabularius 100
- István veszprémi püspök (1310–1322) 362, 433
- István zágrábi püspök (1225–1247) 108
- István lásd még Bátori István, Csupor István, Losonci István, Peuhuk István, Újlaki István
- Istvánfalva (Szepes m., ma Dedinky [Imrikfalva] területén, Szlovákia) 187
- Itália 184
- Itemer rév 82
- Iván (Balogsemjén nb., Egyed fia) 96, 213, 214
- Iván (Gutkeled nb., Péter fia) 360
- Iván (Ladina fia) 346
- Ivánc (Zágráb m., ma Kloštar Ivanić [Ivanics], Horvátország) 29, 35, **201**, 368
- Ivánk (Jánk; Szatmár m., ma Jánkmajtis része, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **201–202**
- Ivánka (Aba nb., Péter fia) 243, 341
- Ivánka (Gutkeled nb., Adony fia) 325
- Ivánka (Gutkeled nb., Kozma fia) 304, 325
- Ivánka locsmándi comes 257

Ivánka turóci prépost 336, 337
 Ivánka szn. 202
 Ivánkafalva (Somogy m., ma Gálosfától ke-
 letre) 376
 Ivánkahida (*Iwankahyda*, *Pons Ivance*; Toron-
 tál m., ma Jankov Most [Jankahida],
 Szerbia) **202**
 Ivánkatelke (Zala m., ma Kapca vidékén,
 Szlovákia) 29, **202**
 Iványi (Pozsony m., ma Ivanka pri Dunaji
 [Pozsonyivánka], Szlovákia) 105
 Iványi Béla 8, 428
 Izabella magyar királyné (IV. László felesége)
 296, 418, 434, 441
 Izbugya (Ung m., ma Zbudza, Szlovákia)
202
 Izdenc (Körös m., ma Zdenci, Horvátor-
 szág) **203**
 Izen folyó 360
 Izsa (Komárom m., ma Iža, Szlovákia) 310
 Izsák (Tolna m., Fadd környékén) 134
 Izsólaka, Izsáka (Bihar m., ma Zsáka, Haj-
 dú-Bihar m.) **203**

J

Jaan szn. 329
 Jablánc, Jablonca (Nyitra m., ma Jablonica,
 Szlovákia) 12, 46, 80, **203**, 460
 Ják nem 192
 Jakab (Bana nb.) 434
 Jakab (Bökény nb.) 74, 163
 Jakab (Farkasfalvi, Frank fia) 164
 Jakab (Farkasfalvi, László fia) 164
 Jakab (Gerendi, Sámson fia) 185
 Jakab (Győr nb., Konrád fia) 222, 300, 357
 Jakab (Héder nb., Herrand fia) 117, 323, 374
 Jakab (Lónyai, Jakab fia) 350
 Jakab (Miskolc nb.) 28, 288
 Jakab (Osli nb., Osli fia) 189, 372
 Jakab (Szalók nb., Simon fia) 78, 222
 Jakab (Szerki) 210
 Jakab (Tibold nb., Bodor fia) 312
 Jakab (Chebk fia) 319
 Jakab (Debreceni Dózsa fia) 22, 168, 285, 439
 Jakab (Dobromir fia) 282
 Jakab (Dypertus fia) pozsonyi bíró, csallói
 vámszedő 105, 180, 323
 Jakab (Mohor fia) 270
 Jakab zobori apát 335, 337
 Jakab frater 58

Jakab 128
 Jakó (Kaplyon nb., András fia) 173
 Jakó (Kaplyon nb., Jakó fia) 172
 Jakab (Lónyai) 257
 Jakab (Zselizi, Lampert fia) 443
 Jakó Zsigmond 57
 Ján (*Jaan*) réve 329
 Janapuszta lásd Anya (Tolna m.)
 Jankovich Miklós 290
 Jánok (Abaúj m., ma Janík, Szlovákia) **204**
 I. János cseh király (Luxemburg-dinasztia;
 1310–1346) 343
 János (Aba nb., György fia) 217, 243, 340,
 341, 444
 János (Aba nb., Imre fia) 292
 János (Aba nb., Ivánka fia) 341
 János (Aba nb., Pál fia) 55
 János (Aba nb., Péter fia) 340
 János (Ákos nb., Benedek fia) 113, 305, 418
 János (Babonić) 96, 102, 123, 130, 168, 199,
 205, 206, 230, 237, 245, 246, 256, 288,
 302, 322, 351, 352, 389, 392, 401, 436, 437
 János (Bábonyi, Mátyás fia) 61
 János (Baksa r., György fia) 440
 János (Bárkalan nb., Izsép fia) 411
 János (Bodolyai, Pál fia) 121
 János (Borsa nb.) 25, 167
 János (Bócsi, Dénes fia) 242
 János (Buzád nb., Atyusz fia) 390
 János (Buzád nb. Terestyén fia) 390
 János (Csák nb., Csák fia) 246, 410, 434
 János (Csák nb., Miklós fia) 112
 János (Csanád nb., Lőrinc fia) 396
 János (Dorozsma nb., János fia) 61
 János (Forrói, Jakab fia) 163
 János (Futaki, Máté fia) 164
 János (Geregye nb., Kalmer fia) 153, 154
 János (Gutkeled nb., Ampod fia) 120
 János (Gutkeled nb., Bereck fia) 241, 323
 János (Gutkeled nb., Ivánka fia) 180
 János (Gutkeled nb., Miklós fia) 125, 126, 307
 János (Hahót nb., Miklós fia) 113, 127, 305, 361
 János (Héder nb., Henrik fia) 121, 251, 258,
 378
 János (Héder nb., István fia) 89
 János (Hontpázmány nb., András fia) kalo-
 csai érsek (1278–1301) 175, 208, 265, 307,
 328
 János (Hontpázmány nb., Cibak fia) 103,
 137, 226, 414, 441

- János (Igmánd nb., Miklós fia) 65
 János (Jánosi, Kemény fia) 205
 János (Kaplyon nb., Marcell fia) 173
 János (Káta nb., István fia) 22, 439
 János (Káta nb., Csaholyi János fia) 231
 János (Kolcs r., Jakó fia) 431
 János (Lónyai, Bencenc fia) 350
 János (Lőrinte nb., Tamás fia) 65
 János (Osli nb., Beled fia) 189, 372
 János (Osli nb., Osli fia) 372
 János (Pányoki r.) 356
 János (Pelejte, Martonos fia) 413
 János (Pinnye, Mihály fia) 424
 János (Pok nb., Simon fia) 272
 János (Rátót nb., Kakas fia) 259, 260
 János (Rátót nb., Lőrinc fia) 394
 János (Reszegei, Morhardus fia) 325
 János (Rikalf r., Péter fia) 363
 János (Smaragdus nb., Ajnárd fia) 60, 75, 326
 János (Szalók nb., Henrik fia) 78
 János (Szentmágocs nb., Dénes fia) 289
 János (Szentmágocs nb., Logretus fia) 357
 János (Tekes r., Bács fia) 172
 János (Tibold nb., Tibold fia) 216
 János (Tomaj nb., Pelbárt fia) 48, 295
 János (Türje nb., Pósa fia) 68
 János (Zsámboki, Gilét fia) 61, 320
 János (Zsámboki, Kozma fia) 170
 János (Bogomér fia) 88
 János (Botond fia) 84
 János (Chunthar fia) 197
 János (Henc fia) budai rektor 133
 János (Lochard fia) 416
 János (Mikola fia) 426
 János báti vámszedő 71
 János esztergomi érsek (1205–1222) 174
 János soproni bíró 160
 János váradjai révész 422
 János 205 lásd még Gallicus János; Kőszegi János; Perényi János; Várdai János, Veres János
 Jánosd (Bihar m., ma Ianoșda, Románia) 85, 86, **204**
 Jánoshida (*Iwanushyda*, *Pons Johannis*; Heves m., ma Jász-Nagykun-szolnok m.) **204–205**, 414
 Jánosi (*Janus*; Tolna m., ma Komló része, Baranya m.) **205**
 Janus (Győr nb.) 250
 Japra (ma Blagaj Japra vidékén, Bosznia-Hercegovina) **205**
 Jászó (*Iasow*; Abaúj m., ma Jasov, Szlovákia) 21, 204, **205**, 270
 Jasztrebarszka (Zágráb m., ma Jastrebarsko, Horvátország) **206**
 Jenő (*Jene*, *Jenev*; Pest m., ma Budapest területén) 14, 101, 175, 176, **206–208**, 224, 308
 Jernye (Sáros m., ma Jarovnice, Szlovákia) 26, 409
 Jeruzsálem (ma Izrael fővárosa) 53, 215, 355
 Jeszenő (Ung m., ma Jasenov, Szlovákia) **208**
 Jezernica folyó 291
 Joachim (Gutkeled nb., István fia) 164, 303, 304
 Joachim (Gutkeled nb., Péter fia) 125, 126, 286, 306, 307, 359, 360
 Jób (Csicseri) 114
 Jób (Palásti, Ivánka fia) 294
 Jób esztergomi érsek (1185–1203) 137
 Jobbágy (Heves m., ma Jobbágyi) 21, **209**
 Jolán (II. András lánya) 16
 Jolánt (Nevnai László özvegye) 130
 Jolánta királyné (II. András felesége) 433
 Jolsvai Leusták (Rátót nb.) 161, 165, 221, 347
 Jolsvai Leusták (Rátót nb.) 50, 363
 Jónás (Tomaj nb., Dénes fia) 48
 Józásás folyó 109
 Jotasin, Újhely (*Congesberch*, *Iachasyn*, *Kis Zudcze*, *Kyzche*, *Lethezynt*, *Yescsin*; Trencsén m., ma Kysucké Nové Mesto [Kiszucaújhely], Szlovákia) **209–210**, 444
 József-hegy 206
 Juhász Viktor 414
 Juhpogo (Kool nb.) 77
 Jut (Somogy m., ma Siójut) **210**
- K**
 Kaba Demeter lásd Demeter (Szalók nb., Jakab fia)
 Kabold (*Kobold*; Sopron m., ma Kobersdorf, Ausztria) 13, **210–211**, 343
 Kacsics nem 356
 Kadarkút lásd Kétkadarkút (Somogy m.)
 Kadold urburarius 63
 Kaffen-hegy 249
 Kajár (Győr m., ma Kajárpéc része, Győr-Moson-Sopron m.) **211**

- Kajol (Aba nb., Miklós fia) 340, 341
 Kakat (*Cokot*; Esztergom m., ma Štúrovo [Párkány] területén, Szlovákia) 14, 25, 77, 149, **212–213**, 275, 293, 369, 461
 Kakas (Rátót nb.) 260, 423
 Kalacsna (Bars m., ma Kolačno, Szlovákia) 232
 Kalász (*Kaloz*; Nyitra m., ma Klasov, Szlovákia) **213**
 Kálló (*Kallo*, *Kallou*; Szabolcs m., ma Nagykálló, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 73, 96, **213–214**, 337
 Kálló vize (*Kollovize*) 214
 Kálmán magyar király (1095–1116) 14, 17, 30, 129, 140, 141, 142, 283, 335, 337, 346, 348, 353, 379, 405, 418
 Kálmán herceg (II. András fia) 21, 197, 270, 295, 418, 422
 Kalocsa (Fejér m., ma Bács-Kiskun m.) 61, 175, 208, 265, 307, 326
 Kalota (Bihar m., ma Călăṭea, Románia) 81
 Kalsa (Abaúj m., ma Kalša, Szlovákia) **214**
 Kandam (Kool nb.) 77
 Kanizsa (*Kanisa*; Csanád m., ma Novi Kneževac [Törökkanizsa], Szerbia) **214–215**, 364
 Kányó (Zemplén m., ma Slovenská Kajňa [Alsónyírjes], Szlovákia) 128
 Kapi (Sáros m., ma Kapušany, Szlovákia) 21, **215**, 403
 Káplán (Baranya m., ma Mohács közelében) **215**
 Kaplyon nem 172, 245
 Kapolcs kun vezér 78, 239
 Kápolna (Tolna m., ma Medinától délre) 264
 Kapos folyó 55, 124, 162, 220, 443
 Káposztafalva (*Capost*; Szepes m., ma Hrabušice, Szlovákia) 334
 Kapurév, Száka (*Kapurew*; Somogy m., ma Szabadhidvég területén, Fejér m.) **215–216**
 Karácsonyi János 77, 174, 299, 312
 Karakó (*Korokow*; Vas m.) 44, 103, **216**, 224, 332
 Karánszörév (*Karan zeureu*) fn. 74
 Karas folyó 187
 Karasica folyó lásd Karasu folyó
 Karasu folyó (ma Karasica) 173
 Karcsa (Pozsony m., ma Kráľovičove Kračany [Királyfiakarcsa] része, Szlovákia) **216**, 281
 Karika (Külső-Szolnok m., ma Creaca, Románia) 267
 I. Károly magyar király (1301–1342) 12, 15, 16, 19, 22, 25, 26, 29, 34, 35, 36, 40, 44, 45, 46, 51, 52, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 80, 84, 86, 88, 91, 93, 94, 96, 97, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 117, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 130, 132, 133, 149, 151, 152, 154, 155, 159, 161, 165, 167, 169, 170, 171, 172, 175, 180, 186, 188, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 203, 204, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 215, 216, 217, 219, 220, 224, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 240, 243, 244, 245, 246, 247, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 263, 265, 266, 274, 277, 280, 281, 282, 284, 286, 289, 292, 293, 305, 307, 308, 313, 315, 316, 317, 318, 323, 325, 331, 332, 333, 337, 338, 340, 342, 343, 344, 349, 351, 352, 353, 354, 356, 359, 361, 362, 363, 364, 366, 370, 380, 381, 384, 386, 388, 390, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398, 399, 404, 405, 408, 410, 411, 412, 413, 415, 417, 424, 426, 429, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 441, 444
 Károly János 414
 Karos (*Corus*; Zala m., ma Zalakaros) 20, **217**, 451
 Kas vize 245
 Kassa (Abaúj m., ma Košice, Szlovákia) 16, 171, **217–220**, 244, 381, 382, 444
 Kata (Hontpázmány nb., Bökény lánya) 118
 Katalin (Kaplyon nb. András lánya) 245
 Katzwinkel (Szepes m., ma Kacwin, Szlovákia) 164
 Kavicsos rév (*Portus Kovochos*) 187
 Kaza (Borsod m., ma Sajókaza, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 415
 Kazatarevi rév 252 lásd még *Kecheterewe* rév
 Kázmér 419
 Kecel (*Kecyl*; Somogy m., ma Kaposvár része) **220**
 Kecheterewe rév 114, 252
 Keddhely (*Kedhel*, *Keedhel*, *Kethel*; Sopron m., ma Klostermarienberg, Ausztria) **221** lásd még Borsmonostor (Sopron m.)
 Keddvására (*Keddwasara*; Somogy m., ma Törökkoppány vidékén) **221–222**
 Kehida (*Ketudhida*, *Pons Ketud*; Zala m., ma Kehidakustány része) **222**

- Keled (Gutkeled nb., Miklós fia) 125, 126, 306, 307
- IV. Kelemen pápa (1265–1268) 309, 311, 339, 400, 401
- Kelemen (Csanád nb.) 77, 108, 396
- Kelemen (Póka fia) 375
- Kelenföld (Pilis m., ma Budapest területén) 175
- Kelet-Magyarország 414 lásd még Magyarország
- Keltető 21, **444** lásd még Zsitvató (Komárom m.)
- Kemej (Vác vidékén, Pest m.) 239
- Kéménd (Baranya m., ma Máriakéménd területén) **222**
- Kemény (Matucsinai) 412
- Kemény (Matucsinai, Lőrinc fia) 222, 338,
- Kemény (Mikola fia) 426
- Kémes (Baranya m.) **223**, 373
- Kende (Sáros m., ma Kendice, Szlovákia) 261
- Kendhida (*Kendhyda*; Küküllő m., ma Chendu Mare [Nagykend] része, Románia) **222**
- Kene (Külső-Szolnok m., ma Tășnadtól [Tasnád] délre, Románia) 290
- Kene (Varasd m., ma Varaždin [Varasd] területén, Horvátország) 422
- Kenéz(hida) (Győr m., helye ismeretlen) **223**, 250
- Kenézlő (*Keleznew*; Szabolcs m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **223**
- Kenézrekesze lásd Szerdahely (Győr m.)
- Kengyel-víz (*Kengelu*) 302
- Kengyelovc (Körös m., ma Kendjelovec, Horvátország) 346
- Kensi (Bars m., ma Turától [Tőre] délre, Szlovákia) **223**
- Kér (*Keer*; Sopron m., ma Újkér, Győr-Moson-Sopron m.) 44, **224**, 332
- Kér (Szatmár m., ma Szamoskér területén, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 111
- Kér (Tolna m., ma Bedegkértől északra) **222**
- Kér (Veszprém m., ma Hajmáskér) **224**, 457
- Kerca (Zala m., ma Kercaszomor területén) 112, **224**
- Kerepesi rév (ma Budapest területén) 32, 152, 176, 208, **224–225**, 284
- Kereplye (Zemplén m., ma Kravany, Szlovákia) 356
- Keresztes (Borsod m., ma Szihalom vidékén, Heves m.) 380
- Keresztúr (Bars m., ma Žiar nad Hronom [Garamszentkereszt], Szlovákia) **225–226**
- Keresztúr (Bars m., ma Hostie, Szlovákia) 232
- Keresztúr (Zala m., ma Keménfától északnyugatra) **226**
- Keresztúr (Zemplén m., ma Bodrogkeresztúr, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 245
- Keresztury József 230
- Kerka folyó 112, 224
- Késmárk (*Forum Caseorum*, *Kasmark*, *Käsmark*; Szepes m., ma Kežmarok, Szlovákia) **226**
- Keszi szn. 55
- Keszi (Komárom m., ma Komarnótól [Komárom] nyugatra, Szlovákia) 134
- Keszi (Nyitra m., ma Bánov [Bánkeszi] területén, Szlovákia) 279, 280
- Keszteg (Bihar m., ma Chistag, Románia) 103, **226–227**, 414, 441
- Kesztölc (Tolna m., ma Alsónyéktől nyugatra) 174
- Ketel-patak 299
- Kethely (*Kedhel*, *Kethely*; Vas m., ma Stadtschlaining [Városszalónak] területén, Ausztria) **227**
- Kéthely (*Kethel*; Somogy m.) **227**
- Kétkadarkút (Somogy m., ma Kadarkút) **227**
- Keve (Keve m., ma Kovin, Szerbia) 198, **228**
- Kézai Simon 307, 382
- Kijev (Ukrajna) 334
- Király János 8, 317
- Királyháza (Ugocsa m., ma Koroleve [Királyháza] területén, Ukrajna) 228
- Királyréve (*Kyralreue*, *Kyralreue*; Küküllő m., ma Micăsásétól (Mikeszásza) keletre, Románia) **228**
- Királyréve (Kráľov Brod, Szlovákia) 129, 283
- Királyréve (*Kyralreue*; Ugocsa m., ma Verjacia [Veréc] vidékén, Ukrajna) **228**
- Királyréve (*Kyralrewy*; Zágráb m., ma Zágráb [Zagreb] területén, Horvátország) **229**, 437
- Kisbéba (ma Beba Veche (Óbéba) mellett, Románia) 77
- Kis-Duna folyó 106, 150, 413 lásd még Csalóló folyó
- Kis-Duna folyó 149

- Kisekemező (Szászföld, ma Târnăviora, Románia) 228
- Kisférged lásd Vásárosférged (Csanád m.)
- Kisjóka (Pozsony m., ma Jelka [Jóka] területén, Szlovákia) 229
- Kiskéménd lásd Kéménd (Baranya m.)
- Kis-Körös folyó 168 lásd még Körös folyó
- Kis-Küküllő folyó 222
- Kislucse lásd Lucse (Pozsony m.)
- Kismarton (Sopron m., ma Eisenstadt, Ausztria) 159
- Kisnémeti (Szatmár m., ma Satu Mare [Szatmárnémeti] területén, Románia) 269
- Kispalugya (Liptó m., ma Liptovský Mikuláš [Liptószentmiklós] része, Szlovákia) 229
- Kis Péter 170, 329
- Kiss Gábor 388
- Kis-Szamos folyó 175, 362 lásd még Szamos folyó
- Kistapolcsány (Bars m., ma Topoľčianky, Szlovákia) 232
- Kisszolnok megye (*Kyuzonuk*) lásd Külső-Szolnok megye
- Kiszte-patak (*Cysepotaka*) 273
- Kiszuca lásd Jotasin (Trencsén m.)
- Kiszucaújhely lásd Jotasin (Trencsén m.)
- Kis Zudcze* lásd Jotasin (Trencsén m.)
- Kladusa (Zágráb m., ma Velika Kladuša területén, Bosznia-Hercegovina) 230
- Klára (Druget Fülöp lánya) 292
- Klára (Gutkeled nb. Kozma lánya) 304
- Klašnica (Bosznia-Hercegovina) 168
- Klaszita (*Clascitaua*) folyó 306
- Kneginec lásd Kene (Varasd m.)
- Kocs (*Kooch*; Komárom m., ma Komárom-Esztergom m.) 230
- Kocsord, Kocsordhida (*Kochurdhyda*, *Pons Ruchard*, *Ruchwrd*; Szatmár m., ma Kocsord, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 73, 230–231, 351
- Kolcs szn. 431
- Kolon (*Kolun*; Zala m., ma Kolon puszta Balatonmagyaród közelében) 13, 231
- Kolon patak 134
- Kolos (Nyitra m., ma Veľký Klíž [Nagykolos] része, Szlovákia) 69, 70, 231–232
- Kolosmonostor (Bars m., ma Topoľčianky [Kistapolcsány] vidékén, Szlovákia) 232
- Kolozsakna (Kolozs m., ma Cojocna, Románia) 45, 123, 232, 359, 402
- Kolozsmonostor (Kolozs m., ma Cluj-Mănăștur, Románia) 55, 56, 233
- Kolozsvár (Kolozs m., ma Cluj Napoca, Románia) 233–234
- Komár (Zala m., ma Zalakomár) 107, 234
- Komárom (*Camarin*, *Kamarun*; Komárom m., ma Komárom-Esztergom m.) 8, 13, 24, 26, 148, 166, 234–236, 397, 407
- Komárom megye 235, 236, 280, 310, 424, 425
- Komáromi Miklós (Szécs nb.) 24, 234
- Komáromi Pál (Szécs nb.) 24, 26, 148, 234, 235, 425
- Kompolt (Heves m.) 51, 236, 452
- Kompolt (Aba nb., Péter fia) 292, 327
- Kompord szn. 413
- Konrád (Gutkeled nb., Miklós fia) 125, 126, 306, 307
- Konrád (Győr nb., István fia) 387
- Konrád (Győr nb., Jakab fia) 222, 284, 357
- Konrád (Küntzel, Günzel) szn. 180
- Konrád lásd Óvári Konrád
- Kont Miklós 118, 295
- Kónya vize 402
- Kopasz (Ják nb., Lőrinc fia) 429, 433
- Koppány (Veszprém m., ma Bakonykoppány) 236–237
- Koppány szn. 338
- Koppány-patak 319
- Korana (Zágráb m., ma Gornji Skradtól [Szkrad] nyugatra, Horvátország) 237
- Korlátkó (Nyitra m., ma Cerová területén, Szlovákia) 203, 247
- Kormó (Tolna m., ma Madocsa vidékén) 261
- Kóród (*Korogh*; Szatmár m., ma Tiszakóród, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 237
- Kórógyiak 136
- Korokow* lásd Karakó (Vas m.)
- Korong (Vas m., ma Krog [Korong], Szlovénia) 289
- Koros (Nyitra m., ma Krušovce [Nyitrakoros], Szlovákia) 237
- Koroserdő (*Koroserdo*) sziget 262
- Korpona (*Corpona*; Hont m., ma Krupina, Szlovákia) 113, 238, 276, 330, 385, 434
- Kosnya folyó 366
- Kosztá László 309
- Kota-ér 238

- Kotojd (*Cothoyd, Thocoyd, Thoroyd, Totoyd*; helye ismeretlen) **238–239**
- Kovács Béla 315
- Kovacsova (Zólyom m., ma Kováčova, Szlovákia) 186
- Kovarc (Nyitra m., ma Kovarce, Szlovákia) 197, **239**
- Kováts Ferenc 8
- (Nagy) Kozma (Gutkeled nb.) 164
- (Kis) Kozma (Gutkeled nb., Kozma fia) 22, 163, 167, 303, 304, 325
- Kozma (Tibold nb., Bodor fia) 312
- Kozma (Zsámboki, Kozma fia) 170
- Köcski Sándor 210, 211
- Kőhalom (Sopron m., ma Steinberg-Dörfel [Répec-kőhalom], Ausztria) 251
- Kő (Szerém m., ma Banoštor [Bánmonostora] területén, Horvátország) 294
- Kőhíd (*Kuhid*) híd 281
- Kőhidpordány (*Kichidparadan, Kuhidparadan, Kuhydparadan*; Sopron m., ma Wulkaprodersdorf [Vulkapordány], Ausztria) **239**
- Kökényzugörvénye 275
- Kölcsé (*Kulche*; Szatmár m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **240**
- Kölcsi Dénes (Szentmágocs nb.) 237, 240
- Kölesd (Tolna m.) 264
- Kölesér (Bihar m., ma Salonta [Nagyszalonta] közelében, Románia) 85, 86, **240**
- Köles-ér (*Kuleseer*) 91, 167, 240
- Königsberg* lásd Újbánya (Bars m.)
- Kőrév (*Keureu, Kureu, Kuureu*; Zemplén m., ma Tokaj közelében, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **240–241**, 324
- Kőrév rév (*Kwrew*) 249
- Körmend (*Kurmend*; Vas m.) 44, 108, 188, **241**
- Körmendi Tamás 170, 329
- Körmöcbánya (Bars m., ma Kremnica, Szlovákia) 61, 320, 333
- Köröm (Zemplén m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **242**
- Körös (Körös m., ma Križevci, Horvátország) **242**
- Körös folyó (*Chrysium, Crisium, Crysium, Cres*) 35, 66, 81, 82, 103, 114, 227, **242**, 278, 353, 390, 405, 415 lásd még Fehér-Körös, Fekete-Körös, Kis-Körös, Sebes-Körös
- Körösszeg (Bihar m., ma Cheresig, Románia) **242**
- Körtvély (Tolna m., ma Madocsa vidékén) 261
- Körtvélyes (Csongrád m., ma Hódmezővásárhelytől nyugatra) **243**
- Körtvélyes (Szepes m., ma Spišský Hrušov [Szepeskörtvélyes], Szlovákia) 269
- Körű (Heves m., ma Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 405
- Kőszeg (Sáros m., ma Kysak [Sároskőszeg], Szlovákia) **243**
- Kőszeg (Vas m.) **243–244**
- Kőszegi András (Héder nb.) lásd András (Héder nb., Gergely fia)
- Kőszegi Henrik (Héder nb.) 122, 243, 296, 362
- Kőszegi János (Héder nb., Henrik fia) 112, 126, 196, 202, 227, 231, 243, 253, 284, 296, 305, 361, 423, 436
- Kövecses rév (*Keueches reu*) 158
- Kövesd (*Kwesd*; Sopron m., ma Müllendorf [Százavám], Ausztria) 13, **244**
- Kövesd lásd Nyék (Pozsony m.)
- Kövesrév (*Kuesrew*) 90 lásd még Bogács (Borsod m.)
- Középnémeti (Abaúj m., ma Tornyosnémeti, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 220, **244**
- Középsőcsaholy (*Orrotlanchahol*; Külső-Szolnok m., ma Cehăluț [Magyarcsaholy] vidékén, Románia) 290
- Közép-Szolnok megye 248
- Krakkó (*Karako*; Fehér m., ma Cricău, Románia) 45, **244**
- Krakkó (Lengyelország) 167, 320
- Kralovánszky Alán 432
- Krassó, Bonahidakrassó (*Bonahida Crasso*; Baranya m., ma Petrijevcitől délre, Horvátország) **245**
- Krassó (Szatmár m., ma Cărașeu [Szamoskrassó], Románia) **245**, 352
- Krassó folyó 121, 192, 194, 245, 284
- Krassó megye 373
- Kraszna folyó 127, 200
- Kristó Gyula 358, 395
- Kristóf 418
- Kual (Zágráb m., helye ismeretlen) **245**
- Kubinyi András 67, 101, 175, 183, 225
- Kulpa folyó **246**
- Kulpató (*Kolpa*; Zágráb m., ma Šisak [Sziszek] táján, Horvátország) 103, **246**

- Kuncháza (Nógrád m., helye ismeretlen) **246–247**
 Kup (Veszprém m.) **247**
 Kurca folyó (*Curicea*) 363, 364
 Kustány (Zala m., ma Kehidakustány területén) 222
Kvnigesperg lásd Újbánya (Bars m.)
 Kutasó (Nógrád m.) **247**
 Kutyalva (*Cutfolua*; Fehér m., ma Cuci, Románia) **247**
 Küküllei 97
 Külső-Szolnok megye **247–248**
 Külső-Vámos lásd Vámos (Borsod m.)
 Kürt (Külső-Szolnok m., ma Tiszakürt, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 53
 Kürt (*Kurth*; Pozsony m., ma Ohrady [Csallóközkürt] területén, Szlovákia) 118, **248**, 375
 Kürtös folyó (ma Rieka) 296
Kythze, *Kythcze* rév fn. 223, 435
Kyzche lásd Jotasin (Trencsén m.)
- L**
 Laborc folyó 159, 202, 278
 Lackfi István (Hermán nb.) 344
 Lád (Borsod m., ma Szendrőlád, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **248**
 Ladány (Szabolcs m., ma Tiszaladány, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **248**
 Ládi Domokos 248
 Ládi (*Ladeo*) rév **248**
 I. Lajos magyar király (1342–1382) 12, 49, 50, 52, 59, 71, 76, 78, 85, 86, 151, 152, 153, 176, 190, 192, 204, 209, 216, 220, 228, 236, 237, 240, 244, 247, 277, 285, 315, 317, 340, 341, 343, 344, 382, 391, 396, 403, 423, 429, 439
 II. Lajos magyar király (1516–1526) 255
 VII. Lajos francia király (1137–1180) 228
 Lajta folyó 179, 180
 Lak (Doboka m., ma Lacu [Feketelak], Románia) **249**
 Lak (Tolna m., ma Sárpilis szomszédságában) 174
 Laklucse (Pozsony m., ma Veľká Lúč [Nagy-lúcs] területén, Szlovákia) 158
 Laminci Sredani (Bosznia-Hercegovina) 168
 Lampert (Hermán nb.) 204, 221, 424
 Lampert (Hontpázmány nb., Márton fia) 52
 Lampert (Hontpázmány nb., Miklós fia) egri püspök (1245–1275) 24, 48
 Lampert 211
Lanchfa erdő 88
 Lándok (Szepes m., ma Lendak, Szlovákia) **249**
 Lankóc (Somogy m., ma Csurgótól délre) **249**
 Láp (Ugocsa m., ma Verbovectől [Verbóc] délnyugatra) 121
 Lapáncs (Baranya m., ma Lapáncsa) 194
 Lápos-ér (*Lapos Er*) 216
 Lápos-patak 341
 Laposrév (*Lopusreu*, *Lupusrew*; Nógrád m., ma Bušince (Bussa) vidékén, Szlovákia) **250**
 Láp-sár (*Lapsar*) patak 158
 Lassúduna (*Losoyuduna*) 389, 390
 Lassú-körév (*Lusukevreu*) fn. 379
 I. (Szent) László magyar király (1077–1095) 17, 21, 32, 63, 69, 70, 85, 90, 140, 141, 150, 166, 186, 227, 264, 265, 300, 311, 312, 348, 353, 360, 366, 380, 405, 421, 434
 IV. László magyar király (1272–1290) 18, 19, 21, 24, 25, 27, 31, 40, 45, 46, 50, 54, 56, 57, 73, 79, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 109, 111, 114, 120, 121, 123, 124, 136, 138, 139, 140, 142, 160, 162, 163, 164, 167, 169, 179, 181, 185, 192, 196, 198, 201, 206, 207, 208, 210, 211, 217, 233, 234, 236, 240, 244, 247, 252, 254, 255, 258, 260, 266, 272, 276, 277, 284, 285, 290, 293, 294, 296, 298, 308, 309, 310, 311, 314, 315, 319, 321, 328, 333, 336, 338, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 348, 349, 350, 351, 354, 357, 359, 360, 362, 370, 371, 379, 380, 381, 387, 405, 408, 410, 412, 414, 418, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 428, 431, 435, 439, 440, 442
 László herceg (V. István fia) 406
 László (Aba nb., János fia) 55
 László (Ákos nb., Benedek fia) 113, 305, 418
 László (Baksa rokonsága, Tamás fia) 22, 94, 440
 László (Balogsemjén nb., Mihály fia) 214, 337
 László (Bogátradvány nb., Sándor fia) 260
 László (Csanád nb., Pongrác fia) 81
 László (Edelényi) 285
 László (Gutkeled nb., Aladár fia) 304
 László (Gutkeled nb., Hodos fia) 73

- László (Gutkeled nembeli, Bátori, János fia) 200
- László (Hahót nb., Miklós fia) 113, 127, 361
- László (Kán nb.) 92, 404
- László (Kaplyon nb., Jakó fia) 172, 173
- László (Kórógyi, László fia) pécsi püspök (1315–1346) 60
- László (Rátót nb., István fia) 298
- László (Rátót nb., Lőrinc fia) 394
- László (Rátót nb., Miklós fia) 321
- László (Szécsényi Tamás embere) 61
- László (Szerki) 210
- László (Tekes r., Tekus fia) 172
- László (Torvaji, Ugrin fia) 210
- László (Töttös fia) 295
- László (Töttös, László fia) 295
- László (Garáb fia) 216
- László (Pósa fia) 417
- László (*dictus Lengel*) újbányai bíró 63
- László kürti vámszedő 248
- László pannonhalmi apát 282
- László szn. 136
- Laszlovszky József 329
- Lasztaj (Sopron m., ma Mannersdorf and-
er Rabnitz [Répcekehely] területén,
Ausztria) 250
- Latorca folyó (*Lathorcza, Laturcha*) 113–114,
127, 252, 383
- Lázó-patak (*Lason*) 132, 399
- Lazony (Zemplén m., ma Ložín, Szlovákia)
108
- Lébény (Moson m., ma Lébényszentmiklós
része, Győr-Moson-Sopron m.) 181,
182, 223, 250
- Lebenye (Abaúj m., ma Košicétól [Kassa]
déltre, Szlovákia) 220
- Leez (Abaúj m., ma Sajóhídvég vidékén,
Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 250
- Legénytó (Moson m., ma Mönchhof [Barát-
udvar], Ausztria) 251
- Lehoczky Tivadar 257
- Léka (Vas m., ma Lockenhaus, Ausztria) 251
- Leksei Miklós 120
- Lél szn. 173
- Lél (Komárom m., ma Zlatná na Ostrove
[Csallóközaranyos] vidékén, Szlová-
kia) 177, 251–252
- Lelesz (Zemplén m., ma Leles, Szlovákia)
69, 113, 114, 157, 190, 220, 252, 257, 331,
350, 378, 383
- Lemes (Sáros m., ma Lemešany, Szlovákia)
341
- Lendva (Zala m., ma Lendava, Szlovénia)
112, 126, 127, 196, 227, 253, 305, 306,
361
- Lengyelfalva (Abaúj m., ma Košická Polian-
ka, Szlovákia) 83
- Lengyelország 256, 259, 343, 393, 405
- Leó bakonybéli apát 235
- Leó szn. 191
- Lesence-patak 414
- Lesztémér (Zemplén m., ma Lastomír, Szlo-
vákia) 253
- Letenye (Zala m.) 361
- Lethezynt* lásd Jotasin (Trencsén m.)
- Letskés (Hont m., ma Pest m.) 253
- Leusták (Palásti, Iván fia) 294
- Leusták (Vezekényi, Zádor fia) 294
- Liège 456
- Liget erdő 323
- Lipce (Liptó m., ma Partizánska Lupča
[Németlipce], Szlovákia) 238, 254–255,
327
- Lipok folyó (*Lypuk*) 180
- I. Lipót osztrák herceg (Habsburg-dinasztia;
1308–1326) 343
- Lippa (Zágráb m., ma Lipa, Horvátország)
256
- Liptó (Liptó m., ma Liptovský Hrádok [Lip-
tótújvár], Szlovákia) 43, 88, 256, 405
- Liptó megye 255
- Liptó (Palásti, Györk fia) 294
- Liszkaolási (Zemplén m., ma Olaszliszka,
Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 256
- Liszó (Somogy m., ma Zala m.) 257
- Litva folyó 294
- Locsmánd (Sopron m., ma Lutzmannsburg,
Ausztria) 10, 28, 257, 345
- Lodomér váradi püspök (1268–1279) 50,
192, 358, 421; esztergomi érsek (1279–
1298) 31, 41, 140, 150, 207, 208, 254, 255,
286, 308, 309, 311, 337, 353, 379, 395, 423
- Logyna vize 269
- Lokapataka 269
- Lókos-patak (*Lulkus*) 415
- Lompért (Kraszna m., ma Lompirt [Szilágy-
lompért], Románia) 200
- Lóna (Torda m., Luna, Románia) 402
- London (Egyesült Királyság, Anglia) 39
- Lonkóc patak 56

Lónya (Bereg m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **257**, 350
 Loránd (Ákos nb., Mikcs fia) 393, 411
 Lórév (*Loureu*, *Lureu*, *Portus Equorum*; Nagysziget, ma Pest m.) **258**
 Losonc vize 398
 Losonciak lásd Tomaj nem Losonci ága
 Losonci István 50
 Losonci István (Tomaj nb.) 344
 Lotaringia 142
 Lovad (Komárom m., ma Ácstól északra Komárom-Esztergom m.) 425
 Lovász (*Luaz*; Nyitra m., ma Nové Zámky [Érsekújvár] területén, Szlovákia) 279
 Lovásztelek (Heves m., ma Kiskörétől északnyugatra) 293
 Lőcse (*Leucha*; Szepes m., ma Levoča, Szlovákia) **258–259**, 370, 409
 Lőcse folyó 285
 Lökös (Ják nem, Lőrinc fia) 429
 Lőkősháza (Gömör m., ma Levuška, Szlovákia) 188
 Lőrinc (Aba nb., Péter fia) 189, 291, 345, 372
 Lőrinc (Csák nb., Miklós fia) 112, 391, 417
 Lőrinc (Csanád nb., Tamás fia) 397, 441
 Lőrinc (Gutkeled nb., Dorog fia) 325, 327, 359
 Lőrinc (Gutkeled nb., Hodos fia) 73, 241, 323
 Lőrinc (Gutkeled nb., Miklós fia) 125, 126, 307
 Lőrinc (Ják nb.) 429
 Lőrinc (Jánosi, Kemény fia) 205
 Lőrinc (Kaplyon nb., András fia) 173
 Lőrinc (Káta nb., István fia) 22, 439
 Lőrinc (Matucsinai, Kemény fia) 412
 Lőrinc (Nagymartoni, Simon fia) 211, 244
 Lőrinc (Vásári, Lorand fia) 427
 Lőrinc (Bogomér fia) 88
 Lőrinc (Kemény fia) 174, 374
 Lőrinc (Lőrinc fia) 164
 Lőrinc bácsi prépost 61
 Lőrinc erdélyi vajda 54, 164
 Lőrinc 394, 431 lásd még Péri Lőrinc
 Lőrinte (Lőrinte nb.) 65, 87, 88
 Löve patak 66
 Lubló (Szepes m., ma Stará Lubovňa [Ólubló], Szlovákia) **259**
 Lubó (Nyitra m., ma Piešťany [Pöstyén] vidékén Szlovákia) **259**

Lúc (Zemplén m., ma Tiszalúc, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 13, 126, **259–260**
 Lucse (Pozsony m., ma Lúč na Ostrove [Lúcs] része, Szlovákia) **260**
 Lucsivna (Szepes m., ma Lučivná, Szlovákia) **260**
 Ludány (Nógrád m., ma Ludányhalászi része) **260**
 Lúdrév (*Ludrew*) fn. 299
 Luka (Somogy m., ma Magyarlukafa, Baranya m.) 282
 Luka (Kaplyon nb., Dávid fia) 174
 Luka (*Loky*) patak
 Lukács (Ákos nb.) 180
 Lukács esztergomi érsek (1158–1181) 137
 Lukács 418
 Lupa víz 443
 Lusa (Zala m., ma Varaždin vidékén, Horvátország) 422
Lyka folyó 56

M

Macskaszarm (Bars m., ma Kozárovce [Garamkovácsi] területén, Szlovákia) **260–261**
 Madocsa (*Madocha*; Tolna m.) 13, **261**
 Magashíd (Sáros m., ma Petrovany [Tarcaszentpéter] mellett, Szlovákia) **261**
 Magashíd-patak (*Mogashydpotoka*) 261
 Magyarád (Pozsony m., ma Trnava [Nagyszombat] területén, Szlovákia) 365
 Magyareregry lásd Egregy (Doboka m.)
 Magyarfalu (Liptó m., ma Uharská Ves, Szlovákia) **262**
 Magyar Királyság (*Hungaria*; *Ungaria*, *Vngaria*) 15, 16, 19, 46, 80, 151, 254, 334, 343, 358 lásd még Kelet-Magyarország, Magyarország
 Magyarország 31, 36, 140, 179, 181, 182, 184, 310, 343, 412, 458; lásd még Magyar Királyság, Kelet-Magyarország
 Magyar Pál 159
 Majos (Majos fia) 266
 Majs (Baranya m., ma Baranjsko Petrove Selo [Petárda] határában, Horvátország) **262**
 Majtény (Trencsén m., ma Motesiče, Szlovákia) 126
 Makariás (Monoszló nb.) 270, 376, 389, 390
 Mákfa folyó 427, 428

- Mákó (Kolozs m., ma Macău [Mákófalva], Románia) 90
- Makófalva (*Makofolua*; Csanád m., ma Makó, Csongrád m.) 396, 430 lásd még Velnök (Csanád m.)
- Makófalviak 79, 430 lásd még Csanád nem
- Malachovský potok lásd Odrone folyó
- Mala Ukrina folyó 168
- Mályusz Elemér 8, 175
- Mánuel bizánci császár (Komnenos-dinasztia; 1143–1180) 187, 188
- Máramaros 392, 435
- Marcal folyó 433
- Marcell (Kaplyon nb., Mihály fia) 172
- Marchia 39, 144, 145, 147, 454 lásd még Szerémség
- Marcsamagyar (Pozsony m., ma Šamorínól [Somorja] délre, Szlovákia) **262**
- Margit (Druget Fülöp özvegye) 292
- Margit (Eddei János lánya) 210
- Margit (Haschendorfer Wulfing lánya) 247
- Margit (Wulfing Nagel lánya) 363
- Margit-sziget (ma Budapest része) 11, 12, 28, 30, 33, 40, 91, 97, 98, 99, 100, 101, 114, 134, 151, 158, 159, 176, 206, 207, 243, **262**, 275, 284, 310, 344, 348, 357, 363, 442
- Margonya (Sáros m., ma Marhaň, Szlovákia) 107, **262**
- Margonyai Sórév (*Morgonay Sorew*) 262
- Mária magyar királyné (IV. Béla felesége) 374, 441
- Marja (*Marya*; Bihar m., ma Esztár vidékén, Hajdú-Bihar m.) 137, 441
- Margecian-patak 287
- Márk (Futaki, Máté fia) 164
- Márk (Türje nb., Pósa fia) 68
- Marócsuk 330
- Márok (Baranya m., ma Gajić [Hercegmárok], Horvátország) 121
- Maros (Hont m., ma Nagymaros, Pest m.) **263**
- Maros folyó (*Morisium*, *Morosium*) 23, 37, 51, 54, 57, 67, 77, 185, 193, 247, **263**, 293, 314, 332, 357, 360, 386, 391, 396, 421, 430
- Marosvár lásd Csanád (Csanád m.)
- Marót (Cine Péter fia) 286, 359
- Marsina, Richard 129, 137, 138, 283, 329, 360
- Márton (Devecseri) 304
- Márton (Hontpázmány nb.) 25, 52, 296
- Márton (Szalók nb., László fia) 349
- Márton (Hercel fia) 431
- Márton (László fia) 346
- Márton egri püspök (1306–1322) 131
- Márton 263, 418
- Márton-patak 368
- Martonfalva (*Morthonfolua*) lásd Martos(vásár) (Tolna m.)
- Martonos (Gutkeled nb., Endre fia) 120, 268
- Martonos (Pelejte) 305, 413
- Martonvásár (*Forum Martini*, *Morthonuasara*, *Mortunvasara*, *Mortunwasara*; Fejér m.) **263**
- Martos(vására) (*Mortis uuasara*, *Mortus*, *Morton*; Tolna m., ma Janyapusztától északra) **264**
- Máté (Örsi, Márk fia) 419
- Máté (Pányoki r.) 356
- Máté (Orbán fia) 293
- Máté lásd Csák Máté (Csák nb.)
- Mátyás magyar király (1458–1490) 255
- Mátyás (Atyai, Detre fia) 59
- Mátyás (Bábonyi) 60
- Mátyás (Hercel fia) 431
- Mátyfalva (Ugocsa m., ma Matyijeve, Ukrajna) 121
- Máza (Tolna m.) **265**
- Medgyes (Szászföld, ma Mediaș, Románia) 228
- Medviz (Baranya m., ma Szigetvár mellett) **265**
- Megyehid (*Megehid*; Vas m.) **265**
- Megyer (Pest/Pilis m., ma Budapest része: Békásmegyer, Káposztásmegyer) 32, **265–266**
- Megyered (*Megered*; Nyitra m., ma Palárikovo [Tótmegyer], Szlovákia) 279, 281
- Meggyes (Sopron m., ma Mörbisch am See, Ausztria) 324
- Meggyes (Szatmár m., ma Medieșu Aurit [Aranyosmeggyes], Románia) **266**, 352
- Melléte (Gömör m., ma Meliata, Szlovákia) **266**
- Mélyér (*Myler*) 383
- Mélyörvény (*Fozarfoka*) 275–276
- Ménésítő (*Menusythou*; Heves m., ma Tiszánánától délre) 48, 275
- Ménmarót 248
- Menyhárt (*Meinhart*; *Menyharth*; Sopron m., ma Mannersdorf an der Rabnitz [Rép-

- cekethely] területén, Ausztria) 10, 221, **266–267**, 345
- Merenye (Zala m., Zalamerenye) **267**
- Merenye-patak (*Urustuhy*) 217
- Merse (Szinyei, Benedek fia) 26, 409
- Merse (Szinyei, Benedek fia) 409
- Merse (Tolna m., Bedegkértől nyugatra) 222
- Mesych Sdyzlaus* lásd Zdislav Měšec
- Meszes hegység 441
- Meszesi kapu 21, 35, **267**
- Meszesi kolostor (Külső-Szolnok m., ma Mirsid [Nyirsid] mellett, Románia) 21, 28, 267, 441
- Meze (Valkó m., ma Komletinci [Komjáti] vidékén, Horvátország) **268**
- Mező András 264
- Mezőizsép (Heves m., ma poroszló vidékén) 194
- Mezőrév (*Meseureu*) fn. 74
- Mezősomlyó (Krassó m., ma Șemlacu Mare [Nagyszemlak] határában, Románia) **268**
- Miava (Nyitra m., ma Myjava, Szlovákia)
- Miava folyó 203
- Michelech* folyó 58
- Micske (Bihar m., ma Oradea [Nagyvárad] mellett, Románia) **268**
- Micske (*Michsa*, *Miske*; Sopron m., ma Strebersdorf [Répcemcske], Ausztria) **267–268**, 345
- Mihály lásd Nagymihály (Bihar m.)
- Mihály (Aba nb., Marhard fia) 55
- Mihály (Aba nb., Péter fia) 243, 340
- Mihály (Balogsemjén nb., Mihály fia) 231, 237, 351
- Mihály (Balogsemjén nb., Ubul fia) 42, 127, 128, 336, 351, 354
- Mihály (Bojti) 91, 168
- Mihály (Bő nb.) zágrábi püspök (1296–1303) 103, 246
- Mihály (Csák nb., Miklós fia) 93
- Mihály (Csanád nb., Barnabás fia) 77, 312, 352
- Mihály (Csanád nb., Domokos fia) 78, 312
- Mihály (Dorozsma nb., Szentmihályi) 358
- Mihály (Farkasfalvi, Frank fia) 164
- Mihály (Geregye nb., Kalmer fia) 153, 154
- Mihály (Gutkeled nb., Tiba fia) 303
- Mihály (Héder nb., István fia) 89
- Mihály (Hermán nb., László fia) 347
- Mihály (Hontpázmány nb., Albert fia) 103, 137, 226, 414, 441
- Mihály (Hontpázmány nb., Cibak fia) 103, 137, 226, 414, 441
- Mihály (Kaplyon nb., Mihály fia) 172
- Mihály (Nagymartoni, Simon fia) 244
- Mihály (Osli nb., Imre fia) 372
- Mihály (Pinnyi, Imre fia) 424
- Mihály (Rosd nb., Endre fia) 350
- Mihály (Szalók nb., Simon fia) 222
- Mihály (Upori) 413
- Mihály (Aragóniai Simon fia) 328
- Mihály (Gergely fia) 111
- Mihály (György fia) 231
- Mihály (Orbán fia) 293
- Mihály 103, 419
- Mihályfölde (Vas m., ma Ivanovci [Alsó-szentbenedek] vidékén, Szlovénia) **269**
- Mihályi (Sopron m.) 42
- Mihályvásárhely lásd Vásárhely (Csanád m.)
- Mikcs (Ákos nb.) 392, 393, 411
- Mikeszsása (Küküllő m., ma Micăsasa, Románia) 228
- III. Miklós pápa (1277–1280) 31, 98
- Miklós (Aba nb., Egyed fia) 340
- Miklós (Aba nb., Imre fia) 55
- Miklós (Aba nb., Péter fia) 340, 341
- Miklós (Aba nb., Petőc fia) 209
- Miklós (Ákos nb., Benedek fia) 113, 305, 418
- Miklós (Bábonyi, Mátyás fia) 60–61
- Miklós (Bábonyi, Salamon fia) 61
- Miklós (Baksa r., Baksa fia) 378, 440
- Miklós (Baksa r., Detre fia) 440
- Miklós (Balog nb., Ivánka fia) 232
- Miklós (Balogsemjén nb., Mihály fia) 214
- Miklós (Balogsemjén nb., Péter fia) 127, 128
- Miklós (Berencs nb., Malsa fia) 279
- Miklós (Borics nb., Desziszlo fia) 53
- Miklós (Csabi nb., Olivér fia) 120, 188
- Miklós (Csák nb.) 42, 112, 378, 391, 416
- Miklós (Csanád nb., Miklós fia) 396, 398
- Miklós (Csanád nb., Pál fia) 398
- Miklós (Csanád nb., Tamás fia) 397, 398, 441
- Miklós (Cseklérszi, Lőkös fia) 26, 110
- Miklós (Csicséri, Jób fia) 113, 114
- Miklós (Diódi, András fia) 403
- Miklós (Farkasfalvi, László fia) 164
- Miklós (Geregye nb., Pál fia) 359
- Miklós (Gutkeled nb., Dorog fia) 125, 126, 306, 325, 327, 359

- Miklós (Gutkeled nb., Tiba fia) 303
 Miklós (Gyovad nb., István fia) 167
 Miklós (Győr nb., Ders fia) 376
 Miklós (Győr nb., Jakab fia) 222, 284, 357
 Miklós (Hahót nb., Arnold fia) 244
 Miklós (Hahót nb., István fia) 112, 126, 196, 202, 227, 253, 305, 361
 Miklós (Hahót nb., Miklós fia) 113, 127, 361
 Miklós (Haraszt nb.) 174
 Miklós (Haraszt nb., Miklós fia) 174
 Miklós (Héder nb., Dénes fia) 89
 Miklós (Héder nb., Gergely fia) 243
 Miklós (Héder nb., Henrik fia) 251, 296, 297, 378
 Miklós (Héder nb., Miklós fia) 89
 Miklós (Hermán nb., Hídvégi, András fia) 196
 Miklós (Hermán nb., László fia) 347
 Miklós (Hernádnémeti, Márk fia) 191
 Miklós (Hontpázmány nb., Albert fia) 103, 137, 226, 414, 441
 Miklós (Hontpázmány nb., Ders fia) 204
 Miklós (Igmánd nb., András fia) 65, 87
 Miklós (Igmánd nb., Lőrinc fia) 65, 87, 88
 Miklós (Igmánd nb., Miklós fia) 65
 Miklós (Jánki, Tamás fia) 202, 399
 Miklós (Kaplyon nb., Kaplyon fia) 173
 Miklós (Kaplyon nb., István fia) 173
 Miklós (Kolcs r., Balász fia) 431
 Miklós (Kökényesradnót nb., Mikod fia) 133
 Miklós (Lőrinte nb., Tamás fia) 65
 Miklós (Ludány nb., Csaba fia) 239
 Miklós (Miskolc nb., Füle fia) 93
 Miklós (Monoszló nb., Csupor István fia) 54
 Miklós (Nagymartoni, Lőrinc fia) 211, 328, 329
 Miklós (Nagymartoni, Mihály fia) 344
 Miklós (Nagymartoni, Miklós fia) 211, 328, 329
 Miklós (Neszmélyi) pécsi püspök (1346–1360) 49
 Miklós (Osli nb., Ostfi) 136
 Miklós (Osli nb., Domokos fia) 377
 Miklós (Palásti, Györk fia) 294
 Miklós (Palásti, Mihály fia) 294
 Miklós (Pelejtei, Vencel fia) 413
 Miklós (Pinnyei, Lőrinc fia) 424, 425
 Miklós (Pinnyei, Miklós fia) 425
 Miklós (Pinnyei, Péter fia) 424
 Miklós (Pok nb.) 266
 Miklós (Pok nb., Miklós fia) 245
 Miklós (Pok nb., Móric fia) 327, 417
 Miklós (Rátót nb., Oliver fia) 298, 321
 Miklós (Smaragdus nb., Ajnárd fia) 326
 Miklós (Szalók nb., Demeter fia) 78
 Miklós (Szalók nb., László fia) 349
 Miklós (Szalók nb., Pál fia) 349
 Miklós (Szigetfői, Jakab fia) 379
 Miklós (Szinyei, Benedek fia) 409
 Miklós (Tibold nb., Tibold fia) 216
 Miklós (Vásári, Lorand fia) 427
 Miklós (Töttös fia) 295
 Miklós (Treutel rokonsága, Lóránt fia) 72, 390, 391
 Miklós (Torvaji, Ugrin fia) 210
 Miklós (Zsámboki, Gilét fia) 61, 320
 Miklós (Bogomér fia) 88
 Miklós (Csépán fia) 94
 Miklós (Imre fia) 108
 Miklós (Miklós fia) 282
 Miklós (Péter fia) 206
 Miklós bakabányai falunagy 62
 Miklós esztergomi érsek (1358–1366) 340
 Miklós gömöri alispán 321
 Miklós pannonhalmi apát 297
 Miklós (I. Lajos magyar király nevelője) 277
 Miklós lásd még Dörögdi Miklós; Garai Miklós; Komáromi Miklós; Kont Miklós; Lekcei Miklós; Neumai Miklós; Schindler Miklós; Treutel Miklós, Wass Miklós; Zsámboki Miklós
 Mikó (Hontpázmány nb.) 435
 Mikó (Ludány nb., Csaba fia) 239
 Mikó (Detre fia) 209
 Mikó (Milvány fia) 213
 Mikó (Mikó fia) 418
 Mikó zólyomi ispán 195, 209
 Mikó 419
 Mikola (Szatmár m., ma Micula, Románia) **269**
 Milaj (Szepes m., ma Spišský Hrušov [Szepeskörtvélyes] mellett, Szlovákia) **269**
 Milej (Zala m., ma Milejszeg területén) **269**
 Milej-patak (*Miley*) 250, 269
 Milér folyó 419
 Milona (Arad m., ma Arad területén, Románia) 293
 Mindszent (Bihar m., ma Tăria-antól [Körös-tarján] délkeletre, Románia) 441
 Miske (Rátót nb.) 418
 Miske (Fajszi) 418

- Miskolczy István 107
 Mitulmező (Veszprém m., ma Kup vidékén) 247
 Modrus fn. 368, 460
 Mog (Bogátradvány nb., Mog fia) 260
 Mogyoród (Pest m.) 379
 Mohács (Baranya m.) 215
 Moharréve (*Moharevy, Moharewy*; Bács m., ma Mol [Mohol] területén, Szerbia) 78, 270
 Mohor szn. 270
 Mojgrád (Külső-Szolnok m., ma Moigrad, Románia) 267
 Mok (Kolcs r., Kolcs fia) 431
 Mollay Károly 8, 342
 Monajkeddi (*Moneykeddy, Monaykeddi, Manaykeddi, Monoykeddi; Monayked; Abaúj m., ma Monaj határában, Borsod-Abaúj-Zemplén m.*) 270
 Monostor (Kolozs m.) lásd Kolozsmonostor (Kolozs m.)
 Monoszló (Körös m., ma Moslavina Podravska, Horvátország) 270
 Monoszló nem 299
 Mony hídja 84
 Monyorókerék (Vas m., ma Eberau, Ausztria) 117, 374
 Monyorósd (Vas m., ma Órimagyarósd) 43, 270–271
 Moravcsik Gyula 188
 Móric (Doboka m., ma Moruț [Aranyosmóric], Románia) 271
 Móric (Pok nb.) 58, 271, 362, 365
 Móric (Pok nb., Miklós fia) 245, 266, 352
 Móric (Pok nb., Móric fia) 165, 271, 272
 Móric (Pok nb., Péter fia) 210
 Mórighida (*Moruchyda, Mouruchhida, Pons Mauricii*; Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 10, 58, 271–272, 365
 Morotva (Csanád m., ma Novi Padej [Magyarpadé] területén, Szerbia) 272
 Morotva (Mortua) mocsár 272, 312
 Morva folyó 272, 317, 318
 Mosa (Palásti, Moys fia) 294
 Moson (*Musunium*; Moson m., ma Mosonmagyaróvár része) 7, 27, 210, 251, 272–273, 291, 374, 379, 387, 455
 Moson megye 27, 147, 180, 273
 Mosoni (Győr m., ma Tétől északnyugatra, Győr-Moson-Sopron m.) 321
 Moys (Ákos nb., Moys fia) 102
 Mödlingi Sebet lásd Sebet
 Muhi (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 89
 Mura folyó 79, 202, 289, 361
 Myrtol rév 436
- N**
 Nádág ér 391
 Nádagy patak 103
 Nádas folyó 90
 Nagyazar (Zemplén m., ma Veľké Ozorovce, Szlovákia) 273
 Nagyécs (Győr m., ma Écs, Győr-Moson-Sopron m.) 273
 Nagy-Duna lásd Duna folyó
 Nagyfalu (Baranya m., ma Siklósnagyfalu) 273
 Nagyfalu (Kraszna m., ma Nușfalău [Szilágynagyfalu], Románia) 274
 Nagyfalu (Szabolcs m., ma Tiszanagyfalu, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 73
 Nagygyarmat (Nógrád m.) lásd Gyarmat (Nógrád m.)
 Nagyhatár (Fejér m., ma Homokmégy vidékén, Bács-Kiskun m.) 186
 Nagyida (Abaúj m., ma Veľká Ida [Nagyida], Szlovákia) 274
 Nagy Imre 305, 414
 Nagykéménd lásd Kéménd (Baranya m.)
 Nagyküküllő folyó 228
 Nagymarót (Esztergom m., ma Pilismarót, Komárom-Esztergom m.) 382
 Nagymartoni Pál 76, 211, 244, 328, 329, 344, 377
 Nagymartoniak 211
 Nagymihály (Bihar m., ma Valea lui Mihai [Érmihályfalva], Románia) 274, 457
 Nagymihály (Zemplén m., ma Michalovce, Szlovákia) 275, 313
 Nagyolaszi (Szerém m., ma Mandelos területén, Szerbia) 134, 275
 Nagypalugya (Liptó m., ma Liptovský Mikuláš [Liptószentmiklós] nyugatra, Szlovákia) 324
 Nagy-patak 185
 Nagyrév (*NogRyu, Nogrew*) 75 lásd még Bazaköz (Valkó m.)
 Nagyrév (*Nogreu*) 345 lásd még Sövény Nagyrév

Nagysár (ma Örjeg mocsár) 186
 Nagyszász (Ugocsa m., ma Szaszove, Ukrajna) 228
 Nagysziget (ma Csepel-sziget, Budapest területén) 32, 129, 135, 206, 258, 265, 310
 Nagyszombat lásd Szombat (Pozsony m.)
 Nak (Tolna m.) 222
 Nána (Bárkalán nb., Pósa fia) 243, 425
 Nána (Esztergom m., ma Štúrovo [Párkány] része, Szlovákia) 212, 275
 Nána (*Nana*; Heves m., ma Tiszanána) 48, 275–276, 275
 Naratincs (Zala m., Kapca vidékén) 202
 Návoj (Nyitra m., ma Návojovce, Szlovákia) 276
 Nedelic (Zala m., ma Nedelišće, Szlovákia) 422
 Negyed (Nyitra m., ma Neded, Szlovákia) 129, 283
 Nehrer, Őr (*Nyrer*; Szepes m., ma Stražky [Nagyőr], Szlovákia) 249, 393
 Neksei Demeter (Aba nb.) 186, 209, 337
 Neksei Sándor (Aba nb., Sándor fia) 72, 170, 391
 Németi (Zábrod, *Nempti*, *Neymthy*, *Nympti*, *Zabrod*; Hont m., ma Hontianske Nemce [Hontnémeti], Szlovákia) 9, 276–277
 Németi (*Nempti*, *Nempty*; Szatmár m., ma Satu Mare [Szatmárnémeti] része, Románia) 111, 277, 289, 351, 354 lásd még Szatmár (Szatmár m.)
 Németország 256
 Neszmély (*Nezmel*; Komárom m., ma Komárom-Esztergom m.) 166, 277–278
 Neszteus (Divék nb.) 133
 Neumai Miklós (Móric fia) 51
 Nevna (Valkó m., ma Levanjska Varoš, Horvátország) 332
 Niš (Szerbia) 228
 Nivegy (Zaránd m., ma Ineu [Borosjenő] vidékén, Románia) 278
 Nógrád (Nógrád m.) 278
 Nógrád megye 165, 181, 239
 Novák (Gömör m., Aggtelek területén) 278
 Nycul (Nagymartoni, Mihály fia) 244

NY

Nyaláb (Ugocsa m., ma Koroleve [Királyháza] területén, Ukrajna) 228
 Nyárhíd (*Narhyd*; Nyitra m., ma Nové Zámky [Érsekújvár] területén, Szlovákia) 12, 13, 18, 29, 46, 80, 105, 155, 193, 203, 278–281, 460
 Nyársardó (Sáros m., ma Ražňany, Szlovákia) 281, 368
 Nyék (Pozsony m., ma Čierna Voda [Fekete-nyék], Szlovákia) 281
 Nyék (Pozsony m., ma Nekyje na Ostrove [Csallóköznyék], Szlovákia) 281
 Nyéki Chepe András 92
 Nyerges-patak 260
 Nyirád (Zala m.) 21, 282
 Nyirakol (Somogy m., ma Szentlászló területén, Baranya m.) 282
 Nyírhida (*Nyrhyda*) 154
 Nyírpatak patak 76
 Nyírpataka (*Nir*, *Mir*, *Nyrpataka*, *Nir Pathaka*; Pozsony m., ma Limbach [Limpak], Szlovákia) 76
 Nyírség 397
 Nyitra (*Nitra*, *Nitria*; Nyitra m., ma Nitra, Szlovákia) 21, 22, 61, 66, 69, 70, 71, 79, 88, 130, 131, 169, 187, 197, 198, 213, 237, 239, 277, 278, 279, 280, 281, 282–283, 319, 320, 333, 335, 337, 338, 360, 404, 406, 407, 409, 442, 444
 Nyitra (*Nitra*, *Nitria*, *Nittra*) folyó 61, 96, 187, 278, 279, 282, 320, 375, 399, 442
 Nyitra megye 7, 8, 197, 280, 283, 291
 Nyomja (*Namya*; Baranya m., ma Szederkény része) 284, 357
 Nyugat-Flandria 39
 Nyúl lásd Várasnyúl (Győr m.)

O, Ó

Óbéba lásd Béb (Csanád m.)
 Óbuda (Pilis m., ma Budapest része) 32, 41, 42, 99, 101, 152, 175, 176, 206, 207, 208, 224, 225, 284–285, 307, 308, 309, 311, 366
 Ócsalános (*Ochalanus*; Bihar m., ma Pocsaj vidékén, Hajdú-Bihar m.) 285
 Ocsova (*Olchua*) víz 442
 Odo de Deogilo 142
 Odorin (Szepes m., ma Odorín [Szepes-edelény], Szlovákia) 285
 Odorin folyó 285

- Odrone folyó (ma Malachovský potok) 323
 Ohatmonostora (Szabolcs m., ma Egyek területén, Hajdú-Bihar m.) 109
 Okics (Zágráb m., ma Okić területén, Horvátország) 206
 Oklicsi Iván 350
 Okolicsna (Liptó m., ma Okoličná, Szlovákia) 430
 Olaszfalva (Baranya m.) 24, 26, 300, 301 lásd még Pécsvárad (Baranya m.)
 Olaszi (Bihar m., Oradea [Nagyvárad] része, Románia) 11, **286**, 367, 409, 421
 Olaszi (Bihar m., ma Olosig [Érolaszi], Románia) **286**, 359
 Olaszi (Veszprém m., ma Ugod határában) 237
 Olaszi (Liptó m., ma Vlachy [Nagyolaszi], Szlovákia) **287**
 Olaszi (Szepes m., ma Spišské Vlachy [Szepestolaszi], Szlovákia) **287**
 Olaszi (*Olazy*; Zemplén m., ma Bodrogolaszi, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 223, 299
 Oldere víz 435
 Olfa (Heves m., ma Tiszanánától délre) 275
 Olivér (Csabi nb., Gergely fia) 120, 338, 339
 Olivér (Csabi nb., Olivér fia) 120, 188
 Olivér lásd még Paksi Olivér
 Olt folyó 67
 Oltárc (Zala m.) **288**
 Omsó-ér (*Umsoer*) 239 lásd még Ér-patak
 Ondava lásd Bodrog folyó
 Ónod (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 13, 28, 55, **288**
 Orán (Vecsei) 336
 Orbán földje (Zala m., ma Egeraracsa vidékén) **288**
 IV. Orbán pápa (1261–1264) 31
 Orbán szn. 294
 Orbász (ma Vrbas, Bosznia-Hercegovina) 53, **288–289**, 389
 Orbász folyó 168
 Orbocsán (Vas m., ma Krog [Korong] vidékén, Szlovénia) **289**
 Órév (*Oreu*) hn. 274
 Orkuta (Sáros m., ma Orkucany, Szlovákia) 368
 Oroszi (Szatmár m., ma Vámosoroszi, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **289**, 458
 Oroszi (Ugocsa m., ma Oroszijeve [Sárorszai] része, Ukrajna) 121
 Oroszország 70, 143, 144, 295, 350, 453
 Oroszvár (*Cherfullenbwurch*; Moson m., ma Rusovce, Szlovákia) **290**
 Orrotlanchahol lásd Középsőcsaholy (Külső-Szolnok m.)
 Orrotlanhida (Külső-Szolnok m., ma Tășnad-tól [Tasnád] délre, Románia) **290**
 Ortway Tivadar 390
 Osl comes 115
 Oslí (Oslí nb.) 372
 Oslí (Oslí nb., Oslí fia) 189, 372
 Oslí nem 120, 339, 372, 377
 Ósva-patak 171
 Oszlány (Bars m., ma Oslani, Szlovákia) **291**
 Oth comes 155
 Otmár (Turóc m., ma Jazernica [Márfalva], Szlovákia) **291**
 Ottó (Győr nb.) 128, 129, 198, 443
 II. Ottokár cseh király (Přemysl-dinasztia; 1253–1278) 290, 291
 Óvár (Moson m., ma Mosonmagyaróvár része, Győr-Moson-Sopron m.) **291**
 Óvári Konrád (Győr nb.) 222, 272, 273, 291, 300

Ö, Ő
 Ölyves folyó (*Wlues*) 91, 167
 Őr (Szepes m.) **292** lásd még Nehrer (Szepes m.)
 Ördökgút (Doboka m., ma Treznea, Románia) 267
 Örjeg mocsár lásd Nagysár
 Örke (Komárom m., ma Zlatná na Ostrovétól [Csallóközaranyos] északkeletre, Szlovákia) 134
 Örke (Torda m., ma Urca) 402
 Őrs (Heves m., ma Tarnaörs) **292**
 Őrs (Komárom m., ma Iža-tól [Izsa] északra, Szlovákia) 24, 407, 425
 Őrs (Komárom m., ma Nová Straž [Örsújfal] területén, Szlovákia) 134
 Örsújfal (Komárom m., ma Nová Straž, Szlovákia) 134
 Örvény (Heves m., ma Tiszaörvény, Jász-Nagykun-Szolnok m.) **292**, 315
 Őrvistye (Nyitra m., ma Horný Orvište [Nagyörvisty], Szlovákia) **293**
 Ösbő szn. 259

Ösztövérd (Arad m., ma Arad területén, Románia) 18, **293**

Öttevény (Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 51

P

Pabar (Valkó m., ma Sremska Mitrovica [Száva-szentdemeter] vidékén, Szerbia) **293–294**

Pach Zsigmond Pál 8, 15, 16, 34, 39, 148

Páka vize 288

Pákozd (Fejér m.) 156, 157

Paksi Imre (Rátót nb.) 261

Paksi Olivér 333

Paksi Szemere (Rátót nb.) 261

Pál (Aba nb., Kompolt fia) 292

Pál (Aba nb., Péter fia) 51, 435

Pál (Balogsemjén nb., Mihály fia) 42, 111, 351, 354

Pál (Bánca nb., Tamás fia) 120, 268

Pál (Bodolyai, Pál fia) 121

Pál (Csanád nb., Pál fia) 108, 312, 430

Pál (Farkasfalvi, László fia) 164

Pál (Geregye nb., Écs fia) 81, 154, 326, 359, 398

Pál (Gutkeled nb., Miklós fia) 57

Pál (Hermán nb., László fia) 347

Pál (Him r., Heim fia) 325

Pál (Iregi, Imre fia) 93

Pál (Kaplyon nb., Marcell fia) 173

Pál (Köveskúti, Pósa fia) 227

Pál (Miskolc nb., Füle fia) 93

Pál (Rátót nb., Miske fia) 418

Pál (Szalók nb., Him fia) 349

Pál (Szalók nb., Pál fia) 349

Pál (Ugali, Ivánka fia) 60, 216

Pál (Benedek fia) 417

Pál (Debreceni Dózsa fia) 22, 168, 285, 439

Pál (Orbán fia) 293

Pál (Simon fia) 111, 436

Pál csütörtökhelyi falunagy 116

Pál comes 155

Pál veszprémi prépost (1276–1286), esztergomi prépost (1287–1290) 276

Pál 103

Pál lásd még Bátori András, Komáromi Pál (Szécs nb.), Magyar Pál, Nagymartoni Pál

Palánk lásd Szeged (Csongrád m.)

Palást (Hont m., ma Plášťovce, Szlovákia) 29, 194, 195, **294**

Páli (*Paly*; Heves m., ma Tiszaszentimre határában, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 48, **294–295**

Páliport (*Pauliporth*; Bodrog m., ma Bátmonostor közelében, Bács-Kiskun m.) 13, **295**

Palkonya (Zala m., ma Dióskálótól északra) 288

Pálóci György esztergomi érsek (1423–1439) 152

Pálóci László 152

Palocsa (Sáros m., ma Plaveč, Szlovákia) **295**

Palojta (*Palota, Palotha*; Hont m., ma Dolné Plachtince [Alsópalojta], Szlovákia) 25, 29, 131, **296**, 330

Palota (Bihar m., ma Palota [Újpalota] területén, Románia) 441

Palota (Csanád m., ma Cenud [Csanád] határában, Románia) **296**

Pályázó patak (*Palyazo*) 106

Pályázóköz (*Palyazokuz*) 106

Pándzsa-patak 273

Pannonhalma (Győr m., ma Pannonhalma, Győr-Moson-Sopron m.) 28, 57, 64, 88, 90, 118, 162, 166, 214, 235, 259, 277, 278, **296–297**, 316, 319, 339, 340, 357, 374, 380, 381, 411, 416

Panyit (Miskolc nb.) 244

Panyola (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 111

Pápa (Somogy m., ma Porrogszentkirálytól nyugatra) **297**

Papsára (Somogy m., ma Kaposvártól északnyugatra) 220

Párkány (Štúrovo, Szlovákia) 212, 369

Pásztó (*Pasztuk*; Heves m., ma Nógrád m.) **297**

Pat (Győr nb.) 250, 273, 299

Pata (Somogy m., ma Patapoklosi, Baranya m.) 11, **298**, 453

Patak (Zemplén m., ma Sárospatak, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 219, 220, 252, 256, **299**, 440

Pataki várispánság 333

Patak (patak) 331

Patas (Győr m., ma Pataš [Csilizpatas], Szlovákia) **299**

Pátka (Fejér m.) **299**

- Patvására (*Potuasara, Potwasara, Puthwasara*; Veszprém m., ma Litér mellett) **299–300**
- Páty (Pilis m., ma Pest m.) 285
- Paznanus (Kerekgedei) 297
- Pécs (Baranya m.) 201, 222, 276, 284, **300**, 338, 357
- Pécsújfalú 21 lásd még Újfalú (Sáros m.)
- Pécsvárad (Baranya m.) 21, 24, 26, 186, 221, **300–301**, 401 lásd még Alszeg, Olaszfalva, Újpécs (Baranya m.)
- Péder (Abaúj m., ma Peder, Szlovákia) **301**
- Peker (Körös m., ma Gornji Sredani [Pekerszerdahely], Horvátország) **302**
- Pekertő (*Pukurtu*; Körös m., ma Lipovljani-tól nyugatra, Horvátország) **302**
- Pél (Külső-Szolnok m., ma Tiszatenyő vidékén, Jász-Nagykun-Szolnok m.) **302**
- Pelbárt (Gutkeled nb., Aladár fia) 304
- Pelbárt (Gutkeled nb., Perbált fia) 302, 303
- Pelbárt (Tomaj nb., Pelbárt fia) 48, 164, 295,
- Pelbárthida, Vadaszt (*Prebarthyda, Preuart-hyda, Priuarthyda, Privart*; Bihar m., ma Parhida, Románia) 22, 78, 167, **302–304**, 365
- Pelejte (*Plehta*; Zemplén m., ma Plechotice, Szlovákia) **305**, 413, 456
- Pelsóc (Gömör m., ma Plešivec, Szlovákia) 113, 238, **305**
- Péntekfalva (*Penthukfalua, Pintekfalva*; Zala m., ma Kerkafalva része) **305–306**
- Péntekhely (*Pentekhel*; Somogy m., ma Látvány mellett, Somogy m.) **306**
- Penyige (Szatmár m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 128
- Pér (Hont m., ma Hontianska Tesáre [Teszér] területén, Szlovákia) **306**
- Péracs (Bihar m., ma Vámospércs, Hajdú-Bihar m.) **306–307**
- Peregrinus (Türje nb.) 68
- Peremarton (Veszprém m., ma Berhida része) **307**
- Perenger pozsonyi ispán 318
- Perényi cs. 417
- Perényi János 417
- Peresznye (Sopron m., ma Vas m.) 324, 348
- Pergelin (Vas m., ma Pilgersdorf, Ausztria) 251
- Péri Lőrinc (Weyteh fia) 306
- Péri Nyarad (Weyteh fia) 306
- Pernalt rév (*portus Pernaldi, portus Pernolt Reui*) 371, 372 lásd még Széplak (Pozsony m.)
- Pernes (Somogy m., ma Törökkoppány és Miklósi között) 221, **307**
- Pest (Pest m., ma Budapest része) 10, 13, 14, 28, 29, 30, 32, 37, 39, 41, 51, 98, 99, 100, 101, 102, 140, 144, 170, 171, 175, 176, 206, 207, 208, 224, 225, **307–311**, 363, 453, 454, 455, 458, 459
- Pest megye 147, 239
- Pesti Albert procurator 207
- Pesze (Somogy m., ma Ádándtól délnyugatra) 216
- Pesztina víz 59
- Petend (Bars m., ma Hronský Beňadik [Garamszentbenedek] területén) 71
- Peterd (Baranya m., ma Podoljétől [Nagybodolya] északkeletre, Horvátország) 121
- Petenye (Bojti, János fia) 91, 168
- Péter magyar király (1038–1041, 1044–1046) 444
- Péter (Aba nb., György fia) 340, 341
- Péter (Aba nb., János fia) 341
- Péter (Aba nb., Kompolt fia) 292
- Péter (Ákos nb., Benedek fia) 113, 305, 418
- Péter (Baksa r., György fia) 440
- Péter (Balogsemjén nb., Dománhidai) 127, 128
- Péter (Basztély nb., László fia) 406
- Péter (Bökény nb.) 74, 163
- Péter (Csák nb., István fia) 388, 417
- Péter (Csák nb., Márk fia) 211, 294
- Péter (Csák nb., Máté fia) 362, 395
- Péter (Csanád nb., Pál fia) 108, 312
- Péter (Csór nb.) 297
- Péter (Gerendi, Sánson fia) 185
- Péter (Gutkeled nb., Dorog fia) 125, 307, 325, 327, 359
- Péter (Gutkeled nb., Lukács fia) 327
- Péter (Gutkeled nb., Péter fia) 125, 126, 286, 306, 307, 359, 360
- Péter (Győr nb., Ders fia) 376
- Péter (Haraszt nb., Miklós fia) 174
- Péter (Héder nb., Henrik fia) veszprémi püspök (1275–1287) 72, 122, 156
- Péter (Hontpázmány nb., Ábrahám fia) 75, 105, 117, 118, 365
- Péter (Jánosi, Kemény fia) 205

- Péter (Kaplyon nb., Mihály fia) 173
 Péter (Kaplyon nb., Mohc fia) 172
 Péter (Kaplyon nb., Simon fia) 128
 Péter (Káta nb., Ábrahám fia) 290
 Péter (Kolcs r., Ábrahám fia) 431
 Péter (Miskolc nb., Füle fia) 93
 Péter (Monoszló nb., Gergely fia) erdélyi
 püspök (1270–1307) 234, 421, 426
 Péter (Monoszló nb., Péter fia) 299
 Péter (Osli nb., Péter fia) 339, 377
 Péter (Rikalf r., András fia) 363
 Péter (Rikalf r., Péter fia) 363
 Péter (Szalók nb., Him fia) 349
 Péter (Szentandrás, János fia) 89
 Péter (Szinyei, Benedek fia) 409
 Péter (Szolnok nb., Péter fia) 284, 357
 Péter (Upori) 413
 Péter (Vásári, Mihály fia) 427
 Péter (Vezekényi, Bors fia) 294
 Péter (Vezekényi, Péter fia) 294
 Péter (Zoard nb., István fia) 170
 Péter (Zólyomi, Biter fia) 131
 Péter (András fia) 108
 Péter (Benedek fia) 417
 Péter (Biter fia) 195
 Péter (Botond fia) 84
 Péter (Csukár fia) 115
 Péter (Mihály fia) 360
 Péter (Mikó fia) 195, 209
 Péter (Petenye fia) 356, 393
 Péter (Péter fia) 206
 Péter (Töre fia)
 Péter 239, 311, 432 lásd még Cine Péter, Cseh
 Péter, Hasznosi Péter
 Péterágató patak 95
 Péterfalva (Somogy m., ma Gálosfától dél-
 keletre) 376
 Péterhida (*Peterhyda*; Somogy m.) **311–312**
 Péteri (Pest m., ma Budapest területén) 239
 Péterréve (*Peturrewy*; Bács m., ma Bačko Pet-
 rovo Selo, Szerbia) **312**
 Pétervárad (*Petervaradgya*) lásd Várad (Bács
 m.)
 Pétervására (*Peturvasara*, *Peturwasara*; Heves
 m.) **312–313**
 Petke (Tibold nb., Bodor fia) 312
 Pető (Csór nb., Péter fia) 111
 Pető (Zsidó nb.) 231, 351
 Pető (Panth fia) 289
 Pető szn. 215
 Petróc (Zemplén m., ma Petrovce nad Labor-
 com, Szlovákia) 202, **313**
Petruchreue fn. 202
 Petus szn. 432
 Peuhul István soproni polgármester 160
 Peyt rév 406
 Pica híd 443
 Pilis (Pilis m., ma Pilisszentkereszt, Pest m.)
 117, 118, 132, 182, 263, **313**, 316
 Pilis megye 176, 266, 285
 Pinka folyó 191
 Pinka-völgy 191, 377
 Piti Ferenc 432
 Pleidell Ambrus 141, 343
 Pócs (Szabolcs m., ma Máriapócs, Szabolcs-
 Szatmár-Bereg m.) **313**
 Podár (Veszprém m., ma Dabrony közelé-
 ben) **314**
 Podgaz fn. 246
 Podusi rév 422
 Pók (Heves m., ma Tiszanána területén) 275
 Pok nem 352
 Póka (*Pouka*) híd 416
 Pokrév (*Pvc Rewy*) fn. 390
 Polány (Vas m., ma Sorokpolány) **314**
 Polkó szn. 262
 Pongrác (Csanád nb., Kelemen fia) 77, 296,
 312, 314, 326, 440
 Pongrác (Csanád nb., Tamás fia) 397, 398,
 441
 Pongrác (Győr nb.) 250
 Pongrác (László fia) 94
 Pongrácfája (Arad m., ma Aradtól nyugatra,
 Románia) **314**
Pons Abbatis lásd Apáthida (Kolozs m.)
 Poperinge (Belgium) 39, 85, 461
 Poprád folyó 226, 260, 295
 Pór Antal 8, 138
 Pordány (Valkó m., ma Sremska Mitrovica
 [Szávaszentdemeter] határában, Hor-
 vátország) **314**
 Pornó (Vas m., ma Pornóapáti) 192, **314**
 Poroszló (*Poruzlou*, *Puruzlou*, *Puruzlov*; He-
 ves m.) 13, 21, 35, 49–50, 109, 194, 293,
 315–316, 423, 424, 455
 Pós (Csák nb.) 387
 Pós (Vámosi, Lőrinc fia) 419
 Pósa (Benedek fia) 417
 Pósa 403
Potemburch lásd Hainburg

- Poth (Csák nb.) 387
 Pottendorfi Rudolf 31, 436
 Potyogói-patak 331
 Pov szn. 399
 Pozsega (Pozsega m., ma Požega, Horvátország) 201
 Pozsony (*Posonium*; Pozsony m., ma Bratislava, Szlovákia) 8, 16, 26, 32, 40, 43, 89, 105, 106, 110, 115, 116, 117, 118, 119, 157, 190, 247, 248, 253, 272, 284, 291, 310, **316–318**, 319, 371, 372, 375, 382, 384, 385, 391, 412, 431
 Pozsony megye 119, 318, **319**, 337
 Pössze (Somogy m., ma Somtől északra) **319**
 Prácson (Pozsony m., ma Bratislava [Pozsony] része Szlovákia) 76
 Prága (Csehország) 384
 Predmér (Trencsén m., ma Predmier, Szlovákia) **319**
 Přemysl (Ottokár) morva őrgróf 334
 Presznig (Sopron m., ma Vas m.) **320**
 Preuchul (helye ismeretlen) **320**
 Preuchul Henrik lásd Preussel Henrik
 Preussel Henrik osztrák lovag 320
 Privigye (Nyitra m., ma Prievidza, Szlovákia) 61, 62, **320**
 Prukk (Pozsony m., ma Most pri Bratislave [Dunahidas], Szlovákia) 117, 320, **321**
 Pulya (Sopron m., ma Frankenau-Unterpulendorf [Répcesarud-Alsópulya] területén, Ausztria) 251
 Punek zágrábi ispán 246
 Purbach (Sopron m., ma Purbach am Neusiedler See, Ausztria) 159, 160
 Pusztai Rezső 273
 Putnok (Gömör m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 18, 20, **321**, 452
 Püspöki (Bihar m., ma Oradea [Nagyvárad] része, Episcopia Bihorului [Biharpüspöki], Románia) 81
 Püspöki Nagy Péter 128, 129, 137, 221, 257, 268, 283
- R**
 Rába (Győr m., ma Rábászentmihály része, Győr-Moson-Sopron m.) **321**
 Rába erdő 196
 Rába (*Raba*) folyó 51, 58, 181, 182, 195, 223, 250, 271, 321, 344, 416, 427, 428
 Rábai Sándor 164
 Rábca folyó 50, 51, 223, 250
 Rábik, Vladimir 385
 Rád (Baranya m., ma Rádfalva) **322**
 Radna (Besztercevidék, ma Rodna, Románia) **322**
 Radó hídja 322
 Radó nádor 322
 Radonja (Zágráb m., ma Horvátország) **322**
 Radoszló (Babonić) 96, 102, 123, 130, 168, 199, 205, 206, 230, 237, 245, 246, 256, 288, 289, 302, 322, 351, 352, 389, 392, 401, 436
 Radvány (Győr m., ma Čiližská Radvaň [Csilizradvány], Szlovákia) 299
 Radvány (Zólyom m., ma Banská Bystrica [Besztercebánya] része, Szlovákia) **323**
 Rafain bán 25, 167
Raghahyda 95
 Rajka (*Rayk*, *Rayka*; Moson m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 180, **323**
 Rajna folyó 12, 46, 140, 144, 213, 280, 408
 Rakamaz (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 241, **323–324**
 Rakasz (Ugocsa m., ma Rokosziv, Ukrajna) 122
 Rákos (Sopron m., ma Fertőrákos, Győr-Moson-Sopron m.) 13, 26, 160, **324**
 Rákos-patak 193
 Rákos vize 66
 Rakzony (Abaúj m., ma Janík [Jánok] határában, Szlovákia) **324**
 Raphael (Illés fia) 122
 Rás (Abaúj m., ma Hrašovík, Szlovákia) 328
 Ráskai Demeter 410
 Rásztoka (Liptó m., ma Liptovský Mikuláš [Liptószentmiklós] területén, Szlovákia) **324**
 Rátka lásd Tövis (Fehér m.)
 Rátót nem 298, 321, 394
 Ravasz (Vezekényi, Péter fia) 294
 Regensburg (Németország) 12, 19, 46, 140, 144
 Rekettyekőrév (*Reketyakerev*) rév 247
 Remete (Temes m., ma Berzoviatól [Zsidovin] északra, Románia) 92, **325**
Remetehyda híd 360
 Rengővár (Somogy m., ma Kaposvártól északnyugatra) 220
 Renold (Rátót nb., Olivér fia) 298, 321
 Rénold (Basztély nb.) 406

- Répcetekhely lásd Menyhárt (Sopron m.)
 Resul német vitéz 24, 407
 Reszege (Bihar m., ma Létavértes mellett, ma Hajdú-Bihar m.) **325**
 Reussmarkt (*Forum Ruthenorum, Ruhcmark, Ruzmark, Zeredahel*; Szászföld, ma Miercurea Sibiului [Szerdahely], Románia) **325**
 Rév (Bihar m., ma Vadu Crișului [Rév] része, Románia) 81, **326**
 Rév (*Rev*) fn. 188
 Révfalu (*Reufolu*; Somogy m., ma Felsőszentmárton területén, Baranya m.) **326**
 Révfalu (*Revfolu*; Valkó m., ma Bosut, Horvátország) **326**
 Révhely (*Reuhel*) fn. 278
 Révjenő (*Reuyeno*) lásd Jenő (Pest m.)
 Révkanizsa (*Reu Kanyisa, Rew Kanisa, Rewkanisa*) lásd Kanizsa (Csanád m.)
 Reznek (Zágráb m., ma Resnik, Horvátország) 120, 188
 Rieka lásd Kürtös folyó
 Rigóc-patak (*Rigauz*) 393
 Rikalf lásd Szepesi Rikalf
 Rimaszombat, Szombathely (*Rymoa Zumbota, Zumbotuel*; Hont m., ma Rimavská Sobota, Szlovákia) **326**
 Rinya folyó 311
 Roff (Heves m., ma Tiszaroff, Jász-Nagykun-Szolnok m.) **327**
 Róbert esztergomi érsek (1226–1239) 30
 Rogerius 394
 Rókus (Szepes m., ma Rakúsy, Szlovákia) 249
 Rókus-erdő 249
 Roland (Borsa nb.) 18, 82, 404, 420, 426
 Roland (Rátót nb., Lesták fia) 298
 Romád (Szatmár m., ma Pomi [Remetemező] környékén, Románia) **327**
 Rómer Flóris 58
 Ronkva folyó 356
 Ronyva folyó 214
 Ropoly (Somogy m., ma Kaposvártól délre) 376
 Rosenberg (Liptó m., ma Ružomberok [Rózsahegy], Szlovákia) 254, **327**
 Rozgony (*Rosgon*; Abaúj m., ma Rozhanovce, Szlovákia) 325, **328**
 Rózsa (Rátót nb. Miske felesége) 418
 Rózsahegy lásd Rosenberg (Liptó m.)
 Rozsd-sziget lásd Szentendrei-sziget
 Rozsnyóbánya (Gömör m., ma Rožňava [Rozsnyó], Szlovákia) **328**
 Röjtökör (Sopron m., ma Neudörfl an der Leitha [Lajtaszentmiklós], Ausztria) 9, **328–329**, 345
 Ruber (Turul nb., Lőrinc fia) 274, 371
 Rudna (Szepes m., ma Harakovce, Szlovákia) **329**
 I. Rudolf német király (Habsburg-dinasztia, 1273–1291) 67
 Ruttká (Turóc m., ma Vrútky, Szlovákia) **329**
- S**
 Saság (*Sasaag*) hídja 324
 Ság (Csongrád m., ma Sági pusztá) **329–330**
 Ság (*Saag, Saagh*; Hont m., ma Šahy [Ipoly-ság], Szlovákia) 13, 25, 52, 131, 296, **330**, 434
 Ság (Somogy m., Kéthely vidékén) 227
 Ságizsidód (Hont m., ma Ipolytölgyes területén, Pest m.) **331**
 Sajó (*Soyou*) folyó 28, 89, 187, 197, 219, 220, 288, 328, 369, 415
 Sajtár-foka (*Saytharfoka*) folyó 261
 Sajtár-tő (*Sahrtartu*) fn. 261
 Sajtó-foka (*Saythofoka*) lásd Sajtár-foka
 Salamon (Ung m., ma Szlomonovo [Tiszasalamon], Ukrajna) 252, **331**, 331
 Salamon magyar király (1063–1074) 128, 180, 228, 239, 379
 Salamon (Haraszt nb., Miklós fia) 174
 Salamon (Jónás fia) 200
 Salamon 87
 Salamon lásd Vörös Salamon (Salamonvári)
 Salamon Vásárd fn. 445
 Salán bolgár vezér 53
 Sálfoka (*Solfuca*) vize 379
 Sálfölde (Baranya m., ma Siklóstól nyugatra) 189
 Sálhida (*Saulhyda*; Bihar m., ma Hencida része, Hajdú-Bihar m.) **331**
 Sámodréve (*Samudreui*) 125
 Sámson (Dióda) 403, 404
 Sámson (Kaplyon nb., Dávid fia) 174
 Sámud (Tomaj nb., Dénes fia) 48
 Sándor (Aba nb., Demeter fia) 107
 Sándor (Bogátradvány nb., Simon fia) 127, 128, 260
 Sándor (Bőcsi, Dénes fia) 242
 Sándor (Hontpázmány nb.) 28, 119

- Sándor (Karászi) 201
 Sándor (Pinneyi, Mihály fia) 424
 Sándor (Turdos nb., Pósa fia) 25, 296
 Sándor (Myke fia) 416
 Sándor (Simon fia) 128
 Sándor lásd Köcski Sándor, Nekcsei Sándor, Rábai Sándor
 Sáp (Külső-Szolnok m., ma Nagyrévtől északra, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 170
 Sár sziget (*Insula Saar*) 332, 333 lásd még Sárvár (Vas m.) 44
 Sár folyó (*Saar*; ma Lajta) 14, 291, 344
 Sár folyó 74, 75, 78, 84, 133, 163, 414
 Sár folyó (Séd) 80, 307, 406
 Sár folyó 154, 195
 Sár(víz) (*Saar*) folyó, 154, 162, 210, 216, 345
 Sár (*Saar*) folyó 264
 Sár folyó 378
 Sár vize 390
 Sár folyó (*Saar*; ma Első Sár) 443
 Sarkad (*Sorcod*; Somogy m., ma Csurgó területén) 249, 331
 Sárköz 154
 Sárköziszentgyörgy (Somogy m., ma Kéthelytől délnyugatra) 154
 Sárd vize 265
 Sarló (Bars m., ma Tekovské Lužany [Nagysalló], Szlovákia) 331
 Sáros (Arad m., ma Arad környékén, Románia) 332
 Sáros (*Sarus*; Sáros m., ma Veľký Šariš [Nagysáros], Szlovákia) 332, 340, 403, 409
 Sáros (*Saris*) mocsár 332
 Sáros megye 8, 44, 135, 167, 215, 295, 333, 341, 393, 410
 Sárréve (*Sarryve*) 154
 Sártványvecse (*Sartyvanveche*) nem 315, 316
 Sarusnicha (Valkó m., ma Levanjska Varoš [Nevna] határában, Horvátország) 332
Sarusnicha víz 332
 Sárvár (Vas m.) 16, 103, 164, 165, 216, 224, 332–333, 347, 385, 395
 Sasinek Ferenc 345
 Saskő (Bars m., ma Žiar nad Hronom (Garamszentkereszt) része, Szlovákia) 333
 Sasvár (Nyitra m., ma Šaštín, Szlovákia) 12, 46, 80, 86, 100, 104, 149, 154, 280, 333, 338, 366, 460
 Sátorelő (Zemplén m., ma Sátoraljaújhely, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 44, 333–334
 Saul szn. 339
 Savnic (*Chavnick*) lásd Újbánya
 Savnik (Szepes m., ma Spišský Štiavnik, Szlovákia) 334
 Scheutlich 220
 Schindler Miklós 410
Schirba lásd Csorba erdő
Schlplatu (Pozsega m., helye ismeretlen) 53
 Schmidtmayer Richárd 397
Scynkw hegy 178
 Sebes (Hontpázmány nb., Ábrahám fia) 75, 76, 117, 118, 365
 Sebes-Körös folyó 81, 268, 326, 358, 405, 421
 lásd még Körös folyó
 Sebestyén (Haraszt nb., Miklós fia) 174
 Sebestyén (Káta nb., Csaholyi János fia) 231
 Sebestyén (Tomaj nb., Péter fia) 48
 Sebus (Hontpázmány nb., Tamás fia) 116, 130, 364
 Sebret 23–24, 407
 Séd lásd Sár folyó (Séd)
 Seg lásd Bánd (Veszprém m.)
 Ség (Arad m., ma Arad területén, Románia) 293
 Ség folyó 332
 Seleg folyó (ma Wulka) 239
 Selmec folyó (*Semenche*) 276, 400
 Selmezbánya, Bánya (Bana; *Schebnizbana*, *Schebnizbana*, *Zebnech Bana*; Hont m., ma Banská Štiavnica, Szlovákia) 63, 83, 276, 334–335
 Selyenhida (Temes m., helye ismeretlen) 335
 Sellye (Baranya m.) 223, 338, 373
 Sellye (*Sala*, *Sallia*; Nyitra m., ma Šaľa [Vág-sellye], Szlovákia) 9, 14, 93, 283, 335–336, 337
 Semjén (Szabolcs m., ma Kállósemjén, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 20, 336–337, 354
 Sempte (*Semptey*; Nyitra m., ma Šintava, Szlovákia) 12, 14, 46, 80, 155, 283, 337–338, 460
 Seregház (Veszprém m., ma Kup vidékén) 247
 Siklós (Baranya m.) 189, 338, 373
 Simon (Aba nb., János fia) 55
 Simon (Baksa r., Detre fia) 440
 Simon (Baksa r., Tamás fia) 378
 Simon (Bogátradvány nb., Mog fia) 260

- Simon (Nagymartoni, Simon fia) 244
 Simon (Pok nb., Móric fia) 200, 245, 272
 Simon (Simontornyai, Salamon fia) 133
 Simon (Szalók nb.) 78, 222
 Simon (Jakab fia) 289
 Simon (Aragóniai) 328, 345
 Simon (Aragóniai Simon fia) 328
 Simon 321
 Simontornya (Tolna m.) 133
 Singlér (Sáros m., ma Šindliar, Szlovákia) 410
 Sió folyó 162 lásd még Fok folyó
 Sipéki Imre 306
 Skorka Renáta 46
 Smaragd (Smaragdus nb., Ajnárd fia) 60, 75, 326
 Smičiklas, Tadija 346
 Soiaragdo hn. 147, 454
 Sokoró (Sokorói-dombság) 39, 144, 454
 Solcsütörtök (Zala m., helye ismeretlen) 120, **338–339**
 Solymos (*Solyumus*; Bars m., ma Gondovo [Garamsolymos], Szlovákia) 71
 Solyom Jenő 8, 17
 Somogy (Szepes m., ma Smižany, Szlovákia) 394
 Somogy(vár) (*Simigium*, *Sumigum*; Somogy m., ma Somogyvár) 10, 27, 162, 297, **339, 346**
 Somogy megye 39, 144, 176, 210, 221, 222, **340, 454**
 Somorja (Pozsony m., ma Šamorín, Szlovákia) 118
 Somos (*Sumus*; Sáros m., ma Drienov, Szlovákia) 8, 18, 220, **340–341**, 453
 Somrét (*Sumreth*; Sáros m., ma Drienov [Somos] vidékén, Szlovákia) 443
 Soplonica vize 302
 Sopron (*Suprunium*, *Suppronium*, *Supran*; Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 8, 11, 16, 21, 26, 32, 42, 98, 103, 121, 160, 161, 162, 165, 183, 189, 210, 211, 221, 243, 244, 318, 324, **342–344**, 345, 347, 372, **385**
 Sopron megye 10, 13, 210, 344, **345**, 436
 Sórév (*Soureu*) 396
 Sorok-patak 314
 Sóshíd (*Soushyd*) patak 445
 Sóstó (*Zoustou*) 250
 Só út 275
 Sóvár (Sáros m., ma Prešov [Eperjes] területén, Szlovákia) 261
 Ső (Heves m., ma Poroszlótól északkeletre) 194
 Sörös Pongrácz 8
 Sövény (Somogy m., ma Balatonkiliti vidékén) **345**
 Sövény Nagyrév (*Sven Nogrevy*) fn. 345
 Stájerország 343
 Stessel József 342
 Stessa (Sáros m., ma Šindliar területén, Szlovákia) 410
 Stoyza szn. 319
 Strurubuchhyda, Scurubuthhyda 59
 Sudak (Somogy m., ma Kisberény határában) **346**
 Sulch pothoka 51
 Sunyava erdő (*Schonaw*) 88
 Surány (Nógrád m., ma Cserhátsurány) 185
 Surányi Bálint 342
 Susc híd 95
 Susok folyó 346
 Susok réve (Körös m., helye ismeretlen) **346**
 Susuc sziget 95
 Suutsa, Suthsara patak 95
 Svábország 12, 46, 149, 213, 280, 408
 Šukičev patak 269
 Šušnjari (Bosznia-Hercegovina) 168
 Süld (*Sild*; Fejér m., ma Dunaújváros területén) **346**
 Süld-sziget 346
 Süly (Heves m., ma Tiszasüly, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 327
 Sygriche lásd Zsegra folyó
 Symarut, Simaruth fn. 347
SZ
 Szabó G. Ferenc 119, 221, 306, 339, 375
 Szabolcs szn. 129, 358
 Szabolcs (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 223, 240, 336, 406, 423, 435
 Szabolcs megye 44, 109, 333, **346**, 414
 Szád (*Zaad*; Arad m., ma Birchiș [Marosberkes] területén, Románia) **347**
 Száka (Somogy m.) lásd Kapurév (Somogy m.)
 Szakcs (Tolna m.) 221, **347**
 Szakolca (Nyitra m., ma Skalica, Szlovákia) **347**

- Szakony (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 165, **347–348**
- Szalacs (Bihar m., ma Sălacea, Románia) 73, 267, 325, **348**, 383
- Szalacska (Ung m., ma Zalužice [Zalacska] területén) 275
- Szalánc (Abaúj m., ma Slanec [Nagyszalánc] területén, Szlovákia) 171
- Szalánkemén (Szerém m., ma Stari Slankamen, Szerbia) 190, 253, **348–349**, 382, 407, 442
- Szalárd (Bihar m., ma Sălard, Románia) 286, 354, 359, 365
- Szalatna folyó 442
- Szalatnya (Nógrád m., ma Pôtor [Nógrád-szentpéter] határában, Szlovákia) **349**
- Szalatnya folyó 250, 349
- Szalka (*Zalka*; Hont m., ma Salka, Szlovákia) 206, 212, 275
- Szalók (Sáros m., ma Nižný Slavkov [Alsószalók], Szlovákia) 21, **349**
- Szalók (*Zlouk*, *Zolowk*; Veszprém m., ma Nemesszalók) **349**
- Szalók nem 78
- Szalóka (Ung m., ma Szolovka, Ukrajna) 257, **350**
- Szalonta (Borsod m., ma Hejőszalonta, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **350**
- Szalva/Szalvavize patak 121–122, 158
- Százd (Hont m., ma Szadice, Szlovákia) 21
- Szamobor (*Zamobor*; Zágráb m., ma Samobor, Horvátország) 15, **350–351**
- Szamos folyó (*Zomus*) 42, 57, 111, 124, 160, 230, 277, 327, 351, 352, 354 lásd még Kis-Szamos, Visz-Szamos
- Szamosszeg (*Zomusscyg*, *Zomuszygh*; Szatmár m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 111, **351–352**, 354
- Szamostelek (Szatmár m., ma Someșeni, Románia) 266, **352**
- Szana (Alsószlavónia) **352**
- Szanád, Szanádrév (*Zanathreu*; Csanád m., ma Sanad, Szerbia) **352**
- Szántó (Fejér m., ma Tass határában, Bács-Kiskun m.) 10, 14, 346, **353**, 379, 380
- Szántó (*Zantho*; Pilis m., ma Pilisszántó, Pest m.) **353**, 434
- Szany (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 416
- Szanyút (*Zaanuth*) fn.
- Szársomló (Baranya m., ma Nagyharsány területén) 194 lásd még Harsány (Baranya m.)
- Szartos folyó 106
- Szarvashalom (Békés m., ma Szarvas) **353**, 414
- Szarvastó folyó (ma Füzes-patak) 249
- Szászfenes (Kolozs m., ma Florești, Románia) 362
- Szatmár (*Zathmar*, *Zothmar*; Szatmár m., ma Satu Mare [Szatmárnémeti] része, Románia) 73, 111, 124, 160, 230, 231, 277, 286, 289, 342, 351, 352, **353–355**, 359, 365
- Szatmár megye 111, 172
- Szatmárnémeti (Satu Mare, Románia) 230
- Száva folyó (*Zawa*) 53, 75, 103, 112, 229, 294, 302, 314, 355, 389
- Szávaszentdemeter (Valkó m., ma Sremska Mitrovica, Horvátország) 53, 215, 339, **355**, 357
- Szebelléb (Hont m., ma Sebechleby, Szlovákia) 276, 277, **355**
- Szeben (Sáros m., ma Sabinov, Szlovákia) 281, 340
- Szeben (Szászföld, ma Sibiu [Nagyszeben], Románia) **325**, **355**
- Szeben megye 54
- Szebenye (Abaúj m., ma Szalaszend területén, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **356**
- Szécs (*Zeech*; Zemplén m., ma Sečovce (Gálszécs), Szlovákia) **356**
- Szecsena folyó 436
- Szécsény (Nógrád m.) **356–357**
- Szécsényi Tamás (Kacsics nb.) 61–62, 92, 125, 281, 285, 313, 320, 333, 357
- Szécsi Dénes 325
- Szederkény (*Zederken*; Baranya m.) 284, **357**
- Szeg (Komárom m., ma Zlatná na Ostrove [Csallóközaranyos] területén, Szlovákia) 177
- Szeged (*Sceged*, *Zeged*, *Zegned*; Csongrád m.) **357–358**, 438
- Szeghalom (Békés m.) **358**
- Szék, Székakna (Doboka m., ma Sic, Románia) 45, 123, 232, **359**, 402
- Szék (*Sek*; Komárom m., ma Zlatná na Ostrovótól [Csallóközaranyos] nyugatra) 134
- Szekcső folyó 135, 403

- Székelyhíd (Bihar m., ma Sacueni, Románia) 286, 354, **359–360**, 359
- Székely(új)vásárhely (*Forum Siculorum, Novum Forum Siculorum*; Torda m., ma Târgu Mureș [Marosvásárhely], Románia) **360**
- Székesfehérvár 342, 357, 384 lásd még Fehérvár (Fejér m.)
- Széles rév (*Zeles Riv*) 430
- Szeli (Pozsony m., ma Dolné/Horné Saliby [Alsó- és Felsőszeli], Szlovákia) 10, **360**
- Szelmenc (Ung m., ma Veľké Slemence [Nagyszelmenc], Szlovákia) **360**
- Szelnice (Liptó m., ma Liptovská Sielnica [Szielnic], Szlovákia) 396
- Szelnice folyó 379
- Szemenye (Zala m., ma Muraszemenye) 21, **361**
- Szemerdek patak lásd Szomordokvize patak
- Szemere lásd Paksi Szemere
- Szenc (Pozsony m., ma Senec, Szlovákia) 106, 110, **361**
- Szencse (Bars m., ma Podhájska [Bellegszencse] része, Szlovákia) **362**
- Szendró (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 356
- Szenic (Nyitra m., ma Senica, Szlovákia) 12, 46, 80, 86, 100, 104, 149, 154, 280, 338, **362**, 366, 460
- Szentábrahám (Pozsony m., ma Abrahám, Szlovákia) 130
- Szentbenedek (Kolozs m., ma Cluj-Mănăștur [Kolozsmonostor] mellett, Románia) **362**
- Szentendre (Pilis m., ma Pest m.) 98, **362–363**
- Szentendre-sziget 310, 415
- Szenterzsébet (*Zenthelsebeth*; Pest m., ma Budapest része) 29, 98, **363**
- Szentes (Csongrád m.) **363–364**
- Szentgotthárd (Vas m.) 191, 249
- Szentgrót (Zala m., ma Zalaszentgrót) 217, **364**
- Szentgyörgy (Bars m., ma Jur nad Hronom, Szlovákai) 223
- Szentgyörgy (Keve m., ma Žitište [Béga-szentgyörgy], Szerbia) **364**
- Szentgyörgy (Pozsony m., ma Svatý Jur, Szlovákia) 75–76, **364–365**
- Szentgyörgy (Zala m., ma Juraj u Trnju [Tüskeszentgyörgy], Horvátország) 29, **365**
- Szentgyörgyi Péter (Hontpázmány nb.) 294
- Szentgyörgyi Rudolf 134
- Szentgyörgyiek 75, 118, 365
- Szentháromság lásd Felhévíz (Pilis m.)
- Szentháromság-sziget 346 lásd még Süld-sziget
- Szentimre (Bihar m., ma Sântimreu [Hegyközszentimre], Románia) 78, 304, **365**
- Szentiván lásd Herbort (Zala m.)
- Szentjakab (Heves m., ma Szurdokpüspöki része, Nógrád m.) **365**
- Szentjakab (Somogy m., ma Zalaszentjakab, Zala m.) **366**
- Szentjakabfalva (Pilis m., ma Budapest része) 12, 46, 80, **366**, 460
- Szentjobb (Bihar m., ma Sâniob, Románia) 348, 353, **366**
- Szentkirály (Esztergom m., ma Esztergomtól délnyugatra, Komárom-Esztergom m.) 25, 27, 77, 212, 293, 369
- Szentkirály (Gömör m., ma Král' [Sajószentkirály], Szlovákia) **366**
- Szentkirály-patak 366
- Szentlászló (Sáros m., ma Prešov [Eperjes] területén, Szlovákia) **367**
- Szentlőrinc (Bihar m., ma Oradea [Nagyvárad] területén, Románia) 286, **367**, 409
- Szentlőrinc (Nógrád m., ma Érsekvadkertől északra) 415
- Szentluka (Somogy m., ma Gálosfától délre) 376
- Szentmária (Zemplén m., ma Svätá Mária [Bodrogszentmária], Szlovákia) **367–368**
- Szentmárton (Somogy m., ma Felsőszentmárton területén, Baranya m.) 326
- Szentmárton (Zágráb m., ma Prozorje, Horvátország) 35, 201, **368**, 460
- Szentmihály (Sáros m., ma Šarišské Michaľany, Szlovákia) **368**
- Szentmiklós (Liptó m., ma Liptovský Mikuláš, Szlovákia) 229
- Szentmiklós (Moson m., ma Lébényszentmiklós része, Győr-Moson-Sopron m.) 250
- Szentpál (Esztergom m., ma Esztergom területén, Komárom-Esztergom m.) **368**

- Szentpéter (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **369**
- Szentpéter (Körös m., ma Peteranec, Horvátország) **369**
- Szentpétery Imre 55, 137, 138, 150, 254, 255, 267, 336, 345, 356, 385
- Szép (Esztergom m., ma Štúrovo [Párkány] környékén, Szlovákia) 212, 293, **369**
- Szepes (*Scepus*) fn. 410
- Szepes megye 15, 44, 258, **370**
- Szepeshely (Szepes m., ma Spišské Podhradie [Szepesváralja] területén, Szlovákia) 52, 88, 249, 254, 329
- Szepesi Rikalf 410
- Szepesség 119, 259
- Szepesvár (Szepes m., ma Spišské Podhradie [Szepesváralja] területén, Szlovákia) 256, 287, 370, 393
- Szepesváralja (Szepes m., ma Spišské Podhradie, Szlovákia) **370**
- Szepetnek (Zala m.) **370**
- Széplak (Abaúj m., ma Krásna nad Hornádom [Abaszéplak], Szlovákia) 200, **371**
- Széplak (Bács m., ma Sontától nyugatra, Szerbia) 390
- Széplak (Bihar m., ma Suplacu de Barcău [Berettyószéplak], Románia) **371**
- Széplak (Csanád m., ma Sânnicolau Marétól [Nagyszentmiklós] északkeletre) 358
- Széplak (Pozsony m., ma Bratislava [Pozsony] területén, Szlovákia) **371–372**
- Széplak (Sopron m., ma Fertőszéplak, Győr-Moson-Sopron m.) 10, 29, 189, **372**, 377
- Szepsi (Abaúj m., ma Boldava nad Bodvou, Szlovákia) 301
- Szerafin (Turul nb., Lőrinc fia) 274, 371
- Szerdahely (*Zeredahel*; Baranya m., ma Drávaszerdahely) **373**
- Szerdahely, Kenézrekesze (*Zerdahel*; Győr m., ma Lovászpátona határában, Veszprém m.) **373**
- Szerdahely (*Zeredahel*; Krassó m., ma Veliko Središte [Nagyszered] területén, Szerbia) **373**
- Szerdahely (*Zeredahel*; Krassó m., ma Banatska Palanka [Bánát Palánk] vidékén, Szerbia) **373**
- Szerdahely, Inse (*Zeredahel*; Moson m., ma Pamhagen [Pomogy] határában, Ausztria) **374**
- Szerdahely (*Sceredahely*, *Zerdahel*, *Zerdahely*, *Zeredahel*; Nógrád m., ma Szécsénke) **374**
- Szerdahely (Nyitra m., ma Horná Streda [Felsőszerdahely], Szlovákia) **374–375**
- Szerdahely (*Zeredahel*; Nyitra m., ma Nitrianská Streda [Nyitraszerdahely], Szlovákia) **375**
- Szerdahely (*Syridahel*, *Zeredahel*; Pozsony m., ma Dolná Streda [Alsószerdahely], Szlovákia) **375**
- Szerdahely (*Zeredahel*, *Zyridahel*; Pozsony m., ma Dunajská Streda [Dunaszerdahely], Szlovákia) 248, **375**
- Szerdahely (Somogy m., ma Gálosfa mellett) **376**
- Szerdahely (*Zeredahel*; Somogy m., ma Kaposszerdahely) **376**
- Szerdahely (*Zeredahel*; Somogy m., Taranytól északra) **376**
- Szerdahely (*Sceredahel*; Sopron m., ma Fertőszentmiklós része, Győr-Moson-Sopron m.) **377**
- Szerdahely (Sopron m., ma Stöttera [Selegd], Ausztria) **377**
- Szerdahely (*Zerudahel*; Vas m., ma Kőszegszerdahely) **377–378**
- Szerdahely (*Zerdahel*; Zala m., ma Magyar-szerdahely) **378**
- Szerdahely (*Zeredahel*, *Zyradahel*; Zemplén m., ma Streda nad Bodrogom [Bodrogszerdahely] Szlovákia) **378**
- Szerdahely lásd Reussmarkt (Szászföld)
- Szerdahelyi-patak 377
- Szerdaút (*Zeredauth*) fn. 346
- Szeremlyén (Bodrog m., ma Szeremle, Bács-Kiskun m.) **378**
- Szerém megye 420
- Szerémség 39, 141, 147 lásd még Marchia
- Szerencs (Zemplén m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 288
- Szergény (Vas m.) 433
- Szerhet (Zaránd m., ma Gyula környékén, Békés m.) **378–379**
- Szernye folyó 127
- Szesztre (Liptó m., ma Liptovská Sielnica [Szielnic] vidékén, Szlovákia) **379**
- Szigetfő (*Zigethfeu*, *Zygetfeu*; Fejér m., ma Rácalmás része) 13, 357, **379–380**
- Szigetmonostor (Pilis m., ma Pest m.) 32, 310

- Szihalom (Borsod m., ma Heves m.) 89, 380
 Szihalombuda (Borsod m., ma Szihalom vidékén, Heves m.) **380–381**, 452
 Szikszó (Abaúj m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 219, 220, 244
 Szikszó, Dézsmásszikszó (Heves m., ma Füzesabony határában) 55, 163, **381**, 382
 Szil (Zilu; Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) **381**
 Szilágyi-erdő 160
 Szilas (Szabolcs m., ma Tiszacsege területén, Hajdú-Bihar m.) 109
 Szilas-patak (*Scylospotok*) 367
 Szilaslucse lásd Lucse (Pozsony m.)
 Szilincs (Pozsony m., ma Zeleneč [Szelincs], Szlovákia) 116
 Szilvás (Sopron m.) 210
 Szina (*Zyna*; Abaúj m., ma Šena [Abaújszina], Szlovákia) 217, 219, 220, **381–382**
 Szinyefalva (Sáros m., ma Svinia, Szlovákia) 26, 409 lásd még Szinye (Sáros m.)
 Szinye folyó 410
 Szitnya hegy 52
 Szlavónia 53
 Szlován (Turóc m., ma Slovany [Turóctótfalu], Szlovákia) 406
 Szob (Hont m., ma Pest m.) **382**
 Szoboszló (Bogomér fia) 209
 Szoboszlóvásár (*Sobozlou, Zobuzlou wasar*; Szabolcs m., ma Hajdúszoboszló, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 10, **383**
 Szodó (Bars m., ma Želiezovce [Zseliz] része, Szlovákia) **383**
 Szolnok (*Zounuk*; Zemplén m., ma Solňická [Szolnocska], Szlovákia) **383**
 Szolnok (Külső-Szolnok m., ma Jász-Nagykun-Szolnok m.) 204, 383
 Szolnok megye 123, 124, 125
 Szombat (*Scembot, Sumbot, Sumbotuel, Tyrnavia Zomboth, Zombothel, Zumboth, Zumbothel*; Pozsony m., ma Trnava [Nagyszombat], Szlovákia) 12, 16, 46, 75–76, 80, 86, 104, 154, 203, 333, 365, **384–385**
 Szombat (*Forum Sabbathi*; Szepes m., ma Spišská Sobota [Szepesszombat], Szlovákia) **386**
 Szombat-patak 388
 Szombat rév (*szombatui*) 353 lásd még Szántó (Fejér m.)
 Szombatfalva (*Sumbotfolua*; Vas m., ma Sumetendorf [Magyarszombatfa], Ausztria) **386**
 Szombat(hely) (*Sumbuth*; Arad m., ma Sâmbăteni [Szabadhely], Románia) **386**
 Szombathely (Bars m., ma Starý Tekov [Óbars] területén, Szlovákia) **386**
 Szombathely (*Zumbathel, Zumbothel*; Fogarasvidék, ma Sâmbăta de Jos [Alsószombatfalva], Románia) **387**
 Szombathely (*Zombathel*; Krassó m., ma Banatska Subotica [Krassószombat], Szerbia) 387
 Szombathely (Moson m., ma Neusiedl am See [Nezsider], Ausztria) **387**
 Szombathely (Valkó m., ma Jamenától keletre, Szerbia) **388**
 Szombathely (*Zumboth, Zumbothel*; Vas m.) 381, **388**
 Szombathely (Veszprém m., ma Bakony-szombathely része, Komárom-Esztergom m.) **388**
 Szombathely (*Scombathel*; Zala m., ma Mala Subotica [Kisszabadka]), Horvátország) **388**
 Szombathely 421 lásd még Várad (Bihar m.)
 Szombathely lásd Rimaszombat (Hont m.)
 Szombatvásárhely lásd Vásárhely (Csanád m.)
 Szomolnokbánya (Szepes m., ma Smolník, Szlovákia) 86
 Szomordokvize patak 121–122
 Szomszéd (Susjed, Horvátország) 389
 Szomszéd, Szomszédvár (*Zomzed, Zumzed*; Zágráb m., ma Zagreb [Zágráb], Horvátország) **389**
 Szond (Bács m., ma Sonta, Szerbia) **389–390**, 425
 Szórád rév (*Zouorad*) 180
 Szóce (Vas m.) **390**
 Sződi (*Zeudi*; Zaránd m., helye ismeretlen) 72, **390–391**
 Szőke szn. 79
 Szőlős (Csanád m., ma Semlak [Szemlak] vidékén, Románia) **391**
 Szőlős (Pozsony m., ma Vajnory [Pozsonyszőlős], Szlovákia) 318, **391**
 Szőlős (Ugocsa m., ma Vinohragyiv [Nagyszőlős], Ukrajna) 121, 122, 158, 198, 199, 228, **392**, 397, 435

- Szöllőszakabföldre (Bács m., ma Futog [Futak] környékén, Szerbia) **391**
 Szöllős Jakab 391
 Szőlősrév hn. 228
 Szőreg (Csanád m., ma Csongrád m.) 441
 Sztáncs (Zemplén m., ma Zemplínská Nová Ves [Zemplénújfalú] területén, Szlovákia) **392**
 Sztenicsnyák (*Stenichnak*; Zágráb m., ma Sjeničak, Horvátország) **392–393**
 Sztracsina (*Strachynna*; Zemplén/Sáros m., ma Stročin [Szorocsány], Szlovákia) **393**
 Sztragár (Szepes m., ma Ždiar [Zsgyár], Szlovákia) 15, **393**
 Sztranyán (Ung m., ma Zbudzától délre, Szlovákia) 202
 Sztrecsény (Trencsén m., ma Strečno, Szlovákia) **393**, 444
 Szucsány (Turóc m., ma Sučany, Szlovákia) 329
 Suha-patak lásd Aszúpatak
 Szulok (Somogy m.) **393**
 Szurdok (Szerém m., ma Surdok, Szerbia) 60
 Szűcs Jenő 33, 38, 143, 144, 145, 146, 147, 183, 184, 299
 Szűz Mária 155, 156, 236
- T**
 Takács Károly 250
 Takács Sándor 8, 9
 Tamás (Aba nb., Péter fia) 340
 Tamás (Aba nb., Miklós fia) 340, 341
 Tamás (Baksa r., Simon fia) 356, 440
 Tamás (Baksa r., II. Simon fia) 356, 440
 Tamás (Báncsa nb.) 120, 268
 Tamás (Bendi, Benedek fia) 174
 Tamás (Borsa nb.) 25, 167
 Tamás (Csanád nb., Lőrinc fia) 396
 Tamás (Csanád nb., Pongrác fia) 81–82, 396, 398
 Tamás (Csór nb., Péter fia) 111, 230
 Tamás (Dorozsma nb., Farki) 358
 Tamás (Hontpázmány nb., Ders fia) 204
 Tamás (Hontpázmány nb., Achilles fia) 235
 Tamás (Jánki, Dénes fia) 201, 399
 Tamás (Kartal nb.) 364
 Tamás (Lőrinte nb., Lőrinte fia) 65, 87
 Tamás (Monoszló nb.) 55, 64, 88, 133, 376, 389, 390
 Tamás (Osli nb., Tamás fia) 189, 372
 Tamás (Semsei, Ferenc fia) 349
 Tamás (Szalók nb., Simon fia) 222
 Tamás (Imre fia) 108
 Tamás (Jónás fia) 200
 Tamás (Simon fia) 356
 Tamás váci püspök (1278–1289) 278
 Tamás esztergomi érsek (1305–1321) 100, 235, 236
 Tamás 394, 418
 Tamás lásd Szécsényi Tamás
 Tamáshida (*Pons Thome*; Zaránd m., ma Tămașda [Tamásda], Románia) **394**
 Tamási (Fejér m., ma Adony vidékén) 258
 Tamási (Szepes m., ma Spišské Tomášovce [Szepestamásfalva], Szlovákia) **394**
 Tapolca (*Tapolcha*, *Thopolcha*; Zala m., ma Veszprém m.) 10, 44, 103, 224, 332, **394–395**
 Tapolca-patak 186
 Tapolcaszentgyörgy (Körös m., ma Zdenci [Izdenc] vidékén, Horvátország) **395**
 Tapolcsány (Nyitra m., ma Topolčany [Nagy-tapolcsány], Szlovákia) 29, **395**
 Tapolnak folyó 289
 Tapoly folyó 262, 403
 Tárca (*Tarcha*) folyó 83, 135, 243, 261, 281, 328, 341, 367, 368, 371, 443
 Tardoskedd (*Tardas keddi*, *Tardoskedy*, *Tordoskeddi*; Nyitra m., ma Tvrdošovce, Szlovákia) **395**
 Tárkány (Zemplén m., ma Veľké Trakany [Nagytárkány], Szlovákia) **396**
 Tarmacs (Nyitra m., ma Trnovec nad Váhom [Tornóc], Szlovákia) 336
 Tarna (Ung m., ma Trnava pri Laborci, Szlovákia) **396**
 Tarna folyó 292
 Tarnavize (*Tornauyzi*) 396
 Tarnóc (Liptó m., ma Liptovský Trnovec [Liptótarnóc], Szlovákia) **396**
 Tárnok (Csanád m., ma Makó határában, Csongrád m.) **396**
 Tas szn. 129, 358
 Tasnád (Külső-Szolnok m., ma Tășnad, Románia) 290
 Tasvására (*Forum Thosu*; Szabolcs m., ma Nyírtass, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **397**
 Tát (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 139, 147, 148

- Tata (Komárom m., ma Komárom-Esztergom m.) **397**
- Técső (Máramaros m., ma Tyacsi, Ukrajna) **392, 397**
- Teka szn. 328
- Tekeres-patak 208
- Tekus (Tekes r., Miklós fia) 172
- Telegd (Bihar m., ma Tileagd [Mezőtelegd], Románia) **397–398, 456**
- Telegdi Csanád esztergomi érsek (1330–1349) 12, 46, 108, 149, 213, 280, 396, 397, 408, 430
- Telegdiék 77, 79, 430 lásd még Csanád nem
- Telekes-patak 278
- Tema (Nógrád m., ma Lučenec [Losonc] mellett feküdt, Szlovákia) **398**
- Temes folyó (ma Bega) 107, 398
- Temesvár (*Temesuar*; Temes m., ma Timișoara, Románia) 22, **398**
- Teodor 418
- Teplece folyó 200
- Teplíce folyó 396
- Tepličný lásd Toplica folyó
- Terebes, Turiterebes (Szatmár m., ma Turulung [Túrterebes], Románia) **399**
- Terebes (Zemplén m., ma Trebišov [Tőketerebes], Szlovákia) **399, 413**
- Tereblye folyó 214
- Terebő (Sáros m., ma Teebejov, Szlovákia) 243
- Teremecs (*Kis Teremus*; Nyitra m., ma Nitra [Nyitra] része, Szlovákia) **399**
- Teresztenye (Torna m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **399**
- Teszér (Hont m., ma Hontianske Tesáre, Szlovákia) **400**
- Tét szn. 236
- Tevel (Pozsony m.) 116
- Thocoyd* lásd Kotojd
- Thuroczi János 97
- Tiba (Ung m., ma Tibava, Szlovákia) 208, 275
- Tiba (Gutkeled nb., Tiba fia) 303
- Tiba (Tomaj nb., Csák fia) 48
- Tiborc comes 32, 310
- Tihany (Zala m., ma Veszprém m.) 21, 63, 83, 115, 134, 162, 163, 166, 193, 227, 264, 309, 311, 312, 339, **400, 401, 413, 418, 432**
- Timár (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 240
- Tímár György 401
- Timon Sámuel 101
- Tisza folyó (*Disse*; *Teysa*, *Ticia*, *Tiza*, *Tycia*, *Tyscia*, *Tyza*) 26, 48, 49, 53, 67, 77, 78, 80, 89, 95, 109, 114, 121, 126, 129, 159, 170, 214, 219, 220, 223, 228, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 248, 259, 260, 263, 270, 272, 275, 292, 293, 302, 312, 315, 323, 324, 327, 352, 357, 392, 396, 397, 406, 423, 424, 440, 441, 445
- Tiszafüred (Jász-Nagykun-Szolnok m.) 238
- Tiszalúc (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 8 lásd még Lúc (Zemplén m.)
- Titel (Bács m., ma Titel, Szerbia) 53, 423
- Tivald szn. 266
- Tokaj (Zemplén m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 78, 238, 239, 241, 323, 324
- Tolcsvató folyó 256
- Toledo (Spanyolország)
- Tolmány (Valkó m., ma Laslovotól [Szentlászló] délnyugatra, Horvátország) **400**
- Tolna (Szabolcs m., ma Nagyhalász határában, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **400**
- Tolna(vár) (Tolna m.) 10, 13, 21, 264, **401**
- Tolna megye 174, 221, 222, 264
- Tolumpataka* patak 107
- Tolun mező 107, 262
- Tolvaj (Fejér m., ma Baracstól délre) 56
- Tomaj (Zala m., ma Cserszegtomaj) 416
- Tomaj nem 24, 27, 48
- Tomaj nem Losonci ága 49
- Tomasina (III. András anyja) 53, 121
- Tonuzoba 48
- Toplica (Zágráb m., ma Topusko, Horvátország) 44, 112, 132, 177, 313, **401**
- Toplica folyó (ma Tepličný) 187
- Toplica-patak 395
- Topolyán (Zemplén m., ma Michalovce [Nagymihály] része, Szlovákia) **402**
- Torda, Tordaakna (Torda m., ma Turda, Románia) 45, 57, 123, 185, 193, 232, 359, **402**
- Torda megye 57
- Tordalaka (Torda m., ma Luna [Lóna] mellett, Románia) **402**
- Torna megye 109
- Torna-patak 426
- Tornava-patak 288
- Torockó (Torda m., ma Rimetea, Románia) **402**
- Toronapataka* patak 126

- Tornoch* fn. 376
 Torsey híd 429
 Torvajiak 210
 Toszój rév (*portus Tozy*) 347
 Tóti (Hont m., ma Hontianske Nemce [Hontnémeti] területén, Szlovákia) 276
 Tóti (Zala m., ma Káptalantóti területén, Veszprém m.) 394
Totoyd lásd Kotojd
 Tótselymes (Sáros m., ma Šarišské Sokolovce, Szlovákia) 402
 Tournai (*Dorneti*; Belgium) 39, 85, 94, 289, 298, 398, 453, 456, 458, 461
 Tölrév (*Portus Thul, Tulreu*) fn. 390
 Töltszék (*Teuchy, Tulchig*; Sáros m., ma Tulčík, Szlovákia) 215, 403
 Tömpös (Csanád m., ma Makótól nyugatra) 403
 Tőnye (Pozsony m., ma Dolný Štál [Alistál] területén, Szlovákia) 375
 Török-rév 53 (*portus Thurutru*) lásd még Alpár (Csongrád m.)
 Töttös cs. 295
 Tövis, Rátka (Fehér m., ma Teiuș, Románia) 403–404
 Tövisséd (Krassó m., helye ismeretlen) 404
 Trencsén (Trencsén m. ma Trenčín, Szlovákia) 319, 404, 405, 444
 Trencsén megye 405
 Trencsényi Máté lásd Csák Máté
 Treutel Miklós 248
 Trisztán *comes* 51
 Trnava lásd Szombat (Pozsony m.)
 Trnavka-patak 429
Tryk híd 287
 Tugut rév 236
 Tulogd (Bihar m., ma Cherechiutól [Kiskereki] északnyugatra, Románia) 327
 Tumban (Bihar m., ma Sântion [Biharszentjános] mellett, Románia) 405
 Tunnal (Bihar m., Sântiontól [Biharszentjános] délre, Románia) 405
 Tunyog (Szatmár m., ma Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 231
 Túr (Somogy m., ma Somogytúr) 346
 Túr folyó (*Tur*) 240, 399
 Turcsány (Nyitra m., ma Turčanky, Szlovákia) 232
 Turdizlaus (Orbászi Grubuch fia) 53
 Turdos (Turdos nb., Pósa fia) 25, 296
 Turdossin (Árva m., ma Tvrdošín, Szlovákia) 256, 405, 450
 Turiterebes lásd Terebes (Szatmár m.)
 Túrkeddi (Külső-Szolnok m., ma Túrkevéstől délre, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 405
 Turlaka lásd Túrkeddi (Külső-Szolnok m.)
 Turóc (*Turz*; Turóc m., ma Kláštor pod Znievom [Znióváralja] területén, Szlovákia) 9, 93, 283, 335, 336, 337, 406
 Turóc folyó 188, 291
 Turóc megye 8
 Turócszentmárton (Turóc m., ma Martin, Szlovákia) 238
Tursukhyda 137
 Turul (Turul nb.) 274, 394
 Túzok (Veszprém m., ma Berhida vidékén) 406
 Túzoktelek lásd Túzok (Veszprém m.)
 Tuzsér (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 396, 406
 Tüdő (Bács m., ma Titeltől délre, Szerbia) 407
 Túrje (Zala m.) 68, 364
- TY**
 Tyukos (*Tykus*; Fejér m., ma Rácalmás környékén) 379, 380
- U, Ú**
 Ubul (Balogsemjén nb.) 214
 Udoč (Udocs) patak 113, 252 lásd még Vsuch folyó
 Udvarc (Nyitra m., ma Trnovec nad Váhom [Tornóc] vidékén, Szlovákia) 336
 Udvard (Komárom m., ma Dvory nad Žitavou, Szlovákia) 12, 23–24, 25, 29, 33, 46, 80, 138, 407–408, 460
 Ugocsa megye 351, 408, 435
 Ugrin (Csák nb.) 293
 Ugrin (Csák nb., Bász fia) kalocsai érsek (1219–1241) 30
 Ugrin (Csák nb., Pász fia) 387
 Ugrin (Torvaji, László fia) 210
 Ugrin (Vámosi, Lőrinc fia) 419
 Újbánya (*Savnic, Königsberg, Konigesperg*; Bars m., ma Nova Baňa, Szlovákia) 62–63
 Újfalu (Abaúj m., ma Szilvénik [Szilvásújfalu], Szlovákia) 409
 Újfalu (Bihar m., ma Oradea [Nagyvárad] területén, Románia) 286, 367, 409

- Újfalu (Bodrog m., ma Sontától északra, Szerbia) 13,
Újfalu (Esztergom m.) lásd Esztergom (Esztergom m.)
Újfalu (Nyitra m., helye ismeretlen) 197, **409**
Újfalu (Pest m., ma Monor határában) **410**
Újfalu (*Vjfalua*; Sáros m., ma Chminianska Nová Ves [Szinyeújfalu] része, Szlovákia) 9, 26, **409–410**
Újfalu, Újkorcsma (Sáros m., ma Pečovská Nová Ves [Pécsújfalu], Szlovákia) lásd még Pécsújfalu (Sáros m.) **410–411**, 447
Újfalu (Zemplén m., ma Slivník, Szlovákia) 214
Újfalu (Zemplén m., ma Tušická Nová Ves [Tusaújfalu], Szlovákia) 431
Újhely (Nyitra m., ma Nové Mesto nad Váhom [Vágújhely], Szlovákia) 10, 374, **411**
Újkorcsma lásd Újfalu (Sáros m.)
Újlak (Bács m., ma Doroslovo [Doroszló] vidékén, Szerbia) 111
Újlak (Valkó m., ma Ilok, Horvátország) **411**
Újlaki István 136
Újpécs (Baranya m.) 24, 26, 300, 301 lásd még Pécsvárad (Baranya m.)
Újudvar (Zala m.) 267, **412**
Újvár (Fehéregyház, Nyitra m., ma Holíč [Holics], Szlovákia) 12, 15, 46, 80, 238, **412**
Újvár (Sáros m., ma Pečovská Nová Ves [Pécsújfalu] mellett, Szlovákia) 21, 26, 410
Újvár megye 26, 44, 219, 220, 333, 409
Újvásár (Nyitra m., ma Leopoldov [Újvároska], Szlovákia) **412**
Újvásár (Pozsony m., ma Zlaté Klasy [Nagy-magyar], Szlovákia) **413**
Ukrina folyó 168
II. Ulászló lengyel király (Jagelló-dinasztia; 1386–1434) 255, 358
Ung folyó 252, 436
Ung megye 44, 113, 333, **413**
Úpor (*Opour*; Zemplén m., ma Úpor, Szlovákia) 305, **413**, 456
Úrhida (*Hurhyda*; Fejér m.) **413–414**
Uros pannonhalmi apát 90
Úrrév (*Vrrewy*) fn. 390
Urustuhy lásd Merenye-patak
Usuzhida (*Huzushyda*, *Wsuzhida*; helye ismeretlen) **414**
Uzd (Tolna m., Göllétől északra) 222
Úzrét (*Vzreew*) 124
Uzsa (Zala m., ma Lesenceistvándtól északra, Veszprém m.) **414**
Ü
Úrgeteg (Bihar m., ma Ortiteag, Románia) 103, 226, **414–415**, 441
V
Vác (Nógrád m., ma Pest m.) 32, 69, 99, 210, 239, 278, 415
Vácreve (*Waachrewy*; Pilis m., ma Tahitótfalutól északra, Pest m.) **415**
Vadász (Bihar m., ma Palota [Újpalota] mellett, Románia) 441
Vadaszt (*Vodosa*, *Vodozt*, *Wodozt*, *Wodozth*) lásd Pelbárhida (Bihar m.)
Vadkert (*Wodkerth*, Nógrád m., ma Érsek-vadkert része) 199, **415**
Vadna (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 13, **415**
Vág (*Vag*, *Vaga*, *Vvaga*, *Wag*) folyó 25, 26, 93, 102, 129, 168, 169, 197, 229, 234, 259, 283, 287, 319, 324, 329, 335, 336, 337, 338, 374, 375, 393, 396, 404, 411, 430 lásd még Dudvág, Holt-Vág
Vág (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) **416**
Vág-ér (*Wagery*) 379
Vágköz 134
Vajas folyó 67, 83, 295
Vajasd (Fehér m., ma Oiejdea, Románia) **416**
Vajasd-patak (*Woiasd*) 416
Vajda (Haraszt nb., Miklós fia) 174
Vajszka (Bács m., ma Vajska, Szerbia) 93
Valkó folyó 400
Valkó megye 61
Valkóvár (Valkó m., ma Vukovar, Horvátország) 173, 293
Vállus (Zala m.) **416**
Váma (*Vama*, *Wamma*; Fejér m. ma Pusztavám) **416**
Vámfalu (Szatmár m., ma Vama, Románia) **417**
Vámhalom (*Wamhalom*; Temes m., ma Baša-ídtól [Basahíd] északra, Szerbia) **417**

- Vámos (*Vamus, Wamus*; Borsod m., ma Sajóvámos, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) **417–418**
- Vámos (*Vamus, Wamus*; Veszprém m., ma Nemesvámos) **418–419**
- Vámosaszó (*Wamusoza, Wamus Ozou*) fn. 419
- Vámos mező (*Vamus*) 82
- Vámos Nagyvém fn. 82
- Vámospércs lásd Pércs (Bihar m.)
- Vámosresze hegy (*Vamusreze*) 82
- Vámotelek (Komárom m., ma Velký Meder [Nagymegyer] határában, Szlovákia) **419**
- Vámosvém fn. 82
- Váncsod (*Vanchud*; Bihar m., ma Hajdú-Bihar m.) 91
- Vándor László 217
- Várad (Bács m., ma Novi Sad [Újvidék] része, Szerbia) **420**
- Várad (Bihar m., ma Oradea [Nagyvárad], Románia) 18, 50, 52, 59, 78, 81, 82, 85, 86, 189, 192, 204, 240, 286, 304, 358, 359, 365, 367, 394, 409, **420–421**
- Váradja (*Warda*; Fehér m., ma Oarda de Jos [Alsóváradja], Románia) 14, 29, **421–422**
- Váralja-rév (*Varaliareu*) 274
- Varasd (Varasd m., ma Varaždin, Horvátország) 8, 35, **422**, 447
- Várasnyúl (Győr m., ma Nyúl, Győr-Ménfőcsanak m.) **423**
- Varaždin lásd Varasd (Varasd m.)
- Varbó (Nógrád m., ma Vrbovka, Szlovákia) 199
- Várda (Szabolcs m., ma Kisvárda, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **423**
- Várdai János (Gutkeled nb.) 351, 423
- Várfancsika (Bihar m., ma Făncica [Érfancsika], Románia) 441
- Várkony (*Warken*; Külső-Szolnok m., ma Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok m.) 50, **423–424**
- Varna (Trencsén m.) lásd Jotasin (Trencsén m.)
- Várréve (*Warrewy*) rév 330
- Vas megye 44, 154, 195, 221, 241, 344, 428
- Vas(i) (Komárom m., ma Vaspuszta, Komárom-Esztergom m.) **424–425**
- Vásár hegy 58
- Vásárdvölgy (*Wasardwelge*) hn. 224
- Vásárhely (Bács m., ma Sonta [Szond] vidékén, Szerbia) **425**
- Vásárhely (*Vassarhel, Wasarhel*; Kolozs m., ma Dumbrava [Gyerővásárhely], Románia) 9, **426**
- Vásárhely (Veszprém m., ma Somlóvásárhely) **426**
- Vásárhely (*Vysarahel, Wasarhel, Wisarahel*; Csanád m., ma Hódmezővásárhely része, Csongrád m.) **425**
- Vásárhely (Zemplén m., ma Trhovište, Szlovákia) **427**
- Vásárhelymakó 430 lásd még Velnök (Csanád m.)
- Vásári (*Vasary, Wasari*; Bihar m., ma Salonta [Nagyszalonta] határában, Románia) 52, **427**
- Vásároskálló (*Uasarus Callow, Vasaruskallo*) lásd Kálló (Szabolcs m.)
- Vásárosférged (*Wasarusfergeed*; Csanád m., ma Hódmezővásárhelytől délkeletre, Csongrád m.) **427**
- Vásárosnamény (Bereg m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 346
- Vásárút (*Wasaruth*) fn. 416
- Vasvár (Vas m.) 196, 227, 265, 344, **427–429**, 433
- Vázsony (Veszprém m., ma Tótvázsony) 65
- Vécse (Zemplén m., ma Vojčice, Szlovákia) **429**
- Vécseszeg (Heves m., ma Tiszanánától délkeletre) 275
- Végbala (Baranya m., ma Kásád vidékén) **429**
- Véged (Zala m., ma Zalavég) **429**
- Végh András 101
- Vejcse (Szabolcs m., ma Timártól délkeletre, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) 240
- Vejte (Fejér m., ma Hartától északra, Bács-Kiskun m.) 95
- Vék (Baranya m., ma Podoljétól [Nagybodolya] északkeletre, Horvátország) 121
- Velek szn. 259
- Velemér (Vas m.) **429**
- Velemér folyó 429
- Velence (ma Venezia, Olaszország) 39, 46, 140, 141, 143, 144, 241, 455
- Velika folyó 168
- Velika folyó 347

- Velnök (Csanád m., ma Makó vidékén, Csongrád m.) **430**
- Vencel magyar király (1301–1305) 139, 423
- I. Vencel cseh király (Přemysl-dinasztia; 1230–1253) 334
- Vencel (Pelejtei, Martonos fia) 305, 413
- Vének (Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 380
- Veprech torony 150
- Verbice (Liptó m., ma Liptovský Mikuláš [Liptószentmiklós] része, Szlovákia) **430**
- Verbice folyó 430
- Verbolcz (Zemplén m., ma Tušická Nová Ves [Tusaújfalú] környékén, Szlovákia) **431**
- Verbovc (Körös m., ma Vrbovec, Horvátország) **431**
- Verbőc (Ugocsa m., ma Verbovec, Ukrajna) 158
- Verbőcpataka patak 158
- Verebély (Bars m., ma Vrāble, Szlovákia) **431**
- Veréce (Ugocsa m., ma Verjacja, Ukrajna) 228
- Vereknye (*Verekene*; Pozsony m., ma Bratislava [Pozsony] területén, Szlovákia) **431–432**
- Veres János (Csák nb., Miklós fia) 93
- Veresvessző (Somogy m., ma Szabadhídvég vidékén, Fejér m.) 216
- Verner barsi ispán 23, 69, 271
- Vért (Komárom m., ma Radvaň nad Dunajomtól [Dunaradvány] nyugatra, Szlovákia) 24, 407
- Veszprém (Veszprém m.) 10, 21, 27, 65, 68, 87, 88, 98, 100, 155, 156, 157, 162, 217, 224, 276, 279, 282, 300, 340, 349, 362, 363, 370, 394, 395, 413, 415, 418, 419, **432–433**
- Veszprémvölgy (Veszprém m., ma Veszprém mellett) 261, 346, 353, 357, 379, 418
- Veszprémy László 265, 288
- Vetahida (Somogy m., ma Lengyeltótitól délre) **433**
- Vetahida (*Werhahyda*) folyó 432
- Vid (Örsi, Márk fia) 419
- Vid nyitrai püspök (1335–1347) 277
- Vida szn. 412
- Vilmos pannonhalmi apát 166, 277
- Vilmos lásd Druget Vilmos
- Vinár (Veszprém m.) **433**
- Vince kalocsai érsek (1306–1311) 61
- Vincló (Hanva nb.) 187
- Vinna (Ung m., ma Vinné, Szlovákia) 202
- Visa (Kolozs m., ma Vișea, Románia) 445
- Visegrád (*Wysegrad*; Pilis m., ma Pest m.) 104, 151, 152, 263, 353, 362, 415, **434**
- Visk (*Wysk*; Hont m., ma Vyškovce nad Ipľom [Ipolyvisk], Szlovákia) 29, **434**
- Visk (Ugocsa m., ma Viskove, Ukrajna) 392, **435**
- Visonta (Heves m.) **435**
- Visontahida híd 245
- Viss (Szabolcs m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 223, **435**
- Viszoka (Ung m., ma Vysoká nad Uhom [Magasrév], Szlovákia) **436**
- Visz-Szamos folyó 55, 92 lásd még Szamos folyó
- Vizsoly (Abaúj m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 170, **436**
- Vörös Ábrahám (Cseklészi) 24–25, 26, 40, 110, 169, 385, 412
- Vörös Salamon (Salamonvári, Demeter fia) 121, 188
- Vörösvár (Nyitra m., ma Čerbenik [Vágvár], Szlovákia) 169
- Vrazlo szn. 319
- Vučica folyó lásd Welczyza folyó
- Vuntu (helye ismeretlen) **436**
- Vsuch folyó (*Husich*; ma Udoč patak) 113–114, 252
- W**
- Waffa (Csanád nb.) 77, 108
- Walter budai rector 207
- Wass Miklós 92
- Weisz Boglárka 144, 145, 146, 147
- Welczyza folyó (ma Vučica) 174
- Wenzel Gusztáv 7, 8, 183
- Wertner Mór 424
- Weyteh 306
- Wezmech, Wizmich, Vyzmich* (Varasd m., ma Varaždin [Varasd] területén) 422
- Witku comes 66
- Wort (Sopron m., ma Neudörfl an der Leitha [Lajtaszentmiklós] mellett, Ausztria) **436**
- Wulfing (Haschendorfer) 246, 247, 410, 434
- Wulfing (Haschendorfer Wulfing fia) 247
- Wulfing (Nagel) comes 128, 363
- Wulka lásd Seleg folyó

Y

Yescesin lásd Jotasin (Trencsén m.)
Ypern (*Ipri*; Belgium) 39, 55, 94, 289, 298,
398, 456, 458, 459

Z

Zábrod lásd Némethi (Hont m.)
Zágráb (*Zagrab*; Zágráb m., ma Zagreb, Horvátország) 14, 16, 35, 50, 52, 59, 78, 85, 86, 96, 102, 123, 168, 192, 199, 201, 204, 205, 206, 229, 230, 237, 240, 246, 256, 288, 302, 322, 326, 340, 352, 389, 392, 394, 418, 436, **437–438**, 439
Zágráb megye 15, 245
Zagyva folyó 165, 204, 365
Zala folyó 68, 108, 196, 222, 226, 288, 364, 390
Zala megye 8, 39, 44, 67, 126, 144, 176, 196, 241, 361, 422, 428, 454
Zalavár (Zala m.) 67, 94, 106, 108, 115, 196, 217, 231, 261, **438**
Zamárdi (Somogy m.) 400
Zámmonostora (Szabolcs m., ma Zám-puszt, Hajdú-Bihar m.) 22, **439**
Zápolya patak (*Zapola*) 87
Zára (Zadar, Horvátország) 247
Zaránd (Zaránd megye, ma Zaránd, Románia) 378
Zaránd megye **439**
Zdislav Mészec (*Mesych Sdyzlaus*) 139, 212
Zebebeg (Komárom m., ma Gönyűtől keletre, Komárom-Esztergom m.) 424
Zeusrew fn. 392
Zelínávasár (*Zelna Forum*; Zágráb m., ma Zelina, Horvátország) **439**
Zelyche (Valkó m., ma Levanjska Varoš [Nevna] vidékén, Horvátország) 332
Zemdi (*Zempdyhyda*) híd 429
Zemplén (*Zemlen*; Zemplén m., ma Zemplén, Szlovákia) 94, 367, 413, 423, **440**
Zemplén megye 44, 219, 220, 245, 333, 393, 431, **440**
Zengg (ma Senj, Horvátország) 44
Zenta, Zentarév (*Portus Zynta, Zyntarew*; Csanád m., ma Sentával szemben feküdt, Szerbia) **440–441**
Zerje (Tibold nb., Kozma fia) 215, 216
Zeurug (Bihar m., helye ismeretlen) **441**
Zilah (Külső-Szolnok m., ma Zalău, Románia) 28, 267, **441**

Zimony (Szerém m., ma Beograd területén, Szerbia) 348, **442**
Zirc (Veszprém m.) 182
Zlaudus (Ják nb., Márton fia) veszprémi püspök (1245–1262) 156
Zlaudus comes 137
Zlonyn (Körös m., ma Vrbovec vidékén, Horvátország) 431
Zoárd (Hercel fia) 431
Zobor(hegy) (*Subor, Zubur*; Nyitra m., ma Nitra [Nyitra] területén, Szlovákia) 58, 129, 280, 283, 335, 337, 404, 405, **442**
Zólyom (*Zolum*; Zólyom m., ma Zvolen, Szlovákia) 178, 186, 226, 276, 277, **442–443**
Zólyom megye 172, 254, 255, 323
Zólyomlipcse (Zólyom m., ma Slovenská Ľupča, Szlovákia) 238
Zölce (Külső-Szolnok m., ma Tășnad-tól [Tasnád] délre, Románia) 290
Zuhogó folyó (*Zochwgo*) 173
Zumberg (*Sumbergh*; Pozsony m., ma Pezinoktól [Bazin] északra, Szlovákia) 76
Žehrica lásd Zsegra folyó
Ždiar-patak lásd Donkpataka patak

ZS

Zsáka folyó 203
Zsámbék (Pilis m., ma Pest m.) 373
Zsámboki Miklós 49
Zsarnó (Torna m., ma Žarnov, Szlovákia) 301
Zsebes (Abaúj m., ma Šebastovce, Szlovákia) 220
Zsegra (Szepes m., ma Žehra, Szlovákia) **443**
Zsegra folyó (*Sygriche*; ma Žehrica) 329, 443
Zselicszentjakab (Somogy m., ma Kaposzentjakab) 128, 129, 198, 376, **443**
Zselic erdő 376
Zseliz (Bars m., ma Želiezovce, Szlovákia) **443**
Zsemlér (Bars m., ma Žemliare, Szlovákia) 223
Zsidópatak (Sáros m., ma Drienov [Somos] körül, Szlovákia) 217, 218, **443–444**
Zsidópatak patak 122
Zsigmond magyar király (1387–1437) 26, 41, 48, 51, 110, 135, 152, 219, 223, 238, 255, 295, 316, 327, 344
Zsikva (Bars m., ma Žikava, Szlovákia) 232

VI. FÜGGELÉK

Zsitva folyó 444

Zsitvatő (Komárom m., ma Radvaň nad Dunajom [Dunaradvány] területén, Szlovákia) 152, **444** lásd még Keltekő (Komárom m.)

Zsoldos Attila 153, 174, 270, 319, 333

Zsolna (Trencsén m., ma Žilina, Szlovákia) 102, 209, 393, 404, **444**

Zsuk (Kolozs m., ma Jucu de Suc [Alsózsuk], Románia) **445**

Zsurk (Szabolcs m., ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.) **445**

Kiadja az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Felelős kiadó: Fodor Pál
A könyvsorozat logóját Szakács Imre festőművész készítette
Nyomdai előkészítés:
MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport
Vezető: Kovács Éva
Borító: Böhm Gergely
Térképek: Nagy Béla
Tördelés: Palovicsné Tihanyi Éva
Nyomdai munka: Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

